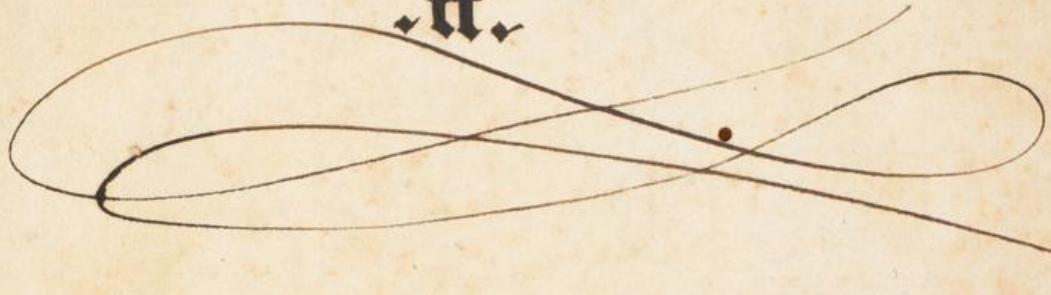

Sub custodia Johannis Kreuzdorppij a Colonia
J. B. F. m. J.

A.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to fading and bleed-through.

ii

D. ATHANA SII ARCHIEPISCO

PI ALEXANDRINI, VIRI VNDECVN-

QVE TVM DOCTISSIMI, TVM SANCTISSIMI,

atq; pro catholica fide athletæ inuictissimi opera

omnia, quæ hæcenus apud Latinorum

officinas reperiri potuerunt.

Omnia vix æstimando labore & diligentia, multo quam ante
hac vnquam, elaboratius castigata, aucta, & in suum
genuinum ordinem redacta.

Vnâ cum Elencho totius voluminis, copiosissimoq;
omnium penè materiæ præcipuarum Indice.

Floruit sub Constantino & Constantio Imperatoribus
Anno incarnationis dominicæ CCC. XL.

Colonia ex officina Melchioris Nouestant.
M. D. XLVIII.

ELENCHVS OPERVM.

De vnitae sanctissimæ Trinitatis	Liber I.
De sacrosancto vnito nomine sanctissimæ Trinitatis	Liber I.
De proprijs personis sanctissimæ Trinitatis.	
De nominibus sanctissimæ Trinitatis.	
De vnitate ac sempiterna substantia sanctissimæ Trinitatis.	
De fide vnitatis & Trinitatis.	
De beatitudine filij Dei, & præscriptione sectæ pessimæ.	
De assumptione hominis contra Marcellionem hæreticum.	
De incarnatione verbi, eiusq; ad nos per corpus aduentu.	
De spiritu sancto	Libri III.
De vnitae fidei ad Theophilum.	
De fide sua.	
De professione regulæ catholicæ, cū increpatione hæreticæ regulæ.	
Disputatio inter D. Athanasium & Arrium hæresiarcham, solennis.	
De Arriana & catholica confessione.	
Contra Gentiles ad Macharium Alexandrinæ Ecclesiæ presbyterum:	
Apologeticus	Libri II.
XLI. Quæstionum & Responsum.	Liber I.
De passione & cruce domini	
De peccato in spiritum sanctum	Liber I.
De eo quod scriptum est in Euangelio: Euntes in vicum qui contra vos est	Liber I.
De laudibus Psalmorum	Liber I.
Exhortatio ad monachos	Liber I.
De miraculo per imaginem domini facto.	Liber I.
De virginitate siue exercitatione.	Liber I.
Epistola ad Epictetum Corinthiorum Episcopum.	
Epistola ad Episcopos Africae.	
Epistola D. Athanasij & pontificum Aegyptiorum ad Marcū papam, pro exemplaribus Nicæni concilij.	
Marci papæ rescriptum.	
Epistola increpatoria Iulij papæ ad Orientales Episcopos.	
Epistola Orientalium ad Iulium papam.	
Iulij papæ rescriptum.	
Epistola D. Athanasij & Aegyptiorū Episcoporū ad Liberiu papam.	
Liberij papæ rescriptum.	
Epistola Pontificum Aegyptiorum ad Felicem papam.	
Felicis papæ rescriptum	
Decreta Nicæni concilij contra Eusebium.	
Confessio siue Symbolum D. Athanasij	
Vita sancti Antonij.	

BENE habet Christiane Lector, non
 adeo procellosissimum hoc vereq; fer-
 reū seculū nouis subinde feruere tumul-
 tibus, nouaq; in dies vitiorum, prauo-
 rumq; dogmatum, ac omnigenum æde-
 re portenta malorum, quin & optima
 quæq; & si non pari numero, non par-
 uo tamen nec pœnitendo Christianæ
 Reip. commodo ac vtilitate, proferat.
 Vt enim cætera præteream, quot hodie
 Christianus orbis præclarissimorum
 virorum sanctissimis abundat, eisdemq; eruditissimis monumentis, tã-
 etsi innumeras itidem impiarū hæresum pestes alat, & quotidiana pro-
 pe fallacium ei accedant incrementa præstigiæ? Sic semper bonis
 mala permixta feruntur, nec vlla vnquam ætas fuit omni ex parte beata.
 Itaq; inter cætera, quæ nostrum tulit æuum, maxime frugifera ac saluta-
 ria, etiam D. Athanasij Alexandrini Archiepiscopi, viri æterna memo-
 ria dignissimi opera produxit, sed vt cuiq; facile patet, tot scæntia men-
 dis, tamq; rudi ac inconcinno ordine, vt oneratus magis quam adiutus
 ea opera Christianus Lector videatur. Cæterum, hunc eundem auto-
 rem grauissimum nostra cura, nostris sudoribus atq; vigilijs bene emē-
 datum, ac suæ restitutum puritati & ordini, necnon ab innumeris, qui-
 bus hætenus scatuuit, vindicatum vitijs, rebus tuis literijs apprime profu-
 turum emittimus, hoc vnum abs te obnixè contendentes, vt operam no-
 stram boni consulas, quibus certe id præcipue in votis fuit, vt quoad
 possemus nostro hoc qualicumq; conatu tuis profectibus seruiremus.
 Quantum vero hæc nostra superioribus aliquot, maxime Basiliensi illa
 æditione correctior, auctior, aptiorq; digesta sit ordine, ex mutua exem-
 plarium collatione, quam nostra asseueratione discere te malumus. Id
 vnum præterire silentio non est consilij, Basiliense exemplar in Pauli-
 nas epistolas commentaria Athanasij titulo circumferre, quæ utiq; non
 ex Athanasij sed Theophylacti officina profecta res ipsa testatur. Cur
 autem in hac parte erratum sit, nos exploratum non habemus, aliorum
 hoc esto iudicium. Certe non vni hoc Athanasio accidit, vt aliena illi in-
 scriberentur: sed commune hoc est illi viro cum multis, maxime Ecclesi-
 asticis scriptoribus, apud quos pleraq; extranea pro germanis ac genui-
 nis interim inserta visuntur. Iam quod ad huius autoris commendatio-
 nem attinet, adeo non attinet nos hac in parte anxios esse, vt nostris ver-
 bis obscuranda magis, q̄ amplificanda eius famæ gloria videatur. Quis
 enim nesciat quantas ille pro fide Christi hæreticorum insidias, persecu-

tiones, odia perpeffus fit, vt vel hoc fole dignus appareat, quem Chrifti
ani omnes ceu ftrenuiffimum fuæ fidei aſertorem propugnatoresq;
excipiant, colant, exofculentur, vt interim alia prudens ſileam, puta eru-
ditionem, pietatem, & archipræfulatus titulum inſignem, quibus ad tan-
tum excreuit ampliffimi honoris faſtigium, vt neminem pene habeat ſu-
periorē, innumeros vero lōgiffimo poſt ſe relinquat interuallo. Quam-
obrem agedum Chriftiane Lector fruere tantī viri monumentis, nec
tantum iuuet horum lectione ſedula eruditioſam, ſed & pietatis atque
conſtantię cæterarumq; præcellentium virtutum æmulatione melio-
rem fieri, vt intellectu pariter & affectu reformatus, eo quandoq; felicif-
ſime Chrifti gratia & benignitate proueharis, quo noſter præcef-
ſit Athanaſius, pontifex & doctor præcipuus, ab omni po-
ſteritate iure meritoq; colendus. Vale & nos
Chriſto commenda.

INDEX

INDEX RERVM

PRAECIPVARVM, QVAE IN.

hoc opere continentur.

- A**bstinentia continentiae nutritrix 119.a
 Abutitur homo omnibus membris suis 75.d
 Accusatores quales esse debent 147.b
 Adā in quāta pfectiōe cōditus fuerit, 75.b
 Adorare in spiritu & veritate quid sit, 15.d
 Adoramus versus Orientem 99.c
 Aegyptiorum & Libyorum dii 77.a
 Aesculapius pro Deo habitus 39.c
 Ammonis anima in caelum ab angelis delata 169.c
 Aegyptiorum cultura, aliarum gentium dñs sacrificium est 81.c
 Agnitio Dei homini necessaria 28.d
 Amianthus non formidat ignis incendium 33.c. & 38.b
 Angelus apostaticus non in mala natura à Deo factus 21.a
 Angelus quid sit & quid operetur 98.d
 Angeli orant pro nobis ibidem
 Angelorum ordines ibidem.a
 Angeli inspiciunt actiones nostras 49.c
 Angeli quando creati sunt 95.c
 Angeli à Christo facti 23.d
 Anima hominis quid sit 96.d
 Anima hominis immortalis ibidem
 Angelorum creatio cur expressa non fit in libro Geneseos apertius 95.d
 Angelorum numerus quantus sit, ibidem
 Angelorum ordines quot sint 96.a
 Animam rationalem vnumquemque hominem habere probatur 83.c
 Anima hominis immortalis est 84.a
 Anima quō dicatur recta 163.d
 Animae motus, vita ipsius est 84.b
 Animae à corpore separatae, an se inuicem cognoscant 97.a
 Animarum apparitiones quō fiant apud templa & tumulos 98.c
 Animarū receptacula post mortem, 97.c
 Animarum sanctorum beatitudo 98.a
 Anubis latrator Aegyptiorum Deus, 30.d
 Antinous Hadriani principis delicatus puer et Deus factus 77.b
 Antonij pueritia qualis 159.a
 Antonij soror 159.b. & 168.c
 Antonius omnia sua dedit pauperibus, ibi.
 Antonius manibus suis opabatur, 160.c. 167.a
 Antonius memoriā p libris habebat, ibi.
 Antonius deicola nuncupatus 160.d
 Antonius à diabolo tentatus ibidem
 Antonius vicit fornicationis spiritū, 160.a
 Antonij ieiunia, vigiliae, orationes, cibi, dormitio 160.b
 Antonius à diabolo laceratus 161.c
 & 166.c
 Antonius prouocat diabolum ad certamen 161.d
 Antonio apparuit Christus post certamen 161.a
 Antonius discum argenteum in deserto reperit ibi, b. & 166.c
 Antonius 20. annis solitarie vixit 162.c
 Antonius Nilum fluumium transuadavit illaesus 162.d
 Antonij exhortatio ad fratres suos, ibidem
 Antonio diabolus in specie monachi apparuit, panes offerens 166.c
 Antonius martyrium desiderauit, ibi, b
 Antonij scapulare 167.c
 Antonius nunquam se iauit ibidem
 Antonius bestijs imperauit 167.a
 Antonius ab angelis in sublime delatus 169.a
 Antonius ab Episcopis benedictionem accepit 170.c
 Antonius semper hilarem faciem gessit ibidem
 Antonius Arrianos Alexandriae publice condemnauit 170.d
 Antonius scripsit Constantino lras, 172.c
 Antonius Aegypto medicus à Christo datus 173.d
 Antonius centū & quinque annorum, ibi.
 Antonij vltima verba ibidem, b
 Antonij testamentum 174.c
 Antonius moritur ibidem
 Antonij sepulchrū incognitum, ibidem
 Antonij legatarius ibidem
 Appellationes filij variae 7.d
 Apostoli missi in nomine spūs sancti 5.b
 Apostoli locus ad Ephes, obscurus explicatur 30.b
 Archelai comitis filia sanata 169.d
 * ij Ar

I N D E X.

- A**rrius gradus facit in diuinitate 55.c
 Arrius in exilium mittitur 60.b
 Arrius ab exilio reuocatur ibidem
 Arrii fides explicatur 61.c. & 62.b
 Arrianorum hæresis 150.b
 Arrii de spiritu sancto impietas 69.d
 Arrianæ hæresis origo 57.b
 Arrianorum impietas 172.a
 Arrianorum blasphemia 113.a
 Arrianorum cædes ac persequutiones in catholicos 89.c
 Arrianorū vitia, & vita impudica 49.a
 Ariminense conciliū 132.c
 Arietem Libyci pro Deo colunt 81.c
 Artifex ex opere cognoscitur 84.d
 Ars qd sit, & à qbus artes repertæ 79.d
 Arundinis vis serpentibus inimica, 104.d
 Athanasius excommunicatus ab Arrianis 138.d
 Athanasius interfuit concilio Nicæno 134.b. & 135.d. & 139.d
 Athanasij fuga, qualis 93.c
 Athanasius quomodo persequutus sit ab Arrianis 89.d
 Athanasij facundia 87.b
 Athanasij fides de patre, filio & spiritu sancto 61.d. & 62.b
 Athanasij p̄fatio in vitā Antonij 159.d
Balatus Arrianus vltiōe diuina p̄cufsus, sicut p̄dixerat Antonius. 173.c
 Balnei necessitas apud virgines 126.b
 Baptismus datus in nomine patris & filij & spiritus sancti 1.c. & 59.b
 Baptismus infantium 95.c
 Baptismus est spiritalis circumcisio 99.d
 Baptizati in nomine Christi, intelliguntur baptizati in nomine patris & filij & spiritus sancti. 16.b
 Benedictio mensæ qualis 126.c
 Beneficia p̄ incarnationis mysteria nobis collata 21.b
 Bella Christianorum 40.b
 Blasphemia ludæorū in Christum. 112.c
 Beneficia filij Dei 108.d
 Blasphemia & peccatū, quō differant. 111.c
 Bonitas vna p̄ris, filij & sp̄s sancti 25.b
 Bouē colūt Aegyptij, et Apim, i. vitulū. 81.c
Caluariæ locus 103.c
 Capilli virginis circumtōsi 126.b
 Cæli quot sint. 96.a
 Cæsar ab Imperatore quō differat 55.b
 Christus secundum humanitatem minor angelis 68.b
 Ch̄s creuit secundū humanitatem, 73.a
 Christus verus homo 130.
 Christus per omnia secundum diuinitatem patri æqualis 22.a
 Christus verus Deus 131.b
 Christus verus Deus, & verus homo. 22.d
 Christus verus Dei filius 4.d
 Christiani ante biennium Hierosolymam exierant, priusquam à Romanis subuecteretur 123.c
 Christianorum nomen nouum 4.d
 Christiani nominis origo 63.a
 Ch̄riani male viuētes rei sunt mortis. 109.a
 Cibus, sermo & precatio virginis 126.a
 Circuncisus Christus est 99.d
 Concilia generalia celebranda non sunt, sine autoritate & sentētia Romani p̄tificis. 137.c. 139.a. 140.c. 141.d. & 144.a
 Cōparationes humanæ in diuinam substantiam non conueniunt 73.b
 Concilij Ariminensis impietas 8.a
 Constantinus Antonio literas scripsit. 172.c
 Constantinus moritur 60.c
 Constantius Arrianus ibidem
 Constantinus sit Arrianus ibidem. b
 Constantij epistola ad Probum. ibidem. d
 Corpus Christi cur putredini obnoxium non fuerit 31.c
 Corpus sibi Christus ex virgine finxit, vt diuinitatis suæ omnibus præberet indicium 31.a
 Corpus Christi nostro simile 29.b
 Corpus Christi non est consubstantiale verbo 129.d
 Corpus humanum ex quatuor constat elementis 97.c
 Corpus Christi in cruce indiuisum, ita & Ecclesia 32.c
 Coronationis Christi mysteria 104.c
 Creatio tribuitur Deo & hominibus, sed differenter 151.d
 Creator ex creaturis cognoscitur 87.c
 Creatura omnis testimonium p̄hibet verbo Dei 38.e
 Credenda quedam, non discutienda. 54.d
 Crucifigi cur Christus voluerit 32.d
 Crucem Christi adoramus 99.d
 Crux Christi non labem, sed remedium attulit humano generi 74.d
 Crux Christi à prophetis prædicta 35.b
 Cultus virginis 126.b
 Cucullus virginis ibidem
Damasus Romanus Episcopus. 131.d
 Defunctorum corpora non seruantur, sed sepelienda. 173.b
 Dis

I N D E X,

Diabolus aerem peruolat	163. d	Deus cur potius in homine q̄ in alia crea-	
Diabolus ex proprio mētis arbitrio per-		tura apparere voluerit	37. d
uerfus factus	ibid.	Deus & angeli quomodo visi sint à patris	
Diabolorum nequitia diuersa	163. a	bus	57. b
Diaboli forma ab Antonio visa qualis fue-		Deus in natura inuisibilis	21. b
rit	163. b. 165. b. 166. d	Deus sibi ipsi sufficiens est, non autem crea-	
Diabolus ob supbiā e ccelo deiectus	125. b	atura	82. c
Diabolus qñq; coactus dicit veritatē	166. d	Deus homo factus propter nostram salua-	
Diabolus deluditur ab angelis	18. c	tem	27. a
Diabolus circa aerem oberrat	32. d	Diem iudicij non ignorat filius Dei	20. d
Diabolus cecidit priusq̄ Adam fieret	96. b	Dies mortis cur sit ignotus	98. b
Diabolus cur permittatur hominū genus		Dominus Sabaoth, hoc est, virtutum	16. c
impugnare	ibid.	Dona filio à patre data	69. b
Diabolus in medio filiorum Dei	ibid.	Dubius in fide infidelis est	140. a
Diabolus, quā orationē maxime timeat	96. c	E Cce ego firmans tonitruum & cres-	
Diabolus immittit in cor hominis nefas-		ans spiritum, exponitur	47. b
rias cogitationes	96. c	Ego sum primus & nouissimus, expo.	57. d
Diabolus quō futura prædicat	164. b	Ego sum qui sum, exponitur	55. c
Diabolus p̄ mortē Christi deiectus	107. d	Elemēta nō sunt dij, sicut nec sol nec luna	
Dij vulnerati	78. b	nec aliā creaturæ	82. b
Dij si plures essent oporteret etiā esse plu-		Epiphanius Cypri Archiepiscopus	95. c
res ac varios mundos	85. d	Episcopus non est dānandus sine sentētia	
Dij gentiū corruptibiles ac infirmi	81. a	Romani pontificis	137. d
Dij gentiū homines fuerūt impudici	80. a	Episcopi & presbyteri in exilium missi ab	
Diabolus discessit à Christo ad tempus,		Arrianis	90. b
exponitur	103. a	Episcopi oculi domini appellantur	146. c
Digitus Dei spiritus sanctus est	18. d	Episcopus non est accusandus apud arbis-	
Dionysius Areopagita	96. a	tros seculares	146. d
Descensus Christi ad inferos	106. a	Episcopi depositio quō fieri debeat	142. c
&	127. b	Epicurus omnia dicit facta fortuito, & tol-	
Detractores eradicandi	141. c	lit prouidentiam	26. c
Dei efficiamur participes per spiritum san-		Esse ex Deo non vno modo intelligitur.	
ctum	52. a		156. b
Deitatis nomē tribus psonis cōmune	3. a	Essentiæ diuinæ non omnia congruunt	
Deitas per demonstrationem rationū nō		quæ de Deo dicuntur	62. a
datur sed per fidem	51. a	Euagrius presbyter verit̄ vitam Antonij e	
Demonum nocturnæ apparitiones	165. d	Græco in linguam latinam	159. c
Deorum vita turpissima	79. a	Eunomij hæresis	63. b
Deorum pluralitas & varietas	81. b	Eusebius Cæsariēsis primū subscripsit Ar-	
Deo proprium est vt non videatur sed ex		rianis deñ catholicis	149. c. 150. b. 133. d
operibus agnoscatur	34. c	Excoriati viri & flagellati ab Arrianis.	
Deum nemo vidit	98. d		90. a
Deus nullis corporeis signis circūscribi-		F Actura factori suo comparari non	
tur	65. d	potest	7. a
Deus immutabilis est	56. b. 65. c	Festiuitates natiuitatis domini & Epipha-	
Deus est in omnibus & extra oīa	30. c	niæ siue trium regum	95. c
Deus vnus, super omnia, & per omnia &		Fides sine operibus mortua est	127. a
in omnibus explicatur	53. a	Fides Petri non defectura	135. b
Deus omnia per filium fecit	150. d	Fides Christianorum est vera fides	99. a
Deus ex creaturis cognosci potest	29. b	Fidem ubiq; exigit dominus	100. a
Deus in subiecta materia à patribus vi-		Fidei obedientia nobis necessaria	50. b
sus	21. b	Fideles quomodo dicātur deo viuere	14. c
Deus solus immutabilis	100. c	Fideles oēs nascunt̄ ex spiritu sancto	14. d
Deus ubiq; est & omnia implet	23. a	Filiū nomē quot modis accipiatur	150. c
Deus sine corruptione genuit filium	66. a	Filiū vera significatio	151. d
		* iij Filius	

I N D E X.

Filius dicitur fluuius ac splendor	50. c	Idololatriæ origo vnde nata sit	76. e
&	67. c	Idololatria quomodo incrementum sum-	
Filius de patre natus	64. d. & 70. d	psertit	76. d
Filius minor patre secundum humanita-		Idololatria apud homines inualuit	29. a
tem	68. b	Ignorare quomodo dicatur Christus di-	
Filius in scripturis non nominatus est spi-		iudicij	73. d
ritus	44. b	Imago dicitur filius	67. e
Filius cur venerit in nomine patris & non		Imago Christi à Nicodemo facta	123. e
filij	4. a	Imago patris filius, ad cuius imaginē nos	
Filius Dei cur solus incarnatus sit	28. c	facti sumus	29. e
Filius non est pars patris sed imago	50. a	Imago Christi à Iudæis in Syria crucifixa,	
Filius non ex substantia patris exuberans			112. b
te, aut defecta genitus est	67. b	Imago vna est trinitatis	9. c
Fons ac lux dicitur pater	50. c	Incarnatio verbi incomprehensibilis	57. d
Fons aquæ erupit Antonij precibus.		Incarnationis verbi fructus	30. b
	168. c	Ingenitus cur pater dicatur	63. a
Fronto quidam à dæmonio per Antoniū		Idolorum cultus Christi aduentu deser-	
liberatus	168. a	tus	58. e
Fuga Athanasij	141. d	Iob cur à diabolo percussus sit	164. b
Fuga sanctorum omnibus utilis	92. d	Ioseph pater Iesu putatiuus, vir nobilis	
Fuga sanctorum	90. d	erat	115. a
Fuga Christi	91. b	Iouis & deorum libidines	171. c
G entiles simulacris suis quasi domi-		Infamis testimonium nō est validū	146. d
nis seruiunt	78. c	Inferorum expugnatio	107. e
Gentilium error conuincitur	37. b	Inuidia non cadit in Deum	86. e
Gratiarum actio post mensæ finem	127. a	Inspirauit dominus in faciem Adæ	117. b
Gregorius Nyssenus	96. a	&	18. a. d
H ercules pro Deo habitus	39. c	Iudices quales esse debeant	148. a
Hæretici inter se dissident	149. d	Iudæi ad fidem conuersi	123. b
Hæretici deprauant scripturas	156. c	Iudæi puniti	89. b
Hæretici varij in sententijs, vt Chamæleō-		Iudæorū impietas gētiliū insanie par	113. e
tes in coloribus	149. a	Iudæorum malitia	149. a
Hierusalem destructio prædicta à Danie-		Iudæorum insipientia ac flagellum	108. a
le	36. d	Iudæorum pœna	109. a
Hæreticorum peruersitas	43. c	Iudæorum error conuincitur	35. d
Historia euāgelica etiam spiritaliter in-		&	36. c. d
telligenda est	115. d	Iudicatus dominus à Pilato	103. d
Hominem satius fuisset non fieri, quàm		Iudicium extremum futurum	41. b
factum abiici	27. d	Iudicia Ecclesiæ & Episcoporum, ad Ro-	
Hominis & brutorum discrimen	83. c	manam Ecclesiam veluti primatē refe-	
Homo quomodo conditus sit ad imagi-		renda sunt	137. d. & 144. a
nem Dei	26. d	Iupiter Cretensium Deus	77. a
Homo Dei quis sit	15. c	Iupiter adulter & impudicus meticulos-	
Homo ad incorruptionem conditus, ma-		susq;	78. a
litia sua mortem incurrit	27. b	Iuramentum Dei	101. e
Homo ad imaginem Dei conditus	75. a	Iurandum vitandum	100. a
Homuncionitarum hæresis	22. c	Iustorum lætitia post mortem & damna-	
Hosij episcopi catholici cōmendatio	89. d	torum	97. d
Humanum genus quō post peccatū Adæ		L abor iusti & peccatoris in hoc mū-	
in omnia vitiorum genera prolapsus		do diuersus	127. d
fit	27. c	Lachrymæ Christi	55. d
I ncarnationis verbi Dei causa	28. d	Lachrymarum laus	127. b
Ieiuniorū mēsurā & vtilit. 119. b. & 125. b		Lateris apertio quid significet	106. b
Ieiunandum non à cibis tantum, sed et ab		Laudes psalmodum	116. d
omnibus vitijs	125. d	Lazari pauperis exemplum	97. d
		Leo	

I N D E X.

- Leo pro Deo habitus 81. b
 Lex quomomodo sit spiritalis 47. c
 Lex qualis data sit Adæ in paradiso. 27. a
 Lex data est non solum propter Iudæos 29. b
 Leges cur hominibus dentur 84. a
 Liber pater pro Deo habitus, q̄ ebrietatis magister hominibus fuit 39. c
 Liberum arbitrium homo accepit 75. c
 Liberum hominis arbitrium 27. a
 Liberius Roman, pōtifex ab Arrianis sede sua pulsus cum cæteris Episcopis 89. d
 Limites catholicæ fidei 19. c
 Lingua taciturnitate custodienda 120. d
 Locus obscurus Pauli ad Hebræos exponitur 111. d
M Agi Pharaōis meliores Iud. 113. c
 Magia apud Aegyptios ante Christi aduentum præualuit 39. a
 Magiam Christus aduentu suo destruxit 39. b
 Magicæ artes 29. a
 Mala non sunt sed bona, exponitur 75. d
 Mala non sunt 27. b
 Malitia sibi primum nocet 103. b
 Manichæorum impietas 24. a
 Manu Dei omnia facta 151. b
 Martiniani filia à dæmonio liberata 167. c
 Martyrium sine morte quale sit 92. b
 Maximiani persecutio 166. b
 Maledictum pro nobis Christus factus, exponitur 130. d
 Mensa virginum qualis esse debeat 126. d
 Mentientes spiritui sancto, Deo mentiuntur 14. b
 Miracula facta in passione imaginis Christi 123. a
 Monachis quæ primū sint necessaria 119. a
 Monachos & virgines Christi maxime odit diabolus 163. a
 Monachus extra monasterium similis est piscibus extra aquas 172. b
 Mors ante aduentum Christi etiam viris sanctis fuit terribilis 33. b
 Mors à Christianis contemnitur 33. b
 Morbo aliquo non decuit Christum mori 31. d, 32. a
 Mori in aere Christus debuit 32. d
 Mori noluit Christus absq; arbitris & testibus 32. b
 Mors fidei Christi ac signo crucis pessumdatur 33. d
 Mortem homo peccando meruit 27. d
 Mortem crucis quare Christus subire voluit 31. d
 Mortem quomodo non timuerunt sancti Dei homines 92. b
 Mortem nō debuit Christus corpori suo ultro consciscere 32. a
 Mortem ignominiosam cur Christus elegerit 32. b
 Mortis aculeus 106. b
 Mortem Christus destruxit primus in corpore suo 34. a
 Mori Christus cur voluerit in aere 105. a & 107. a
 Mortalitas homini est naturalis 27. b
 Mortis Christi fructus 109. d
 Morte moriemini, exponitur 27. a
 Mundi vnitas probatur 86. a
 Mundus à Deo factus est sicut & omnia vifilia & inuisibilia 10. d, & 21. a
N Ascii ex Deo quid sit 67. d
 Natiuitas filij inenarrabilis 8. a
 Natiuitas Christi singularis 35. c, & 36. a
 Natiuitas filij non est posterior sempiternitate patris 7. d, 8. c
 Natura diuina & trinitatis mysterium ab homine comprehendi nō possunt 9. d
 Natura filij & patris indiuisa est 24. d
 Negligere cum possis deturbare peruersos, est fouere 145. d
 Nemo ascēdit in cælum, nisi qui descēdit de cælo, exponitur 57. d
 Nicæna synodus 129. b
 Nicæni concilij autoritas 132. a & 134. b, 136. b
 Nicæni synodi decreta corrupta ab hæreticis 145. c, 147. b
 Nicæni concilij fides 142. b
 Nicæni concilij decreta 140. d
 Nicæni decreta concilij damnat Arrius, 62. c
 Nicæni concilij decreta super fide catholica 62. b
 Niniue subuersio & pœnitentia 101. d
 Nocte media surrexit dominus 128. a
 Non est meum dare vobis, exponitur 69. c
 Non esse indignum verbum patris apparuisse carne vestitum 37. b
 Notio Dei est eius essentia 67. c
 Nouati error 111. c
 Nuptiæ illicitæ non sunt 119. b
 Nuptiæ secundæ non sunt dānandæ 20. d
 Nutu solo cur Deus noluerit hominem liberare 33. a
O Leū in lāpade sunt opa bona 128. d
 οὐδὲν ἄλλο φωνή, q̄ occasiōe repta 156. b
 Opera Christi in carne incomprehensibilia 40. d
 Opera

I N D E X.

Opera Christi secundū humanitatē, vim habebant diuinitatis	111. a	Plato Dianam adorauit cū Socrate	77. d
Opera Christi testimoniū diuinitatis ipsi perhibebant	30. a, d, & 31. a	Plato credidit mundum à Deo factum,	38. a
Opifex melior opificio	88. c	Platonis error de creatione rerum	26. c
Orandum semper	119. b	Plenitudo diuinitatis omnis in Christo est	22. a, b
Orandi & legendi vtilitas	120. c	Potus aceti	106. d
Ordo vniuersi moderatissimus	85. b	Primates & archiepiscopi qui sint	147. b
Origenis opinio de peccato in spiritum sanctum	110. a	Primogenitus Christus secundum humanitatem	25. d
Osus episcopus Arrianus	3. c	Principatus vnius optimus	85. d
P Aphnuntius confessor	168. b	Præuilegia sedi concessa apostolicę	141. a
Parentum honoratio à Iudæis in diuersum vsum mutatus	89. b	Prodigia in passione Christi	106. b
Pater impassibilis	63. b	Probus iudex	60. c
Pater à filio totus videtur	70. d	Processio spiritus sancti cuiusmodi sit &	55. b 56. d
Pater semper fuit pater, & filius semper filius	8. c	Prophetarum de Christo testimonia	34. d
Pater nec voluntate nec necessitate genuit filium	56. a	Prudentia vera quæ sit	125. b
Pater in diuinitate, non ex alio patre	44. d	Prouidentia diuina & gubernatio, quomodo ex elementis & creaturis agnoscatur	85. a
Pater quomodo sit maior filio	22. c	Puella quædam per Antonium ab infirmitate curata	168. b
Patris sempiternitas filius est, & filij sempiternitas pater est	9. a	Pulli solutio exponitur	114. d
Passio domini non erubescenda	102. a	Q uaternitatem pro trinitate quidā asserunt	130. d
Passio Christi humanitati ipsius adscribenda est, & non diuinitati	23. a	Quædam opera Christi, eius humanitati tantum adscribenda sunt	73. c
Pastoris sibi vtilitas	26. d	Quæstio de patre, filio & spiritu sancto,	45. d
Pastoris liber ab Arrianis citatus &	133. c 156. a	Quæ fide traduntur, cognitionem habent curiositate inscrutabilem	44. c
Patientia virginis Christi necessaria	115. a	Quæstiones 41. Athanasij	95. a
Peccatum in spiritū sanctum quod sit &	110. d 111. b	Quid factum sit de sanguine & aqua, quæ de imagine domini decurrerant	124. a
Pœna contradicentium concilio Nicæno	193. a, & 144. c	Qui inuenit animam suam, perdet eam, exponitur	114. d
Pœnitentię vis & necessitas	27. d	Quo tempore missus sit filius à patre,	24. c
Persecutio quanta fuerit contra Athanasium	145. b	R edemptio generis humani, nec per angelos nec per homines fieri potuit	29. c
Persecutionis vtilitas	92. d	Regnum filij DEI, nunquam finietur,	72. c
Personæ tres vnius naturæ sunt &	3. a 5. a, & 58. b	Regnum cœlorum non debetur ociosis, sed afflictis	127. d
Personarum diuersitas ostēditur ex scripturis	6. a	Religiones tres in mundo	61. b
Personarum nomina & proprietates cur distinguantur	7. b	Renasci quid sit	29. d
Petrus apostolus oībus apostolis prælatus	137. b	Renouari & pœnitere, differunt	111. d
Petrus Romę martyrium passus	92. b	Respicere retro quid sit	163. c
Phænices & Cretenses Saturno filios imolabant	81. d	Resurrectio corporis & animæ credenda	21. a
Philosophorū falsa de dijs opinio	80. b	Resurrectio Christi cur non statim, sed tertia die facta sit	33. a
Phidias sculptoris commendatio	84. d	Resurrectio mortuorum per spiritum sanctum sit	13. a
Philosophi ab Antonio victi	170. b	Refurō	
Photini hæresis refellitur &	23. b, c 63. b, & 67. d		
Piscis pro Deo habitus	81. b		

I N D E X.

Resurrectionis Christi indicia	34. a	Spiritus sanctus Deus est	12. a
Romana ecclesia oib9 ecclesijs plata	137. c	Spiritus sanctus in Deo est	51. c
Romani quoscunq; volunt deos faciunt	77. b	Spiritus sanctus est spiritus patris & filij	74. b
Romano pontifici omniū Ecclesiarum cura commissa est	144. a	Spiritus sanctus lumen & ignis dicitur	17. a
Romani pontificis potestas	145. a	Spiritus sanctus nec pater est nec filius	6. d
S Abellij hæresis refellitur	7. b	Spiritus sanctus locutus in patribus	54. a
&	17. d, 44. d, 63. a	Spiritus sanctus nō est genitus à Deo	17. c
Sapientia patris filius	50. d	Spiritus sanctus non est creatura	6. d
Sanguis Christi miraculosus, qui in diuersis reperitur locis	124. b	Spiritus sanctus signaculum vultus domini	17. a
Sanguis Christi verus in altari per manus sacerdotum quotidie spiritaliter efficitur	ibid.	Spiritus sanctus in scripturis non simpliciter absq; addito dicitur spūs	46. a, b
Sanctificat creaturam pater & filius & spiritus sanctus	15. a	Spūs sanctus cur non dicatur filius	49. d
Sanctorum quidam vltro se obtulerūt psecutoribus instinctu spiritus sancti	93. b	Spiritus sanctus non est angelus	48. c
Sanctificator spiritus	51. c	&	52. d
Scandalum non ponendū fratribus	120. b	Spiritus sanctus adoratur ab angelis	16. c
Secularū diuersitas apud Christianos	61. b	Spiritus sanctus aqua in scripturis appellatur	17. a, d
Sensus Christi quis sit	13. c	Spiritus sanctus creator est	69. d
Scythæ homines immolant dijs suis	81. d	Spūs sanctus non est pater Christi	70. a
Scriptura quandoq; loquitur ex psona patris, quandoq; filij, quandoq; spiritus sancti	13. d	Spiritus sanctus Deus est	ibid.
Scripturæ in Christo implentur	102. c	Spiritus sanctus ab æterno fuit	42. a
Synaxes Christianorum	89. d	Spiritus sanctus sensus est domini	18. c
Synagoga ludæorum in Ecclesijs Christi & martyrum consecratæ	123. d	Spiritus sanctus neq; creatus est, neq; seruus est	10. d, 16. c
Signa fecit Christus quæ nemo alius	36. b	Spiritu sancto resistentes, negant & filium	45. d
Signa euentissima contra ludæos, Christum aduenisse	36. d	Spiritu sancto potamur	50. d
Signorum operatio	165	Spiritibus in inferno quomodo Christus post mortem prædicauerit	130. b
Synodus Alexandrina congregatur	60. b	Spiritualiter iudicat oia, exponitur	54. b
Signa aduentus Christi in carnem	113. c	Spiritualis quis sit	13. b
Silentium Christi in passione	103. d	Spirituum bonorum & malorum discretio	105. d, 106. a
Sion significat ecclesiam catholicā	143. b	Solicolæ Manichæi	23. c
Simulacra gentium	87. d	Soluēdi potestas discipulis tradita	115. b
Scripturas intelligere nō possumus absq; munditia animi	41. b	Sophismata philosophorum	171. a
Scripturæ sæpe commemorant patrem & filium, & non etiam commemorāt spiritum sanctum	11. c	Statuta synodica de criminosis accusatoribus	141. b
Spiritus noster renouat in spū sancto	48. a	Stephanus primitiæ martyrum	15. b
Spiritus varijs modis vsurpatur in scripturis	45. d, 47. b	Subiecta omnia Christo	25. b
Spiritus sanctus à patre & filio pcedit	41. d	Substantia duplex	65. a
Spiritus sanctus non est creatura	42. a	Superbia vitanda	120. d
Spiritus sanctus Deus est	57. a	T Empus quærendi & tempus amittendi, exponitur	114. c
Spiritus sanctus creator est	13. a, 12. d	Temporis finis incognitus	91. c
Spiritus sanctus legislator	19. a	Tentatio non ois à diabolo	166. d
Spiritus sanctus est spiritus viuificator.	11. a, 17. b	Theognosti opinio de peccato in spiritū sanctum	110. a
		Triduo & non vltra corpus Christi in sepulchro esse debuit	33. a
		Trinitas personarum vna persona nominata intelligitur	11. d
		Trinitas	

INDEX.

Trinitas ab æterno fuit	42. b	Vniuersi cōnexio, itegritas & ornat	85. b
Trinitas in diuisibilis & vnita sibi ipsi est,		Vnitas trinitatis non tantum est voluntatis	2. a
& cum dicitur pater adest & huius verbum,	49. b	sed & naturæ	2. a
& qui in hoc est spiritus	49. b	Vnus Deus, omnium conditor, non duo	76. b
Tristitia Christi	55. d	principia	76. b
Tunica pellicæ	105. d	Vnus Deus in trinitate	2. c
Tunica inconstituta quid significet ibid.		Vnus spiritus in trinitate nō plures	2. a
Valentini impietas	48. b	Vnus dominus in trinitate	2. d
Vaticinia prophetarum soli Christo congruunt	35. d	Virgines ob confessionē fidei ab Arrianis	90. a
Veneficium & incantatio an possint hominem occidere	96. b	nudatæ & afflicte	90. a
Verax solus Deus	100. c	Virginitatis præconia	128. d
Verba Christi spiritaliter intelligēda	112. a	Virginitas homini possibilis	108. c
Verbo Dei omnia creata sunt	88. b	Virginitas homini possibilis à Christo	40. a
Verbo Dei omnis creatura consistit & obtemperat	86. d	edocta	40. a
Verbum Dei non inquinabatur in corpore adsumpto, sed potius ipsum sanctificabat	30. c	Virginum, martyrum & monachorum cōtra diabolum victoria	107. a
Verbum vocale & transitoriū quid sit	86. b	Virgines Deo dicatæ debent esse sub regula	126. d
Verbum Dei Deus, eiusq; virtus	86. c	Virgo cōtinens, Deo adhærens, vnus cum eo spiritus efficitur	124. d
Verbum Dei filius est	68. c	Virgo & vidua quomodo debeāt esse sanctæ corpore & spiritu	ibid.
Verbum Dei vt per corpus agnosceretur, & per ipsum pater, carnē induit	29. d	Virgo Christi qualis esse debeat	125. a
Verbum caro factum est, exponitur	130. d	Vinum aquæ miscere quid sit	151. d
Victus vestitusq; qualis esse debeat	120. c	Vita Christi exemplar est nostræ	55. d
Visio lamentabilis Antonio ostensa	172. d	Vocabulorum immutandorū ratio	62. d
Vicū hic inhabitamus non ciuitatē	114. a	Vocatio gentium	37. a
Vnctio spiritus sancti quid sit	42. a	Voluntas accepta secundum id quod habet	121. a
Vnigenitus est Christus secundū diuinitatem	25. d	Votum virginitatis Deo exoluendū	100. d
		Vrbici potentini hæresis	6. c
		Vterus, oculi ac manus Dei	66. b

F I N I S.

D. ATHA.

**D. ATHANASII AR-
CHIEPISCOPI ALEXANDRINI**

viri sanctissimi vita, per Ioannem Aretia-
num collecta:

VM post persecutionem Diocletiani & Maximiani imperatorum crudelissimorum pax Christianis & quies data fuisset, & foecunditas Ecclesiae fructus exhiberet amplissimos, atque confessorum inclitis meritis gaude-
ret, contusus daemon, astu callido noua contra Ecclesiam bella, atque prioribus persecutionibus peiora excogitauit. Et cum creatoris diuinis cultus quotidie per orbem terrarum ex-
cresceret, nec aperto bello, ut exptus fuerat, comprimipotuisset, sed quanto maiores per-
secutiones inferebat, tanto maior Ecclesiae gloria, & Christianorum victoria resultabat

noua machinatus, non iam aperte, sed ex his, qui nomine potius, quam re Christi-
tiani dici poterant, aliquos occulte circumueniens ad dissidium fidei & Eccle-
siae Dei, ac veri cultus persecutionem adduxit, atque magnam gentem, in pri-
stinum redegit errorem, ut creaturam potius, quam creatorem adorari conten-
derent, Christum scilicet Iesum, quem creaturam omnino profiteri non vere-
bantur. Sed Christus ipse, qui Petri nauiculam submergi non patitur, dedit pi-
entiam sanctis suis, qui quum in illius splendoris radios aciem omnino inte-
dis-
sent, vero lumine illustrati, pro Euangelica praedicatione, ac veri cultus pietate
ad mortem usque decertarunt, atque diaboli machinas conterentes, serpentis an-
ticipi caput fortiter contriuerunt. Inter quos praecipuus apostolicae gratiae parti-
ceps magnus Athanasius fuit Alexandrinae celeberrimae ciuitatis Antistes, qui
veluti margarita praefulgida, seruens spiritu & coelesti amore saucius, diuissime
magistratibus plurimis, atque etiam regibus haereticorum ducibus, per totum
orbem pro tuenda rectae fidei puritate, ardentissime obstitit. Et diuina virtute
fretus aduersus impiorum turbam maximis periculis vndique agitated, victori-
am penitus reportauit. Cuius tanta & tam praecleara contra haereticos in beata Ec-
clesia pro fidei integritate fuere certamina, ut etiam de ipso id dictum esse vide-
atur quod scriptum est: Ego enim ostendi illi quanta eum pro nomine meo oportet
pati. Nam in eius persecutiones non quadraginta viri, sed vniuersus penes
conspirauit orbis. Commoti sunt principes terrae & gentes & regna, atque exer-
citus contra illum conuenerunt. Sed ipse diuinum eloquium opere implebat,
quo dicitur: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exur-
gat aduersum me praedium, in hoc ego sperabo. Verum tanta illius ac talia feruntur
gesta, ut vel certamina exponere, vel variam in diuinis eloquijs differendis sa-
pientiam, quae in libris ab eo relictis sole clarius eluceret, enarrare nemo quan-
talibet facundia praeditus digne pro meritis posset. Nec nos id efficere pollice-
mur, sed pro virili nostra eius quaedam gesta quae apud Graecos conscripta com-
perimus, in Latinum fidelissime conuertemus. Ad demumque alia quaedam quae
apud Latinos ac probatissimos autores legendo didicimus, atque in primis quae

nam

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

nam fuerit pueri in dolens, & vitæ tam mirabilis indicium, paucis explicemus. **A**
 Quum post felicem consummationem beatissimi martyris atque Alexandrinæ
 Ecclesiæ præfulis Petri, & post eum Achilles sanctæ memoriæ Alexander ipsius
 ciuitatis ordinatus esset Episcopus, apud Alexandriam Petri martyris solen-
 nem diem agebat. Et quum post expleta solennia conuenturos ad conuiuium
 suum clericos domi expectaret, in loco mari vicino cernit ex editiore parte do-
 mus pueros ludum ritu Ecclesiastico inire atque ea quæ in Ecclesia geri consue-
 tum fuerat, peragere. Erat autem domus aspiciens mare, in cuius littore ipsi lude-
 bant pueri, inter quos puer Athanasius simulatus erat Episcopus, & alij coeui
 partim presbyteri, partim diaconi designati, offerebant ipsi Athanasio catechu-
 menos pueros baptizandos. Quos ille omni Ecclesiastico ritu seruato, baptiza-
 bat. Stupefactus autem in his quæ fiebant Alexander, ac illico perturbatus, vocari
 ad se clericos iubet, atque eis quod eminus ipse viderat, ostendebat. Tum ab-
 ire eos & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cunque adessent,
 qui eis ludus, & quid egissent, vel quomodo perscrutatur. Illi (vt talis habet
 ætas) pauide negare primum cœperunt. Sed vt cognitos se nouerunt, rem om-
 nino gestam per ordinem pandunt. Quum Alexander diligenter inquirens ab
 his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerunt, simul & ab Athanasio
 quid interrogauerat, ubi videt secundum religionis nostræ ritum cuncta consta-
 re, allocutis clericis, cum consilio clericorum statuisse traditur, illis quibus inte-
 gris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum
 non deberi, sed chrismate eos inungens signaculo Christi confirmauit. Et con-
 uocatis Athanasij parentibus, ac illorum quos vel presbyteros habere visus fue-
 rat vel ministros, sub Dei obtestatione tradidit Ecclesiæ nutriendos. Atque cum
 pauco peracto tempore grammaticam sufficienter Athanasius atque integrè per-
 didicisset, tanquam fidele domini commendatum à parentibus Episcopo Alexā **B**
 dro restituitur. Qui ab eo velut alter Samuel in templo domini nutriendus acci-
 pitur, vt si in senectute bona ad patres à domino vocari contingeret, ad portan-
 dum post se sacerdotale Ephod eligatur. Interim quum successu temporum mi-
 rabiliter diuinis literis eruditus euaderet, & acrimonia ingenij, atque integritate
 vitæ cæteris præstaret, instituente Alexandro archidiaconus Alexandria ordinatur
 Ecclesiæ. Cuius ingenium, fides, ac pietas in Ecclesiasticis negotijs, quanta
 fuerint apud Nicænam in œcumenico seu vniuersali concilio ob fidei causam
 congregato, ad quod cum Episcopo suo cœuenerat, omnibus palam fieri cœpit.
 Verum, quoniam omnes Athanasij persequutiones & gesta, ob Arrii hæresim
 principaliter describuntur, quæ præ cæteris hæresibus ante illam excogitatis mi-
 serabilius & crudelius in Christi cultores grassata fuit, visum est antequam ad
 reliqua Athanasij gesta procedamus, huiuscemodi hæreses vsque ad synodum
 Nicænam, & progressum atque synodum ipsam præclarissimam quam breuissi-
 me dabitur explicare. Igitur per id tempus apud Alexandriam presbyter qui-
 dam Arrius nomine erat, vir specie & forma magis quam virtute religiosus, &
 gloriæ laudisq; nouitatis improbè cupidus. Qui ab Achilla prædecessore Ale-
 xandri diaconus ordinatus, & vt Theodoricus autor est, nouitatibus captus, ab
 Ecclesia primum pulsus est: demum fidelium rogatu, denuo ad ministerium sus-
 ceptus fuerat. Is quum Alexandrum virum clarissimum pontificatus gubernacula
 suscepisse liuido oculo cerneret, nam eo tempore in ordine quidem presby-
 terorum Arrius erat, & diuinarum scripturarum expositionem videbatur habe-
 re commissam, rem hanc ferre non potuit, sed in rabiem quandam impatientiæ
 deiectus, litis quærebat initium. Porro laudabilem videns Alexandri conuer-
 sationem, nequaquam in eum calumnias contexere præualebat. Nec tamen il-
 lum

Cum quiescere infelix permittebat inuidia. Quamobrem diabolica suggestiōe de-
 uictus, praua quædem de Christi fide proferre, atque in Ecclesia tempestatem
 exagitare adortus est. Et apertè Alexandri doctrinæ derogare atque resistere
 non formidauit. Et ob hoc ea proferre cœpit, quæ antea nunquam in quæsti-
 onem venerant. Nam quum Alexander ea quæ indubitata videbantur populo
 exponeret, & filium scilicet cum Deo genitore æqui honoris atque eiusdem
 substantiæ esse doceret: Arrius contra, & veritati obliuiscens, creaturam filium
 facturamque dicere audebat. Et ab illa æterna ineffabilique substantia Dei pa-
 tris vel natura, filium separare conabatur quæ res plurimos in Ecclesia pertur-
 babat. Sed quum Alexander Episcopus natura lenis & quietus, assiduus admo-
 nitionibus Arrium cuperet à prauo incepto & assertionibus impijs reuocare,
 nectamen res ex sententia procederet, & plerosque iam malum pestiferæ con-
 tagionis inficeret, non solum apud Alexandriam, verum etiam per alias vrbes,
 prouinciâsque dispersa, perniciosum fore iam credidit amplius dissimulare à ta-
 libus. Ob quod (vt ex ipsius Alexandri Epistolis habetur) centum ferè Epi-
 scopos ex Aegypti & Libyæ partibus congregari curauit, quibus causam Arrij
 sigillatim exponens, maturòque super his consilio adhibito, Episcoporum o-
 mnium consensu illum sacerdotali ordine priuauit. Quibus non assentiens
 Arrius, sed in peruersitate superbè perseverans, iubente Episcopo Alexandro
 Alexandria vrbe depellitur. Quod quidem impatientissimè ferens, excogita-
 re cœpit modum, quo Alexandrum à sede sua amoueret, & se Episcopum eri-
 geret. Ob quam rem perficiendam, cum complicibus suis propria celebrabat
 concilia, & modum quo hæc exequutioni demandare posset, conquirere non
 cessabat. Quod præuidens Alexander, ne ex sacerdotibus quisquam eiusdem
 fallacijs caperetur, omnibus catholicæ Ecclesiæ Episcopis, ipsius impietatem
 enarrans, suis epistolis (quæ vsque in hæc tempora apud Græcos conseruiuntur)
D indicauit. In quibus eos primum ad seruandum rectam Ecclesiæ catholicæ
 fidem, & vinculum vnionis & pacis hortatur. Deinde quemadmodum in dioc-
 cesi sua surrexerunt viri iniqui & Antichristi præcursores, quibus etiam Euse-
 bium Nicomedix Episcopum adherere, & apertè patrocinari commemorat.
 Quamobrem ab eo cauendum admonet, & literas illius quibus Arrium & com-
 plices apud quoscunque laudare solebat, minimè suscipiendas esse, totis affe-
 ctibus hortatur. Post hæc Episcopos aliquos à recta fide deuiantes, atque Ar-
 rio adherentes, nominatim connumerat, exponitque deinde eorum perfidi-
 am in hæc verba: Ea verò quæ profitentur huiuscemodi sunt: Non semper in-
 quiunt, Deus pater fuit, non semper fuit Dei verbum; sed fuit quando Deus pa-
 ter non fuit. Dei autem verbum ex non existentibus factum fuit. Existens e-
 nim Deus non existentem ex non existente fecit. Quapropter aliquando fuit
 quando non fuit. Creatura est enim & factura filius. Neque similis est patri se-
 cundum substantiam, neque vera sapientia eius est, neque verum naturaliter pa-
 tris verbum est, sed verbum abusiue ac sapientia dictum. Vnde & conuertibi-
 lis est, ac per naturam vt rationalia quæque animalia mutabilis, peregrinumque,
 extraneum, & remotum à paterna substantia est verbum, atque inuisibilis est fi-
 lio pater. Neque patrem perfectè filius nouit aut perfectè videre potest, nec su-
 am quidem substantiam nouit filius sicuti est. Qui propter nos factus est, vt per
 eum veluti per instrumentum, nos ipsos Deus formaret. Et hæc sunt ferè blas-
 phemi Arrij & sequacium, quæ in ipsa eadem epistola pluribus autoritatibus
 & argumentis Alexander ipse detestatur. Vbi etiam enarrat, illos se pluries con-
 uicisse, atque rursus vt chamæleontes in nouam speciem commutari. Vltimo de-
 precat, ne eos si fortè ad illos aduentare tentauerint, suscipere omnino velint,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

sed ut ipsi Christiani, illos Christum saluatorem nostrum blasphemantes, omni ^A indignatione detestentur penitus & abhorreant. Per idem tempus alius Alexander, vir multa sanctitate præditus, apud Constantinopolim Episcopatum gerebat. Cui Alexandrinus Alexander similem penè epistolam superiori direxit, in qua topiosè & subtiliter pluribus rationibus & inconuincibilibus diuinæ scripturæ autoritatibus, omnem Arrii perfidiam destruxit, atque veram fidem manifestissimè declarauit. Hortaturque eum ad concordiam & defensionem veræ fidei, & quod bellum & certamen pro Christi nominis defensione contra aduersarios & blasphemos inire non formidet. Similiter & aliam huic consonam direxit epistolam Philogonio Antiocheni sedis antistiti, & aliam Eustachio, qui apud Bergam Episcopalem cathedram gubernabat, alijsque compluribus, quos integros & apostolicorum dogmatum defensores dinouerat. Verùm, Arrius neque ipse quiescebat, nec minus studebat ad complices suos literas scribere, & ad Eusebium maximè, cuius fauore & autoritate se plurimum præualere sperabat. Cuius vnã ferè totam describemus epistolam, quam & Græci plures in suis commentarijs descripserunt, ut ipsiusmet verbis omnibus eius perfidia innotescat. Domino desideratissimo viro Dei fidelique & orthodoxo Eusebio, Arrius qui ob veritatem, quam tu quoque defendis, persecutionem à Papa Alexandro iniuste perfert, salutem in domino. Quum pater meus Armonius Nicomediam adueniret, dignum quoque putavi ad te literas in pignus nostri amoris dare, quam singulis diebus erga fratres intuitu Dei, & rebus ipsis te exhibere cognouimus. At nos Episcopus noster vehementer opprimit & insequitur, & veluti Deo rebelles ciuitate priuauit, & animum etiam cuiusque aliàs benignissimi contra nos quotidie excogitando literis suis exasperat, propterea quia ei consentire nolumus publice prædicanti. Semper Deus pater, semper filius: Simul pater, simul & filius ingenito Deo semper genitus filius coexistit, atque ab ingenito genitus, & quod neque cogitatione, neque a homo Deus filius ex Deo procedat. Et quoniam frater tuus Cæsariensis Eusebius, atque Theodoricus Laodiceæ, & Paulinus Tyri, Gregorius Beriti, & Erius Lydiæ Episcopi, atque per Orientem alij ferè omnes, sine principio Deum filio præexistere affirmant, ab eo anathematizati sunt: Solis Philogonio Antiochiæ, & Helladio Tripoleos, atque Machario Hierosolymorum Episcopis eis consentientibus, hominibus ineruditis atque hæreticis. Quorum alij quidem filium eructationem asserunt, alij præpositionem, alij congenitum. Quas sanè impietates (& si imminere ab hæreticis mortes comminentur) audire non valemus: Sed quoniam dicimus, sapimus & docemus, filium nõ esse ingenitum nec ingeni partem, aut ex subiecto aliquo, sed vnigenitum conuertibiliter, ipsumque antequam generaretur, aut crearetur, aut prædestinaretur, aut fundaretur, non fuisse, persecutiones patimur. Similiter autem, & cum asseramus: Quoniam principium habet filius, Deus autem sine principio est, atque filius ex nõ extantibus est, quod intelligere volumus secundum quoddam Dei pars, & non ex aliquo existit subiecto, persecutionibus quaerimur. De cætero tu nosti, & te nostrarum tribulationum memorem in domino valere peropto. Quam epistolam quum Eusebius suscepisset, aliam ad Paulinum Episcopum Tyri ipse conscribens, suæ impietatis venenum euouit. Idè cum Arrio asserens, filium factum quidem à patre, nec eiusdem substantiæ esse posse, & que similia diuersis Episcopis Orientis scribens hortabatur, ne Alexandri epistolis consentirent. Alexandro verò frequenter scribebat, ut Arrium & complices suscipere vellet, quod ille abhorrens penitus detestabatur. Verùm, quum ob moram quam apud Nicomediam Imperator ducere consueuerat, Eusebius ei familiaris effectus, & inter omnes ferè Orientales Episcopos potentissimus

B

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Csimus haberetur, à pluribus timebatur ac verebatur Episcopis, quibus quotidie scribens, subscriptionem impietatis Arrij ab ipsis facilliter impetrabat. Sicque ipse & eius complices Episcopi, duces ac præceptores Arrianæ impietatis effecere perunt, & ex aduerso rectæ fidei, quam Alexander viriliter defendebat, qui consentientes erant, se subscribere omnino curabant. Vnde omnis iam penè Orientalis Ecclesia turbatur. Et non solùm Ecclesiarum principes inuicem concertabant, sed dira per incautum serpebant contagia vulgus, atque intantum hæc subcreuerat contentio, vt in vicis & theatris Christianitati, & diuino nomini, publicè derogaretur. Nec tamen desisteat Eusebius Alexandrum ipsum ad communionem Arrij exorare. Sed sentiens tandem Alexandrum inclinari non posse, iraque indignatione percitus, in fauorem Arriani dogmatis palam & penitus se conuertit. Et concilium in Bithynia congregari procurans, scribit Episcopis vniuersis, vt complicitibus Arrij, tanquam orthodoxis communicare velint. Atque illos exhortatur, vt Alexandrum ad ipsam eandem Arrij communionem strictissimè conuocent. Quo quum frustrati fuissent, nequaquam Alexandro id consentire volente, ad alias machinationes se & complices contulerunt. Nam Eusebius ipse odio in Alexandrum vehementissimè ferebatur, quod grauius eum in epistola ad Episcopos nominauerat. Sicque crescente indies peste, latius crebrescebat dissensionis sermo, vsquequo ad aures religiosi principis Constantini, plenissime innotesceret. Quo ille percussus pariter & afflictus, vehementer indoluit. Quippe qui omni studio & diligentia instabat Christianam religionem excrecere, & illam dissensionibus longè minus præuidebat. Ob quod culpans Arrium, pariter & Alexandrum, communem ambobus scribit epistolam, Eis impingens, quòd quæstionem quam abscondere debuerant, in populos palam protulerint. Quam nec quærendam ab initio, nec excogitandam enarrat, & excogitatam potius taciturnitate tegendam. Quæ epistola in libris Eusebii Pamphili, quos de vita Constantini scripsit, inseritur, cuius partem in Latino stylo vertendo, vt tanti principis pietas cognoscatur, in hoc libro intesferemus: Victor Constantinus, Pius, Maximus, Alexandro & Arrio, & infra subdit,

Didicimus præsentis quæstionis initium tunc sumpsisse, quum tu à presbyteris Alexander, vana magis quæstione quàm necessitate commotus inquirebas, quis nam intellectus esset loci cuiusdam in lege descripti. Ad quod tu Arripertinacius magis ea quæ nec excogitare, nec excogitata in medium proferre oportebat, improvide obiecisti. Ob quod inter vos exorta discordia id effecit, vt diuina contemnantur mysteria, & populus diuisus communis corporis congruenti cõmunionem separetur. Verbis igitur nostris assensum præbete, atque his obedite, quæ conseruus vester iuste admonet. Hæc rogo deponite contentiones, & earum scilicet rerum, quas nec requirere, nec de his quærentibus respondere condignum est. Nam inutiles illæ quæstiones habentur, quæ nulla legis necessitate, sed inani quadam contentione à sacerdotibus inducuntur. Quæ & si causa exercitij cuiuspiam naturalis proueniant, intra sensus intimos illas cohibere, & non promptè in conuenticula deportare debemus. Nam quis huiuscemodi quæso imperscrutabilia dignè cognoscere poterit? Quod si fieri posset, quænam esset illa populorum particula, cui id persuadere rectè possetis, aut quis huiuscemodi subtilitatem absque lapsus sui periculo contrectabit? Fugienda ergo in talibus multiloquia, vt quod nostræ naturæ infirmitas explicare nequit, discentium mentes tardiore forsitan intellectu percipere non valentes, in blasphemias aut schismata prolabantur. Quamobrem & incautæ interrogationes, & responsiones improvidæ, æquam alterutris veniam tribuant. Nec pro prauis vanisque contentionibus & causis, tantum Dei populum dissidere

α ιιγ   decet,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

deceat, quem vestris orationibus & prudentia conuenit gubernari. Et ut parus quodam exemplo vestram conueniam sapientiam: Noctis philosophos, qui vni se sectæ addixerunt, & in vnam dogma consentiunt, si in quadam sententiæ partæ discordent, licet in eo disciplinæ ipsius virtute separentur, ad inuicem tamen dogmatis & sectæ vnitæ conspirant. Quum hæc ita sint, quanto iustus vos magis Dei ministros in voluntate religionis deceat esse concordēs. Nec dignum est vanis sermonum certaminibus, fratres fratribus insultare. Et infra subdit: Reuertimini ergo viri prudentissimi ad mutuam inter vos amicitiam, & amorem reddite Christiano populo vestros optatos amplexus, & vestras animas expiantes, inuicē vos ipsos rursus agnoscite. Suauiores enim sunt crebræ amicitia post inimicitiarum causas deletas ad concordiam restituta. Reddite ergo & mihi tranquillos dies & securas noctes. Iam enim tempus est o magni Dei sacerdotes, tantos populos conseruos meos vestris altercationibus, iniuste diuisos, ad Christi vnitatem congregare. Nam ad Orientem ego properare festinans, quum Nicomediam aduentassem, fama tantæ rei perterritus, penitus detentus sum. Nec patitur animus ad ea loca procedere, vbi illa videre compellerer, quæ nec fore auditui possibilis iudicaueram. Quapropter vestra concordia mihi Orientis viam aperite, quàm discordia & contentione claudere potuistis. Hæc igitur & plura quæ in eadem epistola continentur, Alexandro & Arrio piissimus scripserat Imperator: Nunc illos arguendo, nunc pro virili ad monere procurans. Sed hanc pestem priusquam in alios diffunderetur, se posse præoccupare, pius princeps considerans virum quendam, quem iuxta se fide & charitate insignem habebat, & prioribus temporibus pro Christiana religione confessionibus comprobatum, nomine Osiū Cordubæ ciuitatis Hispaniæ Episcopum, ad Aegyptum direxit, qui sua autoritate & sapientia, tumultuantes populos conuiuiscere faceret. Verum, quum eius autoritas apud hæreticos præualere non posset, sed quotidie magis ea pestis inualesceret, præter spem principis re infecta reuersus est. Quum piissimus Imperator videns grande periculum Christianæ religioni imminere, & totis visceribus cupiens tantis malis obistere, consilio grauium virorum suscepto, concilium apud Nicænam urbem congregari iubet, & ex omni penè orbe Episcopos conuocans magna diligentia, & regia largitate sumptus omnes opportunos, quæ magnificentissimi exhiberi iubet. Et ut Eusebius Pamphilus libro tertio vitæ Constantini describit, vehicula publica per diuersa loca conduci statuit, mulosque & equos, camelos & asellos, prout loci opportunitas commodius exhibebat. Nauesque in portibus preparari mandat, cibaria pro eorum voluntate, non Episcopis solum, presbyteris aut diaconis, clericis & eorum seruis, sed alijs etiã quibusque & cuiusque generis hominibus, ad huiusmodi congregationem volentibus aduētare, largissime præcepit exhiberi. Veniunt ergo ex omni penè Europa, Libya & Asia, sacratissimi patres, qui veluti beatorum chorus, virtutibus miris in illis relucens, viderentur. Sicque decimo octauo imperij Constantini anno, pontificatus verò Syluestri decimo quarto, ut verissimè computauit Eusebius, in Nicæna urbe congregati sunt. Et ut ipse Pamphilus eodem libro tertio de vita Constantini enarrat, habebat tunc aspicere Syros simul & Sylicos sacros antistites, Phœnicesque & Arabes atque Palestinos, Aegyptios etiã & Thebes, ac Libyicos, simul & qui ex Mesopotamia oriuntur, atque etiam ex Perside venit Episcopus, nec à Scythia defuerunt. Pontus similiter & Asia, Phrygia & Pamphylia, viros probatissimos præbuerunt. Aderant & Thraces Macedonesque, & Achiui, & hi qui Epyrū inhabitant, ut sermo ille cōpletus iam videretur, quæ in Actibus apostolorū Lucas enarrat.

Quodd

*Cylicos

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Quodd cōuenerant Hierosolymis ex omnibus gentibus quæ sub cœlo sunt, viri
 religiosi, inter quos erant Parthi & Medi & Elamitæ, &c. & qui habitant Meso
 potamiã, Iudæam & Cappadociã, Pontũ & Asiam, Phrygiam & Pamphylam,
 Aegyptum & partes Libyæ circa Cyrenem & aduenæ Romani, Iudæi quoq; &
 profelyti, Cretes & Arabes. Veruntamen vt Eusebius subdit: Non magni Dei
 sacerdotes & ministri illi, vt nostri conuenerant, & sequitur: Erat siquidem in
 præsentì choro Episcoporum multitudo numerum trecentorum exuperans,
 quos ex presbyteris, diaconis & acolytis innumerabiles penè consecuti fue
 rant, quibus omnibus Imperator singulis diebus cibaria largissimè pro eorum
 voluntate exhiberi parauerat. Conuenerunt ergo ex parte Syluestri Romani
 pontificis, vt in epistola ad Marcum papam Athanasius memorat, Victor &
 Vincentius presbyteri, ipsius apostolicę sedis legati. Conuenerunt etiam ex prin
 cipalibus alijs sedibus Episcopi, Alexander primum Alexandrinæ Ecclesiæ an
 tistes, cui maxima pars synodalis curiæ imminere videbatur, qui & duxit secũ
 Athanasium archidiaconum suum, (cuius diligentia & sapientia, plurimi hæ
 reticorum doli atq; fallaciæ detegebantur:) adolescentem annis, sed scientia &
 sapientia canum. Ex Antiochia verò venit Eustachius, vir magnus & ad mira
 bilis, qui post mortem Philogonij, de quo supra meminimus, ad eius Ecclesiæ
 regimen inuitus, & renitens omnium prouincialium Episcoporum decreto,
 adstrictus fuerat. Ab Hierosolymis etiam adfuit Macharius eius ciuitatis Epi
 scopus, multarum virtutum fama plurimum decoratus. At ex Constantinopo
 litana vrbe, quæ Byzantium tunc dicebatur, Alexander vir sanctitate mirabi
 lis, senio grauatus, interesse non potuit. Et præter hos alij conuenerunt Episco
 pi, quorum quidam diuinarum scripturarum scientia præfulgebant, quidam
 sanctitate præstabant, quidam verò in vtrisq; his mirabiliter probabãtur. Nam
 aderat & Osius Cordubensis, qui & vnã pluribus qui secum erant præsidebat
 Episcopis. Habebatur etiam inter eruditissimos Eusebius Pamphili Cæsarien
 sis Episcopus, qui ecclesiasticam historiam vsq; ad Constantini tempora mira
 varietate & rerum peritia descripsit. Composuit etiam librum de temporibus,
 necessarium quidem, & infinita penè cura digestum. Quorum illum quidam
 Rufinus, hunc verò Hieronymus in Latinum stylum traduxit. Scripsit etiam li
 bros quatuor de vita Constantini, quorum tertium ex omni penè Græciã vix
 comperire valui. Insuper & innumera penè volumina de nostra religione, vt
 idem attestatur Hieronymus, conscripsit. Aduenerat similiter & Iacobus An
 tiochiæ Mygdoniæ Episcopus, qui mortuos homines fertur sulcitasse, & viuos
 diuersis curasse læguoribus, atq; alia innumerabilia, vt refert Theodoricus Gre
 cus scriptor, per eũ Deus operatus est mirabilia. Adfuit & Nicolaus Myrrhæ
 vrbis Ciliciæ Episcopus, vir admirabilis & omnibus virtutibus conspicuus, cu
 ius vita inclyta apud Græcos & Latinos notissima est. Similiter & Paphnucius
 Aegyptius Episcopus, in superiori Thebaida adfuit confessor, ex illis quos Ma
 ximianus dexteris oculis effossis, & sinistro poplite succiso, ad metalla damna
 uerat. In quo tanta virtutum inerat gratia, vt Rufinus in his libris quos ad Eu
 sebij historiam addidit, signa per eum non minus quàm dudum per apostolos
 fuisse facta confirmet. Nam & dæmones verbo tantum fugabat, ægros sola ora
 tione curabat, cæcis visum dicitur reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem cor
 poris reuocasse. Quem Constantinus in tanta veneratione & affectu habuisse
 scribitur, vt sæpius eum intra palatium euocatum complecteretur, & illum ocu
 lum qui confessione fidei fuerat euulsus, auidiore osculis demulceret. Adu
 nerat & ex confessoribus alius Paulus Neotesariæ, quæ iuxta ripas Euftratis sita
 est, Episcopus, Is (vt Theodoricus refert) lixarum rabie compressus, ignito fer

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Al. vt la-
queos.

Al. posce-
bat.

ro ligatas manus comburi sibi ac defecari ob Christi religionem constantissimo A
 animo passus est. Aderant & Episcopi quidam alij simplicitate quadam admi-
 rabili ac sanctissima decorati. Inter quos & Spiridon Cyprius enarratur, qui cū
 pastor ouium fuisset, etiam in episcopatu positus permanlit. Et tunc quadā no-
 cte cū ad caulas fures venissent, [& improbas aditum educendis ouibus face-
 rent extendissent, inuisibilibus quibusdā vinculis restricti, vsq; ad lucem, velut
 traditi tortoribus permanferunt. At senior cū m oues ducturus ad pascua matu-
 tinus se ageret, videt iuuenes absq; humanis vinculis caulis pendere districtos,
 & noxæ causa comperta sermone absoluit, quos mente vinxerat. Et ne eis inanis
 nocturna cederet occupatio, tollite inquit, o iuuenes vnum vobis arietē, ne sine
 causa venisse videamini, quam melius prece q̄ furto quæsisse conuenerat. Aliud
 & de eo fertur mirabile: Nam hic filiam habebat Hyrenen, quæ cum eis benè
 ministrasset, defuncta est. Post cuius obitum quidam aduenit, dicens ei se qd-
 dam depositum cōmendasse. Rem gestam ignorauerat pater, perquisitū in tota
 domo nusq̄ quod poscebatur inuentū est. Persistebat ille qui cōmodauerat, fle-
 tuq; ac lachrymis [perurgebat, & vitæ suæ se illaturum exitium, nisi cōmodata
 reciperet, testabatur. Permotus lachrymis senex, ad sepulchrum filia cum illo
 properat, atq; eam nomine clamitat. Quæ de sepulchro respondens, locū vbi de-
 positum fossum fuerat, illo petente edocuit. Et vt dixit, compertū fuit. Alia eius
 gesta & mirabilia feruntur, sed hæc enarrasse sufficiat. Verum fama tan-
 tæ congregationis et opinioe commoti, plurimi philosophi, opinatissimi & no-
 biles dialectici, ex diuerlis vrbibus confluxerunt, optates cū his sacratissimis vi-
 ris disputationes de religione & diuino cultu inire. Inter quos (vt etiā Rufinus
 in dictis libris cōmemorat) insignis quidam philosophus, per singulos dies con-
 flictum summæ certaminis cū nostris agebat Episcopis, viris quidē ad ea quæ
 moueret, non mediocriter eruditus. Et conuenientibus ad audiendum doctis &
 literatis viris, ingens fiebat spectaculū, nec vllō disputandi genere philosophus a
 quoq; cōcludi poterat, aut cōstringi: Sed vbi maximè putabatur adstrictus, cau-
 ta dicēdi arte obiectis quæstionibus occurrēs, velut anguis lubricus labebatur.
 Sed vt ostēderet Deus, q̄a non in sermone regnum Dei, sed in virtute consistit,
 adstitit ex confessoribus quidā simplicissimæ naturæ vir, nihil aliud sciens, nisi
 Christum & hunc crucifixum. Qui cū inter cæteros auditores Episcopos a des-
 set, & vidisset philosophum insultantem nostris, & callida se disputationis arte
 iactantē, poscit ab omnibus locum, velle se paucis cū philosopho sermocinari. Tū
 nostri qui simplicitatem viri & imperitiā in sermone duntaxat nouerant, pa-
 uere & velut pudorē quendā pati cœperūt, ne fortē apud callidos homines risui
 fieret, neū e sancta simplicitas p̄sisteret. Tamen senior & huic mouit sermonis
 exordium: In nomine inquit, Iesu Christi, philosophe audi quæ vera sunt: Deus
 vnus est qui cœlū fecit & terrā, quiq; homini, quē de terræ limo formauerat, spi-
 ritum dedit, vniuersa quæ videntur & quæ non videntur, virtute verbi sui crea-
 uit, & spiritus sui sanctificatione firmavit. Hoc illud verbum & sapientia est, quē
 nos filium dicimus, qui humanos miseratus errores, & per passionem mortis a
 perpetua nos morte liberat, ac resurrectione sua æternam nobis contulit vitam,
 quem & expectamus iudicem omnium quæ gerimus esse venturū. Credis hæc
 itaq; esse philosophe? At ille velut si nunq̄ vllum contradicendi sermonem didi-
 cisset, ita stupefactus, virtute dictorum mutus ad omnia hoc solum potuit respō-
 dere: Itā sibi videri, nec aliud verum esse, quā dixerat. Tum senior, si hæc (in-
 quit) ita esse credidisti, surge & sequere me, ac dominicum & huius fidei signa-
 culum suscipe. Et philosophus ad discipulos suos, vel ad eos qui audiendi gra-
 tia conuenerant: Audite inquit o eruditi viri: Donec verbis mecum res gesta
 est,

C est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subverti: Vbi verò pro verbis, virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt verba resistere virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis vestrum potuit in his, quæ dicta sunt, sentire quæ sensi, credat Christum, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Et per hunc modum philosophus Christianus effectus, congratulatus est se fuisse conuictum. Interea cum Episcoporum conuentus per dies singulos agitari deberet, admirabile quoddam piissimi principis factum à diuersis scriptoribus enarratur. Etenim cum Episcopi conuenissent, atq; diuersis ex causis (vt fieri solet) inter se iurgia quædam detulissent, interpellebatur frequenter Imperator, atq; magis proterebantur culpæ & offerebantur libelli, quàm ad id pro quo ventum fuerat, animos darent. At ille perpendens, quòd per huiusmodi iurgia summi negotij causa frustraretur, diem certam statuit, qua vnusquisque Episcoporum, si quid querimoniarum habere videretur, deferret. Et cum resedisset, suscipit à singulis libellos, quos simul omnes in sinu suo continens, nec in eis quid contineretur aspiciens, sic ad Episcopos locutus est: Cum vos Deus sacerdotes constituerit, potestatem tradidit iudicandi de nobis, & ideo nos à vobis rectè iudicamur. Vos autem cum nobis à Deo diuini dati sitis, ab hominibus iudicari non potestis. Ob quod solius magni Dei inter vos spectate iudicium, & iurgia vestra quæcumq; sint, ad illud diuinum referentur examen. Nam conueniens non est, vt homo diiudicet deos, sed ille solus, de quo dictum est: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat. Et ideo his omissis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, absque vlla animorum contentione distinguite. Et cum hæc dixisset, ne vlli hominum sacerdotum simulatio innotesceret, omnes simul libellos querimoniarum iussit exuri. Quæ omnia cum sacerdotes intellexissent, ad seipsos conuersi, abijcientes reliqua, rem fidei tractare cœperunt. Verùm intrans aliquando synodum Imperator, tantæ pietatis erat (vt refert Eusebius Pamphili) quòd sacerdotibus Dei non posse sufficere credebat, si se æqualem præberet, nisi eos & longe præferret, & ad imaginem quandam venenaretur diuinæ præsentia. Quamobrem sibi in concilio sedem collocari iussit, vt scribit Theodoricus, sedibus omnium aliorum Episcoporum depressiorem, nec sine eorum iussu conuenire, aut sedere audebat. Et interim cum iam per singulos dies ageretur conuentus, nec aliquid facillè aut temerè de re tanta statuere auderent Episcopi. Euocabatur frequenter Arrius in concilium, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur, & quid aduersum hæc teneri & statui deberet, summa cum deliberatione querebatur. Et cum per dies multos quæstio verteretur, nonnulli (quanquam pauci) & viri quæstionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi, diuersa ab alijs sentire, & magna calliditate cœptis Arrii fauere videbantur, ipsiusq; blasphemiam non aperte defendere, sed verbis pugnantibus contegere conabantur. Quorum astutias & perversitates, Athanasius archidiaconus, præcipuus inter cæteros, detegebat. Disputabatq; acriter contra eos, nec in aliquo eorum calliditatem præualere sinebat: intantum, quòd eius & aliorum, verbo Dei potentium, disputationes præualebant, quòd fortissimis scripturis veritas ipsa palam omnibus, nedum pontificibus & alijs Christianis, sed etiam gentilibus (vt à quibusdam refertur) certa appareret. Nã (vt aliqui ferunt) & nos ipsi eam disputationem legimus, iubente Imperatore, Probus Romanus Patritius & vir illustris ac philosophus, iudex à Constantino inter Athanasium & Arrium constitutus, aliquando fuit. Qui ambobus longa disputatione concertantibus intellectis, veritatem in Athanasio, & illam conformem consequentemq; scripturis, quas ambo inducebant, esse definiuit. Et ob id tandè in catholica fide Christianus euasit. Post diuturnum igitur multumq; tractatum,

Timo A
 dimi-
 qui cū
 in no-
 face
 veur
 matu
 ctos,
 inanis
 e sine
 Aliud
 bene
 se qd
 n tota
 a, the-
 nodata
 um illo
 ubi de-
 ia eius
 a ran-
 & no-
 nis vi-
 nitus
 es con-
 ra quæ
 octis &
 ophus à
 us, cau-
 ebatur,
 onstitit,
 ens, null
 os ad el-
 nis arte
 sari. Tu
 ant, pe-
 nes nisi
 ermonio
 ni. Deu
 uerat, spi
 i sui crea-
 ia est, quæ
 mortis d
 lit vitam,
 redis huc
 nem disti-
 nit respō
 i hæc (in-
 tei signa-
 endi gra-
 res genit
 ei,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ctatum, placet omnibus ac velut vno cunctorum ore & corde decernitur, ^{ὁμοδοιορ} scribi debere, id est, consubstantialem patri filium confiteri, idq; firmissima pe- **A**
 nē omnium sententia pronuntiatur. Decem & septem soli tunc fuisse dicuntur,
 quibus Arrij fides magis placeret, extrinsecus creatum Dei filium ex nullis extā-
 ribus, & non ex ipsa patris deitate progenitum confirmantes. Defertur ad Con-
 stantinum sacerdotalis concilij sententia, ille tanquam à Deo prolatam venera-
 tur. Cui si quis tentasset obniti, velut contra diuina statuta venientem, in exi-
 liū se protestatur acturum. Sex ergo soli cum Arrio se patiuntur expelli, reliqui
 verò vndecim, concilio inter se habito, acquiescunt, ad subscribendū manu so-
 la, nō mente. Cuius simulationis præcipuus autor extitit Eusebius Nicomedix
 Episcopus, qui post hæc omnem in Ecclesia seditionem innouauit. Interea pijs-
 simus Imperator, per epistolam quam omnibus Episcopis & populis dirigit, ma-
 lignum Arrium execratur, eumq; comparat impio Porphyrio, qui septem volu-
 mina contra religionem nostram euomens, dignam promeruit pro gestis suis
 vltionem consequi, vt opprobrio omnibus & execrabilis haberetur: Arriumq;
 deinde & complices, Porphyrianos vocat. Mandat insuper, vt si qua conscriptio
 ab eo compilata reperiri contigerit, igni tradatur; Et contemnentibus capitalis
 vltionis præponit edictum. At exemplum expositionis fidei habitæ in tanto cō-
 cilio, si quis noscere voluerit, tale est (vt ex historijs ecclesiasticis & concilij lulij
 papæ Romæ super confirmatione huiuscemodi fidei celebratis habetur.) Cre-
 dimus in vnum Deum patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibi-
 lium factorem. Et in vnum dominum nostrum Iesum Christum filium Dei de
 patre natum vnigenitum, hoc est, de substantia patris, Deum de Deo, lumen de
 lumine; Deum verum de Deo vero, Natum non factum, ^{ὁμοδοιορ} patris, hoc est,
 eiusdem cum patre substantiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in cælo, & quæ **B**
 in terris. Qui propter nos & propter nostram salutem descendit. Et incarnatus
 est spiritu sancto, & homo factus passus est. Et resurrexit tertia die, & ascen-
 dit in cælos. Inde venturus iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum,
 &c. Eos autem qui dicunt, erat aliquando quando non erat, & antequam nasce-
 reretur, non erat. Et quia ex nullis substantijs factus est, aut ex alia substantia di-
 cunt esse aut conuertibilem vel commutabilem filium Dei, anathematizat ca-
 tholica & apostolica Ecclesia. Et præter hanc fidei expositionem, septuaginta
 canones huiusmodi concilium compilasse testatur Athanasius in epistola ad
 Marcum papam, qui Syluestro successit, descripta. Et ipse beatus papa Marcus
 in alia ad Athanasium epistola id idem sua autoritate cōfirmat. Idem & papa lu-
 lius in epistola ad Eusebium & alios Orientales Episcopos plura illorum capitu-
 lorum recensenda enarrat. Quod quia apud quosdā de horum canonum nume-
 ro postea contentio non parua surrexit, quemadmodum id secutum sit, placuit
 explicare; In concilio siquidem Carthaginensi, Faustinus Potentinæ vrbis Epi-
 scopus & Romanæ Ecclesiæ legatus, capitulum quoddā Nicæni concilij in me-
 dium profert. Quo lecto Allipius Catesthenen Episcopus id q̄ maximè se admi-
 rari dicit, quoniam in Græcis exemplaribus id minime compertū sit, quamobrē
 placuit synodo Constantinopolim ad Episcopū scribere, vbi authenticū id consi-
 lium esse dicebatur, Nec non & Alexandrinum Episcopum & Antiochenū, vt
 de his autentica secundū ea quæ tenerent, mitterēt exemplaria. Quibus in tem-
 pore susceptis, id capitulum minime compertum fertur. Nec septuaginta in his
 exemplaribus capitula, sed tantummodo viginti duo conscripta habebantur.
 Quod quemadmodū esse potuerit, ex præfata Athanasij epistola manifestè poruit
 iudicari. Nam cū persecutionū procellis eius libri ab Arrianis lacerati & cōbusti
 fuerunt, synodum Nicenam, qua clerus & populus (vt inquit) imbuebatur, &
 maximè

VIRI SANCTISSIMI VITA.

C maximè iam imbuti erant, in contumeliam nostram & omnium Christiano-
rum, incenderunt: Hæc ille. Similiter cum Constantinopolitana Ecclesia
& Antiochena longis temporibus fuerint ab hæreticis occupatæ, qui nedùm
libros, quos facillimè carperè potuissent, sed etiam sacerdotes & plures lai-
cos hanc fidem obseruantes, ad mortem vsque persequebantur: non verisimi-
le & palam omnibus videri potest, illam synodum non integram sed lacera-
tam & contractam apud easdem remansisse Ecclesias. Vnde & apud solam
Romanam Ecclesiam, quæ impollutâ se præseruauit, huiuscemodi synodi ve-
ritatem potuisse comperiri constat. Hos ergo sacros canones, & antiquam
de obseruatione Paschæ regulam, per quam nulla de reliquo varietas Ecclesijs
orietur, cum sacratissimus ille cœtus statuisset: visum est omnibus dissoluen-
dum iam fore concilium & ad propria remeandum. Quamobrem omnibus
iam ritè dispositis, pax atque fides in orientis & occidentis partibus, vna atque
eadem seruabatur.

Interim Helena religiõsi principis mater per idem ferè tẽpus diuinis admo-
nitiõssionibus, loca dominicæ passionis sacratissima, quæ à gentilibus idolorũ
spurcitij polluta fuerant, & deturpata, diligentissimè expurgari procurat, atq;
lignum comperit salutiferę crucis, & clauos quibus dominus noster fuerat affi-
xus, & in eo loco mirificum templum regia ambitione construxit. Verùm cum
non multum post ex hac luce discederet, octogesimo ætatis suæ anno (vt Theo-
doricustradidit) Constantia Constantini soror, quæ Læxini fuerat vxor, fratris
Augusti solatijs utebatur. Hinc accidit presbyterum quẽdam venire in notitiã,
latenter partibus Arrii fauentem, qui de his nihil primo apud sororem princi-
pis aperuit. Verùm ubi multa familiaritas copiam tribuit, paulatim sermonem
cœpit aspergere, inuidiam dicẽs Arriõ generatam, & pro simultatibus priuatis

D Episcopum eius rem contentiosè exagitate, æmulationis stimulo confixum,
& Arrius apud plebem satis charus haberetur. Hæc atq; huiusmodi talia frequẽ-
tius suggerens, animos Constantiæ, suos effecit. Quæ cum quanto penè anno
(post dissolutionem concilij obitura) visitaretur à fratre, atque ab eo blandè re-
ligiosè compellaretur, extremam dicitur ab eo gratiam poposcisse, vt presby-
terum in familiaritatem reciperet, & quæ sibi ab eo prosperè & pro salute sug-
gerentur, audiret. Nam de se quidem iam ex luce discedente nihil curare, sed
pro fratris statu esse sollicitam, ne fortè pro innocentium pœnis, regni sui pate-
retur excidium. Quibus ille monitionibus à sorore susceptis, & fidelem pro se
germanæ sollicitudinem credens, accõmodauit aurem presbytero & Arriõ in
exilio constituto mandat, vt quemadmodum de fide sentiret, exponeret. Tum
ille nouitatem sermonum, quos prius adinuenerat, declinans, explanationem
aliam simplicibus contexit verbis, quæ non quidem sensum nostrum, tamen
verba ferè nostra continere, professionemq; videbãtur. Et illa diuina autoritate
confirmans, iusiurandum adhibuit id se credere, nec quicquam aliud vel men-
te sapere vel intelligere. Cuius explanationis series hæc à Theodorico explica-
tur: Pijssimo Deoq; acceptissimo Imperatori maximo Constantino, Arrius &
alii presbyteri in exilio constituti. Quemadmodum tua pietas præcipit clemẽ-
tissime Imperator, fidem nostram per hæc scripta explicamus, atque talia cre-
dere, Deũ ipsum obtestamur: Credimus in vnum Deũ patrem omnipotentẽ, et
in dominum nostrum Iesum Christũ filium eius, q̄ ex eo ante omnia seculõ natus
est Deum verbũ per quẽ omnia facta sunt, q̄ in cœlo, & q̄ in terra, ḡ venit & car-
nem assumpsit, & passus est. Qui resurrexit, & ascēdit in cœlos: & iterũ v̄turus
est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctũ, Carnis resurrectionem: Et
vitã venturi seculi, & regnum cœlorum. Et in vnam sanctã Ecclesiã catholicã
Dei,

Dei,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Dei, quæ à finibus vsq; ad fines est. Quam quidem fidem ex sanctis Euangelijs **A** cōcepimus, dicente domino discipulis suis: Euntes docere omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et si nō credimus atq; suscipimus verè patrem, filium & spiritum sanctum, quemadmodum catholica suscipit Ecclesia, & sancte edocent scripturæ, quas in omnibus sequimur, iudex noster sit Deus, & nunc & in futuro die. Quamobrem pijsissime Imperator, cum viri ecclesiastici simus, & fidem atq; intellectum Ecclesie, sanctarumq; scripturarū teneamus, abiectis superfluis, atq; inanibus quæstionibus, vnioni sanctæ Ecclesie pacificos nos, & gratos tua pietate restitue, vt acceptabiles Deo oratiōes, pro pio pacificoq; tuo imperio atq; genere, mente libera omnes communi concordia celebremus.

At Imperator cum huiusmodi libellum susciperet, admiratus quidem vehementer est, & putauit vnā eandemq; in ipsius & concilij dudum gesti expositione sententiam cōtineri. Ob quod illū accersiri de exilio iubet. Et vt apud Græcos magnæ autoritatis scriptor Metaphrastes enarrat, statim eum cum honore ad Alexandriam remisit, vbi tunc quoq; omne illius frustratur inceptum. Nam cognito dolo, ab Alexandro Episcopo minimè susceptus est, incitante atq; ad id maximè impellente Athanasio, ipsius Alexandri archidiacono. Quæ res turbulentiam iterum per Aegyptum excitaui, & latētem hæresim discooperuit, nec literis etiam Imperatoris Alexander & Athanasius ad susceptionem Arrii inclinari potuerunt.

Interim Alexāder beatissimo sine ex mortali hac & corruptibili vita, ad præstantiorem immortalemq; translatus est. Et Athanasius Alexandria & Aegypto vniuersa consentiente, episcopalis curæ gubernacula suscepit. Qui cum vir esset acerrimi ingenij, q̄ vigilantissimus in ecclesiasticis negocijs iam tunc hæreticis innotuerat, cum ad concilium Nicenum cum Episcopo suo sene Alexandro **B** conuenerat. Cuius sequentem vitam & querelam eiusq; gesta præfatus Metaphrastes apud Græcos diligenter exequitur, quem fidelissimè traducendo, nos omnino sequimur, vbi alios non induxerimus autores. Statim ergo, vt eum hæretici Episcopum factum cognouerunt: rati, quod res indicabat, sua negocia p̄ illius sollicitudinem non facile processura, om̄ibus modis quærere aduersum eū machinas deceptionum parabant. Et eo tempore amplam cōmoditatem nacti, quod contra eum indignatus videbatur Imperator, quia Arrium nō susceperat, concilio inuito, vt aduersus Christum Iudæi cogitabant, quemadmodū eum de terra auferre possent; quo sublato Arrii hæresim omnino præualere putabant. Quamobrem apud principem omnimodè Athanasium tanquā indignè ad Episcopatum promotum insimulare aggrediuntur. Et scelerum suorum ministros aliquos de hæresi Meletij sibi adiungere curauerūt, Isionem scilicet & Felicem Callinicum, & alios diuersos, qui commenta contra eum confingerent. Primum quidem quoddam episcopatum adsumens, indixit Aegyptijs vestimenta lineæ Alexandrinorum Ecclesie conferenda. Similiter & aliud grauius, quoniam literis & mandatis quibusdam imperialibus contradicens, loculum auri plenum cuidam amico direxit, vt quod contra principis iussa perpetrare demolitus fuerat, ille exequeretur. Tertium, quod grauius impingebat, tale quidē fuerat: Quoddam vir Mareothidos nomine, debebat Ischiras, q̄ nondum ordinatus se gerebat pro presbytero, atq; sacra fuerat ausus celebrare mysteria. Quod cum Athanasius à quibusdam ex Mareothide perdidicisset, misit Macharium Alexandrinæ Ecclesie presbyterum, qui hæc exactè an vera essent, perquireret. Quod præsentiens Ischiras, inde aufugiens, Nicomediam ad Eusebium & complices se contulit. Quem cum odio in Athanasium ferri cognoscerent, nullius inuidiam attendentes,

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Cres, vt presbyterum susceperunt, promittuntq; ei episcopatus honorem, si contra Athanasium crimina commentetur. Quibus ille quàm libentissimè annuens, confinxit Macharium Alexandrinæ Ecclesiæ presbyterum missum ab Athanasio in Ecclesiam suam, impetum primum fecisse, deinde altare & sacram mensam confregisse, abstulisseq; inde calicem, & sacros libros combussisse. Quibus Imperatorem ad iram contra Athanasium plurimum incitare conabantur, & q̄ sacris iussionibus obedire contempserat, nec Arrium (vt mandauerat) ad cõmunionem susceperat. Quæ audiens Imperator, in stuporem adductus, licet fidei normam firmissimè teneret, iubet tamen iterum congregari concilium, non vt de fide iterum disputetur, sed vt contentiones omnes & rixæ iusto iudicio totaliter penitus delerentur. Verùm cùm Hierosolymis ad dedicationem Ecclesiarum ibidem nouiter constructarum ex omni penè orbe coire sacerdotes inuitarentur, scribit ad eos, vt quæ contra Athanasium inducta sunt, diligenti excutiantur iudicio. Et de Arrio, vt si expositionem fidei eius cõprobarent, & eum vel per inuidiam (vt assererat) tunc circũuentum dinoscerent, vel nunc ab errore correptum, clementi erga ipsum iudicio vteretur. Quandoquidem tanta fuerit concilij moderatio, vt non in personam eius, sed in dogmatum prauitatem fuerit lata sententia. At si inuidia causa fuisset, curent pacem inter illos cõponere. Quod si fieri nequit, veniat Arrius Alexandriam, & ibidem super hoc discutatur iudicium. Et cùm apud Tyrum congregari primum deberent Episcopi, iubet Imperator causas has ibidem discuti, vt absq; schismate & contentione Hierosolymis sacra tractarent mysteria. Igitur trigesimo imperij Constantini anno, ex diuersis vrbibus apud Tyrum Episcopi conuenerunt, numero sexaginta, Dionysio viro consulari illos congregante. Quibus cõgregatis & sedentibus, vnà comes prouinciæ, & plures alij, Macharius Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, vincus catenis manu armata conducitur. Nec multo post & ipse conuocatur Athanasius, contra quem instant accusatores, petentes primum discuti quod de lineis vestimentis fuerat obiectum. Sed hanc quidem calumniam, atque aliam de loculo auri ad amicũ missõ, Apis & Macharius presbyteri Alexandrini apud Nicomediam coram Imperatore omnino expurgauerat, ob quod literis suis Imperator accusatores grauiter increpauerat, & Athanasium ad se venire suadet. Quæ cùm in principio audientia à tabellarijs Deo operante oblata fuissent, in agoniam & dedecus Eusebium & complices deduxerunt. Quamobrem his præmissis ad obiectum de Machario se transferunt. Sed ad hæc primum quidem Athanasius, quos inimicos sibi manifestos probare poterat, nominanter describit. Deinde declarari petit, an accusator Ischiras (vt in eius libello scribebatur) presbyter esset. Ad quod iudices nec minimum quidem verbum respondent, sed contra Macharium proclamantes, statuunt mittendos quosdam adusque Mareothem, qui de dubijs informati, quæ compererint, referant. Quod cùm accusatores suos Athanasius designari videret, Togmum videlicet & Marem, Theodorum, Macedonium, Vrsatium, proclamans de iniurijs, & iniustitia protestatur, vt quos inimicos & accusatores nouerat, sibi iudices constituere velint. Nec iustum esse Macharium detineri in vinculis, & accusatorem liberum esse. Ad quæ cùm nec consulem Dionysium super his verbum habere videret, subtrahens se à synodo & secreto diffugiens, Constantinopolim ad Imperatorem se contulit. Interim qui ad Mareothem missi fuerant commentaria sibi pro voluntate confingunt, & synodus ne reditum quidem illorum expectans, tanquam quæq; insimulata vera fuissent, excommunicationis sententiam in Athanasium ferunt. Et abinde cùm statim Hierosolymam se conferrent, aduenientem Arrium & Eusebium in vna, & complices liberè suscipiunt.

¶ licet

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

• licet (vt quidam tradunt) ex catholicis nonnulli eum recipere abnegauerunt, **A** diffinientes ipsum in concilio apud Alexandriam audiendum fore. Quæ cum sic apud Hierosolymam gererentur, Athanasius adito Imperatore petit, vt quæ in Tyro turbulenter & incontinè gesta sunt, apud eius præsentiam examinentur. Quibus annuens Imperator, has literas ad Episcopos qui in Tyro cõuenerant, dirigit. Victor Constantinus, Episcopis apud Tyrum collectis, Ignoro equidem, quæ in vestro concilio turbulenter & tempestuosè gessistis. Et vt manifestè videtur, ob lites & iurgia, quæ contra nos & proximos nostros incessabiliter geritis, iustitia & veritas in Dei contemptum per dies singulos conculcatur. Et ideo diuina prouidentia opus est, vt patefactis altercationibus vestris, palam nobis vestræ inimicitiarum causæ innotescant. Quamobrem quibuscunq; alijs omissis, omni festinatione ad nostram præsentiam contendite, quatenus per vos ipsos quæ apud Tyrum gessistis, seriem ostendatis. Et subdit in eadem epistola: Quemadmodum equum ascendens, repentè cum sacerdotibus quibusdam quos circum se habebat, adfuit Athanasius, quem prima fronte cum non agnosceret, ex nobilibus suis quidam enarravit quis esset, & quemadmodum apud Tyrum ab Episcoporum concilio fuisset iniustitiam passus. Verùm deposcenti se audiri, assentire nolebat, imò cum penè eum amoueri iuberet, maiori cum fiducia nihil aliud quàm Episcoporum postulasse aduentum enarrat, vt Imperatore & illis præsentibus, quæ passus fuisset, explanaret. Quod cum rationabile esset, & temporibus congruum, annuens, has literas scripsit, & circa finem epistolæ in hæc verba subsequitur:

Nam per me fidelem Christi seruum, feræ nationes & barbaræ, Deum verum timere & adorare didicerunt. Et vos, qui eius diuinitati pro nobis sancta debetis offerre mysteria, nihil nisi quod ad contentiones inducat & odia, & vt verius dicam, ad humani generis interitum operamini & conamini. Festinate **B** igitur ad nos venire, quoniam viribus totis statuimus operari, vt quæ in lege Dei sunt, sine aliqua titubatione seruentur. Nec locum mala superstitione poterit obtinere sacratissimæ legis inimicis exterminatis penitus & contritis, qui sub sanctitatis figura blasphemias varias, ac contentiones iniiciunt. Verùm cum è Hierosolymis plures Episcopi ad propria remeassent, & Eusebius atque eius complices, Theogonius, Mares, Patrophylus, Vrsatius, Valens, & reliqui, qui vix ibi remanserant, cum eiusmodi Imperatoris literas suscepissent, in Agoniam deducti rescribunt, vt quamprimum temporis commoditas dabitur, se aduenturos. Interea illis tardantibus, & cognita apud Imperatorem Athanasij innocentia, ad Alexandriam illum cum honore remittit, scribens etiam ad Alexandrinorum Ecclesiam, falsa ac commentitia ea fuisse, quæ contra eorum Episcopum Athanasium insimulata ferebantur. Verum Arrius postquam apud Hierosolymam ab Episcopis fuerat receptus, cum epistolis synodi ad Aegyptum & Alexandriam proficiscens ex sententia synodi, & testimonio Imperatoris, qui eius etiam fidem comprobare visus fuerat, ad communionem se recipi petit. Quæ res non paruam quidem per Aegyptum totam & Thebaidam, ac Libyam commotionem excitauit, atque etiam multorum subleuauit animos, qui sententiam synodi reuereri videbantur. Quod comperiens Athanasius, & magno dolore perculsus, iterum ad Imperatorem cum festinatione redire procurat, significans ei Arrii hæresim, iterum per Alexandriam & Aegyptum repullulare, ob quod ad Constantinopolim & Arrius ipse conuocatur. Qui iter agens per comitatum ad Cæsaream primum deuenit, vbi Eusebium Nicomediensem Episcopum, & plures ex complicitibus adesse præsenferat. Et cum ipsis diebus nonnullis consilia iniens, nouam contra Athanasium calumniam,

Cniam, vt ipsum sua sede depellant, machinantur. Et præmissus Arrius ad excusandum se Imperatori, ipsi Constantinopolim subsequuntur. Quibus ab Imperatore vocatis, de gestis synodi apud Tyrum diligenter interrogantur. At illi contra sacrum antistitem Athanasium iam calumnijs armati, in hæc verba responderunt: Nos & alij, qui aderant in synodo Episcopi, pijsissime Imperator, non tantam de his, quibus primum accusatus fuerat Athanasius, discussionem fecimus, quantam de subuersione altaris apud Mareothem, de ablatione calicis, de librorum combustione, quæ certissima commentarijs testantibus (vt videre poteris) comperta sunt, sed etiam de his quæ coram pluribus Episcopis contra tue pietatis voluntatem comminatum fuisse, deprehensus est. Aiebat enim prohibitorum se frumenta ab Alexandria Constantinopolim (vt statutum, consuetumque fuerat) solènter deportari, hocque audiuisse Adamantium, Arnobium, Arbethionem, & Petrum, Episcopos compertum est, à quibus cum reprehensus fuisset, timens tum de hoc, tum de alijs iudicium se subiturum, aufugit. Hæc & similia falsi sacerdotes Imperatoris auribus callidè ingerentes, ad iram illum atque furorem contra Athanasium tantum impellere valuerunt, vt eum apud Treuerim Galliarum urbem exilio deportari mandaret. Ex quo quis clarè prospicere potest, quantum in simulationes & calumniæ, maxime si ab his, qui fide digni habiti sunt, inferantur, etiam contra innocentes valeant operari. Quæ res mœsticiam toti penè Alexandria & Aegyptiorum Episcopis ac Libyæ, qui modestiam & sanctitatem nouerant Athanasij, intulit. Quidam tamen scribunt hoc ideo Imperatorem fecisse, vt Ecclesie per eius absentiam penitus vnirentur, putans Athanasium qui Arrio & complicibus minimè communicare volebat, huiusmodi Ecclesiarum schismatis causam esse, quo sublato, faciliè vniri posse putabat. Ducitur ergo vir sanctus & innocens ob iustitiam per diuersa & multiplicia locorum interualla ad Treuerim, honorificè à Maximino Treuerorum Episcopo suscipitur. Quod quidem non paruum in eo exilio ei solatium adfuit. Interim per Alexandriam, Aegyptum & Libyam debacchabatur Arriana pestis, atque vim patiebatur vera religio. Constantinus verò Imperator, cum trigessimum primum annum imperij sui ageret, ætatis verò sexagesimum quartum, apud Nicomediam in Achyrone suburbana villa diem functus obiit. Et extremo vitæ suæ tempore (vt scribit Hieronymus) ab Eusebio Nicomediæ Episcopo baptizatus, in Arrianum dogma declinauit. Causam verò dilationis baptismatis designans Theodoricus, eam dixit, quod in Iordane fluuio hoc se posse consequi peroptabat. Et testamento confecto tres liberos suos Constantinum scilicet nomine patris vocitatum, Constantium & Constantem, in successione Romani orbis hæredes scripsit. Et magnum Athanasium ab exilio reuocari, et in sede sua Alexandrina reponi, Eusebio pro viribus dissuadente (vt idem enarrat Theodoricus) iussit. Quo tempore, quoniam quidem Constantius, cui orientis regnum decreuerat, præsens non erat, dicitur secretè aduocasse presbyterum, quem à sorore commendatum supra diximus, et exinde familiariter habitum, atque tradidisse ei testamentum quod scripserat. Et obtestatus sub sacramento, ne vlli nisi Constantio cum venisset in manus traderet. Cui Eunuchi, qui erant in palatio, fauebant. Et arte iudicio de Imperatoris morte suppresso, vsque ad Constantij præsentiam, compressis multis noua tentantibus res tutæ integræque mansere. Cum verò Constantius adfuisset, depositum presbyterum restituit. Cuius beneficij gratia Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus est, vt qui cunctis imperare cupiebat, ab illo sibi imperari æquanimitè patiebatur. Sed Eusebius, qui apud Nicomediam erat, amplam iam temporis occasionem nactus, & principi per presbyterum familiaris effectus, reuoluerè omnia, atque

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

irrita Nicæni concilij gesta conducere, si Athanasius ab exilio nō reuocaretur, **A**
 se sperans, vt hæc consequi possit, presbytero vtitur cum ministro, & Eusebi-
 um quendam Eunuchorum palatii præpositum, Imperatoris intimum in Ar-
 rianam callidè suasere perfidiam. Ex quo cæteri Eunuchi eadem sapere pau-
 culo in tempore sunt illecti. Nec his contenti, vxorem Imperatoris cum Eunu-
 chis presbyteri artificijs aggredientes, in Arrianum dogma præcipitant. Quid
 plura? Post paululum & ipse Imperator natura aliàs, & animo regio, dum his
 satis indulget, in perfidiam à peruersis decipitur sacerdotibus. Ob quod, eorun-
 dem suggestionem, Arrium apud Alexandriam commorantem, statim Con-
 stantinopolim aduentare iubet, atque concilium denuò congregari, ad quod il-
 li vt plurimum conuenere qui Arrium atque Eusebium sectabantur. Quo-
 rum studium præuidens senex Alexander Constantinopolitanus Episcopus,
 conabatur eorum audaciam & conatus reprimere, & Arrium veri Dei hostem
 execrabatur. Quippe qui fidei Nicæni concilij peruersè obsisteret. Verùm
 cum iuberet Imperator Episcopos nolentes Arrio acquiescere, inuitos cogi, de-
 nunciat Alexandro certam diem Eusebius, vt vel ipse Arrium suscipiat, vel si
 reniteretur, se Ecclesia pulso & in exilium truso, aliò eum suscipiendum di-
 noscat. Cum ille noctem, quæ ad constitutam intererat diem, sub altari ia-
 cens, atque in oratione & lachrymis totam peruigilem ducens, Ecclesiæ cau-
 sam domino commendabat. Cuius lux fuisset exorta, nec tamen Alexander
 à oratione cessaret, Eusebius cum suis omnibus, velut hæretici belli signifer,
 domum Arrii matutinus accedit. Cuius propter sequi ad Ecclesiam iubet, pro-
 testatus quòd Alexander, nisi præsens acquiesceret, expulsus cederet loco. Igitur
 omnium summa expectatio, quo vel Alexandri perseuerantia, vel Eusebii Ar-
 riiq; sententia declinaret. Cumq; cunctorum animi essent (vt in tali re solet)
 expectatione suspensi, Arrius ad Ecclesiam pergens, Episcoporum & populorum **B**
 frequentia constipatus, humanæ necessitatis causa, ad publicum declinat,
 vbi cum sederet, intestina eius atq; omnia viscera in secessus cuniculum deflu-
 xere. Itaque in tali loco dignam mortem blasphemix, & foetidæ mentis exol-
 uit. Quod postea in Ecclesia nunciatum est Eusebio, atque his qui vnà secum
 sanctum & innocentem virum Alexandrum, de Arrio recipiendo fatigabant,
 superati pudore & confusione, discedunt. Tunc completus est sermo ad glo-
 riam domini, quem in oratione sua Alexander ad dominum proclamauerat,
 dicens: Iudica me domine inter & Eusebii minas & Arrii vim. Sed hæc ad
 præsens quidem paululum pudoris habuerunt. Conuenientes verò inter se hæ-
 retici, veriti ne fortè si (vt res gesta est) integrè ad Imperatorem Constantium
 peruenisset, non solum à perfidia eorum, in qua callidè irretitus tenebatur, ab-
 scederet, verum & in autores deceptionis suæ seuerius aliquid de regia autori-
 tate decerneret, componunt per Eunuchos, quos iam in perfidia deceptos tene-
 bant, vti de Arrii morte Imperator, quàm fieri posset, cõpositè & comiter nosce-
 ret. Neque aliquid quod Dei vindictam indicare videretur, audiret. Quibus
 ita gestis, de causa fidei, & potissimū in discussione cuiusdam libri æditi à Mar-
 cello Episcopo Ancyra Galanæ prosequuntur. Interea Alexander confectus
 senio, & plenus annis, tricesimo episcopatus sui anno, & nonagesimo octauo
 ætatis suæ, moritur. Vir omni virtute & sanctitate præditus, de quo & hoc ali-
 ud mirabile fertur. Constantinum patrem cum semel Byzantium aduentasset,
 philosophi quidam adierunt, exprobrantes religionem nostram, quam maio-
 res eius Romani principes, veluti falsam & inanem, abiecerant, idq; se velle co-
 ram eo, & alijs, palam Episcopo Alexandro concludere. Verùm Imperator, li-
 cet nosceret Alexandrum huiusmodi verborum exercitatione inexpertum, tū
 in

C in viri sanctitate confidens, iubet eum cum philosophis certamen inire. Ille necessitate coactus, & Deo fides, processit in medium. Et cum cōuenissent, vt vnus ex philosophis cæteris tacentibus, cum eo primum loqueretur. Incipit Alexander in hæc verba: In nomine (inquit) domini Iesu Christi impero tibi philosophæ, ne loquaris. Qui nullis conatibus, omnium ferè circumstantium experientia concitus, nisi post longam horam, ex absolute Alexandri, loqui potuit. Magnum hoc quidem miraculum & Alexandro dignum, nec ex alijs philosophis quisquam ausus est aliquid contradicere.

Post huius igitur Alexandri mortem, Paulus Constantinopolitanus presbyter, à catholicis ordinatur Episcopus. Quam ordinationem Imperator Constantinus agrè ferens. Non multo post tempore Constantinopolim veniens, & ex cōplicitibus Eusebii concilium congregans, Paulum sede sua priuauit, & Eusebium Constantinopolitanum fecit Episcopum. Quia iam gloriosus in palatio, vs alius augustus incedens, putabat omnia per Eunuchorum mediū ad suum posse effectū conducere, si ab exilio Athanasium non euocari cōtingeret. Quā obrem totis conatibus cū complicibus suis, apud Alexandriā Arrianum constituere Episcopum conabatur. Idq; fecisset, nisi diuina pietas malignas eius & sequacium præsumptiones præuenisset. Nam per id tempus Athanasius fretus literis & adiutorio Constantini iunioris, qui apud Hesperia partes regnabat, Alexandriam reuersus, sedem suam cum iubilo & gaudio penè omnium Alexandrinorum & totius Aegypti suscepit. Literæ verò, quas ad Alexandrinos Constantinus direxit, hæc sunt:

Victor Constantinus catholicæ Ecclesiæ, & populo Alexandrino. Non puto vos ignorare dilectissimi, Athanasium magnum diuinæ legis prædicatorem, pro tempore apud Gallias ex eo directum, ne crudelitas impiorum inimicorum eius sacro capiti cum periculo immineret, aut malignorum callida infestatione qua tunc temporis premebatur, detestabile aliquid pateretur. Et nobis iubentibus sic degit, vt necessaria illi non deessent. Verum talis est eius præclarissimæ virtutis religio, & ipse tam diuinis fretus solatijs, vt fortunæ casus etiam molestiores magnificentissimo animo despiciat. Quem cū beatæ memoriæ Constantinus, præmissus pater meus, suæ sedis restituere proponeret, si morte præuentus nequirit, consequens fuit me voluntatem diui Imperatoris nostri implere. Illum ergo, licet de separatione sua moestissimi, tamen ad propriam sedem, ad vos eius oues remittimus. Nec vnquam tanti viri imago sacratissimèq; eius nomen, de nostro pectore labi poterit in æternum. Diuina providentia vos custodiat amantissimi.

Recepto igitur in sede sua Athanasio, episcopalia tractabat, & populum prædicationibus & exhortationibus ad seruandam rectam fidem & puram mentem exhibendam Deo, singulis penè diebus instruebat. Nec quicquam ex his omittere videbatur, quæ ad pastoralem curam pertinere poterant. Nam scribebat etiam frequenter ad diuersarum vrbium Episcopos, suadens fidem rectam seruire, & Arrianorum impietatem detestari, vt est illa epistola, quam ad vniuersos catholicos in hæc verba direxit: Omnibus vbiq; fratribus veræ fidei salutisq; æmulis, & his qui per Aegyptum, & Syriam, & Ciliciam, ac Phœnicem, & Arabiam sunt orthodoxis Episcopis, Athanasius & qui mecum sunt Episcopi, in domino salutem. Quicunq; impietatem inspicitis insurgentem, imminentemq; pietati, per apertas vocum nouitates, & per simulationes subdolas, perq; seditiones, ac tumultus fœtidus, plagasq; & vulnera, & neces, debetis veluti ex tempestate quadam ac turbine subtrahi, salutisq; fidissimam occupare stationem. Vt neq; illis impietate iungamini, qui sanctæ trinitatis vnā veramq; deitatem ir-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ritar epræsumunt, & à patre diuidunt filium, atq; à filio secernunt spiritū sanctū. Neq; illorum turbidis motibus, sceleribusq; misceamini. Ita em̄ & nos salutivestrae consulentes, & eorum qui nobis obtēperant, diutius iam apertā Arrii impietate, eorumq; simulationem, q̄ fictis verbis simpliciores quosq; decipiunt, arguere non desistimus, atq; ab omni illorum temeritate separamur, lugētes quæ ab illis impiè in Deum admittuntur, q̄ nomen sanctum blasphemantium linguis exponunt, cupimusq; seruari in vobis, & in his q̄ sunt vobiscum fidei rectæ ac modestæ couersationis normam, vosq; id idem facere horramur. Quodq; iam idem arripuistis institutū, & q̄ huiuscemodi zelo nondū excitati estis, aut Christianam religionem destrui ab his minus aduertistis, & astu callido diabolu Ecclesiam oppugnare, ac veluti nauem submergere non intellexistis. Quod si etiā ad nos scribere, nobiscumq; de his rebus tractare volueritis, libentissimè suscipiemus vnanimitatem consensumq; vestrū fratres, Orationūq; consortia quāta libet locorum inter capedine dissiparemur, fraternitati vestrae significātes. Quia & si pestis hæc iam cuncta occupare videatur, tamen in plurimis populis pseuerat apostolicæ fidei bonum, atq; in multis Episcopis, licet populum quidā partim vi, partim verbis fallētibus teneant, & Episcoporum multitudo, tū ob eorum metum, qui in vrbibus potentiores sunt, tum propter tantā simulationē ea quidem quæ sentiunt, imprimunt. Quæ verò non sentiunt, simulant. Quippe qui nunq̄ istis nefarijs dogmatibus dedere manus, paucisq; tantū verbis expressam veritatem norunt. Quod scilicet neq; creatura Dei Deus, Deiq; filius esse possit, neq; spiritus sanctus inter creaturas numerari, Deiq; apparitionem nō creaturæ alicuius aduentū suscepimus. Neq; enim in aduentū serui credidimus, diuinūq; spiritus gratiam suscepimus, per quā etiam dii efficimur, & templa Dei sumus. Hæc em̄ paucis licet expressa, om̄ibus Christianis aperta & cognita sunt. Quippe quæ predicatam ab initio veritatem fidei continent, in qua permanētes æternas excipimus spes. Nostræ igitur fidei symbolum cōsubstantialis est trinitas, Deus verus homo ex Maria factus, & qui his non congruit, anathema sit. Hæc enim & magnæ Niœnæ synodi continent scripta, Cōsubstantialem patri esse filium, & spiritum cum patre & filio conglorificari, Deum verum Dei filium incarnatū esse, passum esse, ac resurrexisse, et in cœlos ascendisse, ac inde venturum iudicē viuorum & mortuorum. Cui gloria in secula seculorum, Amen.

INterim Arriani, qui apud Alexandriam degebant, quotidianas contra Athanasium seditiones concitare non cessabant, vt occasionem præberent Eusebio & complicibus rursus contra eum malignandi, nec minus diuersas in populo seminare zizaniās, omni fraude procurabant. Aliquando etiam mentientes alijs suadere conabantur Antonium monachum virum sanctissimum, ita vt se in Christi fide tenere & credere. Quorum impietatem ipse Antonius admiratus (vt in eius vita refert Athanasius) & iusti doloris ira commotus, rogatus ab Episcopis et vniuersis fratribus, Alexandriam descendit, ibiq; Arrianos sermone publico condemnauit, vltimam hanc esse hæresim & præcurso-rem Antichristi affirmans. Reliqua vide pagina 170. post literam d. Cum hoc magno Dei glutino deuinctus hic Athanasius fuerat, et ei pallium donauit, in quo corpus postea Pauli primi eremitæ, religiose ipse Antonius obuoluit. Nam vt Hieronymus in vita quam de ipso Paulo descripsit, enarrat. Cū per octoginta quatuor annos Paulus degisset in deserto, nec viuentem hominem aspexisset, anno s. ætatis suæ centesimo, diuina inspiratione ab Antonio comper- tus, et diem resolutionis suæ instare enarrans, de ipso Athanasio in hæc verba mentionē fecit: Quamobrē quæso Antoni perge, ne sit molestū, et palliū quod tibi Athanasius dedit, ad obuoluēdum corpus meum defer. Et subdit: Stupefa-
ctus

Etus ergo Antonius, quod de Athanasio & eius Pallio audierat, quasi Christum in Paulo videns, & in pectore eius Deum venerans, vltra respondere nihil ausus est.

MORITVR CONSTANTINVS.

PER id fere tempus Constantinus bellū Constanti fratri suo inferens, iuxta Aquileiā ab se tertio anno regni sui occiditur. Verū dum tanta cura gregem Christi Athanasius pasceret, Eusebius & cōplices liuore & odio cōtra eum conciti, neq; patientes se inceptis desistere victos, inno- uant iterū contra Athanasium bellū, & ducem vnum, .i. Perinthium statuunt, qui Heracliz dicebatur Episcopus, & inter alios eloquentior videbatur, vt Athanasium coram principe insimulare debeat, ostendatq; per eius reditum, scandala plu- rima singulis diebus exoriri, Et non solum conquassari eius literis Aegyptum, totam Palæstinam iam & Phoenicē, vicinasq; prouincias penitus conturbatas esse, Insuper nec illū sedem Alexandrinam iuste possidere, quin præter Episcopo- porū sententiam, reuersus ab exilio, illam tātummodo sua autoritate receperit, quod ex canonibus quos illi cōfecerant: Ne minori Episcoporum numero quis in sede reponi possit, quam ex ea deiectus fuerat, ille sedem suam recipere nō po- terit. Quibus & similibus Imperatorem lascentes, facile ad suam prauam vo- luntatem conduxerunt, & suadere curaerunt, vt rursus Alexandria Ecclesia Athanasius pelleretur. Et vt illi omnem defensionis viā pæcluderēt, per literas primum conati sunt eum apud Iulium Romanū pontificem, de huiusmodi calum- nijs insimulare. Quod præsentiens Athanasius, non minus ipse innocentiam su- am defendere conabatur. Quamobrem Iulius, ad quem, vt Metaphrastes in vi- ta Athanasij, & cæteri Greci Ecclesiasticam historiam describentes, enarrant, ob sedis proprie dignitatem, vt verbis eorum vtar, Ecclesiarum omium iudicium spectabat. Nec præter Romani pontificis sententiam concilia celebrare oportere, sacros canones imitatus, iussit Eusebium, Theogonium, Theodorum, Berin- thum, & cæteros complices, vna & Athanasium ad sedis suæ presentiam conue- nire, vt differentiarum inter se iudicium apud sedem apostolicam proferatur. Et eis certum condecensq; statuit terminum, in quo si adesse contemnerent, iustum ipse in tanta causa prosequeretur iudiciū. Veruntamen in præfixo ter- mino quum adfuisset Athanasius, calumniarum inuectores, & veritatis inimi- ci, hac euocatione suscepta, formidantes id quod facile euenisset, ne sua detege- rentur mendacia, se à tali profectioe omnino abstinerunt. Nec aliam suæ con- tumaciæ causam reddentibus, Iulius elapso termino, causam canonicè discutit, & Athanasium diffinitiuā sedis apostolicæ sententia, ab omni criminatione in- nocentem fuisse declarat, & ab omni contra eum lata sententia, indemnem at- que immunem reddidit, & sedi suæ omnino restituendum indicit. Contigit eod tempore & Paulum Constantinopolitanum Episcopum, & alios quosdam suis Ecclesijs expulsos, Romam ad Iulium similiter confugisse. Quorum casus quum simili modo examinasset, & cōperisset eos in omnibus Nicæno concilio cōcordare, in communionem suam Romæ suscepit, & ad eorum Ecclesias literas di- rigens, singulis propriam sedem restitui mandauit. Necnon etiam ad Orienta- les Episcopos decretū suum mittere curans, Athanasium & alios Episcopos, ad Ecclesias proprias remittit. Qui reuersi & sedes suas adepti, literas & decretum Iulij ad Orientales Episcopos dirigit. Verū hec impij homines ægrè ferētes, nul- latenus patiunt hos cōquiescere, sed rursus illos expellere curaerūt. Nā p eos in iram concitus Constantius, & in furorem penè contra Paulum deductus, per

*conscripta

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Philippum virum excelsum, Paulus ipse fraudulēter à sede sua iterū expellitur. **A**
 Similiter nulla via Eusebius & cōplices ferre valentes Athanasium in sede sua
 degere, noua ac terribilia contra ipsum iterum confingūt crimina. Eūq; apud Im-
 peratorē inauditis criminibus adinuentis insimulare non desistunt, vsq; quo hu-
 mani corporis brachiū loculo delatum, imperatori ostendunt, quod ab Athana-
 sio excisum, magicæ artis gratia, de Arsenij cuiusdam corpore confirmabāt. Sed
 & alia q̄ plurima criminosa, simul & flagitiosa componunt. Quibus ex causis Im-
 perator iubet (cōuocato iterū concilio apud Tyrum) Athanasium condēnari, & de
 sede sua expelli. Nam Eusebius & cōplices quiescere nō posse videbantur, q̄ vsq;
 Nicēni concilij fidē omnino subuerterent, quod consequi non posse putabant su-
 perstite Athanasio, quā obrem egerunt cum Imperatore, vt sub occasione dedi-
 cationis Ecclesiæ admirabilis, quam apud Antiochiam Syriæ quinq; annis ante
 mortē suam construere incōperat Constantinus, & anno quarto imperij Con-
 stantij penē completa fuerat, quæ (vt Hieronymus scribit) dominicū aureum di-
 cebatur, congregaretur concilium. Et vt liberius eorū machinationes apud An-
 tiochiā exequi possent, Episcopos primū apud Tyrum cōuenire statuunt, & cau-
 sas tractare Athanasij, illumq; sede sua omnino priuare, ac vinculis & carceri man-
 cipare disponunt. Quo pacto in concilio apud Antiochiam celebrato, Nicænam
 fidem penitus subuertere cogitabant. Nullo igitur ab Imperatore ad urbem Ty-
 ri vno ex comitibus delatere suo, qui Episcopos congregaret, atq; etiam adueni-
 ente Archelao, tunc quoq; comite Orientis, necnon & eo qui Phœnicem provin-
 ciā gubernabat, & cōnuocantibus ibidē Episcopos pro dedicatione apud An-
 tiochiā dominici aurei, cōnuocatur & vna Athanasius, qui huiusmodi machi-
 nationes ignorans, pergit ad Tyrum. Interim locus cum humano brachio cir-
 cūfertur, crimen contra Athanasium diffamatur, & inuidiæ horror non solum
 religiosus, sed & viles animas peruat. Is Arsenius, cuius brachium dicebatur **B**
 excisum, lector aliquando Athanasij fuerat, et ob culpam correptionum veritus
 frequenter sese subtraxerat. Cuius latebras opportunas sibi ad huiusmodi cō-
 mentū flagitiosi homines rati, initio compositi criminis, occultatum eum apud
 quendam quem fidissimum sceleribus suis crediderant, retinebant. Ad quem ad-
 huc in latebris positum, antequam qui conuenire debebant, congregarentur E-
 piscopi, fama peruenit, quid suo nomine criminis intentaretur Athanasio. Et si-
 ue eum ipsa humanitatis contemplatio, siue diuina pertulit prouidentia, clā per
 noctis silentia euadens claustris, peruenit Tyrum. Et pridie quā causæ dicendæ
 adesset vltimus dies, Athanasio sese Arsenius obtulit, vtq; se rerum gestarum se-
 ries haberent, edocuit. Ille domi esse hominem, nec innotescere cuiq; de eius præ-
 sentia iuberet. Interea concilium cogitur, in quo plures concinnatæ calumniæ con-
 sci, imò penē omnes in senso animo præiudicatoq; aduersus Athanasium conue-
 niunt. Per idem tempus Paphnutius confessor, de quo supra memorauimus, se-
 nio iam confectus, ad dedicationem se pergere putans aderat. Et simili modo cō-
 fessor alius dictus Maximus, tunc Hierosolymorum Episcopus. At Paphnutius
 quum vidisset Maximum, qui vna secum effosso oculo, & poplite succiso, confes-
 sor extiterat, & pro nimia simplicitate nihil de scelere suspicantem consedis-
 cum cæteris, quos factionis macula sociauerat, medium confessum adire nō ve-
 ritus: Te (inquit) & Maxime, cum quo mihi vnum atque idem confessionis insi-
 gne est, cum quo mihi pariter mortale lumen effossum, clariorem diuini lumi-
 nis conciliauit aspectum: Te inquam non patiar sedere cum concilio malignan-
 tium, & cum iniqua gerentibus introire. Iniectaq; manu, eleuans eum de medio
 eorum, recessit. Et Athanasio abinde communionem se sociavit.

PRI-

C PRIMA ACCVSATIO CONTRA
Athanasium de muliere quæ se dicebat
ab eo oppressam.

SED interim causa dicitur, & primo introducitur accusatio mulieris cuiusdam, quæ se diceret aliquando hospitio Athanasium recepisse, & ab eo noctu nihil suspicantem, vim corruptionis esse perpeffam. Introduci ad hæc iubetur Athanasius, & ingreditur cum Timotheo presbytero suo, eumq; monet, vt postquam mulier dicendi finem fecisset, se tacente ipse ad ea quæ dixerat, peroraret. Timotheus cõuersus ad eam: verè, inquit, mulier, ego mansi apud te aliquando, aut vim tibi vt asseris feci: Tum illa, vt mulierum se talium procacitas habet, obiurgans Timotheum: Tu, inquit, mihi vim fecisti, tu in illo loco maculasti castitatem meã: simul & conuersa ad iudices, obtestari fidem Dei cõp̃pit, vera se dicere. Tum omnes ridiculo suo pudor habere cõp̃pit, quod tam facile tacente reo, factio compositi criminis patuisset. Nec tamen permitti sunt, vt iudices de muliere haberent quæstionem, nam apud illos iudicandi libertas fuerat, qui accusatores erant. Hinc transitur ad aliud crimen, profertur facinus seculis inauditum. Hoc est, inquit, vbi nemo possit verborum præstigijs decipi. Res agitur oculis verbis cessantibus. Brachium hoc te aiunt Athanasii accusat excisum, hæc Arsenij dextra, quam tu quomodo, vel ad quos vsus excideris, indicato. Tum ille, quis enim vestrum Arsenium nouerat, vt hæc ipsius dexteram esse cognoscatis: Exurrexerunt aliquanti, qui se dicerent optimè scisse Arseniũ, in quibus nonnulli erant absq; conscientia. Orat dehinc à iudicibus Athanasius, vt hominem suum, quem negocium deposceret, iubeat introduci. Cũq; introductus esset Arsenius, eleuato eius vultu, Athanasius cõcilio & iudicibus ait: Hic est Arsenius, & eleuãs eius nihilo minus dextram, hæc est, inquit, etiam dextera eius, hæc est sinistra. Hæc autem quam isti offerunt manus vnde sit, vos requirite. Tum velut nox quædam & tenebræ accusatorum oculis infusa, quid agerēt, quo se verterent, nesciebant. Ipsum etenim esse Arsenium testes qui paulo ante scire se dixerant, confirmabant. Verum, quia nõ iudicandi, sed opprimendi hominis causa concilium gerebatur, fragor omnium repente attollitur, magis reum esse Athanasium, & decipere intuentium oculos, acclamatur, nec debere villo modo vltra talem hominem viuere, factõq; impetu, suis eum discerpere manibus parant. Sed Archelaus qui cũ cæteris ex præcepto Imperatoris concilio præsidebat, ereptum eum ex discerpentium manibus, per occultos exitus eduxit, ac fugæ admonuit, qua posset commendare salutem. Concilium tamen rursus conueniens, tanquam si nihil omnino deprehensum fuisset, vt confessum de tantis criminibus Athanasium condemnat. Et gesta per hunc modum ficta per orbem terræ mittentes, ad sceleris sui consensum, imperatore agente, cæteros Episcopos impulerunt. Hinc iam toto orbeprofugus agitur Athanasius, nec vllus eitus ad latendum supererat locus. Tribuni, præpositi, comites, exercitus quoque ad inuestigandum eum mouentur, edictis imperialibus præmia delatoribus proponuntur: Si quis viuum maximè, sin minus caput certè Athanasij detulisset, ita totis regni viribus frustra aduersus eum cui Deus aderat certabatur. Interea sex continuis annis ita latuisse fertur, in lacu cisterne non habentis aquam vt solem nunquam viderit. Sed cũ per ancillam, quæ sola conscia dominorũ officijs, qui ei latebras præbuerant, indicatus fuisset, tanquam Dei spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendum cum iudicibus veniebat, post annos sex emigrauit ad alium locum. Ita illi qui venerant frustrati, do-

minis

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

minis quoque in fugam versis, de ancilla ut falsa indice, poenas sumunt. At isti in- **A**
 terim, Eusebius & iniquitatis complices Episcopi, qui omnes numero nonaginta, post Antiochenæ basilicæ consecrationem, generale se velle celebrare concilium indicunt. Ad quod neque legati Iulij Romani pontificis convenire sunt vocati, nec aliqua eius adfuit autoritas, nec Maximus Hierosolymitanus, nec Paphuncius præfati, ne damnationi Athanasij subscribere cogerentur, adesse voluerunt. Sed solus Constantius Arrianorum princeps, huiusmodi concilio præsidebat, in quo damnationem primo Athanasij confirmantes, Eusebium quendam Emiffenum Episcopum ad sedem Alexandriam transferunt. Qui quum Alexandriam pergere formidaret, hanc sedis translationem non admisit, ac illi Gregorium quendam alium Alexandrinæ Ecclesiæ ordinarunt Episcopum. Deinde aliam fidem componentes, nec ullam de fide Nicæna mentionem habentes, sperabant per alia concilia quæ successiue celebrare intendebant, Arrij impietatem paulatim subinducere. Cui diffinitioni Eusebius Emiffenus & Gregorius iam vocatus Alexandrinus, se subscripserunt. Demum Gregorius potentia imperatorum suffultus, armata manu Alexandrinam occupavit Ecclesiam. Quæ omnia sentiens Iulius Romanus pontifex, intimo cordis dolore tactus, grandem epistolam Eusebio & alijs apud Antiochiam congregatis, direxit. Arguens eos ex pluribus, & quod concilium sine sua autoritate ausi fuerint celebrare, atque iniuste Athanasium per orbem profugum exagitassent. Quæ epistola apud Latinos etiam reperitur, cuius initium tale est: Venerabilibus fratribus vniuersis Orientalibus Episcopis, Iulius. Decuerat, &c. vide paginā 136. Quibus literis apud Antiochiam vbi congregati erant, susceptis, & vbi Constantius Imperator moram trahebat, inito inter se concilio, Iulio Papæ in hunc modum rescribunt: Domino beatissimo & honorabili patri Iulio apostolicæ sedis venerabili Episcopo, Eusebius, Theogonius, Theodorus & Berinthus, vna **B**
 cum reliquis fratribus & coepiscopis nostris in Antiochia congregatis. Licet præ omnibus Romanam Ecclesiam magnificè, &c. reliqua require pagina 138. Quas literas ut summus pontifex suscepit, eorum apertam iam videns impietatem: rescribens denuo, illos penitus damnat, & sententiam quam pro Athanasio tulit, iuste prolatam, ac iudicium totum rectissimum fuisse demonstrat, iusteq; & canonicè eundem restitutum esse, contra Eusebium & alios qui in hac re Iulium culpæ ausi fuissent. Cuius epistolæ initium huiusmodi est: Iulius sanctæ Romanæ & apostolicæ Ecclesiæ Episcopus, Eusebio, Theogonio, Theodoro, Berintho, & cæteris Orientalibus Episcopis. Decuerat vos aduersus sanctam Romanam & apostolicam Ecclesiam, limatè & non ironicè loqui, &c. reliqua inuenies pagina 139. Quibus literis susceptis, quid ipsi responderint, neque apud Græcos, neque apud Latinos scriptum comperi. Verum, Athanasius dum hæc per Iulium tractantur, ne graues alicui latebræ suæ fierent, & occasio calumniæ innocentibus quæreretur, nihil sibi vltra iam tutum in Constantij regno præsumens, ad Constantis partes profugus abscedit. Romamque veniens, à Iulio summo pontifice, honorificè & religiosè susceptus est. Sed eius causam Iulius quum iam amplius Ecclesiasticis sanctionibus defendere non valeret, ad Constantem retulit, qui licet fama & coniecturis rem ipsam prius concepisset: tunc tamen diligentius cognita, ad fratrem suum Constantium literas exoratorias scribit, ut Athanasium magni Dei verum sacerdotem, in sede sua Alexandrina recipi iubeat, eumq; ob singulares virtutes apud se & Romanū pontificè Iulium, magna reuerentia degere. Quod quidē Constantius ad fratris preces inclinatus, cum id facere vellet, ab impijs sacerdotibus prohibitus, penitus denegauit. Verum Constans vbi hæc cognouit, exhortationibus Athanasij

VIRI SANCTISSIMI VITA.

C nasilij & Pauli Constantinopolitani Episcopi, qui similiter à sede sua expulsus, Romam ad Iulium confugerat, scripsit iterum fratri Constantio, rememorans religionem & pietatem patris eorum Constantini, qui hac vera iustitia tyrannos fortissimos deuicisset, & Romanæ ditioni gentes Barbaras subiugasset, quam pietatem hæreditario iure conseruare hortabatur, nec sacerdotes Dei, viros iustos, & innocentes ob fallacium hominum insimulationes persequi uellet. Quãobrem hortatur, ut locum eligat Orientalibus & Occidentalibus Episcopis congruentem, quo pariter conuenientibus omnibus, generale celebretur concilium, & Athanasij atque aliorum qui se iniuste expulsos profitentur, iudicium canonicè ventiletur, idq; Athanasium expectere, nec quicquam aliud. Quibus literis commotus Constantius, elegit Sardicam urbem Illyrici, locum omnibus commodum, ubi Orientales mandat congregari pontifices. Constans similiter ex hesperijs suis supremis partibus Episcopos trecetos (ut scripsit Athanasius) Sardicam misit, in quo Osius Cordubæ, & Protogones Sardicæ Episcopus, legationem Iulij gerebant. Qui uero ex Oriente conuenerant (ut Sabinus refert) septuaginta sex numero fuerunt, inter quos & Ischiras, quem Athanasij accusatorem supra descripsimus, ad Episcopatum Mareothis, ut promiserant, euectus connumerabatur. At reliquorum cum alij ualitudinem corporis, & alij breue tempus allegarent, se excusare maluerunt. Igitur apud Sardicam urbem, quum Orientales conuenissent Episcopi, ad conspectum Occidentalium deuenire se continuerunt. Nec secum conuenturos prædicabant, nisi Athanasium, & complices de eorum consortio amouerent. Quod quum Occidentales Episcopi non admitterent, Orientales ipsi subito discesserunt. Et uenientes Philippolim urbem Thraciæ seorsum celebrauere concilium, in quo aperte consubstantialitatem filij cum patre damnantes, hæresim inæqualis substantialitatis, epistolis conscribentes, quocumq; dirigere curauerunt. At qui in Sardica Occidentales Episcopi remanserant, primū quidem eorum uesaniam damnauere. Deinde Nicæni concilij fidem confirmantes, consubstantialitatem patris & filij latius expresserunt. Insuper Iulij sententiam pro Athanasio, ut canonicè latem confirmare, atq; accusatores eius dignitatibus priuauerunt, & epistolam gradem uniuersis Episcopis & comministris sanctæ & apostolicæ Ecclesiæ conscripserunt, in qua enarrantur Episcoporum Orientalium factiones, persecutiõesq; imminere, quas orthodoxis Episcopis induxere. Et quãadmodum legitime atq; canonicè illos pluries uocauere, sed facinorum suorum conscientia pterriti, fugæ remediū pro criminibus elegerunt. Demū in ea latissimè fides atq; apertissimè declaratur. Quæ omnia cum Constanti innotuerunt, doluit quidē fratris leuitatē, atq; aduersum huiuscemodi malorum intento res infremuit. Quãobrem duos ex Sardicensi concilio delegit Episcopos, q̄s una & Salmianū uirū clarissimū ad Constantium fratrem cum literis direxit, mittēdo significans pro certo se comperisse, q̄ sacerdos Dei summi Athanasius iniuste fugas & exilia pateretur. Hunc itaq; rectè faceret, si absq; ulla molestia loco suo restitueret: Si id nollet, si bi curæ futurum ut ipse adimpleret, regni eius intima penetrens, pœnas dignissimas de autoribus scelerum sumeret. Quibus scriptis perterritus Constantius, q̄ posse facere ea quæ minabatur conscius erat, simulata benignitate ultrò uenire ad se Athanasium iubet, atq; illi in hæc uerba descripsit: Constantius Victor Augustus Athanasio Episcopo. Diu te errare atq; tempestatibus per diuersa æquora uectum, amplius circumferri nostræ pietatis clementia non permittit. Nec proprijs te rebus atq; patria priuatum, per inuia ferarum loca atq; deserta uagantem, nostra cura non despexit. Verum cum ultrò te ad nos uenturum, & laborum recõpensationem exigere sperauimus, usq; ad hoc ipsum tempus tibi nostras literas dare distulimus. Sed quoniã fortè quẽdã detinuit formido,

* incensores vel incitatores.

mido,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

mido, ne de cætero hoc p̄sumas, nostras has literas plenissima largitate insignes **A**
 tuæ sanctitati destinare curauimus, vt absq; vilo metu seu formidine, libere & se-
 cure nostris te aspectibus præsentare non differas. Quatenus ad tua omnia re-
 stitutus nostram experiaris clementiam, atq; in patria propria maximum gratiæ
 nostræ pignus possideas. Nec multo post alias eodem penè tenore Athanasio di-
 rexit epistolas. Et paulo post alias, atq; vna Architum Alexādrinum diaconum
 misit, qui eum ad plenum de eius dispositione informare valeret, ostenderetque
 publica sibi parata vehicula, atq; illum sua omnia recepturum. Quas omnes lite-
 ras, quum apud Aquilegiā relicto Sardicensi concilio Athanasius moram tra-
 hens suscepisset, confestim Romam pergens, lulio ostendere non distulit. Qui
 ob hæc credens Imperatorem Constantium velle iam veram fidem tenere, ve-
 hementer gauisus est, ac Roma cum eo penè tota. Quamobrem literas scribit
 presbyteris, diaconis, & toti plebi Alexandriā habitantibus, congratulatus pri-
 mum eis de reditu Athanasij, & quemadmodum è tot tantisq; persecutioni-
 bus, vt aurū examinatus euaserit. Cuius laudes nec ipse se tanti putat, qd̄ illas ex-
 plicare valeret, quem omnium clarissimum & admiratur & obseruat. Tandem
 Christum precatur, vt hoc eius gaudium præseruet in æternum. Athanasius igitur
 iter agens, quum ad Constantium peruenisset, leui increpatione perstrictus,
 ad Ecclesiam suam permittitur ire securus, sed Imperator prius ab impijs concili-
 arijs admonitus, hæc ad Athanasium loquitur: Non est, inquit, magnum Atha-
 nasi, quod Episcopi de te poscunt, vt vnā ex multis, quæ sunt apud Alexandri-
 am Ecclesijs, concedas populis eorum qui tibi communicare volunt. Tum ille,
 Deo ei suggerente, paratum in tempore consilium reperit. Et quid est (inquit)
 Imperator quod poscenti tibi liceat denegari, qui potestatem habes omnibus iu-
 bendi. Sed vnum est quod oro, vti meam petiunculam libenter admittas. Cunctq;
 se omnia quæ vellet, etiam si essent difficillima, promitteret præstaturū, si vnum **B**
 eis concedere vellet. Ait Athanasius: Hoc est quod rogo, vt quia etiam hic (nam
 apud Antiochiam res agebatur) sunt nostri populi qui istis cōmunicare volunt,
 vnā eis tenere concedatur Ecclesiam. Aequissimum sibi videri & valde præstā-
 dum, lætus respondit Imperator. Sed quum rem detulisset ad eos, quorum con-
 silijs vtebatur, neq; ibi se velle accipere Ecclesiam, neq; hic dare respōdent: ita Im-
 perator admiratus eius prudentiam, properare ocyus ad suscipiendam suam Ec-
 clesiam iubet, literasq; in eius fauorem in hunc modum descripsit: Constantius
 Victor Augustus, Episcopis Aegypti, presbyteris, & populo Alexandrino. Ec-
 clesiæ catholicæ reuerendissimus Episcopus Athanasius Dei fauente gratia mi-
 nime est derelictus. Nam licet ad breue tēpus humanis fuerit casibus agiturus,
 diuina tamen prouidentia non abiectus, iterum patriæ sedi q; suæ atq; tranquillit-
 atis restitutus est. Cui nostram ad esse pietatem opportunum videtur, vt omnia
 quæ contra eum, aut contra communicantes ei gesta fuerint, nostræ mansuetudi-
 nis decreto omnino aboleantur. Sancimus liberum esse de cætero Episcopis qui
 hyscunctq; atque clericis, pariter & clericis & laicis, cum eo pro libito conuenire, &
 tantiviri (vt melius nouerint) participatione gaudere, vt illius orationibus suf-
 fulti, pontem vobis ad cœlestia firmissimum fabricare possitis. Et ne tumultus,
 aut seditiones q̄quo modo apud vos oriant, præsidi & iudicibus apud vos degē-
 tibus literis nostræ mansuetudinis iniungimus & mandamus, quatenus omnia
 hæc summa vigilantia & cura fieri prohibeant, omnesq; seditiosos sine respectu
 aliquo, legitimæ tradant vindictæ. Vos ergo præfatum virum omni reuerentia
 & honore colite, atq; orationes cum eo pro nobis ipsi tum pro nostra clementia
 omnipotenti Deo offerre. Tunc beatus Athanasius per Syriam iter aggressus, &
 exinde per Palestinam trāsiens Hierosolymam ad Maximum eius vrbis Episco-
 pum

VIRI SANCTISSIMI VITA.

A pum venit, illiq; indicans gesta Cōcilij Sardiceñ. & quemadmodum eorum decreto Constantius Imperator assenserat, persuadere facillimè valuit, vt ex episcopis omnibus Syriæ & Palæstinæ, Maximus concilium congregaret, atq; in eo Sardiceñ. cocilij gesta confirmauit, cōmunionem Athanasio restituit. De quibus omnibus episcopis Aegypti & Libya epistolam, clericisq; & plebi ea synodus scripsit: Quæ, vt noluerunt Vrsatius & Valens, qui ex ducibus Arriane perfidia extiterant, facto libello pœnitentiæ, & Romam ad Iulium profecti, veniam promerere, atq; Athanasio per literas se cōmunicare om̄ibus professi sunt, Athanasius verò è Hierosolymis discedens, per Pelusium iter ad Alexandriam ducens, & diuersas intrans ciuitates populos quoscunq; consubstantialitatis fidē arripere magno Dei seruore edocebat. Et quum catholici non adessent episcopi, ordinationes aliquas celebrasse describitur, quod occasionem maleuolis contra eum malignandi præbuisse in sequentibus enarrabitur. Veniēs igitur Athanasius in Aegyptum & intrans Alexandriam vndecimo Constantij anno, tanta lætitia, imò verò gestienti exultatione à catholico populo exceptus est, vt ab eius ingressu ob ingentem lætitiā plures dies festos solennesq; agerent. At beatus Athanasius curam episcopalem gerēs, primum episcoporum Aegyptiorum synodum congregauit, in qua apud Sardicam gesta & apud Hierosolymam confirmauit, ipsi etiam confirmarunt, & abinde læta pace discesserūt. Pōst, hos, quos nouit per Aegyptum Arrij sectatores, episcopis à sede depositis, consecrauit catholicos, & Nicæni concilij fidem omnino custodiri mandauit. Ipse verò prædicationibus publicis incūbens, cum rectā fidem explanabat, cum Arrianorū heresim fortissimè destruebat. Quāobrem catholica crescebat ecclesia, & catholicus populus diebus singulis religiosa lætitiā exultabat. Deinde p̄ diuersa loca ecclesiæ suæ prouinciæ solenniter circumiens, plebem salutari doctrina, & vera Christi fide instruere satagebat. Et cū ad locum Thebenensium semel nauigio perueniret, idq; Pachumius miræ sanctitatis monachus cognouisset, qui regulā ab angelo suscepta, in ea loca monasteria summæ religionis instituerat, statim cum vniuersis monachis præparauit in occursum. Omnesque gaudentes & exultantes, cum psalmis & hymnis magnum susceperunt pontificem. Et erat ingens multitudo fratrum, qui omnes de aduentu eius lætabantur in domino, quanquā Pachumius se Athanasio non propalauerit, cū sciret Teuthyriorum episcopū apud Athanasium instituisse, vt se ad presbyteratus honorem ordinaret. Quāobrem inter monachorum agmina delitescens, quousq; præteriret episcopus, se absentauit, quem intimum Pachumius venerabatur, vt nullum præstantiorem ipsis temporibus hominem diceret. Comparat enim sanctam vitam eius & persecutiones innumeras, quas ab Arrianis pro vera Christi confessione pertulerat. Charitatem quoque quam erga vniuersos, & maximè monachos exhibebat, intento mirabatur animo: Eumq; toto cordis venerabatur affectu, atq; hæreticos omnes penitus exhorrebat. Per idem ferè tempus adhuc viuens Antonius, mirabilis monachus, de quo suprā meminimus, & longo iam senio constitutus, dum circa se sedentibus fratribus, ipse etiam suis manibus operaretur, intente oculos defixit in cœlum, gemens atq; suspirans. Et post aliquantulum spaciū reuelationis inceptæ nimio dolore contremuit, & statim genibus flexis, ante Dei vultum prouolutus orat, vt sua clemētia futurum auerteret scelus. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit, præsentibus obsecrant, vt tantæ calamitatis exponeret visionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu sermo gemitu interrumpitur, vix cum vociferatione luctuosa ait: Melius erat, ð filioli, impendens piaculum cita morte lucrifici incipiens, rursus lachrymis vincitur, & inter ægra suspiria, tandem pectore

signa
re & se
nia re
gratie
alio di
conum
reque
es lite
am tra
i. Qui
re, ve
scribit
as pri
tionis
as ex
ndem
ius igit
ricus,
concilij
Athana
candri
m ille,
nquit)
busiu
Cunq;
vnum B
ic(nam
volunt
prælia
m con
ita im
am Ec
tanus
no. Ec
tia mi
gitur,
nquili
t omnia
suerunt
opis qui
nre, &
bus sal
multus,
s degre
s omnia
espectu
erentia
mentia
ffus, &
Episcopo
pura

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

riaccommodans vocem. Magnum, inquit, quoddam & vniuersis seculis inauditum nimium nefas, magno fides catholica turbine subuertetur, & homines iumentis similes, Christi sacra diripient. Vidi enim altare domini mulorum circumdatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia dissipabant. Hæc est causa gemituum meorum, quos audistis. Et facta est vox domini ad eum, dicēs: Abominabit altare meum. Nec mora (vt prosequit Athanasius referēs hæc in vita beati Antonij) visionē sequitur effectus. Nā post annos duos sæua Arrianorū erupit insania. Tunc ecclesiarū fuerūt rapinæ, tunc diuinorū temeratio vaforū, tunc pollutis iniquorum manibus, sacra polluta sunt mysteria. Et alia plura abominanda enarrat Athanasius, quæ in sequentibus (per eius quam ad orthodoxos de his rebus scripsit epistolam) diffusius innotescunt. Nam post duos annos, cum Magnentij tyranni scelere, Imperator Constans haud longè ab Hispania, in castro cui Helenæ nomen est, regno simul & vita fuisset exemptus, anno ætatis suæ xxx. & Imperij decimo tertio, rursus in Athanasium veteris illi falsorum criminum intentores, principis odia suscitare cœperunt. Nam suggererant Imperatori omnem per eum Aegyptum & Libyam subuersas fuisse, eumq; contra ecclesiasticos canones in alienis diocœsibus ordinationes celebrasse. Et vt in odium illius Imperatorem magis ac magis impellerent, ad memoriam reuocare non desistebant, quasi ille idem fuisset, qui fratrem sibi inimicum fecerit, ac penè ad bella contra ipsum impulerit. Quibus leuis Imperator facilè commotus, & omnium quæ prius sibi placuerant oblitus, nedum expelli Athanasium à sede sua, sed interfici penitus imperat. Tunc Eusebius, Theogonius, Narcissus, Cylex, Patrophilus, & complices apud Antiochiam numero triginta congregati, Georgium quendam Cappadocem Alexandrinorum ordinauerunt Episcopum. Et quum Sebastianum quendam Manichæum præfectum militum iussu principis mittunt, qui cum pluribus quàm quinque milibus armatis Alexandriam venientes, Philagrium adeunt Aegypti præfectum, virum quidem pessimum, & qui Eusebij partibus fauere consueuerat. Is principis Constantij præceptis, & episcoporum decreto suscepto, honorificè Georgium excipiens, omnes eius voluntates se executurum alacriter pollicetur nec id minus opere impleuit. Nam quanta strage in Dei ecclesias, & fidelem populum vnà cum Georgio debacchatus fuerit, horret animus scribere & ea referre, quæ diligentissimè Athanasius in præfata epistola ad orthodoxos copiosissimè atque eloquentissimè enarrauit. Quam nos infra totam ferè (vt apud Græcos iacet) in latinum sty lum vertentes subiiciemus, Verumq; modum, quo de inimicorum manibus euaserit Athanasius, ipse idem latius in eo libro, quem de satisfactione suæ fugæ conscripsit, enarrat. Non pigebit eius rei seriem per eiusmet verba subiicere. Nā quum in Christi populos diebus singulis Arrianus Georgius grassaretur, quærebat opportunitatem & modum, quo Athanasium comprehendere posset, Cōtingit post pasceuen domini ad quandam ecclesiam fidelem solitus erat habitare, atque nunc vna adorare, & magno cum populo vigiliis celebrat, sequenti scilicet die collectam celebraturus. Quod cum innotuerit Georgio & Philagrion præfecto, continuè adfuit dux cum militibus, excedentibus numerum quinq; milium, quos armatos statuens in circuitu ecclesiæ cum gladijs enudatis, arcibusq; & sagittis, atque diuersorum generum telis, ita illos sibi cohærentes disposuit, vt nemo egredientium ab ecclesia, eorum manus posset euadere. Et vt ipse de seipso loquens prosequitur: Ego quidem, inquit, irrationabile iudicans populum derelinquere, & non potius ante illos sufferre pericula, residens in sede, iussi diaconum psalmum legere, atq; populum respondere; quoniam in seculum misericordia eius. Et sic per vnā portarum ecclesiæ exeuntes, omnes in domū suam

C

D

A tuam absque aliqua reluctatione abierunt. Verum ingrediente duce cum aliquibus militibus ut nos caperet, quidam clerici, & qui ibi adhuc remanserant populi clamabant, poscebantque, ut nos vna cum populis discederemus. Ego autem magis contra affirmabam non videri conueniens, nisi prius omnes sigillatim exissent, nos a loco discedere, ne propter nos in populum aliqua fieret irruptio: affirmans me melius esse periculis subiacere, quam aliquam vel minimam propter me læsionem pati. Igitur egredientibus plurimis & reliquis subsequen- tibus, clerici quidam ad nos accedentes, de sede traxerunt. Et (testis est ipse Deus, qui nobis hoc sua pietate donauit) quodam militibus sacrarium circumstantibus, & alijs per ecclesiam discurrentibus, per ipsos medios nos fugam tenentes, pericula euitauimus, Deum in omnibus glorificantes, qui populum ab impiorum strage liberare, & nos de persequentium manibus eripere dignatus est. Fugiens igitur Athanasius, apud aliam quandam ecclesiam in Alexandria delituit. Nec aliud iam valens in agro Christi operari, diuinis lectionibus, & orationibus incumbens, scribebat frequenter ad orthodoxos omnes, & potissimum episcopos, quos ad tolerantiam persecutionum pro recta Christi fide, exhortando, ne frangi velint, aut commissas sibi oves pro viribus a lupis dilacerari, deuorarique permittant, totis viribus prædicabat. Inter quas præfata est illa epistola magna atque pulcherrima, quam ad omnes vbique orthodoxos diligentia cura direxit: in qua Arrianorum persecutiones, quas apud Alexandria ipse simul cum tota ppeffus fuerat ecclesia enarras, illius calamitates miserabiliter deslet, quæ talis est: Omnibus vbique orthodoxis Athanasius Episcopus salutem in Christo. Ea quidem quæ perpelli sumus, grauiasunt & intolerabilia, & quæ dignè non queant explicari. Vt autem celerius & facilius eorum acerbitas atque immanitas possit agnosci, historiam de scripturis oportune recensendam arbitratus sum. Quidam Leuita aliquando ob vxorem nefaria iniuria oppressam, violatus, eamque contumeliam indignè ferens (Hebræa enim erat mulier, atque ex tribu Iuda) commotus magnitudine sceleris in se admissi, sicut sacra ludicum testatur historia, concisam in frustra mulierem, misit per singulas Israeliticis tribus, ne in se solum, verum & in omnes huiusmodi nequitia admissa videretur. At siquidem eos moueret indignitas rei, vlscisci in reos pergerent, sui verò negligenter, ac si scelus ipsi admississent, erubescerent. Et hi quidem, qui missi fuerant, cunctis reigesta seriem annunciabant. Illi verò audientes, flagitijque indicia cernentes, dicebant nihil vnquam tale contigisse, ex qua die ascenderant ex Aegypto filij Israel. Denique commotæ sunt omnes tribus filiorum Israel, omnesque non secus ac si violati essent, contra sceleris auctores conuenerunt, tandemque violatores illi expugnati sunt, & apud omnes anathema facti. Non enim qui aduersus eos conuenerant, quod essent cognati intuebantur, sed solam iniquitatis magnitudinem aspiciebant. Nostis historiam fratres, & quæ de hac re scriptura significet, non ignoratis. Non itaque scientibus plura ingerenda sunt, quum ea, quæ nobis modò contigerunt, illis profectò duriora vestra vnanimi potius inlinuanda sint. Idcirco enim huius historiae meminimus, ut illa quæ tunc gesta sunt, cladibus nostris conferentes, & nostra illorum atrocitatem superare cernentes, amplius vos modo, quam illi tunc aduersus iniquitatis auctores indignemini. Nempe enim & persecutionis acerbitas in nos grassata, omnem excedit immanitatis modum. Et quæ tunc contigere Leuitæ, eis comparata, quæ modò ecclesia perpessa est, nulla sunt, magisque ista nunquam audita sunt in toto orbe contigisse, tantasque clades nemo vnquam expertus memoratur. Tunc enim mulier vna violata est, vnusque Leuites affectus contumelia. Nunc autem omnis violata

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Clesia totumq; simul sacerdotium contumelijs affectum est. Et quod maius est, pietatem infectatur impietas. Ac tum quidem mulieris vnus quaelibet tribus aspiciens partem, dolore commota est. Nunc autem cernit totius ecclesie membra diuisa, partimq; ad vos, & partim ad alios mitti, qui nunciēt iniuriam & contumeliam, quam pertulerūt. Moueat ergo & vos obsecro, communis cladis miseratio, ac si vos ipsi eadem nobiscum pertuleritis, singuliq; veluti passionis focij, ferre opem, ne sensim ecclesiastici canones atq; ecclesie fides violetur. Nam periclitatur vtrunque, nisi per vos Deus errata corrigat, & vltro ne patiatur ecclesia. Non enim nuper regulæ fidei ac formæ sunt ecclesijs datae, sed à patribus nostris optimæ atque firmissimæ traditæ. Neque modò cœpit fides, verùm à domino per discipulos ad nos vsque emanauit. Nec igitur quæ ab initio in ecclesijs ad nos vsque seruata sunt, diebus nostris conuellantur, & quæ nobis credita sunt requirantur à nobis. Mouemini fratres, tanquam dispensatores optimi mysteriorum Dei, neque ab alijs quæ vobis credita sunt, rapi patiamini. Audituri quidem estis à tabellarijs ac nuncijs plurima, breuiter tamen ea vobis à me indicanda putauit, vt re vera possitis aduertere contra ecclesiam talia nunquam contigisse, ex qua die saluator adsumptus, discipulis mandat, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Quæ igitur aduersum nos aduersumq; ecclesiam impiè admissa sunt, ita accipite fratres. Cùm de more pacatis rebus, quietè & cum disciplina domini conueniremus, lætantibus populis, ac proficientibus in fide, & in operibus bonis, sacerdotesq; ac ministri domini per Aegyptum, Thebaidem, ac Libyam pacem inter se ac vobiscum haberent, mutuaq; charitate astricti teneremur, repente præfectus Aegypti literas in morem edicti proposuit, publicè Georgium quendam ex Cappadocia ex præcepto ingredi, qui mihi succederet, significantes. Hæc primùm fama perurbauit omnes. Erat quippe id nouum, & nunc primùm auditum. At verò populi studiosius ad ecclesias conueniebant, cùm præsertim animaduertent, neque se ipsos, neque episcopum aliquem, neque presbyterum, neq; omnino aliquem aduersum nos vnquam aliquid proposuisse, solòsque cum illo Arria nos aspicerent, ipsum Arrianum scirent Arrianis ab Eusebio episcopum missum. Non autem ignorantes fratres, Eusebium atq; illius cõplices, duces ac præceptores esse Arrianæ impietatis, qui nobis semper insidiati sunt, nostraq; in Galliam peregrinationis autores fuerunt. Propterea enim & populi merito indignabantur ac recidiuabant, iudicesq; alios testes citabant, ac totam simul ciuitatem conturbabant, nulla vnquam ab ecclesiasticis querimonia proposita, solisq; Arrianis hæreticis ista contra nos concionantibus, huiusmodi nouitates & iniquitates aduersus ecclesiam fieri. Sed & si qua in vos querimonia inualuisset, oportuisset non Arrianum hominem de vobis ferre sententiam, sed iuxta ecclesiasticos canones, ac secundum Pauli monita, congregatis populis & spiritu sancto dictante, cum virtute domini nostri Iesu Christi omnia canonicè examinari atque disponi, præsentibus ac postulantibus populis & clericis, non extrinsecè ab Arrianis sceleratis nundinis mercantibus episcopi nomen, ad eos qui non postularent, neque nolent, neque omnino contigerit, scirent se ipsum exteriorum iudicum potestate ac iuribus fretum, improbè nimis iniicere. Solui ex hoc ecclesiasticos canones, gentesq; ad blasphemandum impelli, atq; ad putandum non diuinis legibus, neque secundum iura maiorum, sed execrabilibus nundinis, ac per vim ecclesie præsules statui. Hæc fuit nefaria Georgij promotio, atq; huiusmodi initium habuit. Cæterùm ipsius in Alexandriam ingressus, quæ scelera effecerit, quantarumque cladum causa fuerit, poteritis partim ex his, quæ

al. vellent
 sed
 al. cuperēt

VIRI SANCTISSIMI VITA.

A quæ scribimus, partim ex his, qui proficiscuntur ad vos, interrogando perdiscere. Indignantibus populis, ac molestè ferentibus, atque ad ecclesias idcirco confluentibus, ne per huiusmodi nouitatem Arriana perfidia fidei Ecclesie misceretur, Phylagrius, qui & dudum Ecclesiam eiusdem virginis temerare præsumperat, & nunc Aegypti præfectus erat præuaricator impius, Georgij sodalis omni pollutus scelere, præceptore vtens Eusebio, atque ideo contra Ecclesiam studens, inducit Gentiles atque Iudæos, & indisciplinatos quosque, ac pollicitationibus illectos. Quos etiam postea reddidit, vt vnà cum Arrianis, vt & ipsi Arriani crederentur, ad Ecclesias pergant. Similiter & armatos gladijs & fustibus repente in Ecclesias fidelibus populis plenas, immitit. Quid ex eo contigerit, non iam dici facile potest. Neque enim dignè illud exprimi fas est, nec absque singultibus & lachrymis ex his vel pauca perstringere possumus. Quæ enim apud veteres lecta est hanc nostram exæquasse calamitas? Aut quid tale vnquam in bello & persecutione patratum est? Ecclesia enim, sanctumque baptisterium, iniectis ignibus vritur. Eiulatibus & lamentationibus ac luctibus continuè ciuitas resonat. Indignantibus & ciuibus in his quæ fiebant, & reclamantibus, vimque testantibus. Nam sacra & immaculatae virgines, nudatae vestibus, ea patiebantur, quæ nefas est dici: relictantes iniuriæ, periclitabantur, conculcati monachi moriebantur. Ex plebe verò, alij patebant prædæ, alij ferro ac fustibus perimebantur, alij vulnera, cædes alij referebant. At verò supra sacrosanctum altare, quid impietatis, quid sceleris admissum sit, hæret animus dicere. Aues enim & nucleos quosque immolabant, simulacra laudantes sua. Et in ipsis Ecclesijs dominum nostrum Iesum Christum blasphemantes sempiterni patris filium. Sacrae autem scripturae libros, quos in Ecclesia inuenerunt, incenderunt. **B**ocum verò sancti baptisterij (me miserum) Iudæi domini infectores ac Gentiles impij, passim absque vlla reuerentia ingressi, adeo obscœna gerebant & loquebantur, nudos se ingerentes, vt ea vel dicere erubescamus. Plerique autem ex impiorum numero immanitatem persecutionis imitati, virgines & continententes comprehensos pertrahebant, & contumelijs affectos blasphemare cogebant, & negare Dominum nostrum renuentes, concidebant verberibus, & conculcabant. Hic admirabilis atque præclarus fuerat Arriani Georgij ingressus, inter quæ meritò gloriari ac tantis malis gratulari poterat. Verùm huiusmodi tam sceleratae victoriæ, veluti præmium ac mercedem Iudæis atque Gentilibus, & cæteris nostræ cladis autoribus præbens, Ecclesiam in prædam dedit. Hac verò illis licentiâ nequissimè permessa, perturbatis omnibus, atrociora hostibus ac latronibus moliebantur. Alij enim obuia quæq; rapiabant, alij depositum quorumlibet sibi diuidebant: vinumque quod permultum erat, aut exhauriebant, aut bibebant, asportabant, repositumque oleum diripiebant, postes atque cancellos, veluti stercora, prout cuique libitum erat, deferebant. Candelabra parieti affixa, & Ecclesiae careos incendebant idolis, ac per omnem Ecclesiam cædes prorsus ac rapinæ feruebant. Neque his contenti, quæ fiebant, Arriani impij, deteriora his atque atrociora addunt. Presbyteri namque & laici concidebantur, virgines nudatae ad tribunal præsidis abducebantur, atq; in custodiam mittebantur. Alij publicè virgis cæsi sunt. Ministrorumque Dei ac virginum consueta annona subducta. Hæc autem ipsis sacrae quadragesimæ diebus circa paschalem solennitatem contigerunt, quando ieiunantibus fratribus, præclarus Georgius Caiaphæ in morem cum Pilato præside contra Christi famulos debacchabatur. Ingressus deniq; vnà cum præside atq; Gentilibus in v-

γ iij nam

D. ATHANAS, ARCHIEP. ALEXAND.

nam ecclesiam in die sancto parasceue, ubi vidit populos violentum ingressum ipsius aduersari, impulit crudelissimum præsidem vna hora quadraginta & quatuor virgines, coniugatas, & ingenuos viros publicè flagellis cedere & in carcerem mittere. Inter cæteras notam virginem quandam, obistere liberius audentem, psalteriumq; adhuc tenentem, manibus cedi publicè iussit, direptoq; à carnificibus libro, virgo ipsa carceri inclusa est, neq; his contenti quieuerunt, verùm & in alia ecclesia, in qua illis maximè diebus habitabam, eadem facere intendebant, studentes & illa in ecclesiam vesanię suę frena laxare, vt me perimerēt; quod & factum esset, nisi Christi præuenisset gratia, vt vel sic effugiens, pauca ex his annunciare possim. Ego enim cum eos cernerem summa rabie ferri, reputans, ne ecclesia per me læderetur, ne virgines in illa paterentur, cedesq; denuo fierēt, ac secundo populi violarentur, me ipsum cautè subdixi, memor domini dicētis: Si vos persecuti fuerint ex vna ciuitate, fugite in aliam. Coniiciebam enim illos ex his, quę in alia ecclesia patrauerant sceleribus, nihil in ea quoq; immanitatis omissuros. Quandoquidem ne ipsam quidem dominicam sanctamq; solennitatem reueriti fuerant, quum in ipsa quoq; ecclesia homines in vincula coniecerant, in qua dominus omnes à nexibus mortis absoluit. Cum verò Georgius & qui cum ipso erant, ac si contra dominum saluatorem pugnarent, potestate præsidis freti, libertatis diem seruis Christi lugubrem fecerunt. Nam Gentiles quidem illum diem in lætitia agebant. Georgius verò Eusebii fortassis obtemperans monitis, Christianos constrictos vinculis, lugere cogebat. Hoc igitur modo præses per vim ecclesias rapuit, raptasq; Georgio tradidit Arrianorum principi. Et hi quidem, qui abiecti à nobis fuerant, impietatis merito ecclesiarum rapinis gloriantur. Dei autem populus, & ecclesię catholicę clerus, aut hereticorum impietate & communionem inquinari coguntur, aut ingredi non permittuntur ecclesias. Nam & nauium gubernatoribus, ac reliquis mare nauigantibus, non minimam vim ac necessitatem imponit Georgius, præsidis autoritate alios crucians, alios carceri mancipans, vt ne quid ipsius iniquitati cõtraire audeant, Sed & literas ab eo percipiunt. Ne his quidem contentus (vt nostro cruore satietur) fecit faxissimum suę iniquitatis ministrum prefectum, qui decretum quasi ex persona populi contra me scribentis pijsimo Constantio Augusto, machinatus est, inuidiosis plenum verbis. Ex quo non modo non euadere, verùm & mille mortes expectare possumus. Atq; is quidem, qui decretum conscripsit, transgressor est, vt ex Christiano Gentilis impudens simulacra colit. Qui verò subscribere gentiles & templorum editui, & vna cum ipsis Arriani. Et (ne sim in scribendo prolixior) persecutio hic viget, & talis persecutio, qualis antea nunquam in ecclesia fuit. Nam in præterita quidem persecutione, vel fugiens quispiam, orare poterat, occulteq; baptizari. Quę verò modo grassatur seua tempestas, Babyloniam impietatem imitatur. Sicut enim illi tunc aduersus Danielem, ita & modò mirabilis Georgius intra domos orantes, apud præfectum insinulat, ministrósque Dei contumeliosè obseruat, adeo, vt hac obseruatione violenta plerique sine baptismate periclitentur. Multi item absque visitationis obsequio infirmantur & doleant morbo, duriozem eam calamitatem arbitantes. Cum enim Ecclesię ministri persecutionem patiantur, populi impietatem Arrianorum execrantes, malunt ita morbis contabescere ac periclitari, quàm Arrianorum manus suis capitibus imponi. Arrianus itaque Georgius est, atque ab Arrianis missus. Nullus enim præter ipsos illum ordinari expetijt, atque ideo quasi mercenarius atq; alienus catholicę Ecclesię populos, vt qui sui non sunt, diris & grauissimis incommodis præsidis ope subnixus afficit. Quia enim Georgium,

C

D

um, quem Eusebius Arrianus Episcopum constituerat, acceptis literis de illo nostris, vos omnes catholice Ecclesie Episcopi, scitis quam iuste ob impietatem anathemati subiectum abiecit. Idcirco eisdem Arrianis nuper Georgium misit, ac ne secundo etiam confunderetur, si rursus contra illum scriberemus, ideo exterius contra nos usus est iuribus, ut Ecclesiarum potius Arrianæ hæreseos opinionem viderentur effugere. Verum, & in hoc sua illos fefellit opinio, quoniam soli illi communicant hæretici, & iustis ex causis eieci, & quinque alij per necessitatem præsidis simulant. Est autem hæc Eusebii factio. Ista dudum quidem Eusebius, & qui cum eo sunt, meditabantur atque concinabant. Nunc autem & in opus proferre potuerunt calumniarum causas, quibus nos insimularēt apud regem, nec sic quidem quiescunt. Verum, quoniam quod nos occidere quærunt, vestrisque necessarijs terribiles imminet, adeo ut omnes effugerint, mortemque ab illis quotidie expectent, Sed non ideo vos illorum improbitas perterrere debet, verum magis & vlcisci cōuenit, & indignari in huiusmodi iniquitatis autores. Si enim dum vnum mēbrum patitur, compatiuntur & omnia membra. Et iuxta beatum Apostolum, oportet flere cum flentibus, affecta huiusmodi iniurijs Ecclesia, & talia tantæque patiente, unusquisque ac si ipse patiatur, vindex esse pro viribus studeat. Communis namque saluator est qui blasphematur ab ipsis, communesque omnium canones, qui ab ipsis conculcantur. Quocirca indignari nos conuenit, & grauius ferre, ne si ista negligitis, sensim in singulas Ecclesias huiusmodi clades excubrat, iamque venalis fiat antistitis dignitas. Non ignoratis dilectissimi Arrianorum perfidiam, quippe quorum impietatem priuatim ac publicè omnes crebro damnastis. Nostis item Eusebium eiusque complices, eiusdem, ut prædicti, hæresis æmulos, cuius gratia nobis etiam pridem insidiati sunt. Quæ verò propter eos atque ab eis gesta sunt, bellis omnibus immaniora indicaui vobis, ut iuxta eam quam vobis proposuimus historiam, assumpto zelo optimo, auersatiq; malum, tollatis de medio eos, qui contra Ecclesiam tam nefaria scelera, tanta improbitate perpetrarunt. Si enim etiam propterea hi qui Romæ sunt fratres, quum ista necdum contigissent, priorum tantum causa synodum fieri mandarunt, ut illa quoque vindicarentur, eamque reueritus Eusebius ac socij Ecclesiam perturbare aggressi sunt, & nos punire instituerunt, ut iam licito quæ vellet agerent, neminem habentes qui se argueret impietatis: quanto magis huiusmodi sceleribus indignari vos debetis, eaque vestra damnare sententia, quæ prioribus illi addiderunt. Nolite oro negligere, neque permittatis famosissimam Alexandrinam Ecclesiam calcari ab hæreticis atque pessum dari. Idcirco nanque merito, & populus, & clerus seorsum sunt, præfecti quidem metu reticentes, ceterum Arrianorum impietatem execrantes. Si igitur ad vos Georgius scripserit, vel alius pro eo quispiam, nolite fratres ipsius suscipere literas, sed scindite, atque huiusmodi tabellarios, ut impios iniquitatisq; ministros, auersamini. Quod si etiam pacificè præsumpserit scribere, nesci quidem illas suscipite. Metu enim præsidis, qui eas accipiunt, perferunt. Quoniam verò & Eusebium de eo vobis scripturum præsumimus, ideo vos præmonere curavi, ut & in hoc Deum imitantes, qui personas non suscipit, huiusmodi omnino nuncios abijciatis. Hi enim sunt qui nuper persequutiones & violationes virginum, ac hecæ sapinasque Ecclesiarum, & incendia atque blasphemias, Arrianorum gratia à Gentilibus ac Iudæis fieri curarunt. Neq; verò impius insanusq; Georgius Arrianum sese denegabit. Arguetur enim ex subscriptione literarum suarum, eas quippe subscribit, Amen.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Dūdum quidem à beato Alexandro prædecessore meo, multorum criminum impietatisque hortatus, abiectus de Ecclesia est. Nobis igitur omnino rescribite, ipsique hos execramini & insectamini literis, vt & qui modo supersunt ministri populique fideles, fidei vestræ sinceritatem, & zelumq; iustitiæ cernentes, gratulentur vestræ fidei vnanimitate. Qui verò talia contra Ecclesiam & tam iniqua præsumpsere, vestris literis coerceantur, nec vel sero pœnitentiam agere valeant vel resipiscere. Salutate fratres qui vobiscum sunt. Vos omnes mecum fratres, omni officio salutant, incolumes ac nostri memores dominus noster omnipotens tueatur domini desideratissimi.

Verùm, dum huiusmodi epistolæ per ATHANASIVM ad diuersos diriguntur, rursus contra eum principis edicta consurgunt, præmiâque & honores reuelantibus, per omnem locum ponuntur, sic rursus vitam illam in latebris ducere cogebatur. At ipse constanti & inuincibili animo omnia perferens, lectionibus plurimum & orationibus coram Domino pro Christiano populo diebus singulis instabat. Nec multò ante Athanasij expulsionem, Paulus Constantinopolitanus Episcopus, in exilium deportari iussus, apud Cuculum Armeniæ oppidum, crudelitate Philippi præfecti, & Arrianorum factione strangulatus fuerat. Simili modo Marcellus de Ecclesia Ancyræ delectus, sedem rursus Arriano Basileo occupandam reliquit. Lucius etiam apud Adrianopolim ferro vinctus, in carceribus miserabiliter diem obiit. Interea Constantius contra Magnentium exercitum mittens, belli euentum apud Syrinium expectabat. Nec minus ipse contra veros Christi cultores bellum aliud præparabat. Nam iubet ibidem eo præsentem, Episcoporum Concilium congregari. Ad quod artificijs quibusdam Osius Cordubensis, inuitus attractatus, & vi compulsus, diffinitioni eius Concilij non sine infamia se subscripsit. Sed interim interfecto Magnentio tyranno, & sic vindicta necis fraternæ peracta, Constantius quum iam regni parte solus potiretur, ad Occidentis partes deueniens, aggreditur Occidentales Episcopos fatigare, atque per præceptionem illos ad consensum Arrianæ hæreseos cogere. Et primùm condemnationem Athanasij, vt velut obicis validissimæ obiectione sublata, facillimè progrediatur ad reliqua, omni diligentia fieri parabat. Interim Iulius quum quindecim annis Romanam rexisset Ecclesiam, ad meliora translatus, decessit, & episcopalem sedem Liberius ei succedens adeptus est. Quo tempore Constantius apud Mediolanum concilium aliud congregari iubet, ad quod ex Orientalibus non multi conuenire potuerunt. Alijs ob senectutem seu itineris longitudoem se excusantibus. Ex occidentalibus verò plusquam trecenti mandato principis confluerunt. Concilio igitur congregato, orientalium episcoporum decretum, in Athanasij condemnationem latum, primum proponitur, vt eo per Occidentales episcopos confirmato, aditus ad Alexandriam ei penitus concludatur. Cui ex occidentalibus plures se subscribentes, decepti sunt. Sed Dionysius Mediolanensis episcopus, & Eusebius Vercellensis, Paulinus Galliarum metropolitanus, & Lucifer Caralitanus insularum Sardinie metropolitanus, dolum esse in negotio alta voce proclamantes, quia asseriebant subscriptionem in Athanasium, non aliam ob causam, q̄ destruendæ fidei moliri, in exilium trusi sunt. Quibus similiter additur Pancratius presbyter, & Hilarius diaconus Liberij, & apostolicę sedis legati, cæteris vel ignorantibus vel non credentibus fraudem, deceptis. Sed ob delendam veram fidem dolo & fraude id fuisse gestum, rei exitus docuit. Nā illis de medio sublati, continuò magna synodus apud Arrianum octingentorū ferè episcoporum, præcepto Constantij congregatur. Vt ibi secundum ea, quæ

Oriental-

Orientalis episcopi apud Seleuciam Isauria, paulò ante non valentes ad occidentales partes conuenire, iussu Imperatoris congregati composuerant, ipsi Occidentales episcopi confirmant, quos simplices & imperitos, hac calliditate & versutia circumuenerunt. Hoc modo proponendo eis, quem magis colere & adorare vellent *ὁμοιοῦσαν* Christum. Illi verò virtutem verbi quid *ὁμοιοῦσαν* significaret ignorantes, velut in fastidium quoddam & execrationem deducti, Christo se credere, & non *ὁμοιοῦσαν* confirmarunt. Sic multorum animi decepti, contra ea, quæ patres apud Nicæam conscripserant venientes, *ὁμοιοῦσαν* quasi ignotum & ab scripturis alienum sermonem, auferri de fidei expositione decernunt, & communionem suam cum Hæreticorum societate commaculant. Ob quod facies Ecclesiæ foeda admodum & turpis erat; nec iam ab extraneis, sed à proprijs vastabatur. Ara nusquam nec immolatio munda, sed præuaricatio erat, & lapsus ac ruina multorum. Nam per idem tempus Liberius Romanus pontifex, habita solenni disputatione cum Constantio, nec eius voluntati assentire acquiescens, in exilium traditur. In cuius locum Felix diaconus suus ab Hæreticis subrogatur. Et non tam sectæ diuersitate, quàm communionis & ordinationis conuiuentia, maculatur. Hierosolymis verò Cyrillus post Maximum confusa ordinatione, sacerdotio suscepto, aliquando in fide, & sæpius in communionem variauerat. Apud Alexandriam verò Georgius procaciter Episcopatum gerens, magis consulum fasces, quàm sacerdotum administrare videbatur. Similiter apud Antiochiam multa admodum confuse gesta sunt. Nam defuncto Eudoxio, quum multi diuersarum urbium Episcopi ad illam sedem ambitione niterentur, ad vltimum Meletium Sebastiaë urbis Armenia Episcopum, illuc contra decreta Conciliorum, Hæretici traxerunt Episcopum. Nec multò post, quum non Arrii, sed nostram contra eorum opinionem cepit fidem prædicare, ab ipsis in exilium deportatur. Hoc etiam tempore Hilarius Episcopus Pictauiensis, vir summi ingenij & magnæ sanctitatis, factione Saturnini Arelatensis episcopi, reliquorumque qui cum eo erant Arrianorum, in Phrygiam pulsus, libros de nostra religione conscripsit. Interim quum plures ab Imperatore Alexandriam mitterentur, qui Athanasium inuestigarent, & eum vel caperent vel occiderent; Tandem compertum fuit eum in Ecclesia, quæ vocabatur Theone, celari. Tunc ab his, qui ad hæc missi fuerant, conuocato præfecto Libyæ regionis, cum armatis inopinatè in ecclesiã irruitur, & fractis Ianuis, omnia collustrantes, eum minimè reperire valuerunt. Nam diuino nutu pericula plura effugerat, & hoc præcedenti nocte præuidens, atque ad domum virginis cuiusdam sanctissimæ confugiens, per sex ferè annos vsque ad mortem Constantij, nemine alio quicquam penitus cognoscente, dilituit. Quæ per omne id tempus necessaria illi omnia subministrans, codices etiam sacros, & quos alias optauerat, illa parabat. Quo in tempore illum libros plures pro nostra religione, & contra perfidos Arrianos, & alios de satisfactione suæ fugæ se compilasse scribit.

Post hæc, Constantius Imperator, dum contra Iulianum, quem Cæsarem apud Gallias reliquerat, & dignitatem Augusti sibi sponte præsumptentem, armis ire obuiam parat, vicesimo quarto Imperij sui anno, & ætatis quadragesimo quinto, apud Mopsocrenem oppidum, inter Ciliciam & Cappadociam moritur. Et principatum Iulianus execrabilis tyrannus solus, quem prius præsumperat, vt legitimum obtinet. Qui velut gesta Constantij arguens, Episcopos iubet de exilio relaxari. Sed Liberius Romanus pontifex, Constantio tubente, regressus fuerat. An verò hic quidem acquieuerit voluntati suæ ad

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

scribendum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscēs Constantius fuerat exoratus, indullerit, pro certo à scriptoribus non firmatur. Similiter Hilarius anno ante mortem Constantij, cū apud Constantinopolim librum pro se, Imperatori porrexisset, ad Gallias redijt. Inter ea cū Georgius apud Alexandriam gentilibus effectus fuisset infestus, & principis Constantij auctoritate, eos indies oppressisset, principatu Iuliani seditione exorta, capitur & occiditur. Quos Iulianus per literas ad Alexandrinos missas culpāre non destitit. Verūm eis ob reuerentiam Serapis, DEI magni ciuitatem protegentis, & Macedonis Alexandri eius vrbis conditoris, atque Iuliani auunculi sui ibidem habitantis, viri in Deos religiosi, nec non ob odium in Galilæos (sic enim Christianos vocabat) culpam se remittere dicit. Nam licet Christianos se abominari & odio habere fateretur, persecutionem tamen publico edicto contra eos suscitare non audebat. Sciens ex anterioribus persecutionibus victoriosiores gloriosioresq; semper euasisse. Et insimulans se elementem, etiam iurgia ab Episcopis sibi inferri passus est. Nam de Nare Episcopo Chalcedonensi scribitur, quod cū impium eum atq; apostatam vocitasset, nihil aliud respondit, quā neque Galilæus Deus tuus te curare potuit. Nam hic Nares caligantes ob senectutem oculos habens, ducatu alterius ducebatur. Ad quem Episcopus Ego inquit, pro cæcitate gratias Deo meo ingentes refero, qui ob hoc potissimum me luminibus priuauit, ne te Imperatorem impium conspicerem, Cui nihil responderis Imperator abcessit. Hoc tempore Athanasius se ipsum manifestans, ab Alexandrinorum populo mira lætitia exceptus est. Similiter Lucifer Caralitanus Episcopus, & Eusebius Vercellensis ab exilio reuocati, cogitabant quemadmodum ecclesiasticum statum penitus deturbatū restaurare possent. Nam à Iulio ultra fines Thebaidos, vicinos Aegypto, relegati fuerant. Et Lucifer cū exoraretur ab Eusebio, vt ad videndum Athanasium Alexandriam pergerent, & ibidem communi tractatū cum his sacerdotibus qui super fuerant de statu Ecclesiæ decernerent, Per se ipsum ire abnegauit, sed diaconum suum pro se accedere iussit, atq; ipse intento animo Antiochiam pergit, ibiq; dissidentibus adhuc partibus, non modo cum Arrianis, sed inter se propter sequaces Meletij. Cui tanquam catholico præfultū adherentes, à consortibus nolentibus illi ex eo communicare, quia ab Arrianis ibidem ordinatus fuerat Episcopus, secesserant. Sed in vnum illos reuocari posse sperabatur, si talis eligeretur Episcopus, erga quem non vna plebs, sed vtraque gaudio afficeretur. Verūm Lucifer catholicum & sanctum virum Paulinum, qui presbyter fuerat Eustachij, olim eius vrbis Episcopi, & qui se nunquam hæreticorum communione polluerat, vt scribit Hieronymus, ac per omnia dignum Episcopum collocauit, sed tamen in quem acquiescere plebs vtraque non posset. Pergit interea Eusebius Alexandriam, ibi confessorum concilio congregato, non quidem multo numero, sed fide integri, & meritis prævalentes. Quo pacto fides violata seruetur, & post hæreticorum procellas, & perfidiæ turbines, tranquillitas reuocaretur Ecclesiæ, omni cura & deliberatione discutunt. Et primum Nicæni concilij instituta corroborant: deinde quod in quæstionem per diuersos hæreticos deductum fuerat, spiritum sanctum patri & filio consubstantialē esse diffiniunt, & apertè trinitatem nominantes profitentur. Quæstionemq; de substantia & subsistentia, quæ turbabat Ecclesias, determinant. Et substantia ipsam rei naturam rationemq; qua constat, designari. Subsistentia verò vniuscuiusque personæ hoc ipsum quod extat & subsistit, ostendi. Ideoque propter Sabellij hæresim tres esse subsistentias confitendas. Non tamen tres substantias

stantias

VIRI SANCTISSIMI VITA.

Astantias, sed vnam. Determinant etiam Dei verbum, vero homini, hoc est, ex anima & corpore vnitum fuisse. Et hæc de vera fide. Quæ omnia postea ATHANASIVM in eo symbolo famosissimo, cuius initium est: Quicumque vult saluus esse, complexum fuisse deprehenditur. Post hæc, cum aliquibus fidei calore feruentibus, in ea synodo visum fuerit, nullum vltra in sacerdotium debere recipi, qui se vtcunque hæreticæ communionis contagione maculasset, placuit hoc etiam discutere. Nam alij, quorum sententia obtinuit, CHRISTVM imitantes, qui quum esset omnium vita, pro salute cunctorum humilians se, descendit in mortem, quo scilicet inueniri posset & in mortuis vita, dicebant melius esse humiliare se paululum, propter defectos, & inclinari propter elisos, vt eos rursus erigerent. Nec sibi met solis puritatis merito cælorum regna defenderent, sed esse gloriosius, si cum pluribus illud mererentur intrare. Et ideo rectum sibi videri, vt tantum perfidix autoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si fortè velint abiurato errore perfidix, ad patrum fidem statutaque conuerti, nec negare aditum redeuntibus, sed potius de eorum conuersione gaudere. Vt Evangelicus ille iunior filius, paternæ depopulator substantiæ, in semetipsum reuersus, non solum suscipi meruit, sed & dignus paternis complexibus deputatur, & annulum fidei recipit, & stola circumdatur, per quam nihil aliud, quàm sacerdotij declarantur insignia. Nec probabilis extitit, apud patrem senior filius, quod inuidit recepto, nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notæ contraxit non indulgendo germano. Quas sententias ex Evangelica autoritate prolatas, ordo ille sacerdotalis & apostolicus approbauit. Atque ex Concilij decreto Asterio, & cæteris, qui cum ipsis erant Orientis Episcopis, huiusmodi iniungitur procuratio, Occidentis vero Eusebio decernitur. Et Ruffiniano Episcopo de his ATHANASIVM recitantem, in hæc verba respondit, vt ex epistolis ATHANASII traduximus. Domino filio ac desideratissimo consacerdoti Ruffiniano ATHANASIVS in Domino æternam salutem. Tu quidem quæ filio charissimo congruunt, ad patrem scribis. Ego verò per literas appropinquantem toto affectu te amplexatus sum, amantissime omnium Ruffiniane. Cumque tanquam filio scribere possem, in ipsis initijs & medio ac fine continui me, ne ex literis commendatio testimoniumque de te meum agnoscat. Tu mihi es epistola, iuxta quod scriptum est, quæ in corde cognoscitis & recitatis. Sic igitur affectus velim credas, saluto te, ac scribere hortor. Magna namque lætitia nos afficit id faciens. Quoniam verò studiosè & ecclesiasticè, hoc enim rursùmque decet religiosum institutum tuum, de his interrogasti, qui necessitate adacti cessere quidem, non tamen rectæ fidei corruptionem admiserunt, idque post illa, quæ de his in Synodis decreta sunt. Scito mi domine amantissime, quia initio quidem quum cessasset improba Hæreticorum vis, facta est Synodus præsentibus remotiorum partium Episcopis. Facta est item & apud illos, qui Græciam inhabitant, fratres & coepiscopos nostros in Hispânia quoque iudem & Gallia, vnâque fuit & concors omnium vbique sententia, lapsis scilicet, atque impietatis ducibus effectis, ignoscendum quidem poenitentibus, cleri tamen illis gradum non permittendum. Eis verò, qui cessissent quidem viâ necessitate compulsi, non tamen fuissent præfules impietatis, præsertim quum excusatione rationabili niti videantur, feceruntque id cauta quodammodo dispensatione. Asserunt enim nunquam se impietati cõsensisse. Cæterum, ne pessimi qui-

que il-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

que illorum vice constituti, Ecclesias dogmatum falsitate corrumperent, elegisse magis tempori cedere ac subire onus, quàm plebes amittere. Ista dicentes, vera prosequi nobis visi sunt, quum in primis obtenderent, Aaron Moyli fratrem in deserto plebis prauaricationi consensisse, excusationemque habuisse, ne populus reuersus in Aegyptum, in idololatriæ errore persisteret, verisimileque putaretur, si manerent in eremo, posse ab impietate quiescere, sin verò in Aegyptum reuertissent, impietati subiecturos. Huius ergo rei gratia, facile illis venia, clerusque conceditur, qui vel seducti sunt, vel vim perpassi. Hæc autem deuotioni tuæ insinuanda putauit, confidens à tua veneratione suscipienda. Statutaque patrum, qui idcirco conuenere, comprobanda. Ea verò tam clero quàm populo, qui sub te est, legere dignare, ut ipsi quoque admoniti, te circa huiusmodi ita affectum, in ius vocare non audeant. Indecens enim esset, si illis ipse scriberem, quum possit religio tua, nostrum circa huiusmodi lapsos affectum, eis nunciare, & ea supplere, quæ defunt. Gratias Domino, qui te impleuit omni verbo & omni scientia. Qui ergo poenitentiam agunt, aperte anathematizent, & nominatim Eudoxij, & Eutoi perfidiam. Ipsi enim quum Dei filium creaturam esse blasphement, Arrianæ heresis propugnatores se ipsos euidenter ostendunt. Confiteantur autem confessam à sanctis patribus Nicænæ synodi fidem, nullamque aliam synodum hinc se præferre permittant. Saluta fratres qui tecum sunt. Te qui mecum sunt omnes in domino salutant. Insuper, & librum à se olim de satisfactione suæ fugæ conscriptum, in eadem ipsa synodo coram omnibus episcopis ipse Athanasius legit. Post hæc Eusebius Vercellensis, pergens Antiochiam, quum ibidem inuenisset à Lucifero contra pollicitationem ordinatum episcopum, pudore simul & indignatione compulsus, abcessit. Neutri parti communionem suam relexans. Quoniam digrediens ab eo, promiserat se acturum in Concilio, ut eis ordinaretur Episcopus, à quo pars neutra desisteret. Ac Luciferus ad Sardinia partes reuersus, viua hac cito discessit. Eusebius verò circumueniens Orientem atque Italia, medici pariter & sacerdotis fungebatur officio, & singulas quasque Ecclesias infidelitate abiurata, ad sanitatem rectæ fidei reuocabat. Et Hilarium in Italia tunc degentem, hoc idem moliri reperit. Qui quum vir esset natura lenis & placidus, simulque eruditissimus, & ad persuadendum commodissimus, rem diligentius & apertius procurabat, atque libros de fide nostræ nobiliter conscriptos edidit. Quibus & Hæreticorum versutias, & nostrorum deceptiones, & malè credulam simplicitatem ita diligenter exposuit, ut & præsentibus & longè positis, quibus ipse per se differere viua voce non poterat, perfectissima instructione corrigeret. Ita duo isti viri velut magnificam munitum dilumina, Illyricum, Italia & Gallias suo splendore radiarunt. Interea audiens Iulianus prædicationibus Athanasij, plures ex paganis ad CHRISTI fidem conuerti, atque ex idolorum sacerdotibus nonnullos vxores habere Christianas, filiosque & seruos, infremuit ira. Nec fictæ temperantiæ imaginem continere potuit, indicantibus maximè ipsis magis, nihil suis artibus successurum, nisi prius Athanasium velut horum omnium obstaculum sustulisset. Ob quod iterum mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur Ecclesia. Verum quum mœsti & flentes populi circumstarent, prophético apud eos vsus sermone perhibetur. Nolite, inquit, ò filij, perturbari, quia nubecula est, & cito pertransibit. Et quum discessisset, ut refert etiam Rufinus, & nauis per Nilum fluuium iter ageret, comes qui ad hoc ipsum missus fuerat, cognito eius itinere, instanter eum insequi coepit. Et quum fortè Athanasij nauicula ad locum

- A** locum quendam applicuisset, comperit à prætereuntibus post tergum esse percussorem suum, & iam iam nisi prospiceret, imminere. Conterriti omnes qui simul aderant socij, eum suadebant ad fugæ præsidium perendam. Quibus ille: Nolite, inquit, ò filij, deterreri. Eamus magis in occursum percussori nostro, ut sciat, quia longè maior est, qui nos defendit, quàm qui persequitur. Et conuersa nauicula iter agere obuiam ei, qui se insectabatur, aggressus est. Ille qui nullo pacto suspicari poterat in occursum sibi venire, quem quæreret, tanquam quosdam prætereuntes interrogari iubet, ubi vidissent esse Athanasium. Et quum respondissent se vidisse eum à longè euntem, tota celeritate pertransiens, in vanum festinans, capere properabat, quem ante oculos positum videre non poterat. Ille verò Dei virtute munitus, Alexandriam redijt. Ibi que tuto latebras, vsquequo persecutio cessaret, exegit. Interim secundo anno Imperij sui Iulianus in Persas profectus, nostram post victoriam, dijs sanguinem vouerat, ut scribit Hieronymus. Sed inconsultius quum à suorum erraret agminibus, fortè ab obuio hostium equite illa perfossus interijt, anno ætatis suæ trigésimo secundo. At Calixtus, qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, heroico versu, eius vitam Græca lingua describens, ait, eum à dæmone vulneratum occubuisse. Cuius laudes Libanius rhetor, magnæ etiam nunc famæ apud Græcos, conscripsit. Qui & illi in gloriam tribuit, lectitasse nocte libros, ut enixius contra adserentes Palæstinum hominem Deum Deique filium, præliaretur. Post eius igitur mortem, sequenti die Iouinianus ex primicerio domesticorum, Imperator ab exercitu factus est. Qui composita pace cum Barbaris, prout tempora deposcebant, ad Romanum regressus solium, rem publicam totam post nimias quasi procellas, omni ratione reparare aggreditur, atque Ecclesiarum curam, & veram religionem in primis habere. Nec id incautè, ut Constantius egerat, sed ipsius lapu admonitus, Athanasium, quem constantissimum & omnium prudentissimum senserat, honorificis, & officiosissimis literis requirit, ut ab ipso formam fidei, & Ecclesiarum reponendarum normam suscipiat. Cui ab aliquibus creditum est illi symbolum illud pulcherrimum destinasse. Quicumque vult saluus esse. Alij verò, ut Theodoricus affirmat, Athanasium illi simplicem Nicæni Concilij fidem misisse. Ad quem apud Antiochiam degentem, Athanasius deuenisse scribitur, & magno illi amore deuinctum suasse, ut legem ferret. Ne quis, non dicam rapere, sed attentare sacratas virgines in matrimonium de cætero auderet. Et hoc ideo, quia Iuliani temporibus quidam apud Alexandriam atq; alia diuersa loca huiusmodi sacras rapuerunt virgines, & matrimonio sibi coniunxerunt. Post hæc remittens Athanasium Alexandriam, curam disponendarum Ecclesiarum, atque omnium populorum Aegypti ei commisisse Sozomenus scripsit. Sed hæc tam pia tamque læta principia, mors immatura corruptit. Post octo etenim menses Imperij sui, & ætatis anno quadragésimo quarto apud Ciliciam diem obiit. Post quem Valentinianus Imperium suscepit, qui (ut Rufinus scribit) pro fide nostra à Iuliano militia fuerat expulsus. Sed compleuit in illo Dominus, quod promissit, plus etiam quàm centuplum in præsentis seculo restituens ei, ut qui militiam pro CHRISTO reliquerat, recepit Imperium. Qui (ut scribit Theodoricus) non modò fortitudine, sed prudentia, temperantia, iustitia, & vera religione, atque corporis magnitudine & pulchritudine præfulgebat, regius pariter & urbanus. Qui, quum exercitus ei consortem Imperij sociare tentasset, respondisse fertur: Vestrum, inquit, fuit, ò milites, Imperatore non existente, mihi Imperium tradere. Verùm ubi hoc suscepim, meum

meum

D. ATHANAS, ARCHIEP. ALEXAND.

meum iam, non vestrum est, de rebus cogitare communibus. Cuius prudentiam admirati milites, omnem eius persecuti sunt voluntatem. Verum, quod non debuit in consortium regni Valentem fratrem adsumpsit, & sibi quidem occidentis partes delegit, illi autem orientales reliquit. Valentinianus igitur Italiam pergens, omnia pie & religiose disponebat. Cuius imperij anno primo Auxentio Arriano Episcopo, apud Mediolanum defuncto, Ambrosius ad episcopatum adsumitur, & omnes ad fidem rectam in Italia conuertit. Et sequenti anno mortuo Liberio, Romanæ ecclesiæ suscepit gubernacula Damasus. Quo anno Valentinianus legem statuit de veræ fidei & sanctæ trinitatis obseruatione, quam & suo & Valentis fratris nomine, atque filij gratia, quem Imperatorem similiter fecerat, promulgauit. Et Valens cum in initio imperij recta fide incederet, ab vxore, more Adam, seductus, quæ prius ipsa ab Eudoxio Constantinopolitano episcopo Arrij perfidia imbuta fuerat, in eius impietatem prolapsus est. Nam & Valens cum contra Gothos qui Istrum pertransierant & Thraciam peragrans proficisci intenderet, ne sine baptismate pergeret, ab Eudoxio baptizari voluit, à quo iuramento astrictus fuit, ne dogmatis Arriani impietatem quoad viveret, abnegaret, atque omnes contra sentientes, vndiq; insequeretur. Quamobrem fauendo hæreticis, omnem Orientis perturbauit ecclesiam, & episcopos catholicos, presbyteros atq; diaconos, & monachos plures in exilium exegit. Verum cum in ceteros principis persecutio debaccharetur, ab Alexandria & tota Aegypto ob Athanasij reuerentiã, velut quadam diuina virtute prohibitus, abstinuit. At beatissimus Athanasius longo iam tempore in ecclesia sua & tota Aegypto pacem cernens, quadragesimo & sexto anno sacerdotij sui post multos agones, multasq; patientiæ coronas, ad veram vitam translatus, requieuit in dño, anno quarto imperij Valentiniani. A tempore verò quo adsumptus fuerat Alexander ad episcopatum Alexandrinum, computari posse videntur anni ferè sexaginta. Quo anno sanctus episcopus viderat Athanasium gerentem ludum ecclesiasticum, qui verisimiliter octo & nouem aut decem ætatis suæ annos gereere poterat. Ex quo ætas eius vsque ad septuagesimum annum, vel circa extendi posse videtur. Verum sciscitatus Athanasius de successore, Petrum archidiaconum Alexandrinum, tribulationum suarum participem & scocium delegit. Sed Lucius ab Arrianæ partis episcopis, ad eandem sedem episcopus similiter ordinatus, veluti lupus rapax Alexandriam aduolat, & potentia regia Petrum de sede expellit. At ille nauem conscendens, Romam ad Damasum pontificem maximum profugit. Qui sua virtute & sapientia pacem ecclesijs reddi procurauit, Donante domino nostro Iesu Christo, qui viuuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Vitæ D. Athanasij finis.

Candido Lectori S.

Errata quædam in hoc opere deprehendi. Lector candide, quæ ne tibi imponant ita corrige. Pagina 7. fa. 2. linea 2. a principio libri, lege in sempiternitatem. Pagina 79. fa. 2. linea 4. lege adlerere. Pagina 139. fa. 1. linea 2. præfatiunculæ, lege operit. Pagina 164. fa. 2. linea 49. & 50. lege puerili velocitate. Eadem linea 50. lege hic positi. Pagina 138. fa. 2. linea 10. lege, in ore. Pagina 170. linea 30. & 31. ita legendum puto; Mentientibus autem Arrianis aliquando, Antonium ita vt se credere, admiratus. Linea 39. lege sit, Tui erit candoris, amice Lector, ad reliqua, si quæ forte occurrant, errata conuere.

rudens C
a, quod
quidem
s igitur
o primo
s ad epi
sequen-
amafus,
s obfer-
n impe-
j rectifi-
io Con-
em pro-
x Thra-
udoxio
impieta-
sequere
cleiam,
n exiliū
lexan-
virtute
ecclētia
dōm sui
tus, re-
adsum
videntur D
geren-
m etatis
annum,
flore. Pe-
em & c.
m episco
centiare
d Da

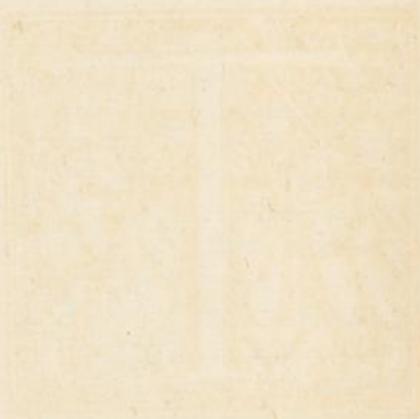
ita corrigi
lita 4. legi
49. & c.
ege, in ecc.
pando, An-
cior, ad 104

D. ATHANASII

CHRISTOLOGICAL

ORIGENES

ATHANASII

A D. ATHANASII AR.

CHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, de vnitate sanctissime Trinitatis ad Theophi-
lum, Liber I.

Caput I.

ATHANASIVS.

V vnus Deus pater, & filii, & sancte spiritus, qui vnitam deitatem nobis declarasti, & sacrosanctæ solius diuinitatis indiuisam gloriam reuelasti, & perfectam Trinitatis tuæ sempiternitatem demonstraisti. Ideo optimū duxi, vt tua veritas patefacta claresceret, & hæreticorū detecta cæcitas innotesceret. Propter quod subito in æmulationem accensus est animus meus, & exarsit sicut ignis rutilans in densas arborum sylvas. Vnde quia multi tentauerunt ad stilum viam demonstrare iustitiæ, & nobis placuit per anfractus angustiae eius iter dirigere, & latam & spatiosam viam primum fugere. Quis non cupiat, deter-

Naturæ
Propa-
gasti.

antiquitus caligine, per aquam vite renouari: & post steriles & ieiunas siliquas panem vitæ edere: & omnia voragine poculi venenosi, calicem salutis accipere: & prostrata idolorum prophana cultura, Deum verum agnoscere creatorem: & nunc

Deceat
pere.

B spreta inueterati sibilatione serpentis, hymnum Deo suauiter canere: & tandem refutatis squamosi draconis vberibus, ex euangelicis præceptis melle & lacte potari: Et rursus per immortalitatem resumptam angelos apostaticos iudicare: & post terrenum hominem cælestibus regnis & sublimibus in Hierusalem mancipari: Rogo, quæ & quanta est hæc in Deo humanitatis dilectio, qui tanta præmia credentibus pollicetur: Quis non omni auaritate festinet de graui somno exurgere, & clarissimam lucem cum infinita admiratione conspiceret: Quam cupio non ad pupillam oculorum obtutibus ostendere, sed religiosis fratribus in arcano cordis secreto recondere. In quo non ambitiosi voluminis confeci cumulum, ne plus verba exaggerarem, quam sensum inuestigantibus intimare, sed breuiter infinita comprehendere, & humili sermone sublimia indicaui. Vnde totum ibi est plenum, vbi nihil est minus, imò penitus totum videtur ignorare, qui huic plenitudini diuinæ trinitatis aliquid voluerit derogare. Dum de te magis senserim, quam proprie aliquid de meo dixerim. Nunquid totum secundum professionem regulæ credit te tantum permisisti, & nullo omnimodo te mortali sermone definiri voluisti? Nunquid quia per fidem credit te permisisti, eò deitatem diuinitatis tuæ immensæ apud nos vt enarremus iussisti: Nunquid quia à nobis sentiris proprie, & dicendo definiris: Absit, Dum Deus tu tantum tibi solus sis proprie agnitus. Propter quod supplex impensissime obsecro tuæ tranquillissimæ trinitatis gloriam, vt per

Proferent
dam.

ducas me ad statum perfectum fidei confessionis meæ verba promentem. Si cæli non sufficiunt in prodendam sublimitatem magnitudinis tuæ: Si non satiatur oculus ad videndum, aut auris ad audiendum opera magnificentiae tuæ, vnde sufficit paruitas mea geminas in confessione referre tibi maximas gratias: A deo veniam postulo, ne forte cum præsumptionis dicta adsumpsero, tuæ maiestati videar aliquid derogare: Sed prostratus iaceo ante tuæ sublimitatis gloriæ sedem, vt permittas me

a de

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

de plenitudine thesauri tui legis fontem bibere, & de quatuor exuberantibus flu-
 minibus aquam vitæ haurire. Ex quibus confidenter hæreticis per autoritatē re-
 gulæ prescribamus, & catholicis de sempiterno, velut de nectaris fonte, spiritus tuū
 corda sitientium irrigemus. Hæc est, inquam, materia formulæ in collisione hære-
 ticorum; & hæc est tituli victoria in absolutione catholicorum. HÆR. Quis si-
 gnificat principale mandatum Dei; Euntes nunc baptizate omnes gentes, in no-
 mine patris & filij, & spiritus sancti; ATH. Audi in hoc admirabile ac regale de-
 cretū, in quo omne sacramentū in deitate trinitatis vniter continetur. Quia dixit in
 nomine, euidenter vnā deitatem in trinitate consistere declarauit. Et quod pro-
 secutus est, patris & filij, & sancti spiritus, per singula nomina singulas personas in-
 esse distinxit. HÆR. Sanè, vt prius mihi summam de vnito deitatis nomine
 multifariè dictū ad interrogata exponas, postulo, & sic de nominibus personarū
 in prosequendo distinguas. Cur vnita est deitas; ATH. Quia nullas est in hac ple-
 nitudine trinitatis ambiguitas. HÆR. Cur vnus est Deus pater, & filius, & san-
 ctus spiritus; ATH. Vnus vbi dixisti, ad vnitum nomen deitatis tu ipse retulisti,
 nomina æque in personis distinxisti. HÆR. Cur solus Deus; ATH. Vtiq; quia
 sola deitas in trinitate consistit, ideo solus Deus. HÆR. Cur omnipotens Deus;
 ATH. Quoniam omnipotens est ipsa deitas trinitatis. HÆR. Cur vnus verus
 Deus; ATH. Proculdubio dum vna vera sit natura [diuinitatis, propterea vnus
 est verus Deus. HÆR. Cur vnus bonus est Deus; ATH. Quatenus nulla di-
 uersitas dispar sit in vna substantia diuinæ trinitatis, ac per hoc vnus bonus est De-
 us. HÆR. Cur summus Deus; ATH. Quoniam hæc quidē ipsa summa est substan-
 tia trinitatis. HÆR. Cur vnus est dñs; ATH. Memento vnā dominationē esse
 in natura sempiterna trinitatis, & ideo vnus dñs. HÆR. Cur vna imago inuisibi-
 lis est trinitatis; ATH. Quia vna eademq; deitas est in imagine veritatis. HÆR.
 Cur vnus est spiritus; ATH. Nonne vna est natura deitatis spiritus sancti, quæ in
 patre, filio, & in sese cōsistens est; ideo vnus est spiritus vnus trinitatis, quia vna
 est sempiterna in hac ipsa trinitate plenitudo diuinitatis. HÆR. Cur æqualis
 est vna trinitas; ATH. Quia & sempiterna est in ipsa trinitate deitas. Rogo, non
 animaduertis penè omnes hæreses in hoc titulo vnā deitatem patris, & filij, &
 spiritus sancti blasphemare; dum hæc, quæ superius vniter in trinitate sunt dicta,
 ad vnā personam patris illi tantummodo conferant. Qua de re strenue nobis la-
 borandum est, imò & aduersus tot sectarū [congressiones atrociter cum infinita
 sollicitudine dimicandū, vt penitus discussa hæreticorum caligine, lux euangelicæ
 cognitionis patefacta clarescat, & blasphemantium detecta cæcitas innotescat. Vnde
 de nobis paulisper pro examinatione superiora retexenda sunt, vt [legentibus ve-
 ritatem omnis ad liquidum scrupulus infidelitatis de arcano pectoris auferatur.

Matth. 28.

aP. Inter-
 os est am-
 biguitas.

aP. trinita-
 tis.

aP. congre-
 gationis.

aP. inuesti-
 gantibus.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE SACROSANCTO VNITO NOMINE SANCTISS. TRINITATIS. LIBER.
 ATHANASIVS.

Ego [

Rego vnū Deum vbi memini, non ad vnā tantūmodo personam
 patris hæc in dicendo taxauī, dum filium de vna patris esse plenitudi-
 ne, & sanctum spiritum non negauī. Et solum Deum vbi memoraui,
 non ad solam personam patris hæc vt dicam verius indicaui; quia fi-
 lium & sanctum spiritum de hac ipsa sola substantia patris esse non
 abnegauī. Similiter omnipotentem Deum, siue verum Deum, vel bonū Deū, aut
 summū Deum, seu vnū spiritū, de quo summam paulo ante narraui, nonne hæc
 cuncta vocabula ad vnā diuinitatē trinitatis patris, & filij, & sancti spiritus declara-
 ui; Vnde

A ui: Vnde quamuis in hoc loco copioſæ ſint ſignificationes dictæ, tamen ad vnitatem diuinitatē trinitatis euidentius ſunt approbatæ. Nam vnitas, non vt Hæretici ſuis oppreſſi blaſphemijs dicere ſæpe conſueuerunt, in voluntate eſſe, non in deitate; quod abſit, dum vnitas non tantū in voluntate ſit, ſed imo in deitate. At per hoc vnitas hæc, vt certus ſis, non in concordia tantum eſt, ſed realiter, imo ſubſtantialiter conſtat in natura diuinitatis. Ergo poſtulo à te, qui legis hanc iſtius ſcripturæ meæ fidei profeſſionem, ne hic ſuperflua vel profuſa verba perquiras, ſed ſtrictim, capaciter, imò ſpiritualiter cum ſummo ſtudio dicta ad ſtilum ſacræ ſcripturæ conferas, & ſecundum regulæ æquitatem iuſtitia moderante perpendas. Vnde iam accipe non diſerta, ſed fortia, neq; terrena figmenta, ſed vera & cœleſtia documenta, neq; philoſophorum praua commenta, ſed perfectæ, apoſtolica, arcana ſacramenta. Neq; grammatica, quæ ſuperflua eſt doctrina, ſed ex euangelicis ſcripturis, ſuper melle & fauo dulciora & meliora diuina præcepta. Diſce itaq; quia in hoc Sophiſtæ huius mundi ſtulti facti ſunt, & quoniam ſapientiam veram non cognouerunt, ideo reprobi facti ſunt, itaq; interrogantis atq; ſoluentis accipe perſonam, quæ exigit ſibi fieri ſatisfactionem. **HÆRE.** Quare pater ſpiritus dicitur, & filius ſpiritus nuncupatur, & ſpiritus ſanctus ſpiritus appellatur: **ATHA.** Perfecte ad hoc reſpondetur pro loco interrogantis, An ignoras quia pater vnus Deus eſt, & filius vnus Deus, & ſpiritus ſanctus vnus Deus eſt: Nonne vnus Deus eſt, dum vnitum nomen ſit in natura diuinitatis, ſic & vnus ſpiritus eſt, quia vnita eſt deitas eorum. Nam ſi tu per ſingula nomina perſonarum vnitum nomen ſpiritus ter designaſti, nunquid tres ſpiritus edicere oportebat: Abſit. Quod ſi hoc poterat dici, tale erat, vt & hoc in confeſſionem deberet introduci, tres deos in plurali numero nuncupari. Vt iam non eſſet in eis vna natura diuinitatis, ſed vnusquisque in propria, vel diuerſa natura ſua conſiſteret: quod abſit. Interea rursus eandem repeto, & ad tua dicta verba comparo, & ſenſum intellectus mei tibi reuelo. Pater vnus Deus eſt, & filius vnigenitus Deus eſt, & ſpiritus ſanctus vnus in patre & filio Deus eſt. Nonne quia vnitatis nomen ter designaui, ideo tres deos poterat conſiteri: Abſit. Vnde quamuis triplex ſit dictum, vnum tamen tenet in deitate trinitatis nominis indicium. Interim vel in hoc titulo animaduerte dicentem; Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Nunquid in hoc dicto tres deos designauit, eò quod vnum nomen ter indicaui: Abſit. Idcirco nos qui fidem euangelicam atque apoſtolicam patrum tenemus, nec tres deos, nec tres dominos, nec tres ſpiritus, vel certe ad huiusmodi pluralitatis dicta nec tenemus, nec in corde noſtro ſuſcipimus; præſertim cum nos vnitatem deitatis vniter, non pluraliter in trinitate conſiſtere ſciamus. Propter quod non debemus tres naturas in hijs perſonis contra ius euangelicæ cenſuræ profiteri, cum ſit vnus pater Deus, & vnigenitus ſit filius Deus, & vnus ſit ſpiritus ſanctus Deus. Ideo vnus eſt Deus, quia vnitas eſt deitas, ſicut per ſingulas perſonas ſcriptum eſt. Et quia nullus Deus niſi vnus vel hoc audit: Iſrael, dominus Deus tuus Deus vnus eſt. Siue hoc: Ego ſum dominus Deus, extendi cœlum ſolus, & ſolidauit terram. Aut hoc: Mediator autem vnus non eſt, Deus autem vnus eſt. Nec non: Vade retro Satanas, ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruiſes. Nam & hoc: ex ſpiritu qui naſcitur, ſpiritus eſt. Et alio in loco: Hæc omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Siue hoc: Seruate vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus ſpiritus. Sed & hoc: Omnes vnus ſpiritus potauimus. Memento vnum diuinitatis nomen eſſe in ſingulis perſonis. **HÆRET.** Sed vt hæc dicta de autoritatis iure adhuc mihi confirmes poſtulo. **ATHAN.** Ignoras ſcriptum eſſe: Intelligentibus legem loquor: itaq; qui aures habet ad audiendum, audiat. Et quid ſpiritus per hithoriographum Moysen in toto penè libro Gene-

diuinitate
Sed cõmunis eſt in natura diuinitatis.

muti

Interrogati.

Eorū deitas cõprobatur, ſicut ſcriptum eſt. Matth. 4.

1. Cor. 12. Ephæ. 4.

Lucæ. 2.

omnibus ſu
ritate re
ritus tu
one hære
Quare
es, in no
egale de
a dicit in
quod pro
foras in
nomine
erſonarū
a hac ple
us, & fan
erentibus
Vti quia
ns Deus
us verus
rea vnus
nulla di
eſt De
ſubſtan
tionē eſſe
inuiſibi
is. HÆ
cti, que in
quia vna
r aqua
ogo, non
& filij, &
ſunt dicta,
e nobis h
m inſinua
euangelicæ
poteſtat. Vn
tribus ve
uſeratur.
ALE:
Liber.
o perſonam
e plenitudi
memoria,
ui: quia fr
is eſſe non
nū Deū, ut
non eſt lat
ritus deſer
ui: Vnde

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ad fuisse, seos ecclesijs testetur intelligant: Deum dixisse, & Deum fecisse, & Deum [benedixisse ea. Id est, & dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginē & similitudinē nostram, Et sic persecutus est; Fecit Deus hominem, ad imaginē Dei fecit illum, masculum & foeminam fecit eos, & benedixit eos, dicens: Crescite & multiplicamini, & implete terram. Quæ tandem est causa, vnum dixisse, faciamus, & vnum fecisse, & vnum dicenti & facienti interfuisse, & bona facta videntem, benedixisse; dum faciamus, vni tantum solitarij persona non sit, sed & faciētis vniter cum eo, ad imaginem Dei ipsius tantum persona non sit, sed & videntis, & benedicientis vnā cum eo sit. Non tibi videtur, quoniam per tacita nomina personarū, quamuis paulisper deitatis vnitum est nomen insinuatum: Vtiq; quia non significauit, pater dixit, & filius fecit, & spiritus sanctus benedixit, sed breuiter persecutus est; & dixit Deus, & fecit Deus, & vidit Deus omnia quæ facta erant, & benedixit illa dicens: Crescite & multiplicamini, & implete terram. Vides quia nemo ad semetipsum dicit, fiat, sed ad facientem; & nemo qui facit, ad suam personam loquitur, fecit. Et quis de se [indicat, & fecit & benedixit; Nam verbore nus si vna esset persona dicentis, & facientis, & benedicientis, sic intima esset fecisse se opus suum, & dixi, & feci, & benedixi. Discite itaq; vnitum nomen esse in natura trinitatis, Psalmographo approbante: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Vtique verbum filium indicauit; dominum autem patrem designauit, & spiritus oris eius, spiritum sanctum dixit. Vides in personis vnitum esse nomen in natura trinitatis, Psalmographo quoque approbante: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus. Ecce Deum & Deum: non tamen pluraliter inuenies dictum fuisse in hijs personis deos. Nec non dominum de domino, aut patrem de filio attestantem per Oseam prophetam; Saluabo eos in domino deo ipsorum. Sed & adhuc scriptum est de vnito nomine diuinitatis: Et pluit dominus à domino. Vel hoc exemplum accipe ad Iacob dicentis in libro Geneseos; Dixit autem Deus ad Iacob; Surge, & ascende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare Deo, illi qui apparuit tibi, cum fugeres à facie fratris tui. Et in libro Psalmorum cautum inueniemus; Dixit dominus domino meo; sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, Sed & Esaias; Hæc dicit dominus Christo meo cui tenui dexteram, vt obaudiant eum omnes gentes, &c. Non tamē dominos; quia vnita est dominatio eorum in natura sempiterna. Sicut & de persona sancti spiritus Vas electionis breuiter absoluit, dicens; Idem spiritus, idem & dominus, idem & Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et alio in loco idem ipse repetit; Quia dominus est spiritus; Vbi autem spiritus domini, ibi libertas. Vell accipe in persona patris in Euangelio ad Samaritanam dictum fuisse; quia Deus spiritus est. Nam & de persona filij Hieremias receptissimus Prophetarum testatur; Spiritus faciei nostræ Christus dominus. Siue hoc! Quia misit dñs spiritū filij sui in corda nostra, clamantem Abba pater. De spiritu autem principali filius indicat; Spiritus vbi vult adspirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, vel quod eat; sic & omnis qui nascitur ex aqua & spiritu sancto. Ergo vt compendio scripturæ sensum de natura diuinæ trinitatis vniter dicentis colligas; Viuit dominus. Et benedictus Deus meus. Et; Exaltetur deus salutis meæ. Vides per singulas significationes vnitum nomen deitatis ter indicatum, hoc est, Deus, Deus, & Deus; nō tamen deos. Vel per eundem accipe; Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et; inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & magnificabis me, Vtiq; si vna esset tantummodo in hoc exemplo fixa persona, debuerat hæc sine aliqua distinctione in prosequendo taxasse, hoc est, Viuit Deus, qui est benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ. Itane nō vniter in his personis est nomen diuinitatis patris, & filij, & spiritus sancti in omnibus [declaratum; id est, Deus

A Deus, & Deus, & Deus: Sicut alio in loco cautum est de vnito nomine dominationis: Adferre domino patriæ gentium, adferre domino gloriam & honorem, adferre gloriam nomini eius: Quia si [vna esset tantum modo personæ gloria, sic debuerat intinuisse: Adferre domino patriæ gentium, adferre ei gloriam & honorem, adferre gloriam nomini eius. Quid amplius? Nunquid adhuc nobis ad patefacendam veritatem argumenta sunt necessaria? Nunquid gentes, quarum introitus ianua credentibus ad vitam æternam patens est, in vnâ tantum modo personam patris baptizantur? & non in tres, quorum nomina hæc sunt per singula distincta, patris, & filij, & spiritus sancti, quibus est [natura diuinitatis, sicut scriptum est: Eunt baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Vnde in his personis per omnia in deitate vnitum nomen est, & per ipsa nomina trinitatis tantum personæ distinctæ sunt. Sed & Apostolus ad hæc testatur: Seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis: vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vides seruandum esse vnitum spiritum, in vnum corpus ecclesiæ, in vinculo pacis, quod est in confessione salutis. Ergo quamuis in superioribus exemplis scripturarum tacita sint nomina personarum, tamen vnitum nomen diuinitatis per omnia est in his demonstratum, sicut & in hoc [exemplo veritatis, in quo nomina personarum euidenter sunt ostensa, & vnitum nomen naturale clausè est declaratum, dicente Ioanne Euangelista in epistola sua: Tres sunt, qui testimonium dicunt in cælo, pater, & verbum, & spiritus: Et in Christo Iesu vnum sunt, non tamen vnus est, quia non est [in his vna persona. Nam vnum quod dixit de vtrisque, quid aliud intelligitur, quam quod Deus pater natura idem ipse dicatur & dominus, idem ipse sit & spiritus, & filius Deus: Idemq; sit in diuinitate & dominus, idem sit & spiritus, sed & spiritus paracletus Deus. Idemq; sit & dominus in natura deitatis, idem sit & spiritus. Vides quia in deitate & substantia plenitudinis per omnia vnum sunt, et in nominibus personarum tres sunt: Nam quod tres sunt, quid aliud sentitur fuisse, quam pater verus [vnus, qui genuit, idem non sit, qui et genitus ab ipso est: Et filius vnus, qui non genuit, sicut ipse à patre genitus, pater non sit, et hic spiritus sanctus alius sit, qui nec pater, nec filius est. Præterea qui nec genuit, nec est genitus: cum [alius sit in persona qui genuit, & alter sit in persona qui vnigenitus ab ipso est, & alius æquè in persona, vt dixi, secundum diuinam scripturam, qui nec pater, nec filius est. Hic est spiritus sanctus, sed planè de vnita natura est. Ideo in deitate vnita, commune nomen est ei. Sicut in claritate euangelicæ scripturæ de spiritu paracleto filius testatur, dicens: De patre procedit. Et sic prosecutus est: Et de meo accipiet. Et ideo vbi personæ requiruntur, propria nomina [adstringuntur: Vbi aut deitas poscitur, vnitum nomen in his indicatur: quoniam, sumus, ad nomina personarum pluraliter dictum demonstratur: Ac per hoc in deitate vnum sunt, & in nominibus personarum tres sunt. Sanè vt omnem scrupulum legentibus amputemus, adhuc breuiter dilucidabo, multifariè approbans hoc vnitatis nomen esse verissimum trinitatis, quæ tamen cum refertur multifaria sapientia Dei, quæ vniter in patre & filio & spiritu sancto consistit, de qua si significes sapientiæ deitatem, & deitatem sapientiæ, nonne hæc ipsa est [vnitas, quæ & diuinitas trinitatis? Ergo vt cõpendio hæc adsignemus, siue sapientiæ gloria, siue deitatis gloria, aut summitas, aut dominatio, aut dignitas, aut claritas, aut maiestas, aut imperium, aut potestas, aut sempiternitas nominatur, nonne hæc multifariè quamuis sint dicta, tamè ad vnitã deitatem incomparabilem patris, & filij, & spiritus sancti vniter sunt declarata? Aut putas quot significationes dicuntur ad gloriam deitatis, totidemq; sint & species diuersitatis? Absit: dum hæc vniuersa ad vnitã substantiam dicta referantur: Nam si hæc vna atq; eadem ipsa est multiplex præsa ga sapiëntia patris & filij & spiritus sancti, quæ est vna virtus, siue vnita forma

al. vnus
al. poteras

al. vnus

Ephes. 4

al. argu
mentos1. Ioann. 6
al. corum

al. solus

al. alter sic
hic

Ioann. 16

al. per hæc
distingui
tur.al. sapien
tia

m bene
litudinem
ecit illum,
multiplica
, & vnum
benedixit
niter cum
enedicere
trū, quam
gnificauit,
ecurus est
edi sit illa
ad seme
loquitur,
esser per
suum, &
tatis, Pal
erius om
rem de
nitum ef
era vn
enies di
urem de
rum. Sed
domino,
nem De
are Deo,
n caurum
onec po
dominus
Non tamè
de perso
, idem &
idem ip
ertas. Vel
quia Deo
rum reit
spiritu
li filius in
ar, vel quò
lio scripu
minus. En
illas ligni
& Deo in
redde ali
agnitiõ
erat hæc li
ff benedi
ersonis est
am: id est,
Deo

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

magnitudinis æqualitatis eius, siue vna maiestas, siue vna claritas, quæ in hanc vniuersam deitatem plenitudinis secundum scripturæ regulam in hoc loco collecta reperitur; nūquid sic in eadem deitate trinitatis potest aduersus scripturas referri, tres sapientias, aut tres virtutes, aut tres imagines, aut tres substantias, aut tres claritates, aut tres plenitudines diuinitatis, vel cetera huiusmodi pluraliter Ariomanitarum more dicamus? Absit. Sicut tu Osie iam ætate proluxa, qui non per rudimenta in synodo Syrmienſi catholicæ autor fuisti, vbi fidem tuam, quam in Nicæa conscripseras, irritam fecisti, dum regiæ potestati famularis. Præterea qui morti esse perquam vicinus, sic in laqueum voraginis barathri incidisti, vt excideres tanquam mortuus à corde, & diceres: Quis ignoret patrem maiorem esse, honore, dignitate, claritate, & maiestate; quali duæ, vel certe tres essent claritates, aut maiestates in singulis his personis, patris, & filij, & spiritus sancti. Quod absit. Nam si hæc eorum blasphemia, ita vt aiunt, haberet; quare non tres deos plurali numero nuncuparent, æ publicæ voce circa proprias vel diuersas substantias suas esse pollicerentur? Quod absit. Dum perfectè vnitum nomen diuinitatis vniter, vel multifariè quamuis dictum vniter in trinitate consistat. HÆC. Sed vt breuiter hæc ipsa dicta de autoritate per singulas personas vniter mihi ostendas postulo. A T H. Audi vniter in trinitate dictum: sapiens est Deus, & fortis, & magnus, qui iubet soli, & non orietur, qui sidera concludit, & tendit cælum quemadmodum pellem, qui ambulat super mare tanquam super aridam, qui facit magnalia, & quæ inuestigari non possunt. Et in Solomone ait: Deus sapientia sua fundauit terram, parauit autem cælos prudentia. Vel hoc Apostolo agnosce dicente: Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Sed & ipse rursus ait: Vt inhabitet in me virtus Christi. Et in Psalmographo scriptum est: Ambulabunt de virtute in virtutem. Non tamen pluraliter sapientias, aut virtutes in his personis esse significauit, sicut idem ipse repetit: Dominus Deus virtutum nobiscum. Sed & hoc: Laudate eum in firmamento virtutis eius. Et alio in loco: In lumine tuo videbimus lumen. Vel hoc: Non accepimus spiritum timoris, sed virtutis. Siue vniter sanctimonix trinitatis dicta percipere, vt cautum inuenimus: Sanctitas & sanctimonia in sanctificatione eius. Nam & de persona sancti spiritus Solomon in proverbij eadem ait: Lux domini spiritus hominū, qui scrutatur interiora cordis. Vel hoc: Vt pater Deus domini nostri Iesu Christi, pater claritatis, det vobis spiritum sapientix, & reuelationis. Et alio in loco sic cautum inuenimus: Sed accipietis virtutem, spiritum sanctum in vobis. Siue hoc per sanctum Michæam ipsum. Deum patrem accipe testantem: Nisi ego adimpleam virtutem in spiritu meo sancto, & iudicio & potestate. Memento hinc esse sanctum spiritum sapientix & virtutis cum patre & filio, siue vniter sanctimonix dicta percipere omnia mirabilia in signis & prodigijs operantem. Vides itaque esse in vtrisque vnā sapientiam siue virtutem, aut lucem, aut sanctitatem, vel operationem, necnon & alia huiusmodi multipliciter dicta, quæ non sunt ad hæc illata exempla, quæ satis longū est per ipsam trinitatem dicta vniter enarrare: Sufficiat, etsi pauca ad probationem pro multis in cognitionem lucis fuisse exposita documenta. Ergo si pater, & filius, & spiritus sanctus in deitate vnum sunt, adhuc legis testimonio mihi satis facias quæro. Iam audisti superius Euangelistam Ioannem in epistola sua absolute testantem: Tres sunt qui testimonium dicunt in cælo, pater, & verbum, & spiritus, & hæc tres vnum sunt. Vtiq; sine dubio in trinitate diuinitatis per omnia vnum sunt, & in nominibus personarum tres sunt. Itaque, vt scias, de his quæ superius comprehendendi, nullam diuisionem aut distantiam in vnā deitatem substantix plenitudinis patris, & filij, & sancti spiritus fecisse me memini.

D. ATHAN.

Osie ille
Cordubē
sis fuit epi
scopus.

al. æquali
ter

Iob 9.
al. corium

Prover. 3.
2. Corin. 1.
2. Cor. 12.
Psalm. 83
al. defig-
navit
al. scriptū
est

Hebræ. 12

al. sanctifi-
cationem

al. & in
Christo Ie-
su vnum
sunt
al. deitate
al. vnitam

4

A D. **ATHANASII AR**
CHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, de proprijs personis sanctissimæ Trinitatis,
ad Theophilum,
Liber II.

HAERETICVS.

Vnc per singula nomina personarū, vt nomen deitatis mihi ex-
ponas postulo. **A TH.** Audi: Si filius in nomine patris venit,
nunquid ipse est pater, qui ait: Ego veni in nomine patris mei:
Dum nomē patris Deus sit, in cuius nomine filius venit mani-
festè: Ac per hoc in vnita natura diuinitatis vnū nomen est eo-
rūdem comprobātū, sicut ipse pater ad legislatorē Moysen te-
staturus est, dicens: Attende illi, & ne fueris inobediēs ei: nomen
eū meum est in illo. Et ad hęc Patriarcha David sic ait: Benedi-

ctus qui venit in nomine dñi. Nam si spiritus paracletus in nomine filij venit, vt ipse dicit: quē mittit pater in nomine meo, nūquid & ipse filius dictus est, cū sine dubio nomē filij Deus sit in vna [pariterq; natura diuinitatis: In hoc ergo nomine euidenter paracletus venit. Ideo per singulas personas secundū naturam trinitatis vnū nomen tibi est [declarātū. Esaiās hęc approbās dicit: Descēdit spiritus à Deo, & eduxit eos, sic eduxisti populū tuum facere tibi nomē gloriæ. Sed & ipse idem indicat: Et irritauerunt spiritū sanctū, & conuersus est illis ad inimicitia, dñs ipse expugnauit eos, & rememorus est dierū eternorū, qui eduxit de terra pastorē ouīū,

Psalm. 117

B & subiunxit: Vbi est, qui posuit in illis spiritū suum? Vides ergo vnū nomē hoc patris & filij esse hūc dñm spiritum sanctū, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti, sicut Propheta dicit: Sic eduxisti populū tuum facere tibi nomen gloriæ, qui conuersus est filijs Israel ad inimicitia. **HAE.** Rogo, vt si vnū nomen est in deitate trinitatis, cur vnusquisq; in suo nomine nō venerit: **A TH.** Porro quasi hoc quod

al. patris quoq; natura al. propagatum

Esaiæ 63

[vnū nomen substantiuū [ad deitatē vniter refertur, iam propriū esse non ostendatur. Vtiq; in hoc propriū est eorū, sed & vnū: Nam vt certus sis, nomina in personis propria sunt, & non cōmunia. Sed dicis mihi: Cur in suo nomine [proprio, quod est natiuitas, nō tamen statim ad indiscretā deitatē, vbi refertur: In qua inuenietur vnitatis Dei nomē. Sed in eo sanè, in quo & superius cōprehendī, psona ipsius tantū modo gignētis distinguitur, hic ipse filius nō venit: Audi, quia si in hoc nō minetantū venisset, qd dicitur filius, & non in substātia deitatis cōmuni, diciturus eras mihi: Non est vnū nomē in natura diuinitatis filij cū patre, sed propriū, vt nō tantū nomina propria iam in personas distingueres, sed vnū nomē in deitate trinitatis tantidē per ipsas personas separares, hoc est, vt propria nomina eorū in singulis, vel diuersis substantijs esse designares, vt aut vnā substantiam in tribus partibus diuideres, vel certè singulas personas in singulis iam substantijs nobis cōsistere indicares. Sed planè si pater, & filius, & spiritus sanctus secundū singula nomina personarū pfectè distinguuntur, nunqd sic & secundū deitatem vnitum nomen in his personis per singulas naturæ substācias diuidit: Absit. Nam & si tu Ariane vbi nomina tantū in psonis deberes distinguere, vbi simul cum ipsis nominibus & naturas per [gradus singulos distinguas, vt tres naturas secundū nomina personarū esse dicas, vt per ipsa nomina discrepātes & substācias esse adsignes. Cur nō erubescis: & nō sicut gētes plurali numero tres dños, cōtra vnā veram naturā publica voce profiteris circa diuersas vel dispares substācias suas cōsisteret: vt soles profiteri

al. cōmune al. in

al. proprijs

al. ordines diuersos

a iij vnum

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

al. ignobili. vnū, verū, sempiternum, ininiciabilem, infectū, & alterum ininiciabile de creaturis profectū, & tertium de ministris, quasi subiectū: Vt patri incōparabilem vel inenarrabilem adscribas; filij autē prae ceteris de factura [ignorabili procedentē substantiam demōstrēs, spiritū adaequē sanctū de ministris angelis habentē substantiā indices. Vnde ad hoc reuertamur, de quo per singulas personas superius tractabamus. Sed & si spiritus paraclētus in suo nomine tantum venisset, & non in substantia cōmuni patris, & filij, quod nominatur Deus, iam proprium nomen eius in persona esse videretur, & non secundum cōmunem naturam deitatis in vtrifq; vt tantum vnusquisq; nomina singula in personis suis ostenderet, deitatis autē vnitum nomen nō indicaret. Porro in hoc nomine deitatis patris venit verus filius, in quo est natura cum patre. Et in cuius naturae nomine venit spiritus paraclētus, quae in hac ipsa sacrosancta trinitate vniter cōsistit, sicut superius praedixi, patre de filio suo indicante: Nomen meū est in illo. Et filio hae dicta confirmante: Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me. Cum autē alius venerit in nomine suo, eum recipietis. Sed & de spiritu sancto ipso rursū repetēte: quē mittit pater meus in nomine meo. Et deinceps eū de nomine suo audi discipulos [orantē: Omnia quaecunq; petieritis a patre, in nomine meo, dabit vobis. Sed & Apostolum Paulū eadem testantem: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei nostri. Audi & Esaiam de vnito nomine gloriae sancti spiritus declarantē: Descēdit spiritus a Deo, & eduxit eos: sic eduxisti populum tuum facere tibi nomen gloriae. Disce iam vnitū nomen esse in natura [diuināe trinitatis. HAE R. Declara ergo mihi, si verus est filius aut non.

aP. hortantem. Marci 11. 2. Cor. 16
aP. gloriae.
Psal. 109.
Ioann. 5.
aP. hic
Ioann. 14.
al. est haec in Deo
aP. cōmune
al. alter
C
D

ATH. Nōne pater, vt nos intelligeremus, hanc significationē intulit, vt diuinitatem natiuitatis propriam filij sui de semetipso insinuarer, dicens: Ex vtero ante luciferum genui te. Vnde non quia Deus pater vterum vt homo habeat, Anthropomorpha, qui incomparabilis est, sed ideo hęc de nostris exempla introducens significans comparauit per quod natiuitatem filij sui veram de semetipso nobis propriam insinuarer. Considera ergo in hoc loco & tu Ariane qualiter sit dictum: Nunquid hic factus est, qui de vtero substantiae patris inenarrabiliter natus est? Nunquid hic factus est, qui sic vnigenitus ab Euangelista nobis annunciatu est? Qui non credit, iam iudicatus est: quoniam non credidit in nomine vnigeniti filij Dei. Sed & in epistola sua hęc eadem indicat: Et sumus, inquit, in vero filio eius Iesu Christo, [qui est, ait, verus, & vita aeterna, resurrectio nostra. Ecce habes ex vtero, ecce in vnigenito Dei, ecce in vero filio Dei Iesu Christo, qui est, ait, verus & vita aeterna, resurrectio nostra, sicut ipse dominus de se testatus est: Ego sum via, veritas & vita. Et similiter ad hac Elaias prophetauit: Seruientibus verō mihi vocabitur nomen nouum, quod benedicatur super omnem terrā, & benedicent dñm verū, & qui sunt super terrā iurabunt per Deū viuū, obliuiscētur tribulationē prius tinā, nec ascēdet in coreorū. Vides nouū nomen esse Christianorū, quod benedicatur super terrā a domino. Nam ipsi benedicunt Deū vnum & Deum verum patrē & filium, imō & sanctum spiritum, & iurabunt per Deum viuū, & iurabūt, ait, per Deū verum, quod est diuinitus vnitū nomen. Rogo, quae est tanta [Hæreticorum dementia, verum creatorē facturæ suæ comparari? Aut quae cæcitas tanta est, tantā veritatis probationē falsis argumentis blasphemare? Dum Centurio adhuc gentilis homo ad tuam confusionem indicauerit. Verē filius Dei erat iste. HAE. Et quēadmodum [vnitum nomen est in natura diuinitatis, dum alter in alterius nomine venisse videtur? ATH. Verē veneno sunt infecta subtili cum dolo hęc obtusa corda interrogantis atq; impugnātis. Proculdubio in hoc sanē [alius est pater, qui verē genuit, & in hoc alter est filius, q; verē ab eo genitus est. Sed & in hoc alter est spiritus hic principalis paraclētus, qui in pentecoste in Apostolos effusus est.

A est. Et ideo in hec singulatim dicta memento nomina in personis esse distincta. Vides quia alter ab altero, siue alius ab alio in persona tantum differt, & non in plenitudine diuinitatis *οὐσίας*, sicut ipse dominus ait: Alius est, qui testimonium perhibet mihi, qui me misit pater, Sed & alio in loco idem ipse in persona sancti spiritus indicat: Rogabo patrem meum, & alium paraclitum mittet vobis. Scito alium ab alio, siue alterum ab altero in persona tantum differre, & non in vnita plenitudine diuinitatis *οὐσίας*. Nam si secundum nomina personarum alter in altero sine dubio dici potest, nunquid sic & in vnita deitate alter Deus potest pronūciari pater? quasi sit in natura *ϛ* diuersus à filio? & alter Deus potest dici filius à patre? quasi sit in deitate alter, & alius Deus potest profiteri spiritus sanctus, tanquam sit in substantia discrepante à patre, & à filio. Absit. Dum vnitum nomen sit in eis in vna vera natura, ac per hoc vnus verus est Deus. **H A E R.** Et quomodo in nominibus personarum vnum de vno, aut alterum de altero, hoc est, filiū de patre esse significas? **A T H A.** Ignoras vnum patrem de semetipso genuisse filium, quia nemo sibi metipso pater pater est, & quis sibi metipso filius filius est? Dum pater non sit genitus, & filius non sit ingenus, sed planè pater filij est *ϛ* qui verè genuit, & filius est patris, qui verè de ipso genitus est. Quapropter non vt quidam solent blasphemantes in confessione introducere duo nominata principia, vt & in toto nec patrem verum, nec verū filium profiteantur, dum pater sine filio omnino dici non possit: quia vnus de vno est, id est, filius de patre est, & vnus in vno, & pater in filio est, & filius in patre est. Qua de re alter est in persona, qui verè inenarrabiliter genuit, & alius æquè in persona qui de ipso natus est. Sanè deitas eorum cum sit vnita, alter hic Deus ab illo altero Deo verbotenus dici non potest, quia vnitum nomen est in plenitudine diuinitatis, & ideo vnus est Deus. Ergo si filius in nomine patris venit, & spiritus paraclitus in nomine filij venit, sicut filius de eo testatur quem mittit pater in nomine meo: Non tibi videtur, quia duplex hic contineatur intellectus, id est, vt in nomine personarum tantum sit distinctio, in deitate autem nulla sit discretio: **H A E R.** Et quare in nomine spiritus sancti nemo venisse inuenitur? **A T H A.** Duces cæci, nunquam hoc proverbium in scripturis sanctis vel diuinis audistis? Nonne gloriatur gibberosus sicut rectus? In cuius naturæ nomine missi sunt Apostoli: Ite baptizate omnes gentes in nomine meo: Et sic profectus est per singulas personas, patris, & filij, & spiritus sancti: Nonne vnitum diuinitatis nomen *ϛ* prius tacitè præmisit, & sic in nominibus personarum *ϛ* apertissime declarauit, patris, & filij, & spiritus sancti: Porro nunquid potest arceri de hoc deitatis nomine sanctus spiritus? Aut nunquid potest contra regulam traditionis euangelicæ censuræ de hoc vnito trinitatis nomine sancti spiritus sublata vel tacita persona baptismū in ecclesia perfectum celebrari? Absit. Alioqui quomodo in hoc nomine deitatis, patris, & filij, & sancti spiritus in fide baptismi vniter credentibus in his, non hoc nomen honorificatum inuenitur esse in gētibus: sicut præfagus spiritus sanctus per Malachiā Prophetā testatur: Quia magnificū est nomen meum in gentibus, dicit dominus Deus omnipotens. Quod Ioannes Baptista absoluit: Ego quidē vos baptizo in aqua pœnitentiæ, post me autē venit, qui vos baptizabit spiritu sancto & igne. **H A E R.** Declara mihi, si nomen patris est in filio, & in spiritu sancto. **A T H A.** Iam frequēter de autoritate scripturarū ostēssum est, Deū patrē per legislatorē Mosen testatū: Ego dñs Deus, hoc est nomē meū memoriale sempiternū in generationes & progenies. De filij autē persona sic ait: Nomē meum est in illo. Et alio in loco idē ipse repetit: Ego dominus Deus, q̄ voco nomē tuū deus Israel. Quod ipse filij cōfirmavit, dicēs: Ego veni in nomine patris mei, & nō recepsi istis me. Et David ad hec ait: Benedictus q̄ venit in nomine dñi: Nam & de persona spiritus sancti filius testatus est, quē mittit pater in nomine meo. Vides filiū in hoc nomine

Ioann. 14

a. diuersa
a. vt.
a. diuinitate alia

a. quem genuit

a. filius in vno est.
a. alter

a. nō prius
a. percussendo diraxit

Malachi

Esaiæ 48
a. venisse in nomine patris

reuerſis
inueni
subſta
ntiā in
acta bo
subſta
ntiā per
q̄ vnū
vnitum
in quo
quā in
de filio
venit in
ne ſuo,
ter me
Omnia
Pauli
nomi
nomi
cedit
in na
nti
liuini
oante
ntro
lucens
nobis
ctōm
us est
us est
iti filij
o eius
s exo
erit &
m via
thi vo
t dñm
nē pri
medici
o patē
ūrit,
renico
na est,
adhoc
H A E
Itens
ho hac
est pa
in hoc
ffatus
cū

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

nomine venisse, & spiritum sanctum venisse in nomine filij. Apostolos autē mis-
 sos fuisse, vt baptizarent omnes gentes in vnito nomine deitatis, quod est natu-
 ræ inuisibilis, id est, sancti spiritus, sicut scriptum est: Nolite contristare spiritum
 sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis vestræ. Sed & hoc accipe: Et
 omnes vnum spiritum potauimus. Siue vnitatis nomen baptismo operante suscipe
 dicentis: Et vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus Deus omnipotens. Vel
 hoc: Sed ex Deo nati sunt. Nec non: Et baptizetur vnusquisq; vestrum in nomi-
 ne Iesu Christi. Et alio in loco: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati es-
 tis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sed ex Deo na-
 tum esse Iohannes testatur: In sua venit, & sui eum non receperunt. Quotquot au-
 tem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine
 eius, qui non ex sanguine, neq; ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex
 Deo natus est. Disce ergo hoc vnitum nomen esse sempiternū in deitate patris, &
 filij, & sancti spiritus. Sicut & vnum baptisma est fidei, quod vitam æternam cre-
 dentibus tribuit. Quia sicut vnum nomen est in natura trinitatis, ita & vnum do-
 num, & baptismum vt diuinitus Apostolus ait: Vna fides, vnum baptisma. Idcir-
 co dum nomen patris Deus sit, in hoc nomen sit & filij in natura, sic & sancti spiri-
 tus. Nam vis scire cum in diuinitate patris nomen, id est, Dei, siue domini, aut spi-
 ritus nomines, commune nomen est, id est, patris & filij, & sancti spiritus. Ideo se-
 cundum ipsam plenitudinem naturæ diuinitatis dum refers, vnitum nomen per
 omnia in hijs esse ostendis. Sanè hic secundum personas paulisper tacita deitate v-
 nitum nomen est. Dum autem singulas personas nominando percurris, nomina
 propria eorum inesse designas. Vnde oportet nos rursus ad superiora dicta recur-
 rere, si potest vnitō nomini naturæ diuinæ trinitatis aliquid superaddi, vel minui.
 Responde mihi in hoc loco omnis confusa scientia Hæreticorum. Præterea vbi
 nullus nec numerus, sed nec aliqua differentia in vnita plenitudine deitatis, patris,
 & filij, & sancti spiritus inuenitur, dum vnus in alterius nomine distincte in di-
 uinitate, tamen vniter atque æqualiter nominetur. HAER. Pandes itaque
 mihi, quomodo tres vnum sunt, aut vnum tres sunt: ATHA. Memento quia pa-
 ter & filius, & sanctus spiritus tres sunt, qui in vna natura trinitatis consistunt. Ideo
 tres vnum sunt, siue vnum sunt tres. HAER. Nimirum diuisa est hæc trinitas an-
 indiuisa, edicito mihi. ATH. Planè diuisa est in nominibus tantū personarum, in
 deitate autem indiuisa est. HAER. Edicito mihi, quomodo interpretatur vnitas?
 ATH. Nescis quia vna est patris, & filij, & sancti spiritus diuinitas? HAER. Quid
 significatur vel intelligitur in hoc loco natura? ATH. Hoc quod sentitur veritas
 ac deitas, siue substantia de qua Græcè dicunt, οὐσία, quæ est manifeste vnitas vel ple-
 nitudo diuinitatis. HAER. Quid est vnitas trinitas? ATHA. Vtiq; quia vna com-
 munis est in ipsa trinitate plenitudo diuinitatis: ita & vnitas naturæ nomē in trini-
 tate consistere declaratur, & ipsa trinitas adæque per singula nomina personarum
 perfectè demonstratur. Omnino hic iam breuiter est dictum, quod superius
 cum grandi cautela secundum scripturæ regulam catholicæ est colle-
 ctum, vt sicut in diuinitate confiteris esse patrem, sic profi-
 tearis esse filium, & sanctum spiritum.

D. ATHAN.

al. Com-
 muni.
 Ephes. 4

1. Cor. 12.
 Actor. 2.

1. Corin. 6.
 Iohannis 1.

aP. Tantū
 pure dum
 in hijs

aP. senten-
 tia.

idq;

aP. Itaq;
 vnitas cō-
 muniter.
 aP. Quod
 quale &
 quantū in
 diuinitate
 aP. Tantū
 dicas.

alias, &

C

D

A D6 ATHANASII AR6

CHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, de nominibus sanctissimę Trinitatis aduersus nouellam hæresim cuiusdam Potentini Urbici ad Theophilum,

Liber III.

HAERETICVS.

Ic iam de singulis nominibus atq; psonis identidē referas mihi, ATH. Non tibi sufficere debuerat vnū pro multis expositum fidei dominicę exemplū, dicētis: Euntes baptizate oēs gentes, in nomine patris, & filij, & sancti spūs: De quo iam pridē in primo libello tam absolute digesserā, in quo totius sacramēti veritatem in vna deitate consistere declarauerā. Necnon & nomina propria in singulis psonis inesse distinxerā. An ignoras, quia pater vnus innatus est, & ipse sibi filius nō est, & vnus filius ab

eo vere natus est, qui pater non est, & vnus hic spūs sanctus, qui non vt hic pater genuit, & nō sicut hic filius natus est, sed nec factura est: Sanē vt scriptura diuina testatur, de vnitate veritate est, ac per hoc nomina vera propria in psonis sunt, & non in vocabula vacua. HAE. Vt hæc de autoritate ostendas postulo. ATH. De adsumpto homine in claritate Euangelij scriptum est: Et baptizato Iesu, cōfestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt cœli, & vidit spiritū Dei descendentē de cœlo, sicut colūbam venientē in ipsum. Et ecce vox de cœlis, dicēs: Hic est filius meus dilectus, in quo bene cōplacui. Nōne alter est in persona, qui baptizatus est, & alter, q

sicut colūba de cœlis descendit, & alius a de quē, cuius vox de cœlis auditur est: Alio in loco scriptū est: Omnis qui diligit genitorem, diligit eum, qui natus est ex ipso. Nunqd ipse est pater in persona, qui & natus est: Ablit: Vel hoc accipe testimoniū: qui nō confitetur filium, nec patrē habet: qui autē confitetur filium, & filium & patrē habet. Siue hoc: Qui me odit, & patrē meū odit. Sed ad hæc Ioānes indicat: Qui negat patrē & filiū, hic est Antichristus. Vides Antichristū esse, qui negat verū patrem & filiū. Deniq; patris vocem de cœlis audi dicentem: Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene cōplacui, ipsum audite. Dū omni modo alter sit, qui testetur de cœlis, & alius a de que in terris. Sicut filius ad patrē clamat: Pater honorifica nomen tuū. Et venit vox de cœlis: Et honorificaui, & iterū honorificabo. Vtiq; si ipse erat filius in persona, qui & pater, a quo tandē honorē postulabat: & cuius vox ad eū respondebat, dicens: Ego honorificaui, & iterum honorificabo: Sed & hoc Pater scē, honorifica filiū tuū, vt filius tuus honorificet te. Vides in hoc mutuā esse, secundū naturę vicissitudinē, honorificentia in hijs consistentē. Siue accipe: Ego de deo exiui et veni. Nā et alio in loco idē ipse repetit: Ego à patre exiui et veni. Vtiq; si ipse erat pater in psona, q & filius, sic debuerat intimasse: Ego à me exiui, & veni in hūc mundū. Dū proculdubio alter sit, q exiuit, & alius sit de quo exierit. Sed ad hæc subiūxit de persona sancti spūs: Cū venerit aduocatus ille, quē ego mittā vobis à patre meo spiritū veritatis, q à patre meo procedit, ipse testificabitur de me. Ita ne nō alter est q mittit, & alius a de que in psona, a quo procedit, & alter est hic ipse q venit. Deniq; si vna esset persona, a quo tandē mitteretur: vel à quo procederet: Sicut & Apostolus hæc in salutatiōe ad Corin. cōfirmat, dicēs: Gratia dñi nōstri Iesu Christi, & charitas Dei, hoc est, patris, & cōmunicatio sancti spūs cum omnibus vobis. Nōne apertē per singula nomina, sicut & superius cōtinetur, singulas personas inesse distinxit: Deniq; ad hæc ipsius filij dicta suscipe, dicentis: Alius est, qui testimonium perhibet mihi, qui milit me pater. Dum infra de se dicat alius. Vides

quia

quia

quia

quia

al. libro

al. quia
al. a Deo

al. vera
deitate.

Matth. 34

al. patrem

1. Ioann. 34
Ioann. 13

al. testantē

al. de quo
testificaba
tur.

Ioann. 174
Ioann. 176
Ioann. 16
al. nūquid

1. Corin. 13

mil-
natu-
ritum
ipeEt
ulcipe
s. Vel
nomin-
cacie-
con-
orau-
omine
sed ex
ris, &
mcre
modo-
ldar-
i spiri-
re spi-
eo se-
n per
tes v-
mina
recur-
minui,
rea vbi
patris,
in di-
itaque
uia pa-
nt. Ideo
nitas an-
rum, in
vnitate.
Quid
veritas
aveple
na com
in triu-
onorum
serius
e-
HAN

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

quia alius est pater in persona filij, & non alius est in diuinitate. Sed & de spiritu sancto sic ait: Rogabo patrem meum, & alium paraclatum mittet vobis: Considera & alterum spiritum paraclatum esse in persona, & tamen non esse alterum in diuinitate. Ideo alter ab altero in persona tantum differt, & non in deitate. Itaque alter est pater in persona qui genuit, & alius filius est, qui vnigenitus ab ipso est, & alius spiritus paraclatus, qui de vnita natura est. Sed dicis mihi Hæretice, quemadmodum spiritus de vnita natura consistit: Ecce filius de eo testatus est: A patre procedit: & sic profecutus est, & de meo accepit. Quod testimonium pater comprobauit, dicens: Spiritus à me procedit. O homo, si spiritus hic paraclatus, vt dicis, pater non est, filius non est, factura non est, quod tibi esse videtur: O vera cæcitas: Vtiq; si scriptura tibi non sufficit, quæ sic de eo significat, me non est iam sup eo quod interrogas. Sanè non debeo dissimulare, eò quod non tibi debeat indicare quod nescio. Sed vt prius scias quos laqueos euites, indicabo tibi. Hæc hæresis nouella extitit inaudita cuiusdam Urbici Potentini, qui hunc spiritum sanctum, patrem aut filium sicut certe facturam vsurpat debere confiteri: Vt si quis certe ignarus, vel rudis in scripturis diuinis, de his, quæ per amaritudinē versutiæ eius sunt in mediū prolata cōmenta audierit, & aliquid ex ijs blasphemè dictis elegerit, statim in hæresim incidat. Audi itaq; quemadmodum absolui debeant tortuosa vincula iniquitatis eius. O Potentine, qui aduersus scripturas diuinas, vel totū mundum, tu solus à catholicis de hoc dissentis, dum philosophorum doctrinas sectaris, qui sic sentis: vtiq; si spiritus sanctus, & hic paraclatus, vt dicis, pater esset, sine dubio iam non esset vnus pater, sed duo patres: aut si spiritus & hic paraclatus filius esset, sine dubio iam non vnus filius esset, sed duo filij: vel si factura esset spiritus paraclatus, procul dubio non iam esset verus Deus, quod factus est, quod absit: Ac per hoc eadē ipsa repeto, & per aptiores sermōes hæc dicta de autoritate iuris indico. Igitur si alter pater erat et hic paraclatus, vt quid dictū Apostoli inuenimus: Vnus enim Deus pater: Siue hoc dictū: Nobis tamē vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipsum: Discite ergo, quia vnus est innascibilis Deus pater. Sed etsi alter filius esset hic spiritus consolator, cur vnigenitus filius à Ioanne Euangelista prædicabatur, dicens: Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit: Siue hoc: Et vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Vides quia vnus est filius, qui est vnigenitus Deus. Sed & si creatura erat spiritus sanctus, & Deus verus non erat: cur legimus ipsum dominum Christum Nicodemo indicantem: Quod nascitur de spiritu, spiritus est: Et: Quia Deus ipse spiritus est. Vel saltē hoc exemplū accipe: Et nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Sed ad hæc dicta suscipe: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnū cœlorū, Memēto, quia Deus est spiritus sanctus, qui cuncta operatur in signis & prodigijs, sicut Vas electiōis breuiter absoluit: Hæc omnia operatur vnus atque idē spiritus, diuidēs singulis prout vult. Qui vtiq; si creatura erat, hic vnus atque idē spiritus, quemadmodū hæc vniuersa mirabilia poterat operari: Vnde non pater est hic paraclatus, Potentine, ne duos patres aduersus stilū regulæ autoritatis in cōfessione introducant: & non filius est, ne duo filij cōtra sacras scripturas esse videantur & non factura est, ne non Deus verus sit. Sed ad postremū quid dicas, audi ipsam scripturā diuinam: Verus est Deus, quia de ipsa vera deitate vnita, incōparabiliq; consistit. HÆR. Rogo, si vnita deitas est incōparabilis, nūquid sic & nomina personarū incōparabilia sunt: A T H. Prò dolor, si multi sunt patres, qui aliquādo patres non fuerunt, nunquid aliquis ex his Deo patri in sempiterna generatione pater digne cōparabitur: Absit: Aut quia multi sunt filij, qui nuper nati sunt, & antea filij non fuerunt, nunquid aliquis ei ad sempiternam diuinitatē filius propriè adsimilabitur: Aut quia multi sunt spiritus in cœlo, & in terra, qui facti sunt, nunquid aliquis eorum in sempit-

Vna. Processit.

Corroborauit.

Sentio.

Urbicus Potentinus Vel. Tribus cōditionibus elegerit.

Iure;

paraclatus

Paraclatus

Nec non eadem.

Confessionis.

Naturam natiuitate

C

D

in sempit-

A in sempiterna diuinitate sc̄to spiritui adæquabitur: Absit, ne factura factori suo comparetur, dum factura nuper cœperit, factor autem eius semper ante omne omnino principium fuerit. Memento vnum esse patrem, ex quo omnia, & vnum esse filium, per quem omnia, & vnum esse sanctum spiritum, in quo omnia, sicut scriptum est: Omnia ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Considera ad hæc superius argumenta dicta, tres significationes per vnitum operantis nomen esse ostensas, id est, ex ipso, & per ipsum, & in ipso: dum alius sit ex alio, aut per aliud, quia ad singulas personas hoc pertinet dictum. Nam de vnito nomine sic ait: Ex ipso & per ipsum, & in ipso, quod idem ipsum est vnum. Vnde quamuis hæc vocabula in proprias personas tacite sint dicta, tamen vnum nomē in his clause est reuelatum. Ergo quia ait: Ex ipso, ex Deo patre vocitat, vt fierent demonstrauit, & per ipsum, per Deum filium hæc ipsa facta indicauit, & in ipso, in Deo sancto spiritu sanctificata pronunciauit. Vides quia ex quo, ex patre est dictum; & per quem, per filium est factum, & in quo, in spiritu sancto est vniter consummatum. Itaque quod ait, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, quia identidem hæc ipsa est diuinitas patris, quæ & filij, sic & sancti spiritus. Ideo cuncta ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt facta. Ipsi trinitati vnitæ & inenarrabili honor & gloria in secula seculorum, Amen.

al. natura

Ioann. 14

al. in quo
a. ipso &
ipsum &
ipso

al. benedi
ctum

Et cur nomina in personis tantum distinguantur, accipe: Nunquid pater, qui inenarrabiliter genuit filium, ipse filius potest dici? Nunquid pater hominem de Maria virgine adsumpsit? Nunquid pater natus, aut incarnatus, aut passus est? Absit à nobis, Sabelli hæretice, ne hanc blasphemiam admittamus. Dum hic verus filius Dei, verè incōparabiliter natus fuerit de patre, & pro nostra salute denuo dignatus fuerit adsumere hominem de Maria virgine. Vnde iam Deus verus & homo verus dicitur, imò & est. Ideo in hæc diuisa sunt nomina personarum, ne quem patrē dicis, hunc eundem & filium confusè designes, aut ne filium patrem esse pronūcies, vel certe hunc spiritū sanctum inæstimabilem ne fortè patrem aut filium temerè testeris, & nullam omnino firmitatem tenere inueniaris: dum per ipsa nomina personarum, ipsam vnitatem passim confundas, vt ipsum sibi dicas in persona esse patrem, quem & filium, quasi ipse se genuerit, aut ipse sibi pater sit, & ipse sibi filius sit, quod absit: dum nemo sibi metipsum pater sit, & nemo sibi metipsum filius sit, quem verè genuerit, dum pater filij sit, & filius patris sit, quem verè genuit. Propter quod nomina in personis perfectè distinguuntur. HÆR. Hæc dicta de auctoritate mihi approbes quæso. A TH. Accipe filiū in claritate euāgelicæ censuræ testantē: Cū venerit aduocatus ille spiritus veritatis, qui à patre meo procedit, ipse testificabitur de me. Vel statim accipe: Aduocatus autē spiritus sanctus, quē mittet pater in nomine meo, ille vos docebit & admonet omnia, quæcunq; dico vobis. Nonne quæ breuiter nomina in singulis distinxit: dū hūc aduocatū spiritum paracetū à patre annūciat discipulis esse venturū, & de semetipso testimoniū in mundo esse laturū. HÆR. Quare nomina designant? A TH. Proculdubio, quia pater verè genuit, hoc propriū nomē est ei, & filius verè de eo natus est, hoc vnicum nomē est ei, & spiritus principalis, qui de patre processit deitatis nomē est ei. Cū verò nomina pluraliter in personis singulis pcurrēdo distinguunt, propria nomina ostēdunt. Cū secundū deitatē referunt, vnitū nomē in his indicatur. HÆR. Quid ergo designat personæ proprietatis indicium, quod est solus pater, & vnigenitus filius, & vnus hic spūs sanctus, quēadmodū hic ostēdis vnitū nomē esse in proprijs personis? A TH. Audi, quoniam quo modo substātiuus est in diuinitate Deus pater, sic substātiuus est in eadē natura & substātia & Deus filius, sic substātiuus est in eadē natura & substātia deus spiritus sanctus. Siue hoc tale dictū referas, quēadmodum deus est pater, sic deus est filius, sic deus est spiritus sanctus. Vides quia substātiuum diuinitatis nomen in his personis dum indicas, deitatis vnitum nomen demonstras.

al. omnia

Sabellius

a. nasci

B nūcies, vel certe hunc spiritū sanctum inæstimabilem ne fortè patrem aut filium temerè testeris, & nullam omnino firmitatem tenere inueniaris: dum per ipsa nomina personarum, ipsam vnitatem passim confundas, vt ipsum sibi dicas in persona esse patrem, quem & filium, quasi ipse se genuerit, aut ipse sibi pater sit, & ipse sibi filius sit, quod absit: dum nemo sibi metipsum pater sit, & nemo sibi metipsum filius sit, quem verè genuerit, dum pater filij sit, & filius patris sit, quem verè genuit. Propter quod nomina in personis perfectè distinguuntur. HÆR. Hæc dicta de auctoritate mihi approbes quæso. A TH. Accipe filiū in claritate euāgelicæ censuræ testantē: Cū venerit aduocatus ille spiritus veritatis, qui à patre meo procedit, ipse testificabitur de me. Vel statim accipe: Aduocatus autē spiritus sanctus, quē mittet pater in nomine meo, ille vos docebit & admonet omnia, quæcunq; dico vobis. Nonne quæ breuiter nomina in singulis distinxit: dū hūc aduocatū spiritum paracetū à patre annūciat discipulis esse venturū, & de semetipso testimoniū in mundo esse laturū. HÆR. Quare nomina designant? A TH. Proculdubio, quia pater verè genuit, hoc propriū nomē est ei, & filius verè de eo natus est, hoc vnicum nomē est ei, & spiritus principalis, qui de patre processit deitatis nomē est ei. Cū verò nomina pluraliter in personis singulis pcurrēdo distinguunt, propria nomina ostēdunt. Cū secundū deitatē referunt, vnitū nomē in his indicatur. HÆR. Quid ergo designat personæ proprietatis indicium, quod est solus pater, & vnigenitus filius, & vnus hic spūs sanctus, quēadmodū hic ostēdis vnitū nomē esse in proprijs personis? A TH. Audi, quoniam quo modo substātiuus est in diuinitate Deus pater, sic substātiuus est in eadē natura & substātia & Deus filius, sic substātiuus est in eadē natura & substātia deus spiritus sanctus. Siue hoc tale dictū referas, quēadmodum deus est pater, sic deus est filius, sic deus est spiritus sanctus. Vides quia substātiuum diuinitatis nomen in his personis dum indicas, deitatis vnitum nomen demonstras.

al. verita
tem

Ioann. 104

al. Nonne
in paucis
nomina
singula in
personis
distinxit
al. signifi
cantur

b Itaq;

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

al. nonne
ap. design-
nentur
ai. cum

[Itaq; duplex est huius mysterij intellectus. Memento dum vnitum nomen eorū in vnita substantia consistat, & propria nomina in singulis personis [distinguan-
tur. Vel certè per hoc argumētum veritatem intellige; Ego & pater vnum sumus.
[Vtiq; quia vnitum nomen naturæ plures naturæ non sint, & sumus, vna persona
non sit. Itaq; vbi deitatis nomen indicat, vnum designat. Vbi autē ad nomina per-
sonarum venit, sumus ostendit. Idcirco aliud est, vnitum nomen deitatis ad cōmu-
nem autoritatē trinitatis vniter referre, & aliud est singula nomina pluraliter per
singulas personas distinguere; quia vbi natura *oivtaq;* requiritur, vnitum nomen re-
uelatur: Vbi autem ad nomina, proprietates eorundem in singulis personis inesse
declaratur. Sicut & in hoc argumēto Vas electionis breuiter absoluit; Ex Deo, co-
ram Deo, in Christo loquimur. Ita ne non per hæc tacita nomina, quamuis perso-
narum singulas significationes inesse [declarauit, id est, ex Deo, quod est eviden-
ter ex Deo patre. Et quod profecutus est, coram Deo, hoc est, teste Deo, sanctū spi-
ritū demonstrauit, & in Christo loquimur quod ait: Vtiq; nos, qui ex Deo, coram
Deo, in filio Dei testimonium prædicamus, Vides multifariè tibi dicta nomina
singula in personis esse ostensa, [quoniam nomina singula tantum in personis per-
fectè [ostenduntur, & deitatis *oivtaq;* indicium vniter per hæc ipsa indicatur.

2. Corin. 2.
ap. design-
nauit

ap. ppter
quod
al. distin-
guuntur

D. ATHANASII AR-
CHIEPISCOPI ALEXANDRI
ni, de vnita ac sempiterna substantia sanctissimæ
Trinitatis, ad Theophilum,
Liber III.

HAERETICVS.

Contradi-
centis est
persona
Ariani cu
iusdam.

Actor. 8

Appella-
tiones filij
quam va-
ria.

Vur connexus es sempiternum cū patre esse filium, quem nati-
uitas nullo modo passa est admittere in sempiternitatē? Qui si
sempiternus vnā cum patre erat, natus nō est: si autem natus est,
sempiternus esse nō potest, dū natiuitas posterior sit sempiterni-
tate. ATH. O inanis machina, de ligno, sceno & stramine in a-
renis ædificata, cuius in proximo adest ruine incendiū. Hic ad tu-
um malū argumentū, necesse est, vt contra te proferā veræ sapi-
entia interdicitū. Quare nō sit sempiternus filius, cuius natiuitas nullo modo exclu-
ditur à sempiternitate: Sed imo hic q ante omne omnino principiū iam natus fue-
rat, ipsius est vna cū patre sempiternitas, dū sempiterno sempiternus genit9 fuerit.
Sed dicis mihi: Natiuitas posterior est à genitore suo: Re vera quali prius conce-
ptus de semine, aut coagulatus in ventre, & vsq; ad postremum incrementum nati-
uitas eius accedens profecerit, & sic tandem aliquando natus fuerit: Absit, ne huic
natiuitati aliquid comparetur, sicut scriptum est: Generationem autem eius quis
enarrabit: Nunquid pater, qui verè genuit, in passionem aliquā incidit, aut in ipsa
natiuitate filij sui detrimentum sustinuit: Absit, dum hæc generatio omnino, vt su-
perius dixi, non enarretur. Deniq; de hoc si potes cōtra diuinam scripturam erra,
dum ipsa modò dicat, manum, filium, & dexteram, & brachiū: & modo verbum
de ore patris, & modò ex vtero ante luciferum genitum, & modò in patre esse, &
modò quasi à patre exisse & venisse, & modò in sinu patris esse, & modò apud
patrem erat, & modò in patre est & erat, & modò pater in filio, & filius in patre est.
Considera si ad hæc multifariè dicta aliqua natiuitas generationi filij Dei poterit
cōparari, vel enarrari: dum hic qui ante secula incomparabiliter natus iam fuerat,
quomodo

A quomodo & nunc in sinu patris est; aut qui à patre exiuit, & venit, quomodo semper in patre fuit & est; aut qui manum vel dexteram, siue brachium esse significatur, quæro à te Hæretice, vt enarres, quomodo à patre genitus fuerit; cum & sapientia & virtus Dei patris sit à diuina scriptura vbiq; appellatus. Aut qui ex vtero genitus est, quomodo & de ore patris verbum exiuit & venit; aut quomodo pater in filio est, & filius in patre est: Vides quia non enarratur hæc sola natiuitas, quærenda est potius secundum professionem scripturarum, quàm iudicanda vel discutienda; quæ quanquam inenarrabilis sit, tamen secundum professionem synodi Ariminensis ignobilis creatura sit. Quare natus nõ fuerit vere de patre, quod ablit, dum certus sum quod natus sit. Sed in eo sanè ignoro, quæadmodum de Deo pater genitus fuerit; quia de inæstimabili patre æstimabilis est vere, quia ab eo genitus est. Sed dicis mihi: Incipit filius, quia natus est. At econtra audi: Ergo incipit pater, quia genuit. Si incipit filius, incipit & pater. Ergo sempiterni. At hanc, quæ anteriorem natiuitate filij fuisse asseritis, cui tandem adscribitis: Ait Hæreticus patri tantum. Et cur præiudicas ei: Vtique si nuper genuit, sempiternus esse nõ potest. Eliget tibi alterum de duobus, aut vna est eorum sempiternitas, aut vna posteritas. Postremo quid tantum filio imputas, quasi aliquando non fuerit, cum hoc magis debeat patri deputari: quem tu patrem aliquando, secundum professionem tuam nõ fuisse testaris. Vtique re vera si filium natiuitas impediuit ne sempiternus esset, quem tarde aut sero natum fuisse asseris, necesse est, vt & genitorum natiuitas filij sui impedimentum attulerit, ne sempiternus sit, si nuper genuit. Non tibi videtur, quia vtrunq; à sempiternitate impugnas: Cur ergo iam non est hæc talis professio vestra, nouus pater, nouus & filius: Incipit pater, incipit & filius: Et excluso patre & filio ab vna sempiternitate, quæro à vobis: cui Deo hæc sempiternitatē adscribatis; quia patrem dicitis tarde & sero genuisse, & filium nuper natum fuisse. Ergo ambo à sempiternitate exclusi esse videntur. Considera ergo non posse dici sempiternum patrem sine filio, dum magis sempiternus sit pater cum suo filio: quia non potest tantum hic pater dici sine suo filio. **HABRE.** Quod sensisti, de sensu tuo attulisti, & nihil de autoritate sacre scripturæ mihi satisfecisti: Vnde vel vnum tantum modo proferas pro multis pertinens ad hoc exemplum postulo, vt superiora dicta tua possint iure legitimo confirmari. **ATHA.** Audi Psalmographum sanctum Dauid dixisse, imo filium Dei per Dauid ad patris personam retulisse: Et ego semper tecum, tenuisti manum meam dexteram &c. Vel ipsum patrem per legislatorem Moysen audi dicentem, de sempiterno vnito nomine trinitatis: Ego dominus Deus, hoc est nomen meum memoriale sempiternum in generationes & generationes. Quod alio in loco idem ipse in filio suo dictum ostendit, id est: Nomen meum est in illo. Vel dictum accipe: Ego dominus Deus, qui voco nomen tuum Deus Israel. Sed & ipse attestatus est: Ego veni in nomine patris mei, & me non recepistis. Nam & Dauid ad hæc clamat, dicens: Benedictus qui venit in nomine domini. Deniq; de hoc ipso audi loquentem dominum supra corpus Lazari: Pater, sciebam quia semper me audisti. Qui si semper in patre, aut cum patre non fuisset, quemadmodum eum semper audisset, si cū Deo patre semper vniter non fuisset: Vnde quia semper apud patrem fuit, & nunquam sine eo fuit, semper eum pater audiuit. Vides vnitum nomen esse sempiternum, quod in virtute sapientiæ vniter consistit, vt quod nomen patris est in natura diuinitatis, sapientiæ & virtutis, idem ipsum sit in natura nomen & filij. Vel Apostolum audi ad hæc dicentem: Et sempiterna eius virtus & diuinitas. Quæ sempiternitas siue diuinitas filius eius est. Quod alio in loco ipse tam euidenter absoluit, Christum & Dei virtutem & Dei sapientiam. Nunquid nam pater fuit aliquando sine virtute & sapientia sua, Hæretice, vt sine filio suo à vobis esse dicatur: Ab-

Ap. natus.

Ap. eam.

Ap. vnum

Ap. prois.

Psalm. 73.

Exodi 3.

Ap. eadem

Psalm. 117

Ap. audis.

Roman. 11.

b ij. sit à nobis,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

al. vobis
Psalm. 36.
C
 sit à nobis, dum ubiq; scriptura tibi apertissimè declaret, semper fuisse patrem cum filio, filium cum patre. Cur non expertus es, sanctum David eduxisse in pugna gladium de vagina Goliath, cuius nos vli veritatis exemplo, placuit vt de vestro in vos gladio triumphemus, sicut ipse testatus est: Gladius eorum intret in cor ipsorum. Ignoras, quia quod derogas filio, hoc ipsum a dimis & patri: Itaq; dum in prima congressione ab vna sempiternitate patris & filij exclusi fuissent, & compellerentur ab ipsa censura veritatis, visum est illis vt in medium proferrent, quæ prius occultè blasphema bant, dicentes: Erat pater aliquando sine filio. Si enim fuisset pater aliquando sine filio, nunq; prorsus præsumens indicasset per Prophetã: Et ego semper tecum. Sed ad hæc piscator Euangelista Ioãnes dilectus à Deo, testatus est: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat, fuit in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Considera quia semper erat apud Deum pater Deus filius, per quem omne omnino principium factum est. Vnde iam oportuit nos paulisper ad stulta dicta stultè respondere, vt vel sic de sua stultitia reuicti atq; confusi, erubescerent. Vtique si erat pater antequam generaret filium, sine dubio non erat pater, si non habebat filium. Sed ne vel hoc præsumant blasphemantes: Erat filius antequam nasceretur, qui si natus non fuerat, euidenter non erat filius. Stulte, quid ergo oportet dicere: Elige tibi vnum de duobus: Si erat pater antequam generaret filium, aut erat pater qui iam verè genuerat filium: Vel si hoc significas: Erat filius antequam nasceretur, aut erat natus filius, qui iam verè natus fuerat de patre, sicut scriptum est: Qui erat, & qui est, & qui venturus est. Vel hoc: In principio erat verbum. Vides, quia semper fuit filius cum patre, qui est, & qui erat, & qui venturus est. Ideo non intelligis Ariane, quia tota falsa introducis: vt dicas patrem, qui non genuerat, & non fines filium, qui nec dum fuerat natus. Rogo, si pater erat, vt asseras, qui non genuerat, & filius erat, qui non erat natus à patre, quæro à te, quid tunc fuerint? Ne forte dicas, ambo ingeniti, quod absit. Verè aduersus dogma iniquitatis vestre pro hac sententia spiritus principalis per sanctum Moysen rectè denotans comparauit, dicens: Inimici autem nostri insensati, de vinea enim Sodomorum vitis eorum, & propago eorum de Gomorra. Vua eorum, vua fellis, & botrus eorum, botrus amaritudinis: ira draconum vinum eorum, & furor aspidum insanabilis. Vide quia manifestè verum patrem sempiternum, verus filius declarat sempiternus, qui de eo natus fuerat: & verum filium sempiternum, verus pater demonstrat sempiternus, qui eum genuerat, ac per hoc, vt dixi, sicut verus pater, qui de semetipso genuerat filium, vnà cum eo erat semper ante omnia anterior, sic & verus filius, qui iam in enarrabiliter natus fuerat de patre, vnà cum eo fuit semper ante omnia anterior. Hæc est, inquam, in his anterior sempiternitas, quæ ante omne omnino principium fuit, & erat. Ideo nunquam pater sine filio, quia semper filius fuit cum patre, dum nullo modo potest pater hic dici sine filio. Super hanc tantam veritatis probationem adhuc adiecit iniquitas eorum dicendo: Antequam generaret, non erat pater, sed erat omnipotens Deus. Prò nefas, hæc tam temerè sic de Deo patre sentire: ergo sine dubio, vt dicitis, si omnipotenti Deo de recenti honor patris accessit, prius imperfectus fuisse detegitur: Et si omnipotentis, tanquam homini egenti per ordinem dignitas creuit, prius iam omnipotens non fuisse cognoscitur: quia cui honor accedit, dum vsq; ad summum gradū peruenit, adhuc inferior ab eo esse videbitur, & si peruenit, melior incipit esse in nouissimo, quàm fuerat in primo, dum de humilitate vsq; ad summum fastigij culmen accedat. Sed hæc, vt erubescas, secundum tua dicta referimus, dum magis omnipotens pater esse inuenitur, cui illa tanta censura omnipotentis sese prius submiserit, vt honorem nuper per hunc gradum paterni nominis adsumeret. Porro, longum

Deuter. 32

1. corum

1. ad

D

A longū est tam diu cæcas eorū in vnū replicare caligines. Audiāt itaq; nostrā verā & immobilē vocē confessionis: Quē ignorādo omnipotentē Deū testati estis, nos ipsum patrē esse prædicamus, quia omnipotentē Deū, qualis ipse est in natura, talem genuit filium, sicut in scripturis cautum inuenimus. Qui est, & qui fuit & qui venturus est omnipotēs Deus. Vides omnipotentē esse Dei filium in natura, sicut & patrem. Ideo nihil nuper accessit, in vnita diuinitate sempiternæ omnipotētiae, patri & filio. Sanè nec omnipotenti Deo sancto spiritui aliquid accessisse cognoscitur, quoniam de vnita omnipotētiae substantia est: quia hæc vnita natura nec augmentum aliquod, nec detrimentum patitur. Disce itaq; quemadmodum debeat tuus error absolui: Vtiq; sempiternitas patris filius eius est, quia de ipso inenarrabiliter ante omne omnino principium natus est; & sempiternitas filij pater eius est, quia ipse eum ante cuncta secula incomparabiliter genuit: siue sempiternitas spiritus paraclēti vnita deitas eius est cum patre & filio, quæ facta non est, sicut filius testatus est de eo: A patre procedit, & de meo accipiet. Sed & pater hæc dicta comprobat per Prophetam, dicens: Spiritus à me procedit. Et alio in loco: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod in Pentecoste in Apostolos factum fuisse, scripturæ diuinæ testantur. Nam sicut pater declarat filium suum in deitate sua, quoniam Deus verus est: ita & filius demonstrat patrem in substantia sua, quoniam Deus verus est: sic & spiritus sanctus reuelat patrem & filium, in vnita natura sua æterna, quoniam Deus verus est. Hæc est, inquam, vnita omnipotens sempiterna trinitas, cui de recentī in deitate nulla accessit dignitas. HAB. Interrogo te, responde mihi: Non ergo mutabilis, vel conuertibilis hæc vnita substantia trinitatis? A T H. Audi itaq; scriptum est: Ego sum Deus, & non sum mutatus. Vel Prophetam ad hæc dicentem: Mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Siue tale dictum accipe: Ego sum Deus, & non demutor. Verè manifestè ipsi à diabolo immutati sunt, qui hanc diuinitatem sempiternæ trinitatis in confessione mutare conantur, sicut Apostolus indicat: Qui immutauerūt veritatem Dei in mendacio, & serui erunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. Intellige itaq; nec incrementū nec detrimentū ullum posse sustinere hanc immutabilē vnitā plenitudinem substantiæ trinitatis. HAB. Rogo, si vnita est substantia diuinitatis patris, & filij, & sancti spiritus, de autoritate scripturarum mihi id indices. A T H. Audi spiritum sanctum per Hieremiam prophetam testantē, vel imò Hereticos per hæc autoritatis iura increpantē: Super montes accipite planctum, & super semitas deserti luctū, quia deprecuerunt, eò quod non sint homines, nō audierunt vocē substantiæ. A volatilibus cœli vsq; ad pecora. Et sic profecutus est: Quis homo sapiens, & intelligit hæc? Hic, vt intelligi datur, montes & colles in superbia elatas potestates huius mundi esse. Et semitæ deserti, ludæi sunt, qui semper errantes Christum Deum verum, de substantia patris ante cuncta secula natum, non cognouerunt: Volatilia autē cœli, Hæretici sunt, qui omni vento doctrinæ huc atq; illuc, sicut aues circumferuntur, & vnitā iussionis vocem, atq; vnā substantiæ patris, & filij, & sancti spiritus esse non consentunt: Pecora adæquè gentiles sunt, qui Deum factorē suum non cognouerunt. Verè nemo ex his arbitrandus est sapiens, qui non intelligunt hanc vnitam esse substantiam trinitatis. Vel ad hæc intellige Prophetam clamantem: Quis stabit in substantia domini, & videbit verbum eius: Planè quis hominum potuit stare in substantia domini, & videre verbum, id est, filium eius: sicut ipse dicit: Et nemo vidit patrē nisi filius, & nemo scit filium, nisi pater. Vel tale dictum accipe: Qui me vidit, vidit & patrē meum. Nam de persona paraclēti, idem ipse effatus est: Spiritus vbi vult adspirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quò vadat, sic est omnis, qui natus est ex aqua & spiritu sancto. Considera vnā esse inuisibilem substan-

al. refrica
re
al. vjam
al. iudica
mus

al. sine in
tio

al. corro
borat
al. spiritū
al. clarifi
cat

Pfal. 104

Roman. 16

Hiere. 9

Mores qd
Semite de
serti in
Hierem.
Volatilia

Pecora

Ioann. 3

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tiam trinitatis, Sed ad hæc adiecit: Si stetit in substantia mea, & audissent verba mea, auertissem eos à studijs eorum pessimis. Vel in hoc: substantia mea, dulcedo mea est. Nec non: Qui est splendor gloriæ, & imago substantiæ eius. Sed & hoc, quod secundum auctoritatem iure optimo censetur, accipe: Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis ipsius Deus filius. Vides vnã esse inuisibilis imaginem substantiæ gloriæ & bonitatis. Denique Paulum Apostolum pro increpatione Hæreticorum audi loquentem, & hanc imaginem declarantem: Sed & si opertum est Euangelium nostrum, in his, qui pereunt est opertum, in quibus Deus seculi huius excacauit mentes infidelium, vt non peruideant lumen Euangelij inuisibilis. HÆR. Sanè si & Spiritus sancti imago inuisibilis Dei patris & filij est, de auctoritate mihi indica. A T H. Scio quia difficilis exitus est hic ignorantibus in absoluedo, sed nos oportet semper ad coruscantis Pauli eloquium intento corde aspicere, dicentis: Nos omnes reuelata facie gloriam domini specularantes in eandem imaginem reformamur à gloria in gloriam, sicut à domini spiritu. Cōsidera in vnã imaginem quemadmodum vnã gloriam ter designauit, id est, gloriam domini, à gloria in gloriam, sicut à domini spiritu. Nōne vt est imago Dei patris in gloriam, sic eadem ipsa talis imago est gloriæ filij, sicut sancti spiritus imago gloriæ eadem ipsa & tanta, vel talis est. HÆR. Declara mihi, si diuisa est hæc vna atq; eadē ipsa substantia patris, & filij, & spiritus sancti, an indiuisa, aut si extensa est inuicem. A T H. O experientia hominis, qui seipsum non intelligit. Vtique vnã ubi indicasti vnitatis plenitudinem, substantiæ nomen indiuisum in eis esse monstrasti: nomina adæquē tria. Et rursus in repetendo quod distinxisti, proprietatem earundem singulis personis inesse demonstrasti, memento quia inenarrabilia sunt quæ dicimus, quæ omnino credenda sunt. Non tamen facultas data est, vt ad liquidum sint hæc à nobis discutienda: quoniam ipsa sacrosancta trinitas scire se tantum voluit, non tamen permisit vt de diuinitate sua propriè debeat definiri: vnde non est diuina substantia manifestum est, aut extensa inuicem, vel protensa in aliquo, vel excisa in partibus, sed nec derivationi alicuius rei comparatur: quia liquor non est in hac natura planè, sed nec defluxio quædam est, quia nullū detrimentum, vel augmentum sustinet, præsertim cum inenarrabilis sit hæc plenitudo substantiæ indiuisæ trinitatis, sicut ipse Deus Dei filius indicat. Ego in patre, & pater in me. Sed & spiritus sanctus in patre, & in filio inuicem, & in se cōsistens est. Sicut scriptū est: Quis enim scit hominū, quæ sint hominis, quæ in ipso sunt, nisi spiritus, qui in ipso est? Ita & quæ in Deo sunt nemo cognouit, nisi spiritus Dei: Nos autē nō spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & loquimur. Scito propriæ veritatis argumentum indiscretum esse positum de homine & spiritu, qui in ipso est, & de Deo & spiritu, qui de ipso est. Nam & hoc: Qui se iungit meretrici, vnum corpus efficitur, & erunt, inquit, duo in carne vna: qui autem se iūgit domino, vnus spiritus est. Sicut idem ipse magister gentium fide & veritate nobis testatus est, dicens: Spiritus enim Dei omnia scrutatur, etiam altitudines Dei. Qui si altera natura esset spiritus sanctus, quemadmodum diuinitatem altitudinis Dei poterat scrutans penetrare: vel intelligere quo modo in ea esset, & in se esset, & in esset: Dum natura Dei diuersam naturam propriè non possit inire, & altitudines eius scrutans penetrare, vt dixi, & in ipsa esse, aut in sese esse, vel vniter in sese naturaliter, hoc est, realiter in inuicem consistere: nisi quia de ipsa vnita natura diuinitatis est. Nam & hoc Apostoli est dictū: Qui autē se cōiungit Deo, vnus spiritus est. Vides indiscretā esse hanc plenitudinē diuinæ trinitatis, sed & vbiq; præsens est ista natura trinitatis. Quæ omnia implet interioris & exterioris, à summitate cœlorū vsq; ad profundū infernorum, sicut ipse dñs per

Prophete

al. splendor est
al. trinitatis
2. Cor. 4

2. Cor. 3

al. equalis
al. Nonne

al. qualitate
al. diuisa
al. mutationi

al. sic

1. Corin. 6

1. Corin. 2

al. Et

C

D

- A** Prophetam testatur: Ego sum dñs Deus, qui impleo cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt. Similiter & sanctus Hieremias de eo vnà cum Prophetis indicat: Si abscondit se homo in absconsis, nõne ego videbo eum? Nunquid non ego cœlum & terram impleo, dicit dominus. Vel hoc vniter in trinitate dictum accipe: **Psalm. 138**
 Quod ibo à spiritu tuo, aut quod à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu ibi es, & si descendero in infernũ, tu ades illic; Si adsumpsero pennas meas ante lucem, & habita uero in postrema maris; et em̄ inde manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Itaq; quia dixit: quod abibo à spiritu tuo, Psalmographus, spiritũ principalem, qui à patre processit, declarauit: Faciem autem s̄ ipsius patris filiũ demonstrauit manifestẽ. Quis potest ante vnitam deitatem trinitatis in cœlo aut in inferno se occultare vel fugere? cui omnis orbis terrarum, vel stillicidium deputatum est, aut sicut spuma gracilis, aut ros quod antelucanum de cœlo descendit, sicut scriptum est: Qui continet s̄ circulum terræ, & eos, qui habitant in eõ sicut locustæ. **al. extremis**
 Necnon: Qui mensus est manu aquam, & cœlum palmo, et vnuerfam terram clausa manu. Et rursus: Cœlum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum. Considera incõprehensibilẽ esse vnitæ diuinitatis virtutẽ, vt cœlũ, quod palmo continetur, idẽ & thronus eius sit, & terra, quæ pugillo cõcluditur, rursus scabellũ pedũ eius sit. Ac per hoc vnuerfa implet, & omnia continet interius & exterius, & ubiq; præsens est hæc indiscreta sempiterna trinitas, cui est inuisibilis plenitudo diuinitatis. Vnde ne malus interpretes de superioribus dictis materiam accipiat calumniandi, eadem ipse breuiter referabo, eod quod frequenter indicauĩ vnã substantiã, vel vnã diuinitatẽ, vnus Dei naturã, aut vnitatis naturã, siue hoc, vnũ deitatis nomen, & vnus diuinitatis nomen, vnus naturæ nomen, & vnũ diuinitatis substantiæ nomẽ, hæc vnuerfa, vt certus sis q̄ legis, ad vnũ plenitudinis diuinitatis nomen patris, & filij, & sancti spiritus, & solius diuinæ trinitatis nomen, & solum hoc omnipotentis substantiæ vnũ nomẽ, necnon & vnũ bonũ. Nõne hæc superius dicta annunciatã diuinitatem vnitatis *ouõs* patris, & filij, & sancti spiritus manifestant. Hæc retuli, ne aliter quàm dicta sunt acciperes, & simplicẽ sensum in ambiguo retorqueres, dum omne dictum ad sensum dicentis requirendum, & nõ ad stultam voluntatem vnus cuiusque Hæretici inuestigandum sit. **al. illius patris al. cum**
B **al. circum tum Esaiæ 40. Esaiæ 66**

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI.

ni de fide vnitatis & trinitatis, patris, & filij, & spiritus sancti, ad Theophilum.

Liber I.

Redo in Deũ patrẽ omnipotentẽ, & vnigenitũ Iesum Christũ saluatorẽ nostrum, spiritum sanctũ vnũ Deũ esse confiteor. Non sic vnũ quasi solitariũ, neq; eũdem qui ipse sibi patet sit ipse filius: sed pater verus genuit filiũ verũ, vt est Deũ de Deo, lumẽ de lumine, vitã ex vita, perfectũ de perfecto, totũ à toto, plenũ à pleno, non creatum sed genitum, non ex nihilo, sed ex patre, vnus substantiæ cum patre, & spiritũ sanctũ verũ Deum nõ ingentum, neq; genitum, non creatum nec factum, sed s̄ patris, & filij, semp̄ in patre & filio coeternum. Vnum tamen Deum, qui ex vno patre, & totum quod pater sit natus est filius, & in patre totum quod est totum genuit, filium genuit pater filium generans non minuit, nec amisit plenitudinis suæ deitatem. **al. procedentem**

b iij

cc.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tem quod Deus pater est, id esse filium ab eo natum certissimum tenentes cum spiritu sancto vnum Deum primum confitemur. Credimus in dominum nostrum Iesum Christum filium eius, per quem omnia creata sunt, quæ in caelis & quæ in terra, visibilia & inuisibilia, propter nostram salutem descendit de caelo, qui nunquam desiderat esse in caelo. Natum de spiritu sancto de Maria virgine. Verbum caro factum est: Non amisit quod fuerat, sed coepit esse quod non erat. Non demutatum Deum, semper manentem, & iam in hominem natum: Non putatum, non aereum, sed corporeum sensum & animam habentem: Ita verum hominem ut verum Deum intelligamus: Ita verum Deum, ut verum hominem fuisse nullo modo ambigamus confitendum. Hunc eundem dominum nostrum Iesum Christum adimpletisse legem & Prophetas, passum sub Pontio Pilato, crucifixum, & secundum scripturas, tertia die a mortuis resurrexisse, assumptum in caelos, sedere in dextera patris, inde venturum iudicare viuos & mortuos expectamus, in huius morte & sanguine remissionem peccatorum consecuturi; resuscitandos nos ab eo in his corporibus, & in eadem carne, in qua natus est, passus, & mortuus, & resurrexit, animam cum hac carne accepturi ab eo, aut vitam æternam pro bonis meritis, aut sententiam pro peccatis æternam: hoc placuit. Amen. His qui filium Dei creatum esse profitentur, nequaquam de spiritu sancto dabimus responsum. Ut enim filium, qui de substantia Dei impassibiliter sit genitus, creatum ausi sunt dicere, ita & de spiritu sancto dicunt utique similia, poenitentiam verò acturi. Sed de filio interim sententibus rectè, respondebimus de spiritu sancto. Etenim desperandum est, eos qui semel de irreligiositate ad religionem conuerti coeperunt, ad perfectum luctum conuerti. Ex scripturis sanè diuinis, & non ex humanis intelligentijs hoc est. Istiusmodi igitur rationem præstare operam daturi sumus. Dicite nobis admirabiles, ubi in autoritate legistis, creatum esse spiritum sanctum: Ioannem, inquit, audiui in Euangelio dicentem: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quibus dicimus: Si ergo audieritis & David in Psalmo in spiritu sancto dicente Deo: quia vniuersa seruiunt tibi: Seruum utique esse dicetis etiam spiritum sanctum, qui non est seruus sed liber, & liberauerit creaturam, & in adoptionem filiorum eam promouerit ad Deum. Aut non audistis Paulum ad Romanos scribentem: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Ipse spiritus contestatus est spiritui nostro, quia sumus filij Dei. Et iterum: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Si verò non est seruus spiritus sanctus, sicut probauerunt scripturæ, quia omnia seruiunt ei, quod omnia per filium facta sunt, & sine ipso factum est nihil: Vnus namque erat eorum, qui audierunt à Salvatore dicente: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui habitat in vobis. Sicut & Petrus scribens ait: Quæ nunc nunciata sunt vobis, euangelizante in vos spiritu sancto missa è caelis. Itaque si spiritus sanctus est qui dicit: Omnia per filium facta sunt, & sine ipso factum est nihil: oportuerat quidem ipsum, siquidem creatus esset, dicere: Omnia per ipsum facta sunt, & ego per eum factus sum, & sine eo factum est nihil, quomodo consuetudo sanctorum est. Ita Paulus sanè de se, & de omnibus sanctis obseruantissimè scribit: Nobis autem vnus Deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed quoniam non est vniuersitatis, sed trinitatis spiritus sanctus, omnia quæ post trinitatem sunt, per filium creata esse dixit spiritus sanctus. Testis autem est mihi Paulus beatissimus in spiritu sancto, hoc, quod omnia per filium facta sint, prophetans in epistola ad Collossenses scripta: Quia in ipso filio creata sunt omnia, quæ in caelis, & quæ in terris, siue visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia

Psalm. 118

Roman. 8.

Matth. 10

Colloss. 1.

A omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnia. Non dixit, siue spiritus sanctus. Psalmista vero David in spiritu iterum sancto imperans vniuersæ creaturæ laudare dominum, dicit: Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumen. Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini, &c. Indignum duxit super his connumerare spiritum sanctum, & dicere: Laudet eum spiritus sanctus: quia laudantium & non laudantium est, quemadmodum paulò post in scripturis probabimus, & viuificantium, & non viuificantium ordo, sicut Paulus in secunda ad Corinthios epistola ait: Sed sufficiētia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non litera, sed spiritu: Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. Ad Romanos vero: Corpus quidem mortuum est propter peccatū, spiritus autē viuuit propter iustitiam. Et iterum. Si autem spiritus eius, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis habitat in vobis, viuificabit autem & corporalia corpora vestra per inhabitantem spiritum suum in vobis. Tres quoque sancti martyres, Ananias, Azarias, & Misahel in fornace ignis positi in terra Chaldeorum, cum admirabiliter Deus cœlorum ignes ad temperatum refrigerium conuertisset, vniuersam creaturam adhortantes secum laudare Deum, sic incipiūt: Benedicite omnia opera domini dominum, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite cœli dominum, & hymnum dicite, & superexaltate eum in secula. Benedicite angeli dominum, hymnum dicite & superexaltate eum in secula. Benedicite aquæ quæ super cœlos sunt dominum, hymnum dicite & superexaltate eum in secula. Benedicite omnes virtutes domini dominum, hymnum dicite, & superexaltate eum in secula. Benedicite sol & luna dominum, hymnum dicite & superexaltate eum in secula. Et in consequentibus semetipfos ad hoc incitantes: Benedicite

B Anania, Azaria, & Misahel dominum, laudate & superexaltate eum in secula. Et omnem creaturam benedicere dominum secum hortantes, non dicunt: Benedicat dominum & spiritus sanctus. Sed & Esaiæ Seraphin astantia & laudantia visa sunt: Et Ezechieli Cherubin subtus gloriam Dei Israel. Cum euidentissimè ergo sancti fideliter non connumerassent his, quæ per filium facta sunt, spiritum sanctum, sed vbiq; scripturarum diuinarum cum patre & filio eum professi fuissent, quem non timent isti patri & filio subtrahere, & vniuersitati audaciter connumerare. Sed Paulus, aiunt, ecclesijs Dei: Gratia vobis & pax à Deo patre, & domino Iesu Christo: non dicit autem, & spiritu sancto. Et ad Thessalonicenses scribens dicit: Ipse autem deus pater, & dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos: Non dicens & spiritus sanctus. Manifestat eum non cum patre & filio, sed cum vniuersitate eum pronunciat. Nam & famulus Dei Moyses dicit: Dominus pluit à domino de cœlo sulphur & ignem: non memorat spiritum sanctum. A quo & Paulus cum didicisset, & de Onesiphoro ad Timotheum scribit: Det ei dominus inuenire misericordiam à domino in die illa. Nec non & in Exodo scriptum est: Dixit autem dominus ad Moysen: Quoadusque non vultis audire mandata mea, & legitima mea considerare? Non dominus Deus dedit vobis istum diem sabbati: Propterea ipse dedit vobis panes duum dierum. Et hic cum patris & filij fecisset mentionem, de spiritu sancto tacuit. Denique & Zacharias propheta dicit: Et dixit dominus ad diabolum: Incepit in te dominus diabole. Vbi est & nūc & apud istum spiritus sanctus: Quem autem non mouebit instructio sacramenti? prout dominus confitetur. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, cum de spiritu nihil dixisset. Atque Paulus cum didicisset fidei sacramentum, tradidit scribens ita: Nobis verò vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus dominus Iesus Christus, per quē omnia,

Psal. 149.

Roman. 8.

Psal. 102.

2. Thess. 3.

Gene. 19.

2. Timot. 2.

Zachar. 3.

Ioann. 22.

Ephes. 4.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

omnia, & nos per ipsum. Ergo ubiq; diuinæ scripturæ memorantes patrem & filium, non commemorant etiam spiritum sanctum. Quibus dicimus: Si ergo Moysen audieritis dicentem: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruias. Aut si audieritis Deum in Esaia dicentem: Ego Deus, & non est præter me saluans. Ergo neq; Deus saluator, quantum apud vos filius Dei in confessione dicitur. Aut si audieritis iterum eum dicentem: Testes estis vos, si est Deus præter me. Non iam Deum esse filium. Et iterum: Ego Deus primus, & ego postea, & præter me Deus non est. Tu autem non nosti me, quia ego dominus Deus, & nõ est alius præter me. Ego dominus, & non est amplius. Quid si audieritis & per Iohel dicentem Deum: & cognoscetis, quia ego in medio Israel sum. Ego dominus Deus vester, et non est alius præter me. Et alias tales innumerabiles professiones diuinarum scripturarum cum audieritis, nec filium vtiq; dabitis Deo connumerari: Et quibus ante consensistis scripturis dixisse de patre & filio, iisdem nunc contraria ita esse dicetis? Aut nunquid hæc non sunt scripturarum verba? Sed aduersantur sibi, secum dum vos, diuinæ scripturæ. Absit. Sed sicut singulariter sancti loquuntur vnus nominis mentione, id est, patris, vel filij, vel spiritus sancti, in vno tamen nomine trinitatem in se pronunciarum sciunt, quod nouissimè probauimus. Vt enim hæc professiones filium non excludunt ab vnitatem patris, imò & spiritum sanctum connumeratum patri & filio continent, quemadmodum in sanctis scripturis monstrauimus, sic nec cum patrem & filium nominant scripturæ, spiritum tãquam creatum vniuersitati connumerant. Alioqui quemadmodum de patre & filio ostenditis dicere scripturas, arbitantes non connumerari cum patre & filio, & spiritum sanctum, si audieritis scripturas mentionem facientes Dei & spiritus, quid critis facturi? Dicit sanè Aggæus Propheta: Quapropter ego sum vobiscum, dicit dominus omnipotens, & spiritus meus conlat in medio vestrum. Considerate ergo vbi ponatis filium: Ecce enim omnipotens & spiritus significatur. Aut si audieritis Esaia dicentem: Væ filij desertores, hæc dicit dominus: Fecistis consilium, & non ex me: & pactum, & non per spiritum meum: adijcere peccata. Et iterum: Occurrerunt sibi ceruæ, & viderunt facies suas, numero transierunt, & vna ex eis perijt. Alia aliam non quesituit, quia dominus mandauit eis, & spiritus eius congregauit eas. Hæc ergo audientes, vbi filium quæritis? Aut si audieritis Zachariam Prophetam dicentem: Patres vestri vbi sunt & Prophetæ? dicit dominus: Nunquid in æternum viuunt? Veruntamen sermones meos & legitima mea percipite, quæ ego mando in spiritu meo seruis meis Prophetis, qui apprehenderunt patres vestros. Aut si audieritis David dicentem Deo: Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Quid cogitabis de filio? Sic verò & Apostolus Paulus ad Corinthios scribit: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Patrem & spiritum connumerari dabitis: Filium vero in his, quæ per spiritum sunt ponitis. Esaia Propheta dixit: Hæc dicit dominus: Fecistis consilium, & non ex me: & pactum, & non per spiritum meum. Nequaquam ergo nec in mentem vestram, religiosi viri, hoc subeat vnq;: sed quemadmodum dixistis Paulum Apostolum scriplisse: Gratia vobis & pax à Deo patre, & domino nostro Iesu Christo: & nullam mentionem eum fecisse spiritus putatis: Sic iterum audite eum ad Corint. scribentem in secunda epistola: Gratia domini Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Et quemadmodum hic dixit, charitas Dei, sic etiam ad Romanos: Obsecro autem vos fratres, per dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem spiritus, concertemini mecum in orationibus meis pro me ad Deum. Et cum Paulus asseruisset communicationem spiritus vobiscum, Ioannes ait: Communicatio vero nostra vt sit cum patre & filio eius Iesu Christo. Paulus autem Apostolus dicit: Fidelis autem Deus, per quem vocati sumus in comuni-

C

Mos scri-
pturæ.

Esaia 30

psal. 138

Esaia 30

D

muni-

A municationem filij sui Iesu Christi domini nostri. In prima quoque epistola ad Corinthios necesse est iterum audire Paulum, trinitatem prædicantem: dicit enim: Diuisiones autem donorum sunt, idem verò spiritus: & diuisiones ministeriorum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Cum dixisset autem Deum omnia in omnibus operari, & professus fuisset dona, quæ per spiritum donantur, adiecit: Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Docens operationem Dei esse spiritus sancti, nunquid destitit à trinitate Paulus? nunquid subtraxit Deo & filio spiritum? & sicut ad Thessalonicenses scripsit: Ipse autem Deus pacis sanctificet vos ad perfectum. Ita & ad Corinthios in prima epistola: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Consideratisne spiritum sanctum vbique scripturarum cum patre & filio connumerari? Audiendus planè filius in Esaiâ Prophetâ, semetipsum & patrem, & spiritum sanctum prædicans, sic enim ait: Audi me Iacob & Israel, quem ego voco: Ego sum primus, & ego in æternum, manus mea fundauit terram, dextera mea fundauit cælum, vocabo eos omnes, & stabunt simul, & congregabuntur omnes, & audient, quis annunciauit vobis talia? diligens te, feci voluntatem tuam in Babylone, vt tollam semen Chaldaeorum: Ego locutus sum, ego vocaui, adduxi illum, & prosperum iter eius feci: accedite ad me, & audite hæc: non à principio in abscondito locutus sum hæc quando fiebant, & nunc dominus misit me, & spiritus eius. Et iterum: Ego sum qui deleo iniquitates, dictu iniquitates tuas prior, vt iustificeris: patres vestri priores, & principes eorum iniquè egerunt in me, & contaminauerunt principes sancta mea, & dedi perdere Iacob & Israel, quem elegi: quia ego dabo aquam in sitim, qui iter fecerunt in sicco, imponam spiritum meum super semen tuum, & benedictiones meas super filios tuos. Ipse vero Esaiâs trinitatem prædicans, ait: Ecce nomen domini per multum tempus venit ardens ira, cum gloria labiorum eius, verbum ira plenum, & iras furoris, sicut ignis edet, & spiritus meus sicut aquam trahens, venit vsque ad collum. Audite vero & Zachariam trinitatem prædicantem, ait enim: Hæc dicit dominus omnipotens: Iudicium iustum iudicate, & misericordiam & miserationes facite vnusquisque ad fratrem suum, & viduæ & pupillo, & aduenæ, & pauperi nolite per potentiam nocere, & malitiæ vnus cuiusq; fratris sui nolite memores esse in cordibus vestris. Et non obedierunt aduertere, sed dederunt dorsum insipienter, & aures suas grauauerunt, vt non audiant legem meam, & sermones meos, quos misit dominus omnipotens in spiritu suo, in manus anteriorum Prophetarum. Angelus verò domini inquit ad Zachariam: Hoc verbum domini in manu Zorobabel, dicens: Non in virtute magna, neque in fortitudine, sed in spiritu meo, dicit dominus omnipotens. Michæam quoque audiamus, trinitatem pronunciantem, & ipse enim ait: Hæc dicit dominus ad Prophetas, qui seducunt populum meum, & mordent dentibus suis, qui prædicant super eum pacem, & non est pax data in ore eorum, & suscitauerunt super eum bellum: Propterea nox vobis erit ex visu, & tenebræ vobis erunt ex diuinatione, & occidet sol super Prophetas, & tenebrosa cadet super eos dies, & confundentur, quia vident somnia, & irridebuntur diuini, & detrahunt de his omnes isti, ed quod non sit qui exaudierit eos: nisi ego in plena virtute & in spiritu Domini, cum iudicio & potentia annunciare Iacob iniquitates suas, & Israel peccata sua. Audi ergo sanctos conuenienter trinitatem prædicantes, & nunquam spiritum sanctum vniuersitati, quæ per filium facta est, connumerantes, sed cum patre, & filio eum profitentes. Quod si saluatoris instructio, vt aiunt, monet eos dicentis: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum

1. Cor. 12.

2. Theff. 5.
1. Cor. 6.

Esaiâ 48.

Esaiâ 43.

Zachar. 7.

Mich. 3.

Iesum

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Ioann. 14. Iesum Christum, & non perhibentis, vt cognoscant spiritum sanctum, satisfiet illis cum audiant ipsum & de spiritu dicentem: Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paraclatum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternū, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec cognoscet eum; vos autem cognoscitis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit. Aduertant igitur & Apostolos quidem cognoscentes & spiritum, & filium, & patrem: mundum verò miserabilem, quia non cognouit patrem neque me. Et iterum: Paraclatum spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt nec cognoscit eum. Significanter verò dominus & alium paraclatum esse dixit spiritum sanctum, quàm ipse paraclatus, sicut Ioannes in Epistola sua ait: Hæc vobis scribo, vt non peccetis: quod si peccauerimus, aduocatum habemus ad patrem, & ipse propitiatio est pro peccatis nostris. Vt doceremus spiritum cum filio æqualitatem. Quàm verò non terret eos dominus, qui fidei sacramentum Apostolis tradens, dicit: Euntes nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Necnon & illa magna & beata confessio fidei, imò ipsa fides sanctorum, & testamentum, quod disposuimus ad patrem, & filium, & spiritum sanctum, ad sacrum lauacrum regenerationis venientes, confessi sic: Credo in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnigenitum, & spiritum sanctum. Et licet dominus dixerit: Credite in Deum, & in me credetis, & non dixit: Credite in spiritum sanctum. Tamen Apostoli docuerunt ecclesias orbis credere in patrem, & filium, & spiritum sanctum. Ergo dicant: Si salus est his, qui credunt in patrem, & filium, & non credunt & spiritum sanctum, sed absint: Neque enim in Deum credunt, qui non credunt in spiritum sanctum, adeo vt Paulus inuentis quibusdam discipulis, & interrogatis, si spiritum sanctum accepissent credentes: Illisque respondentibus, nec si esset spiritus sanctus, dixit: In quo ergo baptizati estis? Probans, qui non sunt baptizati in nomine spiritus sancti, nec in patris, & filij nomine esse baptizatos. Ita planè & creatorem spiritum sanctum agnoscimus. Alioquin si creator non esset, & sine ipso ab initio creati essemus, quomodo in regeneratione sine eo non regeneraremur? Aut si forsitan ad illam antiquitatē, quæ fuerat ante præuaricationem Adæ, restituit nos regenerationis lauacrum, vel minoris facturæ Adæ regeneratio nostra: quoniam ante quidē dicitis, sine spiritu sancto creati sumus, quomodo verò hic adsumptus est sine causa in regenerationem nostram? Verum, hoc dicere, irreligiosum est: An ne maior & cautior tantquam sine eo creatus sit homo, & exciderit, ideo adsumptus spiritus in regeneratione nostra ad tutelam certiores? Sed & ipsum valde impium, vel in sensum alicuius subire. Dicant igitur quomodo spiritus adsumptus ad regenerationem nostram, qui non creauit nos ab initio: si quidem non creauit dicitis, fortè vt sanctificet accedentes ad lauacrum regenerationis: Est enim spiritus sanctus, sanctificans, sanctus, non tamen creator: Omnia enim ex Deo per filium creata sunt, secundum Paulum dicentem: Nobis verò vnus Deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus noster Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Hic autem nihil de spiritu sancto dixit: Quibus dicimus: Sancta per filium creata est natura, aut non sancta: & quidem dicere quod non sanctum creauit filius, non sanctificans eum in spiritu, superflua est quæ datur ei per spiritum sanctum, & valde infirma atque inanis, veluti, cum sole medio cursu diei illuminante orbe, qui sub cælo est superfluous atque infirmus inanisque lucernæ sit splendor. Sed quoniam non merebatur, inquit, creatura per filium sanctificari, ideo ministerium spiritus induxit Deus, vt per illum sanctificaretur. Ergo creari quidem per filium meruit, sanctificari verò non meruit: quod enim maius est, creari, an sanctificari? Pensate itaque in statera mentis vestræ, conspicientes, vt vel sic considerare possitis, quod etiam ipsi vos inuiti confirmetis

Creator
etiam spiritus
sanctus.

termini

Atemini spiritus dignitatem. Ergo creati quidem creatura per filium merebatur, sanctificari verò per filium, quia minimè indigna sua sanctificatione creauerit filius. Sed oportebat, inquiunt, per spiritum sanctificari eam prius, vt sic mereretur accipere filij, & patris sanctificationem. Quibus dicimus; Ergo non sancta creasse filium dicitis? Abluti: Neque enim sine filio spiritus sanctificat, nec filius sine spiritu vel patre, sicut & dixistis, & Paulus ad Thessalonicenses scribēs, ait: Ipse autem Deus, & pater noster, & dominus Iesus Christus sanctificet vos ad perfectum. Ad Corinthios verò in epistola prima: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in nomine domini nostri Iesu Christi, et in spiritu Dei nostri. Videris ne vnitatem sanctificationis, quomodo pater, & filius, & spiritus sanctus sanctificat creaturam? Si igitur sancta creatio creata est, sine spiritu autem sancto non est sanctificata, & spiritum sanctum creatorem esse, necesse est omnes confiteri. Alioqui si hoc confiteri non vultis, quod vtique facturi estis, dicentes, non sanctam creaturam esse creationem, deinde per spiritum sanctificatam. Sed timetis irreligiositatis notam, sanctam verò conditionem creaturæ omnimodo confitentes, non tamen sine spiritu sanctificatam, creatorem omnino confitemini etiam spiritum, si scitis verbum Dei filium ipsius esse. Audite in Psalmo dicentem: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et docentem nos non sine spiritu sancto, quem à corpore suo ore Verbum in faciem Apostolorum spirauit, dicens: Accipite spiritum sanctum. Alioqui si ab initio sine spiritu sancto creati sumus, quomodo per eum resurrectio mortuorum efficitur? Paulus autem dicit: Si spiritus eius, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis habitat in vobis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum suum in vobis. Dauid quoque canens Deo, dicit de creatura: Aufer spiritum eorum, & deficient, & in puluerem conuertentur. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Incongruum est aliter ab initio cōdi creaturam, in nouissimo aliter creati. Itaque etsi non vultis, creator tamen spiritus sanctus paracletus, qui à Deo mittitur, prædicatur à sanctis: Mittis spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et vt pater, & filius fecisse dicitur in scriptura, sic inuenietur & spiritus sanctus fecisse. Deus enim ait in Hieremia deduxisse hunc Israel in deserto ad populū meum, & non dixistis, vbi est dominus, qui eduxit nos de terra Aegypti, qui induxit in deserto. Dicit autem & Esaias, qui audiendus est, spiritum sanctum deduxisse Israel in deserto, sic dicens: Deduxit eos per abyssum, sicut equum per desertum, & nō laborauerunt tanquam iumenta per campum, descendit spiritus à domino, & deduxit eos. Dicitur autem & lex domini, lex spiritus. Et de singulis quoque sanctorum in Psalmo dictum est: Lex Dei eius in corde ipsius. De se verò Paulus: Factus sum, inquit, his, qui sine lege sunt, tanquam sine lege, cum extra legem Dei non essem, sed in lege essem Christi, vt lucrarer eos, qui sunt sine lege. Et rursum ad Romanos scribit: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Ita vt vnitatis trinitatis inueniretur in sanctis scripturis: quæ enim sunt Dei ac Christi, ac spiritus sancti inuenimus in eis, vt cum dominus Iudæis dicat: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ Dei sunt, Deo. Paulus quoque ad Philippenses scribit: Omnes enim quæ sua sunt, quæ sunt Iesu Christi. Ad Corinthios: Animalis autem homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei: stultitia est enim. Et omnis siquidē Dei patris nostri nomine, Deus Christiani verò discipuli, nomine Christi: & spiritalis spiritus sancti nomine appellatur. Audienda nanque est illa in Sarepta Sidoniæ vidua ad Heliam Thebitem, dicens: Quid mihi & tibi est homo Dei? Et rursum: Nunc cognoui, quia homo Dei es tu, illa vero mulier Sunamitis suo marito de Helisæo dicens: Ecce homo Dei.

1. Theff. 5
1. Corin. 6

Psalm. 104

Ioann. 104

Roman. 8

Psalm. 104

Psalm. 9
1. Corin. 9

Lucæ 10

Deus
Christi
nomen
SpiritalisHomo
Dei.

6 Dei

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Dei magnus venit ad nos. Ipsa quoque scriptura Regnorum ait: Et homo Dei venit ex Iuda, & prophetauit super altare Bethel. Nec non etiam titulatio octogesima octaua psal. Oratio Moyli hominis Dei. Lucas vero in Actis Apostolorum ait: Factum est autem & integro anno eos conuenire in ecclesia, & appellare in ecclesia primo discipulos Christianos. Et Paulus ad Corinthios scribit: De spiritualibus autem nolo vos ignorare fratres, scitis, quia quando gentes eratis, ad idola muta quomodocunque ducebamini addicti; quapropter notum facio vobis, quia nemo in spiritu dicit anathema Iesu; & nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Et rursus: Animalis homo non percipit ea, quae spiritus sunt Dei; stultitia enim est illi, & non potest scire, quia spiritualiter iudicatur; nam spiritualis iudicat omnia, ipse autem a nemine iudicatur, quis enim cognouit sensum domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus. Sensum autem Iesu Christi in substantia proprie Apostolus spiritum sanctum esse professus est: Quis scit quae sunt Dei, nisi spiritus Dei. Sicut spiritus noster, quae sunt nostra nouit. Vel ipse Paulus ad Corinthios scribit: Nobis autem reuelauit Deus spiritum sanctum; spiritus enim scrutatur omnia, etiam profunda Dei; quis enim nouit hominum, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in ipso? Sic & quae Dei sunt nemo nouit, nisi spiritus Dei; nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui a Deo est. Et rursus. Videor enim & ego spiritum Dei habere. Paulus autem a Deo se vocatum ait, ad Galatas scribens: Cum autem placuisset domino, qui me segregauit de utero matris meae, & vocauit in gratiam suam, ut reuelaret filium suum mihi, ut euangelizare eum in gentibus. Romanos uero a Christo uocatos esse ait, scribens: In quibus estis & vos uocati Iesu Christi. Et spiritus sanctus Paulum & Barnabam a se dixit esse uocatos, quod gentibus annuntiarent Christum. Et plane mirabile, cum saluator diceret ad Paulum in templo: Ite, quia ad gentes longe positas ego mittam te. Et Paulus ad Galatas scriberet: Paulus Apostolus non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum & Deum patrem, qui suscitauit eum a mortuis. Spiritus tamen sanctus misit Paulum & Barnabam probatos ad praedicandum gentibus Iesum Christum. Dicit namque scriptura: Sic erant autem Antiochia in ecclesia prophetae & doctores, in quibus erat Barnabas & Simon, qui uocatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manaem quoque, qui erat Herodis tetrarchae collectaneus, & Saulus; ministrantibus autem eis domino, & ieiunantibus & orantibus imposuerunt eis manus & dimiserunt, qui missi a spiritu sancto, descenderunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum. Et sic deinceps praedicatione per Paulum facta exponitur. Et est quidem quando ex persona patris loquitur Propheta. Sic Dauid in Psalmis ait: Semel iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar, se men eius in aeternum manebit, & sedes eius sicut sol ante me. Et rursus: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Sicut & Petrus ait: Propheta cum esset Dauid, & sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius secundum carnem sedere super thronum suum. Quando uero ex persona filij: cum Esaias dicit: Haec dicit dominus: Propter uos semper blasphematur nomen meum in gentibus: propterea nunc sciet populus meus, quia ego sum, ipse qui loquebar, adsum. Quando autem ex persona spiritus sancti: Ut cum Propheta Agabus dicat: Haec dicit spiritus sanctus: Virum hunc, cuius est iste cingulus, sic ligabunt in Hierusalem Iudaei, & tradent in manus gentium. Paulus autem ad Timotheum scribit: Spiritus autem manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis demoniorum, sicut & cetera. Est quidem quando pater, & quando filius, & quando spiritus sanctus loquitur. Sicut quidem per se ipsum pater de saluatore ait: Hic est filius

2. Cor. 12.

2. Corin. 2

Sensum Christi nos habere qd sit.

Galat. 1

Roman. 1. Act. 13

Psal. 88 Psal. 131

Esai. 52.

2. Timo 4

filius

- A** filius meus dilectus, in quo complacui. Filius verò antequã conuerfaretur inter homines, singulis quibusque sanctorum locutus est: & post in coelum ascensum spiritus quoque sanctus ad discipulos ait: Segregate mihi Barnabam & Paulum ad opus quod vocavi eos. Et Propheta quidem Ezechiel contra veterem populum clamans, dicit: Et contristabas me in his omnibus dicit dominus. Paulus verò scribit ad nouellum populum: Nolite contristare spiritum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Et Dauid nihilo minus contra Iudæos dicit: Et exacerbauerunt dominum in deserto. Esaias verò de eisdem ait: Ipsi verò contumaciter egerunt, & exacerbauerunt spiritum sanctum. Et ad Corinthios scribens Paulus ait: An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christi? Et rursus: Mulier ligata est, quãto tempore viuit vir eius, si autem mortuus fuerit vir, liberata est, cui vult nubat, tantum in domino. Beatior autem erit, si sic manserit secundum meam sententiã: videor enim & ego spiritum Dei habere. Et ad Romanos dicit: Veritatem dico in Christo Iesu, non mentior, testimonium mihi perhibere conscientia mea in spiritu sancto. Et in Esaiã dominus: Filios genui & exaltaui, ipsi verò me spreuerunt. In Euangelio verò: Quod natum est de carne, caro est. Et rursus: Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quod eat. Sic est omnis qui natus est ex spiritu. Ergo hæc ad initium Euangelij cõparans, minuit spiritus sancti dignitatem: In principio quidem Euangelij Ioannis de saluatore, & de his qui crediderunt, ait: Quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguine, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. De generatione quoque fidelium exponens postmodum dominus Nicodemum instruens, quod eos, qui in se credunt, hoc est, qui accipiunt eum, à spiritu sancto regenerari oportet, dicens: Ne mireris quia dixi, oportet vos nasci denuo, spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, & quod eat. Sic est omnis, qui natus est ex spiritu sancto. Et commemorans ante: Quod natum est de spiritu, spiritus est: ex carne, caro: & quod nascitur de spiritu, spiritus est. Si igitur hi, qui cœlesti regeneratione generantur ex spiritu sancto regenerati, ex Deo sunt generati, cur non si quid magnum & diuinum, & trinitate dignum de spiritu nos opinari oportet, quantum ad humanam possibilitatem est: Quid vero cogitabimus iterum audientes Paulum ad Corinthios de spiritu scribentem: An nescitis quia corpora vestra templum est spiritus sancti, qui in vobis est, quem accepistis à Deo, & non estis vestris empti enim estis precio. Glorificate & portate Deum in cordibus vestris: Talis ne de aliquo ex creaturis proprie esse dicuntur, & qualia de Deo, talia de spiritu scriberent sancto, si creatio esset: Quid verò faciemus audientes Petrum ad Ananiam dicentem: Quid quod tentauit Satanas cor tuum mentiri spiritui sancto, vt subtraheres de precio fundi: non es mentitus hominibus, sed Deo. Dicent forte quod spiritui Dei non mentiuntur, sicut qui ministrum contumelia afficiunt, regem non dehonestant. Quibus dicimus: Ergo & illi Apostoli mentientes, non de Deo mentiti sunt: aut qui Apostolos recipiunt, nonne Deum recipiunt: sicut dominus ad Apostolos ait: Qui recipit vos, me recipit, qui verò me recipit, recipit eum, quod me misit. Oportebat ergo Petrum memorantem: Quid quod tentauit Satanas cor tuum mentiri spiritui sancto: non es mentitus spiritui sancto, sed Deo: aut dicere, quid quod tentauit Satanas mentiri nobis: non es mentitus hominibus, sed Deo, vt sequentia ratio habeat: Quoniam Deus sanctis suis hoc tradidit & sapere & profiteri, quemadmodum cum à filiis Israel, spreto illo magno Samuele, rex petebatur, mœstusque esset, dixit ad eum Deus: Non te spreuerunt, sed me. Et talibus quidem verbis Petrus non est vsus, sed cum Ananias & vxor Saphira putarent hominibus decipere, vnus ex his, qui decipi putabatur, Petrus dixit: Quid

Matthæ 3

Actor. 13

Psalm. 77

1. Cor. 13:
1. Corin. 7

Roman. 9

Esaiã 1:
Ioann. 3

Ioann. 1

1. Cor. 6

Actor. 5

Matth. 16

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Q̄tentauit Satan̄s mentiri spiritui sancto: non es mētitus hominibus, sed Deo. Sic sanē & ad Sapphirā coingressam continuo dixit: Quid q̄ conuenit vobis ten-
 tare spiritum dñi: Et patri quidē, & filio, & spiritui sancto fideles viuere sancta
 Roman. 6 eloquia nos docent, sicut Paulus ad Roman. scribit: Quod autem mortuum est
 peccato, mortuum est semel: quod autem viuūt, viuūt Deo. Et rursum: Vt hi qui
 2. Corin. 5 viuunt, iam non sibi viuāt, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Et rur-
 Galat. 6 sum increpans Galatas scribit: Si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus. Et cūm
 1. Cor. 8. Paulus diceret: Nobis verò vnus pater, ex quo om̄ia, & vnus dñs Iesus Christus,
 per quem om̄ia. Et quod maius est in tota creatura, hoc est corpus dñi, ex spiri-
 Matth. 1 tu sancto esse creditur, sicut Euangelista Matthæus tradidit: Christi generatio
 sic fuit: Cūm desponsata esset Maria mater eius Ioseph, anteq̄ conuenirēt, inuer-
 ta est in vtero habens de spiritu sancto: Ioseph autem vir eius, cūm esset homo
 iustus, & nollet eam detegere, voluit eam occultè dimittere: hæc autem eo cogi-
 tante, ecce angelus dñi in somnis visus est à Ioseph: Fili Dauid, ne timeas recipere
 Prouer. 9. Mariam vxorem tuam: quod enim ex ea nascetur, de spiritu sancto. Et licet
 sapientia Solomonis in Prouerbijs, de corpore saluatoris diceret: Sapientia ædi-
 ficauit sibi domum, & hic profiteretur vnigenitum creatorem corporis sui, hicta-
 men angelus ex spiritu sancto illud esse dixit, & sic omnis Christianus cūm in-
 struitur, credit. Neq̄ enim scriptura circa trinitatem discrepat, vnā eandemq̄
 operationem eius factam vbiq̄ docens. Deniq̄ Deum paritura Maria cūm Ga-
 Luca 1 brielem audisset, dicentem: Ecce in vtero habebis & paries filium, & vocabis no-
 men eius Iesum, &c. Et cūm interrogasset: quomodo erit istud, quia virum non
 noui: statim docetur ab eo dicente: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus
 altissimi obumbrabit tibi, propterea quod nascetur ex te, sanctum vocabitur, fi-
 lius Dei. Quod si virtus altissimi est vnigenitus secundum Paulum, dicentem:
 Christus Dei virtus, & Dei sapiētia: Spiritus verò sanctus paracletus, spiritus ver-
 ritatis, hisq̄ obumbrantibus paritura dñm Maria, creatum est dominicum tem-
 plum: Angelus autem ex spiritu sancto creatum illum dixit, cur non vnā ope-
 rationem esse trinitatis erudimur: Omnes verò fideles ex spiritu sancto esse di-
 Ioann. 3. xit dñs ad Nicodemum profitens: Quod natum est ex carne, caro est: & quod
 natum est de spiritu, spiritus est: ne mireris q̄ dixerim tibi, oportet vos nasci de-
 nuo, spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quō
 vadat, sic est omnis qui natus est ex spiritu sancto. Cūm ergo audimus, nobis vn-
 nus Deus pater, ex quo om̄ia, & vnus dñs Iesus Christus, per quem om̄ia, &
 nos per ipsum, & habemus quod maius est tota creatura & gloriosius, quod est
 corpus dñi, nec non & omnes sancto spiritu esse sanctos: cur non quæ de patre,
 & filio, eadem etiam de spiritu sancto sapere dirigimur à scripturis: Quod si gra-
 ue vel nefas impijs hoc esse videtur: Ergo sicut credunt in patre, & filio, ita credāt
 in spiritu sancto, & sicut baptizant in spiritu sancto, ita etiam baptizent in no-
 mine patris, & filij: non ita baptizent etiam in nomine, & in nomine spiritus san-
 cti. At videamus si vel in Deum credant, vel baptizent, qui sic sapiunt, non vi-
 dentes in scripturis sanctis trinitatis vnitatem. Scripsit nanque ad Ephesios bea-
 Ephes. 6. tissimus Paulus: Propterea suscipite tota arma dei, vt possitis resistere in die ma-
 lo, & cūm om̄ia perfeceritis, state cincti lumbos in veritate, & calciatē pedes in
 præparatione Euangelij pacis, super hæc om̄ia accipientes scutum fidei, & ga-
 leam salutis accipite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Ecce totam ar-
 Esaia 40. maturam, & galeam filij: ipse enim est salutaris: sicut dixit Esaia Prophe-
 ta: Et videbit omnis caro salutare Dei nostri: Gladius verò spiritus sancti. Nunquid
 destitit à trinitate: nunquid non trinitatem edocet: Quid igitur de spiritu san-
 cto quisq̄ dicit: cūm tales professiones de eo scripturas enunciare, & sanctos do-
 minum

A minum orare sciamus: Dñe ne in ira tua arguas me. Et dñs in Psalmo: Arguam te, & statuā peccata tua ante faciem tuam. Et saluatorem de spiritu sancto dicentem: Si aut̄ iero, mittam paraclerum ad vos, & cūm venerit ille, arguet hūc mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Et quem admodum in Esaia, de conuersatione vnigeniti inter homines audiūmus: Exiet vīrga de radice Iesse, & flos de radice ascēdet, & requiescet in eo spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus sciētiae & pietatis, & replebit eum spiritus timoris dñi: Non secundum gloriā iudicabit, neq; secundum loquelā redarguet, sed iudicabit humili iudicio, & redarguet superbos, & eripiet humiles terrę, & percutiet terrā verbo oris, & spiritu per labia interficiet impiū. Igitur & conuersatum eum inter homines videmus, & spiritū Dei, id est, spiritum sanctū, & septem spiritus vocatos super eū requiescere aspeximus. Sic itaq; & de spiritu sancto audientes consideramus: Ipse em̄ filius est Dei, qui dixit: Et cūm venerit paracler, arguet hunc mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: Neq; enim sine spiritu sancto dñs adueniet in carne, sed constituens cum diuinitate sua eum, qui vnīuersitatem implet, cūm sit vnctio super carnē suam. Sic sanē & Dauid audiūmus cantantem & dicentē: Quōd ibo à spiritu tuo, & quōd à facie tua fugiam: Aut non tanq̄ iudicem spiritum expectans istas emittit professiones: Omne em̄ opus Dei & Christi, & spiritus sancti est proprium. Aut nō audiūmus eum dicentem de Deo: Hodie quidem si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri: De se vero: Probauerunt & viderunt opera mea: Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi, semper errant corde: Ipsi vero non cognouerunt vias meas, sicut iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Quod si dicant illi, dominum esse, & non spiritum, qui dicit: Propterea odio habui illam generationē, & ante dicta illa omnia: Audiant Paulum ea quæ in Psalmo sunt dicta ad Hebræos scribentem: Quare sicut spiritus sanctus dicit: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Veniant autem ad Prophetam Esaia, & audiant eum dicentem: Non legatus, neq; angelus, sed ipse saluauit eos omnibus diebus seculi: Ipsi vero contumaciter egerunt, & exacerbauerunt spiritum sanctum, & conuersus est eis ad inimicitiam. Necnon etiam primitias martyrum Stephanum auscultent increpantem principes Iudæorum, ob beneficia quę contulit Deus patribus eorum in deserto per annos quadraginta, & ob ea, quæ irreligiosè egerunt, facto vitulo, & idolis adorantibus, & præter hæc omnia quæ nefariè machinati sunt, dicentem ad eos: Dura ceruice, & incircuncisi corde, auribus: Vos semper spiritui sancto obnitimini, sicut patres vestri: Quem ex Prophetis non persecuti sunt patres vestri, & occiderunt: pronunciantes de aduentu iusti, cuius vos proditores & interfectores estis. Quis igitur non mirabitur spiritus sancti diuinitatem, cūm talia sint de eo dicta: Quis non venerabitur paraclerum spiritum veritatis, cūm viderit eum arguere hunc mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: Cūm viderint eum suscitantem mortuos, & viuificantem, & facientem quod pater & filius facit: In Euangelio scriptum est: Sicut enim pater suscitatur mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Ad Romanos dicit: Spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, per inhabitantem spiritum suum in vobis. Et in Psalmo: Aufer spiritum eorum, & deficient, & in puluerem conuertentur. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et quisquam paraclerum creatoram non confitetur esse, qui mittitur, & creat corpora à seculo dissoluta, & conuersa in puluerem suum, & renouat faciem terræ: secundum

Psal. 6
Psal. 49Ioann. 16
Esaia 11.

Psal. 24

Hebr. 3

Stephanus
primitias
martyrū.
Act. 7Ioann. 5/
Roman. 8

Psal. 109

6 iij hoc

hoc quod in Esaia Propheta scriptum est: Erit autem cælum nouum, & terra noua. Et iterum Paulus ad Romanos scribit: Habeo ergo confidentiam in Christo Iesu ad dñm, non autem audeo de omnibus loqui, quod non est operatus per me Christus. Ad obauditionem gentium verbo & facto, atq; in veritate signorum & prodigiorum in virtute spiritus sancti: duce spiritu sancto Christum signa & prodigia fecisse. Ad Ephesios verò: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det vobis secundum opulentiam gloriæ suæ virtutem corroborari per spiritum suū in interiorē hominē, habitare Christum per fidē in cordibus vestris. Et hæc quidem de patre & filio Paulus singulariter scribit, sicut ad Thessalonicenses, quod frequenter memorauimus, ait: Ipse verò Deus & pater noster sanctificet vos ad perfectum: Non dicit, sanctificent vos, pluraliter, sed sanctificet, singulariter. Quando autem ad Corinthios de filio & spiritu dicit: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine dñi nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Et de patre quidem & de spiritu: Nescitis quia templū Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis: Si quis tēplum Dei violauerit, disperdet illum Deus: quia templum Dei sanctum est, quod estis vos. Sed & Dauid de patre & spiritu dicit: Quò ibo à spiritu tuo: & à facie tua quò fugiam: Si ascēdero in cœlum, tu ibi es: & non dixit vos, licet de spiritu & patre dixerit: Vbi est enim Deus, ibi est & filius, & spiritus esse ostenditur. Et in filio atq; in spiritu sancto Deus adoratur: Nam cū Samaritana mulier adhuc carnaliter cogitaret de Deo, & arbitrareretur in loco adorari, ac diceret: Domine, animaduerto quia Propheta es tu: Patres nostri in monte isto adorauerunt, & vos dicitis, quoniam Hierosolymis est locus, in quo adorari oportet. Dñs autem excludens in loco adorari eum, dixit: Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando nec in isto monte, neq; in Hierosolymis adorabitis patrem: sed veniet hora, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate: Pater enim tales querit, adorantes Deum in spiritu & veritate oportet adorare. Quòd si in spiritu & veritate, ergo in filio Deus adoratur: nam veritas est filius, qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita: Cur non cum patre spiritus adorandus est à nobis: cū in Christo audiant glorificari patrē in ecclesia, quid se esse facturos adserent: Paulus enim scribens ad Ephesios ait: Eī quib; potens est omnia facere abundanter quā petimus aut sapimus, ipsi gloria in ecclesia in Christo Iesu in omnes generationes seculi seculorum. Et rursus Paulus dicit: Quia per Christum dicitur Amen patri ad gloriā: per patrem & filium Dei, & in filio patrem glorificantes. Sic itaq; Deum adorātes in spiritu & in filio, id est, per spiritū ac per filium adorātes, coadoramus dñm, & filium, et spiritum. Deniq; Paulus scribit: vt in nomine Iesu Christi omēs genu flectāt, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria est Dei patris. Quod si hi, qui in nomine Iesu Christi flectunt genua, filium glorificant cum patre, cur hi, qui in spiritu patrem & filium adorant, non adorabunt eum cum patre, & filio, & spiritu sancto: Si itaq; audiuimus Moysen dicentem: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, scimus pronuciari cum Deo filium & spiritum. Et ne tanquam non scripta memorantes, & de nostro loqui videamur, demonstranda est cœlestium virtutum adoratio, & sicut sanctis didicimus scripturis: Forsitan illi æmulatores effecti, sic & venerari discent & orare. Quem visum voluit Esaia in templum laudari & clarificari, Seraphin ne an filium: fortē enim aures obstruent, an spiritum sanctum: Esaia enim ait: Et factum est anno quo mortuus est Ozias rex, vidi dominum sabaoth sedentem super thronum altum, & eleuatum, & plena domus maiestate eius, & Seraphin stabant in circuitu eius, sex alæ vni, & sex alæ alteri, & duabus quidem velabant faciem, duabus verò pedes,

Ephes. 3

Ioannis 4

In spiritu
& veritate
adorare
quid sit

Deuter. 6

Esaia 6

A des, & duabus volabāt, & clamabant alterutrum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra gloria eius, & eleuatum est lumen ex voce clamantis, & domus impleta est fumo, & dixi: O miser ego, quoniam compunctus sum: quia cum sim homo, & immunda labia habeam, & in medio populi immunda labia habentis ego habitem, regē dñm sabaoth ego vidi oculis meis. Et missus est ad me vnus de Seraphin, & in manu habebat carbonem, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum, & dixit mihi: Ecce tetigit istud labia tua, & ait: Ecce auferet iniquitates tuas, & peccatum tuum mundabit. Et ego audiui vocem domini, dicentis: Quem mittam, & quis ibit ad populum istum? & dixi: Ecce ego, mitte me. Et dixit mihi: Vade ad populum istum, & dic ei: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & nō aspicietis. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus suis grauiter audierunt, & oculos suos clauserunt, ne fortē videant oculis & credant, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem illos. Et dixi: Vsq; quo domine? Quem igitur hunc esse volunt, adserant, dicent enim fortē filium. In Euangelio uere τὸ αὐτὸν scriptum est: Et propterea non poterant credere in Iesum, quia dixit Esaias Propheta: Excæcauit eorum oculos, & heberauit eorum cor, ne fortē videant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & sanem illos. Hæc igitur dixit Esaias, cum vidisset gloriam eius, & locutus est de eo. Et quid facient de Paulo, qui spiritum dicit in illa gloria visum esse Esaiæ, & locutum esse ei, cum misisset eū ad populum supra dicta dicere: Scriptum est enim sic in Actis Apostolorum: Conuenientes autem ad alterutrum Iudei, dimittebantur, dicente Paulo verbum vnum: Quia bene spiritus sanctus locutus est ad patres vestros per prophetam Esaiam, dicens: Aure audietis & non intelligetis, & videntes videbitis & non aspicietis. Incrassatum est cor populi huius, & auribus suis grauiter audierunt, & oculos suos clauserunt, ne fortē videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem illos. Ecce Ioannes quidem filium, Paulus verò spiritum sanctum esse dicit, qui sit visus Esaiæ, sedens super thronum altum, & eleuatum, qui adoratur, & laudatur, & glorificatur à Seraphin. Ecclesiæ autem Christi omnes ab oriente vsq; ad occidentem conuenienter patrem à Seraphin laudari profitentur in ministeriorum relatione. Dicāt itaq; nobis, qui venerationem spiritui sancto abnegant, quis nam ex his verum dicat, aut quis fallat: Vtrum ne Ioannes, an Paulus? an vero omnes ecclesiæ Christiæ quo quidem omnes ecclesiæ patrem profitentur esse, qui adoratur à Seraphin, Ioannes filium, Paulus verò spiritum sanctum. Si verò nemo eorum fallit, sed omnes veritatem dicunt, manifestè probatum est, quod & solius nomen patris dicatur. Habebat tamen patrem, & filium, & spiritum sanctum secundum pronunciatum. Alioqui quid facient audientes Saluatorem dicentem ad discipulos: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: cum scriptura non trinitatem sed vnionem nominaret. Scriptum est enim sic in Actis Apostolorum, de his, qui in Samaria crediderunt, & baptizati sunt à Philippo, tantum baptizati erant in nomine domini Iesu Christi. De his verò, qui Ephesi à Paulo baptizati sunt, hi cum audissent, baptizati sunt in nomine dñi Iesu Christi. Petrus etiā Iudeos alloquens: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissione peccatorum vestrorū. Hi cum audissent, & comprobassent sermones eius, baptizati sunt, & addite sunt in die illo animæ quasi tria milia. Nunquid preuaricatores mandati saluatoris effecti sunt? & cōtra traditionē saluatoris baptizauerunt tantam multitudinē: Non em̄ scriptum est: quia baptizauerunt in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, sed tantum, in nomine domini Iesu Christi. Sed non sunt

Ioann. 12

Acto. 18

Acto. 8

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Spiritum
sanctū nō
esse seruū.
Psal. 118

1. Cor. 12.

Dominus
Sabaoth.

Psal. 44

Act. 10

2. Corin. 1.

Psal. 118.

præuaricati. Absit. Nam licet filij nomē tantūmodo dicatur, habet ramen patrē
& spiritū secū pronūciatū, sicut in scripturis sanctis probauim⁹. Itaq; & spiritus
sanctus sabaoth dicitur, & est cum Deo & filio à Seraphin adoratus. Propter qđ
hæc ter dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus, vt trinitatē pronūciarēt. Vnde & Pau-
lus dñm vocari spiritum non negat, dicens ad Corinthios: Dñs verò spiritus est,
& vbi spūs dñi, ibi libertas. Et ad Romanos ait: Lex autē spiritus vitæ liberauit
me à lege peccati & mortis. Quomodo autē ausi estis spiritum sanctum seruū
dicere, qui creaturā liberauit: Si enim omnia per ipsum facta sunt, ostendite cre-
atum esse spiritū sanctum. Vtiq; etiam id quod in Psalmo scriptum est, quia om-
nia seruiunt tibi; seruū esse ostēdit spiritū sanctum: Sed neq; in quo dicitur: om-
nia per filiū facta sunt, adsignat spiritū sanctum; Ipse em̄ est qui dixit: neq; id quo
omnia seruiunt tibi, seruū esse ostendit eum. Alioqui & Paulus quomodo au-
diendus est, dicens: Non em̄ accepistis spiritum seruitutis iterū in timore, sed ac-
cepistis spiritū adoptionis filiorū, in quo clamamus, Abba pater: Itaq; seruus nul-
la ratione spiritus sanctus esse ostenditur. Sed vos & carnē, & seruū esse eum in-
famatis, qui non solū non sit liber, sed & creaturæ libertatē largitur, sicut superi-
us probauimus. Et rursus Paulus scribit: Diuisiones autē donorū sunt, idē verò
spiritus, diuidens singulis sicut vult. Et Iesus ait: Spiritus vbi vult spirat. Si autē fa-
cit quod vult, iam non est seruus, sed liber est. Et qualē mortem merebuntur, qui
numen cœlestis militiæ seruū esse profitentur: Dñs enim virtutū interpretat̄
dñs sabaoth, et non vtiq; libertatē largitur creaturæ, nisi esset creationis dñs: in
nomine enim dñi Iesu & spiritus sancti, quē mittit vobis pater in nomine meo,
ille vos docebit. Tamen nomen patris, & filij, & spiritus sancti, & in propria vi-
ta & substantia permanens, cum ipse sit vita: Alioqui quid estis facturi audien-
tes in Canticis Solomonem dicentem: Vnguentum effusum nomen tuum, pro-
pterea adolescentule dilexerunt te: Esaias verò: Et faciet dñs sabaoth gentibus,
in isto monte bibent in lætitia, & bibent vinum, vnguento vngentur, tradent
hæc omnia gentibus. Nonne spiritum sanctum quo vncti sumus, vnguentum vo-
cauit Propheta: Quem & Dauid oleum exultationis dicit, in conuersatione hu-
mana Saluatoris: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conforti-
bus tuis. Quod & assumens Petrus ait: Iesum Christum, qui est à Nazareth, vn-
xit Deus eum in spiritu & virtute. Spiritus itaq; sanctus cum & oleum & vngen-
tum dicitur, nomen est Dei & filij, in propria vita & substantia permanens, cum
sit ipse, vt supra diximus, secundum prophetiam, vngentū effusum nomē tuum.
Manifestum autē quia spiritum sanctum effudit dñs abundanter super eos, qui
ex gentibus crediderunt, sicut Paulus scribit. Et cum vnctionem & signaculum
habeamus. Et rursus idem Paulus in secunda epistola ad Corinth. scribat: Qui
autem firmat vos vobiscum in Christo, & vnxit nos Deus, qui & signauit nos,
& dedit arram spiritum in cordibus nostris. Et iterum ad Ephesios ait: In quo
credētes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est arra hæreditatis nostræ
magna nos sapere sancti præparat de spiritu sancto: Nam Dauid dicit: Dñs pars
hæreditatis meæ, & calicis mei. Et Moyses scribit: Non erit portio, neq; hæredi-
tas Leuitis in terra, dñs ipse portio eorum est. Et Hieremias clamat: Quia quē
formauit om̄ia, ipse hæreditas huius Iacob, dominus nomē est ei. Et cum dñm
hæreditatem sanctorum spiritum sanctum esse dixit, in quo, inquit, credentes
signati estis spiritu promissionis sancto, qui est arra hæreditatis nostræ, docens
hæreditare & non hæreditare professiones sanctorum considerantes: Ait enim
Esaias ad eos, qui non haberent spiritum sanctum, & propterea ignorantes esse
hæreditatem sanctis post huius seculi exitum instruens patienter, & dicēs: Est
hæreditas colētibus Deum, & vos eritis iusti, dicit dñs: Qui sititis, ite ad aquam.
Spiritum

A spiritum sanctum aquam appellans, sicut postmodum monstrabimus: cum sit arra sanctorum hereditatis. Hunc spiritum sanctum, & Dauid signaculum hereditatis cum habuisset. Sed hos quidem qui non credunt hereditatem esse sanctis, post huius vite exitum miseros esse dicit. De se vero & similibus confidenter agens: Multi dicunt: quis ostendit nobis bona: Signatum est super nos lumen vultus tui domine: Signationem dicens signaculum, quod lumen vultus tui domine esse sit professus. Itaque credant Paulo dicenti, spiritu promissionis sancto signatos esse credentes. Et Dauid, qui haberet eundem spiritum fidei, psallentis Credidi, propter quod locutus sum. Sciatisque & vultus domini esse dicit signaculum quod accepit, id est, spiritum sanctum, ad eum ut & filium Dei lumen Dei esse scietis psalleret Deo, dicens: In lumine tuo videbimus lumen, id est, in filio tuo videbimus spiritum sanctum. Sic & Esaias spiritum qui sanctificat non solum lumen, verum etiam ignem scit appellari, dicens: Et erit lumen huius Israel, & sanctificabit eum igne ardenti. Et ecce in lumine quod est ignis, sanctificat dominus hunc Israel, & Deus tamen ignis consumens est. Sed & Paulus dicit: Ut fiat oblatio gentium acceptabilis, sanctificata in spiritu sancto. Et non aliter gentes, aliter Israel sanctificantur a Deo, quam spiritu sancto lumine & igne existente. Dicit autem & sapientia Solomonis in Proverbijs: Lux domini spiratio est hominum, qui scrutatur interna ventris. Et manifestum est, quia spiritus omnia scrutatur, quemadmodum scribit Paulus, & quod a principio formato Adam, in faciem eius spiravit Deus spiritum sanctum, sicut Moyses ait: Et spiravit Deus in faciem Adae inspirationem vite, & factus est homo in animam viventem. Neque id quod spiratum est a domino, anima est, secundum fabulatores iudeos. Alioquin quomodo hoc quod a se spiratum est, Deus igni aeterno condemnat, sed vivificans spiritus est, de quo & Paulus ait: spiritus vero vivificat, & spiravit Deus in faciem eius inspirationem vite, & factus est homo in animam viventem. Itaque spiritus sanctus est spiritus vite, a quo excidentibus nonnulli, viventes mortui sunt, sicut Paulus scribit. Nam quae in delicijs agit vivens mortua est. Alioquin quomodo audiendus est Solomon, dicens: Lux domini spiratio est hominum, qui scrutatur interna ventris, si animas hominum lumen Dei esse dicitis, nisi spiritum sanctum lumen Dei confessi fueritis: Sed inspirationem lumen Dei esse credatis, dicente Moyses: Spiravit Deus in faciem Adae spiraculum vite. Et filius Dei: Ego sum vita. Sed & Sapientia Solomonis introducens Salvatorem dicit: Ecce proferam vobis meae adspirationis professionem, sic enim in proverbijs ait: Sapientia exitu canit, in plateis vero fiducialiter agit, in portis autem potentium adhsit, in muris quoque civitatis confidenter ait: Quanto tempore obtinent infantiam, & non erubescunt. Imprudentes autem contumeliam cum sint cupidi, impij effecti odio habuerunt sensum, & obnoxij facti sunt increpationibus. Ecce proferam vobis meae adspirationis professionem, docebo vos meum sermonem. Et Esaias praedicans spiritus sancti promissionem fic ait: Dixit dominus qui caelum fecit & adfixit illud, qui solidavit terram, & quae in ea sunt: Qui dat adspirationem populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam. Dicitis qui est populus qui accepit inspirationem: Nunquid & hic inspirationem animam esse dicitis? Aut dabit sine anima populum super terram constituisse? Sed non est, professionem namque spiritus sancti praedicans Propheta haec dicit. Denique completam professionem super fideles, qui fuerant illo tempore, scripsit Lucas: Ut complerentur dies quinquagesimae erant pariter omnes in unum. Et factus est subito sonus de caelo, tanquam spiritus sanctus vehemens ferretur, implens totam domum ubi erant sedentes, & visae sunt eis diversae linguae tanquam ignis, & sedit super unumquemque eorum, & coeperunt loqui varijs linguis, prout spiritus sanctus dabat

Aqua spiritus sanctus intelligitur.

Psalm. 46
Signaculum vultus domini.

Psalm. 36

In faciem Adae quidem sit inspiratum.

Prover. 8

Act. 2

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

dabat eloqui illis. Simili modo magnus ille lob aduersus amicos suos, cū essent **C**
 spiritu sc̄to priuati, & nihil verū dicerent, neq; opinarentur se ante Deum loqui,
 aiebat: Nōne ante Deū loquimini: Et rursus: Qui annūciastis verba. Spiratio
 uero cuius est: quippe deitatis. Ex quibus vnus magna loquēs, dicebat: Spiritus
 est, qui mortalibus intercedit, spiratio verò omnipotētis est, quę me docet. Om̄i
 potens aut̄ filius, de quo Zacharias ait: Propterea sic dicit dñs omnipotens. Post
 gloriā misit me super gentes. Igitur Solomone dicente: Lux domini spiratio est
 hominum. Et à Moysē instructi: Spirauit dñs in faciem Adę spirationem vitę,
 & factus est in animā uiuentem. Audientes verò & Saluatorē dicentem: Ego
 sum vita. Et Paulū scribentem: Lex em̄ spiritus vitę. Et rursus: Misit Deus fili
 um suū in corda nostra. Videntes aut̄ etiam vnigenitū in facie apostolorū dicen
 tē: Accipite spiritū sanctum. Sp̄tationem filij, in propria vita & substantia ma
 nente, spiritus esse doceamur, & neq; genitū, neq; creatum esse à filio sapiamus,
 nequā vnigenitum filium credamus esse spiritum, & q; dñs sit verbū filij, geni
 tum verò à Deo verbū suum in propria vita & substantia permanens cum sit vi
 ta filius Dei. Propterea verò non est genitus ab eo spiritus, q; non est verbum
 eius. Creatū verò dicerē spiritū, absit. Veruntamen spirationē filij Dei eū ex san
 ctis scripturis docti sumus, & fontem spiritus filium Dei dicimus, audientes fili
 um: Quia duo nequā fecit populus iste, me dereliquerunt fontem aquę viuę, &
 foderunt sibi lacus contritos, qui nō potuerunt aquā portare. Aqua viua spiritus
 sanctus est, sicut Ioannes docuit, Saluatore dicente ad Samaritanā mulierem: Si
 scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi, da mihi bibere, tu utiq; petisses eū,
 & dedisset tibi aquā viuam. Et rursus: Quicumq; biberit ex aqua, quam ego ei
 dabo, non sitiet in æternum. Et in medio templi clamat: Si qs sitit, veniat ad me
 & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluēt aquę
 viuę. Et interpretatus est sic: Hoc autem dicebat de spiritu sancto, quē acceptu
 ri erant, qui credituri erant in eum. Ita etiam & Esaias dominū dixisse ait: Quia
 ego dabo in s̄m aquam his, qui in sicco interfecerunt, & ponā spiritū meū super
 sēmen tuū, & benedictiones meas super filios tuos, & orietur tanq̄ in aqua sœnū,
 velut salix inter fluxus aquę. Ergo manifestē scripturis sanctis profitentibus,
 aquam viuam esse cognouimus. Dñs se fontē spiritus esse dixit sic: me derelique
 runt fontem aquę viuę: Sic & Dauid dicens ad dñm: Quia apud te est fons vitę.
 Igitur præter dñm ostende alium fontem esse vitę, qui apud eum sit: non enim
 dixit, quoniā tu es fons vitę, sed: quia apud te fons vitę est. Est vero apud Deū,
 & est filius fons existens spiritus. De quo Paulus ad Roman. scribit: Spiritus ve
 rō vitę propter iustitiā. Ita non alienum, sed proprium patris esse eum dicit: Nam
 cū professus fuisset: quia apud te est fons vitę, & adiunxit: in lumine tuo vide
 bimus lumen, id est, in filio tuo videbimus spiritū. Nec non etiā & in nomine vir
 tutis Dei appellatus spiritus, & virtus, & sapientia esse monstratur. Audiuimus
 em̄ saluatorē in Euāgelio promittentē discipulis suis missurū esse spiritū sanctū,
 qui dicit: Ecce ego præmittam promissionē patris mei super vos, vos verò sedete
 in ciuitate, donec induamini ex alto virtutē. In Actis verò Apostolorum idē dñs
 ait: Sed accipietis virtutē superueniente super vos spiritu sancto. Hoc quoq; im
 pletū esse comperimus, sub die quinquagesimę consummata. Aut ergo virtu
 tem Dei spiritum sanctū esse profiteamini, aut sicut Sabellius paraclatum, cū
 sit virtus Dei, eundē filiū esse prædicate, & audite Paulū dicentē: Spiritus vitę
 propter iustitiam. Fontem iterum spiritus instruimur esse filium. Hieremiā au
 dite clamantem contra ludęos: Quia dereliquerūt me fontem vitę dominum.
 Et alius ait: Spiritum sapientię, sciens spiritum sanctum secundum Esaiā qui
 dem dicentē: Et requiescet super eū spiritus Dei, spiritus sapiētis & intellectus.
 Secundum

Hierem. 2

Aqua vi
ua.

Ioann. 7.

Psal. 35

Lucę 24.

Sabellij er
ror.

D

A Secundū Paulum verò tribuentē: Non cesso gratias agēs Deo pro vobis, vt des vobis spiritū sapientiæ & reuelationis. Fontē esse spiritum dixit supra, sic dicēs: Dereliquistis fontē sapientiæ. Quod verò spiritum hic sapientiā appellauerit, manifestū est, ex quibus dicit: Nam cū in terra Chaldæorū esset populus, & cū Chaldæis conuersaretur, eos, qui nō haberent spiritum sanctū, sed carnaliter quidem viuerēt peccato, morerent verò iustitię, & fraudarent spiritu sancto, querebatur cū lachrymis, dicēs: Quid est Israel; quid, quia in terra inimicorū es, & inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cū mortuis, deputatus es cum his, qui in inferno sunt. Dereliquisti fontē sapientiæ, viam dñi si fuisses ingressus, habitares vtiq; cum pace in æternū. Consideret em̄ viā, quam dereliquerūt filij Israel, Deum esse, qui dicit: Ego sum via, fontē vitæ in Propheta appellari, quā dereliquerūt Iudæi, coinquinantes se cū Babylonijs, qui erant mortui iustitię: ducē em̄ non habent in se spiritū paracletū, spiritum veritatis, qui est vita & viuificat: viuētes mortui sunt. Vnde & Paulus de talibus scribit: Nā quę in delicijs agit vidua, viuens mortua est. Et Solomon clamat: Qui in delicijs cōuersatur à pueritia seruus erit, in nouissimo verò dolebit in se. Qui em̄ in peccati delicijs agunt, nō audiunt Paulum scribentem: Non em̄ accepistis spiritum seruitutis iterū in timore, sed accepistis spiritū adoptionis filiorū, in quo clamamus, abba pater. Sed cū sint filij peccati, mortui sunt iustitiæ: Qui verò spūs sancti donū acceperunt, Lex em̄ spiritus vitę, liberauit me à lege peccati & mortis. Bene itaq; Moyses obseruauit vt diceret: Itaq; spirauit dñs in faciem Adæ spirationem vitæ, & factus est homo in animā viuētē. Qui em̄ non habent spiritū sc̄m, viuētes mortui sunt. Vnde & ad Israel derelicto dño, qui sit fons vitæ viuificans, dicit: Dereliquistis fontē sapientiæ, viam dñi si fuisses ingressus, vtq; habitares in pace in æternum tēpus. Audientes ergo dicentem: Ego sum via, docti etiā à scripturis sanctis fontē spiritum esse deum, qui dicit: Me dereliquerunt fontē aque viue, nequaquā creaturā spiritum sanctum sapiamus, eiusdem sed esse cum patre & filio substantiæ, iterū ex scripturis probamus, sicut superius ab Esaia Propheta docuimus. Scribit autē ille magnus Ioannes Euangelista in Apoc. hæc dicens: Et ostēdit mihi fluium aque viue, candidū quasi glaciē egrediētē à sede Dei & agni, fluentē per medium plateæ. Dicebat verò de superna Hierusalē, de qua scriptū est in Psalmis: Fluminis impetus letificat ciuitatē Dei. Quod si dixerint, quid ergo quia scriptum est aqua: Audiant. In sede Dei & agni aqua est vitæ, & cum aquæ eius capaces aliqui efficiunt, per flumina dicunt, & in singulis quibusq; adimpleri dicitur spiritus sanctus, sicut & filius Dei adimpletur in singulis, secundū Paulum scribentem: Plenitudo eius qui omnia in omnibus adimplet. Et est quidē, quādo hi, qui implentur ista aqua viua, flumina appellātur, sicut & David in Psalmo dicit: Eleuauerunt flumina vocē suam, à voce aquarum multarum. Est verò quando verbū doctrinæ, & vnaquaq; operatio spiritus flumina vocantur, secundum dominum dicentem: Qui credit in me, sicut dixit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ergo non dixit aquis impleta est: aqua em̄ spiritus vita est, & flumen Dei impletum est aquis. Et dñs: Me, inquit, dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Itaq; eiusdem sedis est cum Deo, & eiusdem vitæ, vita ei det spiritus sanctus, sicut Ioannes vnā cum Esaia dixit, & non seruus nec minister, sicut vos dicitis. Quod si permanent dicentes creatū spiritum, & proferent illud, quod in Amos propheta scriptum est: Præparate, inuoca dominū Deum tuum, Deus Israel, quia ego firmās tonitruum, & creans spiritū, & annuncians in omnibus Christū suum. Audiāt non de spiritu sancto hoc dixisse filium dei, sed spirituenti tonitruū, sed præcedit spiritus venti, quē creare dixit post tonitruum dñs. Alioqui dicāt an ante spiritū sanctū crearet tonitruū, Si verò hoc impiū est dicere

1. Timoth.

Apoc. 22.

Psalm. 42.

Psalm. 124.
Flumina.

Amos 4.

dicere

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

dicere, expellantur prorsus, qui dicunt creatum esse spiritum sanctum, quonia **C**
 nec de prima creatione, quæ à filio Dei sit creata, tacuerit scriptura: sicut enim di-
 cit, qui loquitur ad Iob: Sed ecce bestia apud te scœnum tanquam boues edent,
 & vigor eius in lumbis, virtus vero in umbilico ventris eius. Stringit caudam si-
 cut cyprinum, nervi eius complexi sunt sicut funes, latera eius sicut latera aris,
 & dorsum eius &c. Hoc testimonium facturæ domini factum ad illudendum
 angelis. Itaq; Diabolus prima creatura deluditur ab angelis, sic enim scriptum est:
 Initium facturæ domini, factum ad illudendum angelis. Nos autem sensum Chri-
 sti, spiritum esse de scripturis sanctis didicimus, sicut Paulus scripsit: Sed docti
 à spiritu, spiritualibus spiritualia comparantes: animalis autem homo non percipit
 ea, quæ sunt spiritus Dei, stultitia est enim ei, & nō potest scire, quia spiritualiter
 dijudicatur, spiritualis vero dijudicat omnia, ipse autem à nemine iudicatur: quis
 enim nouit sensum domini, qui instruat eum: Nos vero sensum Christi habemus.
 Iste igitur spiritus sanctus cum sit sensus domini, in propria vitæ substantia exi-
 stens, sicut frequenter didicimus, nouit omnia quæ sunt Dei, sicut spiritus nos-
 ter, quæ nostra sunt. Deniq; & Paulus ait: Nobis autem reuelauit Deus per spi-
 ritum suum: spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei: quis enim ho-
 mo nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est: sic & quæ sunt
 Dei nemo nouit, nisi spiritus Dei: nos verò non spiritum huius mundi accepimus,
 sed spiritum qui ex Deo, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ &
 loquimur, non docti humanæ sapientiæ verbum. Istum spiritum, spiritum san-
 ctum etiam digitum Dei esse docuit, secundum Matthæum quidem dicens: Si
 autem in spiritu Dei eicio dæmonia, peruenit in vos vtiq; regnum dei. Secundū
 vero Lucam: Si autem ego in digito Dei eicio dæmonia, peruenit in vos vtiq;
 regnum Dei: propterea dico vobis: quia omnis blasphemia remittetur homini-
 bus, spiritus autem blasphemia nō remittetur eis. Et quicumq; dixerit in filium **D**
 hominis, remittetur ei: qui autem dixerit in spiritum sanctum, non remittetur
 ei, neq; hic, neq; in futuro seculo. Per hūc spiritum sanctum, cum sit digitus Dei,
 scriptæ sunt tabulæ lapideæ, quæ data Moyse sunt, scriptæ digito Dei, sicut ipse
 Moyses exposuit. Alioqui si non spiritum sanctum digitum Dei esse dicunt,
 tabulas enim lapideas gloriosiores esse, quàm corda sanctorum profitebuntur,
 super quæ epistola Christi est scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, nō in
 tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hunc spiritum sanctum, & lu-
 men vultus Dei esse credimus, secundum Dauid in Psalmo dicentem: Signatū
 est super nos lumen vultus tui domine. In xxx. & v. Psalmo: In lumine tuo vide-
 bimus lumen. Et secundum Solomonem in Prouerbijis scribentem: Lux domi-
 ni inspiratio est hominum, qui scrutatur interna ventris. Et Esaiam dicentem:
 Erit lumen huic Israel in ignem, & sanctificabit eum igne ardenti. Hanc spira-
 tionem filij Dei esse diuinæ scripturæ docuerunt, secundum Solomonem qui-
 dem dicentem: Lux domini inspiratio est hominum. Secundum Moysen: & spi-
 rauit Deus spiramentum vitæ, & factus est homo in animam viuentem, & quæ
 admodum postea creatus est Adam, accipiens spiritum vitæ, & factus est in ani-
 mam viuentem, & habens spiritum sanctum, spiritualis erat, aded vt propheta-
 ret, quod huius rei gratia derelinquat homo patrem suum, & matrem suam, &
 adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. Simili modo & omnes sancti,
 in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, per impositionem manuum sacerdo-
 dotum Dei spiritum sanctum consecuti, ad antiquum restituuntur, in quo erant
 ante præuaricationem Adam, & hoc spiritu legem dante in ecclesijs gentium.
 Nos neq; carnem circuncidimus, neq; carnaliter legem Moyse custodimus. Nā
 cum Paulus, & qui cum eo prædicabant gentibus verbum domini, & qui fide-
 les

Iob 40

2 Corin. 12

Matth. 12

Lucæ 11

Digitus
Dei spiri-
tus sanctus
est.

Psalms. 4.

A les fuerant de circuncisione, dicentes: Quia oportet circuncidere eos, & præcipere eis custodire legem Moyli. Iussit spiritus sanctus non circuncidi ex gentibus credentes, neq; carnaliter ritum sequi, quem Moyses ludæis tradidit, scripserunt Apostoli his, qui ex gentibus erant hæc: Apostoli & presbyteri fratres, his, qui Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus, qui sunt ex gentibus, salutem: Quoniam audiimus, quod ex nobis quidam turbauerunt vos, quæ non constitimus visum est nobis congregatis in idipsum mittere ad vestrum charissimis nostris Paulo & Barnaba, hominibus qui tradiderunt animas suas pro nomine domini nostri Iesu Christi, Iudam & Silam, & ipsos per verbum annunciantes eadẽ. Visum est spiritui sancto & nobis, nihil amplius imponi vobis oneris, præter ea, quæ necesse est, vt abstineatis vos ab idolothytis, & sanguine suffocato, à quibus custodientes vos bene agetis. Valet. Omnes ecclesiæ Christi custodiunt hæc, quia nemini ex his quæ creata sunt, legem orbi terrarum dare concessum est. Itaque videntes spiritum sanctum legem dantem non blasphemant, dicentes eum esse creatum, quoniam præcipue dominus contra eos, qui blasphemant in eum, dicit: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, qui autem blasphemauerit in spiritu sancto, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Non autem talia de eo diceret dominus, si creatura esset: Deinde & in libro Regnorum scribit: Si peccauerit vir in virum, orabit pro eo sacerdos: si verò in domino peccauerit, quis orabit pro eo: Et his similia. De spiritu sancto etiam dominus dixit, sicut superius probauimus: Quicumque dixerit in verbum Dei, in filium hominis, remittetur ei, quicumque in spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro. Hanc igitur pertimescentes sententiam, & audientes quanta de spiritu sancto scripturæ dixerint, qualia de patre, & filio, talia etiam de spiritu sancto sapiamus. Quoniam sicut credimus in Deum patrem, & in filium eius vnigenitum, ita credamus & in spiritum sanctum, sic baptizati, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Quod sicut credimus, & baptizati sumus, ita sentientes de trinitate & imitantes adorationem Seraphin, hæredes regni cœlorum effici poterimus.

Actor. 15

Legs nemo dat re
ste viuen
di, nisi
Deus.

1. Regū 9

D. ATHANASII AR

CHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, de beatitudine filij Dei, & de præscriptione

sectæ pessimæ, ad Theophilum,

Liber I.

HÆRETICVS.

Osco à te, de vnito deitatis nomine multifariè dictū, vt idem
tidem repetas, & sic de nominibus personarum in prosequē
do distingvas. ATH. Disce prius in ambiguo esse posi
tam hanc tuam secundam interrogationem. Nonne vnitas
[vlllo modo patitur vnionis personam in confessionem in
introducitur: dum vnitatis naturæ nomen in tribus his personis
sit: & hæ tres personæ in nomina tantū distinctæ sint: Vnde
non potest vnitas ostendi in personis. Nec, vt dixi, hæ per
sonæ sine deitatis vnitate: Nunquid potes Deum tantum [sicut gentes confuse
nominare, qui & in hoc ignorant, cui propriam personam debeant adsignare,
quis genitor sit. Nunquid oportet hunc Deum tantum indicare: nisi & in hoc
agnoscas vnitam personam eius distinguere in filium [qui natus sit. Nunquid
d sic

al. nulle

al. sine

al. quis

d sic

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

al. confite
se Deum

Limites
catholicae
fidei.

al. Itaq̄

al. Ego

al. equalē
al. unitatē
substantiē

C
 sic passim Deum tantum cōuenit profiteri: nisi prius credatur quis de vnita natura lit, & in hoc persona eius distinguatur, qua nec pater, nec filius est, hic spiritus sanctus. Quapropter duplex est huius mysterij intellectus, Deus pater, Deus & filius, Deus & sanctus spiritus. Vides unitatis indicium in tribus esse personis, & tres has personas nominibus tantum esse discretas; vnde nec vnitas potest ostendi sine personis, nec hæ personæ sine vnito nomine deitatis. Ecce iam habes positos ante oculos tuos thesauros lucis, & thesauros tenebrarum, vbi ubi placet, porrige manum tuam. Vnde necesse est nos iam terminū immobilem, secundū Euangelicæ regulæ æquitatem, contra hostes figere, & per librantē sapientiam limitem iustitię vbiq; aduersus omnes hæreses peragrantes custodire, vt cœlitus hæc statuta veritatis mox viam lucis à tenebris diuidat. Hæc est, inquam, via lucis, cuius in confessione aperitur hostium salutis: itaq; qui in hæc professionem ingrediuntur, beatitudinem eius adipiscuntur. Beatitudo ei, qui confitetur vnum Deum patrem & filium, & sanctum spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur solum Deum patrem, & filium, & spiritum sanctū. Beatitudo ei, qui confitetur vnum omnipotentem Deum patrem, & filium, & sanctum spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum verum Deum patrem, & filium, & sanctum spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur vnū Deum summū patrem, & filiū, & sanctum spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur vnū Deum bonum patrē, & filiū, & spiritum sanctum sempiternū esse. Beatitudo ei, qui confitetur indiuisam esse substantiā patris, & filij, & sancti spiritus. Beatitudo ei, q nihil addiderit, vel diminuerit in cōfessione vnite nature deitatis patris, & filij, & sancti spiritus. Beatitudo ei, q confitetur omnia bona facta fuisse à patre, & filio, & sancto spiritu. Beatitudo ei, q confitetur vnā æqualitatē in sempiterna plenitudine deitatis esse patris, & filij, & sancti spiritus. Beatitudo ei, qui secundū singula nomina trinitatis, id est, patris, & filij, & sancti spiritus proprias his tantū personas distinctas esse confitetur. D
 Idq; vtiq; idem ipse refrico, quia vehementer timeo, ne aliquod offendiculum minus intelligentibus posuerim, aded per apertiores sermones hæc ipsa dicta paucis exponere desidero verbis. Ergo vnum Deum vbi memini, ad unitatē deitatis patris, & filij, & sancti spiritus declaravi. Item omnipotentē Deum ad omnipotentē substantiā trinitatis propalavi. Itē solum Deum, ad folius nature supra scriptę trinitatis indicaui. Idem idē vnum verum Deū, ad vnā verā naturā diuinitatis patris, & filij, & sancti spūs hæc dicta retuli. Aut in quo summū deū, ad summū deū deitatis patris, & filij, & sancti spiritus adsignavi. Siue vnū bonum Deū, ad vnā bonitatē nature trinitatis demonstravi, & vnū Deum ad unitatē dominationē deitatis reuelavi. Seu in quos indiuisam trinitatē memoratū sum, ad vnā substantiā plenitudinis eorum hæc præfatus sum. Et hæc omnia quæ superius singula indicaui, ad indiuisam deitatis sempiternitatē patris, & filij, & sancti spiritus manifestaui. Ac per hoc de vnito nomine deitatis, multifariē quæ sit dictū per singulas personas, q retuleris in patre, hoc ipsum & confitearis necesse est vniter esse vt in filio, sic & in sancto spiritu, Deū de Deo, lumen de lumine, totum de toto, & totū in toto, perfectū de perfecto, plenitudinē de plenitudine, integrū de integro, sempiternū de sempiterno, sapientiā de sapientia, virtutē de virtute, vnū de vno & vnū in vno, verū de vero, filiū de patre, natū non factū, vnus substantiæ cū patre, sed & spiritum sanctū, qui de vnita trinitate consistit, Deum verū, lumen verum, totū perfectum, totū plenum, integrum, sempiternū, in ipsa sapientia, virtute, præscientia patris, & filij consistentem. Idcirco qui legis, contestor ego hodie tibi cœlum & terrā, per hanc scripturæ meæ fidei catholicę confessionē: Quod si non ex toto corde eam fueris profecutus, aut in fastidium animi contēnendam ac detractandam habere putaueris, eris tu ipse reus in die
 dis

A die iudicij, cū huius scripturæ chirographū ante tribunal Christi in testimoniū tibi fuerit recitatū, aut si in maledictionis via Hæreticorū, quod non opto, inuērus fueris examini sociatus. Quæ ergo ut à te caueantur, ideo inferius tibi recitantur. Hæc est, inquā, fugienda atq; præcauēda via tenebrarū, in qua tot genera serpentium lubricos habēt anfractus, aduersus quos oportuit nos scutum fidei per nomina vera personarū confitentes erigere, vt secundū ipsam autoritatē eos diuinitus iaculemur, vnde tot & talia sunt ferramenta spiritalia, quot & vulnera refecanda: ac per hoc non fuit dissimulanda causa mortifera, quoniam nō poterant ea prius per fomenta blādiēte medicina curari, ne intrinsecus in peius serperet cancer. Nam si velint seueritatis prius ferramenta recipere, facile poterant ad medelam salutis peruenire. Sed quoniam adhæsit in illis radix zizanię, germinans in felle amaritudinis, propterea diffidunt introire in viam confessionis, quia hæc via lucis scandalū est illis. Vnde oportet nos ostendere eis quos edant viæ suæ fructus maledictionis omnium male credentium, sicut scriptum est: Maledictus omnis, qui non obaudierit verba libri huius, vt faciat ea in corde suo. Maledictus, qui patris, & filij, & sancti spiritus vnitam sempiternam substantiam esse non confitetur. Maledictus, qui secundum tres personas, tres diuersas substantias in his esse confitetur. Maledictus, qui tria principia in hac eorum vnitatem sempiternę deitatis esse confitetur. Maledictus, qui solum verum Deum patrem, & vnigenitum verum filium, & vnicum verum Deum spiritum sanctum non confitetur. Maledictus, qui vnicum nomen secundum deitatem trinitatis esse non confitetur. Maledictus, qui inconuertibilem diuinitatem filij Dei, id est, verbum Dei, sic in carnem translatum vel mutatum profitetur, vt hoc modo desuerit aut amiserit, quod iam pridem ante adsumptionem hominis fuerit, præsertim cum talis in homine præsentem tempore fuerit, & sit, qualem se semper ante adsumptionem hominis vnā cum patre fuisse cōsciens erit: fiat, fiat. Maledictus, qui in diuisam deitatem patris, & filij, & sancti spiritus non confitetur. Maledictus, qui propter tria nomina personarū, tres deos, aut tres substantias, aut tres omnipotentes confitetur. Maledictus, qui secundū singulas personas tria nomina tantum distincta patris, & filij, & sancti spiritus non confitetur: Maledictus, qui propter tria nomina personarum, & vnitā plenitudinem diuinitatis incomparabilem ternionē, vel certē trigerium patri, & filio, & sancto spiritui cōparat, aut tria capita in se cohærentia, vt Philosophi dicere cōsueuerunt, aut vnā personam esse profiteatur: fiat, fiat. Maledictus, qui vnā personā patris, & filij, & sancti spiritus confitetur. Maledictus, qui quem filium dicit, hunc eundē & patrem confuse designat. Maledictus, qui patrem natum, aut incarnatū, aut passum esse confitetur. Maledictus, qui inenarrabiliter filium verē genitum de substantia patris esse non confitetur. Maledictus, qui hanc natiuitatem incomparabilē factam, aut creatam, vel conditam esse confitetur. Maledictus, qui aduersus hanc inestimabilem generationem deitatis aliquā de factura eius crediderit propriē in confessionem adferre vobis cōparationem: fiat, fiat. Maledictus, qui verum filium Dei ex voluntate tantū dicit esse, & non potius de natiuitate. Maledictus, qui dicit, erat tempus quando non erat filius. Maledictus, qui hanc Dei natiuitatem ex nullis substantijs phantasma esse confitetur, quod Græci $\epsilon\sigma\ \omicron\upsilon\kappa\ \omicron\upsilon\tau\omicron\mu\omicron\varsigma$ appellant. Maledictus, qui diuinitatem filij Dei dicit initium habere de tempore, ortum ex nihilo, nomē quasi adoptionis accessisse nuper ex altero. Maledictus, qui vnum de vno, filium de patre verē natum non confitetur. Maledictus, qui impassibiliter filium natum de patre non confitetur. Maledictus, qui dicit, fuit aliquando pater sine filio. Maledictus, qui non confitetur, ante omne omnino principium, vel initium semper fuisse filiū cum patre. Maledictus, qui hæc tria

al. accedere
re
al. continent
dunt

al. vnicū
al. in

al. dominos
al. spiritus.

al. cōsum
esse
al. esse
al. natum

al. extantibus

d ij nomina

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

nomina, id est, patris, & filij, & spiritus sancti in vnam tantummodo personam **C**
 patris esse confitetur, & non tres secundum ipsa nomina vera personarum: fiat,
 fiat. Maledictus, qui immortalem [diuinitatem filij Dei esse non confitetur.
 al. deitate fiat. Maledictus, qui de sempiterno filio Dei dicit: non erat anteq̄ de Maria nascere-
 tur. Maledictus, qui vnitam deitatem patris, & filij, & sancti spiritus, ex charita-
 te concordia tantum esse profitetur, & non magis per hanc ipsam vnitam diui-
 nitate[m]. Maledictus, qui vnitam deitatem in tres has personas esse non confite-
 tur. Maledictus, qui vnitatem vel plenitudinem diuine trinitatis indiuisam esse
 non confitetur. Fiat, fiat. Maledictus, qui vnitam sempiternam diuinitatem in-
 comparabilem patris, & filij, & sancti spiritus non confitetur. Fiat, fiat. Maledi-
 ctus, qui aduersus vigorem & censuram diuinæ scripturæ hunc verum Deum
 spiritum paraclatum, patrem, aut filium, vel certè facturam vsurpat debere con-
 fiteri. Maledictus, qui filium Dei, Deum verum, & hominem verum de Maria
 al. natum virgine nuper [adsumpsisse pro nostra salute non confitetur. Maledictus, qui fi-
 lium Dei hominem tantummodo [solitarium, vel purum tantummodo confi-
 tetur. Maledictus, qui Deum Dei filium sempiternum de adsumptione homi-
 nis nuper hoc principium habere adsignat. Maledictus, qui deitate[m] eius passam
 esse confitetur. Maledictus, qui hominem verum, quem adsumpsit, passum esse
 non confitetur. Fiat, fiat. Maledictus, qui hūc totum hominem, id est, animam,
 & corpus quod adsumpsit, denuo adsumptū post tertiā diem à mortuis resurre-
 xisse non confitetur. Fiat, fiat. Maledictus, qui incomparabilem deitatem trini-
 tatis propriè ad hominis lineamēta esse confitetur, dum scriptum inueniamus,
 quia non sit illi similis quisq̄ Deus in cœlo sursum, neq; in terra deorsum. Væ
 vobis, qui primam fidem baptismi cœlitus institutam irritam facitis, & instru-
 al. infrin- gata[m] libertatis semel concessa per iterationem [infirmatis. Væ vobis, qui lapsis
 pœnitentibus veniam tribuendam esse non creditis. Væ vobis, qui patris, & filij **D**
 & sancti spiritus vnam personam defenditis, & non tres, secundum ipsa nomi-
 na veritatis. Væ vobis, qui de hac vnita incomparabili plenitudine diuinæ trini-
 tatis exteriorem aliquam in his esse profitemini. Fiat, fiat. Væ vobis, qui de hac
 vnita plenitudine patris, & filij, & sancti spiritus derivationem & defluxionem
 aliquam in his esse defenditis. Fiat, fiat. Væ vobis, qui in vnita diuinitate trini-
 tatis vnam præscientiam esse negatis. Fiat, fiat. Væ vobis, qui Dei filium in ip-
 sa præscientia qua patrem esse negatis, vt diem & horam iudicij, quando futu-
 rum sit, eum ignorare dicatis, dum ipse de se testimonium prius perhibuerit
 apud patrem in centesimo decimo cœtauo psalmo, dicens: Me expectauerunt
 peccatores vt perderent me: testimonia autem tua non intellexerunt. Omni-
 um consummationem vidi & finem. Vides autem non tantum suum diem aut
 horam iudicij scire, sed & omnium seculorum consummationem postea futu-
 rorum. Væ vobis, qui filium Dei de Maria virgine nihil adsumpsisse creditis.
 Væ vobis, qui filium Dei mediatorem Dei & hominum non confitemini: Fiat,
 fiat. Væ vobis, qui falsos Prophetas, aut falsos Apostolos in auctoritatem accipi-
 tis. Væ vobis, qui grauiâ peccata [admittitis, & aduersus auctoritatem Aposto-
 al. dimitti- ris Nuptiâ se- cundâ. al. Deum hominem
 lorum nuptias secundas damnatis. Væ vobis, qui peccatum aut mortem [do-
 minum fecisse adscribitis. Væ vobis, qui hunc mundum à semetipso semper co-
 æternum Deo fuisse adscribitis, vt à Deo factum esse negetis. Væ vobis, qui mū-
 dum ex aliqua subiacenti materia factum esse defenditis. Væ vobis, qui nō per
 hunc factorem Deum patrem & filium, & sanctum spiritum cuncta quæ in cœ-
 lis sunt & in terra, id est, visibilia & inuisibilia facta esse creditis. **IDENTI-**
DEM hic contra diuersa mortifera venena draconū & aspidum est nostra con-
 gressio. Siquis confitetur angelum apostaticum in natura qua factus est, non à
 deo

A Deo factum fuisse, sed à se esse, vt det illi sempiternū cum Deo principium, anathema illi. Si quis cōfiteatur angelum apostaticum in mala natura à Deo factum fuisse, & non dixerit eum s̄ à semetipso voluntate sua malum concepisse, anathema illi. Si quis confitetur angelum Satanæ mundum fecisse, quod absit, & non iudicauerit omne peccatum per ipsum adinuentum fuisse, anathema illi. Si quis confitetur, quod Deus animam hominis tantum fecerit, & Satanæ ei corpus plasmauerit, quod absit, anathema illi. Si quis confitetur animas hominum in reuolutionem rursus in mundo, aut in hominibus, aut in pecudibus, aut in serpentibus reuerti, anathema illi. Si quis confitetur hominem in anima tantum in diem iudicij resurgere, & non cum corpore, quemadmodum Deus illum fecit, anathema illi. Si quis confitetur filium Dei quasi phantasma, sic in homine visum fuisse, anathema illi. Si quis confitetur verū hominē, quem adsumpsit, non verè manducasse, aut bibisse, aut lachrymatū fuisse, & sanguinem sudasse, & passum fuisse, & resurrexisse, & in cœlis ad dexteram patris cōsedisse, anathema illi. Si quis cōfiteatur filiū Dei, sicut aquam per fistulam, sic per corpus Mariæ transitum fecisse, vt nihil de ea s̄ adsumpsisse affirmet, anathema illi. Si quis confitetur animas hominū de propria substantia Dei esse, quod absit, vt nec factas eas à Deo affirmet, & q̄ substantiā suam facere quis potest, anathema illi. Si quis cōfiteatur animas hominum semper cum Deo fuisse, vt æternas eas adsignet, & nec factas, nec fieri eas posse dicat, dum scriptū sit: Qui fecit quod est aforis, fecit & id quod est intus, anathema illi. Si quis nouū & vetus testamētū blasphemat, anathema illi. Si quis sanctos Patriarchas, aut Prophetas, aut Apostolos, aut Martyres blasphemat, anathema illi. Si quis solem aut lunam, vel aliquā huius mundi facturam adorat, anathema illi. Si quis præter vnum Deum verum, id est, patrē & filium, & sanctum spiritum, alterum Deum, dum non sit omnino alter Deus, adorandum crediderit, anathema illi. Si quis de inuisa immutabiliq̄ plenitudine sempiternæ diuinitatis dicit: mutabilis & cōuertibilis est natura filij, vt hoc modo defierit esse, quod iam pridem fuerat, anathema illi. Dum dicitur mihi, q̄ multifariē à patribus in conspicabili materia visus fuerit, ignoras in præfiguratiōnem operis adsumpti hominis, siue futuri iudicij hæc cuncta in eo præostensa fuisse, & non sanè inuisibilis pura deitas, sicut cautum est: hæc omnia in figura facta sunt nostri: sin verò, responde mihi, quia in angelo visus est, nunquid diuinitas eius propriè angelica est: Aut quia in certamine colluctantis sicut homo palpatus, vel visus est, nunquid natura Dei quasi natura hominis palpabilis aut visibilis est: Aut quia in rubo vt ignis visus est, nunquid substantia eius talis est: Aut quia frequenter in varijs speciebus visus est, nunquid sic & diuersas, permixtas, siue concretas naturas in semetipso continet: dum vnita deitas indiscreta sit, inuisibilisq̄ eius maiestas. Itaq̄ s̄ intellige cū in angelo visus est, nuncius patris præostensus est. Siue in homine, quia de Mariā virgine nuper natus est, vel in igne vtq̄, quia iudicium ex eo futurum est, dum scriptum sit: quia magni cō filij angelus sit. Et in homine mediator Emanuel natus sit, & in igne, quasi confiator auri & argenti, vt cordium iustorum probator sit. Quanquam & in his speciebus adsumptis quomodo voluit visus sit, tamen in deitate idem ipse inuisibilis est, qualis semper apud patrem fuit & est. Proculdubio hæc cūcta tunc Deus in figuram hominis operabatur, quia opus futuri in eo iam præostēdebat, quod ipse absoluit dicens: Si mihi non creditis, vel operibus credite, quia ego in patre, & pater in me est. Nōne mirabilia Deus præsens operabatur, & opera sua per hominem facta agnoscebantur, & non tamen deitas in eo videbatur: sicut dixit: Qui me vidit, vidit & patrem meum. Vides quia Deum vt est purè nemo vidit vnquam, Hæretice. Itaq̄ si quæ hæreses sunt quæ nos latent, sed & quæ fut-

al. per

al. pecori-
bus

al. haberi

al. huius
modi fa-
cturamDeum vt
sum alia
atque alia
forma q̄
poriende-
rit.al. intelli-
gendum
al. factu-
rus est

d iij turg

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND,

Apocrypha. turæ sunt, quæ aduersus fidem regulæ euangelicæ ecclesiæ catholicæ sunt futura, anathema habeantur. Si quis contra traditionem canonis hæreticorum apocrypha, quæ ecclesia catholica omnino non recipit, super hæc preponere vel defendere voluerit, anathema sit. Fiat, fiat.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI ni, de assumptione hominis, contra Marcellionem Hæreticum, ad Theophilum, Liber I.

HAERETICVS.

Vemadmodum in deitate vnã æqualitatem confiteris filij esse cum patre, cum ipse de se testimoniũ perhibeat: Qui me misit, maior me est: ATH. Prò dolor, si sic intelligis Deum fuisse, ipse se iam apud te impugnare cognoscitur, cum in alio in loco dicat: Ego & pater vnum sumus. Qui ergo si minor erat, patri se in ipsa sempiterna natura non debuerat comparare. Aut quomodo, si dispar erat, & talis in ipsa deitate non erat [patri] cõequalis, dicit: Qui me videt, videt

al. patri se cõequalis, dicens

& patrem meum? Qui utiq; euidenter, si non esset in his vnã inuisibilis imago naturæ veritatis, nunq̃ prorsus præsumens indicasset: Qui me videt, videt & patrem meum. Sed & Apostolum audi clamantem de Christo: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & inuentus vt homo, [obediens] vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Qui autem forma Dei est, minor esse non potest. Rogo, quemadmodum pater maior præponitur filio, & filius minor subditur patri, cum forma Dei perfecta sit, & in parte æqualis, & in parte diuinitas eius inæqualis dici non possit: Qui aut æqualis apud nos, aut totus inæqualis apud vos vt sit, necesse est. Igitur eligeri tibi vnum de duobus, aut vnã est eorum diuinitatis gloriæ æqualitas, aut vnã inæqualitas: dum forma ista nemo sit maior vel minor. Aliud est, si contra autoritatem beatissimi Apostoli, doctoris gentium, Christum formã Dei patris esse neges. Si ergo forma eius est, forma sua maior esse non potest, ne nõ Christo, sed semetipso pater maior sit, quia forma sua à vobis maior esse dicitur. Quod fieri nullo modo potest, dum nemo semetipso maior sit. Sed ne fortè etiã hoc præsumas Ariane, dicendo: Pater in natura deitatis parẽ non habet, & nemo ei dignè cõparandus est. Et vt quid coruscũ Pauli Apostoli eloquiũ renuis, dicentis: Christus, qui dũ in forma Dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualẽ Deo? Vel hoc intellige, quia nemo sibi metipso formæ æqualis cõparetur, cum forma æqualis in vnã persona dici nõ possit, dũ æqualitas in vtriusq; cõsistat, & hæc vnita æqualitas non tantũ in voluntate cõcordiæ sit, sed & in deitate, dum hæc forma æqualis omnino in patre non diuidatur: Quia vbi vnã æqualitas est, ibi diuersitas nulla est: vel vbi æqualitas est, alter alteri nõ anteponeitur, sed nec postponitur vel subijcitur, dum vnita æqualitas indiscreta sit, quæ est plenitudo diuinitatis. Nunquid quia æqualem patrẽ & filium in deitate secundum autoritatem euangelicam atque apostolicam dicimus, aliquam comparantes mensuram in his esse, Hæretici, posuimus; dum incomparabilis sit hæc vnita æqualitas diuinitatis, Hæc Deus melius

al. humili auis se

al. ostenditur

A lius senserim, quā ad liquidum dixerim, dum te Deus credendum, non definiendum mihi præbueris; & credere iussum est, non discutere permissum est. Ideo Christus Dei forma vel imago vera deipatris inuisibilis est, quia vna est in his forme & glorię equalitas. Nonne scriptum est: Omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat in ipso: Si aliquid minus est, vbi omnis plenitudo est: Aut si aliquid deest, vbi totum est plenum: Nunquid in quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat, id est, vt sic dicatur, dealiter, quid potest inueniri in ipso minus: Nunquid, Hæretice, plurali numero plenitudines, aut diuinitates, aut formas, aut imagines, aut æqualitates in his personis à sacrosancta scriptura dici inuenies, cum vnita sit deitas eorundem: Nunquid quot significationes dicuntur ad gloriā deitatis, totidemque sunt & species diuersitatis: Absit: Dum hæc vniuersa ad vnitam substantiam dicta declarentur, illud accedit ad causam: Nunquid vbi vna plenitudo diuinitatis est, pars diuersa vel excisa in parte inæqualis in eo est: Dum plenitudo nullam diminutionis partem admittat sibi proprię comparari, cum in forma Dei omnem plenitudinem in se contineat diuinitatis, & ipsa sacrosancta indiscretio æqualitatis nullam patiatur differentiam maiestatis, sicut ipse testatur: Ego in patre, & pater in me. Sed & Esaias hæc comprobans, dicit: Quoniam in te est Deus, & non est Deus præter te: Tu enim es Deus, & nesciebas, Deus Israel salutaris à Deo. Vel hoc Apostolus audi testantem: Quoniam Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Vides quoniam omnis plenitudo diuinitatis patris in filio est, & totus filius in patre est. Ideo vnita est in his personis sempiterna equalitas, quia est immensa deitas, sicut Euangelista dixit: propter hoc magis quærebant eum Iudæi interficere: quoniam non solum soluebat sabbatum, sed & quod patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciās deo. Vel tale dictum accipe: Tu cum sis homo, æqualem te facis Deo. Sed & hoc: vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: quoniam qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit eum. Scito vnum & æqualem in his esse honorem deitatis. Denique ipsum audi ad patrem clamantem: Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Sed & alio in loco idem ipse repetit: Omnia quæ patris sunt, mea sunt. Si ad diuinitatem refers, vnum sunt: si ad operationem facturæ eorum indicas, communis est. Vel hoc intellige Euangelistam Ioannem dicentem: Omnes de plenitudine eius accepimus, gratiam pro gratia. Quod ipse dominus absoluit: Sicut pater suscitatur mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Siue hoc: Pater meus vsque modò operatur, & ego operor. Et alio in loco ipse dicit: Quæcunque enim pater facit, eadem & filius facit similiter. Disce hanc vnitam esse operationem in natura diuinitatis, quæ credentibus vitam æternam tribuit. Et nemo venit ad me, nisi pater adducat eum. Et nemo vadit ad patrem, nisi per me. Disce quia per filium itur ad patrem, & de patre vniter venit ad filium. Nunquid, vt iam prædixi, plurali numero plenitudines in hoc loco designauit Hæretice: dum vnita sit plenitudo diuinitatis eorundem, quæ vitam æternam operatur credentibus. Vtiq; omnes credentes de hac ipsa vnita plenitudine patris & filij, imò & sancti spiritus accepimus: & semper est plenum: quia nihil de indiscreta trinitate deitatis eorum aliquo est minus. Ac per hoc vna est eorum æqualitas, quæ est inenarrabilis claritas. Sanè ne in his diutius immoremur, & excusatione exquisita tam diu prolixam orationem fecerimus, vt de quæstione Arii proponentes, nos tanquam cauillantes fugisse videamur. Denique Esaiam audiant, aduersus dogmata iniquitatis ipsorum hac sententia interrogantem: Stultus enim stulta loquitur, & cor eius vana intelligit, & cõsummat iniqua, & loquitur ad dominum errorem, ad disperdendas animas esuriētes, & animas sitientes inanes faciet. Consilium enim malorum iniquè cogitauit disperdere

d iij humiles

al. quatenus
Coloss. 24

Ioann. 14

2. Cor. 5

al. eorum

Ioannis 5

Ioannis 10

Ioannis 5

Ioann. 3

Ioann. 5

Ioann. 6

Ioann. 14

al. occasione

ne

humiles in sermonibus iniquis, & dissipare verba humilium in iudicio. Nā p̄iſa
 al. cogiti-
 tionis
 Declara-
 tur locus:
 Qui me
 miſit, ma-
 ior me eſt
 al. Et ite-
 rum
 al. & in ſi-
 nu patris,
 qualem ip-
 ſe ſe ſem-
 per ante
 adſumpti-
 onem ho-
 minis vna
 cum patre
 fuiſſe con-
 ſeuerit
 Lucæ 18
 Roman. 1
 al. Timo. 2
 Mediator
 Baruch 3
 al. &
 al. poſtre-
 ma
 al. adinuē-
 tio
 al. aliquā
 pientia cogitauerunt, & hoc conſilium manebit. Vnde oportet nos vniuerſa
 ſecundum regulā euangelicā limantes, vel diſtinguentes, ad cauſam [cogita-
 tionis contradicentis accedere in ſuperiore dicentis: Qui me miſit, maior me eſt.
 Anima duerte cauſa adſumpti hominis dictum fuiſſe, vt cautum inuenimus for-
 mam Dei formā ſerui accepiſſe, ſicut ſcriptū eſt: Miſit de ſummo, & accepit me,
 adſumpſit me de multitudine aquarū. Et alio in loco: Beatus quē elegiſti, & ad-
 ſumpſiſti. [Nec non: Dñs autem adſumpſit me. Nunquid nam homo deum ad-
 ſumpſit, & non Deus hominem: Deus vtique hominem, non homo Deum ad-
 ſumpſit: Nam etſi adſumpſit de Maria virgine, non q̄ ſemper ante adſumptio-
 nem hominis vnā cum patre fuit, amiſit: ſed neq; deitas eius in homine augmen-
 tum aut detrimentū vllum ſuſtinuit. Cū talis in homine fuerit præſenti tēpo-
 re, [qualis & in ſinu patris ſemper ante adſumptionē hominis vnā cum patre fu-
 iſſe cognoſcitur. Sed è diuerſo dicis mihi: Quem admodum hominem Deus ad-
 ſumpſit: Ignoras Eſaiam prophetāſſe: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet fili-
 um, & vocabis nomē eius Emanuel, quod interpretatur, nobiſcum Deus. Sed
 & Apoſtolus hæc confirmat, dicens: Formā Dei, formam ſerui ſuſcepit, HAE.
 Quapropter nobiſcum Deus: ATH. Quid aliud intelligitur, quā q̄ Deus ve-
 rus, & homo verus, hominem verum de Maria virgine, pro ſalute adſumpſerit
 noſtra: Quē tamen Maria ex tribu Iuda ſemen traxit Dauid, qui iam nec homo
 ſolitariuſ ſine Deo, ſed nec Deus ſolitariuſ ſine homine, quem ſuſcepit dici po-
 teſt. HAE R. Vnde filius dei & filius hominis vocitatus eſt: ATH. Sicut cla-
 ritate euangelicæ cenſuræ cautum eſt: Fili Dauid miſerere mei. Quod vas ele-
 ctionis breuiter abſoluit: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecū dum carnem,
 & qui prædeſtinatus eſt filius dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis
 ex reſurrectione mortuorum. Ecce ſecundum hominem. Ecce ſecundum de-
 um. Vnam tamen perſonam duplici ſignificatione eſſe oſtendit, ſicut idem ipſe
 alio in loco repetit: Vnus enim deus. Et non in alia perſona hæc dicendo diſtin-
 xit: Vnus & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Sicut ſcriptum
 eſt: Et homo eſt, & quiſ agnoſcit eum: Vides quia mediator. Nec iam deus tan-
 tum purè ſine homine quem adſumpſit dici poteſt, nec homo ſine deo. Conſide-
 ra quia duplex eſt in vna perſona mediatoris ſignificationis, deus & homo. Dum
 de deo deus ſit, & ſecundum carnē ſdem ipſe filius hominis ſit. Ideo deus verus,
 & homo verus eſt hic mediator, ſicut & forma dei, & forma hominis. Vnde re-
 ceptiſſimus Prophetarum Baruch ad hæc dicit: Hic eſt deus noſter, nec æſtima-
 bitur alius abſq; illo, qui adinuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eā Iacob pue-
 ro ſuo, & Iſrael dilecto ſuo: poſt hæc in terris viſus, & cum hominibus conuerſa-
 tus eſt. Vides ergo, Hæretice, deum per operationem ſuam, id eſt, hominem, fu-
 iſſe agnitum. Si verò hanc tantam probationem non accipis, Interrogabo te de
 mediatore meo, imò omnium noſtrum. Reſponde mihi, cuius cauſa ſcriptum
 vel diſtinctum inuenitur: Vtrum dei, an hominis, qui eſuriuit, [aut ſitiuit, aut la-
 chrymatus eſt, & in agonia poſitus ſanguinem ſudauit, & ad poſtremum paſſio-
 nem mortis verè ſuſtinuit: Si deum propriè ſumis dicendo hæc vniuerſa perpe-
 ſum fuiſſe, occurrit tibi Eſaias contradicens: Deus æternus qui fecit [extrema
 terræ, non eſuriet, neq; laborabit, nec eſt [inueſtigatio prudentiæ eius, dans eſu-
 rientibus cibum, & laborantibus virtutem, &c. Et adhuc ſanctus Hieremias in-
 dicat: Nunquid eris vt homo dormiēs, & ſicut vir qui non poteſt ſaluos facere?
 Vides quia Deus non eſuriet vnq̄, qui vniuerſa ex nihilo conſtituit. Sed nec dei
 tas eius [aliquando paſſionem ſuſtinuit, cū ab ipſius nutu vniuerſa regantur
 & viuificentur. Quapropter omnis poteſtas ſignorum vel prodigiorum Deo
 faciend

Aorum Deo facienti est adscribenda, & omnis tristitia passionis homini est imputanda. Sicut legimus Propheta dicente: Homo in plaga positus, sciens ferre infirmitates, quoniam auersata est facies eius & dehonesta est, nec aliquid aestimata est, hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet: Et sic persecutus est: & dñs tradidit eum pro peccatis nostris, & ipse quia malè tractatus est, non aperuit os suum, ut quis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum in humilitate. Nam quid amplius quàm ipse homo de se testatur: Quid me quæritis occidere hominē, qui veritatem locutus sum vobis: Nūquid ad deitatem pertinet hoc dictum: Tristis est anima mea usq; ad mortem: Nunquid causa Dei scriptū est: Quia oportet filium hominis multa pati a senioribus, & principibus sacerdotū, & scribis, & occidi, & tertia die resurgeret: Nūquid causa Dei hæc oratio offertur: Pater, si fieri potest, transfer calicem istum a me, si hæc vniuersa diuinitati sunt imputanda: Absit: Cū hic homo verè pro nobis passus sit, qui naturam de virgine ex s[er]uatore nostra infirma in se habuit, ideo nostras infirmitates in nostro mortali, vel passibili homine verè sustinuit, qui post passionem a Deo rursus verè adsumptus est. Quod ipse dñs absoluit: Ego pono animam meam, ut iterum accipiam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me. Itaq; intellige, quia prior hic homo in natiuitate de Maria virgine adsumptus est, & in passione permittente potestate eius traditus est, & post passionem denuo adsumptus ab ipso vel acceptus est, sicut scriptum est. Nā etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute Dei. Vides quia secundum infirmitatem nostram homo verè crucifixus est, & secundum virtutem Dei viuit. Deniq; considera Deum pro dispensatione hominis sui, quem adsumpsit, locutum fuisse: Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo illud. Nonne de templo corporis sui locutus est hæc, quod post triduum ipse suscitabit a mortuis: Nunquid homo qui orabat, ut calix ab illo transiret, contra se dicebat: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo rursus adsumendi eam: Vides quia vbi omnis potestas est, nulla in deitate autoritas mortis est. Vbi autem infirmitas corporis est, ibi tristitia cordis est. Nunquid homo solitarius, Photine Hæretice, sine Deo aquas in vinum transtulit: aut confidentia sua mare pedibus ambulauit: Nunquid homo, qui mortē timuisse videtur, si ne Deo mortuos suscitasse inuenitur: Nunquid per potentiam hominis solitarij terra contremuit: aut rupes & saxa sese illidentia s[er]uoluerunt: Nunquid homo sine Deo dæmones increpabat: aut virtutes faciebat: Nunquid homo sine Deo ventis imperabat, & placidas æquoris vndas compescebat: Nūquid homo solitarius a mortuis resurgere potuit: aut in medio discipulorum ianuis clausis s[er]stitit inter illos, & docuit eos de regno Dei: Nunquid homo solitarius aut super omnes cælos ascendere a semetipso sine Deo valuit: Hæc cuncta facta cū Deus causa adsumpti hominis sui sit operatus, ideo omnis potestas signorū & prodigiorum Deo est adscribenda, & omnis infirmitas passionis homini est imputanda. Sanè hic secundum naturam Dei, & non hominis dicta accipe, dicentis: Qui me videt, videt & patrem meum. Sed & alio loco idem ipse repetit: Nemo vidit patrem, nisi filius: Nemo scit filium, nisi pater. Siue hoc: Nemo vidit Deum & vixit. Sed & Apostolus ad hæc testatur: Qui est imago Dei inuisibilis. Quod ipse pater inuisibilis absoluit: Faciamus hominem ad imaginē & similitudinem nostram. Vides vnam esse inuisibilitatis diuinæ naturę imaginē patris & filij, imò & sancti spiritus, purè quam nemo vidit vnquam hominum, nec videre potest, sicut scriptum est: Deum nemo vidit vnq[ue]. Nam si homo verè adsumptus, visus, palpatus, flagellatus, pallio circumdatus, spinis coronatus, felle & acetato potatus, in ligno crucis clauis constipatus, lancea [latere perforatus, sanguine

Hiere. 38

al. post tres dies

al. radice

Ioann. 10.

1. Corin. 13

Ioannis 34

Ioann. 10

al. diffiluerunt

al. seculit

Exod. 33

Coloff. 1

Genesis 14

Ioannis 12

al. lateribus

guine

Na p[er]p[et]ua
nuera
cogita
me est
nus for
pit me,
i. & ad
um ad
um ad
impio
ugmen
ti t[er]po
tare fu
Deus ad
ariet fil
eus. Sed
HAE.
Deus ve
nsp[er]it
homo
ici po
cur cla
as ele
rtem,
ationis
lum de
em ipse
disting
riptom
eus tan
Confide
s. Dum
s verus,
Indere
æstim
cob que
nuera
inem su
bo re de
criptum
nit, ante
m pallio
la perpel
extrema
dians et
m[er]ita
facere.
i nec del
egant
m Deo
facient

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

al. vel Migratione solicolæ Manichei
 guine & aqua non didatus, & vsque adeo sepulturæ traditus [vel humatus sit. C
 Nonne hæc cuncta verè secundum naturam hominis sustinuit, Marcionita: De
 nisque de ipsa natura hominis scriptum accipe & tu Paganis consimilis solicolæ
 Manichæe: nunquid de natura Dei dictum est: Videte manus meas & pedes
 meos, quoniam ego ipse sum, palpate & videte, quia spiritus carnem & of-
 fanon habet, sicut me videtis habentem: Vtiq; caula hominis, & non deitatis
 post resurrectionem piscem & fauam edit. Nunquid vt deitas à Thoma videre
 tur, poscit ab eo: porridge digitum tuum huc, & vide manus meas, & immitte ma-
 num tuam in latere meo, & noli esse incredulus, sed fidelis: Absit: Dum ipse de
 deitate sua prius dixerit: Nemo vidit filium nisi pater. Et: Qui me vidit, vidit &
 patrem meum. Nonne hic nulla phantasia facta est, vbi vniuersa veritas in ho-
 minis passione, vel resurrectione declarata est: Interrogabo & te Photine, qui
 Christum Deum verum abnegas, & hominem purum tantummodo confue-
 ris. Nunquid causa hominis cautum inuenitur: In principio erat verbum, & ver-
 bum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum.
 Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: Nūquid homo in hoc
 principio fuit, Homuntionita, & non Deus Dei filius ante omne omnino prin-
 cipium semper vnà cum patre fuit: [Sanè hunc hominem nuper de Maria vir-
 gine adsumpsit. Nunquid per hominem visibilia & inuisibilia facta sunt: sicut
 magister Gentium testatur: Omnia per ipsum facta sunt visibilia & inuisibilia,
 tam ea quæ sunt in cælo, quàm ea quæ sunt in terra, siue throni, siue virtutes, si-
 ue potestates, siue dominationes: Accipe in hoc dicto & tu consimilis synagoga
 Satanæ, nomen falsum apostatice Iudæe, qui afferis patrem ad angelos locutum
 fuisse: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Dum ima-
 go angelicæ [facturæ sit spiritus vel ignis, quæ tamen à Deo filio facta est, sicut
 scriptū est: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Vel hoc: Qui D
 facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignes flammantem. Nunquid ange-
 lus vt ipse factus est, alterum ministerio facere, aut imaginem suam ipse potu-
 it: Absit. [Sanè Deus Dei filius ad imaginem vnitæ immortalitatis suæ, & si-
 militudinem æquitatis suæ fecit hominem, vt homo in qua iustitia factus fue-
 rat, imaginis incorruptæ permaneret, & similitudinem voluntatis per operatio-
 nem spiritalem factoris imitando possideret, dum non sit factus talis homo pro-
 prie, qualis est pura creatoris imago diuinitatis: quia sanè inter est ad imaginem
 & similitudinem referri: & multum distat, vt qualis vel quantus est factor,
 tantus dicatur esse, qui factus à Deo est. Vnde post transgressionem Adam, i-
 imaginem immortalitatis, in qua factus fuerat, amisit: quia diabolo consensit, vt
 cautum est: quia Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Si
 ue hoc: qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam & immortali-
 tatem. Vel hoc: Absorpta est mors in victoria: vbi est mors aculeus tuus: Aut
 hoc: Nouissimus inimicus destruitur mors. Sed & hoc: Quoniam Deus omnes
 vult saluos fieri, & ad cognitionem veritatis peruenire. Necnon & hoc scriptum
 est: Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde. Sed & in Evangelio po-
 situm est: In ipso quod factum est, vita est, & vita erat lux hominum. Itaq; quod
 in Adam amisimus, per Christum dominum nostrum in baptismo suscepi-
 mus, vt scriptum est: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo
 cælestis. Sicut ergo portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem
 cælestis. Vides imaginem primi hominis de transgressionem factam esse mor-
 talem siue terrenam: & imaginem secundi hominis, de iustitia & veritate fa-
 ctam esse immortalem vel cælestem: Dum in Adam omnes moriuntur, & in Chri-
 sto omnes viuificantur. Disce iam tu Ebion & Photine semper fuisse Deū Dei fi-
 lium

A lium cum patre, qui hominem & vniuersa instituit, qui se ante Abraham in claritate euangelicæ censuræ fuisse testatur, dicens: Ante Abraham ego sum; Et non deitas filij Dei, quæ vnâ cum patre semper fuit; Nam hic homo filius Dauid, & filius Abraham nuper sit genitus. Vtique hæc cuncta superius dicta ipsa diuinitas filij Dei est operata, antequam hominem assumpserit, qui pro nostra salute denuo de spiritu sancto ex Maria virgine natus est. Vnde Deus verus, & homo verus est, sicut & filius Dei, & filius hominis est, dum de Deo Deus, & secundum carnem idem ipse filius hominis. Siue hoc: Pater clarifica me apud te metipsum, claritate quam habui antequam mundus hic esset. Vtique hic dicit hunc hominem, quem nuper adsumpsit de Maria virgine, Vnde adsumptus homo filius Dauid, siue filius Abraham esse ab Euangelista prædicatur; Dum & Deus, qui adsumpsit hominem secundum diuinitatem, sit & filius Dauid secundum dispensationem filij hominis; Dum & Deus de Deo sit, & secundum carnem homo filius hominis sit, dum & Deus & homo sit, & homo sine Deo non sit, & Deus solitarius sine homine quem adsumpsit, non sit. Itaq; sciat se omnis confusa sylua Hæreticorum, vbi tot genera draconum & ferarum requiescunt, in hoc blasphemare, cum alij Deum solitarium sine homine tantum prædicent, & alij hominem tantum modo purum sine Deo profiteantur. Dum causas dispensationis passim confundunt, sicut infirmitatem humanam mortalis hominis diuinitati immortalia adscribant, aut impassibilem deitatem ad naturam hominis passibilis propriè comparent, in hoc miseri laborant, vt alij Deum verum, & alij hominem verum filium Dei abnegent. Respondete mihi Manichæi, filij tenebrarum, in quos tot genera serpentium lubricos habet anfractus, filium Dei, id est, Deum verum, & hominem verum de Maria virgine pro nostra salute non confitemini, vt scriptum est: Ecce virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emanuel; quod interpretatur, nobiscum Deus. Si phantasma tibi videtur angelum Gabrielẽ Mariæ testificari, dicentem: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam ante Deum; Ecce accipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Vel Euangelista ad hæc testante: Et peperit filium primogenitum, & pannis eum inuoluit, & posuit in præsepio. Si phantasia tibi videtur, quid concepit: vel quid peperit: aut quid pannis inuoluit, & in præsepio posuit? Siue hoc exemplum accipe, angelum ad pastores dicentem: Et dixit illis angelus: Nolite timere. Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis obuolutum, & positum in præsepio. Et subito facta est cum eis multitudo exercitus laudantium Deum, & dicentium: Gloria in excelsis Deo, & pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Nunquid phantasia angeli exultauerunt in cælo? Nunquid phantasia fuit, quod adorauerunt Magi venientes ab oriente? Nunquid phantasia secundum legem octaua die manibus palpatur vel circumciditur? Nunquid pro phantasia infantes occisi sunt? Nunquid phantasma Ioannes manibus atrectans baptizauit? Nunquid phantasia erat super quem vidit Ioannes spiritum sanctum in specie columbæ venientem & manentem super eo? Nunquid phantasia pedes discipulorum manibus lauit? Nunquid phantasma verè manducauit & bibit? Nunquid phantasia lutum de sputo fecit, & liniuit oculos cæci, & vidit? Nunquid phantasia Lazarum foetentem quarto die suscitauit? Nunquid phantasia vnicum matris viuificauit? Nunquid phantasia Centurioni puerum condonauit? Nunquid phantasia in cruce pependit, cum tremefactis cardinibus mundi, videns Centurio confessionem dedit, dicens: Verè filius Dei est hic: Nunquid phantasia in sindone inuoluit Ioseph, & posuit in monumento? Nunquid phantasma à mortuis

Ioann. 8.

Ioann. 17.

al. vt

Manichæi

Esaiæ 7.

Lucæ 1.

Lucæ 2.

Math. 27.

tuus

tuis post tres dies resurrexit, & in caelis ascendit, & sedit ad dexteram patris; Absit Manicheæ, in quo diabolus vniuersa phantasmata erroris est operatus: præsertim [cum hæc cuncta superius memorata, quæ specialiter pro homine m. fa- biliter sunt dicta, Deus verus in homine vero sit operatus. Ideoq; cognosce in hoc loco & tu Ariane, quem diabolus in agro dominico inter bonum triticum ausus est ad eradicandum semen suum zizaniæ serere, vt scriptum est: Scio opera tua, quod nomen habes tantum, quod viuus, ecce mortuus es. Esto itaq; iuglās, & constabilito reliqua quæ moritura sunt. Non enim inuenio opera tua plena coram domino. Memento quemadmodum acceperis, & quomodo audieris: Serua & age poenitentiam. Sin vero, veniam ad te vt fur, & nescis qua hora veniam ad te. Audis Hæretice, qui nomen tantum Christiani habes, & ore diaboli loqueris, qui ignoras causa dispensationis hominis dictum fuisse: Qui me misit, maior me est. HÆ R. Dic orthodoxe, si pro dispensatione hominis, vt asseris, positum est: Qui me misit, maior me est. Ergo quo tempore missus à patre est: Fortè dicturus es: Absens ab illo. Tunc non fuisse recognoscit. ATH. O satis confusa conscientia cæcitas, quæ protus serpentis veneno est infecta. Vtiq; si absens à patre fuit, quomodo indiuisa natura est: & si diuisus est, quomodo vnus in vno est: Et si absens fuit, cum in homine fuit & est, cur à piscatore Ioanne nobis in sinu patris agens vnus semper annunciatus est dicens: Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus, qui est in sinu patris ipse enarrauit: Denique ad hæc ipsum audiloquentem: Verba quæ [vobis locutus sum, non sunt mea, sed eius qui me misit. Sed & hæc: Opera quæ ego facio non sunt mea, sed eius qui me misit patris, ipse operatur opera sua. [Et: Si mihi non creditis, operibus credite, quia ego in patre, & pater in me. Ecce de loquente pater loquitur, & de operante pater vniter operatur, & de manente patre in filio, manet filius in patre. Vides indiuisam esse naturam diuinitatis patris, & filij, dum quod loquitur natura filij vniter loquitur & patris, & quod operatur natura filij, hæc ipsa vniter natura diuinitatis operatur & patris. Et cum maneat [naturaliter filius in patre, idem inuicem manet pater in filio. Vnde vt certus sis inter exeuntem, & à quo exierit, vt ipse ait: Ego à patre exiui, & veni: nomina in personis ostenduntur, & non vnita plenitudo diuinitatis, quæ est indiscreta, diuiditur. Dum qui à patre exiuit, hic semper in patre fuit & est, vt ipse testatur: Ego in patre, & pater in me. Præterea dum & vbiq; præsens sit hæc vnitatis plenitudo, & omne adimpleat interius & exterius, à summitate caelorum vsq; ad profundum inferorum, sicut scriptum est: Ego dominus deus, qui impleo caelum & terram, & omnia quæ in eis sunt. Vides vnitam esse hanc plenitudinis indiscretam diuinitatem: itaq; considera, quia quicquid ad deitatem refertur, vnitatem indiscretam esse designat: quicquid causam hominis indicat, naturam infirmitatis ostendit, sicut ipse ait: Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habentem. Nonne in hoc dicto hominem ostendit: Nam secundum Deum sic profecutus est: Spiritus est qui viuificat: Nā caro nihil prodest: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Vides quia vbi auctoritatem refert, diuinitatem indiuisam esse ostendi, vbi ad hominem, naturam infirmitatis designat. Ac per hoc omnis potestas Deo est adscribenda, & omnis infirmitas homini est imputanda, sicut ipse ait: Tristis est anima mea vsq; ad mortem. HÆ R. Rogo, qui maior: qui adsumpsit, an qui adsumptus est: Deus, an homo: hoc est, forma Dei, an forma serui hominis: qui [clarificat, aut qui [clarificatus est: sicut ipse dicit: Nūc [clarificatus est filius hominis, & Deus honorificauit eum. Et sic profecutus est: Et Deus protinus honorificauit eum in se. ATH. Considera iam in his dictis vnā personam duplici vocabulo declaratam esse, Dei & hominis, Apostolo dicente

al. dum

1. Ioann. 1
 al. ego
 Ioann. 14.

al. vel
 Ioann. 10

al. natura
 filij

Hier. 23

Luc. 24
 Ioann. 6

Math. 26

al. glorifi-
 cat
 al. glorifi-
 catus
 al. honori-
 ficatus

C

D

cente

A cente: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Siue hoc: Mediator autem vnus non est, Deus autem vnus est. Vides autē mediatorem vel arbitrum vnum esse Deum, vnum & non alterum in persona esse mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum. Sed ediuerso dicis mihi Hæretice: In vna persona Dei & hominis quid potest discerni? Ergo si non discernis, certus esto, quia & deitatem passam simul esse ostendis. Et cur tu in vno homine causam animæ discernis? Hæretice: secundum dominicum dictum, eò quod nō debeat timeri homo, qui habeat potestatem occidere corpus, animam autem non possit occidere: Si tu in hac causa animam tantum discernis in vna persona hominis, quæ ab homine non interimitur: quanto magis nos in vna persona Dei & hominis, causam immortalitatis, id est, deitatem ab hominis infirma natura discernimus? Deniq; Deum ad hæc audi loquentem: **Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo illud.** Nunquid deitas dissoluta est, Marcellio Hæretice, vt adseueras, siue sapientia, vel virtus Dei patris, & non homo: Vtiq; homo verè passus est, qui templum Dei factus est, qui ab ipso resuscitatus est, sicut scriptura diuina testatur: **Confige clauis à timore tuo carnes meas.** Siue hoc: **Et videbunt in quem compunxerunt.** Vtiq; hominem videbunt, quē crucifixerunt. Nunquid diuinitatem clauis fixerunt, aut lancea perforauerunt? Absit. Vel hæc dicta accipe: Spiritus autem promptus. Nōne de vna persona hæc dixit, cuius tantum causa distinxit? Rogo, si ipse infirmitatē hominis, quā adsumpsit, deitati suæ immortalī non imputauit, tu tantam, & tam immensam deitatem, per quam omnia sunt facta, homini passibili adscribis: Sicut soles proponere Apostolum dixisse: Omnia subiecta sunt ei, præter eum, qui subiecit ei omnia. [Nam cum subiecta illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit ei, qui sibi subiecit omnia. Hoc euidenter ad deitatem diuinitatis filij Dei non pertinet dictum, dum per ipsum cuncta sint facta, & semper illi fuerint subdita, quia nemo sit, qui facturæ suæ non dominetur semper. Vnde homini qui nuper natus est, sine dubio ante passionem filij non fuerant subiecta, cum adhuc ipse homo mortis esset pro nobis debitor. Vnde post passionem vniuersa sunt ei subdita, sicut ipse homo de se significat, qui adhuc in cœlis non fuerat: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Deniq; vel hoc accipe: Et potestatem dedit ei ad iudicium faciendum, quoniam filius hominis est. Vel saltem de vnica bonitate naturæ ipsius domini dicta suscipe: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Nunquid se de hac ipsa sola bonitate patris alienum esse perscripsit, qui sic subiunxit: Et quem misisti Iesum Christum: Nam & pater eadem testatur: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Vides bonum esse verbum Dei, qui de patre substantialiter vel naturaliter consistit. Ideo huiuscemodi omnes comparationes pro infirmitate hominis sunt dictæ: Qui me misit, maior me est. Siue in hoc dicto, in quo solent argumentari: Quid me dicis bonum? nemo bonus, nisi solus Deus. Cum alio in loco ipse dicat: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sed & hoc: Ego sum pastor bonus. Sicut & de persona sancti spiritus sic cautum inuenimus: Spiritus tuus bonus deducat me in viam rectam. [Disce vnā esse bonitatem in natura patris, & filij, & sancti spiritus. [Igitur vel nunc perpende, quia omnis infirmitas homini est imputanda, & omnis potestas bonitatis signorum vel prodigiorum deitati indiscretæ trinitatis est adscribenda. HÆC. Ergo, si vna natura patris, & filij indiscreta est, qui adicis vnus in vno est, sicut scriptum est: Ego in patre, & pater in me: & causa dispensationis hominis dictū fuisse adseris, id est: Qui me misit, maior me est: quid iam de persona spiritus pa-

1. Timoth.

Matth. 10

al. de hos

Matth. 16

al. tunc cū
al. subdi-
dit.Math. 28
Ioann. 5

Psal. 44

Lucæ 18
Matth. 20al. Vides
al. consi-
dera itaq;

e racteti

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

al. vnitam
al. aliquando mutuam eorumdem vicissitudinem in diuinitate
Psal. 79
Daniel 7
Roman. 1
Matth. 20
al. scabellum pedum tuorum
Vnigenitus.
Primogenitus. Apocal. 1.

paraleti hoc loco diciturus es: minor non est, qui à filio missus est: sicut ipse ait: Si non abiero, paraletus non veniet. Et: Si abiero, mittam eum ad vos, & docebit vos omnem veritatem: ATHAN. O inaudita adhuc penitus tam inquisita præscriptio. Itaque suggerente ipso de se sancto spiritu, oportet nos vnum pro multis pertinens dare autoritatis exemplum. Memento [reciprocam esse hanc naturæ virtutem mittentis & missi, dum hic, qui nunc missus est, ipse iam pridem misisse mittentem inueniatur. Denique per sanctum Esaiam, Deum Dei filium accipe testantem: Accedite ad me, & audite hæc. Non ab initio in occulto locutus sum, cum fierent, illic eram, & nunc Dominus misit me, & spiritus eius. Disce tandem [aliquando vnitam esse hanc naturæ diuinitatem mittentis & missi, dum qui nunc in Euangelio quamuis missurum se spiritum paraletum testatus sit, tamen se ipse ab eo iam prius missum per interlytum Esaiam professus est: dum hic qui mittitur, à mittente nunquam diuiditur, quia indiscreta natura est, dum inter mittentem & missum personæ ostenduntur, & nulla in diuinitate diuisio est. Præterea dum vbique præsens sit hæc vnita plenitudo, & omnia impleat interius & exterius, à summitate cælorum vsque ad profunditatem inferorum. HAERET. Rogo, si filius hominis est, vt de veteri autoritate scripturarum mihi indices. ATH.

Quæso, audi Psalmographum: Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi. Sicut & sanctus Daniel testatur: Videbam in visu noctis, ecce cum nubibus cæli venientem filium hominis, & appropiavit vsque ad veterem dierum, & oblatu est ei principatus, & honor, & imperium, & omnis plebs, & tribus, & linguæ seruiunt ei: potestas illius perpetua, quæ non desinet, & imperium eius non interibit. Ecce filium dexteræ, ecce filium hominis, sicut Apostolus dicit: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Nam secundum deitatem, sic ait: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis. Sicut & ipse Pharisaos interrogat de diuinitate sua: Quid vobis videretur de Christo? Cuius filius est? Responderunt ei ludæi: Dauid. Et ait illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum, dicens: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos [sub pedibus tuis? Si ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat respondere illi verbum. Disce ergo, quia secundum carnem filius hominis est, hoc est, Dauid, & secundum diuinitatem, idem ipse filius Dei est in virtute, & Dominus ipse Dauid est. Quamobrem vnigenitum dum scriptura refert, secundum diuinitatem indicat, qui in deitate vnigenitus à Deo patre, omnino fratres non habet: & dum primogenitum nominat, naturam hominis ostendit, quod Apostolus declarat, dicens: Vt sit ipse primogenitus inter multos fratres. Siue hoc accipe exemplum, & ab Iesu Christo: qui est tectis fidelis, primogenitus ex mortuis. Nónne vna est persona filij, & duplex est eius significatio, Deus & homo? Nónne vnus est filius, qui secundum carnem primogenitus filius nuncupatur ex mortuis homo: sicut scriptum est: Qui est primogenitus ex mortuis. Itaq; crede mihi, qui legis hanc scripturæ meæ fidei professionem, quia multi de hac tractauerunt, sed non intelligentes errauerunt. Quidam personam pro causa discernunt, duos filios in confessione introduxerunt, causam passionis hominis à diuinitate discernere, & non personam: dum vnus sit filius, cuius est persona, sed duplex significatio est: dum vnigenitus à Deo patre Deus sit, & primogenitus à mortuis homo sit, dum Deus verus, & homo verus sit, & cum Deo sit, & secum adsumptus

A sumptus sit. Quapropter causa discernitur & non persona. Ac per hoc in deitate ubi dicit, impassibilem diuinitatem designat. Vbi autem causam hominis indicat, naturam passibilem esse demonstrat. Vides quia ubi secundum auctoritatem refert, diuinitatem indiuisam à Deo patre esse ostendit, ubi secundum hominem, naturam infirmitatis declarat. Ideo omnis potestas Deo est adscribenda, & omnis infirmitas passionis, homini est imputanda.

al. ad ho-
minem
al. ad
al. ad

D. ATHANASII AR- CHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni de incarnatione Verbi, eiusque ad nos
per corpus aduentu.

Liber I.

Satis quidem in his, quæ præmissimus, de execrabili errore & superstitione gentilium diximus, quo pacto scilicet initio simulachra inuenta sunt, quodque ex malitia homines huiusmodi sibi nefarium instituerunt cultum. Sed & pauca per Dei gratiam de paterni verbi deitate signauimus, de quibus illius in omnibus prouidentia, atque virtute, ut scilicet bonus pater per ipsum cuncta disponat, & omnia moueantur ab ipso, & in ipso viuificata, latentur. Age nunc Machari fidelissime, quæ sunt reliqua videamus, ac religiosa deuotione de incarnatione verbi, de quæ diuino ipsius aduentu

B tu ad nos, pro viribus differamus. Quem Iudæi quidem in ius vocant, gentiles irrident, nos autem supplices adoramus, ut magis ex manifestata verbi humilitate, maior atque auctior in ipsum surgat nostræ deuotionis affectus. Eodem enim maius habet suæ diuinitatis testimonium, quod magis apud infideles irridetur. Quia quæ homines non capiunt, ceu impossibilia, hæc possibilia ipse monstrauit. Et quæ ut indecentia irrident mundanæ professores sapientiæ, ea ipse pietate sua decentissima fecit. Et quæ veluti humana arguti irrident, hæc ipse potentia sua diuina declarauit, dum superstitionem idolorum ea quæ putatur, utilitate sua per crucem destruit, irrisoresque illos & incredulos inuisibiliter, ut diuinitatem ipsius & potentiam recognoscant, quotidie inducit. Cæterum, ad ista explicanda, operæ precium est, priora recolere, ut etiam causam, cur tantum actale Dei verbum in corpore manifestatum sit, queas agnoscere, ne putes naturalis consequentiæ ordine saluatorem corpus suscepisse, sed cum esset natura in corporeum Dei verbum, per summam tamen clementiam & bonitatem patris sui, pro salute nostra nobis in humano corpore fuisse reuelatum. Sed enim priusquam ista eloqui aggrediamur, de creatione rerum, eiusque creatore Deo, pauca dicenda sunt, ut sic eius quoque inuolutionem ab eo, qui hanc ab initio condiderat, Deo Dei verbo merito factam, dignè animaduertere possimus. Nihil enim profecto inconueniens videbitur, si per quem illam condidit pater, in ipso eius quoque salutem operatus sit. Mundanæ molis

e ij fabri-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Epicuroi
oia fortui
to esse fa-
cta sentie-
runt, vltro
seu fortui
to ac teme-
re.

Platonico
ru error
coargui-
tur super
rerum cre-
atione.

Alij ser-
ror super
mundi cre-
atione.

Liber pa-
storis.

Dei circa
genus hu-
manu ele-
mentia.

fabricam, eiusq; creationem multifarie exposuerunt, & quisq; prout sibi visum est, ita de ea diffiniuit. Alij enim sicut Epicurei, vltro ac fortuito facta dicunt omnia, hi etiam prouidentiam tollunt, ac seipfos destruunt, dum certis manifestisq; rebus contradicunt. Si em̄ spōte sua, & sine prouidentia (vt ipsi volunt) facta sunt omnia, oportuit ea sibi similia passim ac simpliciter fieri, nullamq; rerū esse differentiam. In mundo enim perinde atq; in vno corpore vnum debuerant esse omnia, aut sol, aut luna, aut vna quæuis reliquarum partium, & in hominibus itidem totum esse debuit, manus, aut oculus, aut pes. At nunc nō ita est, sed videmus aliud esse solem, aliud lunam, aliud terram. Et in humanis corporibus aliud manum, aliud pedem, aliud caput. Porro hic tantus ordo, tamq; singularis dispositio, non vltro hæc facta declarat, sed causam præcessisse significat, per quam tāti operis principem & creatorem Deum esse datur intelligi. Alij verò, quorum est princeps magnus ille apud eos Plato, ex subiecta infectaq; materia Deum omnia fecisse autumant. Non enim quiuisse Deum aliquid facere, nisi antè fuisset subiecta materia. Sicuti & fabro lignū oportet subiectum esse, vt possit operari. Non intelligunt qui sunt huiusmodi, Deum se imbecillum facere. Si enim non est ipse materiae autor, sed ex subiecta iam atq; parata molitur omnia, infirmus est, qui sine lignis nihil rei necessariae possit efficere. Hac nempe ratione, sublata materia, Deus nil fuisset operatus. Et quomodo iam conditor & autor diceretur, qui facere accepisset ab alio, à materia scilicet: Erit autem, si ita sit, Deus tantum artifex, non etiam creator essentia. Siquidem per materiam subiectam operatur, nec est autor ipse materiae. Nulla enim ratione creator dici posset, nisi condidisset ipse materiam, ex qua etiam quæ sunt condita, faceret. Alij ab hæresi profecti, creatorem sibi alium fingunt, præter patrem domini nostri Iesu Christi. Multum sanè, & circa ea quæ dicunt, cœcutientes. Nam dicente ad Iudæos domino: Nō legistis, quia qui ab initio creauit, masculum & foemina creauit eos, & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna: Deinde creatorem signanter adijciens: Quos ergo, inquit, Deus coniunxit, homo non separet. Quomodo isti nouam, & à patre diuersam creationem inducunt: Porro si iuxta Ioannē qui cuncta comprehendit, inquit: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Quomodo erit alius conditor, præter patrem Christum: In hunc mundum isti delirant. At verò diuina doctrina, & Christiana fides, hanc illoꝝ vanitatem vt impiam exhorrescit. Neque enim sponte ac fortuito, quod non sint absq; prouidentia, neq; ex præsubiecta materia, quia non est imbecillus Deus, sed ex non existentibus, quæ nusquam erant, omnia esse, iussisse Deum, per verbum suum nouit. Sicuti per Moysen dicitur: In principio fecit Deus cælum & terram. Ille quoq; pastoris perquam sanè utilis liber, primo omnium inquit: Crede vnum esse Deum, qui omnia creauit ac perfecit, & ex non existentibus ad esse produxit. Quod & Paulus significans, ait: Fide intelligimus, verbo Dei perfecta esse secula, vt ex non apparentibus visibilia fierent. Deus enim bonus est, imò fons ipse bonitatis. Porro autem nullius rei inuidia subest. Ideo nemini esse inuidens per verbum suum dominum nostrum Iesum Christum ex non existentibus omnia fecit. Atque inter omnia, quæ sunt in terra condita, humanum genus miseratus, vidensque illud non sufficere conditionis suæ ratione ad permanendum semper, plus aliquid illi indulgit. Neque enim tantummodo, vt cætera bruta & terrena animalia condidit homines, sed ad suam eos finxit imaginem, virtutis suæ illos participes faciens, vt verbi sui quaedam veluti vmbra habentes, rationalesq; facti, permanere in beatitudine possent,

sent, viuentes veram & felicissimam in paradiso sanctorum vitam. Sciens item humanum arbitrium in vtrancq; partem posse declinare, in dultam illis gratiam & lege & loco præmunite curauit. In paradysum enim illos inducens, legem eis dedit, vt siquidem seruaerent acceptam gratiam, boniq; persisterent, haberent in paradiso vitam inæore omni & dolore ac sollicitudine vacuam, adiecta illis re-promissione cœlesti, immortalitate fruendi. Sin autem transgredere-tur legem, atq; auersi fierent mali, scirent se naturalem mortis corruptionem esse passuros: Nec iam in paradiso victuros, sed extra illum moriētes, in mortem putredinem que soluendos. Hoc autem & diuina scriptura præsignat, dicens ex persona Dei: De omni ligno, quod est in paradiso, comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali, non comedatis. Quacunque autem die comederitis, morte moriemini. Quid autem est aliud dicere, morte moriemini, nisi illos non solum denuncia-re morituros, verum & in mortis corruptione permansuros: Miraris fortè, quid cum de incarnatione verbi dicere instituerimus, nunc de naturæ humanæ prin-cipio differamus, sed hoc à proposito & intentione nostra alienum non est. Ne-cesse est enim, vt cum de aduentu ad nos saluatoris nostri dicimus, etiam ho-minum principia repetamus, vt scias ex causa nostra descensus illius occasionem rationemque fuisse, præuaricationemque nostram verbi accessisse clementiam, vt ad nos quoque descenderet, & appareret inter homines Deus. Illius enim incarnationis & humanitatis nos occasio fuimus, & salutis nostræ causa, digna-tus est in humano corpore nasci, atque apparere. In hunc igitur modum De-us hominem fecit, & permanere immortalem voluit. Verum homines per negligentiam atque contemptum auersi à Dei cogitatu, adinuenerunt sibi ma-la, sicut in priore libro docuimus, exceperuntque prius intentatam sententi-am mortis. Neque iam, vt conditi sunt, permansere, sed pro cogitationum suarum vanitate corrupti sunt, morsque aduersus illos præualuit, regnans. Nam præuaricatio mandati, illos ad naturæ suæ reuocauit originem, vt sicut cum non essent, conditi sunt, ita illius essentiæ suæ corruptionem pro tempore sus-tinerent, & meritò. Si enim, cum aliquando non essent per naturam, præsen-tia & benignitate verbi, ad esse vocati sunt, consequens omnino fuit, vt priua-ti Dei cognitione homines, & in ea, quæ non sunt, auersi (Non sunt enim ma-la, sunt autem bona, quandoquidem ab eo, qui verè est, Deo facti sunt) semper esse delinerent, id est, dissoluti in morte, & corruptione persisterent. Est enim per naturam homo mortalis, quippe ex non existentibus conditus. Cæterum, si illius similitudinem, qui verè est, seruasset, per cognitionem & contemplationem Dei, naturalem corruptionem superasset, immortalisque mansisset, vt ait Sapientia: Attentio legum est immortalis roboratio, incorruptibilis autem persistens, vixisset vt Deus. Sicuti fermè & diuina scriptura hoc indicans, ait: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes, vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. Deus enim nos non solum ex non existen-tibus fecit, sed & secundum Deum viuere nobis indulsit, verbi sui gratia. Ho-mines verò ab æternis auersi, & concilio diaboli ad corruptionis conuersi ope-ra, autores sibi mortalis corruptionis effecti sunt. Erant illi quidem, vt prædi-xi, natura mortales, verum participatione verbi, naturæ transgressi limites, bo-ni perstitissent. Nam per consortium ac præsentiam verbi, naturalis corruptio his minime appropinquasset, quemadmodum & Sapientia dixit: Deus creauit hominem ad incorruptionem, & imaginem suæ æternitatis fecit illum. Inui-diaverit diaboli mors introiuit in mūdum. Hoc autem facto, homines quidem moriebantur. Iamq; aduersus eos corruptio inualecebat, eo contra genus omne mortalium præualens, quo & diuina comminatio contra eos ex mandati trans-gressio-

Arbitrij
hois verè
bilitas.
Quæ fue-
rit prima
paribus
in parad
so diuer-
sanub. lex
data.

Morte mo-
riemini,
quomodo;

Verbum
Dei ppter
nostrā sa-
lutē caro
factum.
Homines
auersi a
Dei cogi-
tatu.

Mala non
esse.

Homines
per
naturam
mortalis
est.

Hō ad in-
corruptio-
nē condit-
us sua ma-
litia mor-
tem incur-
rit.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

gressione præcesserat. Namq; & in delictis homines non vsq; ad statutos terminos steterat, sed paulatim progressi, iam in immensum iniquitatis verticē venerat. Quippe qui ab initio malorū inuētores, mortem aduersum se, corruptionēque prouocauerat. Postea verò ad iniustitiā versi, nequitiamq; omnē supergressi, neq; vno contenti malo, sed præteritis noua semper addentes, nullā peccandi fatietatē capiebant. Erant em̄ vbiq; adulteria, vbiq; furta, rapinisq; & cædibus omnis terra feruebat, nequitia & iniustitia, nullo legis coercebant metu, sed scelera omnia publicè privatimq; impunè admittebant. Vrbes aduersus vrbes bellagerebant, gentes in gētes insurgabant, atq; orbis totus seditionibus agitabatur ac pugnis, cum singuli studerēt cæteros superare nequitia, ne ab illis quidē abstinere, quæ præter naturā sunt. Verūm vt ait Christi testis Apostolus, scēminæ illorū immutarunt naturalem vsu in eum, qui præter naturā est. Similiter & masculi omisso naturali vsu scēminæ, exarserūt in cōcupiscentia sua in alterutrū, masculi in masculos, turpitudinē operantes, et mercedē quam oportebat erroris sui in semetipsis recipientes. Horū ergo gratia morte magis præualēte, nequitiaque in hominibus contra homines perseverante, humanū quidē deperibat genus, defluebatq; homo rationalis, ad Dei imaginē conditus, diuinumq; ad eō & illustre opus interibat. Eteḿ mors, vt prædixi, iam aduersum nos per legem præualebat, neq; legem effugere fas erat, quod à Deo præuaricationis gratia fuisset imposita. Eratq; quod fiebat, indignum profecto, atq; indecēs. Indignū quidem si in verbis suis mentiretur Deus, ac decernente illo mori hominē, per mandatū præuaricationem, postq̄ præuaricatus esset, non moreretur, sicq; sentētia diuina nutaret. Non em̄ esset verax Deus, si dicente illo moriturū hominem, non moreretur. Porro indecens erat, vt quæ semel ab eo fuerant condita rationalia, verbisq; ipsius participatione honorata, perirent, rursumq; per corruptionem ad non esse redirent. Neq; em̄ competebar diuinæ bonitati, vt quæ ab ipso facta fuerat, per diaboli subdolā malignitatem soluerentur in nihilum. Ad hæc, indignissimum profectō fuit Dei artem in hominibus exterminari, siue per ipsorum negligentiam, siue per diaboli astum atq; fallaciā. Defluētibus igitur rationalibus & peruntibus huiusmodi operibus, quid oportebat facere Deū summè bonū? Num permittere corruptionē contra præualere, mortemq; ipsis dominari? Et quid opus erat hæc ab initio fieri? Satius em̄ profecto fuisset nō fieri, q̄ facta abijci atq; defluere. Quippe ex hac re Dei magis infirmitas, q̄ bonitas noscitur, si factum à se opus negligat, ac perire sinat. Præstaretq; initio nō fecisse hominem. Nam nisi cum fecisset, nō esset vnde illius causaretur infirmitas. Vbi verò eū fecit atq; vt esset, creauit, indignissimū fuit ad eō præclarum eius opus ante conditoris sui perire oculos. Non ergo permittere debuit, vt homines corruptione tenerētur, q̄d id Dei bonitate indignū, atq; indecēs esset. Verū, vt id fieri minimè oportuit, ita & econuerso. Rursum obijciē plēnū fuisse rationis, vt Deus in lege quā de morte tulerat, verax videretur. Neq; enim congruum erat, vtilitatis constantiæq; nostræ gratia mendacem apparere veritatis patrē Deū. Quid igitur & in hoc Deū facere decuit? Pœnitentiā omnino præuaricationis causa ab hominibus exigere. Hoc em̄ dignū Deo fuit, vt sicut ex præuaricatione in corruptionē lapsi sunt, ita rursus in incorruptionē pœnitentiæ opere resurgerēt. At verò pœnitentiā ne ipsa q̄dē à Deo arceret iniuriā, permaneret q̄ppe non verax, nisi detinerētur homines morte. Neq; em̄ pœnitentiā ab his, quæ per naturā inuecta sunt, reuocat, sed solum peccata quiescere facit. Siquidē igitur peccata tantū essent, nec fuisset subsecuta corruptio, ritē omnino pœnitentiā haberet locum. Sin autem ex præcedente præuaricatione naturali corruptione mortales tenebantur cōnexij, gratiamq; imaginis diuinæ perdiderant, quid factō opus fuit ad huiusmodi recuperandam gratiam?

Vitia, ni
cōpelcan-
tur, in de-
teriora p-
gredi.

Humanū
genus quō
deperijt.

Non dece-
bat hoīem
peccato
admisso
non mori.

Satius e-
rat hoīem
a princi-
pio non fi-
eri, quam
perire, &
omnino
abijci.

Pœniten-
tiæ vis &
efficacia.

A gratiam: Illius sanè, illius hoc opus erat, qui ab initio cum non essent, condidit omnia, diuini scilicet verbi. Ipsi enim intererat, corruptibile hoc ad incorruptionem reuocare, ac pro omnibus rationabiliter patri satisfacere. Verbum enim patris filius, cum super omnes sit, meritò & omnia recuperare poterat solus, ac pro omnibus pati, solusque sufficiebat patrem exbrare pro omnibus. Huius rei gratia, incorporale illud & incorruptibile, æternumque Dei verbum aduenit in patriam nostram, cum ne antè quidem longè esset à nobis. Nulla enim creaturæ pars illo vacua remanet, sed omnia prorsus impleuit ipse, simul cum patre suo præsidens omnibus. Aduenit verò nostros miseratus errores, suo ad nos clementi, mitique processu. Nam cum videret rationale perire genus, mortemque in eos corruptionis ratione regnare, videret item præuarcationis comminationem in nos ex mortis præualere sententia, indignumque putaret legem, antequam impleretur, exolui, inconuenientiam quoque rei esse perpenderet, si quæ ipse condiderat, laberentur in nihilum, hominumque preterea summam nequitiam, intueretur in eorum perniciem sensim quotidie excrescere, omnemque hominum genus per reatum obnoxium morti, conditionem nostram, infirmitatemque miseratus, ac mortalitati nostræ condescendens, mortisque non ferens dominatum, vti ne creatura periret, ociosumque patri ipsius fieret opus, assumit sibi corpus, idque minimè à nostro alienum. Neque enim simpliciter in corpore nasci, nec tantum apparere voluit, & per quodlibet aliud præstantius diuinam suam exhibere præsentiam, sed accepit corpus nostrum, & hoc non quomodolibet, sed ex immaculata & intemerata, virique nescia virgine, purum ac sine vlla admixtione virili illibatum. Ipse enim, quippe potens & omnium opifex, corpus templi instar sibi in virginis corpore condidit, sibi que illud peculiare domicilium fecit in ipso veluti in instrumento innotescens, atque inhabitans. Sicque de massa corpus & nostro per omnia simile sumens, quod omnis corruptionis mortis essemus obnoxij, morti illud pro omnibus tradidit, Deoque obtulit patri. Id sanè clementissime ac prouidentissime, vt quasi in ipso mortuis omnibus, solueretur in homines corruptionis lata sententia. Quippe, in domini corpore impleta potestate omni, nullumque iam habente contra homines ius. Vt autem in corruptionem reuersos homines rursus ad incorruptionis excelsa conuerteret, eosque viuificaret à morte obiectu corporis sui, & resurrectionis gratia, mortem ab eis neque non secus, quam ab igne stipulam tulit. Cum enim sciret verbum, non aliter soluendam hominum mortem, nisi pro omnibus ipsum moreretur, nec esse possibile ipsum mori verbum, quippe immortalem patris filium, corpus sibi quod mori posset, accepit. Vt id verbi, quod est super omnia particeps factum, idoneum fieret pro omnibus mori, ac per inhabitans verbum incorruptibile permaneret. lamque corruptio fugaretur ab omnibus per resurrectionis eximiam gloriam. Vnde, quod ipse sibi adsumperat corpus, ac si victimam & hostiam omni macula liberam in mortem offerens, ab omnibus continuo similibus, oblatione consimilis, abegit mortem. Nam cum sit super omnes Dei verbum, dignè templum suum & instrumentum corporis animatum offerens Deo, impleuit pro omnibus, quod in morte debebatur. Eoque commercio, per id quod erat omnibus simile, Dei incorruptibilis filius, meritò omnes incorruptione vestiuit. Et ea quippe corruptio mortis non iam habet contra homines locum, verbo per vnum corpus in eis habitante. Ac veluti cum magnus quispiam rex ingressus aliquam præclaram urbem in vna ipsius ædium inhabitauerit, huiusmodi ciuitas ingenti honore celebratur, nec iam hostis vllus aut latro illam tentare præsumit, omnique potius digna censetur honore, ob morantem in vna ipsius ædium regem,

Deum esse
vbiq; &
implere
omnia.

Corpus
Christi re-
plum Dei
& peculia-
re domici-
lium.

Corpus
Christi p-
inhabi-
ans
verbum in-
corrupti-
bile.

Vt verba
regis in-
gressu,
ita huma-
nū genus

e iij ita &

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

ingredien-
te carnem
Dei filio
nobilita-
tur.

2. Corin. 5.

Hebrae. 11

Quæ fuerit
incarnati-
onis ver-
bi causa.
Opor-
tebat homi-
nem sui
creatoris
habere co-
gnitionē.

ita & in rege omnium contigit. Nam cum ad nostram venisset, & in vno nobis si-
milium corporum inhabitasset, omnis iam hostium aduersus homines inquietu-
do cessauit, mortisque corruptio, quæ dudum in eos conualuerat, eliminata est. Pe-
rierat enim humanum genus, nisi omnium dominus ac saluator Dei filius mor-
tis sine consummatus esset. Id quippe magnum diuinumque opus, diuinæ in pri-
mis bonitati congruebat. Si enim rex de mum aut ciuitatem abs se conditam,
cum per negligentiam inhabitantium oppugnata à latronibus fuerit, non sper-
nit, sed ut opus proprium vlcersi ac seruare pergit, non quid habitatorum merea-
tur desidia, sed quid deceat intuens. Multo magis Deus verbu clementissimi fi-
lius patris in corruptionem delapsus à se conditum humanum genus non est
aspernatus, sed eam quæ contigerat mortem, sui corporis oblatione deleuit, no-
stram negligentiam doctrina sua corrigens, humanaque omnia sua virtute corro-
borans. Hæc autem & ex ipsius saluatoris discipulis viris, quisque illorum legit scripta,
facile discet, qui sic aiunt. Charitas enim Christi continet nos iudicantes hoc, quoni-
am si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mor-
tuus est, ut nos non iam nobis ipsis viuamus, sed ei, qui pro nobis mortuus est, &
resurrexit à mortuis, domino nostro Iesu Christo. Et rursus: Eum autem, qui pau-
lo minus ab angelis minoratus est, respiciens Iesum per passionem mortis, gloria &
honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Deinde etiam cau-
sam, cur non alium quam ipsum Dei verbum incarnari oportuit, significat, dicens: Si-
cut non alterius erat à corruptione inuenta eripere homines, quam Dei verbi, qui &
initio fecerat eos. Quæ autem verbum ipsum sibi corpus adsumpserit, pro omni-
bus similibus hostiam. Et hoc signanter insinuat, dicens: Quia igitur pueri comu-
nicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter particeps illorum fuit, ut per mor-
tem destrueret eum, qui habebat imperium mortis, id est, diabolus. Et libera-
ret eos, qui in eius mortis per omnem vitam rei tenebantur seruitutis. Namque sui
corporis hostia, & finem nostræ imposuit legi, & vitæ nobis innouauit initium,
spe resurrectionis inducta. Quia enim ex hominibus in homines preualuit mors,
ideo rursus per incarnationem verbi mortis destructio facta est, & vitæ resurre-
ctio reddita, dicente viro illo Christifero. Quia enim per hominem mors, & per
hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita
& in Christo omnes viuificabuntur, & his similia. Non enim modo quasi dam-
nati morimur, sed ut excitati communem omnium resurrectionem prestolamur,
quam suis temporibus ostendet, quoniam hanc operatus, nobisque largitus est
Deus. Ista quidem sacræ incarnationis verbi prima causa est. Verum ex his quo-
que clementissimum ipsius ad nos aduentum factum rationabiliter liquet. De-
us nempe, qui omnium habet imperium, cum per verbum suum humanum fa-
ceret genus, naturam ipsorum imbecillitatemque considerans, ut illa non ex se suffi-
ret ad agnitionem creatoris assurgere, aut omnino Dei intelligentiam capere, quod
ille quidem ingenitus, homines verò sint ex non existentibus conditi. Et ille in-
corporeus, hi autem terrene effecti sint corpore, multumque illis deesse perspiciens
ad intelligendum agnoscendumque conditorem, miseratus denuo genus huma-
num, utpote benignissimus, non eos dimisit agnitione sua omnino destitui, ne
inutilem videretur habere essentiam. Quæ enim esset utilitas conditis, nisi scirent
creatorum suum? Aut quomodo rationales essent, si patris ignorarent verbum, in quo
etiam conditi sunt: Nihil enim profecto brutis excellere, si nihil præter terre-
na cognoscerent. Quid verò vel eos Deus faceret, à quibus nollet agnosci? Un-
dene id fieret, cum ipse sit summè bonus, imaginis suæ domini nostri Iesu Chri-
sti illis consortium tradidit, fecitque eos ad imaginem & similitudinem suam,
ut per huiusmodi gratiam, imaginem ad quam effecti essent, intelligentes, verbum scili-
cet

A cet patris possint per ipsum & patris intelligentiam consequi, agnoscentesq; creatorem, viuant felicem & beatam vitam. Sed enim infelices ac itulti homines, sic quoq; contempta sibi indulta gratia, intantum auersi à Deo sunt, atq; ad eò animam suam perturbant, vt non solum Dei obliuisceretur notionem, verum & pro alijs sibi alia fingerent. Nam simulacra pro veritate formarunt, & quæ nō sunt, vero Deo in honore præferentes, creaturæ potius q̄ creatori seruiuerunt, Et (quod est deterrimum) ad ligna quoque & lapides, omnemq; materiam, & homines ipsos Dei honorem deiecerunt, & his etiam plura gessere, sicut in superiore libro dictum est. Intantum verò vesanæ impietatis proruperant, vt iam dæmones quoque adorarent, deosq; prædicarent, desiderijs eorum satisfacientes. Victimam enim ex mutis animalibus, & hominum cædes, vt antè diximus, pro illorum honore litabant, seipsum magis ac magis huiuscemodi sacrilegis factis, eorum instinctu vincientes. Idcirco denique & magicæ apud eos artes docebantur, & vaticinia per loca homines fallebant, omnēsque generationis ac substantiæ suæ causas altris, cœ estibusque omnibus adsignabant, nihil amplius, quàm quæ videbantur cogitantes. Prorsusq; cuncta erant iniquitate & impietate plena. Et is, qui solus verus Deus est, eiusq; verbum non agnoscebatur, quanquam se mortalibus minimè occultum esse permiserat, neque exigua notionis suæ illis indicia dederat, sed eam variè multisq; explicauerat modis. Sufficiebat nempe indultæ imaginis gratia ad Deum verbum, eiusq; patrem mortalibus insinuandum. Cæterùm, præsciens Deus imbecillitatis humanæ illorū quoque prospexit ignauia, vt si per seipsum Deum agnoscere negligenter, possent eū vel creaturæ eius opera non ignorare. Quia verò hæc ipsa negligentia paulatim in deteriora labebatur, prouidit iterum Deus huiusmodi infirmitati, legem ac prophetas familiares suos mittēs, vt si in cœlū oculos pigeret attollerere, conditorēq; cognoscere, haberent è vicino magisterium. Quippe homines ab hominibus præstatiōra discere vicinius queunt. Fas ergo illis fuit, cœli attendētibus magnitudinem, & creaturæ congruentiam inspicētibus, eius autorem intelligere, patris scilicet verbum, quod prouidentia sua per cuncta diffusa, patrē omnibus indicat, atq; ideo mouet omnia, vt per ipsum oēs agnoscat Deum. Aut si ad hoc illos pigeret assurgere, vel sanctis colloqui possent, ac per ipsos addiscere opificē omnium Deū, Christi patrē, idolorumq; culturam iniquitatem esse, omni impietate plenissimā. Licebat item eis accepta lege, ab omni nequitiae labe desinere, virtutisq; vitam viuere. Non em̄ ob iudæos tunc lex tradita fuera, neq; sola ipso rum gratia Prophetæ mittebantur sed cū ad iudæos missi ab eis repellerētur, orbem terre vniuersum scholā sacram acceperunt, in qua homines docerent scientiam Dei, animęq; virtutes. Tanta igitur cū esset Dei bonitas atq; benignitas, homines tamen præstante eis voluptatibus & dæmonum pompis ac fallacijs victi, non sese ad veritatem exercuere, sed pluribus se malis ac peccatis immerferunt, vt non iam rationales viderentur, sed secundum morem irrationabiliter viuerent. Sic itaq; ratione destitutis hominibus, & errore dæmonum omnia vbiq; obumbrante, veriq; Dei occultante notionem, quid Deum facere oportuit: An super huiusmodi se continere, & permittere homines à dæmonibus falli, atq; in Dei ignoratione persistere? Et quid opus erat ab initio ad imaginem Dei hominem fieri? Præstare enim videbatur irrationalem fieri, q̄ rationalem conditum, brutorum viuere vitam. Quid item profuit illū à principio Dei suscipere cognitionē? Si enim nec modò hanc meretur accipere, oportuit eam à principio dari quidem. Quæ verò inde vtilitas, quæ gloria autori Deo proueniret, si conditi ab eo homines, ipsum nō adorarent, aliosq; esse autores suos existimarēt? Inueniretur nempe Deus hos nō sibi creasse, sed alijs. Deinde rex homo, profectò

Homo a Deo auersus in idolatriam incidit.

Victima ex mutis animalibus

Nō est ob iudæos solum lex data, neque missi prophetae.

Præstabat homi mortu-

morta-

nē irratio-
nale fieri,
quā facto-
rem non
agnoscere
velagnitū
nō adora-
re aut a-
mare.

Redempti-
onem no-
stram per
Christum
fieri oportuit.

Imago pa-
tris filius,
ad cuius
imaginē
nos facti.

Quid sit
renasci.

Verbū dī
ut ū ut p
corpus a-
gnoscere-
tar, & per
ipsum pa-
ter carnē
induit.

mortalis conditas à se vrbes alijs seruire non sinit, neq; confugere ad alios, sed eos literis admonet, saepe verò & per amicos illis nuncios dirigit, & si opus fuerit, ipse eò proficiscitur presentia demum sua illos continens, vti ne alijs seruiat, iamq; ociosum sit ipsius opus. Nonne multò magis Deus creaturis suis parceret, ne ab eo aberrantes, his qui non sunt, persistant obsequi, maximè cum error huiusmodi perditionis & exterminij causa illis atq; occasio sit? At minimè oportuit perire, quæ ad Dei imaginem fuerant condita. Quid igitur aliud fieri debuit, nisi vt imago iterum innouaretur, ac per eam possent illi homines rursus agnoscere? Hoc autem quo pacto fieri poterat, nisi imago ipsa Dei saluator noster Iesus Christus aduenisset? Nam per homines quidem possibile non erat, cum & ipsi essent ad imaginem conditi, ne per angelos quidem. Neq; enim vel ipsi imagines sunt. Vnde per semetipsum aduenit Dei verbum, vt veluti imago patris ad imaginem suam conditam recuperare hominem posset. Id autem fieri nō quibat, nisi mors atq; corruptio sublata esset, vnde necessariò mortale corpus adsumpsit, vt & mors in ipso iam destrui posset, rursusq; renouaretur homines ad Dei imaginem conditi. Non igitur ad id perficiendum, alio q̄ imagine paterna opus fuit. Sicut enim cum picta vsq; imago exterioribus sordibus fermè fuerit oblitterata, rursus illum aduenire necesse est, cuius est forma, vt in eadem tabula possit imago renouari. Nam pro honore picturæ ipsa quoque materia minimè abiicitur, sed in ipsa denuò pingitur. Ita & sanctissimus filius, imago scilicet patris ad nostra descendit, vt factum ad imaginem suam hominem renouaret, ac per remissionem peccatorum antea perditum inueniret. Sicuti & ipse in Euangelijs ait: Veni inuenire, & saluare quod perierat. Quocirca Iudæis quoq; dicebat: Nisi quis renatus fuerit, non carnalem profectò natiuitatem, sicut illi arbitrati sunt, signans, sed renaſcentem hominem, & ad imaginē Dei denuò proficientem, spiritaliter indicans. Quoniam verò & idolorum vesanus cultus, & impictas sacrilega orbem continebat vniuersum, Deiq; cognitio occulta erat, quisnam oro, debuit orbem docere de patre: Num homo? At homini possibile non erat terram omnem peruagare, cum nec per naturā ad tantum sufficeret cursum, nec dignus, cui de re tanta crederetur, haberi posset. Neq; aduersus demonum fraudes, atq; fallacias per se quiret obsistere. Cunctis quippe percussis animo, ac deceptione diabolica & idolorum vanitate turbatis, quomodo possibile fuit humanā mentem, atq; animum persuadendo ad fidem inclinare eum, qui conspicuus oculis esse non possit? Quem verò quisq; non videt, quo pacto is aliquem in tanta rerum perturbatione inducere ad credendum potest? Sed fortè dicat quispiam, creaturam potuisse sufficere. Sed si creatura sufficeret, nunquam tam multa mala, tam inaudita scelerata admiffa essent. Nempe enim creatura non deerat, & nihilo minus homines in eisdem de Deo volutabantur erroribus. Quoniam ergo dudum opus fuit, nisi dei verbo, quod & animam nostram, sensumq; intueretur, & omnia vt creatura mouet, ac per ea insinuat patrem: Qui enim per suam prouidentiam, & dispositionem omnium, homines eatenus de patre docuerat, eius profectò intererat eandem renouare doctrinam. Quomodo igitur id factum esset? Fortassis enim putet aliquis, ad eam innouandam creaturæ operibus (vt dudum) licuisse vti, at id minimè tutum fuisset. Id quippe magisterij genus iam antea spreuerant homines, neq; iam oculos ad superiora tollebant, sed eos profusa ad inferiora depresserant. Vnde rationabiliter omnino mortalibus prodesse cupiens, aduenit vt homo, sumens sibi corpus, illis per omnia simile, atq; ex inferioribus, videlicet per corporis opeta, sese insinuauit hominibus, vt qui illum ex eius in omnia manente prouidentia & gubernatione, intelligere & scire neglexerant, vel ex operibus ab eo in carne colummatis, verbum Dei agnoscerent in corpore

C

D

pore

A pore positum, ac per ipsum etiam patrem. Sicut enim magister optimus discipulorum commodis cautè prospiciens eos, qui proficere ex maioribus nequeunt, per ea quæ infima sunt erudire non renuit. Ita & Dei verbum fecit, sicuti & Paulus ait: Quia enim in sapientia Dei non agnouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis, saluos facere credentes. Quia enim auersi homines à contemplatione Dei, ac veluti in profundo demersi, oculis humi depressis, in Genethliacis, & sensibilibus Deum requirebant, mortales homines ac demones sibi met fingentes deos. Idcirco benignissimus communisq; redemptor omnium Deus, Dei verbū sibi corpus adsumpsit, & inter homines vt homo conuersatus est, sensusq; mortalium rapuit, vt qui in rebus corporalibus Deum inquirebant, ex eis, quæ dominus per corpus operatus est, intelligerent veritatē, ac per ipsum ad intelligentiam patris assurgerent. Homines autem cum essent, nilq; nisi humanum intelligerent, quocunq; suos verterent sensus, ibi & se cernebant à Deo præueniri, & vndiq; sibi aperiri veritatem. Siue enim creaturam mirarentur, attoniti, videbant eam Christum dominum nostrum cōfiteri. Siue ad homines illorum raperetur intentio & cogitatio, vt deos extimarent. Saluatoris opera illis conferentes solum inter homines Deum, Dei filium, saluatorem nostrum agnoscebant, cum apud illos nulla huiusmodi signa inuenirentur, qualia per verbum Dei perpetrata sunt. Si autem & ad id rapti fuissent vt demones crederent deos, videntes eos à domino figurari, solum esse Deum, Dei verbum intelligere cogebantur necessariō. Quod si ad mortuos confugeret illorum mēs, quippe qui heroas, & quos poetæ dicunt deos, colere consueuissent, resurrectione saluatoris admoniti, falsos illos & mēdaces esse faterentur, solumq; Deum verum esse patris verbum, quod etiam mortis haberet imperium. Idcirco namq; natus est, & apparuit homo, mortuusq; resurrexit, vt profecto obtūderet & obscuraret operum suorum gloria, quæq; mortales oēs vnq̄ antea gesserant, vt quocunq; incidissent homines, inde illos educeret, ac doceret verū patrem suū. Quē admodū & ipse ait: Veni saluare, & inuenire quod perierat. Prolapsis em̄ penitus ad visibilia humanis animis, voluit per corpus apparere verbū, vt in se atq; in amorē suū traduceret homines, eorumq; in se raperet sensus, eisq; iam cernentibus sibi similiē ex operibus persuaderet, non hominē se esse solum, sed Deū quoque, & Dei veri verbum, ac sapientiam patris. Hoc autē & Paulus significans, dicebat: In veritate radicati & fundati, vt possitis cōprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo & lōgītudo, sublimitas & profundū. Scire etiā super eminentem scientiæ charitatem Christi, vt impleamini in omnē plenitudinem Dei. Verbo em̄ sese vbiq; exerente, & supra, & infra, & in profundo, & latitudine se explicāte (supra quippe in creatione rerū, infra verd̄ in humanitate suscepta, in profundo autē inferni, & in orbis latitudine omnino diffudit) om̄ia dei scientia impleta sunt. Quocirca cum venisset ad nos, non ideo sacrificium se obtulit, tradens corpus in mortem, & exuscitans illud, vt per hoc se ipse deijceret, sed vt per id potius innotesceret mundo, persistens in eo, & ea perficiens signa atque opera, quæ illum non iam hominē, sed Deum Deique verbum declararent. Vtrunque enim Saluator summa benignitate molitus est, per incarnationis suæ sacramentum. Nanque & nos morte à nobis repulsa renouauit, & cum occultus esset atque inuisibilis, se ipsum operibus sacris insinuans, ostendit esse patris verbum, totiusq; mundanæ machinæ principem ac regem. Non enim circumscriptus erat corpore, neque ita erat in corpore, vt alibi non esset, neque ita illud agebat, vt reliqua ipsius operationem prouidentiamque desiderarent, sed modo omnino mirabili cum verbum esset, à nullo continebatur, ipsūmque continebat omnia. Et sicut cum in omni creatura sit, extra omnia quidem

Ois crea-
tura Chri-
stum esse
Deum cō-
fessa est.

Quid per
trinam di-
mensiōē
intellexe-
rit aposto-
lus.

Quis sit
incarnati-
onis verbū
fructus &
utilitas.

Nota sine
per

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

gularem
Athanasij
facundiã.
Animã of
ficiũ.
Deus est
in omnib.
& extra
omnia.
Apta simi
litudo ver
bi Dei ad
solem.
Deus in
tua corpo
ris forma
rione ex
virgine
C
D

per substantiam est, in omnibus autem potestate diffunditur, disponens omnia
 & in omnibus suam providentiam explicans, & seorsum singula, & simul uni-
 uersa viuificans, continensq; omnia, cum ipsum à nullo contineatur, sed in solo
 sit patre, totum in toto, ita & in humano corpore constitutum, ipsumq; viuifi-
 cans, meritò etiã viuificabat uniuersa, & in omnibus, & extra omnia erat. Sed
 cum esset in corpore, per opera diuina noscebatur, neque ex effectu operum de-
 litescere poterat. Nam vt animã quidem officium est, ea etiã quæ sunt extra
 corpus, cogitatione perspicere, non tamen extra proprium corpus operari, tua-
 que ab eo longè sunt, sua mouere præsentia. Neque enim homo cum longinqua
 ac remota quæq; mente pertractat, ea iam etiã mouet ac transfert, nec si domi
 sedeat quis & cœlestia cogitet, iam etiã agit atq; solem, cœlumq; conuertit, sed
 cernit ea quidem moueri, vt sunt condita, non tamẽ hæc ipse valet operari. Non
 ergo tale est in homine suscepto Dei verbum, neque enim colligatum erat cor-
 pori, sed corpus ipsum continebat, vt & in ipso vna & in omnibus esset, & extra
 omnia existeret, & in sinu patris accumberet. Quodq; excedit omnem admira-
 tionem, quasi homo versabatur in terris, & vt verbum omnibus vitam mini-
 strabat, & vt filius cum patre, & in patre erat. Vnde neque pariente virgine pa-
 tiebatur, neque cum esset in corpore, inquinabatur, sed ipsum potius sanctifica-
 bat corpus. Neque enim cum sit in omnibus, sit omnium particeps, sed omnia
 vitam ab ipso nutrimentumq; percipiunt. Si enim & sol ab ipso conditus, nobis-
 que conspicuus, cursus sui lineam in cœlo tenens, cum terrestria tangit, nulla for-
 de inquinatur, nullisq; obtegitur tenebris, sed ipse potius omnia illustrat & mû-
 dat. Multò sanè dignius sanctissimum illud Dei verbum (cuius est sol & opus
 & famulus) in corpore præsens, nulla tangi poterat labe, sed cum esset incorru-
 ptibile, mortale viuificabat corpus, atque mundat. Qui peccatum, inquit, non fe-
 cit, nec inuentus est dolus in ore eius. Cum igitur edere illum ac bibere solitum,
 & partu editum, theologi diuinè adserunt, constat, quia corpus quidem ipsum
 more corporis genitum, necessarijs reficiebatur alimentis. Cæterum, Deus ipse
 verbum præsens in corpore disponendo omnia, etiã ex his, quæ in corpore
 gessit, non hominem, sed Deum declarauit. Dicuntur autem ista de illo, quod
 scilicet & corpus, quod edere, & nasci, & pati poterat, non alterius cuiuslibet, sed
 domini fuit. Neque verò aliter, cum homo factus esset, de illo dici oportebat, vt
 corpore amictus, veritas & non phantasia putaretur, verum sicuti ex his agno-
 scebatur corporaliter præsens, ita & ex operibus, quæ per corpus faciebat, filius
 esse Dei noscebatur. Vnde & ludæos infideles clamabat, dicens: Si non facio o-
 pera patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio, & si mihi nõ creditis, operi-
 bus meis credite, vt sciatis & cognoscatis, quia in me est pater, & ego in patre. Si-
 cut enim inuisibilis existens ex creaturæ operibus noscitur, sic homo factus, &
 intra corporis angusta receptus, ex operibus non esse homo cognoscitur, qui
 ista operatur, sed virtus Dei atque verbum. Nam profectò imperare dæmonijs,
 eosq; suæ potentia verbo fugare, non humanum opus, sed diuinum est. Quis il-
 lum sanare morbos omnes aspiciens, quibus subiectum est mortalium genus,
 hominem iam ac non magis Deum arbitretur? Leprosos enim munda bat, clau-
 dos ambulare faciebat, surdorum aperiebat aures, illuminabat cæcos, morbos-
 que omnes a languores ab hominibus potestatis suæ præcepto pellebat. Qui-
 bus ex rebus, nemo tam brutus, quin illius intelligere diuinitatem posset. Quis-
 nam videns id restituentem, quod per naturam decrat, cæcisque nati oculos ape-
 rientem, subiecta illi non intelligat humanæ iura naturæ, ipsumq; eius auctorem
 atque opificem esse: Qui enim, quod homo à natiuitate non habuit, reddidit, li-
 quet sanè eum humanæ natiuitatis esse dominum. Idcirco & ad nos principio
 descen-

A descendens, corpus sibi ex virgine finxit, vt diuinitatis suæ haud exiguum omnibus præberet indicium. Qui enim id sibi mirabiliter finxit, ipse aliorum quoque conditor est. Quis enim absq; viro solo ex virgine corpus progredi cernens, non reputer, qui in illo appareat, eum esse aliorum quoq; conditorem, opificem, ac dominum: Quis aquarum immutari substantiam intuens, atq; in vinum conuerti, non agnoscat qui hoc fecit, eum esse aquarum omnium substantiæ conditorem. Idcirco enim quasi dominus pedibus calcabat mare, & veluti aridâ perambulabat, vt indicium euidentis dominationis suæ omnibus intuentibus exhiberet. Pascens itaque ex pauculis esse tantam multitudinem, & inter humanæ cogitationis ambigua, suæ potestatis opulentiam pandēs, ita vt ex panibus quinque, quinque milia hominum satiarentur, superessetq; ingens fragmentorum copia, nihil se profectò aliud, quàm prouidentia totius dominum docebat. Hæc autem omnia ritè saluatori faciendâ videbantur, vt quia in omnibus, erat prouidentia ignorata mortalibus, neq; ex conditione rerum ipsius intelligebant diuina miracula, saltem ex operibus ab ipso in corpore gestis respicerent, ac per ipsum intelligentiam paternæ notionis acciperent, à singularibus, vt prædixi, pertingentem in omnia, ipsius prouidentiam recogitantes. Quis enim videns ipsius aduersus dæmones potestatem, ipsosq; dæmones fateri illum dominum suum, ambigere adhuc animo poterit, hunc esse Dei filium, sapientiamq; atq; virtutem: Neq; enim vel creaturam ipsam facere permisit, sed ingenuè miraculo. Et cum moreretur, imò de morte trophæa in ipsa cruce referret, creatura omnis eum, qui patiebatur in corpore, non esse simpliciter hominem, sed Dei filium, & saluatorem omnium confitebatur. Cùm enim sese auerteret sol, & luminis sui subtraheret radios, quateretur humus, montesq; scinderentur, omnes territi sunt. Porro, ad hæc appensum in patibulo Christum, Deum esse clamabāt, creaturamq; omnem ipsius famulam metu attestati sui præsentiam domini. Ita igitur Deus verbum, per opera seipsum manifestaui hominibus. Iam verò tempus admonet, vt finem conuersationis eius in carne vitæq; clausulam dicere aggrediar & explicare, cuiusmodi fuit ipsius corporis mors, maximè cū hæc summa sit fidei nostre, & de ea omnes prorsus homines iactant, vt appareat ex ea nihilominus, quàm ex cæteris Christum Deum, ac Dei filium nosci. Causam itaque aduentus eius ex parte, vt ipsi potuimus intelligere, diximus, quod scilicet corruptibile nostrum in incorruptionem vertere, ipsius erat, non alterius munus, qui ab initio ex non existentibus condiderat omnia. Nec poterat alius renouare in nobis abolitam peccatorum imaginem Dei, nisi patris imago. Nec erat alterius mortale nostrum immortalitate donare, nisi vitæ ipsius domini, scilicet, nostri Iesu Christi. Nec poterat alius nos docere de patre, dæmonumq; euacuare culturam, nisi quod omnia disponit, verbum solius patris, verus & vnigenitus filius. Enimvero quia & quod debebatur ab omnibus, iam reddi oportebat, morti scilicet, eiusq; & ei gratia in primis aduenerat. Post eius diuinitatis operibus ostensa documenta, sacrificium iam pro omnibus obtulit, templum suum morte pro salute omnium tradens, vt omnes à reatu antiquæ præuaricationis absolueret, ac liberos faceret, seq; ostenderet mortis habere imperium, cum resurrectio nis omnium primitias, immortale proprium corpus præberet intuentum. Et nihil sanè est, cur mireris si eadem sæpe dicimus. Quod enim de Dei gratia loquimur, idcirco eundem sensum pluribus explicare contendimus. Ne igitur aliquid videamur omittere, crimenq; nobis inuehatur, qui minus plenè diximus. Præstat enim idem sæpe repetere, prolixitatisq; argui, quàm ea relinquere, quæ scribi necessario debuerant. Ergo corpus ipsum eiusdem substantiæ commune cum cæteris, corpus quippe erat humanum, & si nouo miraculo ex virgine sola

agnosce-
tur, & alio-
rum condi-
tor.

Christus
prouiden-
tia domi-
nus ex eu-
angelio il-
la hominū
refectione
ostenditur

Triplex
nobis, in
carnationis
mysterio
collatū be-
neficium.

f consta-

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Corpus
Christi
cur sicut
alia putre
dini obno
xium non
fuit.

Paulus re
surrectio
nis fidei
for.

Cur mor
bum Chri
stus a se
potius q̄
iam aut
seim abe
gerit.

constabat, mortale tamen nihil discrepando à similibus, moriebatur. Verbi autem in illud immoratione, non iam iuxta naturam corporum solui in putredinem poterat, sed in habitatione verbi Dei corruptionis euasit iniurias, contigitq; vtrunque in eodem mirabiliter fieri, vt scilicet omnium mors in domini corpore acciperet finem, morsq; & corruptio per verbi presentiam effugaretur. Mortis enim causa mortem illum oportuit subire pro omnibus, vt quod debebatur ab omnibus fieret. Vnde, vt prædixi, quia verbum ipsum mori possibile non erat, quippe immortale, corpus sibi, quod mori posset, adsumpsit, vt ipsum quasi proprium pro omnibus immolaret, & non secus, ac si pateretur ipse pro omnibus, illi inhærendo euacuarer eum, qui mortis habebat imperium, id est, diabolus. Eosq; liberaret, qui metu mortis per omnem vitam tenebantur obnoxij. Deniq; communi saluatore omnium pro omnibus mortuo, non iam, vt olim secundum comminationem legis morte morimur, qui in Christo fideles sumus. Cessauit enim huiusmodi damnationis elogium, sed corruptione cessante, & obliterata, in resurrectionis gratia iam sola corporis mortalitate dissoluimur tempore, quod singulis prædestinauit Deus, vt meliore frui resurrectione possimus. Nam in morem seminum, quæ iaciuntur in humum, non resoluti perimus, sed vt sati resurgimus, destructa per saluatoris gratiam, morte. Idcirco nempe & beatus Paulus, resurrectionis fideiussor omnibus factus ait: Oportebat corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in contentione, vbi est mors contentio tuæ vbi est mors stimulus tuus: Cur ergo dicit quispiam, siquidem necesse erat illum pro omnibus corpus suum morti tradere, non ipsum vt homo, communi nature lege deposuit, sed ad crucem vsq; peruenit. Decebat enim corpus ipsum potius cum honore deponere, quàm eiusce cum iniuria perpeti mortem: Videamus sanè, quàm sit hæc obiectio futilis. Nempe quod à saluatore gestum est, diuinum reuera fuit, ac sua diuinitate dignissimum, pluribus ex causis. Primum quidem quod hominibus accidens mors, ex nature illis imbecillitate contigit. Cum enim diu permanere non possint, tempore dissoluuntur ac defluunt. Ideo enim illis, & morbi proueniunt, fessiq; languore moriuntur. At verò dominus imbecillus non est, sed Dei virtus & Dei verbum, ipsaq; vita rectissimè creditur. Si quidem igitur seorsum alicubi iuxta consuetudinem hominum deposuisset corpus in lectulo, & ipse vti que putatus esset, id ex nature infirmitate perpessus, nihilq; habere amplius, quàm homines ceteri. Quia verò & vita erat, & Dei verbum, oportebatq; mortem pro omnibus fieri, idcirco & vt vita quidem ac virtus, corpus in seipso roborauit. Quia verò mors fieri pro omnibus debuit, non à se, verum ab alijs occasionem consummandi sacrificij accepit. Quia neque tentari morbo debuit dominus, qui aliorum curauerat morbos, sed neque infirmari corpus oportuit, in quo & aliorum infirma roborabat. Cur ergo non à se mortem abegit, sicuti abegerat morbum: Quia eius causa corpus acceperat, indecensq; erat illam prohibere, ne per id etiam resurrectio impediretur. Mortis tamen præire morbum non decuit, vti ne infirmitas in corpore ipsius fuisse putaretur. An verò non esuriit: Esuriit sanè, proprietatem corporis seruans, non tamen fame contabuit præsentis, ferentisq; illud domini gratia. Quocirca & si pro redemptione nostra mortem subiit, corruptioni tamen non fuit obnoxium. Integram enim resurrexit, quippe quod non alterius quàm ipsius vitæ corpus erat. At inquires, insidias iudeorum declinare debuerat, vt corpus suum profusus immortale seruaret. Audiatur, qui ista sentit, & hoc fuisse indecens domino. Neq; enim decebat, vt illatam ab alijs fugeret mortem, sicuti nec verbo Dei, quod

vita

A vita erat, conueniens fuit, illam corpori suo vltro consciscere, imò verò conuenientissimum fuit eam vsque ad interitum persequi. Vnde rationabiliter omnino neque per seipsum posuit corpus, neq; ludæorum fugit insidias, sed magis saluatorem se ac vitam ob id in primis declarauit, quia mortem ad eam perimendam tolerauit, inuectamque studuit pro omnium salute perferre. Præterea non suam ipsius, sed hominum mortem saluator consummaturus aduenerat. Vnde non sua morte, quam non habebat (vita enim erat) deposuit corpus, sed ab hominibus illatam excepit, vt hanc admissam corpore prorsus extingueret. Ad hæc rationabiliter omnino eo fine consummatum, ita colligimus. Magna in primis cura fuit domino de ea, quam facturum erat, resurrectione corporea. Id quippe trophæum de morte fuit, hanc omnibus declarare ac persuadere deletam à se corruptionem nostram, inuectamque iam incorruptionem corporum, cuius veluti pignus, & futuræ in omnes resurrectionis indicium, incorruptum seruaui corpus suum. Siquidem igitur morbo (vt id repetam) permissum fuisset corpus, atque in oculis omnium à verbo destitutum, indignum profecto videretur, vt qui aliorum curauerat morbos, instrumentum proprii corporis morbis tabescere sineret. Quando enim creditus esset, aliorum fugasse infirmitates, si in eo infirmaretur, eius sanctificans templum. Aut enim vt qui morbum à se nequiuisset arcere, irrisus esset. Aut si id posse, nec fecisse crederetur, in humanus & aduersus alios putatus esset. Sin autem & absque morbo & dolore aliquo seorsum, solusq; in angulo, aut deserto loco, aut domi, seu alibi vsquam solum in mortem, deposuisset corpus, ac denuò repente viuus apparens, diceret se ex mortuis surrexisse, fabulas quidem prosequi, apud omnes putaretur, multoq; illi magis derogaretur fides, de resurrectione dicenti, cum nullus esset penitus mortis ipsius testis. Quippe resurrectionem præcedat mors, necesse est, quia neque sequeretur illa, nisi ista præiret. Quocirca si clam & absque arbitris, mors illa corporis facta fuisset, cum obscura esset mors, nullisque celebris testibus, obscura profecto, itidem & sine testimonio resurrectio fuisset. Quid autem erat causæ, vt qui resurgens, resurrectionis miracula mortalibus prædicare aduenerat, mortem obscure vellet admittere? Vt quid enim qui dæmones in conspectu omnium fugarat, cæcum à natiuitate videre fecerat, muratur aquas in vinum, & cætera patrarat suæ maiestatis indicia, vt per ea Dei verbum crederetur, is mortale corpus coram omnibus immortale non ostenderet, vt vita quoq; itidem esse putaretur? Quam verò fiduciam habuissent discipuli de resurrectione verba faciendi, si dicere non possent, illum prius fuisse mortuum? Aut quomodo fides eis habita fuisset, dicentibus præisse mortem, secutamq; esse resurrectionem, nisi eos ipsos haberent mortis eius testes, quos cum fiducia alloquerentur? Si enim & quando in conspectu omnium celebris fuit ipsius mors & resurrectio, ne sic quidem credere Pharisei voluerunt, eosque qui viderant resurrectionem, negare illam modis omnibus cogebant, si occultè ista facta essent, quot illi infidelitatis occasiones inuenissent? Quo autem pacto patuisset mortis finis, atque victoria, nisi prouocatam palam omnibus mortem, iamque per incorruptionem corporis exinanitam comprobasset? Enimvero quæ ab alijs obiici solent, eis quoque respondere necessariò debemus. Si coram omnibus, inquit, mortem obire illum oportuit, vt & resurrectioni fides haberetur, debuerat saltem gloriosam sibi aliquam excogitare mortem, modò ignominiam crucis effugeret. Atqui, si hoc ageret, suspicioni clam locum dedisset, quod non aduersus mortem omnem potentiam haberet, sed solum contra eam, quam sibi elegisset, neque sanè defuisset occasio, non credendæ resurrectionis. Quocirca non sibi ipsi delegit mortem, sed aliorum insidijs inie-

oportebat
Christum
pati, & ita
resurgere

Fugati de
mones,

Christus
palam mo-
ri debuit,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Etiam tulit, ut quam ipsi intulerant, necesse ipse aboleret. Atque in morem Gno-
 sticorum, prudentiæque & fortitudine præstantis, qui non sibi ipse compa-
 rem elegit, ne formidare quempiam existimetur, sed id spectantium permit-
 tit arbitrio, maximèque si illi inimici sint, ut eo in humum eliso, quem illi aduer-
 sum se ad certamen elegerint, cunctis præstare credatur. Vita quoque omnium
 dominus ac saluator noster Christus, non sibi corporis elegit mortem, ne qua-
 si genus aliquod mortis formidasse videretur, sed quam alij, & in primis inimi-
 ci inferebant, horrendam scilicet, ut illi arbitrabantur, plenamque iniuriæ & i-
 gnorantiæ, hanc ipse in cruce suscipiens toleraret, ut ipsa quoque destructa, &
 ille vita esse crederetur, & mortis penitus euacuaretur imperium. Modo ergo
 insperato atque mirabili, quam ipsi pro summa inferebant ignominia, ea contra
 mortem ipsam trophæum fuit. Idcirco neque in morem Ioannis cæso capite,
 mortuus est, neque ut Esaias sectus, ut & in morte integrum & indiuisum serua-
 ret corpus, & diuidere Ecclesiam volentibus, nulla daretur occasio. Ista qui-
 dem illis dicta sunt, qui sibi forinsecus rationes asseruant. Porro, si quis ex
 nostris non contentiose, sed discendi studio inquirat, cur non aliter, quam cruce
 consummatus sit, audiat & hic non aliter nobis expedisse, dominumque
 propter nos, id in primis genus mortis pertulisse. Nam si maledictum, quod
 erat contra nos, portare ipse venerat, quomodo maledictum ipse factus esset,
 nisi mortem istam, quæ pro maledicto erat, excepisset? Ea verò crux est. Sic
 enim scriptum est: Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Præterea, si mors
 domini redemptio omnium est, eiusque morte medius paries maceræ solui-
 tur, sitque vocatio gentium, quomodo nos ad se inuitaret, nisi crucifixus esset?
 Sola enim in cruce expansis manibus quisque moritur. Idcirco meritò domi-
 nus hanc pati debuit, & manus extendere, ut alia Iudæos, alia gentiles attrahe-
 ret, ambosque in seipso coniungeret. Hoc enim & ipse dixerat, significans,
 qua morte esset moriturus, omnesque redempturus. Cum exaltatus, inquit, sue-
 ro, oēs trahā ad me ipsum. Ad hæc, si hostis generis nostri, diabolus è cælo lapsus,
 circa hanc aerē inferius oberrat ibique dæmonibus cum eo lapsis, ut per inobedi-
 tiam similibus imperans, eos qui falluntur illorum ministerio, imaginibus ludit,
 atque ad alta tendentes impedire conatur, de quo & Apostolus ait: Secundum
 principem potestatis aeris huius, qui nunc operatur in filiis diffidentia. Pro-
 fectò & dominus idcirco venit, ut & diabolum deijceret, & mundato aere iter
 nobis ad cælos ascendendi præpararet. Sicut ait Apostolus: Per verbum, hoc
 est, per carnem suam. Id verò oportebat per mortem fieri. Qua autem morte,
 nisi quæ in aere fieret, id est, cruce? Solus enim in aere moritur, qui in cruce
 consummatur, ideo hanc meritò sustinuit dominus. Sic enim exaltatus, aerem
 ab omni diaboli ac dæmonum incursione purgavit, dicens: Videbam satanam,
 quasi fulgur cadentem, ascensumque ad cælos iter faciens innovauit, iuxta illud
 Tollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales. Neque enim ipsum
 verbum aperiri sibi ianuas opus habebat, qui erat omnium dominus, aut creato-
 ri suo clausa erat creatura vlla, sed nos eo indigebamus, quod ille in corpore suo
 ad superna prouexit. Sicut enim illud morti pro omnibus obtulit, ita per ipsum
 rursus viam, qua ad cælos ascenderemus, aperuit. Fuit igitur congrua, atque
 conueniens pro nobis suscepta crucis mors, eiusque causa per omnia plenaria-
 tionis innotuit, iustissimèque defenditur, non aliter, quam per crucem oportuisse
 salutem omnium fieri. Nanque nec sic obscurum se, neque intestatum in cru-
 ce dimisit, sed ex abundantia & creaturam autoris sui præsentia attestari fecit,
 templumque corporis sui, non diutius ita iacere permisit, sed ubi ex congressu
 mortis mortuum ostendit, protinus die tertia illud suscitauit, trophæa atque
 victo-

Cōgrua si
 militudo.

Sicut cor-
 pus Chri-
 sti indiui-
 sum serua-
 ri debuit,
 ita Eccle-
 sia.

Christus
 non nisi in
 cruce mo-
 ri debuit.

Apostoli
 dictū no-
 tandum.

A victorias contra mortem referens, incorruptionem atque immortalitatem. Poterat nempe corpus suum continuò à morte excitare, & viuum rursus ostendere, sed id facere saluator noluit, & meritò quidem. Dixisset enim quispiam, ipsum penitus non fuisse mortuum, neque omnino mortem illud attigisse, si resurrectionem continuò facta morte celebrasset. Obscuraque item, & incerta maneret incorruptionis gloria, si nihil interualli rem vtramque dirimeret.

Cur nō fuerit corpus Christi continuo a morte excitatū.

Vnde vt mortuum ostenderetur corpus, & media die subiit mortem, & die tertia à verbo excitatum est. Itaque vt mors ostenderetur in corpore, triduo exacto, illud excitauit. Et vti illud, postquam diutius perdurasset, mortuum corruptumque penitus esset, exuscitans non ipsum, sed corpus aliud ferre crederetur. Non enim defuissent, qui ob temporis moram apparenti non crederent, præteritæque obliuiscerentur, non vitra triduum iacere permisit, nec eos diutius protraxit, qui fore ipsius resurrectionem crebrò perceperant. Sed tam recens adhuc esset in auribus eorum sermo, & adhuc ipsorum oculi præteritarum rerum imagines cernerent, suspensioque essent animo, viuerent quoque illi ipsi interfectores in ipso necis loco, ac testimonium perhiberent de morte dominici corporis, ipse Dei filius tridui interposito spatio, mortuum corpus immortale declarauit & incorruptibile. Patuitque omnibus, non imbecillitate naturæ, inhabitantis verbi corpus esse mortuum, sed vt in ipso Saluatoris virtute mors aboleretur. Nam destructam quidem mortem, & victoriam aduersus illam per crucem factam esse, nec iam posse aliquid, sed esse vere prostratam, documentum profectò magnum & certè fides est, quod ab omnibus Christi discipulis ipsa contemnitur, cunctique illam calcant.

Cur triduo & nō vitra in se pulchroia cuerit.

B Nec iam eam expauescunt, sed ligno crucis & fide CHRISTI, eam quasi mortuam aspernunt. Nam olim quidem, antequam fieret diuinus ad nos Saluatoris aduentus, erat ipsis quoque sanctis viris terribilis mors, cunctique morientes, ac si pereuntes lugebant. Vbi verò suum saluator excitauit corpus, non iam pauenda mors est, omnesque qui in Christum credunt, ipsam vt in nihilum calcant, & mori milites malunt, quàm fidem Christi abnegare. Sciunt enim, quia moriendo non pereunt, sed viuunt, & immortales per resurrectionem fiunt. At verò, qui dudum insultarat mortì, diabolus, solutis eius doloribus, solus re vera mortuus perstitit. Cuius rei certum documentum est, quod antequam in Christum crederent homines, territi formidabant mortem. Postquam verò se ad illius fidem doctrinamque conuerterunt, ita eam contemunt, vt illam promptè libentèque suscipiant, testèscque sint resurrectionis dominicæ aduersus eam celebratæ. Nam & paruuli adhuc per atatem festinant mori, seque aduersus eam parant exercitatione iugi non modò viri, sed & foeminae. Ad eò enim infirma facta est, vt & muliebris ab ea seductus sexus, eam modò perinde ac si mortuam, remissamque deludit. Nam sicuti, cum tyrannus à vero rege debellatus, manus ac pedes nexibus dederit, omnes eum transeunt, illudunt, ca dentes illum, ac pertrahentes, nec iam ipsius vesaniam ac feritatem timeant, victoris regis viribus freti, ita & morte superata, atque à saluatore in cruce suffixa, & pedes manusq; reuincta, omnes Christi fideles ipsam transeundo contemunt, & eam Christo attestantes irrident, illudentes ei, & ea repetentes, quæ dudum contra illam scripta sunt. Vbi est mors contentio tua? vbi est mors stimulus tuus? An verò exiguum hoc argumentum est, quàm sit imbecilla mors, aut obscura probatio consummata aduersus eam à Saluatore victoriæ? Cùm Christiani pueri, & teneræ virgines, hanc vitam contemunt, & quotidie mori meditantur. Nempe homo per naturam expauescit mortem, & resolutio-

Ante Christi aduentum erat etiam viris sanctis mors terribilis.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Hō natu-
raliter ti-
met mor-
tem.

Imbecilli-
tas mortis
quō dino-
sci queat.

Fide Chri-
sti & cru-
cis signo
mortē pes-
sundari.

Christia-
norū con-
stantia.

Simile.

nem corporis timet. Magno verò stupendòque miraculo, qui crucis induit fi-
dem, contemnit naturalia, & mortem Christi gratia non reformidat. Ac velu-
ticum igni adfit per naturam vrere, si quis aliquid esse adseueret, quod illius
non formidet incendiam, ipsūque etiam probet infirmum, cuiusmodi dici-
tur apud Indos Amianthus, qui dicenti non credit, experiri que quod dicitur
vult, ea se materia, quæ non vritur, inducet, mediòsque in flammarum glo-
bos inuectus, ignis quàm sit imbecillus agnosceret. Aut quomodo si quis tyran-
num vinctum videre cupiat, ad victoris omnino regis prouinciam & imperi-
um transiens videt eum, qui fuit aliquando terribilis, imbecillum factum. Ita &
si quis infidelis est, & post ad eò illustria signa, post tam multos martyrum popu-
los, post tantam rerum fidem, qua quotidie cernit irrideri mortem, ab his, qui
Christianam militiam legitimè profitentur. Adhuc tamen non dubius est, an
cua cuata, finemque acceperit mors. Ritè quidem ille admiratur magnitudi-
nem rei, veruntamen duritiam infidelitatis abijciat, neque aduersus tantam e-
uidentiam impudens fiat. Cæterum, vt is qui cepit amianthum, agnoscit se
non posse ab igne contingi, qui que tyrannum vinctum cernere vult, ad victo-
ris transit imperium, ita & qui mortis victoriam factam esse non credit, accipi-
at Christi fidem, & ad eius magisterium trāseat, videbit profectò infirmitatem
mortis, & magnam aduersus eam insignemque victoriam. Complures enim,
qui antè non credentes ista ridebant, cum postmodum crederent, ita contem-
pserunt mortem, vt & Christi martyres fierent. Quod si crucis signo, mors &
Christi fide pessundatur, constat sub veritatis iudicio alium non esse, quàm
Christum, qui aduersum mortem trophæa ac victorias tulerit, illamque infir-
mari penitus fecerit. Quamquam enim prius præualeret mors, ac per id terri-
bilis esset, post aduentum tamen domini saluatoris, & ipsius corporis mortem
resurrectionemque contemnitur, vt ex eo constet, mortem ab eo, qui crucem
subijt, esse superatam. Sicut enim cum post nocturnas tenebras orto iam so-
le atque rutilante, omnis ab eo terra illustratur, dubium non est, quin sol fu-
sis vbique lucis suæ radijs, & fugarit tenebras, & cuncta sua luce compleuerit.
Ita & ex quo saluatoris in corpore illuxit salutaris aduentus, finisque crucis im-
pletus est, contempta & conculcata morte manifestum est ipsum esse saluato-
rem, qui carne vestitus apparuit, mortemque destruxit, qui & discipulis suis
contra eam victorias quotidie trophæaq; largitur. Quis enim, si viderit homi-
nes per naturam infirmos, mortem conitanter appetere, neque ipsius expaue-
scere corruptionem, neque descensus ad infernum formidine contrahi, sed
prompto animo illam prouocare, nihilque metuendo, supplicia mortemque
pro Christo fideli amplectendo constantia, eam præsentis vitæ longè præfer-
re, aut si inspexerit viros atque mulieres, iuuenes, paruulos, virgines, ad mor-
tem pro fide Christi subeundam, ardentiproperare constantia, quis, inquam,
si tantum mortis contemptum in sexu quolibet & ætate consideret, ad eò sit sto-
lidus aut infidelis, quis ita excæcatus animo, quin intelligat & reputet Chri-
stum ipsum, cui testimonium perhibent homines, singulis aduersus mortem
præstare victoriam? Illamque infirmari facere in omnibus, qui illius custodi-
unt fidem, crucisque signo se muniunt. Nullus enim serpentem calcari intuens,
cum priorem eius feritatem non ignoret, vltra iam ambigit mortuum & omni-
nino infirmatum (nisi fortè mente auersus sit, neque salubritate sensuum vige-
at.) Ita & qui leonem ludibrio esse pueris cernit, intelligit protinus illū aut mor-
tuum, aut omni virtute sua destitutum. Sicut enim hæc vera esse datur oculis,
ita & cum mors ab eis, qui in Christum credunt & illudatur, & contemnatur,
nemo

A nemo iam ambigat, nemo incredulus sit, illam à Christo fuisse destructam, eiusque corruptione soluta, omnino desisse. Quod igitur profligata sit mors, & aduersus eam domini crux trophæa reportauit, non minimo indicio sunt ea, quæ dicimus. Porro eius, quæ iam peracta est, immortalis resurrectionis in corpore à communi saluatore, & vera vita omnium Christo certior fides, euidentiusque documentum ex apertis rebus accipitur, quàm possit ex verbis eis duntaxat, qui fano vigent mentis obtuitu. Si enim euacuata est mors, vt superius patuit, eamque omnes pro domino calcant, multò sanè magis ipse eam primus suo calcavit in corpore atque destruxit. Morre autem ab eo prorsus extincta, quid fieri oportuit, nisi vt resurgeret corpus, essetque aduersus eam trophæum ipsa resurrectio: Quo pacto enim apparuisset destructa mors, nisi dominicum resurgeret corpus? Si autem minus sufficit hoc resurrectionis documentum, vel ex his, quæ fiunt iugiter ea adstruatur. Nam si mortuus quisque nihil operari potest, gratiæque tantum illi ad monumentum vsque perseuerat, solum verò viuentium est operari & humana tractare, videat qui vult, iudexque sit, & veritatem gratè fateatur, visibilibus rebus admonitus. Cùm enim tam multa saluator operetur in hominibus, & tantâ vndique indies multitudinem ex Græcis & Barbaris inuisibiliter ad fidem suam transire, mirabili virtute suadeat, omnésque (vt doctrinæ suæ obtemperant) vi suæ potestatis inducat, quispiam ne dubitare adhuc audeat factam esse à saluatore resurrectionem, & viuere Christum, imò ipsum esse credentium vitam? An verò mortui est immutare hominum mentes, vt abdicatis patris legibus, Christi obtemperant monitis? Quo autem pacto, si quidem nil operatur, quod mortui proprium est, ipse operantes ac viuentes actione compescit, facitque, vt qui adulter fuit, non iam mœchetur, qui cædes exercuit, non vltra homicidium perpetræ, qui iniurius fuit, iniurijs temperet, qui impius pietatem colat. Quomodo si non resurrexit, sed mortuus durat, falsos deos (quos viuere infideles dicunt atque colunt, dæmones scilicet) fugat ipse, persequitur, desicit? Vbi enim Christi nomen resonat, eiusque tenetur fides, inde omnis idolorum cultura destruitur, omnisque dæmonum fallacia præstigiola detegitur, sanctumque nomen nullus dæmonum tolerat, sed eo audito, protinus labitur. Hoc cæne obsecro mortui hominis, & non magis viuentis Dei opus est? Præterea ridiculum est, fugatos ab eo dæmones destructaque simulacra viuere adserere. Qui verò illos fugat, & sua virtute ne apparere quidem vsquam sinit, quisque Dei esse filius à cunctis prædicatur, eum mortuum esse contendere. Magnum verò contra infideles resurrectionis indicium hæc præferunt. Quandoquidem Christum, quem mortuum dicunt dæmones omnes, & qui ab his coluntur, dii non persequuntur, sed eos magis omnes Christus ipse persequitur, ac mortuos arguit. Si enim verum est mortuum nil posse operari. Saluator autem tanta indies operatur, trahens ad pietatem, imbuens ad virtutem, de immortalitate docens, amorem cælestium cordibus inferens, reuelans agnitionem patris, aduersus mortem potentiam suæ inspirationis vi indulgens, seipsum singulis indicans, idolorumque impium destruens cultum, nihilque horum facere possunt, qui apud infideles dii aut dæmones sunt, magisque Christi præsentia mortui deprehendantur, ociosam inanemque pompam præferentes. Sin, inquam, signo crucis magica omnis pellitur ars, omne veneficium tollitur, linquntur idola, omnisque irrationalis voluptas arcetur, omnesque de terra in cælum suscipiunt, quis iam mortuum talia patrantem adserat Christum? Mortui quippe proprium est non operari, & non illum magis qui nihil agit, & iacet exanimis, quod est idolorum ac dæmonum proprium. Nam Dei quid est filius, & viuus & efficax est, quotidieque operatur, & salutem

Mortis à christo profligata indicia.

Miracula quædam quæ indies christi virtute fiunt ipsum resurrexisse manifeste comprobant.

Quæ sit signi crucis virtus & efficacia.

f. iij. omnium

omnium perficit. Mors autem indies infirma deprehenditur, & simulacra atq; dæmonia mortua esse comprobantur, vt ex hoc iam nullus de corporis ipsius resurrectione sit scrupulus. Porro, qui non credit resurrectionem dominici corporis, virtutem diuini verbi ac sapientiæ ignorare videtur. Si enim sibi corpus adsumpsit, idq; iuxta rationis consequentiam sibi proprium fecit, vt supra monstrauimus, quid debuit de illo dominus facere, aut quem oportebat esse corporis finem, ab eo semel adsumpti: Nempe non mori illud possibile nō erat. Quippe mortale, & quod pro omnibus offerebatur in mortem. Cuius rei gratia, ipsum tibi saluator aptauerat. Permanere item mortuum æquē erat impossibile, quod vitæ ipsius fuisset venerabile templum. Quocirca mortuum est quidē, quasi natura mortale, reuixit autem propter immorantem in se omnium vitam. Suntq; nota resurrectionis officia. Si autem, quia non cernitur, etiam resurrexisse non creditur: negabunt infideles, & quod secūdum naturam est. Est enim Dei proprium nō videri, verūm ex operibus nosci, sicut etiā superius diximus: Si igitur non adsunt opera, rectē ei qui non cernitur, fides derogatur. Si verō illa clamāt, & aptius indicant, quid sponte abnegant, à Deo certam resurrectionis vitam: Quando libet em̄ mēte cæcati sint, vel exterioribus sensibus cernerelicet, irrefragabilē Christi virtutem atq; deitatē. Nam & cæcus quis non videat solem, eius tamen calore suscepto, solem super terrā esse cognoscit: ita & qui reluctātur nobis, & si nondum credunt, cæcutiuntq; hætenus ad veritatis lucē, at vel credētibus alijs, virtute Dei cognitā non negent deitatem, celebratamq; ab eo resurrectionem fateantur. Constat enim, quia si mortuus esset Christus, profecto dæmones non insequeretur, nec simulacra sua virtute distraheret. Mortuo em̄ nunquam cederent homines. Quod si in eius nomine manifestē pelluntur, liquet vtq; non esse mortuum, maximē cum dæmones, etiā quę homines non intuentur, aspiciant. Neque ignorare possint, sit ne mortuus Christus, constetq; mortuo nunquam parituros. At nunc vident dæmones (quod impij credere nolūt) hunc esse Deum, atq; ideo fugiunt & adorant, ea dicentes, quæ cum esset in corpore, locuti sunt: Scimus te, qui es sanctus Dei. Et dimitte, quid tibi & nobis est fili Dei: obsecro te ne me crucies. Igitur cum fateantur dæmones, & opera testentur indies, liquet profectō, nullusq; contra veritatem impudens sit, saluatorem suum excitasse corpus, Deiq; esse filium, ex vero patre verum, vtpote verbū patris & sapientiam atq; virtutem. Qui nouissimis temporibus, pro salute omnium corpus accepit, & orbem totum de patre docuit, mortemq; destruxit, cunctisq; immortalitatem resurrectionis repromissione largitus est, primitias eius suum filium corpus exuscitans, ac signo crucis ostendens, mortem eiusq; corruptionem esse superatam. Quæ cum ita se habeant, manifesta q; sit probatio resurrectionis, habitaq; contra mortem à saluatore victoriæ. Age nunc Iudæorum quoq; incredulitatem, & irrisionem gentilium arguamus. Hęc enim Iudæi quidem non credunt, gentiles vero etiam irrident, cruci atq; incarnationi verbi turpitudinem obijcientes. Verūm nihil pigebit, contravtroscq; pugnare, maximē cum certa aduersus illos nobis argumenta non desint. Iudæi nanque de scripturis, quas & ipsi legunt, habent suæ infidelitatis interpretationem, cum om̄is diuinitus inspirata pagina ista futura prænunciet, sintq; dicta ipsa sole clariora. Prophetæ nanque dudum de miraculo virginis, nascituroq; ex illa filio, ita prænunciant. Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. Moyses autem ille magnus veraxque apud illos habitus, de incarnatione saluatoris dictum illud admodum probans, vtrunque cognoscens, ita posuit, dicens: Orietur stella ex Iacob, & homo ex Israel, & confringet duces Moab. Et rursum: Quam pulchræ domus tuæ Iacob,

Resurrectionis fides.

Proprium est Dei nō videri, sed ex operibus nosci.

Nora.

Christum nasci de virgine, & pro nobis pati prophetarum vaticinijs adstruitur

D

A Iacob tabernacula tua Israel, quasi valles obumbrantes, & quasi paradisi super flumina, & quasi tabernacula quæ fixit dominus, quasi cedri iuxta aquas egredietur homo de semine ipsius, & dominabitur gentibus multis. Rursúmque **Esaiás**: Anteq̃ sciat puer vocare patrem & matrem, accipiet virtutē Damasci, & spolia Samariæ, coram rege Assyriorum. Quod igitur homo venturus sit, per hæc apertè prædicitur. Quod autem sit venturus omnium dominus, rursus ita prænunciat: Ecce dominus sedet super nubem leuem, & veniet in Aegyptum, & mouebuntur simulacra Aegypti. Nam deinde pater eum reuocat, dicens: Ex Aegypto vocaui filiū meum, ne mors quidem ipsius reticeretur. Sed & nimis lucidè in sanctis exprimitur literis, Nam & mortis causam qui eam nō propter se, sed pro omnium salute pertulerit, Iudæorumq; insidias iniuriasq; ab eis in illum irrogatas, dicere non timuerunt, vt nullus eorum qui ista non audierit, erroris aut ignorantia excusare se possit. Aiunt itaque: Homo in plaga constitutus, & sciens ferre infirmitatem, quia auersa eo facies eius, ignominia affectus est, nec reputatus, ipse peccata nostra fert, & pro nobis dolet, & nos reputauimus eum esse in dolore & plaga & afflictione. Ipse autem vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniquitates nostras. Disciplina pacis nostræ super eum, liuore eius nos sanati sumus. Admirare clementiam verbi, quia nostri gratia inhonoratur, vt nos honorabiles simus. Omnes enim, inquit, quasi oues errauimus, homo via sua oberrauit, & Dominus tradidit illum peccatis nostris, & ipse qui malè tractetur, non aperit os suum. Quasi ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente sine voce, sic non aperuit os suum, in humilitate sua iudicium eius ablatum est. Deinde, ne quis hominem esse communem ex passione suspicetur, suspiciones hominum præuenit, ipsiusque potentiam ac naturæ nobiscum dissimilitudinem prænunciat, dicens: Generationem autem eius quis enarrabit? Quia tollitur de terra vita eius, ab iniquitatibus populi ductus est ad mortem, & dabo iniquos pro sepultura eius, & diuites pro morte ipsius, quia iniquitatem non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, & dominus vult mundare illum à plaga. Sed fortè prophetas de ipsius morte loqui audiens, quæris etiam, vbinam de cruce signanter loquantur, addiscere. Ne id quidem ab eis omissum est, sed lucidè nimis & euidenter expressum. Primus nanque Moyses magna voce prænunciat, dicens: Videbitis vitam vestram pendere ante oculos vestros, & nō credetis. Et qui post illum fuere prophætæ, de hoc rursus præcinuere, dicentes: Ego autem quasi agnus innocens ductus ad immolandum nesciebam, super me cogitauerunt malum, dicentes: Venite & mittamus lignum in panem eius, & conteramus eum de terra viventium. Et rursus: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meā miserunt sortē. Porro sublimis mors in ligno perfecta, alia nō est, q̃ crux. Rursusq; in nullo mortis genere foduntur manus & pedes, nisi in cruce sola. Quod verò saluatoris aduentu omnes vndiq; gentes Deum agnoscere cœperint, ne id quidem intactum reliquerunt prophætæ, sed huius quoque rei memoria in sanctis literis est. Erit enim, inquit, radix Iesse, & qui exurget dominari gentibus. In ipso gentes sperabunt. Hæc interim paucis pro fide gestorum. Ceterū, scriptura omnis Iudaicā castigat infidelitatem. Quis enim vnq̃ ex his, quos diuina tradit historia, iustis sanctisq; prophetis & patriarchis ex sola natus est virgine? Aut quænam absque viro mulier ad conceptum hominis idonea fuit? Nōne ex Adam ortus est Abel? Enoch ex Iared. Ex Lamech Noe, Abraham ex Thara, Isaac ex Abraham, ex Isaac Iacob: Nōne Iudas ex Iacob, Moyses & Aaron ex Abraham: Nōne Samuel ex Helcana, David ex Iesse: Nōne Solomon

Christum
cruci adfā
gendum
prophætæ
testati sunt

Generatio
nes variæ

ex Da-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ex Dauid: Nónne Ezechias ex Achay: Nónne ex Amō Iosias, Esaias ex Amos: Nónne ex Elchia Hieremias, & Ezechiel ex Buxi nati sunt: Nónne singuli habuere patrem, & generationis autorem: Quis ille ergo est, quem sola edidit virgo: Magna nempe huius significandi prophetæ cura fuit. Cuius autem ortum stella præcurrit in cœlis, natumque significauit orbi: Natus nanque Moyses, occultatus à parentibus est. Dauid natiuitas ne vicinis quidem agnita est, quando quidem nec magnus quidem ille Samuel ipsum agnoscebat, sed sciscitabatur an esset adhuc lesse alius filius. Abraham, vbi iam meritis insignis effulserat, à vicinis est cognitus. Enimvero Christi nati non homo testis, sed stella in cœlo apparens fuit, vnde ille descenderat. Quis vnquam genitus rex priusquam patrem aut matrem vocare possit, regnavit, & accepit hostium spolia: Nónne Dauid cum triginta esset annorum, suscepit regnum, Solomonq; iam adultus regnare cœpit: Nónne Iosias annos septem, peruenit ad regnum: Nónne Iosias æuo posterior, sed meritis clarior, septem item annorum, imperium sumpsit: Sed hi tamen eam agentes ætatem, patrem aut matrē vocare poterant. Quis ergo est, qui fermè anteq̃ nascitur, regnat, & spolia hostiū diripit: Quis huiusmodi fuerit rex Israel & Iuda, dicant Iudæi, in quem sperauerunt gentes omnes, ac pacem habuerunt, illisque non sint aduersata vndique. Quam diu enim stetit illa Hierusalem, bellum eis perpetuum fuit, omnesque pugnabant contra Israel. Assyrii nanque premebant, persequebantur Aegyptij, Babylonij vastantes vrgebant, & quod mirabilius sit, finitimos Syros hostes illi semper habuerunt. Nónne Dauid Moabitas oppugnauit, Syrosque concidit: Iosias nónne item vicinas obseruauit nationes: Et Ezechias iactantiam Sennacherib regis expatit: Nónne aduersus Moysen Amalech aciem instruebat, & Amoræi, qui Hiericho inhabitabant, Iesum Naue aduersabantur: Nullaque prorsus amicitiaæ fœdera gentes cum Hierosolymis iungere poterant: Quis sit igitur in quem sperauerunt gentes, dignum reor inspicere. Esse enim aliquem oportet, quia non potest prophetia mentiri. Cuius item sanctorum Prophetarum, aut patriarcharum mors in cruce pro salute omnium legitur facta: Aut quis vulneratus, ac pro salute omnium occisus est: Quis igitur istorum aut regum, in Aegyptum descendit, cuius descensu Aegyptiorum idola manu facta corruerint: Abraham nempe illuc descendit, sed tamen ad ingressum eius, idolorum minimè cultura quieuit. Moyses illic natus est, neque tamen feruere impietas, cultusque sacrilegus destitit. Quis testimonio scripturæ manus ac pedes perfossus asseritur, aut in ligno pependisse, ac pro salute omnium in cruce fuisse consummatus: Abraham enim lectulo decubans, sancto sine quieuit, Isaac & Iacob, extensis pedibus, & ipsi moriuntur in lectulo. Moyses & Aaron in monte defecerunt. Dauid domi obiit, nullas à populis passus insidias. Et si enim inquisitus à Saul fuit, illæsus tamen (Deo protegente) seruatus est. Esaias sectus quidem est, sed non in ligno suspensus. Hieremias iniurijs affectus est, non tamen cruce damnatus interiit. Ezechiel passus est, non pro salute populi, sed qui aduersus populum futura signaret. Deinde hi cum paterentur, homines erant, nullo cæteris natura dissimiles. Qui verò per scripturas significabatur, pro omnium salute passurus, non homo simpliciter, sed vita omnium dicitur, & per naturam hominibus similis. Videbitis enim, inquit, vitam omnium pendentem coram oculis vestris, & generationem eius quis enarrabit: Nam si quis superiora repetens quærat, inueniet per singulos sanctos, quis vnde fuerit, vbique sit natus. Eius verò, qui vita est, generationem esse inenarrabilem scripturæ diuinæ significant. Quis ergo est, de quo sanctæ literæ loquuntur, aut quis eius merita de quo prophetæ tanta denuncient: At alius nemo in scripturis

Propheti
as non nisi
si Christo
cōgruere.

Nullū an-
te Christi
aduentum
inter Iude-
os & gen-
tiles fœ-
dus in-
itū.

Iudæorū
error con-
suratur.

Quo gene-
re mortis
patriar-
chæ cæte-
riq; pphe-
tæ mortui
sunt.

Soli Chri-
sto pphe-
tarū vati-
cinia con-
gruere.

Aptorjs inuenitur, nisi communis saluator omnium Deus, Verbum dominus non iter Iesus Christus. Hic em̄ qui natus ex virgine, & homo in terris visus, inenarrabilem habet secundum carnem generationem. Neq; enim est, qui possit eius secundum carnem se patrem dicere, cum ipsius corpus non ex viro, sed ex virgine sit sola procreatum. Quemadmodum ergo Dauid Moyli, patriarcharumq; reliquorum patres retexere per generationem seriem possumus, ita saluatoris secundum carnem generationem, ex viro enarrare, nemo est qui possit. Hic igitur est, qui stellam signare fecit corpoream natiuitatem suam. Oportebat enim, vt quod de cœlo descenderat verbum, cœlesti quoque signaretur indicio. Prodiensq; ex vtero creaturæ omnium rex, apertè toto terrarum orbe nosceretur. Denique in Iudæa natum, ex Perside supplices adorare venerunt viri. Hic est, qui & antequam nasceretur in carne, contra aduersarias potestates victoriam cœpit, trophæaque aduersus idololatriam tulit. Omnes igitur ex gentibus vndique confluentes, adiurata consuetudine patria, & impio idolorum cultu in Christo spem ponunt, eique seiplos deuouerunt. Id autem quotidiano experimento haurire oculis licet. Nunquam enim alias Aegyptiorum quæ euit impietas, nisi cum Dominus omnium corpore illuc descendit, ac si nube deuectus, profligatōque errore idolorum, omnes ad se, & per se ad patrem transtulit. Hic est crucifixus Deus noster, sole teste & creatura omni, eique sibi inapias iniocere manus, cuius morte salus omnibus quæsitā, & creaturā omnium redempta est. Hic est omnium vita, qui quasi ouis pro salute omnium tradidit in mortem corpus suum, licet id Iudæi credere abnuant. Quibus, si satis ista non sunt, vel ex alijs quæ apud eos itidem leguntur, sacris eloquijs credant. De quo enim dicunt prophætæ: Manifestus factus sum non quærentibus me, inuentusque ab his, qui non interrogabant me. Dixi, ecce sum genti, qui non inuocauerunt nomen meum, expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem. Quis ergo est, qui manifestus factus est, vt Iudæos percontemur (Nam siquidem propheta est, dicant quando delituerit, vt postea manifestatus sit: Quis autem hic Propheta est, qui ex abditis manifestus apparuit, manusque suas expandit in cruce: lultorum profectō nemo, solus itaque Dei filius est. Qui cum sit incorporalis per naturam, propter nos apparuit in carne visibilis, ac pro salute nostra passus est. At verò si nē istud quidem illis sufficit, vel ex alijs admoneantur tam apertè veritati non reluctari. At enim scriptura: Confortamini manus remissæ, & genua resoluta roboramini, qui pusillo animo estis, exhortamini, confortamini, nolite timere, ecce Deus noster iudicium retribuit, ipse veniet & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet claudus quasi ceruus, & diserta erit lingua mutorū. Quid igitur & de hoc dicere possunt? An ad id quoque contra oblitere audebunt? Prophetia nempe Deum aduenire denunciat, signaque, & aduentus eius tempus insinuat, tunc enim fore, vt aspiciant cæci, claudi ambulent, audiant surdi, mutorūque lingua soluatur, cum aduenierit Dominus prædicant. Quando igitur in Irael hæc facta sunt signa, aut vbi in Iudæa tale aliquid contigit, dicant: Leprosus mundatus est Naaman, sed surdus minimè audiuit, neque claudus ambulauit. Mortuum suscitauit Helias, Helisæus similiter, sed cæcus à natiuitate non vidit. Magnum quidem re vera est suscitare mortuum, non tamen huiusmodi, quale est patratum à saluatore omnium miraculum. Nam profectō scriptura, quæ suscitatum mortuum retulit, leprosumq; mundatum, si claudum ambulare contigisset, cæcūque respicere, id dicere non omisisset. Quia verò ista non retulit, constat ea, neque prius facta fuisse. Quando igitur hæc facta sunt, nisi cum ipse Deus, Dei verbum in carne ad homi-

Natiuitas
Christi cō
uenienter
per stellā
signata est

Signa &
miracula
fecisse
Christum
quæ nemo
alius fecit

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ad homines venit. Quando enim aduenit ille, tunc ambulauerunt claudi, muti C
locuti sunt, & surdi audierunt, cæciq; à natiuitate viderunt. Idcirco enim & Iu-
dæi hæc signa videntes, vt qui nunquam alias hæc facta compererunt, admirati
dicebant: A seculo non est auditum, quoniam aperuit quis oculos cæci nati: Nisi
esset hic à Deo, non posset facere quicquam. Sed forsitan & ipsi aduersus tam
aperta resistere, & contraire non valentes, non quidem scripta negabunt, sed ex-
pectare se ista, nondumq; Dei verbum aduenisse adseuerabunt. Hoc enim vltro
citroq; iactare non desinunt. Neque erubescunt aduersus apertam veritatem es-
se impudentes. Sed em hoc euidentius, quàm de cæteris conuincendi sunt, non
à nobis, verùm à sapientissimo Daniele, qui & præsens tempus, & diuinum sal-
uatoris prædicauit aduentum, dicens: Septuaginta hebdomadæ abbreviatæ sunt
super populum tuum, & ciuitatem sanctam, vt consummatur peccatum, & si-
gnetur peccatum, & deleatur iniustitia, & propinètur iniquitas, abducaturq; iu-
stitia sempiterna, & signetur visio & prophetia, & vngatur sanctus sanctorum,
& scies & intelliges, ab exitu sermonis, & discernatur & edificetur Hierusalem.
Vsq; ad Christum ducem forassis, in cæteris qualem, inquam, occasionem in-
uenire possunt, & in futurum tempus differre, quæ scripta sunt. Quid autem ad
hæc dicere, aut contrà aspiciere audebunt, vbi & Christus signanter exprimitur
& vngitur, non homo simpliciter, sed sanctus sanctorum esse describitur, & vs-
que ad ipsius aduentum Hierusalem constare prædicitur, ac deinceps quietura
prophetia, & visio in Israhel prænunciatur. Vncti quidem olim sunt Dauid & So-
lomon, & Iezechias. Sed rursus Hierusalem & locus iste constabat, & prophetiæ
futura præcinebant, Gad, Asaph, & Nathan, & post illos Esaias, Osee, Amos, &
reliqui. Ad hæc illi qui vncti sunt, homines sancti vocabantur, non sancti sancto-
rum. At verò, si obijciant captiuitatem, ac per eam Hierusalem non stare conten-
dant, quid de prophetis quoque dicturi sunt: Nam cum olim populus in Baby-
lonem duceretur, erant illic Daniel & Hieremias, prophetabantq; Hiezechiel, D
Haggeus & Zacharias. Fabulosa igitur Iudæi prosequuntur, & adesse modò
tempus dudum prædictum, scire ac nosse dissimulant. Quando enim cessauit
prophetia, aut visio ab Israhel, nisi modò cum sanctus sanctorum Christus adue-
nit: Signum enim euidentius, magnumq; aduentus sui indicium est, iam non stare
Hierusalem, nec prophetiam ex Iudæis exurgere, neque visionem eis reuelari,
& iustissimè id quidem. Nam cum is qui significabatur aduenerit, qui ultra o-
pus est vmbri: Idcirco enim & illi tam diu prophetabant, donec venit ipsa iusti-
tia, & qui cunctorum peccata redimeret. Ideo & Hierusalem diutius constitit, vt
illic se prius ad veritatis typos exercerent. Merito itaq; præsentis sancto sancto-
rum, signata est visio & prophetia, Iudæorumq; desijt regnum. Tam diu enim
apud eos vncti sunt reges, quoad sanctus sanctorum vngeretur. Moyses quoq;
ad illum vsque perseveraturum regnum Iudæorum prædicens, ait: Non defici-
et princeps ex Iuda, & dux de scæmoribus eius, donec veniat cui repositum est, & i-
pse erit expectatio gentium. Vnde & saluator ipse clamabat: Lex & Prophetæ
vsq; ad Ioannem prophetarunt. Siquidem igitur apud Iudæos nunc aut regnum,
aut prophetia, aut visio, rectè forsitan Christum inficiantur venisse. Sin autem
nihil horum penes eos inuenitur, clausaq; iam & signata sunt omnia, capta ciui-
tas, incensum templum, quid in id præuaricationis impietatisq; profluunt, vt
cùm facta omnia cernant, horum autorem Christum Dei filium negent: Cur
gentiles idola deserere, ac per Christum in Deum Israhel sperare cernentes, abne-
gent eum, qui de radice Iesse (secundum carnem) iam natus est, Christum: Nam
siquidem Deum alium gentes adorarent, quàm Deum Abraham, Isaac, Iacob &
Moysi, non iniuria occasiones obtenderent, negarentq; aduenisse Deum. Porro
si eum

Euidenti-
sima signa
Christum
ià venisse.

Iudæorū
arguitur
infidelitas
& perui-
cia.

A si eum, qui Moyſi tradidit leges, & Abrahamæ promiſſiones dedit, cuius verbum ſpreuere ludæi, hunc gentes colunt Deum, cur non agnoſcunt? imò cur ſponte deſpiciunt, auertuntq; oculos ne videant eum, quem ſcripturæ prophetabant, illuſiſſe orbi, atq; apparuiſſe corporeum, ſicut ſanctæ literę continent: Dominus Deus apparuit nobis. Et ruruſus: Miſit verbum ſuum & ſanauit eos. Et iterum: Non legatus, non angelus, ſed ipſe dominus ſaluauit eos. Idem verò fermè patiuntur, ac ſi quis mente captus, terram illuſtrari ſole cerneret, eiꝯq; illuſtrationis autorem ſolem denegaret. Quid enim amplius iſ habet, qui ab eis expectatur, cum venerit facere? Vocare gentes? At iam vocatæ ſunt. Finem prophetiæ ac regno, viſionique imponere: hoc item factum eſt. Idolorum prophanos, impiꝯq; cultus arguere: Et hoc iam pridem ille admirabili diuinaq; virtute operatus eſt. An verò deſtrudere mortem? Deuicta quidem illa eſt, penitusq; deleta. Quid ergo reſtat faciendum, quod Chriſtum facere oportuit, quidve implendum reliquum eſt, vt ludæi ſuam perfidiam tueri poſſint? Si enim, vti nunc cernimus, neque regnum, neque prophetia, neque ſacrificium, neque viſio apud eos eſt, omniſq; orbis Dei agnitione plenus eſt, omiſſaq; impietate gentiles ad Deum Abraham, per verbum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum tota fide confugiunt, conſtat profecto (quantumlibet illi impudētes ſint) adueniſſe Chriſtum, ipſū mque omnes ſuo illuſtraſſe lumine, ac de patre ſuo veritatem docuiſſe, rectiſſimamq; doctrinam tradidiſſe mundo. Hiſ igitur & huiuſmodi plurimis de ſcripturis ſanctis ludæos arguere, & conuincere poſſumus. Gentiles verò quis non ſummè admiretur, ea ridentes, quæ minimè ſunt irridenda, atq; in ſuo errore perdurantes, quo ligna & lapides pro Deo miſerabili cæcitate venerantur? Verùm cum ſit veritatis ratio, & cauſa probationibus non inferenda, age hoſ quoque probabilibus rationibus, hiſ quoque nobis maximè conſpicuis conſutare ſtudeamus. Quid oro ineptum, quid riſu dignum apud noſ eſt? An quod verbum apparuiſſe dicimus carne veſtitum? Atqui hoc & ipſi iuſtiſſimè factum conſitebuntur, ſiquidem fuerint ſtudioſi veritatis. Nempe enim ſi Dei verbum eſſe negant, ſtultè omnino irrident, quod ignorant. Si autem verbum Deum eſſe conſitentur, eumq; mundi principem, in quo pater cuncta creauit, huiuſq; prouidentia illuſtrari & viuificari, & eſſe omnia, ipſumq; ſuper cuncta regnare, vt ex prouidentia operibus ipſe noſcatur, & per ipſum pater, perquam ſanè ineptè contra ſe riſum, dum neſciunt, mouent. Mundum hunc magnum corpus eſſe aiunt gentiliū ſapientes, veriſſimè id quidem, videmus enim illū, eiꝯq; patres noſtris ingerunt ſe ſenſibus. Si igitur in mundo, quod corpus non negant, Dei verbum eſt, cunctaq; que ipſius ſimul ac ſingula peruagatur, quid aut mirum, aut incongruum dicimus, ſi hominem quoq; ipſum ſubiſſe fateamur? Nam ſi omnino indignum putant, ipſum in corpore apparuiſſe, indignum dicant, & hanc omnem mundi machinam perluſtrare, & omnia ſua prouidentia mouere atq; moderare. Corpus enim & hoc totum eſt. Si autem mundum ab eo perluſtrari, & in toto noſci ipſum decet, profecto & in humano ipſum apparere corpore, idq; ab eo illuſtrari, atque ad operandum excitari non indecens erit. Pars enim totius, ipſaq; non vilis, genus humanum eſt. Et ſi partem instrumentum eius fieri, ad notionem deitatis mortalibus inſinuandam, indecens eſt, ineptiſſimum erit, & per totum ipſum inſinuari Deum. Sicut enim cum totum corpus ab homine agatur & illuſtretur, ſi quis indignum dicat, etiam in digito pedis hominis eſſe virtutem ſtultiſſimus habetur, quippe qui in toto ipſum eſſe & operari fateatur, in parte denegata & qui fatetur & credit Deum, Dei verbum in toto eſſe cunctaq; ab eo & illuſtrari & moueri, non indignum arbitrabitur humanum etiam corpus ab illo agi atq; moueri. Porro, ſi quia genitum eſt,

Vocatio
gentium,Gentiliſſi
error co-
arguitur.Nō eſſe in
dignū ver-
bū patris
apparuiſ-
ſe carne ve-
ſtitum.

g & ex

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

& ex non existentibus conditum genus humanum, idcirco indecenter nos adferere putant humanum ad homines saluatoris aduentum, ipsum hac ratione à creatura quoque omnium deturbabunt. Et ipsa enim ex nihilo per verbum, vt esset, condita est. Si autem cum sit facta creatura, indignum non est, in ea esse verbum, ne in homine quidem esse indignum erit. Nam quæcunque de toto cogitaueris, ea de parte quoque intelligas, necesse est. Pars autem totius, vt prædixi, & homo est, igitur in homine esse verbum, nulla ratione indignum est, omniaque ab ipso & in ipso agi & moueri, atque viuere, sicuti ipsorum etiam scriptores dicunt, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Quid ergo risu dignum dicimus, si in quo est verbum, eo ad demonstrationem sui, ac si instrumento utitur? Nam si in illo non esset, vti profecto ipso nequiuisset. Si autem, vt antè iam dedimus, in toto, & in singulis est, quid mirum aut incredibile dicimus, si verbum in his, in quibus est, seipsum manifestare fateamur? Quemadmodum in viribus suis, totus in singulis atque omnibus præsens, suauiterque disponens omnia, si per solem, aut lunam, aut cælum, aut terram venisset, aut aquam, nullus ipsum incongruè voce vsus esse dixisset, & se, ac patrem suum intimasse, cum simul contineret omnia, atque in omnibus, ita & in ipsa parte esset, ac seipsum inuisibiliter panderet, ita neque dici indignum potest, si cum disponat omnia, cunctaque viuificet, seque per homines notum fieri voluerit, instrumento humani corporis, ad manifestationem veritatis, patrisque cognitionem, vti summa pietate voluerit. Pars quippe totius, vt supra iam diximus, & homo est. Et sicuti mens, cum in toto diffusa sit homine, ex parte tamen corporis, id est, lingua, signatur. Neque tamen ideo quisquam mentis substantiam dicit imminui, ita & verbum, cum per omnia sit, indignum aut indecens minimè videri debet, si humo non vti voluerit, ad se ac patrem indicandum, instrumento, Nam si, vt iam diximus, indecens est, corporis vti instrumento, indecens erit ipsum & in toto esse. Quod si obijciant, cur non per alias præstantiores creaturæ partes apparere voluerit? & pulchriore instrumento, sole scilicet, aut luna, aut stellis, vel æthere, aut igni vti, sed tantum homine. Sciant dominum non ostentandi, sed curandi ac docendi homines gratia venisse. Ostentantis nanque erat apparere solum, præsentisque virtute ac maiestate terrere. Curantis verò ac docentis non modò aduenire, verum indigentium commodis vtilitatisque prospicere. Atque ita vt hi qui patiuntur, ferre possunt, se præbere visibilem, ne si se ad patientium non cohibeat modum, perturbet opis egentes, inutilisque illis sit aduentus Dei. Nulla igitur creaturæ pars, à diuina cognitione deuiauerat, nisi solus homo, videlicet non sol, non luna, non cælum, non sidera, non aqua, non æther, suos immutauerunt ordines, sed omnia opificem ac regem suum Deum verbum agnoscant, vt sunt condita, permanent, soli homines auersi à vero, iam quæ non erant, sibi pro veritate finxere, diuinosque honores dæmonibus, atque hominibus in lapidibus ac lignis, stulti amentisque detulerunt. Vnde non immerito, quoniã Dei bonitate indignum erat, tantam operis sui non curare iacturam, cum nequireret homines in tota mundi machina gubernantem ac regentem cuncta cognoscere, partem totius assumens sibi, corporis scilicet humani instrumentum illud præcipuè subiit. Vt quia se non poterant in toto cognoscere, vel in parte, illis se noscibilem faceret. Et quoniam in inuisibilem ipsius virtutem intendere non valebãt, vel ex sibi similibus cogitare ipsum atque intelligere possent homines. Quippe per conditionis suæ corpus, eiusque diuina opera, celerius atque vicinius ipsius nosse poterant patrem, cum animaduertent, non humana, sed diuina esse opera, quæ ab eo gererentur in carne. Sin verò iuxta illos indignum fuit verbum per opera corporis nosci, indignum item sit ipsum ex operibus creaturæ totius agnosci.

Nota.

Apra similitudo.

Cur in homine potius quã in alia qualis creatura appareat Deus voluerit.

Solus homo ordinem sibi a Deo datum peruertit.

Rationes notandæ.

C

D

Agnosci. Sicut enim cum sit in creatura, nil habet cum creatura commune, sed magis omnia virtuti ipsius potentiaque communicant, ita & corporis instrumento utens, nihil ipsius inquinacionis attraxit, sed ipsum potius sanctificauit corpus. Si enim Plato ille apud gentiles admirabilis ac summus, ait genitorem mundi Deum, cum ipsum iactari fluctibus cerneret ac periclitari, in locum dissimilitudinis vergere, insidentem gubernaculis anime, tulisse opem, & emendasse peccata omnia, quid iam nos incredibile dicimus, si oberrante humano genere, Dei verbum illi insedisse, hominemque apparuisse adferamus, ut iactatum fluctibus sua gubernacione ac benignitate seruarietur. At fortasse pudore consentient, dicent tamen oportuisse Deum, cum saluare homines & erudire decerneret, id solo nutu perficere. Neque ipsius verbum debuisse corpus attingere, sicuti & pridem fecerat, cum ex non existentibus conderet omnia. Sed hanc illorum obiectionem hac ratione refellimus. Olim quidem cum nihil vniuersum esset, ad creanda omnia, nutu solo ac voluntate opus erat. Vbi verum factus est homo, exegitque necessitas, non ea quae non erant, sed quae iam fuerant creata, curare, debuit saluator & medicus, in his apparere, quae fuerant condita, ut & quae iam erant facta, curaret. Factus autem fuerat homo, ideo & humano instrumento usus est corpore. Quoniam verum modo alio praeberese visibile debuit verbum, cum vti instrumento decerneret. Aut unde hoc oportuit sumere, nisi ex his, quae iam fuerant condita, erantque ipsius diuinitate seruanda? Neque enim, quae non erant, salute indigebant, ut solo agere praecepto sufficeret. Sed homo, qui iam conditus, in corruptionem mortemque de fluxerat. Quocirca rectissime omnino humano instrumento vti instituit, seque in omnia Dei explicuit verbum. Et hoc praeterea sciendum, quod semel inuecta corruptio non extra corpus erat, sed ipsi potissimum accesserat corpori, eratque necessarium, vitam illi pro corruptione succedere. Ut sicuti in corpore contigerat mors, ita in ipso & vita contingeret. Si enim exterius erat corporis mors, extrinsecus vita quoque illi accedere debuit. Porro, si corpori congressa mors, illudque complexa superauerat, necessariam & vitam debuit congregi corpori, ut corpus vitam vestiret, mortemque desiceret. Ad haec, si extra corpus, & non in ipso fieret verbum, mors quidem ab eo naturali potestate vinceretur. Quippe qui vitam nequiret obfistere, nihilo minus tamen permaneret in corpore semel inuecta corruptio. Idcirco necessariam omnino saluator induit corpus, ut vitam connexum non iam quasi mortale permaneret in morte, sed ut iam immortalitate vestitum per resurrectionis gloriam immortale permaneret. Nam quod erat semel corruptione indutum, nunquam profecto resurgeret, nisi indueret vitam. Praeterea mors ipsa per se, nisi in corpore apparere non posset, ideoque induit corpus, ut inuentam in corpore mortem aboleret. Qua enim ratione se dominus ostenderet vitam, nisi quod mortale inuenerat, viuificaret? Quemadmodum stipula cum ab igne corripitur, si quis ab ea ignis arceat impetum, permanet nihilo minus stipula, ignisque expauescit naturaliter minas, a quo solet absumi. Ceterum, si quis stipulam multo illiniat amiantho, quod ignis impetum eludere fertur, non ignem nutrit stipula contraria vi subnixam amianthi. Pari ratione & de corpore, & de morte dixerimus. Si enim solo iussu ab illo esset prohibita mors, esset tamen rursus corruptibile atque mortale iuxta rationem corporum, quod vti ne fieret, incorporale Dei induit verbum, atque ideo iam nec mortem, nec corruptionem pertimescit, cum sit indutum vita, omnium in illo corruptione deleta. Pleno igitur rationis ordine, Dei verbum corpus adsumpsit, humano instrumento vti voluit, ut & viuificaret corpus, & sicut in creatura per opera noscitur, ita & in homine operaretur, ac per id ubique notesceret, nihil sua diuinitate & scientia vacuum relinquens. Rursusque enim priora repetens, dicam: Idcirco saluator hoc fecit, sicut

g ij omnia

Mundi a Deo factum Plato credidit.

Creata sunt omnia solo nutu opus erat ex diuina voluntate in reparatione vero etiam corporis adsumptione.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

omnia ubiq; præfens implet, ita & omnia scientia & sui agnitione completeret, sicuti & diuina scriptura testatur: Impleta est omnis terra cognitione dei. Siue em̄ in cœlū quis intēdit, eius ordinem distinctiōemq; miratur, siue id nō valens, in homines tantum intuetur, animaduertit per opera Dei in hominibus incorporalem vim, agnoscitque hunc solum Deum, Deiq; verbum esse. Siue dæmones miratur attonitus, videt ab ipso illos effugari, illorūque dominum iudicat. Siue ad aquam deuolutus, lapsus causa Deum existimat, sicut Aegyptij, qui illam colunt, hanc ab illo iramutari considerat, agnoscitq; dominum illius esse conditorem. Siue ad inferos lapsus, illic heroas miratur vt deos, huius resurrectionem atque aduersus mortem victoriam cognitans, reputat Christum solum verum esse dominum ac Deum. Omnes quippe creaturæ partes attigit dominus, omniāque liberauit. Atque, vt Paulus ait: Principatus ac potestates exiit, & eas in cruce triumphauit, ne quis iam falli ac decipi possit, sed vbique verum Dei inueniat verbum. Ita enim vndique conclusus homo, & vbique in cœlo, in inferno, in homine, in terra, verbi deitatem lucere conspiciens, non iam de Deo fallitur, sed hunc adorat solum, ac per ipsum ritē patrem agnoscit. His gentiles quoque probabilibus rationibus victi, fortē acquiescent. Sin autem minus ea sibi sufficere existimant, vel ex his quæ ante oculos omnium apparent, eorum quæ dicimus, eliciant fidem. Quando enim idolorum cultum deserere homines cœperant, nisi ex quo salutare Dei verbum illuxit terris, & hominem induit: Quando apud gentiles falsa vbique vaticinia, deorum conticuere responsa, nisi cū se mundo saluator ostendit: Quando hi, qui apud poetas dñj heroesq; dicuntur, homines fuisse mortales deprehensi sunt, nisi ex quo dominus trophæum retulit mortis, & quod acceperat corpus, incorruptum seruauit, illud à mortuis excitans: Quando item dæmonum fallacia, insaniāque contempta est, nisi cū Dei virtus verbum, & horum, & omnium dominus mortalium, infirma miseratus apparuit: Quando magiæ præstigiōsa ars atque doctrina, calcari vbique cœpta, nisi quum diuina verbi apparitio insinuata est mundo: Quando denique gentilium sapientia stulta facta est, nisi cū vera Dei sapientia sese terris apparuit: Dudum enim orbis omnis, omnisq; locus, falsaque dæmonum cultura tenebatur, nihilq; aliud quàm simulacra deos homines putabant. At nunc per omnem orbem idolorum superstitionem homines linquunt, atque ad Christum confugiunt, Deumq; ipsum adorantes, per eum etiam, quem antè non nouerant, patrem agnoscunt. Et quod est omnino mirabile, cū sint variæ & infinitæ culturæ, locaque singula proprium habeant Deum, nec possit is, qui apud singulos dicitur Deus, vicinos transgredi limites, vt proximos quosque se colere inducat, vix apud suos diuinis fruatur honoribus. Nullus enim proximi cuiusque Deum veneratur, sed quisque suum idolum obseruat & colit, ipsum esse omnium Deum putans. Solus Christus apud omnes vnus, & vbique adoratur. Quodque deorum facere nequiuit infirmitas, vt vel vicinas nationes ad sui induceret cultum, id Christus effecit. Qui non vicinas modò regiones, sed omnem prorsus orbem suasit, vnum & eundem dominum colere, & per eum ipsius patrem venerari. Ad hæc olim quidem omnia falsis vaticinijs vbique plena erant. Delphis nanque, Dodonæ, Bœotia, Lycia, Libya, Aegyptus, Cabiri, & Pythia huiusmodi miraculis celebrabatur, erantq; in admiratione & honore mortalibus. Nūc verò quando prædicatio Christi innotuit mundo, conticuere omnia, nec iam vllus apud eos vates, nulla furētium vaticinatio est. Ac prius quidem hominibus dæmones phantasijs varijs illudebant, fontes, aut flumina, aut ligna aut lapides præoccupantes, atque ita præstigijs inanibus fallebant stultos. Vbi verò diuinus reuelatus est saluatoris aduētus, inanis horum pompa cessauit, signo enim crucis

Ois creatura testimonium perhibet verbo dei

Nato christo præstigijs, imaginibus, casibus, idolorum cultum & falsa vaticinia sine accepisse,

crucis

A crucis tantum vtens homo, omnes horum fallacias pellit, & antea quidem quos poetae dicunt deos, Iouem, Saturnum, Apollinem, heroes mortales colebant, eosque venerantes errabant. Vbi verò mundo saluator apparuit, illi mortales fuisse deprehensi sunt, solusque Christus hominibus innotuit Deus verus, Deique filius. Quid autem de magia dicimus, quam illi in primis admirati sunt? Præualuit illa quidem ante saluatoris aduentum apud Aegyptios & Chaldaeos & Indos, inruentesque in stuporem vertit. Postea verò quàm reuelata est veritas, & verbum caro factum est, detecta illa penitus atque destructa est. Porro de gentili sapientia, philosophorumque magniloquentia, nihil opus esse arbitror vti rationibus nostris, cum liceat omnibus id miraculum haurire oculis. Qui cum tam multa scripserint gentilium sapientes, neque potuerint, vel paucis vi illa ac timore dicendi persuadere immortalitatem, ac virtutis vitam. Solus Christus paucis purisque verbis, per homines simplices & imperitos, tam innumeros per orbem induxit hominum populos, contemnere mortem, immortalia sapere, despiciere temporalia, atque ad æterna aciem mentis intendere, nihilque aestimare terrenam gloriam, & solis inhiare cœlestibus. Hæc autem quæ dicuntur à nobis, non verba tantum sunt, sed habent ex experimento ipso veritatis testimonium. Adsit enim qui vult, atque in Christi virginibus imaginem probitatis aspiciat, admiretur adolescentiam, fulgore castitatis illustrem, immortalitatisque fidem in illo innumerabili martyrum grege conspiciat. Veniat, qui harum rerum experimenta quarit addiscere, ipsius scilicet dæmonum pompæ, diuinationumque fallaciae, & magiæ mirabilem vtatur signo ridiculae, vt ipsi putant, crucis, Christum solum modo nominans, videbit per ipsum fugari dæmones, vaticiniaque conticescere, & magiam omnem, omnemque veneficium destrui. Quis igitur, qualis, quâtusque sit Christus, qui nomine suo atque præsentia hæc omnia operuit atque fugauit, solusque præualuit, & orbem totum doctrina sua & prædicatione repleuit. Dicant nimium ridiculosi, & sine vlllo verecundiæ rubore gentiles. Nempe, homo ille est, quo pacto valuit homo omnes deorum suorum vires excedere, eosque nihil esse, sua virtute monstrare? Sin verò magum illum dicunt, qua ratione potuit magis magiæ finem imponere, cuius erat muneris ea magis adserere? Nam si quidem homines vicisset magos, aut aduersus vnum solummodo præualuisset, rectè hunc putarent artis eminentia cæteris excelluisse. Porro, si contra omnem magiam, ipsamque magiæ nomen, crux eius victoriam retulit, constat profecto, saluatorem non fuisse magum, quem acciti à magis alijs dæmones, vt dominum fugiunt. Quis ergo iste sit, dicant, qui soli irrisioni student gentiles? At fortasse dæmonem & ipsum fuisse, atque ideo in tantum præualuisse dicent, sed ira quoque ridiculi profus euadent. Nam superiori ratione facilè conuinci possunt. Quo enim modo dæmon esse aut dici potest, qui dæmones fugat? Si enim dæmones simpliciter pelleret, putari posset in dæmonum principe contra inferiores viribus præualere, quod ludæi quoque illi probro obiciebant. Ceterum, si omnis insania dæmonum huius inuocatione propellitur, liquet & in hoc errare illos, necesse vt putant dæmonem dominum nostrum Iesum Christum. Igitur si neque homo solum, neque magus, neque dæmon aliquis saluator est, sed omnia insuper poetarum fragmenta, omnemque dæmonum pompam, & gentilium sapientiam diuinitate sua pressit atque destruxit, constat profecto & apud omnes confessio habetur, hunc verè Dei filium, verbumque & sapientiam, ac virtutem patris esse. Idcirco ne humana quidem sunt ipsius opera, sed super hominem, Deique re vera esse noscuntur. Quod quum ex rebus ipsis, tum ex hominum collatione cognoscimus, Quis enim ex omnibus, qui vnquam fuere mortalibus, ex virgine sola sibi corpus effecit? Quis vnquam

Magia apud Aegyptios, Chaldaeos, & Indos, ante Christi aduentum præualuit

Crucis signo vel solo Christi nomine miracula fieri.

Exploditur error dicentium Christum in principe dæmoniorum esse dæmonia.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Aesculapius quod medicinae arte clarus sit pro Deo habitus est

Quae fuerint post resurrectionem corporis facta miracula.

hominum eiusmodi curauit morbos, qualis communis omnium Dominus: Quis id, quod per naturam deerat, reddidit, & à natiuitate caeco restituit lumen? Aesculapius apud eos diuinis honoribus colitur, qui medicinae arte claruerit, herbarumque viribus aduersus incommoda corporis sit vsus, quum non ipse eas ex humo produxerit, sed naturali arte adinuenerit, sed ista quid momenti habent, si Saluatoris comparentur operibus? Ille enim non vulnus curauit, sed naturam effinxit, corpusque restituit. Hercules apud eos adoratur vt Deus, qui aduersus aequales homines pugnando praualuit, ferasque dolis & arte peremit. Quid haec ad ea, quae à Saluatore patrata sunt? Morbos enim ille, ac daemones, & mortem ipsam ab hominibus repulit. Libero patri cultum illi exhibent, qui ebrietatis magister hominibus fuerit. Saluator noster Dominus castitatis ac frugalitatis praeceptor, irridetur ab eis. Sed sunt sane ista illorum opera, quid ad reliqua ipsius diuinitatis insignia. Quoniam quae so moriente homine obscuratus est sol, terraque commota: Ecce quam multi modò moriuntur homines, & haecenus mortui sunt, quando aliquod in eis eiusmodi miraculum contigit? Atque, vt ea missa faciam, quae per corpus effecit, & ea memorem, quae post ipsius resurrectionem corporis sunt facta miracula. Cuius vnquam hominum doctrina à finibus ad fines terrae, per omnes vna eademque propagatione praualuit, vt per orbem vniuersum ipsius religio, cultusque manaret? Aut si homo, iuxta illos CHRISTVS est, & non Dei verbum, cur ab eorum dijs prohibitus non est, suam vbique propagare culturam, illorumque per sua decreta quorumcunque loca destruere? Verbum enim ipso aduentu suo atque doctrina, prophano cultui finem indixit, omnemque daemonum fallaciam omnino perfundedit. Plurimi eatenus fuerant reges, multique tyranni, apud Chaldaeos, Aegyptios, & Indos, sapientes & magi fuisse traduntur. Quis vnquam horum non dico post mortem, sed viuus adhuc, orbem totum doctrina sua implere praualuit, tantamque multitudinem à simulacrorum vana superstitione conuertere, quantam Saluator noster ad se, ab idolis transtulit? Gentilium philosophi verborum vi, ac dicendi arte instructi complura scripsere, quid ergo omnis horum lis, si cruci CHRISTI conferatur, appareat? Vix enim illi paucis, quoad vixere, argutis suis persuadere potuerunt, sed quod posse videbantur, admittebant, dum & secum ipsi dissiderent, & aduersum se inuicem perpetua dimicatione contenderent. At contra, Dei verbum maximo profecto miraculo, nudis, apertisque dictionibus docens, sapientissimos illos, & dicendi acrimonia pollentes obtriuuit, illorumque inuenta destruxit, cunctos ad se attrahens, & ecclesias suas felici semper incremento multiplicans. Quis illud satis dignè miretur, qui vt homo degustata morte, sapientum illam magniloquentiam, in deorum suorum laudes pertonantem, tanta facilitate compescuit, inanissimamque monstrauit? Cuius enim vnquam mors daemones expulit? Cuius, inquam, mortem daemones, vt Christi, timuerunt? Vbi enim Saluatoris nomen edicitur, inde daemones fugantur omnia. Quis vnquam animarum perturbationes tanta autoritate sedauit ac sustulit, vt nequitiae libidinis deditos, castimoniae studere, homicidas abijcere gladios & qui antea fuerant timidi, fortes iuberet & constantes euadere? Quis vnquam barbaras antea, ferocissimasque nationes, naturalem feritatem ac vesaniam ponere, pacemque sectari persuasit, nisi fides Christi, crucisque signaculum? Quis alius immortalitatis fidem ita insinuauit hominibus, vt crux illa venerabilis Christi, corporisque ipsius resurrectio? Nempe gentiles quamlibet mentiri omnia soliti, nunquam tamen deorum suorum resurrectionem ausi sunt

C

D

A sunt fingere, id penitus conspiciari non valentes, an post mortem possit esse tererum corpus. Qua in re illos quisque non ingrati suscipiat, quia ita sentientes, & imbecillitatem dijs suis applicarant, & Christo concessere potentiam, vt ex eo quoque apud omnes Dei filius esse noscatur. Quis vnquam hominum, aut in vita, vel post mortem, virginitatem seruare homines docuit, eamque virtutem putauit esse possibilem? Atqui saluator noster, & rex omnium Christus, eam ita humanis affectibus insinuauit, vt & impubes pueri hanc tantæ excellentiæ virtutem sponte gestiant tota animi alacritate profiteri. Quis vnquam tantum terrarum peragrarè potuit, & Scythas, Persas, Armenios, Gothos, & qui vltra oceanum, & Hyrcaniam esse dicuntur, Aegyptios quoque & Chaldaeos penetrare, gentes, & magicæ in primis deditas, & vltra quàm dici possit, superstitiosas ac singulariter teras, & de virtute, de pudicitia, veraque religione, contra simulacrorum cultum prædicare, vt omnium dominus, & Dei virtus Christus Iesus dominus noster. Qui non modò per Apostolos suos prædicauit, verùm feros illorum induxit animos, deposita feritate, deserere primos deos, ipsùmque cognoscere patrem, Deum per ipsum, & cum ipso venerari. Olim enim deorum suorum cultibus gentiles ac barbari dediti aduersum se inuicem bella gerebant, & contra propinquos immanes erant, nec poterat quisquam, aut terras, aut maria transire, nisi gladijs armasset manus, pro inexorabili contra se inuicem pugna, omnèque illis vitæ institutum per arma transibat, & erat illis pro baculo omnique adminiculo gladius. Cumque, vt prædixi, seruirent idolis, dæmonijsque litarent, nihil tamen ex illa superstitione ad ingenitæ feritatis emendationem profecere. Vbi verò ad Christi disciplinam contulere, tunc iam mirabiliter profectò mutati, compunctiq; animo, deposita immanitate cædium, non iam bella tractant animis, sed pacifica sunt illis omnia, amicitiamque & charitatem ad omnes totis affectibus seruant. Quis ergo hæc fecit, aut quis alternis feroces odijs in pace coniunxit, nisi filius dilectus patris, communisque seruator, ac dominus omnium Christus Iesus, qui omnia pro nostra salute sustinuit? Fuerant olim ista prædicta, & de pace, quam ille mortalibus contulit, scriptura signauerat, dicens: Concident gladios suos in aratra, & lanceas suas in falces, non accipiet gens contra gentem gladium, nec discant vltra bellare. Eius profectò prophetiæ fidem licet haurire oculis. Nam modò quoque barbari ingenita feritate, quamdiu idolis immolant, aduersum se inuicem feruntur insaniam, nec sine gladio, vel vnam horam manere patiuntur. Vbi verò doctrinam perceperint Christi, continuo omisso bellandi studio, ad agriculturam se conuertunt, & manus, quas olim armare ferro consueuerant, innocuas gaudent ad studium orationis expandere, ac pro bello, quod contra se inuicem conferebant, iam aduersus diabolum, ac dæmones arma corripunt, eosque castitate ac virtute animi debellare nituntur. Est autem hoc paternæ deitatis indicium, quod ab eo id didicerint homines, quod ab idolis nequiuertant discere. Est item dæmonum atque idolorum infirmitatis singulare documentum, haud enim imbecillitatis suæ ignari dæmones, idcirco homines aduersum se inuicem pugnare suadebant, ne si mutua contentione desisterent, aduersus dæmones bella consuescerent. Denique Christi discipuli minimè aduersum se pugnant, aduersus dæmones moribus virtutisque actibus dimicant, illòsque persequentes, eorum principi diabolo illudunt, vt in adolescentiæ feruore pudicitiam, in tentationibus patientiam, in laboribus tollerantiam perferant, iniurijs affecti taceant, nudatique rebus suis pro nihilo ducant. Quodque mirabilius est, contemnant mortem & Christi martyres fiant. Atque vt vnum illius diuinitatis præcipuum indicium dicam. Quis vnquam ho-

Solus christus virginitatem seruare homines docuit

Discipulorum Christi virtus & patientia.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

mini, siue ille magus, siue rex, siue tyrannus fuerit, aduersus tot hostes simul cōgredi potuit, contraq; omnem idololatriam, omnemq; militiam dæmonum, & cunctam magiam, & totam gentiliū sapientiam, tam validam, hæcenusq; vigentem, ac mouentem plurimos quiuit obsistere, omniaq; simul vno momento debellare, sicuti dominus noster verus Dei filius; Qui cuiuslibet errores inuisibiliter arguens, solus ab omnibus spolia detrahit. Vt qui colebant idola, iam ipsa conculcent, qui magica insignes erant, impia vanitatis libros incendijs tradant, sapientia clari, euangeliorum interpretationem omnibus præferant. Et quos antea colebant deos deserentes, quem paulò ante crucifixum irridebant, hūc supplici venerent obsequio, Christū Deum esse verum confitentes, & q̄ prius dicebant dii, signo crucis effugiāt. Cruci verò saluator adfixus, toto orbe Deus prædicatur ac dñs. Quosq; gentiles adorabant deos, vt scedi iam turpesq; abijciantur ab ipsis cultoribus suis. Quisq; Christi doctrinā secuti honestius illis, & castius viuunt. Hęc igitur & his similia, siquidē humana sunt, ostendat qui vult priorum quoq; huiusmodi fuisse facta. Sin verò non hominū illa, sed Dei opera & videntur & sunt, quid ad eò impij infidelesq; sunt, vt non agnoscant horū patratorem dñm ac Deum esse? Idē em̄ ferē patiūtur, q̄ ij, qui ex creaturæ opificio ipsius creatorē Deum intelligere nequeunt. Nam si ex virtute eius cuncta disponente, ipsius diuinitatē intelligerent, agnoscerent profectò Christi quoq; in carne opera non humana, sed saluatoris omniū Dei verbi esse, ipsaq; agnitione freti, vt ait Apostolus, nunq̄ dñm glorię crucifixissent. Quē admodum igitur, si q̄s inuisibilem per naturā Deum, neminiq; conspicuum videre cupiat, ipsum ex operibus illius agnoscat, atq; comprehendit. Ita & qui mentis oculis non intuetur Christum, vel ex operibus corporis ipsum addiscat proberq; humana ne sint ipsius opera, an Dei? Ac si quidē humana deprehenderit, rideat. Sin verò diuina intellexerit, gratē suscipiat. Neque ea, quę sunt veneratione dignissima, irrideat. Magis miretur, q̄ negocij tam vilis gratia, diuina sese nobis aperuerint, & per ipsius mortem immortalitas in omnes emanauerit, ac per humanitatem verbi rerum sit prouidentia cognita, cuius autor & opifex ipse Dei filius, patrisq; verbum sit. Idcirco enim hominem adsumpsit illa maiestas, vt nos efficeret deos. Atq; ideo se manifestare per carnem voluit, vt vobis inuisibilis patris intelligentiam largiretur, humanaq; omnes tolerauit iniurias, vt nos immortalitatem hæreditario iure caperemus. Ipse quidem nihil violatus est, quippe impatibilis atque inuolabilis Deus ac verbum. Homines verò passioni obnoxios, quorum gratia ista passus est, in suam transtulit beatissimam secretissimamque quietem. Prorsusq; saluatoris opera, quę in carne gessit, talia ac tanta sunt, vt si quis enarrare velit, eis meritò conferri possit, qui maris vastum intuentes profundum, eius enumerare fluctus velint. Sicut enim possibile non est, vt quis vndas omnes oculis colligat, (cū nouæ semper præteritarum intercipient sensum) ita & qui Christi opera in carne comprehendere cupit, omnino omnia nequibit cogitatione percipere, quum plurima ipsius intelligentiam fugiant, ex his etiam, quę se intellexisse arbitratur. Satius igitur & melius est, eis omissis, quorum nec partē quidē dignè quis enunciare potest, vnus tantum meminisse, tibiq; omnia miranda relinquere. Cuncta enim sunt digna miraculo, & quocunque aciem veritas, inde se verbi diuinitas aperit. Id igitur te post illa, quę diximos, considerare dignum est, vt finem iungamus initio, vehementerq; mirari, quod post saluatoris aduentum non iam idololatria crescit, sed quę erat, in dies minuitur, sensimque deficit. Non vltra gentiliū sapientia proficit, & quę prius erat, iam penitus labitur. Non iam dæmones præstigijs, vaticinijs, magicis que carminibus fallunt, sed solo conatu confusi, signo crucis abscedunt. Atque

vt breuiter

Quę fuerit verbo Dei adsumpti carnis causa vel occasio. Multa signa fecisse Christum quę non sunt scripta.

A vt breuiter dixerim, inspice saluatoris doctrinam, quam se vbique diffuderit, feliciâque incrementa percipiat, contrâque cultus omnis dæmonum, & omnia quæ fidei Christianæ aduersantur, iugiter minuuntur, infirmentur, ac defluant. Et ea consideratione permotus, saluatorem omnium ac redemptorem Dei filium, toto pietatis affectu venerare, & quæ ab eo Indies minuuntur & euacuantur à corde & cogitatione tua longius abijce. Sicut enim sole rutilante nihil iam tenebræ prævalent, sed & sicubi fuerint ipsius radijs illustratæ fugantur, ita & diuino saluatoris aduentu apparente, nihil iam idolorum obscuritas valet, sed omnes orbis partes doctrinæ illius fulgoribus rutilant. Et quemadmodum rege aliquo se domi continente, plerunque nonnulli improbi eius captantes absentiam, se prædicant reges, mentitôque habitu regio, simpliciores quosque decipiunt, solo enim nomine falluntur homines, audientes quidem esse regem, sed illum minimè videntes, ob id scilicet, quod regis domus secreta penetrare non possint. Vbi autem verus processerit rex, tunc iam ipsius præsentia huiusmodi seductores arguuntur, hominésque conspecto rege vero eos linquunt, qui se interim improba simulatione fefellerant. Ita & pridem fallebat dæmones humanos animos, Dei sibi honorem ac nomen imponentes. Postquam verò apparuit in carne Dei verbum, nouis insinuauit patrem, dæmonum iam error omnis aboletur ac deficit, hominésque intuentes verum Deum, Dei filium relictis idolis recognoscunt. Hoc autem quod sit Christus Deus verbum, ac virtus Dei, præcipuum documentum est. Cum enim cessent humana omnia, Christi que permaneat verbum, quis iam ambigat, quæ desinunt fuisse temporalia: quæ verò permanet, illum esse Deum ac Dei filium verum, vnigenitum verbû: Hec ibi interim paucis Machari charissime, pro institutione tua de Christianæ fidei norma & diuino saluatoris aduentu dixisse sufficiat. Tu autem ex his occasione sumpta, si diuinas literas legeris, eisq; diligenter applicueris animum, disces ex eis planius atque perfectius eorum quæ diximus veritatem. Illæ enim à theologis ac Dei Spiritu plenis hominibus conscripæ sunt. Nos quæ ab ipsarum peritis doctoribus, & ijs qui Christi martyres fuere, didicimus, ea tuæ industriæ ac dilectioni gratè communicauimus. Disces præterea secundum ipsius ad nos plenum gloriæ & maiestatis aduentum, cum non iam in serui habitu, sed in gloria sua: Non in humilitate, sed in maiestate: Non vt patiat, sed vt crucis suæ fructum omnibus reddat adueniet, resurrectionem scilicet atque immortalitatem: Non enim ille ultra iudicabitur, sed iudicabit omnes, retribuétque singulis quæ gesserunt in corpore, siue bona, siue mala. Vbi bonis quidem cœlesti regnum & præmia æterna, malis verò sempiternus ignis, & exteriores reddentur tenebræ. Ita enim & ipse dominus ait: Dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli, in gloria patris. Idcirco & salubriter admonens, ad illam nos diem præparat, dicens: Estote parati, & vigilate, quia nescitis qua hora dominus veniet. Nam iuxta Pauli vocem, omnes nos assistere oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque quod gessit in corpore, siue bonum, siue malum. Verùm ad indagacionem scripturarum verâque scientiam, necessaria est vitæ probitas, animiq; munditia, & Christiana pietas, vt præmijs animus quæ cupit, consequi possit, quantum humanæ naturæ fas est, de verbû diuinitate comprehendere. Nâ absq; munditia animi & vita sanctitatis æmula, possibile non est sanctorum dicta intelligere. Quemadmodum enim, si quis intueri solis lucem velit, oculum purgat, clarioremq; reddit seipsum ferme ad eius quem cernere cupit similitudinem mundans vt ita lux effectus oculus solis lucem queat intueri. Aut quemadmodum si quis ciuitatem aut regionem inspicere cupiat, pergat ad locum, inspicendi

spiciendi

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Abſq̄ mū
ditia ani-
mi ſancto
rum dicta
vix poſ-
ſunt intel-
ligi.

ſpiciendi gratia. Ita & qui Theologorum conſequi intelligentiam cupit, abluere prius animam debet atque detergere, & per vitæ morumq; ſimilitudinem, i-
pſos adire ſanctos, vt voto atque inſtituto illis coniunctus, ea etiam, quæ illis De-
us revelauit, intelligat, & quali vnus ex illis effectus, effugiat peccatorum pericu-
lum, & ignem eis in die iudicij præparatū. Recipiatq; reſpoſita ſanctis in regnis
cœleſtibus præmia, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis
non aſcenderunt, quæ his parata ſunt, qui virtutis ſequuntur viam, diligentes
Deum & patrem in Chriſto Ieſu domino noſtro. Cui eſt cum patre & ſpiritu
ſancto honor & imperium in ſecula ſeculorum Amen.

D. ATHANASII AR-
CHIEPISCOPI ALEXANDRI-
ni de Sancto ſpiritu:

Liber I.

Admirabere forſitan, qui factum ſit, vt qui iuſſus eram epi-
ſtola de ſpiritu ſancto conſcripta diſputationem in compen-
dium conferre, remque paucis explicare, nunc videas me ſu-
perſedentem hac de re verba facere, ſcribere aduerſus eos,
qui impietatem admittentes in filium Dei, dicebant illum
eſſe creaturam. Verum haud reprehendes factum ſat ſcio,
ſi cauſam intellexeris, quin potius approbabit tua pietas, vbi
viderit quàm probabilis ratio nobis hoc perſuaſerit. Quoniam enim, vt ipſe do-
minus ait, non à ſeipſo loquetur paracletus, ſed quæcunq; audierit loquetur,
quoniam & me accipiet, & annunciabit vobis, & quum inſufflaſſet in eos, dedit
illum ex ſe diſcipulis. Ita & pater effudit illum ſuper omnem carnem, ſicut ſcri-
ptum eſt: ideo ſanè prius de filio Dei congruenter mihi tum dictum eſt, tum ſcri-
ptum, nimirum vt ex cognitione filij valeamus & ſpiritus ſancti rectam habe-
re cognitionem. Qualem proprietatem cognouimus filium habere cum patre,
eandem comperiemus & ſpiritum ſanctum habere cum filio, & quemadmo-
dum filius dicit: Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt, ſic hæc omnia com-
periemus, eſſe per filium in ſpiritu ſancto. Et quemadmodum pater oſtendit fi-
lium, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt, ſic filius eſt
ſpiritus. Emiſit enim, inquit ad Romanos Apoſtoloſ, ſpiritum ſuum, in cordi-
bus noſtris clamantem abba pater. Et quod admirabilius eſt, quemadmodum
filius dicit, quæ mea ſunt, patris ſunt, ſic patris eſt ſpiritus ſanctus, quemad-
modum dictus eſt filij. Si quidem ipſe filius dicit, vbi venerit paracletus, quem
ego mittam vobis à patre, ſpiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testi-
monium perhibebit de me. Paulus autem ſcribit: Nemo nouit quæ ſunt hominum,
niſi ſpiritus hominis, qui eſt in ipſo. Sic & quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiri-
tus Dei, qui eſt in eo. Nos verò nō accepimus ſpiritum huius mundi, ſed ſpiritū
qui eſt ex Deo, vt ſciamus quæ à Deo donata ſint nobis. Quin & in tota diuina
ſcriptura cōperies, q̄ ſpiritus ſanctus qui dicitur filij, idem dicitur eſſe Dei. Idq; in
ſuperioribus libris conſcripſimus. Proinde quæadmodum filius eō q̄ habet
proprietatem cum patre, quodq; proprium germen eſt ex illius ſubſtātia, nō eſt
creatura, ſed patri hominiſios, hoc eſt, eiſdē eſſentiæ, ſic haudquaquam ſpiritus ſan-
ctus poſſit eſſe creatura, quin potius impius eſt, qui hoc dicat, eō quod habet
pro-

A proprietatē cum filio, quodq; ex illo datur omnibus, deniq; q̄ quæ habet, filij sunt. Hæc sufficiebant ad persuadendum vel cuius contentioso, ne posthac dicat esse creaturam spiritum Dei, qui est in Deo, quiq; profunda scrutatur Dei, qui ex patre datur per filium, ne ex his cogatur & filium dicere creaturam, qui est verbum, qui sapientia, qui figura, qui splendor est patris, quem quisquis videt, videt & patrem, ac deinceps audiat: Qui negat filium, nec patrem habet. Alioqui paulatim iste progrediens velut amens dicitur est, non esse Deum. Attamen bonum fuerit pluribus argumentis impios redarguere, & ex quibus demonstratur filius non esse creatura, ex hisdem demonstrare, nec spiritum sanctum esse creaturam. Ex non extantibus sunt creaturæ, & esse cœperunt. Nam in principio creauit Deus cœlum & terram, quæq; in his sunt. At spiritus sanctus ex Deo est, diciturq; quemadmodum ait Apostolus. Quod si filius quoniam non est ex non extantibus, sed ex Deo, consequenter non potest esse creatura, necesse est, nec spiritum sanctum esse creaturam, eo q̄ in confesso est eum esse ex Deo. Nā creaturæ sunt ex non extantibus. Rursum vnctio & signaculum dicitur, & est spiritus sanctus. Etenim iohannes scribit: Et vos vnctionem accepistis ab eo, vt maneat in vobis, nec opus habetis, vt quisquam vos doceat, sed sicut illius vnctio, spiritus eius docet vos de omnibus. Rursus in Esaia Propheta scriptum est: Spiritus domini super me, eod quod vnxit me. Paulus sic scribit: In quo & credentes signati estis. Et iterum: Ne contristetis spiritum sanctum, in quo signati estis in diem redemptionis. Vnctiones autem in hoc vnguntur ac signantur. Quod si vnctiones in hoc vnguntur ac signantur, haudquaquam erit creatura spiritus. Neque enim quod vngit, simile est his, quæ vnguntur. Siquidem hæc vnctio, halitus est filij, vt qui habet spiritum, dicat: Christi bonus odor sumus. Iam & signaculum filium exprimit, vt is qui signatur, habeat Christi formam, sicut dicit Apostolus: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Quod si spiritus bonus odor, ac forma filij est, manifestum est, spiritum non esse creaturam, quandoquidem nec filius, quum sit in forma patris, est creatura. Etenim vt qui videt filium, videt & patrem: sic qui spiritum sanctum habet, habet filium: & qui habet illum, templum est Dei, quemadmodum scribit Paulus: An nescitis quod templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? iohannes autem ait: In hoc cognoscimus, quod in Deo manemus, & ipse in nobis, quod de spiritu suo dedit nobis. Quod si filium, eod quod est in patre & pater in ipso, confitemur non esse creaturam, omnino necesse est, ne spiritum quidem esse creaturam, quandoquidem in hoc est filius, & ipse vicissim in filio. Quapropter & qui spiritum accepit, templum Dei dicitur. Rursus autem ex hoc bonum fuerit cognoscere, si filius est Dei sermo, vnus est sicuti pater. Vnus enim Deus, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, vnde & vnigenitus filius & dicitur est & scriptus. At creaturæ multæ sunt variæq; angeli, archangeli, cherubin, principatus, potestates, cæteræque quemadmodum dictum est. Porro, si quia filius nō est de multorum numero, sed vnus est, sicut pater vnus est, nequaquam est creatura, spiritus (oportet enim à filio accipere etiam ipsam de spiritu cognitionem) nullo pacto potest esse creatura. Neque enim est de numero multorum, sed vnus est & idem. Hoc nouerat Apostolus, dicens: Hæc autem omnia operatur vnus & idem spiritus, diuidens vnicuique prout vult. Ac paulo post: In vno spiritu, nos omnes in vnum corpus baptizati sumus, & omnes vnum spiritum hausimus. Ac rursus, quoniam oportet ex filio capere spiritus cognitionem, nimirum decuerit & probationes ex eodem proferri. Itaque filius vtique est, quum sit in patre, & pater in ipso. Nam omnia tenet & complectitur, sicuti scriptum est, in illo consistunt omnia, siue

Ratio p̄
ma t̄ḡ oīn
ὄντων
Sic vertit
Hilarius

D.
cupit, abte
nitidinem,
n, quæ illi De
torum pericu
ris in regni
cor hominū
m, diligenter
tre & spūta

AR
RI

eram epi
in compen
deas me lu
uerus eos,
ebant illum
am fat scio,
a p̄t̄as, vbi
m, vt ipse d
it loquetur,
in eos, dedi
sicut scri
st, cum scri
tam habe
cum patre,
quemadmo
omnia com
r ostendit
st, sic filij
m, in cordi
nadmodum
is, quem
berus, quem
ille testimo
t hominum,
re nisi spū
i, sed spū
toz dicitur
se Dei. Iōq;
edq; habet
tāna, nō est
piritus lau
quod habe
per

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

sive visibilia sive inuisibilia, & ipse est ante omnia. Atqui creaturæ sunt in locis distinctis, veluti sol & luna, reliquaq; luminaria in firmamento, in cælo angeli, homines in terra. Quod si filius eò quod non est in distinctis locis, sed dum in patre est, ubiq; est, & est extra omnia, non est creatura, consequenter nec spiritus sanctus erit creatura, quum non sit in distinctis locis, sed impleat omnia, manens extra omnia. Sic enim & scriptum est: Spiritus domini repleuit orbem terrarum. David item canit: Quò ibo à spiritu tuo, significans eum non esse in loco, sed sic esse extra omnia, vt tamen sit in filio, sicut filius est in patre. Nam hanc ob causam nec ipse est creatura, quemadmodum est demonstratum. Super hæc omnia, magis etiam ex hoc damnabitur hæresis Arriana, rursusq; perspicuum fiet à filio proficisci, quæ est de spiritu sancto cognitionem. Creator igitur est filius, quæ admodum pater: Quæ enim, inquit, video patrem facientem, hæc & ego facio. Omnia igitur per eum facta sunt, & sine illo factum est nihil. Quod si, quia conditor est filius quemadmodum pater, ideo non est creatura, & si, quia per eum condita sunt omnia, non est de numero rerum conditarum, manifestum est ne spiritum quidem esse creaturam, quando quidem & de illo scriptum est. ciiij. psalmo: Auferes spiritum tuum & deficient, & in terram suam reuertentur: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Hoc verò quum ita scriptum sit, palam est spiritum non esse creaturam, sed adesse in creando. Siquidem pater per verbum in spiritu creat omnia. Etenim ubi verbum, illic & spiritus, & quæ creantur per verbum, habent ex spiritu per verbum vim, vt sint. Ita etiam scriptum est in trigesimo secundo Psalmo: Spiritu domini cæli fundati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Videlicet adeò spiritus inseparabilis est à filio, vt hoc quod dicitur non sinat te dubitare. Etenim quum sermo domini fieret ad prophetam, ea quæ à verbo proficisebantur, in spiritu loquebatur Propheta. Id quod etiam scriptum est in Actis Apostolorum, Petro dicente: Viri fratres, oportebat impleri scripturam, quam prædixit spiritus sanctus, velut in Zacharia, quum sermo Dei ad illum fieret, scriptum est, veruntamen sermones meos ac legitima mea suscipite quæcunque ego præcipio in spiritu meo Prophetis. Rursus cum paulò post incusans Propheta populum dicit: Consuum statuerunt imperuasibile, vt non exaudirent legem meam, ac sermones quos emisit dominus omnipotens in spiritu suo per manus prophetarum superiorum. Item Christo loquente in Paulo, sicut ipse dixit: An experimentum queritis in me loquentis Christi: nihilo minus habebat spiritum, subministrantem ipsi quod loqueretur. Hunc enim in modum idem scribit: Iuxta subministracionem spiritus Iesu Christi in me. Rursum Christo in ipso loquente, ait: Nisi quod spiritus sanctus per singulas ciuitates testificatur mihi, dicens, quòd vincula & afflictiones me manent. Non enim extra verbum est spiritus, sed cum sit in ipso verbo, in Deo per illud est, ita vt dona quoq; in trinitate det. Nam in horum distributione sicut Corinthiis scribit, idem spiritus est, & idem Deus est, qui operatur omnia in omnibus. Siquidem ipse pater per verbum in spiritu operatur, datq; omnia, videlicet cum bene precaretur Corinthiis, in trinitate precatus est, dicens: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei & comunicatio sancti spiritus cum vobis omnibus. Propterea quod cum participes sumus spiritus, habemus verbi gratiam, & in eo patris charitatem. Cæterum, quemadmodum vna est gratia trinitatis, ita indiuisa est trinitas. Cæterum, hoc aliquis videre possit etiam in ipsa sancta Maria. Nam archangelus Gabriel emissus vt illi nunciaret verbi descensum in illam futurum, spiritus, inquit, sanctus superueniet super te, Sciens in verbo esse spiritum. Proinde protinus attexuit, & virtus altissimi obumbrabit tibi: Christus enim Dei virtus & Dei sapientia. Quum aut spiritus sit in verbo, palam

A bo, palam est, quod in Deo quoque sit spiritus per verbum. Itaque spiritu veniente ad nos, venient, filius & pater, & mansionem facient in nobis, eò quod indiuisa sit trinitas, vnaque huius deitas, & vnus Deus super omnia, & per omnia, & in omnibus. Hæc est catholicae ecclesiae fides. Quippe in trinitate eam fundauit & radicauit dominus, cum diceret discipulis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & sancti spiritus. Quod si spiritus esset creatura, nequaquam eum copulasset patri, ne sibi ipsi inequalis esset trinitas, si peregrinum quippiam & alienum ipsi iungeretur. Quid enim deerat Deo, vt aliquid alienae substantiae adiungeretur, simulque cum ipso glorificaretur? Absit. Non est ita, Plenus, inquit, ipse sum. Propterea ipse dominus nomini patris spiritum adiunxit, vt ostenderet, quod sancta trinitas non consistat ex diuersis, hoc est, ex creatore & creatura, sed quod vna huius sit deitas. Hoc cum sciret Paulus, docuit vnã esse gratiam, quæ in trinitate daretur, dicens: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma: quemadmodum autem vnum baptisma, sic & vna fides. Etenim qui credit in patrem, nouit in patre filium & spiritum sanctum, qui non est extra filium, & ideo credit etiam in filium & in spiritum sanctum, quando quidem vna est trinitatis deitas, quæ ex vno patre cognoscitur. Catholicae quidem fidei forma hæc est, cæterum qui blasphemiam faciunt in spiritum dicentes, illum esse creaturam, si minus ex his quæ dicta sunt, resipiscunt, vel ex his, quæ dicuntur pudenti, deiciantur. Si trinitas est, & in trinitate est fides, dicat utrum trinitas semper sit, an fuerit, cum non esset trinitas. Quod si sempiterna est trinitas, non est creatura spiritus, qui semper adest verbo cum sit in ipso. Nam erat cum creaturae non essent: quod si creatura est, creaturae verò sunt ex non extantibus, manifestum est, quod aliquando non fuerit trinitas, sed dualitas. Isto verò quid magis impium, si quis dicat, ex mutatione profectumque consistere trinitatem, ac dualitatem quidem esse, cæterum recipere ex creatura generationem, quæ cum patre & filio commisceatur, itaque fiat trinitas. Absit vt tale quippiam vel in mentem veniat Christianis. Quemadmodum enim filius, quia semper est, non est creatura, ita quoniam semper est trinitas, nulla est in ea creatura, quapropter non est creatura spiritus. Quemadmodum enim semper fuit, ita nunc quoque est, & quæ admodum nunc est, ita semper fuit, estque trinitas, atque in ea pater, filius, & spiritus sanctus. Et vnus Deus pater qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus, qui & benedictus in secula. Amen. Ego quidem quemadmodum rem paucis declarans, hæc scripsi misique, sic tu veluti intelligens, si quid deest, velis supplere, ac domesticis quidem fidei recitatoribus, qui per contentionem dicunt blasphemias, redarguito, forsitan vel sero aliquando resipiscentes abstergent ab anima sua prius insitam ipsis sententiae peruersitatem: Bonum est enim istos, iuxta quod scriptum est, resiliere, nec immorari, ne si immorentur, audiant quod dictum est à domino: Quicumque dixerit verbum aduersus spiritum sanctum, non remittetur ei neque in presenti seculo, neque in futuro.

h D. ATHA.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.
D. ATHANASII AR^C
CHIEPISCOPI ALEXANDRI
ni de Sancto Spiritu:
Liber II.

Eratus sum in epistola nunc quoq; à tua pietate scripta, ve-
hementerq; admiratus impudètiã hereticorum, animad-
uertì nihil equè quadrare in istos, quàm id quod præcipis
Apostolus: Hereticum hominem post vnã & alterã cor-
reptionem deuita, sciens q; subuersus est huiusmodi, & pee-
cat, cùm sit suo ipsius iudicio condemnatus: Habet em̄ per-
uersã mentem, non vt postq; audierit obtemperet, neq; vt
quum didicerit resipiscat interrogat, sed propter eos, qui
ab ipso seducti sunt, ne videlicet si tacuerit, etiam ab illis condemnetur. Itaque
sufficiebant ea, quæ prius dicta sunt, sufficebant ad hoc, vt istos tot probationi-
bus acceptis compescerent à blasphemia aduersus spiritum sanctum. Verùm il-
lis non est satisfactum. Sed rursus impudenter agunt, vt declarent quòd excita-
ti ad pugnandum cum verbo, ac deinceps meditati pugnant aduersus spiritum,
paulò post futuri sunt mortui verbi inopia, videlicet etiam, si quis respòdeat ad
has illorum percontationes, nihilò secius inuectores malorum erunt, tantum vt
quærentes non inueniant, aut audientes non intelligant. Quales autem sunt isto-
rum crudita percontationes: Si, inquit, non est creatura spiritus sanctus, ergo
filius est, ac duo fratres erunt, verbum & ipse: deinde addunt què admodum
scribis. Si ex filio accipiet spiritus, siq; ab eo datur. Sic enim scriptum est, protinus
inferunt, ergo auus est pater, & spiritus eius nepos. Quis hos audiens Chri-
stianus, iam non magis paganos eos iudicabit: Nam talia pagani aduersum nos
dicunt inter sese conuulantes. Quis volet ad talem istorum insaniam respon-
dere: Ego sanè quum multa cogitarem, quærens congruentem illis responsio-
nem, nullam inueni, q̄ id quod ad Phariseos dicitur: quemadmodum enim illos
peruersè percunctantes, vicissim percunctatus est seruator, vt sentirent suam
ipsorum prauam intelligentiam: Sic quoniam & isti talia percunctantur, dicant
nobis, vel potius respondeant interrogati, quemadmodum interrogant. Quo-
niam enim quum loquuntur suas ipsorum inuentiones non intelligunt, forsità
vel audientes agnoscent suam ipsorum dementiam. Si non est creatura spiritus
sanctus, quemadmodum in superioribus demonstratum est, sed in Deo est, &
ex Deo datur, ergo filius est & ipse, & duo sunt fratres ipse & filius, & si filij est
spiritus, atq; à filio omnia accipit spiritus: quemadmodum ipse dixit: Et postq;
inflasset, dedit eum discipulis. Nam & ista vos confitemini: ergo auus est pater,
& nepos est illius spiritus. Nam quæ percunctantes postulatis à nobis, de iisdem
& vos ex iisdem interrogari par est. Itaq; si abnegatis quæ scripta sunt, ne Christiani
quidem iam dici poteritis, par autem est, vt nos Christiani vos percūctemur.
Quòd si eadem nobiscum legitis, necesse est, vt vos quoq; de iisdem eodem mo-
do interrogemini à nobis. Proinde dicite nunc nihil contantes, an filius est spiri-
tus, & auus pater: Quòd si ratiocinantes quemadmodum tunc faciebant Phari-
sæi, dixeritis & vos apud vos ipsos: Si dixerimus quòd filius est, audiemus, vbi
scriptum est: Quòd si dixerimus non est filius, timemus ne dicant nobis, quo-
modo igitur scriptum est: Nos non spiritum huius mundi accepimus, sed spiri-
tum qui ex Deo est. Quòd si istiusmodi cogitationibus apud vos ipsos decertare

Ares, dixeritis vos quoque, nescimus; necesse est & eum cui tales à vobis proponuntur quaestiones, tacere, videlicet obtemperantē ei, qui dicit: Ne respondeas stulto iuxta suam stultitiam, ne similis illi fias, sed responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi videatur sapiens. Cæterum responsio, quæ maximè vobis cōgruit, silentium est, ut vestram ipsorum insaniam agnoscatis. Rursum igitur æquum est, ut ex his quæ adfertis, vos hunc in modū interrogemus. Quis quidem prophetæ in spiritu Dei loquuntur, ut in Esaia spiritus sanctus vaticinatur, quemadmodum in superioribus demonstratum est, ergo & spiritus verbum est Dei, suntque duo verba spiritus & filius? Nam prophetæ tunc vaticinabantur quando fiebat verbum Dei ad illos. Ad hæc quoniam omnia per verbum facta sunt, & sine eo factum est nihil, ac Deus sapientia fundavit terram, omniaque per sapientiam fecit. Scriptum est autem, quemadmodum in superioribus demonstratum est: Emitte spiritum tuum & creabuntur: ergo aut spiritus verbum est, aut in duobus fecit Deus omnia: in sapientia & in spiritu. Et quomodo Paulus dicit: Vnus Deus ex quo omnia, & vnus dominus per quem omnia: ac rursus: Quomodo filius sit imago patris inuisibilis, est autem ipse spiritus imago filij. Scriptum est enim: Quos præsciuit, hos & prædestinavit conformes imaginis filij sui. Ergo hæc ratio auctoris est pater, quoniam filius quidem in nomine patris venit, spiritum autem sanctum, dicit filius, quem mittet pater in nomine meo. Itaque & hæc ratio auctoris est pater. Quid ad hæc: Quomodo omnia facile temereque dicitis, quid cogitatis apud vos ipsos: an videntes vos non habere quod respondeatis, incusatis huiusmodi percuntationes: Sed prius vos ipsos condemnate (vos enim soletis talia percuntari) & obtemperate scripturis, cumque non habeatis quod dicatis, post hæc discite. Filius quidem in scripturis non nominatus est spiritus, sed spiritus sanctus & spiritus. Quemadmodum autem filius non est nominatus spiritus, sic nec de filio scriptum est quod ipse sit spiritus sanctus. An igitur quoniam spiritus sanctus non est dictus filius, neque filius est spiritus, ideo dissentit à veritate fides? Absit. Quin potius vnum quodque eorum, quæ significantur, habet propriam intelligentiam. Et enim filius proprium essentiae naturæque patris est germen, & hoc habet quod significatur: cæterum quod dicitur spiritus Dei, quodque est in ipso, non est alienum à natura filij, neque à patris deitate. Eoque in trinitate, in patre & in filio & in ipso spiritu vna est deitas, & in eadem trinitate vnum est baptisma & vna fides. Nimirum patre mittente spiritum, filius insufflans dat illum discipulis, quandoquidem omnia quaecumque habet pater, filij sunt: cumque sermo fieret in prophetis, ipsi spiritu prophetiam edebant, quemadmodum scriptum ac demonstratum est. Et verbo domini coeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Itaque non iam creatura est spiritus, sed proprietatem habens cum essentia verbi ac Dei, & in ipso dicitur esse. Nam non debet nos pigere eadem repetere. Quamquam spiritus non est dictus filius, non tamen est extra filium. Nam spiritus adoptionis filiorum dicitur. Et quoniam Christus Dei virtus & Dei sapientia est, congruenter dictum est de spiritu, spiritus sapientiae, & spiritus virtutis. Eo quod participes spiritus, habemus filium: & filium habentes, habemus spiritum clamantem in cordibus nostris, abba pater, quemadmodum dixit Paulus. Quod si spiritus est Dei, & in ipso esse dicitur in scripturis. Nam ea quæ sunt Dei nullus nouit, nisi spiritus dei qui est in ipso, & ipse in super filius dixit: Ego in patre, & pater in me: quare non est idem nomen & huic & illi, sed hic quidem filius, ille verò dicitur spiritus: Si quis ad hunc modum percuntetur, insanierit talis, scrutans non scrutandus, nec obtemperans Apostolo dicenti: Quis enim nouit mentem domini, aut quis cōsiliarius eius fuit: Alioqui quibus Deus nomen indidit, quis illis audebit mutare nomen: Alioqui & rebus conditis subministrat vocabula. Dicant, quando-

h ij quidem

Prover. 26

quidem creatura eodem nutu facta est, quare hic sol, & illud cœlum, illa terra, mare & aer: Quod si hoc quidem his, qui sanæ mentis sunt impossibile est, manet enim vnumquodq; sicuti creatum est, multò magis ea, quæ sunt supra creaturam, sempiternam habent perseverantiam, nec aliter sunt, quàm vt sunt, pater, pater est non auus, & filius est filius Dei, nec est pater spiritus, spiritus sanctus est spiritus sanctus, nec progenitus est à patre, neq; frater filio. Hæc quum ita demonstrata sint, infanierit si quis interroget, num igitur filius est spiritus? Ne verò quoniam hoc ita scriptum non est, ideo eximat aliquis illum à Dei natura proprietateq; sed quemadmodum scriptum est, credat, nec dicat, quare sic, & quare non sic, ne talia cogitans incipiat meditari ac dicere: Vbi igitur est Deus, quò est: ac mox audiat: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Nam quæ fide traduntur, cognitionem habent curiositate inscrutabilem. Cùm itaq; discipuli audissent, baptizantes eos in nomine patris & filij, & spiritus sancti, non erant curiosi, quare secundus esset filius, tertius spiritus, aut quare omnino trinitas, verùm vt audierant, credebant. Neq; quemadmodum vos facitis percunctabantur, ergo filius est spiritus: neq; quum dominus post filium nominaret spiritum, interrogabant, ergo pater est auus: Non enim audierat, in nomine aui, sed in nomine patris, & hanc fidem prædicauerunt vbiq; rectè cogitantes: neq; em̄ licuit aliter loqui, q̄ sicut locutus fuerat seruator, seipsum filium nominans, & spiritum sanctum, ne scias erat immutare, secus q̄ erant ordine coniuncti, quæadmodum & de patre. Quemadmodum enim non licet aliter de Deo loqui, q̄ quòd pater est, ita impium est interrogare, an filius sit spiritus, aut spiritus filius. Hac de causa Sabellius iudicatus est ab ecclesia alienus, quòd ausus sit patri tribuere nomen filij, ac vicissim filio tribuere nomen patris. An itaque post hæc audebit aliquis quum audiat filium ac spiritum, dicere, ergo ne auus est pater: aut ergo filius est spiritus? Profectò audebunt Eunomij, & Eudoxij, & Eusebij. Post eaquam em̄ semel simulant Arrianam hæresim, nunquam cohibebunt suam linguam ab impietate. Quis enim illis hæc tradidit? quis docuit? Nemo certè ex diuinis scripturis, verùm ex spiritu cordis ipsorū profecta est ista dementia. Etenim si quoniam creatura non est spiritus (nam id demonstratum est) interrogatis, ergo ne spiritus est filius: tempus est, vt vos edoctos filium non esse creaturam (per huc enim sunt creaturæ omnes conditæ) interrogemus, ergo ne pater est filius, aut hoc etiam modo, ergo ne spiritus est filius, & filius ipse est spiritus sanctus: Qui talia cogitabunt, extra sanctam trinitatē erunt, absq; Deo esse iudicabunt, transmutantes nomen patris & filij & spiritus sancti, atq; inuertentes illud pro suo arbitrio in similitudine generationis humanæ, nepotes & auos nominantes ac more gentium generationē deorum fingentes. Non est aut hæc ecclesiastica fides, sed est, vt dicebat seruator: In patrem & filium & spiritum sanctum. Patrem quidem, qui non possit dici auus, & filium qui non possit dici pater, & spiritum sanctum, qui non aliter q̄ hoc pacto nominatur. De hac fide nō licet variè loqui, sed semper pater est pater, & filius semper filius, & spiritus sanctus semper spiritus sanctus, tum est tum dicitur. In rebus enim humanis nō est eodē modo quàmquam Arriani talia imaginantur. Nam quemadmodum scriptum est: Non sicut homo Deus, ita dixerit aliquis, non sicut Deus homines. Siquidem in hominibus qui pater est, non semper est pater, neq; qui filius, semper filius. Nam idem filij quidem pater fit, rursus idem alterius fuit filius, & filius qui patris est filius, alterius fit pater. Abraham igitur quum esset filius Nachor, pater factus est Isaac, & Isaac quum esset filius Abrahæ, pater factus est Iacob. Vnusquisq; cum sit pars parentis, nascitur quidem filius, cæterùm idem alterius fit pater. In deitate verò non itidem, qm̄ non vt homo Deus, itaq; qui pater est, non est ex patre,

Spiritū nō esse filium nulla ratione potest demonstrari

Sabellius confusor personarum.

Atre, coq; non gignit eum, qui futurus sit alterius pater, neq; filius pars est patris, unde nec in hoc genitus est, vt generet filiū. Vnde in deitate sola, pater propriè, solusq; pater cum sit, est & fuit, & semp erit, & qui filius propriè solus filius est. Et in hiscōlīstī vt pater semp pater, & qui filius semp filius & sit & dicatur: Insuper & spiritus sanctus semper spiritus sanctus est, & hunc Dei esse & à patre per filium dari credim9. Sic em̄ sancta trinitas inuariabilis permanet, cognosciturq; in eadē deitate. Itaq; q̄ percunctat, ergo ne filius est spiritus, perinde quasi possint nomina permutari, ducitur imaginatiōe, & sibijplī insanīā lucrifacit. Cæterum qui interrogat, ergo ne auus est pater, excogitans nouum nomē patri, errat corde. Itaq; posthac ad hæreticorum impudentiā respōdere non est tutum. Nam id est repugnare Apostolicæ admonitioni. Consultit em̄, imò potius præcipit ipse, quod bonum est. Hæc satis erant ad redargutionem vestri stultiloquiū, ne posthac luseritis contra deitatē. Nam ludentium propriū est percunctari quæ scripta non sunt, ac dicere: Ergone filius est spiritus sanctus, & auus pater? Ad hūc modum ridet qui habitant in Cæsarea & in Scythopoli. Sufficit vt credatis, q̄ non est creatura spiritus, sed q̄ est spūs Dei, & in hoc trinitas, pater & filius & spiritus sanctus, quodq; neq; patris vocabuū tribuendum est filio, neq; fas est dicere, q̄ ipse spiritus idē sit cū filio, neq; q̄ filius idem sit cum spiritu sancto, sed sic est quē admodum dictū est, & vna in hac trinitate deitas est, & vna fides, & vnū baptisma, in ea datur, & perfectio vna in Christo Iesu dño nostro, per quē & cū quo patri gloria & imperium cum sancto spiritu, in omnia secula seculorū, Amen.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI.

ni de Sancto spiritu

Liber III.

Neremo reddita mihi sunt sacri tui affectus litere, & quamquam vrgeret nos acerba persequutio, magnoq; studio vestigaremur ab ijs, qui nos quærebant è medio tollere, tamen pater miserationum ac Deus omnis consolationis, consolatus est nos etiam per tuas literas. Nam reminiscens affectus tui, om̄iumq; qui sincero sunt animo, arbitratus sum illos id temporis mihi præsentem esse, Proinde diu quidem gaudebam receptis literis, verum postea quàm in his legendis essem versatus, coepi rursus animo deiici, propter eos, qui semel instructi sunt ad repugnandū veritati. Scripseras em̄ dilecte, vereq; desideratissime, dolēs & ipse q̄ egressi sint quidā ex Arrianorum secta, qui quoniā aduersus Dei filium blasphemīā cogitant, etiam aduersus spiritum sanctum idē faciant, dicentes eum nō solum esse creaturā, verum etiā vnum esse de numero spirituum administratoriorum, soloq; gradu differre ab angelis. Hoc autē est fictē quidē pugnare aduersus Arrianos, re vera autē pię fidei cōtra dicere. Nā sicut illi negantes filiū, negāt & spiritum sanctū, sic & isti blasphema loquentes in spiritū sanctū, blasphema loquuntur & in filiū, & vtraq; pars partita est pugnā aduersus veritatē, vt alteri quidē contra verbū, alteri verò contra spiritū sentientes, eandē haberent aduersus sanctam trinitatē blasphemīam. Hæc igitur perspicēs, frequēterq; mecum reputās, animo discrucia bar q̄ denuo reperisset diabolus illudendi materiam in his, qui personati representarent ipsius insaniam. Ac decreueram quidem tali tempore silentium agere, verum partim ob tuam pietatem, partim ob illorum à ve-

Peccatum
& blasphemia
quid
differant.

h iij ro di

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ro diuersam opinionem, satanicamq; temeritatē, paucis scripsi epistolam, cū
 vix hoc quoq; potuerim. Tantū in hoc, vt tu sumpta ex his occasione, iuxta eam
 qua præditus es intelligentiam, quæ defunt addas, itaq; fiat plena impię heresis
 confutatio. Non est quidem & hoc inuētum alienum ab Arrianorum moribus.
 Posteaq; em̄ semel negarunt Dei verbum, congruenter & has blasphemias pro-
 ferunt in eius spiritum. Quapropter nō est necesse, vt quicq; amplius aduersus
 eos loquamur. Sufficiunt quæ antehac in illos dicta sunt. Ceterū aduersus eos
 qui de spiritu seducti quodā modo, vt ipsi dicturi sunt, conuenit scrutinio factō
 verba facere. Nam istorum & amentiam demiretur aliquis, qui cū Dei filium
 nolint esse creaturam, in hoc sanè rectē sentientes, quō filij spiritum creaturam
 esse vel audire sustineant. Eteim̄ propter vnitatem verbi cum patre, nolūt filium
 esse de numero γεννητῶν, i. conditorum, sed quod est verum, ipsum esse creatura-
 rum conditorem sentiunt. Cū igitur spiritum sanctum, habentem eandē vni-
 tatem cum filio, quam filius habet cum patre, dicunt creaturam, nec animaduer-
 tunt, q; quemadmodum qui non diuidunt à patre filium, tuentur vnum esse De-
 um: sic qui diuidunt à verbo spiritum, non iam vnam in trinitate deitatem ser-
 uant, scindentes eam, & admiscentes illi alienam alteriusq; speciei naturam, &
 creaturis illam exequantes. Hoc autem declarat nō idem esse trinitatem, sed ex
 duabus plurib;ve naturis compositam esse, propter diuersam spiritus substan-
 tiam, vt ipsi sibi confinxerunt. Qualis igitur est hæc theologia, id est, diuinæ na-
 turæ ratio, ex creatore & creatura composita? Aut enim nō est trinitas, sed dua-
 litas, aut restat vt creatura sit in trinitate, id quod non est. Et quomodo creaturis
 quæ trinitate sunt posteriores, copulant trinitatis spiritum? Nam hoc iam est tri-
 nitatem soluere, dirimereq;. Itaq; cū malè sentiant de spiritu sancto, ne de filio
 quidem rectē sentiunt, qui à patre procedit, filioq; proprius est, à quo datur dis-
 cipulis, & omnibus in ipsum credentibus. Ad hunc autem errantes modum,
 nec de patre sanam habent fidem. Nam qui spiritui resistunt, quemadmodum
 ait magnus ille martyr Stephanus, ijdem & filium negant. Porro, qui filium ne-
 gant, nec patrem habent. Vnde igitur d̄ vos qui talia sentitis, istius audaciæ oc-
 casio, vt non metueritis id, quod dictum est à domino: Quicumq; blasphemiam
 dixerit in spiritum sanctum, non habet remissionem, neq; in hoc præsentī seculo,
 neq; in futuro: Nā Arriani quidem aduentum verbi in carne, quæq; per hunc
 dicta sunt non intelligentes, ex his suę hereseos occasione sumpta conuicti sunt,
 vt Deo rebellantes, & vt verè ē terra loquentes inania. Vos autem vnde seducti
 estis? A quibus audistis, aut quis modus est istiusmodi vestri erroris? Legimus,
 inquit, in Propheta Amos, dicente dño: Ecce ego firmans tonitruū, & creans
 spiritū, & annuncians hominibus Christum suum, faciens mane & nebulam, &
 ascendens super excelsa terræ, dominus Deus omnipotens nomen ei. Itāne qd
 est apud Amos legistis, quod autem in Prouerbijis dicitur: Dñs creauit me initū
 viarum suarum, in opera sua, non legistis: an legistis quidem, sed quod in Pro-
 uerbijis dicitur, sic vt habet veritas interpretamini, ne dicamus verbum esse crea-
 turam, verū quod est in Propheta non interpretamini, sed simpliciter intelle-
 ctis verbis, putatis spiritum sanctum dici creaturam? Atqui in Prouerbijis pla-
 nè loquitur Sapiens, dicens: creauit, & tamen interpretamini quod dictum est,
 rectē quidem facientes, ne sapientiam conditricem, rebus conditis annumeretis,
 verū quod in Propheta dictum est, non declarat sanctum spiritum, sed sim-
 pliciter de spiritu dictum est. Quomodo igitur cū hæc vox spiritus varijs mo-
 dis vsurpetur in scripturis, possitq; quod dictum est suam ac rectam habere sen-
 tentiam, vos veluti contentiosi, aut velut Arriani serpentis morsu læsi, putatis a-
 pud Amos de spiritu sancto dictum esse, tantum ne vos sentire creaturam simu-
 letis.

Caput .4.

Prophetam
 Amos
 dicitur
 dñs
 creauit
 me
 initū
 viarum
 suarum

A letis. Dicite igitur, sicubi in scriptura diuina reperit Spiritus sanctus simpliciter dici Spiritus, ut non addatur vel Dei, vel patris, aut aliud quodlibet, aut ipsius Christi, aut filij, aut à me, quod est à Deo, aut cum articulo, ut non simpliciter dicatur Spiritus, sed τὸ πνεῦμα, id est, ille Spiritus, aut hoc ipsum Spiritus sanctus, aut paracletus, aut veritatis, id est, filij qui dicit: Ego sum veritas. Et cum audieritis Spiritum, intelligatis esse spiritum sanctum: Excepti sunt autem ab hoc presenti sermone, qui iam usurpato Spiritus vocabulo, rursus eum nominant, & quotquot ante docti sermonem esse de Spiritu sancto, post si velut reperendo & admonendo solus nominatur Spiritus, non ignorant quod audiunt, maximèque si sic quoque cum articulo profertur. In summa, sine articulo aut sine prædicta adiectione, nequaquam significabit spiritum sanctum, cuius generis sunt quæ scribit Paulus ad Galatas, Hoc solum volo discere à vobis, ex operibus legis Spiritum accepistis, aut ex auditu fidei: Qualem autem Spiritum acceperant, nisi Spiritum sanctum, qui datur credentibus, ac de nouo generatis per lauacrum quo renascimur: Et Thessalonicensibus scribens: Spiritum, inquit, nolite extinguere. Nam & illis, quia nouerant quem Spiritum accepissent, præcipiebat, ne extinguerent accensam in ipsis Spiritus sancti gratiam. In Euangelio verò, humano more iuxta carnem quam adsumperat, quanquam sic loquuntur Euangelistæ, Iesus autem plenus Spiritu, reuersus est à Iordane. Item illud: Tunc Iesus subductus est à Spiritu in desertum, eandem habet sententiam, eò quod à Luca prius erat dictum: Accidit autem dum baptizaretur totus populus, & Iesu baptizato & orante, Apertum est cœlum, & descendit Spiritus sanctus corporali specie, quasi columba super illum. Sic igitur quum verba fiunt Iesu, apud quos est Spiritus sanctus, si quædo dicitur sine additamento, Iesu dubium non est, quin Spiritus sanctus significetur, maximè si accesserit articulus. Vos autem dicite quum additis sanctum, nunc ubi in scripturis diuinis reperitis Spiritum sanctum simpliciter dici Spiritum, sine additamento de quo diximus, & absque hac, quam commemorauimus, obseruatione. Verum hæc quæquam dicetis, non inuenietis scriptum. Verum in Genesi scriptum est: Spiritus domini ferebatur supra aquas. Ac paulò post: Non permanebit Spiritus meus in hominibus istis, eò quod carnes sunt. In Numeris verò dicit Moyses ad Naue: Ne tu zelum habeas in me, & quis dederit populum domini Prophetas, quum dederit dominus τὸ πνεῦμα, id est, spiritum suum super ipsis: & in iudicibus ad Gothonielelem, & factus est super eum πνεῦμα, id est, spiritus domini, & iudicauit Israel. Et rursus. Et factus est super Iephthe πνεῦμα, id est, spiritus domini. De Samson: Adoleuit, inquit, puer, & benedixit illi dominus, & cepit πνεῦμα, id est, spiritus domini ambulare cum ipso, & irruit super illum πνεῦμα, id est, spiritus domini. Et David quidem canit. Et τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, id est, spiritum sanctum ne auferas à me. Ac rursus in Psalmo CXLII. Et τὸ πνεῦμα, id est, spiritus tuus bonus deducet me in via recta propter nomen tuum domine. In Esaiâ verò scriptum est, πνεῦμα, id est, spiritus domini super me, propter quod vnxit me. Dictum erat autem ante hoc. Væ filij desertores. Hæc dicit dominus: In istis consilium, & non per me, & fœdera, & non per τὸ πνεῦμα, id est, spiritum meum, ut adderetis iniquitatem iniquitati. Ac rursus: Audite hæc: Non ab initio in occulto locutus sum. Quum fieret, illic eram, & nunc dominus misit me, & τὸ πνεῦμα, id est, spiritus eius. Paulò post verò hunc in modum loquitur. Et hoc est illorum à me testamentum, dicit dominus, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, id est, spiritus meus in te. Ac rursus in sequentibus subiungit, dicens: Non legatus, nec angelus, sed ipse dominus saluos eos fecit, eò quod diligeret eos ac parceret illis, ipse liberauit eos, & exaltauit eos omnibus diebus seculi. Ipsi verò rebelles fuerunt, & prouocauerunt τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, id est, spiritum sanctum,

πνεῦμα

τὸ πνεῦμα
Numerica,
i. iuxta
Græcorum
citatatione

τὸ ἅγιον

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

sanctum, & versus est illis in inimicitiam. Iam Ezechiel ita loquitur, & sustulit C
πνεῦμα. i. spiritus, & duxit me in terram Chaldaeorū in visione in πνεύματι, id est,
 spiritu Dei. In Daniele verò etiam clamauit voce magna, dicens: Purus ego à san-
 guine hoc. Et Micheas quidem ait: Domus Iacob prouocauit πνεῦμα. i. spiritum
 domini. Per Ioëlem Deus ait. Et erit post hæc, & effundam de τῷ πνεύματι. i. de
 spiritu meo super omnem carnem. Rursus per Zachariã Dei vox est loquentis
 Nisi sermones meos & legalia mea recipitis quæcunq; ego præcipio seruis meis
 Prophetis. Quinetiam accusans Propheta populum, post pauca dicit: Et cor illo-
 rum statuerunt inobediens, ne exaudirent legem ac sermones tuos, immisit do-
 minus omnipotens in πνεύματι, id est, in spiritu suo, in manibus Prophetarum,
 qui antè fuerunt. Atq; hæc quidem ex veteribus scripturis pauca sublegerimus.
 Cæterum, interrogate & vos ex euangelijs eq; his, quæ scripsere Apostoli, & au-
 dietis quomodo & illuc quum plurima sit spirituum differentia, secundum ex-
 cellentiam sanctus spiritus non simpliciter spiritus, sed cum additamento, de
 quo diximus, nominatur. Dominus igitur quum, quemadmodum prius dixi,
 hominum more baptizaretur propter carnem quam gestabat, dicitur descendit
 se super illum τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. i. spiritus sanctus. Hunc dans discipulis, dicebat
πνεῦμα ἅγιον. i. spiritū sanctū. Docuit autè illos, paracletus τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, id est,
 spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Ac
 paulò post de eodē, τὸ πνεῦμα, i. spiritus veritatis, qui à patre procedit, ille testimo-
 niū perhibebit de me. Ac rursus: Non em̄ vos estis qui loquimini, sed τὸ πνεῦμα
ματι, id est, spiritu Dei ego eicio dæmonia, profectò peruenit in vos regnum
 Dei. Deniq; vniuersam theologiam nostriq; perfectionē, in qua conglutinauit
 nos sibi & per se patri in hoc complens, præcepit discipulis: ite, docete omnes gē-
 tes, baptizantes eos in nomine τῷ πατρὶ & τῷ υἱῷ & τῷ ἁγίῳ πνεύματι, id est, patris, D
 & filij, & spiritus sancti. Cæterum, quum promittit se illis eum missurum, præci-
 piebat ab Hierosolyma ne discederent, & post paucos dies dum complerentur
 dies pentecostes, erant omnes simul in eodem loco, & factus est repente de cœ-
 lo sonitus tanquam πνεῦμα, id est, spiritus qui impetu violento ferretur, & imple-
 uit totam domum vbi erant sedentes, & visæ sunt illis dispersitæ linguæ tanquā
 ignis, & sedit super vnumquemq; illorum, & repleti sunt omnes πνεύματος ἁγίου,
 id est, spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, quemadmodum τὸ πνεῦμα
 id est, spiritus, dabat eloqui illis. Inde quum etiam impositione manuum Apo-
 stolorum dabatur renatis πνεῦμα τὸ ἅγιον, id est, spiritus sanctu. Agabus qui spi-
 ritum prophetabat in terra, dicens: Hæc dicit τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, id est, spiritus san-
 ctus. Paulus verò in quo vos τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, id est, spiritus sanctus posuit epi-
 scopos ad regendam ecclesiam Dei, quam acquisiuit per proprium sanguinem.
 Cæterum, eunucho baptizato rapuit πνεῦμα, id est, spiritus domini Philippum.
 Ac Petrus scripsit, reportantes finem fidei salutem animarum, de qua salute ex-
 quisierunt scrutatiq; sunt Prophetæ, qui de ea, quæ in ros est gratia, prædixe-
 runt, scrutantes in quod aut quale tempus significabat in illis τὸ πνεῦμα χριστοῦ, i.
 spiritus Christi prætestificans, quæ in Christum erant venturæ, passiones, & quæ
 post hæc, glorias. Ac Ioannes quidem in epistola scripsit: In hoc cognoscimus,
 quòd in eo maneamus, & ipse in nobis, quoniam de τῷ πνεύματι, id est, spiri-
 tus suo dedit nobis. Paulus autem Romanis scribit: Vos autem non estis in car-
 ne, sed in πνεύματι, id est, in spiritu. Sitantum πνεῦμα θεοῦ, id est, spiritus Dei habi-
 tat in vobis, corpus quidem mortuum propter peccatum, τὸ δὲ πνεῦμα, id est, spi-
 ritus verò vita propter iustitiam. Quòd si τὸ πνεῦμα, id est, spiritus eius, qui excita-
 uit Iesum, habitat in vobis, qui excitauit Christum Iesum à mortuò, viuificabit
 & mor-

A & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem eius $\omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, id est, spiritum in vobis. Rursus Corinthiis, $\tau\omicron\ \omega\upsilon\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, id est, spiritus enim omnia scriptatur, etiam profunda Dei. Quis enim nouit quae sunt hominis, nisi $\tau\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, id est, spiritus hominis, qui est in eo, ita & quae sunt Dei nemo nouit, nisi $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, id est, spiritus Dei. Nos autem non $\omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, id est, spiritum huius mundi accepimus, sed $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spm qui est ex Deo, vt sciamus quae a Deo donata sunt nobis. Ac pauld post: Omnia verò hæc operatur vnus & idem $\tau\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spiritus diuidens vniciq; priuatim sicut vult. Ac rursus: Dñs aut $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spiritus est, est, vbi verò $\tau\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spiritus dñi, ibi libertas. Videte quò & Galatis scribat, dicens: Vt benedictio Abrahæ hæret in Christo Iesu, vt promissionem $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spiritus acciperemus per fidem. Ac rursus: Quoniam aut estis filij, emisit Deus $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spiritum filij sui in corda nostra clamantē, abba pater. Itaq; nō iam es seruus, sed filius. Quòd si filius, & hæres Dei per Christum. Ephesijs verò hunc in modum locutus est: Nolite contristare $\tau\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\ \tau\omicron\ \alpha\gamma\iota\omicron\varsigma$, i. spiritum sanctum Dei, in quo figurati estis in diem redemptionis. Ac rursus: Studentes seruare vnitatem $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, i. spiritus, in vinculo pacis. Ad Philippenses autem audacter locutus est, scribens: Quid autem quouis modo, siue per occasionē siue veritate Christus annuntiatur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo: noui enim q; mihi hoc eueniet ad salutem, propter vestrā deprecationē ac subministratiōē $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, i. spiritus, per Iesum Christum, iuxta expectatiōē ac spem meā, q; in nullo pudehā. Et iterū: Nos em sumus circumcisio, qui $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, i. spū Dei seruimus & gloriamur in Christo Iesu. Quin & Thessalonicensibus testatur; itaq; q; hæc spernit, nō hominē spernit, sed Deū qui dedit $\tau\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spiritum sanctum in nos. Ad Hebr. verò, ita significanter $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$ $\tau\omicron\ \alpha\gamma\iota\omicron\varsigma$, i. spiritu scō, ne adhuc manifestaret via sanctorū in priore tabernaculo habente statū. Ac rursus: Quanto puratis peiore dignus iudicabitur vltione, q; filiū Dei cōculcarit, ac sanguine testamenti cōmunem duxerit in quo sanctificatus est, & q; $\tau\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spiritum gratiæ cōtumelia affecerit: Et iterū: Si em sanguis hircorū & taurorū & cinis vitule asp̄sus immūdos sanctificat ad carnis puritatē, multò magis sanguis Christi, qui per $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, i. spiritum æternū semetipsum obtulit immaculatū Deo, vt purgaret conscientiam nostram ab opibus mortuis: Ad Thessal. verò, Et nunc reuelabitur ille iniquus, quem dñs Iesus Christus interficiet $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$ oris sui, & abolebit claritate aduentus sui. Ecce quò spiritus sanctus in tota scriptura designatur. Quid igit vos tale in prophetia vidistis? Quāquidē ne articulū quidē habet spūs q; dicitur apud prophetā, vt vel occasionē habere possitis. Sed simpliciter ausi estis modos vobis ipsi cōmiscere ac dicere: Spiritum qui creari dicit, eundē esse cū spiritu sancto. Et tñ poteratis discere etiā a studiosis viris de spirituū differentia. Dicit em & hominis spiritus, quē admodum canit Dauid: Nocte cōmentabar cū corde meo, & verebar $\tau\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\ \mu\epsilon$, i. spiritum meum. Baruch verò precās dicit: Anima in angustiis, & $\omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spiritus te diorū, clamaui ad te. Et in cantico trium puerorum: Benedicite $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, i. spiritus & animæ iustorum domino. Apostolus verò scribit: Ipse $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, i. spiritus contestatur $\tau\omicron\ \omega\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\omicron\varsigma$, i. spiritui nostro, quod sumus filij Dei: quod si filij, & hæres. Ac rursus: Nemo nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in ipso. In epistola verò ad Thessalonicenses deprecans dicit: Integer vester $\tau\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, id est, spiritus & anima & corpus irreprehensibiliter in aduentu domini nostri Iesu Christi seruetur. Dicitur autem & ventorum spiritus hunc in modum, in Genesi quidem. Et induxit Deus $\tau\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$, id est, spiritum supra terram, & laborauit aqua. In Iona verò: Et excitauit dominus $\pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ super mare, & facta est procella magna in mari, & nauis periclitabatur ne comminueretur. Et in Psalmo, cxi. scriptum est: Dixit & venit

& venit

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

& venit πνεῦμα, i. spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius: In Psalmo verò, **C**
 cxlviii. Laudate dominum de terra, dracones & omnes abyssi, ignis, grādo, nix,
 glacies, πνεῦμα, i. spiritus procellæ, quæ faciunt verbum eius. Et in Ezechiele: In
 throno tuo, in corde maris, in aquis multis duxerunt te remiges tui, πνεῦμα, i.
 spiritus austris cōminuet te. Cæterum, cū & vos versemini in diuinis scriptu-
 ris, inuenietis dici spiritum etiam sensum, qui est in diuinis sermonibus, scriben-
 te Paulo: Qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non literæ, sed πνεῦ-
 ματος, i. spiritus. Litera em̄ occidit, spiritus aut̄ viuificat. Quodd dicitur, litera de-
 formatum est, sensus aut̄ qui est in eo, spiritus dicitur. Hoc pacto & lex spiritalis
 est, quemadmodum rursus dixit: Ne seruiamus vetustati literæ, sed in nouitate
 πνεῦματος, i. spiritus. Et ipse quidem gratias agens, dicebat: Nimirum igitur i-
 pse ego mente quidem seruo legi Dei, cæterum carne legi peccati. Nihil igitur
 nunc condemnationis est his, qui sunt in Christo Iesu: Nam lex τὸ πνεῦμα, i.
 spiritus vite in Christo Iesu liberauit me à lege peccati. Cæterum, Philippus eu-
 nuchum à litera ad spiritum volens conuertere, dicebat: Num intelligis quæ le-
 gis: Tale quiddam habuisse & Caleb testatur scriptura: Factus est, inquit, πνεῦ-
 μα, id est, spiritus alius in ipso, & sequutus est me: Inducam eum in terram, in
 quam vocatus est: Nam alia mente, diuersa à mente illorum loquutus, ipse gra-
 tus Deo factus est. Tale habere cor Deus hortatus est populum per Ezechie-
 lem, dicens: Facite vobisipsis cor nouum, & πνεῦμα, id est, spiritum nouum. Hec
 itaque quum ad hunc modum habeant, tantaq; spirituum varietas demon-
 stretur, meliores fueritis, si de spiritu qui creatur audiētes, de vno quopiam eorum
 de quibus iam diximus sentiatis, quale erat, qd̄ in Esaia scriptū est: Concordauit
 Arā cum Ephraim, & excidit anima eius & anima populi ipsius, quemadmodū
 in nemore lignū à πνεῦμα, id est, spiritu mouetur. Tale erat & qd̄ dñs excita-
 uit spiritū in mari propter lonā, sequunt̄ em̄ tonitruū & ventorū spiritus, quæ ad-
 modū de pluuia super Achab scriptū est, & factum est hucusq; & cœlum obte-
 nebratū est in nubibus & spiritu. Sed qm̄, vt aiunt, sermo mentionem facit Chri-
 sti, cōsequenter cū dicitur spiritus, nihil aliud q̄ sanctum spiritū considerastis. **D**
 Cæterū spiritū dirimere à natura, & alienare à filio vbi animaduertistis: Quando
 quidē Christum negatis esse creaturā, spiritū verò sanctum dicitis esse creaturā
 absurdū est, quæ natura dissimilia sunt, simul nominare. Quæ em̄ cōmunio aut
 quæ similitudo creature ad creatorē: Quandoquidem tēpus est, vt filio annume-
 retis cōnectatisq; ab ipso conditas creaturas. Satis igitur erat de spiritu ventorū,
 quod scriptū est intelligere, vt ante dictū est. Cæterū qm̄ causamini in eo sermo-
 ne fieri mentionē Christi, operæ precii est exactius considerare quod dicitur, si
 fortè ex eo qd̄ spiritus creari dicit̄, inueniamus sensum aptiorē. Quid igit̄ est an-
 nunciare in hominibus Christum eius, q̄ eum fieri hominē, vt idem dictum pos-
 leat huic: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen eius
 Emanuel. Itemq; cætera quæcunq; de illius aduentu scripta sunt. Cū autem ad-
 ventus in carne annūciatur de verbo, qualem oportet intelligere creari spiritum
 nisi spiritum hominum, qui denuo creaturæ renouatur: Nam id & per Eze-
 chielem pollicebatur Deus, dicens: Dabo vobis cor nouum, & spiritum meum
 dabo in vobis. Quando tandem hoc impletum est, nisi quum adueniens domi-
 nus renouauit omnia per gratiam. Ecce enim in hoc dicto spiritum differen-
 tia demonstratur, ac spiritus quidem qui renouatur, noster est, spiritum verò san-
 ctum, non simpliciter spiritum, sed ipsius spiritum ait esse, per quē noster reno-
 uatur, quemadmodū habet psaltes Psalmo ciiij. Auferes spiritum eorum, & de-
 ficient, & in puluerem suum reuertētur. Emittes spiritum tuum & creabuntur,
 & renouabis faciem terræ. Quod si spiritu Dei renouamur, videlicet non
 est

Num. 14

A est spiritus sanctus qui nunc creari dicitur, sed noster. Quod si rectè sentitis, filium non esse creaturam, eo quod per verbum facta sunt omnia, an non est blasphemum, vos dicere creaturam esse spiritum, in quo pater omnia per verbum suum perficit ac renouat: Et si ob id quod scriptum est, simpliciter creari spiritum, fingunt sibi hunc esse spiritum sanctum, sciant spiritum sanctum non iam creari, sed nostrum esse qui in illo renouatur. De quo & Dauid precabatur canens: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Hic quidem dicitur creari, prius autem formauerat, sicut ait Zacharias, extendens cœlum, & fundans terram, & formans spiritum eius in eo. Quod enim prius formarat, hoc collapsum recreat ipse adsumpta creatura. Quoniam verbum caro factum est. Vt quæadmodum Apostolus ait, duos cōderet in vnum nouum hominē, qui secundum Deū creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Non enim velut alio condito diuerso ab eo, qui initio, secundum imaginē Dei factus est, homine, sed eū, qui in Christo conditus erat, admonuit nos recipere. Quod & per Ezechielem declaratur dicentem: Facite vobis ipsis cor nouum, & spiritum nouum, & quare moriemini domus Israel? Quoniā nolo mortem morientis dicit Adonai dñs. Ergo cū hunc habeat sensum, quod spiritus creari dicitur, congruenter ad eundem modum intelligetur formari tonitruum. Fidelis sermo & immobilis spiritus lex. Huius enim ministros cū dñs vellent esse Iacobum & Ioannem, vocauit eos Boanerges, id est, filios tonitruui. Itaque Ioannes quidem verè clamat e cœlo: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Prius enim lex umbram habebat futurorum bonorum, cæterum, vbi dñs annunciatus est hominibus, & aduenit, dicens: Ipse qui loquebar, adsum: tunc ut ait Paulus: Huius vox terram concussit, qui prius denūciauerat. Adhuc semel ego mouebo, non solum terram, verum etiam cœlum. Quod aut dicit adhuc semel, declarat eorū quæ mouētur transmutationē vt maheāt ea, quæ non mouentur. Quapropter regnum inconcussum adsumentes, habemus gratiam, per quā serui mus accepti Deo. Quod aut hic dicit regnum inconcussum, idem alibi canit Dauid: Dñs regnauit, decorem indutus est, indutus est dñs virtute, & præcinxit se. Fundauit enim orbem terrarum, qui non commouebitur. Nimirum quod apud Prophetam dicitur, aduentum saluatoris indicat, in quo nos quoque renouati sumus, & lex patris permanet immobilis. Sed qui verè tropici, id est, vertibiles sunt, confœderati Arrianis, & inter se partiti blasphemiam in deitatem, sic vt illi quidem filium, hi verò spiritum sanctum dicant esse creaturam, aut si sunt tropos, vt ipsi aiūt, denuo ex semetipsis excogitare, ac perperā exponere illud Apostoli dictum, quod rectè scripsit Timotheo, dicens: Testificor coram Deo & Iesu Christo, & electis angelis, vt hæc serues absq; præiudicio, nihil faciens secundum affectum. Illi verò dicunt: Quoniam Deum & Christum nominauit, ac mox angelos, oportet angelis annumerari spiritum, vt ipse quoque sit in eadem serie qua illi, sitq; angelis ceteris excellentior. Primū quidem istud commentum est impietatis Valentinianæ, nec ipsi nesciunt se, quæ sunt illius, loqui. Nam ille dicebat, misso paraclito simul cum illo fuisse missos ipsius æquales angelos. Deinde cū spiritū detraherent ad angelos, non intelligebant se angelos copulare trinitati. Nam si quod isti sentiunt, post patrem & filium sunt angeli, clarum est ad trinitatem pertinere angelos, nec iam esse spiritus ministratorios, qui in ministerium mittuntur. Neque enim fuerint de numero eorum qui sanctificantur, sed ipsi potius aliorum erunt sanctificatores. Quænam est hæc istorum amentia? Vbi præterea in scripturis inueniunt spiritum dici creaturam? Sed mihi necesse est eadem dicere, quæ dicta sunt superius. Paracletus, id est, consolator dictus est & spiritus adoptionis, & spiritus sanctificationis, & spiritus

Psalms. 92.

tus

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tus Christi dictus est, at angelus nequaquam, neq; archangelus, neq; spiritus ministerij, quales sunt angeli, sed ipsi potius ministratur, Gabriele loquente Mariae, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ceterum, cum scripturae non dicant spiritum angelum, quo pacto poterunt isti excusare tantam audaciam alienam à ratione: Vbi sanè & Valentinus, qui eis huius peruersae mentis semen iniecit, hunc quidem paraclitum, illos verò nominavit angelos, pariq; tempore, spiritum equalem copulat angelis insanissimus. Sed ecce, inquit, in Zacharia propheta scriptum est: Hæc dicit angelus loquens in me, nec obscurum est, quin spiritum significet angelum esse, qui in ipso loquebatur. Verum hoc nequaquam dicerent, si quod legunt, attenderent: Siquidem ipse Zacharias, cum visionem de candelabro vidisset, ait, & occubatus est angelus qui loquebatur in me, & dixit: Non intelligis quæ sunt ista: Et dixi, non domine. Ac respondit, locutusq; est ad me, dicens: Hic est sermo domini ad Zorobabel, dicens: Non in virtute magna, neque in robore, sed in spiritu meo, dicit dominus omnipotens. Vnde perspicuum est, quod angelus qui loquebatur prophetae, nequaquam fuerit spiritus sanctus, sed ipse quidem angelus Dei nuncius erat, spiritus verò sanctus est spiritus omnipotentis, cui minister est angelus, est autem inseparabilis à diuinitate, atq; verbi potentia. Sed quoniam causantur ex dicto apostolico, quod post Christum dixerit electos angelos, dicant quis ex omnibus hic est, qui trinitati copulatur. (Neq; enim sanè omnes, vnus sunt numero,) aut quis est illorum, qui descendit in Iordanem specieiæ columbae: Milies mille sunt, ac decies milies decem milia, qui ministrant. Aut quamobrem non dictum est, apertis coelis, descendit vnus ex electis angelis, sed descendit spiritus sanctus: Aut quamobrem ipse dominus de consummatione mundi loquens discipulis, cum eos mitteret, dicebat: Mittet filius hominis angelos suos, & ante hæc dictum erat: Angeli ministrabant ei. Et iterum ipse dicit: Exibunt angeli. Ceterum, cum discipulis daret spiritum, aiebat: Accipite spiritum sanctum. Cum autem emitteret illos, dicebat: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij, & spiritus sancti. Non enim adiungit angelum deitati, neq; per creaturam adglutinavit nos & sibi & patri, sed per spiritum sanctum. Quod quidem ipse pollicens, non dixit se missurum angelum, sed spiritum veritatis, qui ex patre procedit, & ex ipso accipit, datq;. Ac Moyses quidè cum sciret angelos esse creaturas, spiritum verò sanctum vnitum filio & patri, cum loqueretur illi Deus: Vade, ascende hinc tu & populus tuus, quem eduxisti ex terra Aegypti, quã iuravi Abraham, & Isaac, & Iacob, dicens: Semini vestro dabo terram hanc, simul mittam ante faciem tuam angelum meum, & eijciet Chananeum, recusauit dicens, nisi ipse simul eas nobiscum, ne me abducas hinc. Non enim volebat creaturam esse ducem populi, ne discerent seruire creaturae, præter omnium conditorem Deum, nimirum angelo recusato obsecrat ipsum Deum, vt dux sit ipsorum. Porro, cum Deus pollicitus esset, dixissetq; ad eum: Et istum sermonem quem locutus es, faciam. Inuenisti enim gratiam in conspectu meo, & noui te supra omnes. Scriptum est in Esaia: Qui educit de terra pastorem ouium, hoc est, qui ponit in eis spiritum sanctum. Qui reduxit dextra Moysen. Ac paulò post ait: Descendit spiritus à domino, ac deduxit eos, sic duxit populum suum faciens sibi ipsi nomen gloriae. Quis ex his non perspicit veritatem: Cur enim Deus promississet se fore ductorem, ecce non iam angelum promittit se missurum, sed spiritum suum qui est supra angelos, atq; ipse est is, qui ducit populum, ostenditurq; quod spiritus non est de numero creaturarum, neque angelus, sed supra creaturam vnitus deitati patris. Siquidem ipse Deus per verbum in spiritu deducit populum. Vnde & per vniuersam scripturam: Ego
eduxi

A eduxi vos de terra Aegypti, testes vos estis, an Deus fuerit alienus in vobis præter me. Quin & sancti Deo acclamant: Deduxisti sicut oues populum tuum, & deduxit eos in spe, & non est grauatus. Hinc & hymnum consecrant, dicentes: Qui eduxit populum suum in deserto, Quoniam in seculum misericordia eius. Magnus autem ille Moyses assidue dicit: Dominus Deus qui præcedit ante faciem vestram. Nimirum Dei Spiritus, nequaquam esse potest angelus, neque creatura, sed potius eiusdem deitatis. Quum enim spiritus esset in populo, Deus per filium in spiritu erat in eis. Verum aiunt isti, esto, ista sic se habeant, quamobrem ergo Apostolus post Christum non nominauit spiritum sanctum, sed electos angelos: Sed idem aliquis ab ipsis percunctetur, quare non archangelos neque Cherubin, neque Seraphin, neque dominationes, neque thronos, neque aliud quippiam, sed electos angelos nominauit Paulus: An quoniam non hoc modo nominauit, angeli sunt archangeli, aut soli angeli sunt, & neque Seraphin, aut Cherubin, non archangeli, neque dominationes, neque throni, neque principatus, neque aliud quippiam sunt: Verum istud est necessitatem imponere Apostolo, quare non sic, sed sic scripserit, & ignorare diuinas scripturas, & ob id circa veritatem errare. Ecce enim apud Esaiam scriptum est: Venite ad me, & audite hæc. Non ab initio in occulto locutus sum, cum fierent illic eram, & nunc dominus misit me, & spiritum suum: Apud Haggeum verò: & nunc corroborare Zorobabel dicit dominus, & corroborare Iesu filii Iosedec sacerdos magne, dicit dominus, & corroboretur totus populus terræ dicit dominus, & facite quoniam ego vobiscum sum, dicit dominus omnipotens, & spiritus meus astitit in medio vestrum: & apud utrumque prophetam ab vno domino & vno spiritu mentio facta est. Quid igitur de hoc quoque dicent: Nam si quoniam Christi mentionem faciens Paulus de patre tacuisset, sed electorum angelorum fecisset mentionem, ideo spiritum coniangere angelis, tempus est, ut in his prophetiis versantes audacius disputet, etiam de eo quod silentio præteritum est. Siue enim dominum dicent esse filium, quid tandem dicent de patre: Siue spiritum sanctum dixerint, quid dicent de filio: Nam blasphemiam aduersus illum ex his consequentem absit ut quisquam cogitet. Necessè est enim eos dicere, aut omnino non esse, aut rebus conditis annumerare id quod tacetur. Quid autem dicere potuerunt qui cum istis sentiunt: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, Deum non timens & hominem non reuerens. Nimirum post Deum nominauit hominem: filius est iste homo, quem non reueritus est iniquus iudex, an quoniam post Deum nominauit hominem, tertius est filius post hominem: Quid autem si Apostolum in eadem hac epistola rursum dicentem audiant: Præcipio tibi in conspectu Dei, qui viuificat omnia, & Iesu Christi, qui testificatus est sub Pontio Pilato bonam confessionem, ut serues præceptum immaculatum irreprehensibile. An igitur quoniam nunc tacuit de angelis & spiritu, ambigunt etiam de spiritu deique angelis an sint: Certè ambigunt. Tales enim blasphemias de spiritu proferre consueti sunt. Quod si audierint scripturam dicentem in Exodo: Timuit populus dominum, & crediderunt Deo ac Moysi famulo eius, an annumerabunt Deo Moysen, ac post Deum subaudient filium, an solum Moysen: Quid autem si audierint & patriarcham Iacob benedicientem Ioseph dicentemque: Deus qui enutrit me à iuuentute mea usque ad diem hunc, angelus qui eripuit me ex omnibus malis benedicat pueris. An quoniam post Deum nominauit angelum, prior est angelus filio, aut angelis annumeratur filius: Certè rursum ita sentient, corruptum habentes eorum. Sed apostolica fides talis non est, neque omnino Christianus istos tulerit. Siquidem sancta ac beata trinitas, indiuisibilis & vnita sibi ipsi est, & quum dicitur pater, adest & huius verbum, & qui in hoc est spiritus. Et si filius nominetur, in filio est

lio est & pater, & spiritus non est extra verbum. Vna siquidem est, quæ à patre C
 proficiscitur gratia per filium, quæ in spiritu sancto completur, & vna deitas est
 & vnus Deus, qui est super omnia & per omnia, & in omnibus. Ad hunc enim
 modum & Paulus locutus est: Testificor coram Deo & Iesu Christo. Sciebat
 quodd non diuisus sit à spiritu filius, sed in Christo & ipsum esse, quemadmodum
 filius est in patre. Cæterum, electos angelos congruenter subiunxit, vt quoni-
 am testificatio dicebatur discipulo, sciens quodd ea, quæ dicta sunt à Deo per
 Christum quidem in spiritu dicta sunt, angeli verò ministrant res nostras in-
 spicientes vniuscuiusque actiones, vt seruaret præceptoris obseruationes, tan-
 quam habens inspectores eorum quæ dicebantur testes. Aut forsitan etiam e-
 os, qui per omne tempus inspiciunt faciem patris, qui in coelis est, testificatur
 nunc angelos propter pusillos, qui sunt in ecclesia, vt discipulus sciens eos cura-
 tores populi non negligeret Apostoli monita. Hæc igitur diuinorum elo-
 quiorum mens mihi videtur esse, confutans eorum blasphemiam, qui præter
 rationem aduersus spiritum loquuntur: ipsi verò pertinaciam constantem ha-
 bentes aduersus veritatem sicubi scribit, non iam quidem è scripturis, non in-
 ueniunt enim, verum è spiritu cordis proprii ructantes iterum dicunt: Si non
 est creatura neque vnus è numero angelorum, sed ex patre procedit, ergo filius
 est & ipse & duo fratres sunt ipse & verbum, & si frater est, quomodo vnigenitum
 verbum, aut qui fit, vt non sint æquales, sed hic quidem post patrem natus est, il-
 le verò post filium nominatur: Aut quomodo si ex patre est, non dicitur & ipse
 natus aut filius esse, sed simpliciter spiritus sanctus: Quodd si filius est spiritus, er-
 go pater est auus spiritus. Huiusmodi ludunt infames curiositatem exercen-
 tes, volentesq; scrutari profunda Dei, quæ nemo nouit, nisi spiritus Dei, quem
 isti blasphemia adficiunt. Oportebat quidem igitur non amplius istis respon-
 dere, sed iuxta præceptum Apostolicum, post admonitionem ex his, quæ prius D
 dicta sunt, factam, eos velut hæreticos reijcere, aut ipsos interrogare digna ijs,
 quæ illi interrogant, posceretque ab eis responsum quale ipsi à nobis poscunt.
 Dicant igitur an pater ex patre sit, & an alius cum ipso genitus sit, & an sint fra-
 tres ex vno, & quodd istis nomen sit, & quis est huius pater atq; auus, & illorum
 progenitores: Sed dicent non esse. Ergo dicant, quomodo sit pater, quum non
 gignatur ex patre, aut quomodo potuerit filium habere, qui prius ipse filius na-
 tus non sit: Scio impiam esse interrogationem, sed aduersus eos, qui talia ludunt,
 par est vicissim ludere, vt vel ex huiusmodi absurda impiæque interrogatione
 amentiam suam sentire possint. Non sunt enim hæc, absit, nec decet ad hunc mo-
 dum de deitate præcunctari. Non est enim sicut homo Deus, vt humana de eo
 quis audeat interrogare. Proinde sicut antea dicebam, ad hæc conueniebat ob-
 ticescere, nec cum talibus habere commercium, verum ne nostrum silentium
 istis impudentiæ gignat occasionem, audiant: Sicut non licet patri tribuere no-
 men filij, sic non licet filium dicere fratrem. De patre quidem scriptum est an-
 tea, alius Deus non fuit, filius vero non est alius Deus, est enim vnigenitus.
 Vnde & solus & vnus est pater, solius & vnus filij pater est, & in sola deita-
 te patris & filij consistit, estque semper. Si quis hominum dicitur pater, ta-
 men alterius fuit filius, & si filius dicitur, tamen alterius fuit pater, vt in ho-
 minibus non propriè seruetur patris ac filij nomen. Abraham quum filius es-
 set Nachor, pater factus est Isaac, & Isaac quum esset filius Abrahæ, pater fa-
 ctus est Iacob, & ad hunc modum se habet hominum natura. Partes enim
 sunt alij aliorum, & vnusquisque nascens habet patris portionem, vt & ip-
 se alterius fiat pater, cæterum de deitate non est eodem modo, neque enim
 Deus est vt homo, neque naturam habet, quæ diuidatur. Ideoque neque gignit
 filium

Spiritus
 quare non
 dicatur fi-
 lius, nõ po-
 test reddi
 ratio.

A filium diuisus, vt & ipse fiat pater alterius. Quandoquidem nec ipse est ex patre, Cæterùm nec filius pars est patris, vnde nec generat, quemadmodum ipse generatus est, sed totus est totius imago splendorq;. Et in sola deitate pater propriè est pater, ac filius propriè est filius, & in his semper constitit appellatio, vt pater semper sit pater, & filius semper filius. Et quemadmodum nequaquam vnquã pater fieri possit filius, sic nequaquam vnquam filius fiet pater, & quemadmodum non desinet vnquam pater solus esse pater, sic non desinet vnquam filius solus esse filius. Insania profectò est, vel omnino cogitare nedum dicere de filio quidem nomen fratris, de patre verò nomē aui. Neq; enim in scripturis spiritus sanctus dictus est filius, ne frater crederetur, neq; filius filij, ne pater existimaretur auus, sed filius patris est filius, & spiritus sanctus patris filij; spiritus dicitur, atq; ita sanctæ trinitatis vna deitas ac fides est, ergo secūdum hanc rationem insania est dicere spiritum esse creaturam. Nam si creatura esset, non adiungeretur trinitati. Tota enim vnus Deus est, sufficitq; scire quòd spiritus creatura non est, neq; rebus conditis annumeratur. Non enim alienus admiscetur trinitati, sed inseparabilis est, sibiq; similis. Sufficiunt hæc his, qui non credunt; hucusque cognitio in nominibus pertingit, hucusque Cherubin tegunt alis. Qui verò plura his quaerit, vultq; scrutari, non obedit dicenti: Noli esse multum sapiēs, ne obstupescas. Etenim quæ fidei tradita sunt, hæc non per humanam sapientiam, sed per obedientiam fidei de: et intelligere. Quis enim sermo dignè possit enarrare quæ sunt supra naturam condita, aut quæ omnino auris potest intelligere, quæ non licet hominibus nec audiri nec loqui? De his igitur, quæ audierat Paulus ad hunc modum loquutus est. De ipso verò Deo, quàm inperscrutabiles viæ eius. Quis em̄ cognouit mentem domini, aut quis consiliarius eius fuit? Abraham itaque non erat curiosus, neque percunctatus est loquentem, sed credidit, & imputatum est illi ad iustitiam. Sic Moyses dictus est fidelis famulus. Cæterùm qui cum Arriofentiunt, quoniam in fraudulentam ipsorum animam non introibit sapientia, non possunt intelligere neque credere de inseparabili sanctaq; trinitate, ne propter hoc etiam veritatem perperam enarrent, quæq; ipsi non possunt intelligere, hæc dicant esse non posse. Accidit etiam eis quiddam absurdissimum, quod quum non possint intelligere, quomodo inseparabilis sit sancta trinitas, faciunt hi quidem, nempe Arriani, filium idem cum natura. Illi verò nempe tropici spiritum creaturis annumerant. Oportuit autem eos aut omnino, quia non intelligunt, tacere, & non coniungere, neque illos filium neque hos spiritum creaturis, aut id quod scriptum est, agnoscere, & patri adiungere filium, & spiritum sanctum non separare à filio, vt inseparabilis eademq; verè sanctæ trinitatis essentia permaneat. Hæc oportebat illos discere, nec audaciam sumere, neque dubitantes percunctari, quomodo hæc fiant, vt si is qui interrogatur, non habeat quod dicat, ne ipsi excogitent sibi ipsi malas opiniones. Nā est, cum omnibus conditis, tū maximè nobis hominibus impossibile digna loqui de non enarrandis. Maioris aut rursus audacię est, cum non possint de his loq, excogitare de his nouas voces præter eas, quæ sunt in scripturis: quanq̄ & alioq; furiosus est hic conatus vel percunctantis vel omnino cogitatis respondere, propterea quod si vel de rebus conditis quis ad istum interroget modum, existimabitur parum sanæ mentis. Alioqui audeant respondere, qui talia temerè loquuntur: Quomodo subsistit cælum, aut ex qua materia, aut quæ est huius mixtura, aut quomodo conditus sol, cum singulis stellis. Sed quid mirum ex superioribus redargui istorum amentiam, quando sanè ne arborum quidem hic humi nascentium, quæ sit natura, quæve aquarum substantia, aut quomodo se habeat animantium creatio & constitutio, scitur, sed nequaquam dicere poterunt. Nam & Solomon

Fidelis obedientia

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

qui sapientiam copiosius cæteris omnibus sortitus est, videns fieri non posse, **C**
 vt hæc homines inueniant, aiebat: Et quidem vniuersam ætatem dedit in corde
 eorum, ne inueniret homo creaturam, quam fecit Deus ab initio vsque ad finē.
 An igitur quoniam inuenire non possunt, profitentur non esse: Certè profiten-
 tur, sed corruptam habentes mentem. Proinde iure quis eis dixerit: O stulti &
 nihil non audentes. Quin potius desinitis esse curiosi de sancta trinitate, tan-
 tumq; creditis eam esse, quum habeatis huius rei doctorem Apostolum dicen-
 tem: Credere enim oportet primùm Deo, quod est, quodq; exquirentibus ip-
 sum remunerator est. Non enim dixit, quomodo sit, sed tantū esse dixit: Quod
 si nesciquidem abdunt sese, dicant quomodo est pater, vt hoc pacto discant,
 quomodo est & huius filius. Verūm absurdum est, inquit, de patre tales quæ-
 stiones proponere. Audiāt æquè absurdum esse, de verbo eius huiusmodi quæ-
 stiones proponere. Itaque quum iste conatus superuacaneus sit ac plusquam in-
 sanus, ne quis posthac istiusmodi percunctetur, aut ea tantum, quæ in sacris li-
 teris sunt, discat. In his enim satis idonea ac sufficientia posita sunt hisce de rebus
 exempla. Fons igitur ac lux dicitur pater. Nam me, inquit, reliquit fontem aque
 viuæ. Ac rursus in Baruch. Quid est Israel, quod in terra inimicorum reliquisti
 fontem sapientiæ: Ac iuxta Ioannem: Deus noster lux est. Dicitur autem & fi-
 lius, velut ad fontem, fluuius. Fluuius enim Dei impletus est aquis. Ad lucem au-
 tem splendor, dicente Paulo: Qui quum sit splendor gloriæ, & figura substan-
 tiæ. Ergo quum pater lux sit, filius autem splendor eius, nam non oportet pige-
 re, eadem de his præsertim, iterum dicere, frequenter videre est, in filio spiritū,
 per quem illustramur. Vt det, inquit, vobis spiritum sapientiæ ac reuelationis
 in agnitione ipsius illuminatos oculos cordis. Quum autem illuminamur spiri-
 tu, Christus est in eo illuminans. Erat enim, inquit, lux vera, quæ illuminat om-
 nem hominem venientem in hunc mundum. Rursus quum pater sit fons, ac **D**
 filius dicatur fluuius, spiritum dicimur potare. Scriptum est enim: Nos omnes
 eodem spiritu potati sumus. Quum autem potamur spiritu, Christum bibimus.
 Biberunt enim de spiritali, consequente ipsos petra, petra autem Christus. Ac
 rursus quum Christus sit verus filius, nos accipientes spiritum reddimur filij.
 Non enim accepistis, inquit, spiritum seruitutis iterum ad terrorem, sed accepistis
 spiritum adoptionis filiorum. Quum autem efficimur filij per spiritum, ni-
 mirum in Christo vocamur filij Dei. Quotquot enim receperunt eum, dedit il-
 lis potestatem filios Dei fieri. Deinde patris, qui, vt ait Paulus, solus sapiens est,
 filius est ipsius sapientia, Christus enim Dei virtus ac Dei sapientia. Quum au-
 tem filius sit sapientia, nos dum sapientiæ spiritum accipimus, filium habemus,
 ac per eum sapientes reddimur. Sic enim scriptum est Psalmo CXLV. Domi-
 nus soluit compeditos, dominus sapientes reddit cæcos. Quumq; spiritus san-
 ctus datur in nos (Nam Saluator ait: Accipite spiritum sanctum) Deus est in no-
 bis. Sic enim scripsit Ioannes: Si dilexerimus nos inuicem, Deus in nobis manet.
 Per hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis, quod de spiritu
 suo dedit nobis. Quum verò Deus est in nobis, & filius est in nobis, dicente ip-
 so filio. Veniemus ego & pater, & mansionem apud eum faciemus. Ad hæc,
 cum vita sit filius. Ego enim, inquit, sum vita, viuificari dicimur per spiritū. Qui
 enim excitauit, inquit, Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra,
 propter inhabitatē spiritum eius in vobis. Cū autē viuificamur per spiritum,
 Christus ipse dicitur in nobis viuere. Cum Christo enim, inquit, crucifixi su-
 mus, viuo autem non iam ego, sed viuūt in me Christus. Ac rursus: Quemad-
 modum filius opera quæ faciebat ipse, dicebat à patre fieri. Ait enim: Pater in
 me manens, ipse facit opera sua. Credite mihi quod ego in patre, & pater in
 me

A me. Alioqui propter opera illius credite mihi. Consimili modo, quæ virtute spiritus faciebat Paulus, dicebat Christi esse opera. Non enim audebo quicquid dicere, eorum quæ non est Christus operatus in me, ad obedientiam gentium, sermone & facto, in virtute signorum ac prodigiorum, in virtute spiritus sancti. Huiusmodi naturæ societas atque vnitas cum sit in sancta trinitate, quis dirimet filium à patre, aut spiritum sanctum à filio, aut ab ipso patre? Aut quis est aded confidens, ut ausit dicere trinitatem sibi dissimilem diuinitatisque nature esse, aut filium alterius essentia esse quam sit pater, aut spiritum sanctum alienum esse à filio? Quomodo verò sint hæc, si quis vicissim percunctetur querens, quo pacto cum pater est in nobis, dicitur filius in nobis esse. Rursum cum filius est in nobis, dicitur in nobis esse pater, aut quomodo cum omnino tota trinitas sit, per vnum significatur trinitas, aut cum vnus est in nobis, trinitas esse dicitur? Dicat ipse primus splendor lucis, aut sapientia sapientis, aut dicat quomodo sint hæc. Quod si hoc non potest, multo magis huiusmodi de Deo querere, insanientium est temeritas. Deitas enim, ut ante dictum est, non datur per demonstrationem rationum, sed per fidem piamque cogitationem cum religione. Etenim si salutiferam crucem, non in sapientia verborum, sed in ostensione spiritus ac virtutis prædicabat Paulus, cum tamen audisset verba non referenda in paradiso, quæ non est fas homini loqui, de hac trinitate quis poterit enarrare? Hinc tamen difficultati inexplicabili, poterit aliquis mederi, primum quidem per fidem, deinde ex istis, quæ iam dicta sunt, videlicet de imagine, de splendore, de fonte & fluuio, de hypostasi & figura. Quemadmodum per propriam imaginem est filius in spiritu, ita & pater in filio. Siquidem quomodo fieri non potest, ut per rationes hæc interpretemur, aut comprehendamus, diuina scriptura consolans imbecillitatem nostram, huiusmodi nobis dedit exempla, ut sic propter incredulitatem audacium hominum, dicamus simplicius, & dicamus absque periculo, cumque venia post hac sentiamus & credamus, vnam esse sanctificationem ex patre per filium, quæ sit in spiritu sancto. Quemadmodum enim vnica progenies est filius, sic & spiritus qui à filio datur ac mittitur, & ipse est vnus, non multi, nec est de numero multorum, sed ipse solus est spiritus. Etenim cum vnus sit filius, qui est verbum viuum, oportet eius vnâ esse vim viuam, consummatam, plenam, ac sanctificatricem & illuminatricem, quæ gratis à patre procedere dicitur, quoniam à verbo, quod citra controversiam est à patre, resplendet, mittitur ac datur. Nimirum filius à patre mittitur. Sic enim, inquit, Deus dilexit mundum, ut filium suum vnigenitum emiserit: rursum filius emittit spiritum. Ait enim: Si ego abiero, mittam paraclitum. Ac filius quidem glorificat patrem, dicens: Pater ego te glorificaui. Spiritus autem glorificat filium. Ille enim, inquit, me glorificabit. Et filius quidem ait: Quæ audiui à patre, hæc loquor in mundum. Spiritus autem accipit à filio. Ait enim. De meo accipiet, & annuntiabit vobis. Ac filius quidem venit in nomine patris, spiritus verò sanctus, ait filius, quem mittet pater in nomine meo. Hunc ordinem ac naturam cum spiritus habeat erga filium, quid obstat, quo minus qui hunc dicit creaturam, idem necessario sentiat de filio. Quod si filij spiritus est creatura, consequens erit, ut & verbum patris dicant creaturam. Nam hæc imaginantes Arriani, in Caiaphæ iudaicum prolapsi sunt. Quod si simulant se non sentire cum Arrio, qui de spiritu talia prædicat, fugiant etiam illius verba, neque committant impietatem aduersus spiritum. Quemadmodum enim filius qui est in patre, in quo & pater est, non est creatura sed proprius substantia patris. Hoc enim & vos præ vobis fertis dicere: sic & spiritum qui est in filio, & in quo est filius, non fas est creaturis adiungere, neque separare eum à verbo, ac trinitatem imperfectam reddere. Itaque quod attinet ad dictum propheticum atque apostolicum, quorum gratia subuertentes intellectum deceperunt seipsum, satis est per hæc confutasse tropicorum blasphemiam ex inscitia profectam.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Iam verò videamus ipsa per se, quæ in diuinis scripturis de spiritu sancto dicuntur, ac velut probati trapezctæ discernamus, num quid propriū habeat spiritus cum creaturis, aut propriū cū dei verbo, vt aut creaturā dicamus spiritū, aut creatorē, aut diuersum quidē à creaturis, propriū verò & vnum increatæ trinitati, quæ est deitas: forsitan vel sic erubescant, vbi didicerint quantum à diuinis eloquijs abhorreant verba blasphemix ab ipsis inuenta. Creaturæ itaq; ex nihilo factæ sunt, atq; esse cœperunt. In principio siquidē fecit Deus cœlum & terrā, & omnia quæ in ea sunt. Spiritus autē sanctus dicitur ex Deo. Nullus em̄, inquit, nouit ea, quæ sunt hominis, nisi spūs hominis qui est in ipso: sic & quæ sunt Dei, nemo nouit, nisi spiritus Dei. Nos autē nō spiritū mundi accepimus, sed spiritū qui est ex Deo. Ex his itaq; dictis quæ cognatio spiritui cū creaturis? Siquidē creaturæ nō erāt, Deus autē est qui est, ex quo etiā spiritus. Quod autē est ex Deo nō potest esse ex nihilo, nec creatura, ne iuxta istos etiā spiritus qui ex illo est, creatura credat esse. Quis igitur istiusmodi vesanos sustineat dicentes & ipsos in corde, nō esse Deū? Etenim quemadmodum nemo nouit quæ sunt hominis nisi spiritus qui est in ipso, ita quæ sunt Dei nemo nouit, nisi spiritus qui in ipso est. An non blasphemū fuerit dicere creaturā esse spiritū, qui est in Deo, qui etiā profunda Dei scrutatur? Docetur em̄ ex his dicere qui talis est, hominis quidē spiritus extra ipsum hominē esse, verbū verò quod est in patre & spiritum esse creaturā. Ac rursus spiritus sanctificationis & renouationis, & est & dicitur spiritus. Scribit em̄ Paulus: Qui præfinitus est filius Dei in virtute per spm̄ sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi dñi nostri. Ac rursus ait: Sed iustificati estis in nomine dñi nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Quin & ad Titum scribens, dicebat: Cū verò bonitas & humanitas apparuit seruatoris nostri Dei, nō ex operibus quæ sunt in iustificatione, quæ fecimus nos, sed iuxta suā misericordiā saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis ac renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abūdē per Iesum Christū seruatorem nostrum, vt iustificati illius gratia heredes efficiamur secundū spiritū vitæ æternæ. Creaturæ verò sunt hæc, quæ significant ac renouantur. Emittit spm̄ suū & creabunt, & renouabit faciem terræ. Quin & Paulus ait: Impossibile em̄ eos, qui semel illuminati sunt, gustauerūt que donū cœlestē, ac participes facti sunt spiritus sancti. Quod igitur non sanctificatur ab alio, neq; particeps est sanctificationis, sed ipsum est quod vim habet sanctificandi, p̄ quod & creaturæ oēs sanctificant, quō fuerit vnum de numero omnium, aut propriū ijs, quæ ipsius participatione sanctificantur: Necessē est em̄ ijs qui hoc dicunt, dicere filiū quoq; per quē omnia facta sunt, vnum esse de numero omnium. Spiritus viuificās dicitur, ait enim: Qui excitauit Iesum à mortuis, viuificabit & mortua corpora vestra per inhabitātem spiritum eius in vobis. Et dñs quidē est ipsa vita ac lux vitæ, quæadmodum dixit Petrus: Dixit autē ipse dñs: Aqua quā ego dabo ei, fiet in ipso fons aquæ salientis in vitā æternā. Hoc autē dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes in ipsum. Creaturæ verò sicut antea dictum est, sunt quæ viuificantur per ipsum. Cæterū q̄ nō est particeps vitæ, sed q̄ ipsum impartit viuificatq; creaturas, quā habet cognationē ad res conditas, aut quō omnino posset esse de numero creaturarum, quæ per illum à verbo viuificantur: Vnctio dicitur spiritus, & est signaculum. Ioannes em̄ ait: Et vos vnctio quam accepistis ab eo, manet in vobis, nec opus habetis, vt quis vos doceat, sed ipsius vnctio, spiritus illius docet vos de omnibus. In propheta verò Esaiā scriptum est. Spiritus dñi super me, eo q̄ vnxit me. Ac Paulus ait: In quo & credentes signati estis in diem redemptionis. Creaturæ verò per hunc signantur & vnguntur, deq; omnibus docentur. Quod si spiritus est vnctio ac signaculum quo vngit & obsignat omnia verbum, quæ similitudo aut proprietates vnctionis ac si-

C

D

A ac signaculi ad ea quæ vnguntur & signantur: Itaq; iuxta hanc rationem nequaquam fuerit ipse vnus de numero omnium. Neq; enim esse potest signaculum de numero eorum quæ signantur, neq; vnctio de numero eorum quæ vnguntur, sed proprium hoc est vngentis & signantis verbi. Nam vnctio quidē fragrantiam ac redolentiam vngentis habet, atq; ij qui vnguntur, huius participes dicuntur: Christi bonus odor sumus. Signaculum autē formam Christi signantis habet, & huius qui signantur participes sunt, dum iuxta hoc formant, dicente Apostolo: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Sic & dum signamur, merito participes diuinæ naturæ reddimur, quemadmodum dixit Petrus. Atq; hoc modo particeps est omnis creatura verbi per spiritum, ac per spiritum reddimur omnes participes Dei. Ait enim: Nescitis quod templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis: Si quis templum Dei violauerit, perdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Ceterum si spiritus est creatura, haudquaquam vlla per eum communio naturæ filij facta fuisset nobis: at creaturæ quidem fuisset copulati, sed alieni à natura diuina fuisset, tãquam nullius rei ex illo participes. Nunc autem cum dicimur participes Christi & participes Dei, ostenditur quem est in nobis vnctio ac signaculum non esse naturæ rerum conditarum, sed fidei, per eum, qui in illa nos sociauit patri. Nam hoc Iohannes in superioribus docens, scripsit, Per hoc cognoscimus, quod in Deo manemus, ac Deus in nobis, quod de spiritu eius dedit nobis. Quod si spiritus participatione reddimur consortes diuinæ naturæ, insaniam, si quis dicat spiritum habere naturam rerum conditarum, ac non potius Dei. Propter hoc enim in quibus esse incipit, ij fiunt dii. Quod si deos facit, dubium non est, quin huius naturæ Dei natura sit. Insuper est quiddam etiam euidentius ad hanc hæresim euertendam. In Psalmo centesimo tertio canitur, quemadmodum diximus: Auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Paulus autem scripsit Titulo, per lauacrum renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos a bundè per Iesum Christum. Quod si pater per verbum in spiritu creat omnia ac renouat, quæ similitudo aut cognatio creatori ad creaturam: Aut omnino quomodo erit is per quæ creant omnia, creatura: Nam hanc huiusmodi blasphemiam sequitur, et in filium blasphemiam, vt qui dicunt spiritum esse creaturam, idem dicant, & verbum per quod omnia condita sunt, creatura sit. Imago filij dicitur, & est spiritus, quos enim præcognouit & prædestinauit conformes imaginis filij sui. Itaq; cum ipsi quoq; confiteantur filium non esse creaturam, nequaquam huius imago poterit esse creatura. Qualiscunq; enim fuerit imago, talem oportet & eum esse, cuius est imago. Vnde congruenter decenterq; profiteamur verbum non esse creaturam, cum sit imago patris. Itaq; qui spiritum creaturis annumerat, omnino filium quoq; inter has numerabit, blasphemiam proferens, per hoc etiam in patrem, propter huius imaginem in quâ dicit blasphemiam. Videlicet diuersus à creaturis est spūs, ac demonstratum est eum potius esse proprium filij & non alienum à Deo. Quandoquidē & illa est præclara istorum interrogatio. Si ex Deo est spiritus, quare non dicitur & ipse filius: Demonstrata est etiam in his quæ prius dicta sunt, istorum præceps confidentia, demonstratur autē & nunc nihilo minus. Nam non filius dicitur est in scripturis, sed spūs Dei in ipso Deo, & ex ipso deo dictus est, sicuti scripsit Apostolus. Quod si filius, quoniam ex patre est, proprius est illius substantiæ, necesse est, vt & spūs qui ex Deo dicitur, proprius sit iuxta substantiam filij. Videlicet cum dñs sit filius, ipse spūs dicitur est spiritus adoptionis filiorum. Ac rursus cum dñs sit sapientia & veritas, spiritus scriptus est spūs sapientiæ & veritatis: ac rursus filius quidem est virtus Dei ac dominus gloriæ, spiritus autem dicitur spiritus virtutis

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

tutis & spiritus gloriæ. Ad hunc modum de vnoquoq; loquente scriptura, Paulo quidem dicente Corinthiis: Si enim cognouissent, nequaquam dominum gloriæ crucifixissent: & in alijs: Non enim iam accepistis spiritum seruitutis iterum ad terrorem, sed spiritum adoptionis filij. Et iterum: Emisit Deus spiritum filij sui in cordibus nostris clamantē Abba pater. Petrus autē scripsit: Quod si probris afficimini in nomine Christi, beati, quoniam gloriæ ac virtutis spiritus super vos requiescit. Dominus verò dixit spiritum veritatis & consolatorē esse spiritum, ex quo demonstratur perfectā esse in hoc trinitatem. Per hunc itaque glorificat creaturam verbum, deos nos reddens, ac filios offert patri. Id autē quod creaturam verbo coniungit, nequaquam fuerit ipsum de numero creaturarum. Et quod creaturam facit filios, nequaquam fuerit alienum à filio, alioqui necesse esset aliū querere spiritum, ut & hic per illum copuletur verbo. Verum hoc absurdum. Non sanè de numero rerum conditarum est spiritus, sed proprius patris veritatis, per quē etiam ea quæ condita sunt verbum facit deos. Cæterum is, per quem creatura fit Deus, nequaquam ipse fuerit extra patris deitatem. Quod verò supra creaturam est spiritus ac diuersus à rerū conditarum natura, sed proprius deitatis, licet & hinc intelligere inuertibilis & immutabilis est spiritus sanctus. Sanctus enim, inquit, spiritus disciplinæ, fugiet dolū, & recedet à cogitationibus imprudētibus. Ac Petrus quidē ait: In incorruptibilitate mansueti & quieti spiritus. Rursum in sapientia: Spiritus enim tuus immortalis est in omnibus. Nemo nouit quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei qui est in ipso. Non est autē apud Deum, sicut ait Iacobus, ira, mutatio aut vicissitudo dīnis obumbratio. Spūs igitur qui in deo est sanctus, merito fuerit inuertibilis & immutabilis & incorruptibilis. Atqui rerū conditarū creaturūque natura est vertibilis, tanquam sanè quæ sit extra Dei substantiam, & ex nihilo subsistens. Ait enim: Omnis homo mendax, & omnes peccauerunt & egent gloria Dei. Angelos verò qui non seruauerunt suam originē, sed deseruerunt propriū domiciliū, in iudiciū magni diei, vinculis sub caligine referuabit. In Iob verò, si aduersus sanctos suos angelos non credit, sed aduersus angelos suos prauū quiddam excogitauit: astra verò non sunt pura in conspectu eius. Paulus scribit: An nescitis quod angelos iudicabimus, nedum temporaria: Quinetiam audiuimus quod diabolus cum esset in medio Cherubin, & signaculum similitudinis factus, decidit è cælo tanquam fulgur. Quod si creaturæ mutabilē habet naturam, taliaque de angelis scripta sunt: Spiritus autem idem est & immutabilis, habetque eandem cum filio immutabilitatem, semper cum ipso manet immutabilis: quæ similitudo immutabili ad ea quæ mutantur. Manifestum fuerit, quod idemque creatura est, nec omnino substantiæ angelicæ, propterea quod illi sunt mutabiles, sed imago verbi patris est propria. Rursum: Spiritus quidē impleuit orbem terrarū. Sic enim psallit David: Quo ibo à spiritu tuo. Atque iterum in Sapientia scriptum est: Immortalis enim spiritus tuus est in omnibus. Cæterum, omnia creata in locis diuisa sunt, sol, luna, & stellæ in firmamento, nubes verò in aere, ac mortalibus statuit terminos gentium, angelique mittuntur in ministerium. Et venerunt angeli ut assisterent coram domino, quemadmodum in Iob scriptum est. Et obdormiuit Iacob patriarcha: & ecce scalæ fixæ in terra, quarum caput perueniebat vsque ad cælum. Et angeli Dei ascendebant ac descendebant in ipsis. Quod si spiritus implet omnia, & adest in medio omnium, angeli verò sunt hoc inferiores, & quo mittuntur illic adsunt, dubiū non est, quin neque sit de numero rerum conditarum, neque prorsus angelus, quemadmodum vos dicitis, spiritus, sed supra naturam angelorum. Rursum enim ex his perspexerit aliquis de spiritu sancto, quod illius alij participes sunt, non ipse particeps aliorum. Non enim grauamur eadem dicere. Impossibile est enim eos, qui semel illustrati sunt, gustaueruntque donum cælestē, ac participes spiritus sancti fuere, & gustauerunt.

A gustauerunt bonum Dei verbū: angeli verò reliquæq; creaturæ participes sunt ipsius spiritus. Propter hoc em̄ ea quidem etiam excidere poterant ab eo cuius erāt participes. Spiritus autē semper idem est, ac participabilis, creaturæ verò participes sunt illius: nequaquā erit spiritus sanctus, neq; angelus, neq; omnino creatura, sed proprius verbi, à quo datus participatur à creaturis. Alioqui tempus est, ut idem etiam filium dicāt creaturam, cuius omnes in spiritu participes facti sumus. Ac rursus: Vnus est spiritus sanctus, creaturæ verò plures. Siquidē angelus milies mille, & decies milies mille, luminaria verò multa ac throni & dominationes & cœli & Cherubin & Seraphin & archangeli multi: in summa, creaturæ non sunt vnum, sed oēs plures ac diuersæ. Quod si spiritus sanctus est vnus, creaturæ verò plures, & angeli plures, quæ similitudo spiritui ad res cōditas: Nec obsecurum est, q̄ spiritus sanctus nō est de numero multorum, neq; est angelus, sed vnus est, quin potius verbi quod est vnum, proprius est ac Dei vnus proprius & consubstantialis est. Hæc quidē igitur vel sola per se, cum dicuntur de sancto spiritu, declarant eum nihil habere commune, neq; proprium, neq; natura, neq; substantia cum creaturis, sed diuersum esse à rebus cōditis, proprium autem & non alienum à filij substantia, deitateq; per quam cum sit & ipse sanctæ trinitatis, pudefacit istorum amentiam: Sed consideremus tamen præter hæc & ipsam à principio traditionem, & fidem catholicæ ecclesiæ, quam dñs quidem ipse dedit, apostoli verò prædicauerunt, ac patres obseruauerunt. Super hanc fidem & ecclesia fundata est, & qui ab hac exciderit, neq; fuerit, neq; dici potuerit Christianus. Trinitas itaq; sancta in patre, & filio, & spiritu sancto theologicè consideratur, nihil alienum, neq; extrinsecus admixtum habens, neq; ex creatore & re condita consistens, sed tota est creatrix & conditrix. Similis autem sibi ipsi & inseparabilis est natura, eademq; huius vis est. Pater enim per filiū in spiritu sancto omnia facit. Ad hunc modū vnitas sanctæ trinitatis seruetur. Itaq; vnus Deus in vna ecclesia prædicatur, qui super omnia & per omnia & in omnibus. Super omnia quidem vt pater, principium ac fons, per omnia verò per verbum, in omnibus autem in spiritu sancto. Est autē trinitas non tantum nomine & imaginatione sermonis, sed vera ac re ipsa trinitas. Quemadmodum enim pater est qui est, sic & huius verbum est qui est, & super omnia Deus, & spiritus sanctus non caret substantia, sed est ac subsistit verè, neq; ijs inferiorem sentit catholica ecclesia ne in horū temporum incidas Iudæos, imitantes Caiapham, & in Sabellium: neq; multitudinē excogitat, ne in paganorū errorem multos deos fingentium deuoluaris: quodq; hæc fides sit ecclesiæ, discant quomodo dñs mittēs apostolos, præcepit hoc fundamentum ecclesiæ ponere, dicens: Euntes docete oēs gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Apostoli verò profecti sic docuerunt, & hoc est præconium per oēm ecclesiam, quæ sub sole est propagatum. Itaq; cum hoc fundamentum fidei habeat ecclesia, dicāt nobis rursus illi rñ deantq; utrū trinitas sit an dualitas. Quod si dualitas, annumeret, iuxta vos, creaturis spūs. Non est quidē hæc vestra sententia de vno Deo, q̄ est super omnia & per omnia & in omnibus. Nā illud in omnibus, nō habetis, separātes & alienātes à trinitate spm̄, quin & initiatio vestra quā creditis vos facere ad istū modum sentientes, nō est integra, quæ sit in nomine deitatis. Admiscetis em̄ hinc creaturā, ac vos quoq; de Deo disputatis quæadmodum Arriani ac pagani, creaturam cum eo, qui creauit eam, Deo per proprium verbum copulantes. Ad istū verò modū, quum sitis affecti, cuius estis spei, aut quis vos coniunget Deo, quum nō habeatis spiritum eiusdē Dei, sed spiritum creaturæ: Qualis autē vestra audacia aut incogitantia, q̄ spiritum & huius verbū ad creaturas detrahitis, ac rursus creaturā æquiparatis Deo: hoc em̄ facitis imaginantes de spū copulantesq; cum trinitati.

Quis

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Quis verò furor est vester, vt cogitetis iniquitatem aduersus Deum? Quia non omnes quidem angeli aut omnes creaturæ, sed vnus ex his annumeratur Deo & verbo eius. Oportebat enim iuxta vos semel, quum angelus sit & creatura spiritus, copuleturq; trinitati, non vnum, sed omnes creatos angelos coniungere deitati, neciam trinitatem, sed multitudinem quandam deitatis innumerabilem esse, vt & in hoc rursus perfectio, quæ vobis videtur, fiat huc & illuc diuisa, instabilisq; varietate reddatur. Tales enim sunt fines vestri, & Arianorum disputantium aduersus deitatem, & creaturæ seruientium supra creatorem omnium Deum. Talia itaque vobis absurda contingunt, ex eo quod dicitis dualitatem. Quod si trinitas est, quemadmodum re vera est, declaratum est autem inseparabilem esse, nec sui dissimilem, necesse est vnam esse huius sanctitatem, vnâque huius æternitatem ac naturâ inuertibile. Quemadmodum fides in hæc tradita cõiungit Deo. Ceterum qui subducit aliqd à trinitate, & in solo patris nomine, aut in solo filij nomine baptizat, aut absq; spũ in patre & filio, nihil accipit, sed inanis & imperfectus tum ipse, tum is, qui dare videtur, pmanet. In trinitate em̄ perfectio est. Itaq; qui separat filium à patre, aut spiritum deducit ad creaturas, neque filium habet neque patrem, sed est absq; Deo, ac infideli deterior, & quiduis potius q̄ Christianus, idq; iure. Quemadmodum enim est vnũ baptisma in patre & filio & spiritu sancto dari solitum, & vna fides est in illam, quemadmodum dixit Apostolus, sic sancta trinitas quum sit in sese vnita, & vnita erga sese, nihil habet in se rerum conditarum, & hæc est inseparabilis trinitatis vnitas, vnâq; in illam fides est. Quod si iuxta vestrâ, qui tropici estis ad inuentionem, non ita est, sed somniatis creaturam dici spiritum sanctum, non est vna fides vestra, neq; vnum baptisma, sed duo, vnum quidem in patrem & filium, alterum autem in angelum, qui est creatura, neq; quicq; vobis restat certi neq; veri. Qualis enim communio rerum conditarum & creaturarum, aut qualis vnitas terrestribus creaturis, cum eo qui has condidit per verbum? Hoc sciens beatus Paulus, non separat trinitatem quemadmodum vos, sed vnitatem hanc docens scribit Corint. de spiritualibus, & omnia in vnũ Deũ ac patrẽ summam colligit, dicens: Diuisiones aut gratiarũ sunt, sed idem spiritus, & diuisiones administrationũ sunt, sed idẽ dñs, & diuisiones operationũ sunt, sed idẽ Deus, q̄ operat omnia in omnibus. Quæ em̄ spũ vnici q; diuidit, hæc à patre per verbũ suppeditantur. Eadẽ sunt em̄ quæ patris sunt, & quæ filij coq; & omnia quæ à filio in spiritu dantur, patris sunt dona, cumq; spiritus est in vobis, & in hoc ipso est pater, & ad hunc modũ est id quod dicitur: Veniemus ego & pater, & mansio nẽ apud eũ faciemus, quemadmodum prius dictũ est. Vbi em̄ lumen, illic splendor, & vbi splendor, illic & huius actus, & eiusdẽ formæ gratia. Atq; id rursus Apostolus docens scribit iterũ Corint. in ij. epistola, dicens: Gratia dñi Iesu Christi, & charitas Dei, & cõmunicatio spiritus cũ omnibus vobis. Nã gratia quæ datur, donumq; in trinitate, datur à patre per filiũ in spiritu sancto. Sicut em̄ ex patre est per filiũ quæ datur gratia, sic nequaquã potest esse cõmunio donationis quæ fit in nobis, nisi in spiritu sancto. Huius em̄ participes habemus p̄is charitatẽ ac filij gratiã, atq; eiusdẽ spiritus cõmunionem. Ex his itaq; trinitatis operatio demonstrat. Nõ em̄ quasi cuiq; diuersa distinctaq; denẽ, significat Apostolus: sed q̄ quæ dantur, in trinitate danẽ, & omnia ex vno Deo sunt. Itaq; qui non est creatura, sed vnitus filio, sicut filius vnitus est patri, qui simul eũ patre & filio glorificatur, Deiq; nomine celebratur cum verbo, operasq; quemadmodum pater per filium operatur, an non qui dicit eum esse creaturã, nõne manifestè in illum cõmittit impietatem: neq; em̄ est quicq;, quod nõ per verbum in spiritu fit & operatur. Hoc & in psalmis canitur: Verbo dñi cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quin & iustificati sumus, vt dicit

1. Cor. 12,

Ait apostolus in nomine dñi nostri, & in spiritu Dei nostri. Inseparabilis est à verbo spiritus, nimirū dicēte dño: Veniemus ego & pater, simul veniet & spiritus, non aliter q̄ si filius in nobis habitaret, scribente ad Ephe. Paulo: Ut det vobis secundū diuitias benignitatis suę, virtute corroborari per spiritū eius in interiorē hominē habitare Christū. Ceterū, cūm Christus in nobis est, est & pater, dicēte filio: Ego in patre, & pater in me. Itaq; cūm sermo fieret in prophetis, in eodē spiritu sancto prophetabāt, scriptura dicēte: Et factus est sermo dñi ad hūc aut illū prophetā, demonstratur prophetare in spiritu sancto. In Zacharia quidē scriptū est: Nisi sermones meos & legalia mea suscipitis, quęcunq; ego præcipio in spiritu meo in seruis meis prophetis. Vbi & pauld post accusans populū dicit: Et cor illorū statui incredulū ne exaudiāt leges meas & sermones, quos emisit dñs om̄ipotens in spiritu suo, per manus retro prophetarū. Petrus autē in Actis dicebat: Viri fratres, oportet impleri scripturā, quā prædixit spiritus sanctus. Et cōmuniter apostoli clamabāt in hunc modū: Dñe qui fecisti cælū & terrā, & mare, & omnia quę in eis sunt, q̄ per os pueri tui David patris nostri per spiritū sanctum locutus es. Et Paulus quidē cūm esset Romę, liberē loquebat̄ iudæis ad ipsum accedentibus: Rectē spiritus sanctus locutus per Esaiam prophetā ad patres nostros. Timotheo verō scribēs: Spūs autē præcisē dicit, q̄ in posterioribus temporibus deficient quidam à sana fide, attendentes spiritui deceptionis. Quapropter quādocunq; dicitur spiritus in aliquo esse, intelligitur in eo esse verbum dans spiritū. Itaq; cūm prophetia impletur, ait: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Ac Paulus dicebat: Secundū subministrationem spiritus Iesu Christi in me. Corinth. autem scribit: An probationem quaritis in me loquentis Christi? Quod si Christus erat qui loquebatur in eo, nimirum Christi erat spiritus, qui loquebatur in eo. Quum enim spiritus in eo loqueretur rursus in Actis ait: **B**Ernunc ecce vinc̄tus spiritu, proficiscor Hierosolymam, quę in ea mihi sunt euentura ignorās, nisi quod spiritus sanctus per singulas ciuitates testificatur mihi dicens, quod vincula & afflictiones me manent. Quoties sancti dicunt: Hęc dicit dominus, non aliter quam in spiritu loquūtur, & in spiritu loquētes in Christo hęc dicūt: Quod si & Agabus in Actis dicit: Hęc dicit spūs sanctus, non aliam ob causam, nisi q̄ verbū factū esset ad ipsum, ac spūs subministraret & loqueret̄ ipsi ac testificaret̄ quę manerent Paulū Hierosolymis. Nimirū spūs rursus testificāte Paulo, ipse Christus loquitur in eo, vt verbi sit testificatio facta ex spiritu. Sic cūm ad sanctā virginem Mariā accederet verbū, simul veniebat spūs, & verbū in spū formauit adaptauitq; sibi corpus, volēs cōnectere & offerre per seipsum creaturā patri, ac recōciliare om̄ia in ipso, pacificās ea quę in cœlis & quę in terra: cōcorditer à scripturis diuinis demonstratur spiritū sanctū non esse creaturā, sed propriū verbi & deitatis paternę. Sic em̄ sanctorū doctrinā in sanctā & inseparabilem trinitatē conciliat, & vna fides eademq; catholicę ecclesię. Ceterū Tropicorum aliena à fide fabulosa confictio dissonat quidem à scripturis, consonat autē cum Arrianorum insanientium dementia. Ac meritò sanè tales ad hunc modum istis respondent, quo fallant animos simpliciu. Sed gratia Deo q̄ sicuti scribis, intelligunt sese excussos à simulatione, qua se fingebāt Arrianis contradicere. Nam & ab illis habent̄ odio, vt qui verē belligerant̄ aduersus spiritum, moxq; redditi mortui, deserti, vacuūq; spiritu, eo q̄ iuxta sententiam apostoli, cū sint homines animales, nō valuerūt capere ea, quę sunt spiritus dei, q̄ spiritualiter iudicant. Ceterū qui sapiūt ea quę sunt spiritus, iudicant quidē omnia, ipsi verō à nemine iudicant, quippe cūm habeant in sese dñm, qui per spiritū ipsis patefacit & seipsum, & per seipsum patrem. Ego quidem igitur quanq̄ in deserto verfans, tamē ob impudentiā eorum qui defluerunt à veritate, contēptis his, qui
ridere

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ridere volēt, per imbecillitatem & humilitatem sermonis quo probationes adferimus, scripti paucis, nisiq; tuæ pietatī, multum obsecrans, vt in his versans, alia quidem corrigas, veniam autem desijs, quæ parum firmiter dicta sunt. Nam iuxta fidem apoitolicam, à patribus nobis traditam, tradidi, nihil aliunde commentus addidi, sed quod didici, exaravi, iuxta consonantiam sacrarum scripturarum. Nam & hoc consonat cum his, quæ prius sunt pronunciata, ad confirmationem sanctarum scripturarum, nec aliūde est excogitatum. Sed ipse dominus Iesus Christus per seipsum docuit Samaritanam, & per hanc nos, sanctæ trinitatis integritatem inseparabilem esse, vnamq; deitatē. Ipsa veritas testatur, sicut ait Samaritanæ: Crede mihi mulier, quod venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam pater tales quærit adoratores, qui adorant ipsum. In spiritu & veritate oportet adorare. Hinc igitur declaratum est, quod veritas quidem est filius quemadmodum ait ipse. Ego sum veritas. Veri adoratores adorant quidem patrem, sed in spiritu & veritate, consistentes filium, & in hoc spiritum sanctum. Inseparabilis enim est spiritus sanctus à filio, quemadmodum filius inseparabilis est à patre. Testis est ipsa veritas dicens: Mittam vobis paraclerum spiritum veritatis, qui ex patre procedit, quem mundus non potest accipere. Mundus autem sunt, qui negant eum esse ex patre in filio. Oportet igitur imitari veraces, profiteriq; & succurrere veritati. Quod si post hæc neque dilcere velint, neque intelligere valeant, saltem desinant effundere blasphemias, neque separent trinitatem, ne separentur à vita, neque spiritum sanctum annumerent creaturis, ne quemadmodum olim fecerunt pharisei quæ sancti spiritus sunt, ea tribuant Beelzebub. Sic & isti similia audentes, in posterum cum illis similiter indeprecabile supplicium accipiant.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI
ni, de vnitare fidei, ad Theophilum.

Liber I.

Idei vnus substantiæ trinitatis, hoc est, patris, & filij, & spiritus sancti, sine initio temporum, super omnem sensum & sermonem & spiritum, vna virtus, vnus Deus: tria verò vocabula, vna potestas, nascitur de Maria virgine, accipiens corpus animale. Sed ipse sensus non præcellens est Dei verbum: Non comprehensus à carne sermo, sed in carne & super carnem, sicut Deus præscius Dei virtus, Dei veritas, passum autem humanam passionem: sermo Dei impassibilis est.

In passione quidem corpus moritur, vt viuificet protoplastum, qui ceciderat per inobedientiam. O homo, deitatem quæris, vitupero te: si credis, bene facis. Credere tibi iustum est, non discutere permissum est. Si autem discutis, & dicis quomodo pater: de lumine excidisti, & si dixeris quomodo filius: occurret tibi sermo propheticus, dicens: Generationem eius quis enarrabit: Vide ergo ne similiter excidas à lumine: Nemo enim nouit patrem nisi filius, neq; filium nisi pater. Qui tres virtutes inducit, tres deos cõfitetur. Nos autem credimus tres personas, vnam deitatem. Quando autem nominaueris patrem, clarificas filium: & quando nominaueris filium, adoras patrem. Si iterum vnam personam trinitatis dicimus, iudaizamus, quia iudæi vnam personam dicunt, & vnum Deum confitentur

Credenda
quædam,
non discutienda.

Iudæi.

A tur. Si tres deos inducimus, similes sumus gentibus. Sed confitemur patrem in filio, & filium in patre cum spiritu sancto. Non separabitur vnitas, non diuidetur deitas, Deus ex Deo, non duo dii: virtus ex virtute, sed vna virtus; lux de lumine, veritas ex veritate, sed vna veritas: testis non est, non cœlum, non terra, nō mare, non lux, non tenebræ, non angeli, neq; archangeli, neq; Cherubin, neq; Seraphin, sed erat ante principium filius cum patre. Nemo cognoscit innascibilem, nisi qui natus est ab eo, scit vnde sit natus, neq; nascibilem aliquis scit, nisi qui genuit. Pater scit quem genuerit, similis genitus genitori, patris consilium & sapientia, vna virtus, & vna deitas. Natiuitatem filij Dei lege propriam natiuitatem ex virgine Maria, sed natiuitas filij Dei ante principium apud patrem est. Confiteor enim vnum innascibilem, & vnum natum. Confiteor patrem omnipotentem, sine initio, sine fine, qui omnia tenet, & à nullo tenetur; omnia gubernat, & à nullo gubernatur; omnia videns, ipse autem inuisibilis est. Confiteor Iesum Christum filium Dei, cum omni consilio & virtute paternæ diuinæ deitatis. Quantam autem virtutem habet pater, tantam habet & filius. Non diminuitur genitus ab eo, qui est innascibilis. Spiritus sanctus neque natus, neq; innascibilis, non factus, neq; creatus. Si autem dixero natum, duos filios statuo ex vno patre, & non vnum ex vno, aut solum ex solo. Aut vnus pater ex quo omnia, aut vnus Iesus Christus, per quem omnia. Et si dixero innascibilem, iam non vnus pater omnipotens innascibilis, sed duos deos statuo. Et si dixero facturam, gentiliter quæro: Gentes enim facturam manus adorant, & non factorem cœli & terræ. Quod ergo habes edicere? Phantasma? Absit: Quoniam blasphemiam spiritus sancti non remittetur. Quemadmodum ergo duo ligna cōiuncta, missa in fornacem ignis, & de duobus lignis procedit flamma inseparabilis, sic de patre & filij virtute procedit spiritus sanctus, ipsam virtutem deitatis habens, sicut beatissimus Paulus posuit, dicens: Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Non Deus Dei mediator: vnum enim vsq; ad trinitatem, sed accipiens corpus de virgine Maria, induens veterem hominem, qui ceciderat per inobediētiam, mediator factus carne par virtute, hoc est, Iesus Christus. Quando autem adsumpsit apostolos, sicut Euangelista testatur, ascendit in montem excelsum, & transfigurauit se coram illis; & ecce nubes splendida cooperuit eum. Nubes verò splendida virtutem patris in eo ostendit, sicut quidam per vaniloquia docent, dicentes, quomodo tres personæ in vna virtute, sic tria vocabula, sed vnus Deus. Tria vocabula vnus vocis nomen patris, & filij, & spiritus sancti. Iterum illi diuidentes virtutem & deitatem trinitatis, dicunt: sicut Imperator, præfectus, & comes. Absit. Non trado ego hanc doctrinam, aut istā expositionem, sed magis anathematizo. Scriptum est enim in diuinis præceptis: Vilibilia huius mundi inuisibilibus comparantur. Terrenus enim Imperator de tribus constat, sed vnum est imperium. Si deposuerit diademata à capite suo, Cæsar est, & non Imperator. Quod si deposuerit purpuram, præfectus est iam vir solus. Si qui blasphemant spiritum sanctum, non sunt Christiani, sed sunt Iudæi: Nam Iudæi vnā personam adorant: Nos autem profitemur: sicut Imperator terrenus & cœlestis homo in purpura, & purpura in homine, corona autem capitis continet purpuram & hominem, vnum imperium virtutes ostendit: sic pater in filio, & filius in patre: Spiritus autem sanctus, coniunctio, deitas, virtus, & vnitas trinitatis.

Gentes.

Spiritus sancti processio cuiusmodi.

Math. 18:

Nubes splendida quod signet.

Roman. 14 Cæsar ab Imperatore quod differat.

k D. ATHA.

D. ATHANASII AR CHIEPISCOPI ALEXANDRI ni, de fide sua, ad Theophilum.

Liber I.

ATHANASIVS.

Redere iubemur in Dei patris omnipotentiam, & filij eius Iesu Christi, & spiritus sancti indiuisam quidem & inseparabilem trinitatem. Hæc enim & Prophetæ cecinerunt, & dñs tradidit, tenuerunt & docuerunt apostoli. Hæc redemptio mundi est, hæc salus ecclesiæ est, hæc fides nostra est & vita, vtrāditam nobis vnā substantiam, tres personas subsistentes, perfectas, æquales, coæternas confiteamur, & firmam fidei confessionem in finem vsq; teneamus illæsam. Et hoc est qd

Græci *ὁμοούσιον* vocant; id enim quod subsistit non habet aliunde, sed suum est, à se se est. Cætera verò quæ sunt, quod habent, acceptum habet. Idcirco ad Moysen Deus loquitur, dicens: Ego sum qui sum. Et rursum dicens filijs Israel: Qui est, misit me. Erant vtq; throni, dominationes, cælum, terra, vel maria. Sed quia illa sola est infæcta natura, & in tribus personis deitas vna subsistit, idcirco ait: Ego sum qui sum. Quisquis autem tres *ἰσωςόρατος* dicit, id est, tres substantias, is sub nomine pietatis tres naturas conatur adserere. Et si ita est, cur ab Arrii parietibus separemur perfidia copulati? Ille enim gradibus diuinitatem diuidit, & Deum ex Deo, id est, filium ex patre ita confitetur, vt ex Deo factus sit, non de Deo natus. Qui si natus est, vnus substantiæ est: si factus est, verus filius non est. Et si verus filius nō est, nec verus Deus: Aut si verus Deus est, & de patre nō est, duo sunt habentes singuli & voluntates proprias, & imperia diuersa. Sed dominus noster Iesus Christus in Euangelio suo vnū se cum patre, & ex patre esse testatur, cum dicit: Ego ex Deo exiui. Et rursum: Ego in patre, & pater in me. Item: Ego & pater vnum sumus. Et: Qui me videt, videt & patrem. Siquidem hæc ideo sunt scripta, vt vera eius diuinitas nō negetur. Sed illa forsitan tibi vsurpas, quæ propter incarnationem eius scripta sunt, vtrū: Qui me misit, maior me est. Et: Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me. Et: Filius à se nihil potest facere. Et: Non est meū dare vobis, sed quibus paratū est à patre. Et cætera his similia. Quæ omnia nō infirmant filium, neq; depreciat, sed à patre distinguunt, & eius humilitatem & incarnationem ostendunt. Sed nec illa fidelē animam scandalizent, quibus dñs esurisse, dormisse memoratur, lachrymasse, tristasse vsq; ad mortem, passionem quoq; & crucem: siquidem ad id sunt scripta & facta, vt & tolerantiam exempla præberent, & vera eius incarnatio nosceret. Nam in eo quod esurisse dñs dicitur, veri corporis adsumptionem intellige. In eo autem quod quinque panibus, & duobus piscibus quinque milia hominum satiat, veram eius diuinitatem cognosce. Certè cum dicit: Ego sum panis qui de cælo descendi, non cadit in sensum nostrum, vt panis esurire credatur. Sic & de somno eius intelligendum est. Quoniā sicut per somnum corporis veritas cognoscitur, sic per illud quod statim ventis & fluctibus imperat vera eius diuinitas approbatur. Nam & quod lachrymas super Lazarum fundit, phantasmatis suspicio tollitur: lachrymæ enim veri corporis sunt humores. Cum autem dicit: Lazare exi foras, & statim ille qui iam fortebat, aperiens se terra, viuus emergit, magnæ eius diuinitatis indicium est. Id illud quod ait: Tristis est anima mea vsq; ad mortem, ex hac Lazari suscitatione intelligi potest quod debeat accipi: quia non vtique metuebat diuinitas mortem, quæ verbo mortuos suscitabat, sed humanam

Arrii gradus facit in diuinitate.

Vita Christi exemplū est nostræ.

Ioann. 6

Lachrymæ Christi.

A manum affectum per tristitias animæ indicabat. Crux æquè, passio, sepultura, vno vel altero dicto dñi discutiuntur, quo minus ei impotētia vel infirmitas adscribatur, cum dicit ad Iudeos: Soluite tēplum hoc: Vtiq; corpus suum dicebatur & ego in triduo suscitabo illud. Item ait: Potestatem habeo ponere animam meam, & potestatem habeo iterum sumere illam. Si corporis sui suscitatur tēplum, si potestas est ponendi animam per passionem, & sumendi per resurrectionem, cesset in Christo infirmitatis opinio, vbi tantæ potestatis sublimitas declaratur. Omnia ergo piè intelligenda sunt. Omnia ergo honorificè tractanda sunt. Vtrū que in domino confitendum est, & forma Dei, in qua semper fuit: & forma serui, quæ accepta est propter seruos. Credenda est & passio secundum carnem, & impassibilitas secundum diuinitatem. HAE. Deus pater ex voluntate genuit filium, an ex necessitate? ATH. Nec ex voluntate, nec ex necessitate: quia Deum nulla manet necessitas. Sed & mihi interroganti: Deus bonus est an nō? Vti que bonus. Voluntate an necessitate? Si voluntate, maior iam & prior voluntas est ex qua bonum. Si ex necessitate, maior necessitas, & deus infirmior habetur. Quare de re filius ex patre non ex voluntate, sed ex substantia natus: quia supra voluntatem & necessitatem est id, quod est deitas. HAE. Denuo te interrogo, pater & filius quid est? ATH. Deus & verbum. HAE. Ergo non simplex, sed compositus est, quia ipse est, & verbum. ATH. Deus operatur, an non? & quæ facit, voluntate facit, an non? HAE. Vtiq; voluntate. ATH. Ergo ipse est & voluntas, & compositus secundum interrogationē tuam, non simplex. HAE. Sed Deus in æternitate manens, solus æternus est. Omnia etenim qui semper est, sed non est omnia multa, sed vnum ac simplex hoc quod semper Deus est. ATH. Et ideo separari impossibile est vnum ab vno. i. filium à patre, vel patrem à filio propter identitatem deitatis, dico: ego & pater vnum sumus. Dum ego & pater non solitarii intelligitur: Neq; quod vnum sumus, diuersum sentitur. Dicimus ergo, paternam deitatem nunq; alienam fuisse à propria generatione. Et ideo nobis paterna deitas pro tempore quidem intelligibilis efficitur, ipsa verò nec temporari, nec nouitati subiacebit: ne inanis vel superflua, aut certè proficiens paternam deitatem reperitur. Libera etē ab omni exordio, ab omni cōpositione, ab omni qualitate, ab omni quantitate. Sed cum genitus appellatur, nihil aliud q̄ patrem & filium significare monstratur: Nihil enim tam impium, q̄ filium Dei appellare, & Deum verum negare: q̄ patrem loqui, & sine generatione patrem confiteri. Quodcumq; etenim non ita extiterit, vt Deus existere debeat, Deus credi non debet. Ego sum qui sum, non sum mutatus. Et ideo q̄ diuinum est, immutari non potest, ne non sit quod semper est. Immutatur autē à sua simplicitate, si non uellus pater est, si ab æternitate cū ipso est, & in ipso filius nō est, & est mutabilis si non natura, sed voluntate post naturam genuit filium. HAE. Sed solum sapientem & potentē patrē credi debere. ATH. Si cū & filium simul cum patre veneraris, patri detrahis, qui simul cum ipso minus sapientem veneraris. Qui si igitur minus sapientē decernis, utiq; nec Deum, nec filium Dei adserere debes. Quod si plenè sapientē adseris, rectè Deum vel filiū definis. HAE. Sed filiū à patre mutari manifestū est, patrē verò à filio mutari nō posse. ATH. Si ita est, quare utrū pater imperfectū filium genuerit, suspectumq; de miseria, cui deinceps non tam genitoris officio, q̄ magistri imperio rudimenta sapientiæ impartire dignaretur: Est ergo quod vel Deus pater perfectè sapiens docere debeat. Est & q̄ Deus filius imperfectè sapiens discere possit, & quō omnia quæ pater habet filij sunt, si non perfectè sapit, vel plenè potest: Quomodo in filio omnes thesauri sapientiæ & scientiæ deprehenduntur: vel Deus super omnia nominatur: HAE. Sed solum Deum patrem sine initio, sine origine, simplicem quoq;

Ioann. 8.

Patrē nec voluntas nec necessitate genuisse filium.

Diuinum mutatio- num ex- pers est.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

& indeterminabilem cognosci debere. Operationem vero eius, id est, filium, ne que sine initio, neque sine fine intelligi oportere, maxime cum omne opus & initium sustineat, & sine carere non possit. ATH. Hoc enim & nos confitemur. Est enim indeterminabilis, simplexque natura. Quod ergo incompositum simplexque manet, nullis legibus determinari potest. Sed responde mihi interrogantis Vtrum est Deus, quem sine initio & sine semper fuisse commemoras, ita indeterminabilis? Statuis quippe, ut nihil ei non solum secundum naturam, sed ne secundum actionem naturam accedere possit, ita ut nec novellus pater, sed nec initiabilis genitor declaretur, ut verè indeterminabilis, & non proficiens cognosci possit. Proficiet utique si ad actionem novellæ generationis procedere festinat, quominus ex hac cognoscere valeat, aliquando semet patrem futurum. Nobis verò sufficit is, qui in principio erat, & apud quem erat, queniã Deus apud Deum erat. Quod si non natura filius, nec recte pater & filius pronüciatur, quia nec genitor, nec genitus insinuat. Quod si plenitudo divinitatis secundum Paulum in filio habetur, cur Deus plenitudinis negatur? Et si in eo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi habentur, cur Deus ignarus pronüciatur? Et si verbum in principio, & apud Deum, & Deus habetur, cur Deus naturalis non creditur? Absit autem à fide apostolica, ut in filij generatione aut augeatur divinitati quod pater est, aut minuatur ne pater sit. Sed nec natus profectioem sustinuerat, sed nec generatus diminutionem patiat. HAE. Quomodo autem natiuitatem sempiternitati coniungis, dum natiuitas posterior sit à sempiternitate? ATH. Re vera quasi prius conceptus de semine, aut coagulatus in ventre sit, cum scriptura dicat: Generationem autem eius quis enarrabit? Nam & generati caluniam facis, quasi ei accesserit, ut generaret. Quod si accessit illi quod antè non habuit, imperfectus invenitur; si non accessit, sempiternus cum sempiterno in sempiternitate fuisse reperitur. De sempiternitate filij audi per David filium ad patrem verba facientem: Et ego semper tecum tenuisti manum meam dexteram, & in voluntate tua deduxisti, & cum gloria adsumpsisti me. Item David: Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum ex utero anteluciferi genui te. HAE. Ingeniti nomen patris, & filij geniti appellas. Quid de spiritu sancto dicturus, qui utique in tertio gradu ponitur, in scripturis genitum eum confiteris, aut ingenitum appellas? Si genitus, iam non est unigenitus filius, ed quod sit & alter natus de patre. Si non est natus, est utique & alter ingenitus. Etiam non est vnus Deus pater ex quo omnia, sed duo sunt patres. Quod si neque natus de patre est spiritus, neque non genitus, superest ut creatura dicatur. ATH. Si scripturas domini, vel dominum loquentem in scripturis credideris, nunquam creatorem creaturis comparabis, cum legeris: Verbo domini coeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Item ipse David: Emitte spiritum tuum & creabuntur. Audi & patrem loquentem: Spiritus ex me prodijt. Item ipse per Iohel Prophetam: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et dominus in Evangelio apostolis dicit: Mittam vobis à patre meo paraclitum, spiritum veritatis, hic de patre procedit, & de meo accipit. Sufficeret quidem fidelibus hoc ipsum credere, quia filius genitus est. Spiritus autem de patre procedens est, cuius processio qualis aut quanta sit, nulli conceditur scire: sicut & de filio dictum est: Generationem eius quis enarrabit? Sed arctius propter incredulos requirendum est, & interroganti mihi responde. HAE. Respondeo. ATH. Certè confiteris Deum esse & creatorem. i. conditorum rerum omnium, & ab eo conditum, nihilve mediū. HAE. Quid confitear quod ambigi non potest? ATH. Cōuertibile oē conditū, quia initium habet, & sine non caret. Incōuertibile & incōmutabile omnne quod aeternū est nec initium habere, nec finem confiteris? HAE. Utique sic aio,

Coloss. 2

Actoru 8

Psal. 72

Psal. 109

Psal. 103

Processio
spūs san-
cti inco-
gnita est
hominib9

no, q
munt
la & c
legi
rur e
ne, in
ru:
fede
um:
fede
eti:
ne, p
quid
uit
fand
ficu
iuf
ne
go
dir
qui
cuis
uisar
nulli
rum
ritu
aliam
fuisse
fize
font,
tus et
adore
tre &
fimu
lend
fumu
fime
tafili
in var
fo, par
tequa
vici
rit, ha
cran
Dei
tem
ret,
ritu
est, i
& m

A aio, quia sic habet. **A TH.** Creator creaturis commiscibilis, an non? **HAE.** Communicat quidē creaturæ semet, miscetur tamen nunq̄, ne mutabilis & cōuertibilis & corruptionis particeps esse reperiat. **A TH.** Rectē dixisti. Et quomodo legis? te baptizate omēs gentes in nomine patris, & filij, & sancti spiritus, si creatura est spiritus sanctus: Quō creatori vnitur in nomine, in virtute, in redēptione, in sanctificatione, & quod tu in tertio loco nominari putas, in primo id Petrus Apostolus collocat, qui trinitatem gradibus non diuidit, numerum nescit, sed tertium primum ponit, cum dicit Anania: Quare compleuit Satanæ cor tuum, vt mentireris spiritui sancto: Et post paululū: Non es hominibus mentitus, sed Deo. Ergo qui spiritui sancto mentitur, Deo mentitur: quia spiritus Deus est. Audi & Paulum Apostolum dicentem: Nemo enim scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in eo. Qui vtiq; si esset creatura, vt credi studes, quid in creatore esset, scire non poterat. Vnde idem Paulus: Quis enim cognouit sensum dñi, aut quis consiliarius eius fuit? Si ergo de patre procedit spiritus sanctus, vt legimus, si liberat, si sanctificat, si consolator est, si bonus est vt Deus, sicut scriptum est: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: si abluat, si iustificat, si is qui eum blasphemauerit, sicut scriptum est, non habet remissionē, neq; in hoc seculo, neq; in futuro, quæ vtiq; nulli nisi Deo propria sunt, quid ergo amplius quærendum de illo est vel dubitandum? Cum per operum magnitudinem quod est, ipse manifestat: Non vtiq; alienum esse patris & filij maiestate, qui non est ab operum virtutibus alienus: frustra illi nomē diuinitatis negatur, cuius potestas non potest abnegari. Est & illud, q̄ omnis creatura capax est diuinarum virtutum, & eget gloria Dei: Spiritus enim capabilis est, non capax, & nullius eget, sed egentibus se largiter infundit. Nam de filio scriptum est: Vngētum essulum nomen tuum. Item de spiritu sancto Deus loquitur: Effundā de spiritu meo super omnem carnem. Vbi aliquando legisti: Effundam angelum, vel aliam quamlibet cœlestium creaturarū, sicut de spiritu: Legimus repletos quoq; fuisse apostolos spiritu sancto, & quam terrarū partem ob edificationem ecclesie vnusquisq; agebat, cum singulis vtiq; totus erat. Angeli cum singulis singuli sunt, & dum mittitur, dñi ibi est, alibi vtiq; deest. Spiritus cum omnibus vbique totus est, quod non nisi solius Dei est. Adoremus ergo patrem, adoremus & filiū, adoremus & spiritum sanctum, vna eademq; veneratione. Si ille nobis cum patre & filio confert remissionem peccatorum, sanctificationē, & vitam perpetuā, simul vtiq; cum patre & filio referamus & gloriā. Aut si non est cum patre colendus & filio, ergo nec confitendus in baptismo est. **HAE.** Paulū ante confessum sumus ambo, Deum patrem inuisibilem, incomprehensibilem, immutabilem, sine fine sempiternum. **A TH.** Sic habet. **HAE.** Et quomodo de eius substantia filium confiteris, qui sæpe à patribus visus est conuertibilis atq; mutabilis: Et in varijs figuris singulis quibusq; sæpe demonstratus. Qui si de ipsa substantia esset, carnis vtiq; adsumptione nec visibilis cerneretur. Quin potius in ea æqualitate qua pater est, permansisset, ex cuius substantia erat: quia quod de patre est, nec videri, nec mutari, nec conuerti posse credendum est. **A TH.** Hec est causa erroris, hæc origo hæresis Arrianæ, dum non intelligunt virtutem Dei, neq; tanti sacramenti dispositionem agnoscunt, quibus in primo respondendum est: filium Dei non ita visum, vt Deus erat, sed vt homo capi poterat. Deinde hoc esse potentie Dei, vt cum singulis prout voluit reuelari dignatus est, habitum mutaret, non substantiam verteret, nec proprietatem qualitatis amittēs, sed iuxta meritum videntis temperamentum maiestati adhibuit. Ipse tamē, vt semper idem est, in substantie suæ proprietate permanserit, sicut scriptum est: Mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Nam & angeli

Actoꝝ

1. Corin. 2.

Psal. 142

Ioelis 3

Origo hæresis Arrianæ.

Psal. 10

k iij in figura

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

in figura hominum sæpe visi, tamen aliud non sunt quam quod esse se norunt, neque substantiam mutant, cum formam corporis humani sumunt. Quanto magis autor angelorum non mutabitur, qui angelis ut hoc facere possint sua liberalitate concessit: Vides ergo dispositiones rerum futurarum, quæ suis quibusque temporibus complendæ erant in eo per imaginem patris præostensam, non tamen ipsum Deum, ut est propriè, visum. HÆC. Quid de incarnatione dicturus, & eius mutabilitatem qua ratione excusabis non intelligo, siquidem legimus: Verbum caro factum est: Tunc utique virginis uterum opplevit. Tunc aliud quam quod venerat natum est. Vnde iam commixta substantia statum vertit, ordinem perdit in mutatione ipsa: de Deo homo, de spiritu caro factum est. Et utique translatio omnis interiectio est pristini status. Idcirco filium ex alia substantia credendum non dubium est, quæ conuerti, & mutari, & videri potest. Quia hoc de patris substantia credi fas non est, qui ait: Ego sum, ego sum, & non mutabor. Et filius in Evangelio: Deum nemo vidit unquam. ATHAN. Commixtio quidem siue concretio naturæ mutatio est. Mutatio naturæ translationem facit. Et translatio perdit quod erat, & incipit esse quod non erat. Hoc natiuitas Christi non habet, Gabriele angelo teste, qui de Mariæ possibilitate conceptus sciscitatus respondisse Euangelista refert: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Qui utique nec in utroque dicto commixtionem, sed superuentum spiritus sancti, & obumbrationem altissimi nominauit. Legis: Verbum caro factum est. Quomodo autem sit factum mens utique nostra non attingit: quia quod credimus excedit mentem nostram: sed fide attingimus. Et si hoc modo totum tenemus, fide quod credimus: etsi mente non totum complectimur. Scire ergo debemus, quid, & quantum sensu attingere nobis concessum sit, quod fide suscipere. Nam legimus: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Quomodo filius hominis, qui in terra loquebatur, esse dicebatur in cælo: Et quemadmodum inde descendisse refertur, qui nec ibi factus, nec adhuc ascenderat: Quia nondum passus resurrexerat. Sed quia Deus verbum hominem adsumpturus descenderat, homo diuinitati copulatus, illuc ascendit, vnde caro utique non descenderat, sed verbum. Sed & dominum ad Ioannem loquentem in Apocalypsi legimus: Ego sum primus & nouissimus, & uiuus fui & mortuus, & ecce uiuus sum in secula seculorum. Si primus, quomodo nouissimus: si uiuus, quia ipse est vita omnium, quomodo mortuus: cum vita mori non possit: Quod si mortuus, quomodo vel Deus, vel vita dicendus est: Et utique non tenebit perfectam veritatem quisquis aliquam veritatis excluderit portionem. Sed ut qui creatoris tui & redemptoris casualis incarnationem, tuæ, si potes, antè inuestiga natiuitatis rationem. Certè fateberis hominem ex duabus substantijs subsistere, anima, & carne. Et tamen non duo, sed vnus dicitur homo. Et cum vnita sit eius natura, incommiscibiles tamen substantiæ permanent. Si ergo ita in homine à Deo collatæ immiscibiles permanent substantiæ, quid de creatoris tui incarnatione sentire cogaris aduerte, qui utique dignatione homini admiscetur, non commiscetur. Et verbum caro sic factum, hoc est, vnigenitum Dei filium sic factum esse hominis filium, ut neutro in alterum verso, sed utroque in sua substantia permanente, sic Deus in homine pateretur humana, ut in seipso integra diuina seruaret, non ut conuersione, aut mutabilitate aliqua cœperit esse quod non erat, sed ut potentia diuinæ dispensationis verbum patris nunquam à patre discedens, homo propriè fieri dignaretur, incarnatusque sit vnigenitus secreto illo mysterio, quod ipse nouit. Nostrum namque est credere, illius nosse. Ac sic ipse Deus verbum totum suscipiens quod est hominis, homo sit. Et adsumptus homo totum accipiendo quod Dei est, aliud quam Deus esse non

Ioan. 1.
Luca 1
Ioannis 1
Ioannis 3
Apocal. 1.

C

D

non

A non possit. Non ergo de visibilibus coniectura facienda est, quasi æqualibus inuicem creaturis putemus Deum hominemque commixtum, & tali confusione carnis & verbi, quasi aliquod corpus effectum. Absit ita credere. Huiusmodi enim commixtio partis vtriusque corruptio est. Deus enim capabilis, non capax est: penetrans, non penetrabilis: implens, non implebilis: qui ubique totum simul est, & ubique diffusum est, per infusionem potentia suæ dignanter naturæ est immixtus humanæ. Non humana natura naturæ est mixta diuinæ. Caro igitur profecit in verbum, non verbum profecit in carnem. Verissimè ergo verbum caro factum est: sed vt diximus, solū propriè personaliter, nō cum patre aut spiritu sancto naturaliter quia vnigenitus Dei filius, Deus verus, qui cum patre & spiritu sancto vnus est in natura, alter est in persona. Non enim ipsum patrem dicimus esse quē filium. Nec iterum eundem filium dicimus esse quē patrem. Aut rursus spiritum sanctum patrem vel filium nuncupamus, sed distinguentes personas cum proprietatibus suis patrem Deū, patrem propriè nominamus: Et filium Deū, filium propriè dicimus, & spiritum sanctum Deum, spiritum sanctum propriè cōfitemur. Et cum ter numero dicimus Deum, non tres deos credimus, sed vnū in omnipotentia suæ trinitate perfectū. Idcirco vna persona accipienda est, carnis & verbis vnū eundemque Deū & hominē, inseparabilē semper geminamque substantiæ, verè semper omnia gessisse quæ sunt hominis, & verè semper possedisse quæ Dei sunt. Quoniā etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit ex virtute Dei. Quapropter nō pertimescimus secundū hominē Deum natū, eundemque secundū hominē Deū passum, Deū mortuū: sed gloriamur dicere Deū natū, eundemque secundū hominē passum. Qui cum in forma Dei esset, nō propter se, sed propter nos formā serui suscepit, & semetipsum exinaniuit. Quō exinaniuit semetipsum, dum forma Dei formā serui accepit: dum principaliter dñs ea quæ sunt famulū dignāter adsumit: dumque per indulgentiā & miserationē nostri gerendo, inferiora se videlicet vel agendo, verbum caro factum euacuatur in persona, quod possedit in natura. Et in verbo humanitatis habitu factus obediens in homine, illud in se per humilitatē & obedientiā naturæ nostræ restituit, quod per inobediētiam perierat in Adā. Et in carne mortuus, qui semper viuit in spiritu. Viuificans cum patre omnia, iam nunquam de cætero moriturus. Is suscitatus à patre in carne, & sit nobis primogenitus ex mortuis, qui est vnigenitus Dei viui, ac diuersa secula propter nos pauper in tempore, indigens in homine, nobis accipit, quæ abundans sibi semper habebat in patre. **HAE.** Firmata in corde meo non nescias superiora rationabiliter & verè exposita, sed ad cumulū fidei quæ so exponas: cur personis & nominibus diuiduntur, cum sit vna substantia patris, & filij, & spiritus sancti: **ATH.** Ignoras quia pater Deus vnus est, & filius vnus Deus, & spiritus sanctus vnus Deus est: Vnitum nomen est, quia vna est eorum substantia. Vnde & Ioānes in epistola sua ait: Tres sunt qui testimoniū dicunt in cælo, pater, verbum, & spiritus. Et: In Christo Iesu vnum sunt, non tamen vnus est, quia non est eorum vna persona. Nunquam aliud sentiendū est, quā pater verus vnus qui genuit, idē non sit qui & genitus ab ipso est. Et filius vnus qui nō genuit, pater non sit. Et spūs sanctus, qui nec pater, nec filius alter sit in persona: præterea qui nec gennit, nec natus referatur. **HAE.** Quare nominas significanter: **ATH.** Proculdubio pater verè genuit, hoc primū nomen est eius. Filius verò de eo natus est, hoc vnicum nomen est ei. Spiritus autē sanctus qui de patre processit, naturale nomen est ei. Dum ergo nomina in personis distinguuntur, propria nomina ostenduntur. Dum secundū deitatem refertur, vnitum nomen in his indicatur: quia substantius est pater, substantius est filius, substantius est & spiritus sanctus. Sit ergo nobis secundum salutaris baptismi confessionem fides integra trinitatis, sit vna de-

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

notio pietatis, nec more gentiliū potestātū diuersitatis opinemur, sed potius per
fectā trinitatē adorātes & magnificantes, sicut in mysterijs ore nostro dicimus,
ita cōscientiā teneamus; Sanctus, sanctus, sanctus, Deus omnipotens; Ter dicēs,
sanctus, vnam om̄ipotentīā confiteris. Vel illud Apostoli: Vnus sp̄ritus dñs Ie-
sus Christus in gloria Dei patris. Vnum autē quia vna est religio, vna gloriatio
trinitatis. Et deinceps pacem dilectionemq; sectantes, semper novis operibus
abundemus, vt audiamus ab Apostolo: Gratia domini Iesu Christi & dilectio
Dei, & communicatio sp̄ritus sancti cum omnibus vobis. Amen.

D. ATHANASII AR-

CHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, de professione regulæ catholicæ, cum increpatione
hæreticæ, ad Theophilum.

Liber I.

ATHANASIVS.

Ropter quod impensissimè obsecro tuā sublimitatis gloriā,
vt elōges à sensibus nostris hæc eradicanda atq; cōburenda se-
mina zizaniæ, & quantū distat oriēs ab occasu, tantum rece-
dat à cordibus nostris hæc in superiori libro præscripta à no-
bis adulterina hæreticorū confessio. Vnde puto hic iam nul-
lā ignorantia fuisse derelictā excusationē inter viā lucis, &
viam tenebrarū. Ergo vbiubi placet quisquis es proficiscere,
Sanè nō sumus æ muli in sacramento diuino celando, sed ma-

gis hortamur, vt in viā benedictionis vniter ingrediētes inueniamur. Vnde pri-
us nobis maxima cura fuit docēdi de tam admirabili regalīq; decreto, in quo o-
mnibus gentibus præmiū vitæ æternæ promittitur, dicente dño: Euntes bapti-
zate oēs gentes in nomine patris & filij & sp̄ritus sancti. Verè ego in hoc sa-
tis admiror, & in stupore mentis diutius intētus collaudo tantā sacratissimæ tri-
nitatis gloriā in duodecim penitus verbis distinctionum breuiter fuisse exposi-
tam. Verè in hoc edicto vnitū deitatis nomen patris, & filij, & sp̄ritus sancti an-
tè præmissum est. Verè in hoc sacratissima trinitatis nomina in personis tātum
distincta sunt. Verè nec lex, nec Prophetæ tā absolutè [tam arcanū mysterium
reuelauerunt. Verè super oēm custodiendam diuinitus [dispensationē hoc ma-
ximè custodiendū est. Verè super hoc non est quod addi, & ab hoc non est quod
minui. Verè in hoc donū baptismi præceptū addere vel minuere blasphemū est.
HÆ. Si hæc sic se habent, vt de regula scripturarū mihi declares [impensissimè
obsecro. ATH. Scito prius in hac scripturæ [sententia argumentū fidei esse ex-
positū, cum increpatione nocturni superseminātis zizaniā. O plena præstigijs
obsessa mens Hæreticorū à diabolo: cur in nomine patris, & filij, & sancti sp̄iri-
tus baptizas, & vnitā deitatē blasphemās: Cur nomina tantū patris, & filij, & sp̄i-
ritus cōfiteris, & [vnitū nomen abnegas: Cur indicatur vnitas, si in patre, & filio
& sancto sp̄ritu nō est vna atq; eadē ipsa æqualis plenitudo diuinitatis: Cur ad
nostrū intellectū pater significat de vnigenito filio suo: ex vtero ante luciferū ge-
nuit, si vos eum facturā esse testamini: Cur vnus in vno est, si diuisa natura est:
Cur ego & pater vnum sumus, si non est in his vna virtus sapientiæ & diuinita-
tis: Cur omnia mea tua sunt, & tua mea sunt, si nō est in his [vna deitas, siue vna
operatio facturæ: Cur verū patrem blasphematis, cum filiū eius verū creaturæ
suz comparatis: Cur ipse clamat: Ego in patre, & pater in me, si diuersa vel exci-
sa in

al. hoc
al. disposi-
tionem

al. impen-
sius
al. sequen-
tia

al. vnita-
tis

al. vnus
diuinita-
tis

A sa in his natura est? Cur qui me vidit, vidit & patrem meum indicat, si non est in his vna inuisibilis imago naturæ veritatis? Cur legitis: Seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, si eum de ipsa vnita deitate patris, & filij esse non accipitis? Cur legitis Vas electionis dixisse: Omnes vnum spiritum potauimus, si eum vos de vnita vera natura discernitis? Cur hic aduocatus spiritus veritatis à Deo patre processit & venit, si vos eum in alia substantia esse adseritis? Cur hoc vnitum nomen diuinitatis celebrari, & honorificari inuenitur in gentibus, si in ipso nomine trinitatis baptismum vniter non celebratur diuinitatis? Cur tres vnum sunt, Ioannem Euangelistam dixisse legitis, si diuersas naturas in personis esse accipitis? Cur vnum donum baptismi secundum stilum scripturæ esse dicitis, si discrepantes naturas in patre & filio, & sancto spiritu esse præscribitis? Cur secundum traditionem baptismum celebratis, & in confessione vnitum sempiternum nomen trinitatis blasphematis? Hypocritæ, quomodo accipitis: ex spiritu qui nascitur, spiritus est, si & spiritus paracletus Deus esse negatur? Hypocritæ, quomodo in spiritu adorare oportet, si Deus spiritus esse negatur? Hypocritæ, quomodo suscipitis: Hæc omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuinus vniciq; sicut vult, si eum de vnita deitatis operatione secernitis? Hypocritæ, quomodo accipitis dictum fuisse: Idem spiritus, idem & dominus, idem & Deus, si eum vos verum Deum de vera vnita natura in omnibus mirabilia operantem non suscipitis? Hypocritæ, per quem subministratur sermo sapientiæ, siue verbum scientiæ, siue fides, siue gratia sanitatū, seu operatio virtutū, seu prophetia, seu separatio spirituum, nisi quoniam de vnita plenitudine est? Hypocritæ, discite vnam esse operationem patris, & filij, & sancti spiritus, dum opera quæ operatur pater, ipsa opera vniter demonstrantur esse & filij, sic & sancti spiritus, ita & filius quod operatur, hæc ipsa opera reparantur ad patrem, ad principalem spiritum, hæc ipsa opera vniter declarentur esse & patris, & filij. Vides vnitam esse eorundem operationem in vna natura deitatis? **HAB.** Rogo, vt hæc dicta de autoritate adhuc scripturarum mihi edisseras. **A. T. H.** Quæso iam quoties tibi indicatum est: Ite baptizate omnes gentes in nomine patris & filij, & sancti spiritus: Aut si hæc contradicenda existimas, ed q; in vnum donum baptismi operationes nomine deitatis vniter in trinitate non contineantur, cur tu hoc nomine deitatis sublato, patris, & filij, & sancti spiritus, baptizas dicendo: Baptizo te in patre, & in filio, & sancto spiritu, & non in vno nomine? Vt hoc modo artificiosè possis vnitū nomē eorū tacitè in deitate nō nominare, vel abnegare, sed & nomina in personis tantūmodo eorum velis adlignare. Quia si sic erat celebrandum baptismum, obtinuerat Arrianorum aduersario, qui sic sentiūt, vt vbi nomina in personis indicant, ibi simul in ipsis nominibus, & singulas vel diuersas substantias esse pronuncient, vt vnitatem in concordia tantum charitatis esse adlignēt, & non potius in vnita plenitudine diuinitatis. Et quid si amplius ad hæc vt vnitatis Dei patris nomen & filij, & sancti spiritus, quasi adoptiuum nuper accessisse si profiteantur, vt hoc nomen videatur esse: ex nihilo, aut ex altero, vel de tempore quod absit. Nam verum nomen deitatis vbi nominant, ad vnam tantūmodo personam patris hæc dicendo adscribunt, vt veram vnitatem diuinitatis diuidant, qui vbi nomina tantum in personis deberent discernere, ibi simul cum ipsis nominibus & tres naturas diuersas distinguunt: quod absit à nobis, ne istā blasphemiam admittamus, cum vnum nomen deitatis in trinitate vniter dictū accipiamus, per quod & remissa peccatorū baptismo operante in nos suscipimus, nomina verò tantūmodo in personis perfectè distinguamus. Rogo, vbi vinculū fidei inuenitur apud eos, si substantiæ vnitatis nomen in trinitate nō tenetur? Rogo, quemadmodū in singulis personis singulas vel diuersas plenitudines

al. vtiq;
manifeste
quia in t-
pionomi-
ne trinita-
tis bap-
tismum vni-
ter cele-
bratur di-
uinitatis
al. eos
al. per il-
los esse ad-
scribitis
al. Cur ri-
te regulā
baptismi
celebratis

al. deitate
communis

al. plus
al. pronun-
cient

al. potius

al. suscepit
se inuenia-
mur

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

dines esse adscribitis, dum vnita natura sit in hac ipsa plenitudine diuine trinitatis: Rogo, quō tres vnum sunt, si diuersa in vtrisque est natura diuinitatis: Rogo quemadmodum septiformem hunc spiritum sapientiae, & intellectus, spiritum consilij & virtutis, spiritum scientiae & pietatis, spiritum timoris domini conserui qui merentur, quem de vnita plenitudine diuinitatis consistere non confitentur: Rogo, non legistis Apostolum Petrum clauis regni caelorum habentem, Ananiam dixisse: Quare Satanas impluit cor tuum ad mentiendum spiritu sancto: Et sic persecutus est: Non es hominibus mentitus, sed Deo, si vos eum Deum verum esse negatis: Rogo, si Deum non erat, vt dicitis, hic paracletus spiritus, cuiuslibet tantam auctoritatem praesumebat ad discipulos, dicens: Segregate mihi Paulum & Barnabam, quos elegi in opus ministerij, in quo adsumpsi eos. Vides quia Deus est, qui segregauit, & qui legit in opus ministerij, in quo & adsumpsit eos: Rogo, quemadmodum haec vnita plenitudo diuinae trinitatis a vobis diuiditur, cum vnus in vno, aut certe vnus in vtrisque consistere inter se declarentur: Rogo, vbi vna fides esse ostenditur, si sempiterna trinitas apud eos vniter esse non accipitur: Cur legitis, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, si vnitatis nomen in deitate trinitatis diuiditis, & vnam operationem eorum in factura esse negatis: Rogo, non legistis Apostolum dixisse: Ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur, id est, ex Deo patre, & coam Deo sancto spiritu, in Christo filio Dei testimonium praedicamus: Cur legitis Historiographum Moysen indicasse: Et dixit Deus, & fecit Deus, & benedixit Deus, si hoc vnito nomine vniter operatum fuisse non accipiis: HAER. Itaque quemadmodum multifarie vnitum nomen trinitatis mihi palam fecisti: si ergo & omnia vniter sic hi fecerunt, haec dicta de auctoritate iure confirmes postulo. ATH. Audi nunc vnum de multis pertinens exemplum. Memento post hanc tantam satisfactionem, hucusque erit finis sermo dicentis. Si tamen adhuc nihil te commouet de his, quae superius secundum scripturae rectissimae lineam ad ordinem tibi diligenter exposui, optime Theophil, vt cognoscas horum verborum, de quibus iam superius, eruditus es, veritatem Ait Psalmographus, imo praesagus spiritus per Psalmographum: Verbo domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Vtique verbum filium declarauit: dominum autem patrem eius iudicauit, & spiritum oris eius, spiritum principalem esse demonstrauit.

Vides quam breuiter [per singulas significationes] in personis inesse distinxit, id est, verbum & dominum, & spiritum, & vnitam operationem in his esse ostendit. Nam si te adhuc in aliquo ambiguitas tenet, eadem ipsa repeto. Vbi ait verbum, non sonum vocis inconstantium esse accipias, quem si validus quis emisit, solet resonare echo: cuius tantum in phantasia auditus est resonantis, sed factum nullius. Sanè de hoc verbo domini nostri patris, qui est salus nostra, sicut vbiq; diuinae scripturae testantur, filius Dei Deus est substantiuus, per quem omnia facta sunt. Ergo quia cixit: Verbo domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, cognosco hoc verbum substantiuum non aliunde, quam de patre proprie natum fuisse, sed & spiritu oris eius (eum spiritum dixit) qui de se ipsa vnita substantia processit, sicut cautum inuenimus. Nō ex alia natura, quam de ipsa, ac per hoc vnita est patris & filij ac spiritus sancti substantia, quam Graeci dicunt *ὁμοούσιον*. Sed & vnita est eiusdem trinitatis operatio in factura.

D. ATHA.

al. quō
al. fortitu
dinis

Astorū 1.

Astorū 13

al. aquafr

Gene. 1. 2
al. si vnita
eis naturae
nomē ope
ratur, cur
in trinitate
esse non
creditur.
al. trinitatis.

Psal. 33.

al. in
al. in eis
esse

al. deitate

50
A DISPUTATIONIS
ATQVE CONTROVERSIAE SUPER FI-

de catholica, inter diuum Athanasium prius diaconum, deinde quoque
Archiepisc. Alexandrinum, & Arrium, coram Probo iudi-
ce gentilia Constantino imperatore delegato habitæ,
Præfatio.

Vum in manus strenui lectoris, beatissime Papa Materne, liber iste à catholico sacerdote, & probatissima vitæ beato Athanasio cōtra hæreticos, id est, Sabellium, Fotinum, & Arrium disputatus peruenerit, ilicò respondebit. Et quomodo fieri potest, vt cum sancto Athanasio successore beati Alexandri episcopi habuerit Arrius conflictum, cum constet eū sicut in Ecclesiastica historia legitur, turpissima morte, id est, exemplo Iudæ traditoris domini nostri Iesu Christi fuisse fufum, vt qd foetida mente conceperat, foetido terminaret sine. Sed si illud recolat, quod in Chronica sua beatæ memoriæ Sulpitius Severus posuit, dicens; Duo Arrij tanq̄ duo serpentes ex vno ore sibilabant, duos Arrios fuisse euidenter reperiet. Vnde intelligitur, aut cum Arrio superstitite, non cum illo qui fufus est, aut cum aliquo Arriana, sanctum Athanasium inisse conflictum. Quapropter oportet opus, vt credimus, à domino impletum, à catholicis sæpe relegatur, vt cognoscant qualiter hereticorum possint vitare venena, & fidem suam absq; vlla hæsitatione, domino auxiliante, valeant custodire.

Duo Arrij

B DISPUTATIONIS INTRODUCTIO, ORIGI-
nem eius, & Arrij perfidiam declarans.

DVm apud Nicenam urbem, à trecētis decem & octo episcopis, ex euangelicis apostolicisq; doctrinis, spiritali vigore præditis, fides ecclesiæ confirmatur, ibi Arrij perfidia, Constantino imperatore præsentē detegitur. Et cum eius perfidiæ dogma eorundem episcoporum sententiâ refutatur, Arrius ab ecclesia separatur, ne tam impia doctrina diu in ecclesia latens, cunctorum inficeret mentes. Sed vbi imperator comperit integram ab Episcopis fidem Ecclesiæ, vt est ab Apostolis tradita, sanctius confirmari, præcepit eundem Arrium vt rebellem sacræ fidei exilio relegari. Sed sicut Euam serpēs in paradiso dolosis persuasionibus laqueauit, ita quoque Constantiam Germanam eiusdem principis, per quendam satellitem, Arrij perfidia irretiuit. Et latuit in ea diaboli virus, donec tempus erumpendū quo eam impleuerat, inueniret. Igitur quum in vltimo sui obitus die frater vilitatione eius perfruitur, statim ab ea innocenti fratri veneni pomum verbo porrigitur. Et ilico, exemplo primi hominis, nescius in pertransgressionis viam dilabitur, qui viperinis exostulationibus sensum accommodare videtur. Arrius ergo, qui dudum ab eo tanquam sacrilegus fuerat relegatus, ad necem fidelium animarum ex exilio reuocatur, & fidem suam principi callidis seductionibus pandens, frustra se affirmabat ab episcopis fuisse damnatum. Ea scilicet causa, idem imperator præcepit apud Alexandriam synodum congregari, vt si vera eius adseritio doceretur, venia post sententiam subsecuta, Ecclesiæ redderetur. Et vt omnes de eius correctione gaudentes existerēt, & exinde ad dedicationem Hierosolym-

Nicenum concilium

Arrius exulat.

Gene. 3
Constantia Arriana.
Constantinus fit Arrianus.

Arrius ab exilio redit.

Synodus Alexandriana.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Constantinus moritur. Constantinus imperator in suburbano quodam cui Nicomedia nomen est, finali ordine trigesimo primo imperij sui anno diem clausit extremum. Quam ordinationem prædicto satelliti tradidit Constantio referuandam. Qui dum post sui genitoris obitum adueniens suscepisset imperium, sicut à Constantino delegatum fuerat, ab eodem Constantino testamento contradicit. Qui ob huius rei gratiam, in tanta apud eum idem presbyter familiaritate est habitus, ut non iam presbyter, sed pater imperij vocaretur. Et qui ob imperandum imperator fuerat eleuatus, sub huius presbyteri imperio videbatur additus. Ad cuius iussionem Arrius est in ecclesiam reuocatus, cuius doctrinam rudis princeps impijs sensibus retinens, fidem catholicam respuit, & à paternis traditionibus sacrilego more desciiuit. Qui temporibus suis non leuem ecclesie dei vel sacerdotibus insecutionem intulisse videtur. Quo etiam tempore plurimos martyres, multosq; confessores fecerit. Alios quoq; effossis oculis, ac poplitibus amputatis, semiuivos reliquit. Nonnullos verò rabido furore arreptus insaniam, proprijs sedibus relegando damnauit. In quibus domini dictum videtur esse cõpletum: Si me, inquit, persecuti sunt, & vos persequentur. Hic igitur priusquam Arimino vel Seleuciam ex vniuerso orbe dolo congregaret domini sacerdotes, totum vnum facere cupiens quendam iudicem, nomine Probum, sua autoritate suffultum, arbitrum inter eundem Arrium atq; Athanasium adesse præcepit. Illum utique, quem fidelem in regno suo, & omnium mundanarum literarum artiumq; præ cæteris hominibus probauerat eruditum. Qui omnibus curis publicis proculamotis, iniuncta sibi omni celeritate, maluit adimplere, ut iussis imperialibus pareret, & fidem veracissimam suo examine comprobaret. Hic itaq; cum apud Laodiceam urbem Syriæ secundo Constantij imperij anno venisset, pro tribunali in auditorio sedens, turbis hinc atq; inde astantibus, Arrium atq; Athanasium his alloquitur verbis.

DISPUTATIONIS
PRAEDICTAE LAODICEAE HABI-

tæ initium, in qua interloquuntur Probus index, Athanasius,
Arrius, & interdum qui hæc traduxit autor.

P R O B V S.

Altercations fidei initium. Epistola imperatoris recitatur.

Gloriosi ac pijsissimi imperatoris Constantij epistola sacra cõmonitus, præcepti inter vos negocium fidei ventilari. ATH. Et quis tam vecors audeat principalia præcepta reuere: PRO. Ergo venerandi Augusti sacra legatur epistola. AVT. Et recitata est: Constantinus, Constantius pius, perpetuus victor ac triumphator semper Augustus, Probo iudici salutem. Diuino munere paternum adeptus imperium, illud est nobis primitus enitendum, ut hæretica conuersatione deleta, sacrae nostræ fidei coniunctus orbis gaudeat vniuersus. Quoniam, quia peruerso itinere conuertit impium, saluat animam eius, & suorum multitudinem peccatorum cooperit. Et quoniam nunc plerosq; reperimus huius sceleris socios, hanc perfidiam ritu sacrilego percolentes, asserentes se integram fidei regulam retinere, qui non solum homines impia seductione fallentes, verum etiam & ingenitæ maiestati iniuriam irrogantes, & filij creatam substantiam eius diuinitati

DISPUTATIO CONTRA ARRIVM LIB. I. 61

Anitati iungentes. Monemus itaq; vt nostræ maiestatis autoritate percepta, inter Arrivm venerabilem presbyterum, & Athanasium eiusdem autorem erroris diaconum, huius negocij examen facias ventilari. Præcipuè suadens, vt animi perversitate deposita, veræ fidei ac probatæ colla submittant: ne nostræ mansuetudinis ac pietatis præcepta, solita temeritatis audacia contemnent, ad gravem nos concitent iracundiam. Et licet huius fidei munus necdum perceperis, sapientia tamen qua præ cæteris polles, cuncta te credimus posse sine cuiusquam susceptione personæ, fideliter definire, Deo plus quàm homini placiturum. (Et alia manu.) Optamus te benevalere. Datum Constantinopoli sub die XII. Kalendas Ianuarij. PRO. Venerandi principis sacra, quæ lecta est, gestis indatur. AV. Et adiecit. PRO. Prospiciens in idolorum cultura nullam veri numinis maiestatem cõsistere, Christianis memetipsum dogmatibus subijcere volo, quibus adstruitur vnus & verus Deus esse, qui vniuersa, quæ videntur, & quæ non videntur, virtute verbi sui creavit. Et quoniam cum plures Christiani nominis titulo censeantur, à veritate eius fidei procul aberrare dicuntur, diuersa ac varia dogmatis instituta sectando, scire nunc magnopere desidero, quæ sit recti dogmatis fides, cui remotis dubietatibus, ambagibusq; omnibus, tenaciter inhærere queam, ne erroris cæcitate exui cupiens, maioribus tenebrarum erroribus implerer, si passim, & sine vlllo examinis discrimine alicuius sectæ, quæ primo occurrerit, imitator existam. Quæ vtrum praua sit nec ne, an veritate suffulta, ignoro. Et ideo, si placet, imò quia placere debet, vnusquisq; vestrum in conspectu nostro fidei suæ sententiam pandat, vt examinatione habita, quæ firmior cunctis & verior reperta fuerit, huic omnes iure credamus, & huic indubitãter spreto falsitatis errore, obsequamur. AR. & ATH. Quomodo tanti mysterij secreta committere possumus, & rei inexpertæ arbitrum collocare, cum necdum gentilitatis maculam veri dogmatis perceptione ablueris? PRO. Hoc est vtiq; quod totis viribus cognoscere cupio, quod sit rectum & veridicum dogma, in quo me oporteat occulti mysterij sacramenta percipere. Neq; enim modò mihi profunda mysteriorum arcana patefieri desidero, sed illa nunc flagito demonstrari, quæ in vestra fide extrinsecus habentur & publicè prædicantur, id est, quod vnus idemq; verus Deus, visibilium & inuisibilium conditor sit rerum. Et quia hoc vos vno ore profiteri non nescio, quæ causa extiterit, vt in tam varias diuidamini sectas, & quæ sunt vera, & quæ sunt falsa, intelligi à nobis omnino non possint, priusquam vestro certamine digno patientiæ moderamine habito, quid sit congruum, diligentius cognoscamus. ATH. Cum sis omni literarum genere imbutus, & philosophicis disciplinis admodum eruditus, mirari vsq; quæ non debes, plurima penes nos & varia nouitatum dogmata extitisse, cum apud vos tot sententiarum nouitates emerferint, quot penè nomina ipsorum continentur autorum. Nam cum tres sint in mundo religiones, Iudæorum, Paganorum, & Christianorum, multis & longè discretis sententiarum diuersitatibus vnaquæq; religio à seipsa discedens, in varias propriè institutionis sectas diuisa est, dum vnusquisq; suauitate recentioris sententiæ, non veritatem, sed veritatis similitudinem præferentis, illectus, antiquitus à patribus traditam lin eam derelinquit, eo irremediabiliter per auia prauè oberrans, quo nouitate pro vetustate vtitur, tanq̃ antiqui limitis, & à patribus traditi viam incedens. Aut enim multum sentit, & minus credit, & ideo medium & rectum iter incedere nescit. Hæc idcirco præfatus sum, vt tibi clarissima veritatis explorandæ indicia demonstrarem, vt agnoscer e facillimè queas, illum prauitatis errore inuolui, qui prisca apostolicæ fidei fundamenta deserens, ipse sibi pro suæ voluntatis arbitrio fidem, quam se qui debeat, somniat. AR. R. Optimè, Athanasius errorem perfidiæ, in abiectis

Finis epistolæ.
Probus se fidei addicit.

Non mirum de diuersis in fide opinio nibus.
Religio triplex.

Apostolica doctrina præferatur nouæ.

& nu-

2. Timo. 6 & nuper inuentis rerum nouitatibus consistere profitetur, Apostolico in hoc
 ipsum congruente testimonio, quo ait: Profanas autem uocum nouitates euita,
 Vnde obsecro, ut ab hoc inquisitionis tramite non recedas, diligentius atq; attē-
 tius inuestigando, quis nouo, quis uero antiquo utitur fidei sacramento. PRO.
 Vt hæc quæ adseritis facillè innotescant, & ad lucem ueritatis, remota omni am-
 biguitatis caligine, ueniant, antiquæ fidei regulam pandite, & ita ut est ab apo-
 stolis tradita, nostris auribus intimare. ARR. & ATHA. simul. Credimus
 in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius dominum
 nostrum, & in spiritum sanctum. Hæc est fidei nostræ regula, quam cœlesti ma-
 gisterio dominus tradidit apostolis, dicens: Ite, baptizate omnes gentes, in no-
 mine patris, & filij, & spiritus sancti. PROB. Magno miraculi stupore attoni-
 tus hæreo, tres à uobis deos prædicari conspiciens, à quibus ad unius Dei singu-
 laris potentia maiestatem confugiendum esse credideram. Vnde, quæ sit hu-
 ius rationis fides, uel quid ista trium rerum, triumq; uocabulorum nomina indi-
 cent, nos breuiter informare dignemini. ARR. Non quòd tres deos in fidei
 numero professione fateamur, sed credere nos in patrem, & filium, & spiritum
 sanctum fideliter confitemur. PROB. Satius fidem uestram exponite, & quæ
 uel qualis sit in eadem uestra credulitate, declarate. ARR. Ego enim confite-
 or, ingenitum patrem, ante omnia tempora filium ineffabiliter genuisse, per
 quem, & in quo, uisibiles creaturas, atque inuisibiles fecit. Qui nouissimis tem-
 poribus propter humani generis salutem, à patre missus, uerum hominem in
 mundo gestauit, atq; inuolabiliter de Maria uirgine sine humani pudoris per-
 mixtione suscepit. Qui cum sit creaturae suæ dominus, non tamen potest geni-
 tori suo, aut in omnibus conferri, aut in aliquo coæquari. Quem & Deum, &
 sui originis profiteamur autorem. Nec tamen ideo duo dii, quia & hic Deus, nec
 ideo non Deus, quia solus pater Deus. Sicut non ideo non bonus, quia solus pa-
 ter bonus, cum sit & filius non solum bonus, sed & bonorum creator. Sed si-
 cut ei non adimitur ne bonus sit, quum solus pater ipsius filij professione sit bo-
 nus, sic ei non aufertur ut Deus sit, quum solus pater sit Deus. Et sicut bonitas
 filij non præiudicat singularitati paternæ bonitatis, sic eius deitas non officit pa-
 tri, ne unicus ac singularis sit Deus. Et hoc modo unum Deum profiteamur, non
 negando, ut dixi, filium Deum, sed penè solum patrem unius diuinitatis auto-
 rem constituentes. ATHA. Bene patrem filium ineffabiliter ante omnia tem-
 pora genuisse Arrius sua professione diffiniuit, sed utrum filium ex ipsa pa-
 tris essentia uel natura, uel aliunde genitum uelit adserere, hæc interim sua pro-
 secutione reticuit. Ego enim patrem, & filium, & spiritum sanctum unius es-
 se substantiæ, uniusque naturæ confiteor. Ita ut non ex nihilo, neque ex ali-
 quo, sed de patre filium, & de patre spiritum sanctum credam procedere. Esti-
 cet tres in sua proprietate subsistentes profitear esse personas, horum tamen na-
 tura una est, unaq; diuinitas comprobatur. PRO. Quanquam hæc uaria & lon-
 gè dissimilis sententiarum uestrarum diuersitas, magnam confusionis caliginem men-
 tibus nostris incutiat, tamen ut cito his ambagibus exuamur, & quæ sit uera fi-
 dei professio cognoscamus, dignamini euidentioribus scripturæ diuinæ testimo-
 nijs adsertionum uestrarum sententias cõmunire. Et ne longo orationis ambi-
 tu ipsius permixtæ disputationis confusione procul euagemini, singulatim fi-
 dem uestram, ut dixi, edicite. Sed nunc Arrius prosequatur, & suam fidem ueridicis
 testimonijs astruere non grauetur. ARR. Quoniam me primitus congregi
 præcepisti, respondeat Athanasius, utrum simplicis naturæ sit Deus. ATHA.
 Quis hoc impius negauerit? ARR. I. Respondeat utrum etiam omnia quæ de
 Deo dicuntur, secundum essentiam accipienda sunt, ATH. Non temerè pro-
 nu ncia-

2. Timo. 6

Regula fidei.

Marc. vlt.

Arrius fides

Fides Athanasij.

Deus simplicis est naturæ.

6

D

A nunciaverim, vniuersa quæ de Deo dicuntur secundum essentiam debere accipi, propter nonnullos relatiuos nominū casus, secundū vsitatū humani sermonis eloquiū probatos, qui non propriè de Deo, sed personis & temporibus, vel quibuscunq; rerum generibus coaptantur. Id est, cum se nescire vel se iterum cognouisse fatetur. Aut cum rerū se factarū poenitudinē gerit, & nunc se iratū, nunc placatum ostendit. Quæ omnia, si secundū essentiā volumus accipere, passibilem sine dubio & improvidā diuinam profitebimur esse naturam, in qua aut ignorantia, aut ex tempore orta cogitatio cadat, quam & tristitia poenitendo conficiat, & lætitia subleuet vegetando. Quod quid aliud erit, nisi mutari ac perpeti, & instabili mobilitate huc illucq; defluere. Vnde manifestissimè comprobatur, non omnia de Deo secundum essentiam debere intelligi, sed aliquanta dispensationi respondentia, non naturæ eius conuenientia certò certius profiteamur. **PROB.** Licet sufficienter & doctius, laudabiliterq; responderis, non omnia de Deo secundum essentiam dici, latius tamen hæc abs te audire desidero, cum tui loci disputationis tēpus adfuerit. Nunc interim (vt antea falsus sum) Arrius, vt coeperat, prosequatur. **ARR.** Si ea, quæ in principio prosequutus sum, diligenter aduertas, illic omnem fidei nostræ credulitatem inuenies. **ATHA.** Subsistere ante secula filium, veraciter Arrius profitetur. Quod autem de patre natus sit, sono tantummodo vocis, & simulata verborum confessione, non veritatis professione confidit, dum eum à paternæ naturæ substantia separat & conditione naturæ, non dispensationis ratione patri subiectum adfirmat. **PRO.** Clarissimum fidei vestræ indicium date, & quemadmodum credatis recenti prosecutione signate, quo possit ad normam propositæ confessionis disputationisq; materia coaptari. **ATH.** Ne vos grauem oratione longissima sensus, fidem meam breui sermone concludo. Patrem, & filium, & spiritum sanctum deitate, potestate, magnitudine, natura vnum esse protestor. Nec aliquid in hac trinitate nouum extraneū me, ac si antea non fuerit, postea verè adiectum sit, adsero sed, vt dixi, vnius eam naturæ, vniusque substantiæ credo. **ARR.** Sicut tres personas in sua proprietate manentes, ita tres substantias esse patris, & filij, & spiritus sancti confiteor. Alia enim patris, alia filij, alia spiritus sancti substantia. Nec potest vilo modo ingenitæ substantiæ, aut genita filij, aut creata spiritus sancti conferri natura. Vnde nec in potestate æquales, nec magnitudine similes, nec natura consortes, à nobis fidei cōfessione creduntur. **PRO.** Si hoc totum est, in quo à vobis inuicem dissentire videmini, id est, quod vnus diuersas, alius trinitatis vnam dicit esse substantiam, id nunc disputationis ratio postulat, vt adsertiones vestras non subtilitate argumentorum de industria dialecticæ artis venientium, sed simplicibus & puris diuinæ scripturæ documentis robustius fulciatis. **AR.** Credo q̄ memorabilibus prudētia vestræ sensibus Athanasij prosecutionem nequaquā subtraxit obliuio, qua id elegantius perorauit illum debere prauitatis errore notari, qui noua & inusitata verborum commenta sectatur, adiciens à postolicis dogmatibus, quod ab eisdem constat traditum non fuisse. **PROB.** Ita memini. **ARR.** Ergo Nicæni concilij decreta lectione pandantur, & agnosces Athanasium, vel eius autores, apostolicam fidem nouorum adiectione verborum eatenus corrupisse, eosq; qui antiquis patrum inhæserunt doctrinis, ambitione regia vsi, censuerint feralibus relegandos edictis. **PROB.** Si præsentis negocij ratio postulat, vt decretum Nicæni recitetur concilij, hoc quoque Athanasius sua prosecutione designet, vt ex vtriusq; voluntatis assensu, si quid illud offert extrinsecus, recitetur. **ATHA.** Causæ congruit, vt rerum gestarum lectionis copia non negetur. **PROB.** Ergo vt desiderat præfati decreti lectio ventiletur. **AVT.** Et lectum est ita: Credimus in vnum Deum

Non oīa
Deo attributa,
essentia eius congruunt.

Pater & filius & spūs sanctus vnū sunt.

Arrij hæc resis.

Nicæni cōcilij decreta super sit de catholica.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Deum patrem omnipotentem, visibilium & invisibilium factorem. Et in unum C
 dñm nostrum Iesum Christum filium dei, natum ex patre vnigenitum, hoc est,
 de substantia patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo ve-
 ro, natum non factum, vnus substantiæ cum patre (quod Græci dicunt *ὁμοσίον*)
 per quem facta sunt omnia, siue in celo siue in terra. Qui propter nostram salu-
 rem descendit, & incarnatus est, homo factus est, passus est, resurrexit tertia die,
 in coelos ascendit, inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritū san-
 ctum. eos autē, qui dicunt, erat quando non erat, & anteq̄ nasceretur non erat,
 quod & de non extantibus vel ex alia substantia aut essentia, dicentes mutabile
 aut conuertibilem Deum, hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia.

Sugillare
 infamare
ὁμοσίον
 consubstan-
 tialis.

ARR. Peruides virorum optime Probe, istius decreta concilij, in suggillatio-
 nem apostolicæ fidei, a usu temerariæ adsumptionis fuisse conscripta. Quid enī
 opus erat nouum hoc *ὁμοσίον* vocabulum antiquis dogmatum regulis inseri?
 Nunquid enim apostoli, vel eorum discipuli, atq; omnes per ordinem successo-
 res, qui vsq; ad illud tempus viuentes in Christi confessione *ὁμοσίον* vocabulum
 ignorabant? Impietatis sacrilegium in fidei veritate secutos esse dicemus, pro eo
 scilicet, quod huius nominis notione priuati, sine ipsius prædicationis adsertio-
 ne perrexerunt ad Christum. Si enim à nobis, vt isti penitus mentiuntur, noua
 introducebatur contra apostolorum statuta doctrina, quid utique conueniens
 erat, nouæ à nobis ingestæ doctrinæ antiquis apostolorum obuiare doctrinis,
 & nouitatem vetustati præscribere, non vetustatem nouitate peruertere? Vt qd
 mihi hoc nomen sequendum imponit? Vt quid me ad huius rei nouitatem vio-
 lentius trahit? Vt quid hoc apostolicæ fidei adiicit verbum, cuius nec prophetæ
 quidem, nec apostoli vsq; iam faciunt mentionem? Quod illud quæso nomen est,
 sine quo fides integra esse non possit, sine quo Christiani Christianæ religionis
 abdicantur honore? Vnum enim è duobus in hac causa sequi necesse est. Si vera
 est *ὁμοσίον* adsertio, falsa erit apostolorum prædicatio, quæ sine hoc nomine lon-
 ga per tempora floruerat. Si verò apostolica fides huius nominis expers vera est,
 sicuti & est, hæc sine dubio falsa erit, quæ antiquæ fidei nominis nouitatem ad-
 iecit. Reuolue cuncta noui & veteris testamenti volumina, vtrū alicubi *ὁμοσίον*
 inditum paginis poteris reperire. PRO. Quid his refertur? ATH. Nomi-
 nis tantum offenderis nouitate, an etiam ipsius rei virtutem, quæ hoc est sortita
 vocabulum, refugis? ARR. Quid dicas, non satis intelligo. ATH. Quoniā
 res antiqua nouum nomen accepit, non vocabulo nouo nouæ rei virtus accessit,
 hoc utiq; requiro, vtrum res quæ antiqua est, simul à te cum nominis nouitate
 damnetur? ARR. Res loqueris tortuosas, & omni stultitiæ miraculo dignas.
 Si enim *ὁμοσίον* nouum nomen est, non dubium quin & res noua sit, quam si-
 gnificare videtur. ATHA. Ergo pariter rem nomenq; condemnas? ARR.
 Ita planè. ATHA. Igitur si demonstrauero rei antiquæ, & ab apostolis tradi-
 tæ nouum nomen attributum fuisse, victum tandem fateberis? An etiam sic re
 antiquam simul cum nominis nouitate condemnas? ARR. Hoc non osten-
 des. PRO. Et quæ ratio causæ flagitabat, vt res antiqua nomen acciperet no-
 uum? Nunquid enim priusq; huius nominis vocabulum sortiretur, sine nomi-
 nis proprietate manebat? Hoc mihi nullā rationis consequentiam habere vide-
 tur. ARR. Optimè. ATH. Ecclesiastice semper moris est discipline, si qñ he-
 reticorum noua doctrina exurgit, contra insolentes quæstionum nouitates re-
 bus immutabiliter permanentibus, nominum vocabula immutare, & signifi-
 cantius rerum naturas exprimere, quæ tamen existentium causarum virtutibus
 congruant, & quæ magis easdem antiquitus fuisse demonstrant, non ortus no-
 uitatem mensurent. Et vt quod dico, planius fiat, vtor exemplo in ipso Christia-
 na re-

Vocabuli
 immutadi
 ratio.

na re-

Ane religionis prædicationis nuncio. Omnes qui credebant dño nostro Iesn Christo, non Christiani, sed discipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi novorum dogmatum autores extiterant, doctrinæ obuiantes apostolicæ, omnes sectatores suos discipulos nominabant. Nec erat vlla nominis discretio inter veros falsosq; discipulos, siue qui Christi, siue qui Dositæ, siue Theodæ, siue Iudæ cuiusdam, siue etiam Ioannis sectatores, qui se quasi Christo, ecclesiæ fatebantur, quin potius vno discipulorum nomine censerentur. Tunc apostoli conuenientes Antiochiã, sicut eorum (Luca narrante) testantur acta, omnes discipulos nouo nomine, id est, Christianos appellant, discernentes à communi fallorum discipulorum vocabulo, vt & diuini per Esaiam oraculi sermo impleretur, quo ait: Seruientibus verò mihi, vocabitur nomen nouum. Hanc ergo ab apostolis traditam, nouis vtendi nominibus formam, ecclesia tenens contra diuersos hæreticos, vt sanè fidei ratio postulabat, diuersas edidit nominū nouitates. Deniq; patri nouum innascibilitatis nomen ecclesia imposuit. Cùm enim Sabelliana hæresis genitū ex virgine patrem voluisset adserere, ingenitum contra hanc confitendo ecclesia tradidit patrem. Vtiq; in diuinis scripturis ingenitum nusq; legimus patrem. Potest ergo Sabellius audaciam suam in huius calumniæ obuertere quæstionem, & simili vt tu propositionis genere vtī, quo dicat: Cur diuinis scripturis sine vllō prospectu pudoris violentiam facitis, profitēdo innascibilem patrem, quod scriptum ostendere valetis? Item, quia eum non solum genitum, sed & passum impio dogmate idem Sabellius profitetur, vobis in vnum conuenientibus, inter cæteras quas promulgatis fidei sanctiones, dixistis patrem impassibilem esse, quod religiosè sancteq; vos statuisse probamus. Sed hoc itidem ille proclamat. Ergo vsq; quo vestræ licentiæ audaciam protendetis profitendo, quod scriptum non legitis, impassibilem patrem, quod nec prophetæ tradiderunt, nec symboli autentici tradidit autoritas, sed hoc & vestra temeritate præsumptum. Rursus prosequuntur iidem ipsi, qui Syrmio conuenerant. Et hanc religiosæ confessionis fidem, de filio statuistis, Deum eum dicentes ex Deo, lumen de lumine. Iam hic Fotino, qui ex humanæ generationis natura initiū tribuit filio, quanta calumniandi occasio pateat, ipsum te quoq; metiri non pigeat. Cur em̄ non similes querimoniarū causas intentat, cur non simili vociferatione ipse quoq; insaniat, dicens: Quid dicitis, quid statuitis, quid sequendum vestro iudicio posteris traditis, confitendo filium Deum ex Deo, lumē ex lumine? Ostendite mihi vtrū in eadē filij Dei forma, id est, in autentico symbolo, quod apostoli tradiderunt, hoc scriptum legeritis. Sed contentus sum, cùm ibi scriptum non fuerit, saltem mihi de prophetis legatur, de apostolorum literis ostēdatur. Quis has vocum tulerit nouitates? Quis hoc rudis admittere sensibus patiat, quod neq; prophete, neq; apostoli tradiderunt? Item similem patri filium multis & creberrimis conciliorum vestrorum decretis statuistis. Exurgat nunc Eunomius, qui dissimilem cōfitetur, & dicat: Vbi hoc legistis, vbi hoc reperistis, vtrū ne pater aut filius hac de se vsus est voce? Ergo tu Arrī, qui me hodie tali constringis articulo, vt *δμωσιον* propriè positum in scripturis ostendam, aut facere contra insolentes & furtiuas hæreticæ intelligentiæ prauitates, quædam confessionis nomina non temerè præsumpta, sed ex consequenti ratione collecta, fidei autoritatibus fuisse inserta, ita vt tot novorum verborum religioso intellectui extiterint absolutiones, quot fuerint quæsitæ vel subministratæ perfidiæ occasiones. Aut si id fateri nolueris, tuis tecum obiectionibus agam. Ostende mihi, non ex coniecturis, non ex verisimilibus rebus, nō ex ratione vicini sermonis, non ad intelligendum prouocantibus rebus, non ad profitendum pietate fidei suadente, sed pura & nuda verborum proprietate, ostēde scriptum ingenitum,

Christiani
nominis
origo

Esaiæ 61

Innascibi-
litas patri
dicitur.

Pater im-
passibilis
dicitur

Fotini hæ-
resis.

Eunomij
hæresis.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

aut impassibilem patrem, verum Deum ex Deo, lumen de lumine, aut patri filium similem esse. Nolo mihi dicas, hoc fidei ratio poscit, hoc pietas docet, ad hæc me nominis professionem scripturarum consequentia prouocat. Nolo, inquam, mihi talia obtēdas, quia & in me similia de *ὁμοσίου* probatione respicis proferentem. Sed fero in manibus diuorum voluminum codices, & eodē sono, ijisdemq; syllabis prædictorum vocabula nominum indita lege. Aut ostende scriptum filium patri similem, aut fatere dissimilē. Quo hinc erumpas, quo rursus euadas: ne tuis te obiectionibus implicitū propositionis nexus enodādi tibi facultas nulla suppeditet, aut concede mihi ex consequentibus probare *ὁμοσίου*, vnius substantiæ fidem, aut si concedere nolueris, neganda sunt tibi vniuersa, quæ ipse fateris, quia ea nudè posita inuenire nusq; vtiq; poteris. P R O. Si ecclesiasticæ consuetudinīs mos est, vt aliqua verborum vocabula pro coercendis hæreticorum motibus, in fidei autoritate nuda ponantur, quæ tamen ratione consequentium rerum existentium vestiantur, dū eorum veritas, ex qua originē sumunt, diuinis contineriliteris inuenitur, quid dicis Arrī, concedis *ὁμοσίου*, sicut Athanasius dicit, de diuinis scripturis per cōuenientes professionum qualitates probari an nō? A R R. Iste nescio qua syllogisticæ artis versutia, obiectionem meā conatur eludere. Ego em̄ hoc mihi ostendi desidero, vtrum *ὁμοσίου* in dominicæ sit lectiōis autoritate conscriptū, & ideo aut propriè positum legat, aut ab eius confessione recedat. P R O. Vides quemadmodū in te, tuā referat quæstionem, & ijisdem te quibus vteris, constringat articulis, professionis tuæ manifestiore, vt ipse exigis, documento. Aut ei de canonicis literis nudè positum ostendas innascibilem, aut impassibilem patrem, aut Deum ex Deo, aut lumen de lumine, aut patri filium similem esse. Quæ omnia, si propriè posita minimè demonstrare valueris, negādi tibi necessitas imminēbit, cui discrimini illa, vt videtur mihi, sola poterit ratio subuenire, vt cōcedatis vobis ea, quæ in cōcilijs vestris nudè sunt posita, de scripturarū fontibus emanasse. Nā hoc cōtentionis vitio deputabitur, vt documentū nudi sermonis exigas, cui fidei sensum scripturis copiosius noueris redū dare. Sensum igit quere, vnde vocabuli huius natura traxit originē. Et cū sensum inueneris, nomē te inuenisse pariter nō dubites. A T H. Quantiscunq; rationibus agat, nullatenus pōt ab hac intētionē remoueri. Nouit em̄ certissimè, quia si ad hoc fuerit, remota huius nominis intentione descensum, vt ex consequentia scripturarum vnam esse patris & filij substantiam, quod est *ὁμοσίου*, doceatur, facillimè se posse superari, & ideo diffidentix ac timoris periculo auectus, nudi sermonis flagitat documentum. Sed suis est iterum professionibus constringendus. Exigis à me, vt vnam patris & filij substantiam, id est, *ὁμοσίου* scriptum ostendam. Tu autem tres vsias, id est, tres substantias confiteris. Ostende igitur mihi, vbi legistis tres vsias. Si enim ego vnum hoc est, *ὁμοσίου*, ideo negare debeo, quia hoc vnde scriptum non inuenio, tu quemadmodum audes tres vsias confiteri, quum hoc scriptum nusquam poteris demonstrare. P R O B. Si extat aliquod ex autoritatibus diuinis documentū propriè & specialiter positum, quo approbetur patris, & filij, & spiritus sancti tres *ὁμοσίου*, tresq; vt fateris esse naturas, proferatur, quo possit Athanasius à confessione vnius substantiæ, quod est *ὁμοσίου*, declinare. Cū em̄ *τρισίου* propriè in scripturis ostenderit positum, apparebit Athanasium temeritate pertinacissimæ obstinationis in *ὁμοσίου* confessione hætenus perdurare, quod propriè positum non potuit demonstrare. Si verò nec tu ipse tres *ὁμοσίου* demonstrare valueris, parī mihi conditionis necessitate astrictus esse videris. A T H A. Doceat tres *ὁμοσίου* propriè positas, & facio vnius substantiæ, quæ est *ὁμοσίου*, confessionem. A R R. Si tres sunt pater, & filius, & spiritus sanctus, necessariò tres sunt substantiæ, in quibus vnaqueq; per
sona

ὁμοσίου
quid.

Arrij ar-
gumentū.

Asona separatim & distinctius, propriè cognoscatur. **ATH.** Hic nulla profunt argumenta, hic veritas ex consequenti ratione colligitur, testimoniorum proprietas flagitatur, lege specialiter *τριστοιον* positum, & noli conijciendo dicere, si tres sunt pater, & filius, & spiritus sanctus, necessariò sunt tres substantiæ, quia & ego simili coniectura possum veracius opinari, si vnum sunt pater & filius, quia ipse ait: Ego & pater vnum sumus, quomodo non est vna substantia? Sed hanc disputationis viam ingredi penitus noluisti, dum à me specialiter positum *δυοισια* demonstrandum exigeres testimonium. Simili ratione, tres *δυοισιας* specialiter & propriè positum sitas doce. Si enim ideo *δυοισια* vocabulum negare debeo, quia hoc scriptum nudè demonstrare non valeo, necessariò tunc *τριστοιον* fateri debeo si propriè positum, hoc te ostendente cognouero. **ARR.** Subsistit propriè pater, an non? **ATHA.** Nisi mihi tres *δυοισιας* propriè possitas legeris, nullum tuis interrogationibus dabo responsum. Quis enim non videat, quò tua tendat obiectio? Vis enim argumento callidæ interrogationis diuersas approbare patris, & filij substantias, sed hic argumētis non opus est operiri, vbi manifestiore testimonio proprietatis trium substantiarum exigitur documētum, sed si à proprietate testimoniorum aut rerum consequentia transire desideras, hoc ipsum publicæ conscientia innotescat, non te potuisse tres *δυοισιας* propriè possitas demonstrare. Et quum vtrinq; hoc articulo solueris, obiectioibus vel interrogationibus tuis satisfaciam necesse est. **PRO.** Quantum vestrae disputationis intentio monstrat, nec tu *δυοισια*, nec iste *τριστοιον* propriè & specialiter positum valeas ostendere. Vnde ne puerili concertatione in rebus superfluis diutius immoremini, ab hac exactiōe documentum tandem vtrique desinite, *δυοισια* aut *τριστοιον* de scripturarum autoritate colligite. Non enim fas erit, de nominis appellatione dubitare, quod testimoniorum copiosa congestio firmiter poterit roborare. **ARRI.** Quoniam hoc tua decreuit sententia, debere nos rationum persuasionibus ex rerum consequentiū causis prædictorum nominum virtutes colligere, nec id Athanasio videatur difficultate nudi me demonstrandæ veritatis vocabuli proprietatis documenta quæsisse, ita faciam, vt tui est decreti sententia promulgatum. Ego enim compendio magis vt volebam, ne longius orationis intentio euagata, ambiguis sensibus veritatem obumbret. **ATHAN.** Non potest fides venire in dubium, quæ veritatis sulta præsidio, crassiora mendaciorum nubila, fulgidæ claritatis lumine dissipat. Non enim potest proprijs carere viribus, quæ non eget extrinsecus suffragiorum adminiculis adiuari.

IN DIE SEQVENTI.

Probus iudex dicit: Quoniam vos in iti fœderis pacta indeclinabili sententia seruare non dubito, quibus id vobis inuicem concessisse videmini, aut vnus substantiæ, vel trium substantiarum professionem, ex diuinarum consequentiū literarum luculento disputationis examine comprobetis, omiffa scilicet quæstione puri vocabuli, atq; propriè positi, exigatis iam nunc, & ipsius placiti ratio poscit, vt cuncta humanæ argumentationis cavillatione remota, de sacris diuinarum autoritatum voluminibus, patris, & filij, & spiritus sancti, aut vnâ, aut diuersas proferatis esse substantias. Ad quam rei probationem, non tantum (vt opinor) mea, sed cunctorum penè mortaliū mens ira est pendula expectatione suspensa, vt si tanti negocij merita parerentur, sine vllius diei conferendi ratione, vel alicuius momenti intercapedine, ad summam veritatis atq; ad calcem manifestissimæ notionis desideret

Sequentis diei disputationis.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

retperuenire. Vnde ne tam religiosa fidelium, & veritatis cupida frustretur intentio, omni lenocinio luxuriosæ orationis exploso, de re, de causa, de competentibus, de necessarijs agite rebus, omnem, vt dixi, verborum ambitum, & procul à causa euagantes locutionum phaleras, leporumq; sermonum cautiuseuitantes, vt disputationis vestræ narratio, veritatis magis, quàm cothurnato mentis ornetur eloquio. ATH. Licet etiam dudum crebrò ac sapius de vnitatem substantiæ citra acta disputauerim, measq; disputationes scripto mandauerim, quibus à me in hac disputatione aliquid amplius addi possit, tamen quia hæc extrinsecus nullo eminus aduersante dicta sunt, necesse habebò hæc eadem rursus repetere, & in hac publicè actionis examine comprobare, quo possit tui iudicij sententia comprobare. PROB. Si non fuerint Arrij replicationibus tenuata, tunc vestra poterit firmari sententia. ARR. Vt quid hæc fraudum tendiculæ proponuntur? Vt quid in primordio nefandæ adsertionis iudicis sententia prouocatur? Agamus primum quod nobis agendum necessitas demonstrandæ veritatis imponit. Inculcetur humano auditui fidei nostræ professio, percipiant indicia, quibus modis, quibusq; rationibus, quibus denicq; documentis nostra fulciatur adsertio, & tum demum promulgationem sententiæ, quæ in nostro vtriq; nequaquã pendet arbitrio, de iudice postulabimus. PROB. Præfationis meæ nuper in hoc actionis principio habitæ, & sponsonis vestræ dudum præteritis gestis insertæ, meminisse oportet. Quibus id peroratum est, vt omissis superfluis, ad arcem negocij debere descendere, quod debetis tandem aliquando acsitare. ARR. Doceat patrem, & filium, & spiritum sanctum vnius esse substantiæ, vnius potestatis, vnius dignitatis, vnius gloriæ, vnius maiestatis, vnius virtutis, vnius honoris, quod satis improvidè, nimisq; incauta professione solet populus iactitare. ATHAN. Profiteris filium verè de patre natum, an non? ARR. Profiteris ipse patrem alicuius derivationis vel diuisionis vitio subiacere non posse, an non? ATHA. Valde profiteor. ARR. Ego quoque profiteor filium ex patre natum esse. ATHAN. Id esse, arbitraris natum ex patre, quod etiam de patre? ARR. Sufficit tibi quòd ex patre dixerim natum, quod etiam facillimè ostendo. Quid callidis vteris argumentis? Ceterum de patre natum nusq; mihi interim ad præsens occurrere potuit. Ex patre verò scriptum esse recolo, Ioanne apostolo dicente: Qui diligit patrem, diligit eum, qui natus est ex eo. ATH. Ergo nihil interesse putas, vtrum ex ipso, an de ipso natus dicatur? ARR. Si mihi demonstrare volueris, propriè positum filium de patre natum, tunc quid inde sentire debeam, æstimabo. Verum quia in plerisque exemplaribus variè positum esse non nescio, vt in iisdem locis, quibus de ipso legitur, in alijs codicibus ex ipso legatur. Sed vtrum hoc interpolantium fraude, an huius rei significatione, id est, vt hoc sit ex ipso, quod etiam de ipso factum sit, non satis video. Nec hoc nostræ fidei aliquod potest adferre præiudicium. ATH. In hac tua prosecutione diligenti admodum cura exposita ratione aduertit. Sed quod tantum nostræ dixeris, & non vtrorumque designaueris fidei, non posse præiudicium in his verbis adferri, satis miratus sum, & arbitror quod fidem tuam munire festinans ita posueris, sperans me exinde leuiter sine aliquo documento posse transire. In Euangelio quoq; de patre dominus dixit: Spiritus est. Et vt se de patre natum ostenderet, ait: Quod natum est de carne, caro est, & quod natum est de spiritu, spiritus est, quia Deus spiritus est. Ego de Deo patre exiui. Ecce filium de patre natum, ipso filio docente, ostendi. ARR. Satis callidis & suspiciosus vteris disputationibus, quo dicas quòd ad fidei meæ munitionem hoc dixerim. Sed vt de sensibus tuis omnis suspicionis ambiguitas auferatur, vt superius fatus sum, vtrorumq; fidei, siue ex ipso, siue de ipso

Filius de
patre natus

natus

A natus dicatur, nullum potest penitus adferre in aliquo præiudicium. **ATHA.** Generans pater Deus ex se, id est, de seipso filium, hoc genuit quod est ipse, an aliud aliquid? **ARRI.** Hoc utique quod ipse est genuit, quia Deus Deum genuit, lux lucem genuit, perfectus perfectum genuit, omnipotens omnipotentem genuit. **ATHANA.** Ergo non extrinsecus, neque ex nihilo, neque ex aliqua præcedente aut subsequente materia, sed ex seipso genuit. Et non aliud, quam id quod ipse est, genuit. **ARR.** Alius alium genuit. **ATH.** Et nos confitemur quia alius alium genuit, id est, pater filium. Sed sic de seipso, id est, de eo, id est, quod ipse est, genuit, quia alterius substantiæ, vel diversi generis filius esse non potest, ac sic vnus atque eiusdem cum patre substantiæ erit. **ARRI.** Si nosse in quantos perfidiæ errores, vnus substantiæ professio vergat, nunquam profecto inter patrem & filium huius nominis faceres mentionem. Nec disputationem tuam, quibusdam interrogationum gradibus incisam, tali conclusisses articulo, vt ad hunc impiæ professionis deduceres finem. **ATHA.** Quod sit impium atque sacrilegum, diuersas patris, & filij, & spiritus sancti profiteri substantias, & quod pium sit atque religiosum vnus eos, religiosæ ac piæ substantiæ confiteri, scias me, d' Arri, penitus ignorare non posse. Et hoc nõ humana opinione collectum, nec coniecturis & argumentis inuentum, sed celestis doctrinæ magisterio traditum demonstrabo. **P R O.** Prius mihi vim qualitatemq; rerum adsignate, tum deum poterit demonstrari, vtrum patri, filioque conueniat. **ATHA.** Substantia quidem duobus appellationum generibus distinguitur. Et est quidem vnus generis qualitas hæc, quæ existentis naturæ essentiam indicet. Aliud verò est substantiæ genus, quo ille, qui habet ab his, qui non habent, deriuatur. Et vt plantus fiat quod dico, manifesta expositione adsigno. Verbi gratia: Homo generis sui ac naturæ substantia est. Rursus si quid illi est, quod extrinsecus est, id est, in materia auri, vel argenti, aliarumq; specierum possidendarum, substantia eius dicitur. Et cum eiusdem vocabuli vna videatur appellatio, duas tamen res significare videtur. Sed nos de illo substantiæ genere disputamus, qua vnaquæq; natura, ob id quod est vel subsistit, substantia nuncupatur. Et quicquid ex se de seipsa genuerit, non aliud esse potest, quam id quod ipsa est. Deniq; homo pater generans filium sui generis, id est, suæ substantiæ hominem generat, quia homo hominem generat. Et rectè suæ substantiæ hominem generat, quia veritas nouitatis substantiarum diuersitatem non recipit. Diuersitas autem substantiæ est, vt exempli gratia dixerim, si homo pecudem gignat, vel si cuiuslibet generis pecus, alterius generis pecudem generet, id est, si bos generet asinum, vel si ouis generet capram, quæ quoniam in diuersitatem generis pergit, monstruosa generatio erit, suæ naturæ proprietatem minimè seruans. Rursum in elementorum qualitibus, quæ sit substantiarum diuersitas vel proprietas, operæ precium est aduertere. Verbi gratia: Vnius cuiusque ignis vel luminis natura, id ex se, quod ipsa est, ministrare videtur, vt lux fulgorem, vt ignis incendium, & in hoc officij sui genere subsistens, substantiæ suæ intemeratam videtur seruare naturam. Si verò lux ex se tenebras gignat, mutationi obnoxia erit, alterius à se generis materiam tribuens: quia in hoc immutabilitatis suæ allibatam poterit seruare substantiam, si hoc quod ipsa est, ministret ex sese. Cæterum, si, vt dixi, id quod ex sese tribuit, aliud erit, quam ipsum quod tribuit, tunc alterius substantiæ dici poterit, quod omnino naturarum omnium qualitas, vel ordo, vel ratio non admittit. Age nunc, si videtur iam à terrenis ac visibilibus, in superiora mentis oculum erigamus, vt ex his, quæ facta sunt, infectæ virtutis substantiam cognoscamus, apostolicæ autoritatis edocti magisterio,

Alius alium genuit, dū pater filium de eo quod ipse est, genuit.

Substantia duplex.

Alibi ab eo quod est.

sterio,

Roman.

sterio, quia ita inuisibilem diuinitatis virtutem, per ea quæ sunt, intelligi debere. Dixit Arrius: Ergo filium ex patre natum esse, & Deus Deum genuit, lux lucem, in qua professione vnum erit de duobus proculdubio retinendum. Aut enim ex seipso generans, id quod ipse est, genuit, & ob hoc filius vnus cum patre substantiæ erit, aut si alterius à se generis Deum genuit, vera natiuitas dici non poterit, quæ proprietatem substantiæ generantis seruare non potuit. Et eadem disputationis ratio deducitur, vt aut omnino natus non sit, aut degeneratus sit, quod vtrunq; fateri per absurdum & impium esse videtur. PRO. Si quid sibi contra hæc Arrius cõpetere nouit, edicere non moretur. ARR. Simplicis atq; immutabilis nature Deum esse non reor Athanasium ignorare, qui si, vt idem adseruit, de sua substantia generauit, mutabilis proculdubio erit. Necesse est enim, ex se se generando, aut partem substantiæ per deriuationis generationem perdidisse, aut diuisionis vitium perpeti potuisse. Ego enim Dei patris substantiam, neq; ex se aliquid dedisse, neq; in partium qualitates deriuatam fuisse, neq; accessionis vel detractiois, aut aliquid huiusmodi, quod sit passioni obnoxium sensisse, vel sentire potuisse confiteor. ATH. Sed neq; nos passionum conditionibus diuinam credimus subiacere naturam, sed impassibilem patrem impassibiliter ex seipso, id est, Deo, Deum, quod ipse est, filium generasse fideliter confitemur. Nec nos diuisionum, vel deriuationum, ac partium cunctarumq; rerum, vel passionum genera, quæ inani sollicitudinis timore auctus obijcere voluisti, à professionis veritate deflectunt, vt negemus Deum ex seipso ob hoc generare non potuisse, ne videatur his passionibus subiacere. Quid igitur religiosius, quidve sanctius, ac diuinis sit magis congruum legibus, æqua obsecro vos à auditoribus iudicij lance pensate, erigite mentis oculos, & terrificum futuri examinis diem metuentes, quid magis catholicæ & apostolicæ veritati congruat, religiosa mentis intentione respicite, vtrum fateri omnipotentem Deum impassibiliter, ex seipso filium generasse, an illud potius opinari debeamus, ne passionis vitio subiaceret ex seipso, id est, ex sua substantia filium generare non potuisse. Ego enim id astruo, id clarissima vocis professione asseuero quod sicuti Deus impassibilis, ita & omnipotens est. Credo ergo eum de sua substantia potuisse filium generare, nec tamen alicuius passionis vitio subiectum fuisse, quoniam diuisio ac deriuatio, contractio, accessio, fluxus, vel si qua similia huiusmodi esse possunt genera passionum, corporeis & contractilibus, atq; ex diuersitate cõpositis conueniunt rebus. Deus verò, qui nullis corporeis schematum circumscribitur signis, nec aliquibus distinguitur membrorum lineamentis, vitio subiacere potest passionis. Et rectè in eodem generationem profiteor, quia genuit, & rectè impassibiliter nihilo minus confiteor, quia passibilis nunquam fuit. ARR. Num igitur, quia in Deo omnipotente negari non potest, idcirco ea eum perpeti non posse fatendum est, quæ omnino incorrupta eius diuinitatis substantia non recipit. Vnde valde in honestum, & satis impietate plenum esse videtur, vt per vnus professionem substantiæ, nec patrem propriè subsistere, nec filium in sua proprietate extare credamus. Illuc enim nefandæ perfidiæ huius vergit intentio, vt permixtis & in vnus rei copulationem è diuerso collectis atq; confusis patris & filij personis, in sua (vt dixi) proprietatis singularitate minimè subsistere valeat. Illud etiam nimis horrendum, & procul à fidelium mentibus emouendum, in hac tua professionis perfidia continetur, inuisibilem patrem de sua substantia generando, corruptionis ac diuisionis vitium declinare minimè potuisse. ATHA. Veritate diuinæ generationis, velut modis insolubilibus arctius obligatus, per (nescio quæ) nefandæ intentionis molimina, quæ diuinam certum est carere naturam, euadendi suffugium queris. An corruptionem incor-

Deus passioni non subiacet.

Deus non circumscribitur figuris corporalibus, nec lineamentis.

incor-

Incorrupto,
hæc crebrò
refandis ob
tu, inuiriã
ferentis eu
tia fluctuan
vna profe
dion susti
eraculo di
biliter gen
est ergo in
biliter sub
no non ge
religanti d
delictatis
dam De
rit subia
naturæ
secundum
prodere
non metu
corruptio
mesensibi
piora, sin
telendam
B eidentiu
id est, de se
notiã hie
plo genuit
rã compel
linament
mia audi
iplo ineff
& si de se
corrupti
rit fidelit
turam inc
incorrupti
vix corru
tatem et
corruptio
Deum ge
vncum
ter, in g
nino la
bilis nate
pudite
potuit, se
Deum d
& in sua

A incorrupto, passionem impassibili, impotentiam obijcis omnipotenti. Sed hæc crebrò ac sapius repetens, nullatenus diuinæ maiestatis reuerentia à tam nefandis obiectionibus arceris. Sed quantum video, sine vllò pudoris intuitu, iniuriam venerandæ filij natiuitati obuius properare contendis. Sed te effrenatus euagantem, & velut vndoso æquoris gurgite naturali quadam licentia fluctuantem, diuinæ autoritatis testimonia coercebunt, & inter certos diuinæ professionis limites coarctatum, legalium constitutionum metas egredi non sustinebunt. Inculcat igitur humanis sensibus sacro illo professionis suæ oraculo diuina maiestas, ac se filium de occultis substantiæ suæ arcanis ineffabiliter genuisse testatur, & dicit: Ex vtero ante luciferum genui te. Vnum est ergo in hac diuinæ professionis contestatione tenendum. Aut de sua ineffabiliter substantia filium incorruptibiliter genuit, aut necorrumperetur, omnino non genuit. Sed ego hanc integræ fidei partem eligo, quæ me religiosum contestanti de se Deo suadeat famulari, ne vlla humanæ passionis obstacula, ex infidelitatis sacrilegio defendat. Nullatenus enim potero reuocari, vt meritò nõ credam Deum generare potuisse, ne humanæ consuetudinis more corruptioni potuerit subiacere, cum hoc mihi satis esse non dubitem profitendū, de Dei substantia natum esse, quem constat de patris vtero processisse. **A R R.** Quatum tuæ prosecutionis intentio monstrat, compositū nobis & corruptioni obnoxium vis introducere Deum, qui etiam in eum corporalem vteri appellationem accipere non metuis. Necessè ergo erit, vt aut membris compositus sit, si vterū haber, aut corruptioni, vt dixi, obnoxius, si de sua substantia generauit. **A T H.** Rectè hoc me sensisse argueres, si ego Deum habere vterum, propria temeritatis presumptione, sine vllò legis diuinæ testimonio affirmassem. At cum ipse Deus ad refellendam credere nolentiū insaniam, hoc de ipso pronuciare dignatus sit, quo euidentius per vteri nūcupationem, non extrinsecus, non aliunde, sed de seipso, id est, de sua substantia se filium generasse doceret, cur mihi vitiosæ credulitatis notā infigis, cum potius Deo dicere possis, si habes vterū, cōpositus eris, si de seipso genuisti, corruptioni obnoxius eris. Nam ita Dei vterus sine aliqua mēbro-rū compositione accipitur, sicut oculi, & manus, & pedes sine vllis distinctionū lineamentis merè referuntur. Sicut ergo oculos, quia omnia videt; aures, quia omnia audit; manus, quia omnia operatur; pedes, quia ubiq; est: ita vterum, quo de ipso ineffabiliter genuit, accipere debes. Nec te oportet infideliter opinari, quia & si de seipso genuit, corrumpi vtiq; non potuit, quem vt omnipotentem & incorruptibilem generare potuerit, & ne hac ipsa generatione corrumpi potuerit, fideliter conuenit profiteri. Nam si mirabiliter ex virgine contra rerum naturam incorruptibiliter creditur natus, quanto magis ex patre credendus est incorruptibiliter genitus. Si enim substantialis natura virginis, quæ ex se ipsa vtiq; corruptibilis nature conditione, passioni & corruptioni potuit subiacere, intemerata pudoris integritate, & infractis virginalibus claustris, mirabili incorruptionis integritate filium genuit, cur non magis, vt dixi, incorruptibilem Deum, genito ex se incorruptibiliter filio, corrumpi non potuisse credamus? Et vt nouum atque infandum monstruosæ opinionis genus damnabile metuis fieri, virginem partu non potuisse corrumpi, & formidare Deum, ne corruptio nis vitio subiaceret, si de sua substantia generaret. Volente igitur Deo, corruptibilis nature virgo sine vllò pudoris damno filium generauit, & ipse qui incomparabiliter cunctis naturis incorruptibilior permanet, hoc sibi præstare non potuit, vt de sua substantia filium incorruptibiliter generare potuerit. Ergo quia Deum de seipso filium generasse, & diuinarum scripturarum testantur eloquia, & in sua id Arrius superiori prosecutione passus est, iudica virorū optime Pro-be, quis

Psal. vii

Deus sine corruptione genuit.

Vterus oculi, ac manus dei

Christus sine corruptione ex virgine natus.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

be, quis magis cum diuinis conueniat scripturis, utrumne ego, qui ob hoc vnus
 substantiæ cum patre filium esse confiteor, quod videlicet ex ipso & non aliunde
 dignoscitur natus, & ob hoc rursus incorruptibiliter genuisse profiteor, quia
 excellentissima diuinæ maiestatis substantia, per suam ineffabilem potentiam
 corruptioni subiacere nullatenus potuisset. An iste qui in tam ancipitis intelligē
 tiæ discrimine positus, quo fidei suæ pedem referat nescit. Nolens enim confite
 ri Deum de sua substantia incorruptibiliter genuisse, in ea confessionis necessita
 te attrahitur, vt neget omnimodo genuisse. Sed hoc ipsum negare obuiantibus
 vndiq; & clara vociferatione exclamantibus, siue prophetis, siue apostolicis vo
 cibus, nunquam sine dubio poterit. PRO. Quicquid in hac prosecutionum
 vestrarum adsertione agnoscere potui, vltima examinis nostri sententia retine
 bit. Nunc verò, si qua vos adhuc de diuinis scripturis fidei vestræ congruentia
 superesse putatis, proferre dignamini, quo facillimè queamus processu disputa
 tionis, quid veri ratio continet indagare. ARR. Quòd tam breuibus & exiguis
 questionibus in omni illa disputationis meæ narratione vsus sum, Christiani
 pudoris ac verecundiæ fuit, vt disputationis nostræ trames leuibus inchoaretur
 initijs. Sed quia video Athanasium, perspicuæ veritatis robustissimam firmita
 tem quibusdam arietantium impulsione quater, acris contra eum & vali
 dius opinor dimicandum. Dic ergo patrem & filium vnus esse substantiæ. Sed
 illa intemerata ineffabilisq; essentia, quæ pater est nec redundans vnquam, in se
 ipsa fuit, vt meritò, quia exuberatione quadam, sine damno sui in eadem sub
 stantia genuerit filium, cum eius essentia, quæ alijs omnibus infinita atq; immen
 sa sit & incorporea, nihil esse possit exuberans. Siquidem determinantum sit
 exuberare, quod est quasi extra se effluere. Deus autem qui vniuersa complecti
 tur, nihil extra se habet, aut quod effluere potest, aut infinitus est, quo poterit re
 dundare, tunc quid effluere eorum est, qui accipiunt incrementa. Qui si accipi
 unt aliquando, necesse est vt semper accipiant, & nihilo minus pari exuberatio
 ne semper & generent. Sin autem incrementa non accipit, quod ipsi etiam fate
 mur, nec effluit, nec redundat, quod æquale cum patre esse dicatur, cum filium
 genuit ex sese, substantiam vtiq; diuisit in filium, & paternam tantummodo an
 te substantiam pro rata parte secretam à sese, ac relectam, filium nominauit, tan
 tumq; sibi detraxit pater, quantum in filium contulit, quo tamen ipso quicquid
 est filius, aut hodie caret pater, & perfectus non est, aut eo si non indiget, quasi
 superflud abundauit. Quod vtrunq; in Deum non cadit, cum & in hoc ipso qui
 dem patris & filij nomen esse non possit, vbi non habita generatio est, sed potius
 facta discissio. Tunc quidem necesse est, omne quod diuidi potest, posse corrup
 pi. Quæ si vt manifestum est, in Deo esse non possunt, cur non potius volunta
 tis & charitatis esse filium confitemur: Quæ quidem voluntas Dei in homini
 bus quidem non libera est, nedum in Deo aliqua lege teneatur. Qui si non est
 filius voluntatis, superest vt coactus Deus quasi aliqua lege naturæ filium edi
 disse videatur. In qua quidem generatione id genitum quod erat pater, quedam
 patris pars filius nominatur, incertumq; est, quid pater, quid filius debeat nomi
 nari, cum in duas partes Dei sit diuisa substantia. Illud verò, quod quasi ad pro
 prietatem substantiæ naturalis demonstrandam paterni oraculi testimonium
 protulit, vt meritò patrem ex eo quod ipse est, filium generasse credamus, quia
 dixit: ex vtero ante luciferum genuite. Quàm id absurdum, quàmq; ineptum
 sit, apertissimè demonstrabo. Siquidem non solum aliquanta in ordine rationa
 bilium creaturarum consistentia, sed insensibili elementorum qualitate subsi
 stentia de Dei vtero legimus processisse. Ait enim: Quis est pluuie pater, vel de
 cuius vtero procedit nix: Num igitur, quia hæc rigentis & torpidi elemēti qua
 litas

Aries ma
 china bel
 lica.

Arr̄ argu
 mentatio
 plures sub
 stantias
 probans.

Esaie 3

DIS
 A nos diano
 le substantia
 os enatiu
 mnis qui na
 Deo vnus e
 tem genera
 miam ex ip
 vnueritat
 quod videli
 vtero pro
 secretorum
 thearū de
 oculis intu
 inellerat
 ia molle
 imaginū
 Nam b
 inuenta
 priore
 & diffi
 alius egit
 hoc paten
 stantia, pe
 repellit, v
 neci, quo
 B tradidit
 nem aliqu
 uentia,
 bus nos rel
 erim exit
 cit natura
 um, non es
 nefas est
 incorrup
 datione, h
 circo late
 facentibus
 Deo, Iume
 deliner fate
 ueller, po
 habere in
 vultu pro
 sed hoc est
 vnuerenti
 ipse pluu
 le quod ip
 sic est de
 rix atq; v
 trem, vni
 rioris dō

A litas diuino legitur vtero procedere, idcirco vnus eiusdemq; cum eo creditur esse substantiæ: Aut quia rursus homines Deum legimus genuisse, vt ipse ait: Filius os enutriui & exaltaui. Et iterum: Primogenitus meus Israel est. Ac rursus: Omnis qui natus est ex Deo, non peccat: idcirco rectius opinabimur homines cū Deo vnus esse substantiæ: Aut quia idem apostolus totius creaturæ vniuersitatem generali pronuntiatione comprehendens, ex Deo adserit esse, dicens: Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ob hoc prudentius cōficiemus, vniuersitatem creaturæ hoc esse quod Deus est, aut vnus cum eo esse substantiæ, quod videlicet ex ipso legitur substituisse: Sic ergo & filium cū ex Dei patris vtero processisse fatemur, non ad iudicium vnus nature, sed ad inuestigabiliū secretorum arcana multum competenter debemus accipere. **A T H.** In ludis theatralibus hi qui figurarum varietate mutantur, diuersi quidem alij apparēt oculis intuentium. Nam idem ipse qui aptatæ imaginis specie rigidius quōdam incesserat, iterum vultu in hoc ipso aprato, alterius mēbrorum motibus ludens, in mollitiem resoluitur fœminarum: ita nunc videtur mihi Arrius, quæstionū imaginibus immutatis, velut diuersa iniiciens similitudinis varietate formari. Nam hoc quod dudum comptis & breuissimis disputationum obiectionibus intentauerat, sub alterius prætextu imaginis, iterum ac sapius repetens, à proprietate quæstionis illatæ omnimodo non recessit. Neq; enim, quia nunc latius & diffusius perplexa verborum ambage seriem propositionis exendit, idcirco aliud egisse videndus est, quàm superius conuincitur cōstitisse. Dixit enim ob hoc patrem & filium vnus non posse esse substantiæ, quod eadem paterna substantia, nec exuberatione amplissimæ deriuationis in augmenti copiam effluere possit, vtpote, quæ nullis metarum terminis aucta, finalibus nequeat modis arceri, quoniam eius est exuberationis copia redundare, qui certò, vt diximus, concluditur sine. Nec rursus, velut integram & intemeratam portionis defectio nem aliquam pertulisse. Sed hæc omnia passionis genera diuinæ nature nō conuenientia, iam superius calumniosus magis q̄ verius dinoscitur intinuisse. Quibus nos religioso fidei intellectu, competenter constat dedisse responsum. Neq; enim exuberatione substantiæ redundantem filium dicimus, neq; rursus defectæ nature portiunculam nominamus, sed perfectum patrem, perfectum filium, non ex his, quæ in eo superfluis exuberationibus redūdabant (quod dictu nefas est) sed ex seipso, id est, ex eo, quod ipse est, impassibiliter, indiuisibiliter, incorruptibiliter, sine diminutione, sine discissione, sine affluentis copię redundatione, sine vllō omnino passionis genere ineffabiliter credimus natum. Et idcirco fatemur vnus esse substantiæ, quia non aliunde, non ex nihilo, nō ex substantiæ vel præcedentibus materiarum qualitibus, sed propriè Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de virtute, sapientiam de sapientia, extitisse fideliter fatemur. Nam si alterius ac diuersæ substantiæ, vt Arrius arbitratur, filius esset, non diceret, sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Nam sicuti est pater, ita & filius. Et si idem habentes se, vnus sunt proculdubio substantiæ. Neq; aliud est viuere patris, & aliud viuere filij, sed hoc est viuere, quod & esse, id est, non aliud est ipse pater, aliud vita eius, sed vita essentia. Alioquin compositus videbitur, ex diuersitate subsistens, si aliud ipse, aliud vita eius significare videatur. Quia ergo apparet vitam patris, hoc esse quod ipse est. Sicut enim habet vitam in se, sic dedit filio habere vitam, id est, sic est esse filij, sicut est esse patris, non dubium est patrem & filium vnus essentia atq; vnus esse nature. Nam & quod ait: Sicut nouit me pater, & ego noui patrem, vnitatem proculdubio voluit indicare substantiæ. Quia secundum superioris disputationis intelligentiam, non aliud est nosse patris, & aliud esse, hoc i-

Exodi 4
1. Ioann. 9Filius nō
ex substan
tia exuber
ante aut
defecta ge
nitus estFilius vnus
substan
tiæ cū pa
tre

Ioann. 9

Viuerē &
esse in deo
idem suntVita pa
tris & pa
ter vnum
sunt

m psum

Ioannis To
 Nōsse &
 esse patris
 vnū sunt.
 Notio in
 Deo essen
 tia est.
 Res diuin
 aē nō me
 tiūtur cor
 poralium
 specierum
 exemplis.
 Imago,

Forini
 haresis.

Nasci ex
 Deo & ge
 nerari ex
 Deo, idem
 sunt.
 Lucae 1

psum enim, quod est, nouit, & quod nouit, est: quia nō aliter nouit, & aliter est, & quia filius sic nouit patrem, sicut pater eum nouit. Notionem vero, in Deo es
 sentiam esse diximus, non dubium, quōd sicuti est pater, ita & filius, ac si diuer
 sitatem non admittat, resq; vno ac simili modo subsistat. Deniq; vt hanc patris
 & filij vnitatis substantiam plenius nosceremus, quādam nobis diuinā scriptu
 rā rerum visibilium exempla posuerūt, quibus nos ad inuisibilem intelligen
 tiam religiosius prouocarent. Nam paterni luminis splendorem, & bonitatis e
 ius imaginem filium posuere. Non quod ad res diuinas metiēdas corporalium
 satisfaciant exempla specierum, sed quia ineffabilis illa natura exprimi non po
 tuit, quādam ex his quæ videntur, similitudinis proferuntur testimonia. Vt
 sicut splendor & ignis, diuersæ non sunt substantiæ. Vel sicut imago ab eo, cuius
 imago est, in aliquo differre non potest, ne fictum in se aliquid, aut diuersum re
 tinens, perfecta & vera esse non possit, ita pater, & filius, non diuersæ, sed vnus
 credantur esse substantiæ. Et quia nonnulla, exempli gratia, protulit testimonia,
 quibus astrueret, ita esse omnia ex Deo, vt non tamen de eius credatur processis
 se substantia: Interrogo, vtrum sic filium ex patre adseret extitisse, sicut vniuer
 sa ex ipso extitisse narrant. Quid ergo dicis? Sic ne debemus accipere filium de
 patris vtero processisse, vel ex patre genitum esse, sicut homines ex Deo natos,
 vel sicut nix ex eius vtero legitur procedere, an longè aliter? Sed quæso vnū de
 duobus respōdeas, aut similiter, aut non similiter dicas. A R R. Non similiter
 vniuersa ex Deo exiitunt, vel genita sunt, sicut filius. Aliter enim filius, aliter
 extitit creatura. A T H. Si filium longè aliter q̄ creaturam extitisse fateris, cur
 in eius natiuitatis generatione, rerum factarū exempla protulisti? Hi em̄ qui di
 sparibus modis propriæ originis sumpsere principia, non a quo intelligētē sen
 su cōparari mihi videntur. Quod, quia illuc prosecutionis tuæ intētio vergit, ap
 paret te Fotiniani dogmatis errorem sacrilegum defensare. Nanq; & ipse cum
 filium Dei de patre genitum abnegaret, atq; talibus testimoniorum documen
 tis coarctaretur, quibus luce clarius demonstratur filium Dei, Deum verè, &
 propriè de patris substantiā genitum, illuc impietatis suæ molimina vertit, vt ijs
 dem modis, eodemq; rationis ordine, filium de patre adsereret natum, sicut ho
 mines per adoptionis gratiam, in diuinæ generationis prolem legimus consecra
 tos. Quōd tu quoq; licet alijs viarum indicijs gradiens, ad eundem tamen infide
 litatis compitum peruenisti, adserens non ob hoc de illa ineffabili patris substan
 tia filium natum debere intelligi, quōd ex Deo genitus, vel ex patris vtero legi
 tur processisse, cum ratione consimili, non solum homines ex Deo natos, verū
 etiam insensibilem elementorum qualitates paterni vteri generatione proces
 sisse legantur. Et licet etiam prosecutionis tuæ narrationes vnus sermonis pro
 nunciatione dissolueris, quōd dixisti longè aliter filium, q̄ creaturam diuinitus
 extitisse, tamen quia breuitate sermonis obscurius & perplexius probati, inten
 tionem legentium tetrīs quibusdam nebulis obruisti. Idcirco nunc ego lucidi
 us & planius, quæ obscura sunt, & veritatem obumbrant, in luce manifestissimè
 clarissimèq; proferam notionis. Ostendam igitur, quantum ad proprietatem di
 uinæ generationis pertinet, hoc esse ex Deo nasci, quod est de ipso generari. Et
 vt manifestioribus diuinarum scripturarum testimonijs vtar, euangelicū pro
 feram documentum, angelus ad Mariam loquitur, dicens: Spiritus sanctus su
 perueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoq; quod nascetur ex te
 sanctum, vocabitur filius Dei. Et item Apostolus: Cū autem venit plenitudo
 temporis, misit Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege. Num igitur
 tur, quia angelus Mariam sic affatus est, vt non de ipsa, sed ex ipsa gignendum dē
 ceret filium, & quia Apostolus ex muliere, non de muliere natum adseruit fili
 um, ob

am, ob hoc
 cur inflexus,
 superflue te
 proprocul
 ex ipso quo
 nomen in f
 ere genitum
 non profe
 Quo porit
 stratum v
 ram locute
 et humili
 actis, hor
 inferiore
 eius deeb
 Christo
 um &
 locus
 paritum
 non sibi
 aut serm
 mus. A T
 tati, non
 ior me est
 mus? Nan
 me est au
 ior me est
 impleat, n
 ram acq; it
 quo & ler
 quilibet
 lscum ad
 mine, Joq
 vos & m
 minis sep
 do appare
 minorem
 ris, pari ce
 minor esse
 ruti com g
 itaq; d. D
 non Deo v
 nobis sicut
 spiritum s
 strata. A
 me uide
 strata. b
 dum mib
 tia ita le

Aum, ob hoc in Christo veri hominis natiuitatem nequaquam profitebimur, aut extrinsecus, & non propriè, virginali credemus vterò processisse: Cernis igitur superflue te in diuinæ generationis natiuitatem visibilibus creaturarum exemplis protulisse, cum euidentioribus testimoniorum documentis appareat, id esse ex ipso, quod est etiam de ipso generari. Vnde mirari me fateor, cum creaturæ nomen in filium refugas, & non factum, sed verè sicuti est profitendum, ex patre genitum credas, Fotini te quodammodo, & si non integris, verisimilibus tamen prosecutionum generibus impietatis fuisse dogmata imitatum. **ARR.** Quis potius Fotini sectetur perfidiam, vtrum ego, qui ea quæ filius ad demonstrandam diuinitatis suæ longè inferiorem, & non in omnibus similem naturam locutus est, secundum suam deitatem dicta accipio, an ipse tu, qui ponis cuncta humilitatis exempla, non fucatis verbis, nec simulata operis efficientia peractis, homini reputans adsumptor? Nanq; vt non solum alterum, verumetiam inferiorem patre se ostenderet, ait: Pater maior me est. Quaprofessione euidentius declarat, patris & filij diuersas esse substantias. **ATHA.** Duas profiteris in Christo esse naturas, an non? **ARR.** Quis hoc impius negauerit, Christum Deum & hominem confitendum? **ATH.** Debemus igitur eorum quæ Christus locutus est, aliquanta diuinitati, aliquanta humanitati adscribere, an sine vlllo partitionis discrimine, vniuersa aut Deo, aut homini assignare? **ARR.** Hoc non solum irreligiosum, sed summe putabitur esse dementiae, vt omnia eum, aut secundum diuinitatem, aut secundum humanitatem locutum fuisse putemus. **ATH.** Si ergo secundum professionis tuæ sententiam, aliquanta diuinitati, nonnulla verò humanitati adscribenda sunt, cur nõ hoc quod ait: Pater maior me est, humanitati, & quod ait: Ego & pater vnum sumus, diuinitati reputamus? Nanq; vt noueris, secundum id quod homo erat, eum dixisse, pater maior me est, ait: Si diligeretis me, gauderetis utiq; quia vado ad patrem, quia pater maior me est. Rogo itaq; cum filius secundum diuinitatis suæ potentiam vniuersa impleat, nec sit aliquis locus eadem diuinitate vacuus, vt pote, qui cœlum & terram atq; inferna pari omnipotentia impleat, quomodo ait, vado ad patrem, cum quo & semper erat, & à quo nunquam recesserat? Eius enim est ire, & venire, qui aliquibus locorum terminis circumscribitur, & eum in quo erat, deserens locum, ad eum ubi non erat, veniat: nisi, quia utiq; de illo, quem adsumpserat homine, loquebatur, quod erat iturus ad patrem, à quo & venturus est iudicare viuos & mortuos. Cæterum, verbi diuinitas vniuersa implens, nullis locorum terminis separatur, sicut nihil est vnde discedat, ita nihil est quo veniat. Et hoc modo apparet, secundum id quod homo est, non solum patre, verumetiam angelis minorem. Nam si, secundum id quod Deus est, eum minorem accipere volueris, pari conditionis necessitate etiam angelis, secundum diuinitatis naturam minor esse videtur. Denique Apostolus ait, nec non & Psalmographus: Minorasti eum paulò minus ab angelis. Si ergo nulla ratione admittitur, vt secundum id quod Deus est, maior angelis habeatur, apparet hoc minorationis officium, non Deo verbo, sed homini reputandum adsumpto. **PROB.** Vt tua in omnibus fulciatur adsertio veritate, conuenit à tuis partibus, patrem, & filium, & spiritum sanctum, diuinorum testimoniorum lectione vnus approbare substantiæ. **ATHA.** Quoniam excellentiam tuam perspicio huic rei instantissimè ac fideliter innuere, vt patrem, & filium, & spiritum sanctum vnus esse substantiæ demonstremus, atque filium de patris substantia natum, ex diuinis voluminibus approbemus. Quanquam omnium prosecutionum mearum sententia ita se habere monstratur, vt sicuti hominum vel quorumlibet animalium

m ij genus

Luca: 3

Galat. 4

Ioann. 14

Verborū
Christi quā
dam diuini-
tati, quæ
dā huma-
nitati con-
ueniunt
Ibidem
Ibidem
Omnipo-
tentia Dei
oia implet

Christus
vt homo,
angelis in-
ferior est
Psalm. 8
Hebraeo, 3

ND.
et aliter est.
ero, in Doct
us, ac si dicit
et hanc part
uina scripse
m intellige
& bonitatis
corporaliu
rim non pe-
timonia. Vt
o ab eo, cui
diuersum te
se, sed vnu
testimonia,
atur procul
sicut vider
ere filium de
Deo natus,
relo vni de
in similitu
lius, aliter
fateris, cur
em qui di-
ligentē ten-
io vergit ap
& ipse cum
do docuer
m vere, &
vertit, vt
q, sicut ho-
is consecra
en infide-
ris substare
vtero legi-
tatis, verū
one proce-
monis pro-
m diuinit
obati, in
ego locu-
nifestum
rietatem de-
generati
angelicū pro-
s sanctu
sacerdot
ut plerūq
ge. Non q
pendum d
clerum d

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

genus suæ substantiæ similes gignat, nec homo bouem, nec bos hominem generet, sed ad suam similitudinem, id est, suæ substantiæ, vnaquæque res procreetur, mirari vtique non debeo, Deum potuisse de sua substantia filium generare, cui totum posse subiectum est. Sed, vt scripturarum testimonia mea oratio peruagetur, aggredior ipsius opitulatione munitus, filium de patris substantia ineffabiliter natum esse, diuinis oraculis approbare, vt dum luculento disputationis tramite, non ex argumento philosophicę artis veniente, sed, vt dixi, de diuinis scripturis demonstrauero documentis, tum demum Arius obmutescat, quum filium de paterna substantia genitum, legalibus eloquijs me docente cognouerit. Paulus Apostolus de filio ad Hebręos scribens, ait: Quum sit, inquit, imago inuisibilis Dei, & figuram substantiæ eius gerens. Hieremias quoque prudentissimus prophetarum, de Dei patris persona concionatur, & dicit: Si stetissent in substantia mea, & audissent verbum meum, auerterem eos à studijs eorum pessimis. Et vt eum de filio dixisse probaret, subiungit idem Propheta, & dicit: Quis stabit in substantia mea, & videbit verbum meum? Verbum enim esse filium de patris substantia Dauid Prophetatestatur, dicens: Eruçtauit cor meum verbum bonum. Ioannes quoque Euangelista sciens apud patrem verbum, id est, filium in principio apud patrem esse, & à patre verbum nunquam separatum fuisse, in principio Euangelij, id est, annunciationis suæ posuit, dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Item alio loco scriptura tradit, dicens: Initium operis verbum. Non quod in creatione verbi, id est, à filij creatione cæteras coeperit facere creaturas, sed quia per verbum Dei, id est, per filium omnia creata noscuntur. Vnde Dauid Prophetam ponit, & dicit: Verbo domini cæli firmati sunt. Et vt spiritum sanctum huius operis socium ostenderet, ait: Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Multa sunt enim, quæ de filio scripturæ diuinæ perhibent testimonia, quod de substantia patris, id est, de eo quod ipse est, genitus demonstratur, de qua substantia non tantum similis, sed coequalis patri filius comprobatur. Hæc fides est, quam Christus apostolistradidit, & ab apostolis ad nos vsque peruenit. Nec possumus eam in aliquo immutare, quàm constat nos debere ab initio, vt data est, fideliter conseruare. ARRIVS. E superiori prosecutione mea ita exorsus sum, quod Athanasium perfidia cæcitatisc præcipitat in profundum. Dum enim vult facundiam sui sermonis ostendere, nescius in crimen versatur scripturæ diuinæ, eo quod in substantia Dei coæquet filium genitori, quum ipse filius de se protestetur, & dicat: Pater maior me est, & qui me misit, ipse mihi mandatum dedit. Et non ego veni, sed ille me misit, & non veni facere voluntatem meam, sed eius, qui me misit: & sicut dixit mihi pater, sic loquor, & quod dedit mihi, seruaui: & omnia quæ dedit mihi, nemo aufert à me: & rogabo eum, & exhibebit mihi plus quàm duodecim legiones angelorum: & si hic calix non potest transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua: & transeat à me calix iste, non sicut ego volo, sed quod tu: & quæ sunt ei placita, facio semper: & sedere ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis: Et dedit illi nomen quod est super omne nomen: Et exaltauit puerum suum: & propterea vnxit te Deus Deus tuus: & excitaui eum à mortuis: & sedere fecit ad dexteram suam. & multa his similia, quæ studio breuitatis omitto. Si ergo maiorem habet, si missus est, si spontanea voluntate non venit, si voluntatē suam non fecit, si quod ei dicitur, loquitur, si sibi data custodit, si rogat, si pro calice deprecatur, si nomē ab alio accepit, si sedens discipulis petentibus propria potestate non tribuit, si

Hebræ. 1
secundum
aliam lite
ram.
Hierc. 23
secundum
aliam lite
ram.

Verbū est
filius.
Psalm. 44

Ioannis 1

Psalm: 32

D

quæ

DISP
Ape sunt pat
qui de sua su
aduersum ta
coe proclata
perhibitione
dullimilis pa
fidei cratic
elatione ter
stimonij, c
cuncta quæ
eius creati
ma serij, q
lo nihilo er
lium suur
qui sub le
tre, quan
probatu
sic ab eo
tem patre
agnosce
firmate
xi mihi p
audito hoc
ta, tunc m
ter, ea loq
B dedit mihi
enim diu
omni pote
dentiam de
vinitatem
inuisibilita
habere dedi
uisibilitate
vna quæ
omnia tu
eo, & alia
sua esse qu
angelica, q
vnaq; parte
niant, sicut
dementiam
vnt. Roga
vinitate
hominum
cepit, in De
dunt propin
pa eum ad
fragilitate
dubietate
vt christum

A que sunt patri placita facit, & ab eo à mortuis suscitatur, æquum non videtur, vt qui de sua subiectione tanta ac talia dicit, patri efficiatur æqualis. **PROB.** Si aduersum tam copiosa diuinę autoritatis testimonia, quę ab Arrio de subiectione prolata sunt, aliquid Athanasio competere videtur, edicere non moretur, su perstitione sermonis exclusa, & ex diuinis potius voluminibus, aut similis, aut dissimilis patri filius, vel coæqualis demonstratur, vt agnita veritate, quę sanę fidei ac rationi conueniunt, roborentur. **ATHA.** Quantum velit percurrat in elatione sermonis Arrij calliditas, & sibi de autoritate diuinę legis plaudent testimonijs, quibus videlicet nititur ab æqualitate patris filium lequestrare, & tuncta quę ab eo proluxius inserta noscuntur, iisdem etiam testimonijs à nobis eius intentio absq; vlla difficultate prosterneretur. Christus igitur filius Dei in forma serui, quam adsumpsit ex virgine, patri dicitur esse subiectus, Apostolo Paulo nihilo minus adfirmante: Vbi venit, inquit, plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege. Ille itaq; dicitur esse subiectus, qui sub lege ex muliere nascitur generatus, & in ea forma minorem iudicat patre, quam adsumpsit ex virgine. Nam in forma Dei patris angelicus ei chorus probatur præbuisse ministerium. Ita enim in Euangelio scriptum est: Et discessit ab eo diabolus, & venerunt angeli, & ministrabant ei. Obijcit quod voluntatem patris fecerit, & non suam. In hoc magis laudabilis huius verbi dicto debet agnosci. Quia qui patris voluntatem facit, æqualitatem ostendit, Apostolo confirmante: Hęc enim voluntas Dei in Christo Iesu. Nam quia addidit: Sicut dixit mihi pater, sic loquor. Quis hominum genus, quod rectum est intelligens, audito hoc verbo turbetur: Si enim aliter Christus quàm Deus pater loqueretur, tunc magis patri inæqualis vel dissimilis diceretur. Si verò quę loquitur pater, ea loquitur filius, nunquam inæqualis patri, aut dissimilis inuenitur. Quod dedit mihi, inquit, seruauit, & omnia quę mihi dedit, nemo aufert à me. Dona enim diuina hoc modo intelligenda sunt filio attributa. Dedit enim filio pater omnipotens omnipotentiam, maiestatem maiestati, virtutem dedit virtuti, prudentiam dedit prudenti, præscientiam præscienti, æternitatem æternitati, diuinitatem diuinitati, coæqualitatem æqualitati, immortalitatem immortalitati, inuisibilitatem inuisibilitati, regi regnum, vitam vitam, & non aliam ab ea, quam habet dedit, & quantam habet tantam dedit, vel si qua alia quę pater filio indiuisibiliter & inseparabiliter contulisse monstratur. Sed hęc omnia nascenti potius quàm indigenti dedisse probatur, cui à filio dicitur: Omnia mea tua sunt, & omnia tua mea sunt. Si ista omnia quę perhibetur pater filio contulisse, alia in eo, & alia videntur esse in filio, mendacem sine dubio facimus filium, qui dicit sua esse quę patris sunt. Sed si in his quę dixit, mendax filius inuenitur, & Euangelista, qui dicit æqualem se faciens Deo, omni veritate fallitur. Ac si ita erit, vt nec pater filio integrè, aut veraciter aliquid contulisse monstratur. Sed si vera sunt, sicuti sunt, quę pater inseparabiliter & indiscretè contulit, conticescant dementium hominum linguę, quę nituntur filium à paterna substantia separare. Rogat filius patrem, vt hominem verum se gestare contendat. Nam vt diuinitatis suę intimaret potentiam, mari imperauit & ventis, & quinque milia hominum de quinque panibus saturauit. Calicem passionis, vt homo tristis accepit, vt Deus autem fontem aquę viuę salientis in vitam æternam credentibus propinauit. Accepit nomen, vt in hoc nomine cęlestia & terrestria & inferna eum adorent. Exaltatus est de imis ad superiora, id est, de carne humanę fragilitatis, ad eum conscendens, sedet ad dexteram maiestatis, vt eum non dubitet humana infirmitas sequi, vbi caput suum viderit gloriari. Vinctus est, vt chrismatibus ipsius vnctione malo prioris hominis delicto purgemur. Excitatus à

Galat. 4
Christus
deus ange
lis maior
patri coæ
qualis est
Marth. 4

1. Thess. 3

Que pater
filio dede
rit

Ioann. 5

Cur filius
patrem ro
gauit

Nomē Ie
su

m iij tus à

tus à mortuis est, vt nos exēplo suæ resurrectionis, à mortis aculeo liberaremur. Sed & discipulis petentibus, non se posse dare testatur, ne inter eos diuortium nasceretur. Nam qui ait: Nō est meum dare vobis, ipse iam dudum discipulis duodecim iudicandi tradidit potestatem. Quæ sunt patri placita fecit, quia contraria facere nescit. Nam qui ait: Veni non vt faciam voluntatē meam, sed voluntatem eius, qui me misit, Dixit, vt faciam voluntatem tuam Deus meus volui, & voluntariè sacrificabo tibi. Qui ait: Pater maior me est, dixit: Ego & pater vnum sumus, & sint in nobis vnum, sicut ego & tu sumus vnū, & omnia mea tua sunt, & tua mea sunt, & creditis, quia ego in patre, & pater in me est: & quæ pater meus operatur iustissimè, & ego operor: & sicut pater suscitatur mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat: & qui me videt, videt & patrem, quia ego & pater vnum sumus: & qui me odit, & patrem meum odit: & clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te: & ego te clarificaui super terram, & manifestaui nomen tuum hominibus. Et vt omnis humanæ caullationis quiescat intentio, Ioannem Euangelistam cuius superius vsus sum testimonio, proferam testem, qui ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbū. Si hæc tantæ diuinitati conueniētia quibus patrem & filium vnum esse docuimus perfidis non sufficiunt, alia si videtur, superadijciam. P R O. Si huic tam valida & certæ persecutioni Arrius nisus fuerit obuiare, certum est eum non rationē sequi, sed verborum irrationalium campos effrenatus euagari, qui vsq; nunc triū substantiarum rationem, vt superius passus est, sicut Athanasius vnus permultis docuit documentis, per (nescio) quam nebulosam caliginem circumiens adsertionem suam nequiuertit demonstrare. A R R. Nunquid quia ex diuinis oraculis Athanasius, nescio quibus iam articulis filium vnus substantiæ & patri coæqualem esse, ausu temerario nisus est affirmare, & spiritum sanctum, qui patris vel filij minister est, isdem debet æquali confessione conferre, cum ipse filius dicat: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & mittam vobis spiritum veritatis, & spiritus à me procedet, & quem pater mittet in nomine meo, & pater ad mortuorum ossa dicit: Dabo spiritum meum in vos, & viuetis. Nunquid is, qui à patre mittitur vel procedit, isdem debet equari, cum propheta in Psalmo de eo testatur, dicens: Ecce dominus formans tonitruum, & creans spiritum, prorsus nūquam mihi vlla ratio poterit persuadere, q̄ creatura poterit coæquari creatori, aut vna cum eodem possit potestate potiri. A T H. Si iudicis clementia permisum tribuit & largitur, ex diuinis autoritatibus etiam spiritum sanctū non creaturam esse, sed Deum & creatorem cum patre, & filio breuiter demonstrabo. P R O. Vt tua professio cōtinet, approba breuiter quod ratio exigit documentum. Non ex argumento sermonis, sed ex diuinarum scripturarum testimonijs, spiritum sanctum patri vel filio coæqualem esse, aut sicut ipse passus est Deum, vel creatorem communi operis esse ostende. Vt dum hæc veridicis testimonijs approbaueris, Arrius à sua intentione vere fidei professione conuictus, abscedat. A T H. Priusquam spiritum sanctum Deum esse perdoceam, eundē creatorem esse cunctorum verbis legalibus approbabo. Scriptum est enim: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et in Solomone: Et ipse, inquit, creauit ea per spiritum suum. Et in Psalmo: Emitte spiritum tuū & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et in libro Iob: Spiritus diuinus est, inquit, creauit me. Et in libro Iudith: Tibi, inquit, seruiet omnis creatura tua, quoniam dixisti, & facta sunt, misisti spiritum tuum, & ædificauit. Tantæ enim potestatis, vel creationis spiritus sanctus ostenditur, vt ipso cooperante corpus domini Iesu Christi, qui nobis in sacramento fidei datus est, in vtero virginis formaretur, Euangelista dicente: Ne timeas Ioseph accipere Mariam coniugem tuam.

De spiritu
sancto an
coæqualis
sit

Spūs san-
ctus non
est creatus,
sed Deus.

Spiritus san-
ctus crea-
tor est

A am. Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Et item: Priusquam, inquit, conuenirent, inuenta est in utero habens de spiritu sancto, non quod saluatoris nostri pater dicendus est spiritus sanctus, ut duo credantur patres, sed quod cum patre & filio idem spiritus sanctus cooperarius & vnus potestatis est, cum iisdem socius inuenitur, domino affirmante: Ite, inquit discipulis, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ergo si minister est (ut tua sacrilega continet professio) quousque eo in sacramento fidei nihil confertur credentibus. Nam sicut dominus apostolos ad predicandum destinauit, pari etiam modo spiritus sanctus facere declaratur. Ita enim in Actis Apostolorum reperimus scriptum. Porro enim cogitante de visione, dixit ei spiritus sanctus: Ecce viri quaerunt te, exurgens vade cum eis nihil dubitans, quia ego misi eos ad te. Et iterum: Segregate mihi Barnabam & Paulum in opus quo adsumpsi eos. Et iterum: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus constituit episcopos. Nam etsi vniuersa cum patre & filio, ut superius ostensum est, procreauit, in quo minoris vel ministri personam, ut ipse fateri non metuis, tanta maiestas habebit. Sed & Deum esse, sicut promississe mememini, his testimonijs approbabo, Dauid Propheta dicente: Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Nulli itaque dubium est, quod omnes Prophetarum, non nisi per spiritum annuncient vel loquantur, sicut in Euangelio scriptum est: Cum venerit, inquit, spiritus ille sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ipse vos docebit, & ventura annunciabit vobis. Et item per prophetam dñs dicit: Noluerunt audire sermones meos, quos mandavi in spiritu meo per os Prophetarum priorum, dicit dominus. Sed nolo pastifera prata, diuine legis testimonio percurrentes, longius à nostra propositione euagemur ad id, quod promissimus, reuertamur. Ad Hebræos quoque Paulus gentium predicator scribens, ait: Testificatur autem nobis spiritus sanctus, & hoc est testamētum quod dispono ad eos post dies illos, dicit dominus. In Actis Apostolorum, ad Ananiam dixisse Petrum meminimus, ut in subsequentibus dicit: Non es mentitus hominibus, sed Deo. Et Paulus ad Corinthios: Diuisiones autem donationū sunt, idem verò spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt, idem ipse dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce spiritus sanctus predicante Apostolo, idem Deus, idem dominus declaratur. In Euangelio, sicut iam dictum est, ipse dominus dicit: Spiritus est Deus. Item ad Corinthios Paulus scribens, ait: Dominus autem spiritus est. Et ad Ephesios: Nolite, inquit, contristare spiritum Dei. Item ad Corinthios: Nescitis, inquit, quia corpora vestra templum in vobis est spiritus sancti, quem habetis à Deo? Et ostendens eum in humanis corporibus habitantem, adiungit & dicit: Glorificate ergo, & portate Deum in corpore vestro. Nam ut deus & dñs esse manifestissimè spiritus sanctus demonstratur, ad Mariam angelus dixit: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, propterea & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Ecce quātis diuinorum testimoniorum documentis, spiritum sanctum Deum, & vnus potestatis vel societatis cum patre & filio esse docuimus, quid aliud in perfidis remaneat responsionibus ignoro. Paulus itaque Apostolus, spiritum sanctum cum patre & filio vnā societatem habere, apertissimè demonstraui, dicens: Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas & societas spiritus sancti cum omnibus vobis. **P R O B.** Si post innumerabilia testimonia remansisse aliquid Arrio videtur, proponere non grauetur, quanquam (ut reor) nihil illi responsionis remanserit, qua videlicet possit Athanasium de vnus substantiæ, id est, *ὁμοιοῦ* ratione depellere. Sed ne postmodum de aliqua oppressione causetur, à nobis nullus ei ad respondendum adimatur

Spūs sanctus non Christi pater

Actōrū 4

Spūs sanctus Deus est

Actōrū 5

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

mitur locus. ARR. Nulli dubium est, quin magicis artibus Athanasius non desinat iudicium pervertere sensus, ut rectæ fidei tramitem erga eos, qui eam religiosè sectantur & colunt, tenere non possint. Et idcirco quod in examine tui culminis explicare non valeo, principis iudicio reseruo, ubi veritatis indago præpollet, & magicas artes ob veræ fidei observantiam prævalere non posse credendum est. ATHAN. Qui suis adsertionibus adesse non possunt, quibuslibet fallacibus argumentis vel cavillationibus excusationem sibi inuenire non desinunt, sicut nunc facere Arrium plenius vestra perspicit magnitudo. Mihi verò ad omnia quæ ab eo in culmine vestri præsentia posita sunt, veram fidem vendicanti, respondisse sufficiat. PROB. Imperitioris & minus de scientia præsumentis est, prauitati potius studium dare, quàm veritati patientiã comodare, cum id adsertoribus fidei conueniat, veritatem potius sequi, quàm erroris vel falsitatis compede præpediri, horum igitur mos est, qui cum suæ perfidiæ causam ad finem usque venire conspexerint, metuẽtes ne cunctis hominibus eorum perfidia innotescat, ad potioris se conferre præsentiam, ignorantes, quoniam & illic veritati victoria tribuitur, ubi potentiæ liberalis sententia promulgatur. Frustrà igitur Arrius videtur de nostro iudicio ad principis appellare præsentiam, cum in conflictu certaminis, nihil aduersus se senserit prauitatis, qui suam ignauiam, quibuslibet modis obtegere cupiens, nisus est ad principis conferre præsentiam, quem constitit Athanasium, ab ἁμωσιου defensione, quod est vnius substantiæ, diuellere penitus non potuisse. Sed (ut eius superflua decreuit intetio) eum ne faciat, nullo modo refrenabo. Ne victi personam non sustinens, de adempto temporis spatio gloriatur. Meæ verò solertiæ erit, vniuersa quæ ab vtrisque in nostra cognitione prolata sunt, gloriosi sensibus principis intimare, ut falsidicis ambagibus procul amotis, ad victoriæ palmam Athanasius, puræ fidei adsertor, valeat peruenire.

Sententia
iudicis

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI-
ni, de Arriana & Catholica confessione,
ad Theophilum.
Liber I.

Psal. 109

Psal. 2

Ioan. 18.
Ioannis 15

Arriani dicunt, filium Dei non de substantia Dei patris genitum, sed extrinsecus creatum. Ego credo Dei filium de patris natum substantia, non creatum, sicut & spiritum sanctum paraclitum, qui est filij, à patre procedentem. Et ideo dico ἁμωσιου ad filium patre dicente: Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te. Similiter & filio attestante: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Nam & cū tēpore passionis, Pilatus ab eo accusantibus Iudeis requireret, si rex esset, respondens dñs, ait: Ego in hoc natus sum. De spiritu quoq; sancto dñs dicit: Spiritus sanctus, qui à patre meo procedit. Constat ergo secundum vnam diuinitatis substantiam filium genitum à patre, non creatum. Et spiritum sanctum à patre procedentem, & totum esse filij, sicut fons de fonte est, & lumen de lumine.

Arriani dicunt non semper fuisse cum patre, aut apud patrem filium, vel spiritum sanctum. Ego credo, Dei filium, secundum diuinas scripturas, verbum, virtutem, & sapientiam patris esse. Et ideo confiteor, nunquam patri suum filium defuisse,

DE
deralle, qui
verbo, sine
tionem Euz
apud Deum
per ipsum f
ne spmro la
Arriani
redomitate
non libit
potebant
conquepa
nos & vni
imperio, s
cum apuc
se peccat
propria
bea po
in dom
hoc p
renu
que prop
aniam n
rum refan
Spiritus v
spirare, no
docet Ha
prout val
gite diris
numera s
vni libit
aurem acc
mam, secc
to: Et iudi
Arriar
ritus san
& à patre
filio dicit
a patrem
tut etiam
pius Apol
tuo De in
eum de p
primi et c
capit pa
Arriani
libem, in
do secc
um & de
Et à pa
dico mi

A defuisse, quia nunquam ei paternitatis defuit nomen, ut non sine sapientia, sine verbo, sine virtute propria pater aliquando credatur fuisse, secundum prædicationem Euangelistæ Ioannis dicentis: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt. Omnia, ait, per ipsum facta, non ipsum factum, sicut nec sine spiritu sancto aut pater aliquando, aut filius fuit.

Ioannis 1

Arriani dicunt, nullam habere filium potestatem, nisi à patre aliquid acceperit. Similiter & de spiritu sancto, nisi à filio acceperit. Ego credo secundum diuinam substantiam, sicut verbum, virtutem, sapientiam, brachium, manum, ita & potestatem filium esse patris. Nam secundum ipsius domini sententiam: Quæcunque pater facit, hæc eadem similiter & filius facit. Et sicut pater suscitatur tuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Leprosus namque non ex alterius imperio, sed propria mundat potestate, dicens: Volo, mundare. Sic & paralyticum apud ludæos ignorantes Deum esse verum, cum illi dicerent, neminem posse peccata dimittere, nisi solum Deum, manifestissime & Deum se prodidit, & propriam ostendit potestatem, dicens: Ut sciatis autem, quia filius hominis habeat potestatem in terra dimittendi peccata, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Similiter & cæcorum examinatur fidem, dicens: Creditis quia hoc possum facere vobis: Illis confessis, quod in ipsius esset potestate, sanctitatis remedium infert, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis. De passione quoque proprii corporis adsignans, quod in sua esset potestate, ita ait: Nemo tollit animam meam à me: potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum resumendi eam. Et alia infinita. De spiritus etiam sancti potestate ipse ait: Spiritus ubi vult inspirat. Vtiq; ubi propria voluntate atq; diuinitate voluerit aspirare, non ubi iussus fuerit. Sicut & de donis gratiarum Apostolus prædicans,

Ioann. 5

Marci 5

Matth. 91

Ioann. 10

Spiritus sancti potestas
1. Cor. 12

B docet: Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Nam propria & ipse potestate & Prophetas replet, & Apostolos eligat dirigit, ac Episcopos, sicut in Actis Apostolorum legimus, constituit. Innumera sunt etiam alia testimonia, quæ nunc longum est exponere. Et ideo sicut vna substantia, ita vnam potestatem patris, & filij, & spiritus sancti credo. Quod autem accepit filius, secundum hominem accepit, id est, secundum seruilem formam, secundum nostræ conditionis naturam, ipso domino in Euangelio dicente: Et iudicium dedit ei facere, quia filius hominis est.

Filiū accepere quædam a patre, quò intelligatur

Arriani dicunt, non totum patrem capi posse à filio, vel conspici, sicut nec spiritus sanctus filium aut videt aut capit. Ego credo, quod sicut filius in patre est, & à patre totus videtur, ita & pater à filio totus videtur, & totus est in filio, ipso filio dicente: Ego in patre, & pater in me est. Et: Sicut nouit me pater, & ego noui patrem. Similiter & de spiritu sancto, Apostolo prædicante: quod spiritus scrutatur etiam profunda Dei. Et sicut nemo nouit quid sit in homine, secundum ipsius Apostoli sententiam, nisi spiritus hominis, qui est in homine. Ita & quæ sunt Dei nemo nouit, nisi spiritus qui est in eo. Nam & dominus in Euangelio etiam de paruulis sic ait: Quia angeli eorum semper vident faciem patris. Impium est credere, quod filius & spiritus sanctus non totum aut intueantur, aut capiant patrem.

Arriani dicunt, vnum tantum Deum perfectum, omnipotentem, incapabilem, ingenitum, interminabilem patrem solum & immortalem. Ego credo secundum diuinas scripturas, Deum & dominum patrem ingenitum, Deum & dominum filium de patre genitum, Deum & dominum spiritum sanctum à patre procedentem, & in filio manentem. Filium autem sicut in deitate non dico minorem, ita in forma serui, quæ passioni succubuit, minoratum confiteor, Apostolo

Apostolo

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Hebræ. 2. Apostolo dicente: Eum autem, qui modicum ab angelis minoratus est, vidimus Iesum propter passionem mortis. Et ideo in tribus personis non tres deos sentio, sed vnum Deum & dominum, substantia, diuinitate, potentia, & qualitate, atque perpetuitate, adoro & colo, sicut in lege præceptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.

Arriani dicunt, patrem solum inuisibilem Deum, & maiorem, & ideo solum colendum atque adorandum. Ego credo secundum diuinam substantiam ac maiestatem, spiritum patrem, spiritum filium, spiritum queque spiritum sanctum, domino in Evangelio dicente: Spiritus est Deus. Et ideo, ut dixi, secundum diuinam substantiam inuisibilem confiteor patrem, inuisibilem filium, inuisibilem spiritum sanctum: & neque maius aliquid, neque minus in deitatis substantia credo. Propterea eundem reddo honorem filio, & spiritui sancto, quem & patri, præcipiente domino: Ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem, quia qui non honorificant filium, non honorificant patrem. Et de spiritu sancto ipse ait: Qui blasphemauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Propterea igitur vnum Deum in trinitate credo, diuina scriptura docente: Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est.

Arriani dicunt, Dei filium secundum diuinitatis substantiam, & visibilem, & minorem. Ego credo in forma Dei, sicut superius approbauimus, inuisibilem, ipso ad Moysen dicente: Nemo videt faciem meam, & viuit. Aequalem vero per omnia patri, excepto eo, quod ille ingenuus, & ille est genitus. Apostolo prædicante de eo: Qui quum in forma, inquit, Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse æqualem Deo.

Arriani dicunt, ita filium vel spiritum sanctum ab arcanis patris extorrem, ut nihil secretarum dispositionum nouerit, nisi reuelatum à patre, quod voluerit filio reuelare, & spiritui, quod à filio fuerit manifestatum. Ego credo filium à patre, & patrem in filio, spiritum quoque sanctum paraclerum, qui procedit à patre & filio, esse & patre, quia & à filio procedit, sicut & in Evangelio scriptum est, quod per insufflationem suam dederit discipulis suis spiritum sanctum, dicens: Accipite spiritum sanctum, cuius remiseritis peccata, remissa sunt: cuius retinueritis, retenta sunt. Et ideo inseparabilem confiteor trinitatem, nec extorrem filium, aut spiritum sanctum, sicut Hæretici loquuntur, à Deo patre dico, quoniam filius, qui est sapientia Dei patris, ipse est & voluntas patris, quæ semper in ipso fuit, & est. Ipse est magni consilij angelus, & per ipsum condita sunt omnia, sicut Apostolus Paulus prædicat, quæ in cælis, & quæ in terra sunt visibilia & inuisibilia. Et Ioannes Euangelista docet, quod omnia per ipsum facta sint, & sine ipso factum est nihil. Nam & sicut per ipsum omnia facta diuinæ scripturæ loquuntur, ita & quæcunque filius facit, ipse se cum patre facere testatur, dicens: Pater autem in me manens ipse facit opera. Per hæc ostendens, quod nunquam pater sine filio, qui est sapientia, verbum, voluntas & virtus patris, aliquid aut disposuerit, aut fecerit, nec sine patre filius. De spiritu vero sancto dubium non est, quod nihil ignoret, nec sit extorris à patre, cum sine spiritu suo patrem fuisse aliquando summæ dementiæ est dicere, quoniam ipse scrutatur, secundum Apostolum, sicut sæpe dictum est, profunda & alta Dei. Et quod idem spiritus filij sit, multis scripturarum testimonijs probauimus: & quod totus maneat in filio: & sicut procedit à deo patre, ita procedit à filio, ut tota trinitas vnus credatur Deus. Nihil ergo est quod faciat, vel disponat pater sine sui sapientiam: nihil quod nouerit, vel disponat sine suo sancto spiritu, de quo Propheta sic ait: Spiritus paracler, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis: quæ omnia in Deo, qui est trinitas, consistunt.

Arria-

Sed hoc quicquid est rei, iudicandum tibi optime lector relinquitur

Coloss. 1

Ioann. 14

1. Corin. 2

DE
Arriani
ter homine
deitatis in
nec vnan
dit in coelu
Arriani
non erat,
pater, &
semper su
ne suo ver
centur pa
verbum,
bus factu
quocumq
ter sine f
Arria
do Deo
atque im
Iesum
tey, qu
Ipsiteru
ni spirit
xus est ex
tate carni
comprob
stam Iesu
sine corru
angelista
in tribus
Arria
sancti spir
& spiritus
stantia, v
tum est, s
do ergo
per patri
videri dic
erit quæ
& sic ut re
nisi se scite
Iohannes
Iohannes
tum sed q
est ab ip
indivisa
eius rege
num est,
filius ma
ratem ad
nullo ad

A Arriani dicunt, Dei filium non fuisse in cœlis apud patrem, tempore quo inter homines versaretur. Ego credo Deum Dei filium secundum suę potentiam deitatis in cœlo, & in terra fuisse incarnationis suę tempore, & totum replere, Ioann. 5
nec vnquam defuisse, ipso ad Nicodemum in Euangelio dicente: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo.

Arriani dicunt, quodd filius Dei erat, quando nō erat, & antequam nasceretur non erat, & quodd ex nullis extantibus factus est. Ego credo vnam substantiam patris, & filij, & spiritus sancti. Propterea filium, qui est sapientia patris, in eo semper fuisse, & ex ipso genitum confiteor, quia nunq̄ fuit tempus, quo pater sine suo verbo, & sapientia fuisse à fidelibus credatur; nec filius sine suo aliquādo extitit patre, Euangelista dicente, & sapius repetente: Quod in principio erat verbum, & semper erat, & Deus erat, & apud Deum erat, nec ex nullis extantibus factus, sed in patre, & apud patrem, Deus apud Deum semper erat. Spiritus quoq; sanctus & fuit, & est semper in patre, & procedit ex ipso, nec vnquam pater sine sua sapientia, qui est filius, nunquam sine suo fuit sancto spiritu.

Arriani dicunt, Dei filium passibilem, & in sua substantia mortalem. Ego credo Deum verbum, & sapiētiam patris; quia vnum cum patre est, impassibilem atq; immortalem in sua substantia. Passibilem autem atq; mortalem hominem Iesum Christum, de Maria virgine adsumptum, qui Dei verbo vnitus est, confiteor, eodem domino dicente: Spiritus quidem promptus, caro autem infirma. Ipso iterum dicente: Quod natum est de carne, caro est; & quod natum est de spiritu, spiritus est. Sic & Apostolus Corinthijs prædicat, dicens: Nam etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute Dei. Crucifixus ergo ex infirmitate carnis nostrę, sed viuit ex sua virtute, quia filius Dei Deus, & virtus patris comprobatur. Ipse quippe via, veritas, & vita est. Ipsum etiā hominem Christum Iesum post passionem de sepulchro à Deo verbo, à quo & adsumptus est, sine corruptione die tertia resuscitatum confiteor, ipso ad Iudæos, secundū Euangelistam Ioannem, de templo corporis sui dicente: Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo illud. Matth. 26
Ioann. 3
2. Corin. 13

B Arriani dicunt, tres diuersas substantias, ac dispares personas patris, & filij, & sancti spiritus. Ego non diuersas substantias ac dispares personas patris, & filij, & spiritus sancti credo, sed tres personas perfectas, equales, & æternas, vnus substantiæ, vnus potentiæ, vnus virtutis ac maiestatis confiteor; quia quod diuersum est, vnum esse non potest; & quod gradibus censetur, æquale non est: Credo ergo Dei filium, Dei verbum, Dei virtutem, & Dei sapientiam æqualē semper patri. Non enim se ipse filius vnum cum patre, nec patrem in se, & se in patre videri diceret, nisi se sciret æqualem, nec eadem similiter faceret, quæ pater, aut etiā quæ ipse velit profiteretur, nec se à patre processisse, atq; in mundū venisse, & iterū relinquere mundū, & ire ad patrē, manere etiā in se patrem prædicaret, nisi se sciret de substantia sui genitū patris. In Euangelio quippe Ioannis, non quia Iudæi loquerētur, sed quia ipse se filius æqualē faciebat Deo patri, quando eum Iudæi quærebant lapidare, adserit, dicens: Non solū de hoc, quia soluebat sabbatum, sed quia filium Dei se dicebat, æqualem se faciens Deo. Itaq; quodd æquale est, dispar esse non potest, vna est em̄ patris, filijq; substantia, vna virtus, vna atq; indiuidua potestas. Cū nemo, sicut ipse in Euangelio ait, de manu filij proprias oves rapit, nec quisquam de manu patris easdem rapere potest. Et quod vnum est, diuersum esse non potest. Eodem iterum dicente, quum iam præmisset vnam eandemque suam patris potentiam, postea ipsam substantiæ vnitatem adsignat, dicens: Ego & pater vnum sumus. Spiritus quoq; sancti ita in nullo dispar est persona, neque diuersæ substantiæ quàm pater & filius, vt ipse Ioannis 24
Ioannis 5
Ioann. 10.
idem

idem sit spiritus sanctus procedens à patre, qui est & filij; nec aliquādo defuit patri, sicut nec filio, vt quemadmodum sine initio semper, atq; in creatione mundi cum patre fuit & filio, ipse etiam confirmauerit omnia atq; illuminauerit: ita & sacramentum baptismi, non nisi sub vnius inuocatione atque virtute, sicut nec sine patris, & filij visitatione impleatur. Nec membrum quis Christi, & tēplum Dei, secundum Apostolum Paulum, efficitur, nisi quem spiritus sanctus & elegerit, & sanctificauerit, atq; vt Deus propria potestate, in eo quem ipse elegerit, habitauerit.

2. Corin. 6

Arriani dicunt, post occasum mundi, regnum filij Dei finiendum. Ego adsumptum in cœlum vnitum hominem ex Maria virgine Deum credo, quem & sedere ad dexteram patris confiteor, cui omnis potestas in cœlo, & in terra datur. Ipsum quoque iudicaturum viuos & mortuos, cuius regnum nunquam finiendum esse confiteor, dicente Daniele Propheta: Aspiciebam in visionem noctis, & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem & regnum, & omnes populi linguæ ipsi seruient: potestas eius eterna, quæ non aufertur, & regnum eius, quod non corrumpitur. Filium scilicet hominis loquitur Propheta accepisse potestatem, & honorem, & regnum. Quod autem de filio hominis veraciter hæc, id est, de adsumpto homine dicta sint, ipse dominus manifestius in Euangelio sic ait: Videbitis, inquit, cœlum apertū,

Marc. 14.

Actorū 1

& filium hominis sedentem à dextris Dei. Et iterum: Videbitis filium hominis venientem in nubibus, cum gloria magna, & maiestate. Similiter & angeli ad Apostolos dixerunt: Hic Iesus, qui adsumptus est à vobis, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Propterea credo filio hominis ex Maria virgine adsumpto, omnem potestatem in cœlo, & in terra datam, quam antequam à Deo verbo adsumeretur, non habuit. Nam Deus verbum, & Deus filius, qui est sapientia, virtus, potestas, & voluntas patris, omnem semper paternam habuit, & habet potestatem, ipso dicente: Omnia quæcunque habet pater, mea sunt. Et: Quæcunq; pater facit, hæc eadem similiter & filius facit. Et: Sicut pater suscitatur mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Ego credo Christū Deum, Dei verum filium, & ideo Christianus sum. Ego Deum verum, & hominem verum, qui de Maria virgine natus est, confiteor, Apostolo dicente: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Ego perfectum Deū, & perfectum

2. Corin. 5

Genesis 1

hominem eundem credo Iesum Christum, prædicante Apostolo: Secundum Christum, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ego credo vnam imaginem patris, & filij, & spiritus sancti, quia ad vnam imaginem diuinitatis sumus creati, dicente Deo: Faciamus hominē, non ad imagines, sed ad imaginem, & similitudinem nostri. Ego credo vnum nomen diuinitatis in patre, & filio, & in spiritu sancto semper & fuisse & esse: quia non in nominibus, sed in vno nomine patris, & filij, & spiritus sancti secundum domini præceptum baptizamus, & efficimur Christiani. Hæc catholica, hæc vera, hæc perfecta est fides, hoc vnum & plenum est baptismum, per quod secundum domini, vt dictū est, præceptum baptizamus, & vna absq; vllius imminutione personæ credulitas in fide est. Vna quoque in trinitate exhibetur credulitas. Requiritur igitur ab his, qui aduersus hanc singularem fidem contrariam faciunt quaestionem, dicentes non de substantia Dei patris genitum filium, sed posteriore tempore alienum à substantia diuini patris, minorem atque inferiorem in deitate, sed & creaturam esse loquuntur. Spiritum quoque sanctum creatum à creatura, id est, à filio, vt in toto apud eos & ipse pater sit minor, cum sapientiam, verbum, virtutem, & spiritum eius sanctum creaturam adserunt blasphemantes. Interrogandi

Agandi ergo sunt, filium Dei credant profecisse aetate, vel dignitate accessu temporum: An sicut genitus à patre est, aut, vt ipsi aiunt, creatus, ita permanet: Si dixerint ita esse, nec aliquando profecisse, vel proficere posse, requirendum est ab eis, de quo scriptum in Euangelio legatur: Puer autem crescebat, & confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in ipso. Quod nos manifestissimè de homine, qui à Deo verbo susceptus est, confitemur: qui lacte nutritus creuit, adoleuit, & vsq; ad perfectam peruenit aetatem. Plenus utiq; homo adsumptus Christus Iesus, sapientia, quæ sapientia Dei patris filius est. Nam ipsa sapientia ædificauit sibi templum humani corporis in Maria virgine, Solomone dicente: Sapientia ædificauit sibi domum. Igitur si ille responderit, vel confessus fuerit de homine dictum, qui adsumptus est, catholicè sentit: quia qui ædificat domum, dominus est, quod autem ædificatur, & creatur, seruire est: crescit itaq; ædificatur domus, qui est homo, non autem crescit Deus, qui semper est perfectus. Restat itaq; vt confiteatur verbum filium Dei, de perfecto patre perfectum genitum, & totum à toto, plenum quoq; à pleno. Quia satis contrariū est fidei Christianæ, vt homo creuerit, Deus dicatur semper imperfectus, qui nunq; profecerit, sed semper est minor, secundum doctorum blasphemiam peruersorum. Certè vel post tot annorum curricula, credant aliquando eum æquari patri posse, cū de ipso legatur: Crescebat & proficiebat. Nam de patre nusquam quod proficiat crescat, vel senescat: ergo illo non crescente, neque senescente, sed in deitatis suæ potestate propria commanente, hic qui legitur crescere & proficere, debuit iam ad æqualitatem peruenisse patris. Hæ autem humanæ comparationes in diuinā substantiam non conueniunt: quia perfectus Deus pater perfectum filium genuit, nec vnquam virtutem & sapientiam Dei imperfectam, vel minorē fuisse credendum est. Nam qui ita sentire præsumperit, hoc non sine suæ salutis detrimento facit. Tenendum itaq; & confitendum est hoc veraciter, quod homo creuerit ac profecerit in Deum, hoc est, in Dei filium. Euangelista ait: Quia qui receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. Et quoniam non dominus homo, & seruilis forma in Deum profecit, Deus autem verbum, virtus, & sapientia patris, semper fuit perfectus & æqualis genitori in substantia diuinitatis, Apostolo dicente: Qui cū in forma Dei constitutus esset, non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo. Qui igitur in forma Dei æqualis esset Deo patri, se ipsum exinaniuit, formam serui, sicut idem Apostolus prædicat, accipiens, id est, sponte, non coactè inclinauit se ipsum ad suscipiendam seruilē formam, vt vilis vel inferior forma in meliorem substantiam cresceret atq; proficeret, per eum, qui eam est dignatus adsumere, non vt diuina substantia, vel potestas in seruilē mutaretur, vel addiceretur statum, Apostolo de nostræ formæ in meliorem statum demutatione, dicente: Vt mortale hoc corpus indueret immortalitatem. Et: Sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes viuificantur. Et iterum: Nos autem, fratres, in libertatem vocati sumus. Itaq; si nos per gratiā Christi in meliorem, vt dictum est, statum, id est, in libertatem per fidem, quæ est in Christo, vocati sumus, quis Christianus autem sobriæ mentis audeat liberatorem suum dicere in deteriore statum, vel conditionem mutatum: vt substantia diuina, quæ semper est immutabilis, in humilem humanamq; verteretur substantiam, & fieret de Deo caro, de perfecto inferior, de æquali minor, de domino seruus, de creatore creatura, & omnipotens impossibilitatis incurreret iniuriam: & qui in substantia diuinitatis suæ impassibilis erat, fieret passibilis, & immortalis morti succumberet. Cū hæc omnia in vna Christi persona, secundū Apostoli prædicationem, atque doctrinam Christianam sint fide credenda, dicente eo: Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, Et iterum: Secundum

Lucæ 9

Prouerbi 9

Humanæ
compara-
tiones diu-
inis rebus
parū con-
ueniunt

I. Corin. 13

Galat. 5

a Christi

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Christum, inquit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ergo Deus hominem, dñs seruum, creator creaturam, factor facturam, omnipotens inferiorem, inuisibilis visibilem, indeficiens lassum, immortalis mortalem, impassibilis passibilem, mutabilem indemutabilis suscepit naturam. Nec in humanam Deus mutatus est carnem vel substantiam, sed in se ipse quam adsumpsit glorificabat naturam; humana verò mortalis & infirma, vt dictum est, caro atq; natura diuinam profecit in gloriam, ipso domino in Euangelio dicente de adsumpto à se filio hominis: Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo. Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificauit eum in semetipso, & cōtinuo clarificauit eum, accipe quæ so pauca de diuinis scripturis testimonia, quisquis ille vis perfectus esse Christianus, & veram integramq; sequi rationem, prætermittis vaniloquijs, & superfluis quæstionibus eorum, qui à fide Christi non solum ipsi errantes exciderunt, sed & alios, sicut ait Apostolus, in errorem mittentes. Nam quodd nascitur ex tempore Christus in Bethleem, quodd in præsepio declinatur, quodd pannis inuoluitur, quodd lactatur, quodd crescit, quodd adolescit, quodd in Aegyptum fugiens asportatur, quodd parentibus subditur, quodd tentatur à diabolo, quodd esurit, quodd sitit, quodd manducat & bibit, quodd dormit, quodd lassatur, quodd plorat, quodd quasi nesciens sepulcrum quærit Lazari, quodd quasi ignorare se ait diem iudicij, quodd clarificatur testimonio patris, quodd tristis, quodd trepidus ad passionem venit, quodd alapis cæditur, quodd à Pilato iudicatur, quodd flagellatur, quodd crucifigitur, quodd mixto felle aceto potatur, quodd lancea lateri vulnus infigitur, quodd moritur, quodd ligno deponitur, quodd sepelitur, quodd die tertia viuus à mortuis resurgit, quodd omnium post resurrectionem accipit potestatem, quodd quasi ignorans sciscitatur à duobus ambulantibus in via, quæ facta fuissent in Hierusalem, quodd Petrum quasi nesciens interrogat, si plus ab ipso quàm ab alijs diligeretur discipulis: Simon, inquit, Petre amas me plus his: quem tamen apostolica professio prodidit, & omnia & occulta scire. Quomodo igitur qui se loquitur Christianum, non aduertit hæc aut credit humanæ esse substantiæ, seruilisq; formæ, non diuinæ maiestatis atq; potentiæ: quia nunq; vita moritur, sed homo moritur. Nec ignorare aliquid deus verbum potest, cuius oculis omnia nuda sunt, & aperta Apostolo dicente: Viuus enim est sermo Dei, efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius. Non ergo Deus creatura est, sed homo. Non sepelitur Deus, qui est vita, sed caro. Neque ab imis resurgit Deus qui vbiq; est, & super omnes est, sed homo resurgit in Deum: nam quod flagellatur, & à Pilato iudicatur, homo est. Quod autem mundum ipse adiudicaturus adueniet, Deus & homo est. Tristem nanque & trepidum constat esse hominem, non Deum, qui est incommutabilis & inconuertibilis. Quodd autem ignorat diem, & nescit locum, nunquid credendum est, quia qui fecit dies, horas, & tempora possit aliqua ignorare: Sed ignorat homo, quodd tamen non ignorat Deus, qui est ante secula, per quem omnia facta sunt. Nam sentire de Dei sapientia, quodd aliquid ignorare possit, summi periculi res est. Plorat autem & lassatur vtique homo, non Deus verbum, qui est virtus patris: nefas enim est dicere, lassari Dei virtutem. Putas ne homo esurit, & sitit, an Deus qui dat vitam mundo, panis qui de cælo descendit, qui etiam dat escam omni carnî: Sed nec vita esurit, nec fons sitire potest. Tëratur verò à diabolo, vt homo, sed vt Deus ab angelis adoratur, cui etiam ministrant, de quo scriptum est

Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrëtem. Hæc igitur omnia,

Humanitatis Christi quædam peculiaria

Ioannis 22

Hebræo. 4

Psal. 103

DE
omnia, vt d
verbo ad
pro nobis
egenus fac
ma Dei atq
phæ eius
ergo hom
ne dita di
condum d
humana
mitem de
inferiora
illam erig
nia traha
naturam
tentiam
re quoc
centelo
bam, an
& Apoll
Christi, id
qui clarifi
bitat om
cure enim
plenitudi
Pater aut
lio quia pe
ua, & sp
spiritum s
dit, ipso do
deo ante Spi
adorat, in
eo. Qui m
iple facit
cipiet, & a
pereat dia
Apostolo
da vestra. E
Biterant
nem, & sub
dominus a
in Adu. Ag
vestra. E
sopromia
rebellian
rus spirit
Tocent
adoranda
dum em
quos nos

A mnia, vt dictum est, ad seruilem, mortalem, passibilemque naturam, quæ à Deo verbo adsumpta est, referri necesse est. Omnia enim quæ humiliter dicta sunt, pro nobis ille suscepit, & pertulit, sicut Apostolus docet: Quia cum esset diues, 2. Cor. 8
Philipp. 2 egenus factus est, vt illius inopia nos diuites effemus. Et iterum: Qui cum in forma Dei æqualis esset Deo, seipsum exinaniuit formam serui accipiēs. Sic & propheta eius in carne prænunciās passionem, ait: Esaia 53 *Vulnere eius sanati sumus.* Cum ergo humilia, quisquis ille homo es, de Christo audis, non ea iudices de altitudine dicta diuina. Cum iniuriosa legis, secundum humilem formam crede, non secundum diuinam dominationem. Cum verò impossibilia legis, fragilitatis esse humanæ accipe, non diuinæ potentia. Nec debes diuinam altitudinem ad humilem deuocare conditionem; nec nitaris potentiam ac maiestatem diuinam ad inferiora deducere, sed quæ nostræ sunt magis infirmitatis fragilisque nature, ad illam erigere virtutem, sicut ipse dominus ait: Ioann. 12. *Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me.* Exaltat itaque per crucem ipse nostram in se per eius societatem naturam, non autem nostra per suam coniunctionem diuinam inclinatur potentiam, sic nanque in alio loco ait: Matth. 18 *Venit enim filius hominis quærere, & saluare quod perierat, non amittere quod semper erat,* beato Ioanne Euangelista dicente: Ioannis 1 *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, omnia per ipsum facta sunt.* Secundum igitur ipsius domini doctrinam, & Apostoli prædicationem salua proprietate vtriusque nature in vna persona Christi, id est, Dei & hominis perfectus Deus, qui clarificatur, in homine perfecto qui clarificatur, credendus, colendus, adorandusque, & Deus Dei filius, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, in cuius plenitudine pater est. *Sicut enim in gloria patris filius est, secundum doctrinam beati Apostoli, ita in plenitudine filij pater est, dicente eo: Ego in patre, & pater in me est.* Et iterum: Ioann. 14 **B** *Pater autem in me manens, ipse facit opera.* Seruendum itaque est Christo filio, quia perfectus Deus, & verus est filius: & qui fideliter seruit filio, patri seruit, & spiritui sancto, qui in eo est. Et qui adoratur patrem, in ipso adoratur filium, & spiritum sanctum, quia in patre est filius. Et spiritus sanctus à Deo patre procedit, ipso domino dicente: Ioann. 16 *Ego in patre, & pater in me est.* De spiritu quoque sancto ait: Ioann. 16 *Spiritus autem paracletus, qui à patre meo procedit. Et cum filium quis adoratur, in eo patrem adoratur, & spiritum sanctum, quia in ipso est pater, dicente eo: Qui me vidit, vidit & patrem meum.* Et iterum: *Pater autem in me manens, ipse facit opera.* De spiritu verò sancto sic ait: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Et: *Omnia quæcunque habet pater, mea sunt.* Propterea dixi vobis, quia de meo accipiet. Spiritus itaque patris spiritus filij est, Apostolo dicente: *Quod autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra.* Et iterum: *Siquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.* Et iterum: *Scio enim quia hoc mihi proueniet in salutem per vestram orationem, & subministracionem spiritus Iesu Christi.* In Euangelio quoque ipse dominus ait: *Paracletus spiritus sanctus, quem mittit pater in nomine meo.* Et in Actis Apostolorum ita legitur: *Transeuntes autem Phrygiam & Galatiam, vetiti sunt à spiritu sancto loqui verbum in Asia. Quum venissent autem in Mesopotamiam, tentabant ire Bithyniam, & non permisit eos spiritus Iesu.* Manifestissimis igitur testimonijs probatur, quod spiritus sanctus, spiritus paracletus, spiritus qui à patre procedit, spiritus sit filij, spiritus Christi, spiritus Iesu. Tota enim trinitas inseparabiliter in vna substantia, diuinitate atque potentia, adoranda, colenda, prædicanda est & timenda. Fugiendum itaque est & cauendum omnibus Christianis, ne secundum errorem imperitorum hominum, quos notans Apostolus, dicit: *Errantium circa fidem, induci possint, errantes,*

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

inquit, & in errorem mittentes, id est, qui in trinitate sancta atque indiuisa aliquid creatum, aut inferius posteriusve suaserint esse credendum. Quia quicquid creatum est, Deus esse non potest. Quod inferius, perfectum non est. Quod posterius, caret perpetuitate. Ac perinde in his gradibus diuinum nihil esse potest. Eiusmodi nanque doctores, vel qui eorum sequuntur doctrinam, damnat, ita scribens ad Romanos Vas electionis beatus Apostolus: Sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, vt sint inexcusabiles: quia quum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipientis cor eorum: Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt; mutauerunt gloriam immutabilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Et iterum sequitur, dicens: Qui commutauerunt veritatem in mendacium, & coluerunt, & seruerunt creaturam potius quam creatori. Qui est benedictus in secula. Amen.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, contra Gentiles, ad Macharium Alexandri
næ ecclesiæ presbyterum.

Liber I.

Erræ ac diuinæ religionis, pietatisq; cognitio, non tam humano ministerio indiget, q̄ ex seipsa haurit & discit. Quippe, quæ quotidie operibus clamat, ac per doctrinam Christi sese clariorem sole ingerit oculis. Eius tamen ardore flagrant tibi, atq; de ea audire cupienti, pauca pro modo ingenij nostri exponere institui, Machari charissime. Qui cum hanc ex diuinis libris & literis affatim haurire posses, laudabiliter tamen discendi studio, docentes alios audire maluisti. Sufficiunt quidem sanctæ, ac diuinitus inspiratæ scripturæ, ad omnem instructionem veritatis. Sunt præterea sanctorum patrum, magistrorumq; nostrorum, plurima ad eorum intelligentiam conscripta monumenta, quæ si quis studiosè perleget, & scripturarum addiscet interpretationem, & eam quam cupit, veritatis notionem, consequetur. Verum, quia hæc illorum opera ad manus modò non sunt, necesse est, quæ ab illis de fidei ac religionis nostræ veritate didicimus, ea tibi insinuare pro viribus. Ne quis dogma nostrum vile, aut contemnendum arbitretur, neu irrationabilem existimet in Christum fidem, vt faciunt gētiles, qui detrahendo veritati, nos carpere atq; irridere non desinunt, nihil aliud obijcientes, q̄ crucem Christi, qua ex remiserandam merito quispiam illorum censebit amentiam, q̄ cum vituperent crucem, non vident eius virtutem orbē implese vniuersum, ac per ipsam Dei notitiā, diuināq; opera omnibus innotuisse. Nunq̄ em̄ profectò irridere ausi essent adeo diuinam rem, si ipsius deitate conspicadæ animū dignè intendissent. Verū agnoscerent & ipsi hunc esse saluatorē omnium qui cruci fuerit affixus, crucemq; ipsam non labem humano generi, sed remedium salutemq; contulisse. Nam si per crucē, sublato iam idolorum cultu, omnis dæmonum conqueuit error, solusq; adoratur Christus, ac per ipsum pater agnoscitur. Si aduersarij contraire præsumentes confunduntur, ipsiq; contradicentium in dies animas inuisibili potestate convertit, ac suæ fidei subijcit. Quæ tadem ratione suspicari iam possunt, humanum hoc esse opus, & non potius fatemur,

Christus
humani
generis
labem
sua
cruce
reparauit

cum

A eum esse Dei verbū redemptoremq; omnīū, qui subierit crucem: Idem verò patri mihi videntur, ac si quis solem vituperet, cum nube tegitur, eiusq; admiretur lumen, omnē ab ea creaturā illustrari cernens. Nam sicuti pulchra lux est, multo tamen pulchrior qui hanc humano generi indulget sol. Ita cū sit eximiū & diuinum, scientia Dei repletum esse orbem vniuersum, necesse est autorem ac ducē tāti operis Deū, ac Dei verbum intelligi & dici. Aggredimur itaq; facultate qua possumus, imperitiā infidelīū primo arguentes, vt deprehenso mendacio, veritas iam per seipsam elucescat. Bonoq; sis animo, O homo, te veritati credidisse, Christumq; cognoscēdo nō esse seductū. Arbitror autē esse convenientissimum tibi Christi sectatori, de Christo differere. Quippe huius agnitione, ac fide, nihil esse tibi clarius, nihil gratius mihi ipse persuadeo. Principio quidem nō erat malum. Nam ne nunc quidem in sanctis est, neq; iuxta eos omnino substet. Ceterū hoc postmodum homines excogitare cōeperunt, atq; in seipsis exculpere, vnde & simulacra sibi finxere, quæ non sunt esse arbitantes. Nanq; vniuersitatis conditor, & rex omnium Deus, qui omnē substantiam, omnemq; excedit humanā cogitationē. Quippe bonus ac summē bonus, per verbum suum saluatorem nostrum Iesum Christum, humanū genus ad suā imaginē condidit, rerūq; omnium spectatorem, ac peritū, per eam qua illum honorauerat, sui similitudinē fecit. Indulta illi etiā æternitatis suæ intelligentiā, atq; notione, et honorem sibi præstitum seruans, neq; à Dei vnq; cogitatione desisteret, neq; à sanctorū vita contubernioq; resiliret. Sed fretus donatoris sui gratiā, suāq; ipsius, quā per verbū patris acceperat, virtute subnixus, exultaret iugiter, deoq; familiarius frueretur, viuēs felicē verē, & beatā, atq; immortalē vitā. Cū enim nullo à Dei cognitione, & speculatione præpediatur obstaculo, contēplatur quidē semp̄ singulari munditiā imaginem patris, Dei verbū, ad cuius etiam imaginem factus est, obstupescitq; vehementer. Animaduertens ineffabilem ipsius erga humanū genus providentiā, sensibilibus omnibus, omnīq; corporali imagine, superior factus, cœlestibusq; & diuinis, atq; intelligibilibus, animi virtute coniunctus. Humanus quippe animus, quādo corporibus nulla familiaritate cōiungitur, nihilq; extrinsecus habet concupiscentiæ carnalis admixtum, sed totum secum, vt ab initio cōditus est, & in se habitat, tunc sensibilia, & mortalia cuncta transcendens, in auras veræ libertatis euadit, & verbū intuens, in eo etiam ipsius patrem videt. Atq; hac ipsius contemplatione felix, per ineffabilem ad ipsum effectum renouatur. Quemadmodum & primum hominem, qui etiam iuxta Hebræorum linguam, Adā appellatus est, tradunt sacræ literæ ab initio mentem singulari confidentiā intētā in deum habuisse, & cū sanctis spiritibus in illa intelligibilīū speculatione fuisse cōmoratum, in loco illo, quē & sanctus Moyses figuraliter Paradisum appellauit. Sufficit quippe munditiā animi, etiam Deum, per seipsam speculari. Sicut & dñs ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Sic igitur, vt dictū est, humanum genus creator instituit & permanere voluit. Porro homines contemptis potioribus, atq; ad ea percipiēda, per socordiam non assurgentes, viciniōra sibi quæsierunt. Eiusmodi autem erant corpus, & corporis sensus. Vnde & auerso, ab intelligibilibus ac spiritualibus animo, seipsos amare cōeperūt, & corpori ac sensibus dediti, atq; in his veluti in sua sede locati, in sui cōcupiscentiā corruerunt, corporalia diuinæ contēplationi præferentes. His autē inuersati, atque viciniōra deserere nolētes, animā suam voluptatibus carnis concluserunt, agitātā concupiscentiis omnibus, atque turbatā. Indultique sibi à deo honoris penitus oblitī sunt. Hoc autē etiā ex eo, q̄ primo formatus est homine, verum licet aduertere, sicut sacra de illo tradit historia. Et ille enim q̄diu animum in Deū, & eius contēplationem intentum habuit, auersatus est corporis speciē.

Humanū
genus ad
sui simili-
tudinē De-
us creauit.

Humanæ
mentis in
Deum ere-
ctæ vis
magna

Adā per
speculatio-
nem cum
angelis in
paradiso
commora-
tus

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Vbi verò serpentis consilio, amoto à Dei cogitatione animo, seipsum cœpit inspicere, tunc iam etiã in concupiscentiam corporis corrui. Et cognouerunt inquit, quia nudi essent, & cognoscentes erubuerunt. Non aut se nudos agnouissent, nisi diuinarum rerũ speculatione nudati, mentẽ ad ea quæ sunt aduersa trãtulissent. Recedentes em̄ ab vnus & veri Dei consideratione, affectuq; in illum vnico, in varias iam & particulares corporis concupiscentias prolapsi sunt. Deinde, vt solet fieri, cum in multa incidissent desideria, in eorũ iam habitum sensim transiere, ad eò, vt deserere ipsa metuerẽt. Hinc iam & formidines, & metus, & voluptates in animã irrepserẽ, mortalitãq; sapere incœpit. Nolens em̄ concupiscentias relinquere, mortem metuit, ac separationem corporis horruit. Rursus eadẽ cupiens, vt voti cõpos fieret, cedes exercere, atq; iura violare didicit. Quo autem modo & ista faciat, rationabile videtur pro modo virium nostrarum explicare. Abutens igitur infelix anima corporalibus particulatim actionibus, corporisq; oblectata specie, ac voluptatẽ bonum suum esse arbitrans, falsa ac seducta honesto nomine abusa est, ipsumq; verum bonum voluptatem esse putauit. Veluti si quis mente captus, gladium contra quosq; obuios expetat, idq; sanæ mentis indicium putet. Voluptatis igitur amore detenta, varijs hanc modis operari cœpit. Cum em̄ sit per naturam mobilis, & si honesta sponte sua refugit, non tamen à motu quieuit. Mouetur itaq; non iam quidẽ ad virtutẽ, neq; ad videndũ Deum, sed quæ non sunt versans, vires suas peruertit, abutens his ad eas, quas excogitauit concupiscentias carnis. Est quippe cõdita libera, potestq; bona, vt eligere, ita & auersari. Cum igitur quod bonum est refugit, necessariò contraria cogitat. Quiescere em̄ à motu omnino non praualeat, cum sit, vt dixi, naturaliter mobilis. Agnosces verò arbitrij sui libertatẽ, cõspicit se posse in vtrãq; partẽ membris corporis vtĩ, siue ad ea quæ sunt, siue ad ea quæ non sunt. Sunt quippe bona, non sunt aut mala. Esse quidem bona idcirco dixerim, quia ex Deo, qui verè est, exemplum ducunt. Non esse autẽ mala, quoniam in adinventionibus hominũ, cum non essent, efficta noscuntur. Nam cum oculi idcirco dati sunt corpori, vt per eos intueamur creaturam, ac per huiusmodi mirabilem harmoniã agnoscamus opificem, auresq; itidem, vt eloquia diuina & Dei leges audiamus. Manus item vt eas ad necessaria quæq; moueamus, & in creatiõẽ supplices tẽdamus ad dñm. Anima relicta bonorũ speculatiõẽ & agilitate, adeo motus sui ad illa iã quæ sunt contraria mouetur errãs. Deinde vires suas iungens, vt dixi, & eis malè vtēs, anma duertit se etiã ad contraria quæq; mouere posse corporis membra. Atq; ideo oculus ad videndã creaturã sibi indultũ, ad concupiscendum magis aperuit, ostẽdens se istud etiam posse, arbitransq; si tantum moueatur, suã se seruare dignitatem, nec peccare, si quod praualeat faciat. Ignorans se non vt moueatur simpliciter conditam, sed vt ad ea quæ oportet, moueatur. Quocirca apostolica quoq; admonet nos vox: Omnia licent, sed non omnia expediunt. At verò hominum ignaua temeritas, non quid expediat, aut deceat, sed solũ quod possit inspiciẽs, contra quã iussa fuerat agere, omnia cœpit, motuq; contrario, manus armauit ad cædem, aures ad inobedientiam transtulit, & membra procreandis legitimẽ liberis accõmodata, perpetrare adulteria docuit, ac linguam ad benedicendum, & laudes Deo referendas conditam, blasphemijs, maledictis, ac periurijs polluit, manusq; rursus ad furandum, ac sui similes homines cædendum, atq; olfactũ quidem ad percipiendam amatorij odoris variã suauitatem, pedes verò ad effundendi sanguinis sceleritatem, & ventrem ad ebrietatem, saturitatemq; inexplebilem mouit. Quæ profectò omnia animæ vitium atq; peccatum sunt. Huiusmodi verò malorum causa, sola est bonorum auersio. Sicut em̄ auriga in stadio, conscensis equis, si cõtemnat impellere ad destinatum locum, passimq; precipites

Mens oibus libera creata fuit, vt bonum sibi, siue malũ eligeret

Oculi corpori dati sunt nõ ad terrenã concupiscentiam, sed potius ad omnium rerũ opificẽ speculandum

Mortalium temeritas non q; sibi congruit, sed potius q; contrarium est, frequenter eligit.

C

D

A cõpites que
os quolq;
renim e
delinatio
isco teme
& membr
cu mem
via abri
beaus Pa
pauone
aliciens
quidã de
tere, ac
torem o
secund
sus cre
bunt
dignu
lum, ne
vel per
ei quab
& ipi m
trem, De
qui etiã
mana ra
B Domitu
coffem
ra. Si au
siue est
impleat,
sum con
minus d
domitu
dum, ne
quoalte
ambore
rat volu
uque co
maluati
Si quæ vi
quope
Delectu
opira
rim, vt
semu
dillim
da, &
ambore
verita
Deo, p

A cipites quacunque valet, agat equos. Potest autem quocunque velit, ac saepe in obuios quosque impetum faciat, saepe item per praecipitia impelat, agaturque quo se currentium equorum pernitas tulerit, atque sic currens, arbitretur se non excidisse destinatione proposita, solum quippe aspicit cursum, nec videt quae longe a destinato loco temerarius se tulerit impetus. Ita & anima auersa a viam, quae ad Deum ducit, & membra corporis ad ea quae non decet impellens, imò ipsa quoque cum subiectis membris impulsat peccat, malumque sibi ipsa effingit, non intuens quantum a via aberrauerit, & extra veritatis destinationem se deuius error abstulit. Ad quae beatus Paulus qui Christum circumferabat, iugiter aspiciens dixit: Secundum destinationem persequor ad palmam supernae vocationis Christi Iesu. Bonum igitur aspiciens sanctus, ac iuxta id currens malum nunquam faciebat. Caterum gentiles quidam de via aberrantes, & Christum dominum non agnoscentes, malum subsistere, ac seorsum substantiam esse definiunt, per duo ista peccantes, siue quod autorem omnium quae sunt, Deum esse negant. Neque enim esset rerum dominus, siquidem secundum illos malum haberet per se substantiam, & essentiam suam. Siue rursus creator illum omnium esse confitentes, necessarium mali quoque autorem fatentur. Cum inter omnia, ut ipsi autumant, malum etiam sit. At istud quidem indignum simul atque impossibile, nemo est qui ambigat. Neque enim ex bono malum, neque in eo est, neque per seipsum omnino subsistit. Alioquin bonum non esset, si vel permixtam haberet contrariam naturam, vel causa esset mali. Porro haeretici, qui ab ecclesiastica doctrina exciderunt, ac circa fidem naufragium fecerunt, & ipsi mali substantiam esse desipiunt, fingentes sibi praeter verum Christi patrem, Deum alterum, & ipsum ingenitum autorem mali, & malitiae principem, qui etiam creaturae conditor sit. Verum hos facile, & ex diuinis literis, & ex ipsa humana ratione reuincere possumus, ex qua ista per summam insaniam firmare, Dominus enim & saluator noster Christus Iesus, in suis Euangelis Moysi verba confirmans, ait: Dominus Deus vnus est. Et: Confitebor tibi domine pater caeli & terrae. Si autem vnus est Deus, isque caeli & terrae dominus, quomodo praeter hunc Deus alius est? Vbi autem erit, qui ab illis fingitur Deus, cum vnus ille, & verus omnia impleat, quae caeli terraeque nomine comprehenduntur? Quo ite pacto erit alius eorum conditor, quorum iuxta saluatoris vocem Deus ipse, & Christi pater est dominus? Nisi forte aequal lance, boni Dei creaturarum, malum quoque potuisse fieri dominum dicant. Sed si hoc dixerint, vide in quam impietatis praerupta decidunt, nempe inter eos, quibus equa potestas est, maius aliquid aut excellentius, quo alterutrum superent, non inuenitur. Nam si nolente altero, alterum est, aequa amborum virtus, & infirmitas est. Virtus quidem, quod alterius, ut sit uterque, superat voluntatem. Infirmitas verò, quod nolentibus eis, ac praeter voluntatem, utriusque contingunt exitus rerum. Est enim & bonus praeter voluntatem mali, & malus itidem praeter sententiam boni. Et hoc praeterea dicere ad illos possumus. Si quae videtur opera, mali sunt Dei creaturae, boni quidnam opus est? Apparet quippe nihil praeter solam conditoris creaturam. Quodnam verò erit essentiae boni Dei documentum, si non sint eius opera, per quae possit agnosci? Ex operibus enim opifex noscitur. Quo autem modo erunt duo contraria inuicem, aut quid haec dirimit, ut seorsum ad inuicem sint? Esse enim utrumque simul possibile non est, quod se mutuo perimant. Nec alterum quidem esse in altero potest, quod impermixta ac dissimilis sit utriusque natura. Tertium igitur quoddam apparebit, quod eos diuidat, & ipsum Deum. Sed cuius id naturae sit, boni an mali, incertum relinquitur. Nam amborum illud esse possibile non est. Falsa ergo illorum deprehensa sententia, veritas iam necessarium sententiae ecclesiasticae per se elucescet. Malum scilicet neque a Deo, neque in deo, neque ab initio fuisse, ne ullam quidem ipsius mali esse substantiam.

Ex operibus
cognoscimus
opificem.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

am. Sed homines per priuationem boni sibi quæ non sunt, & quæ volūt cepisse **C**
 confingere. Sicut enim qui sole rutilante, cunctaq; radio suæ lucis implente, clausis
 oculis tenebras fingit iamq; velut in tenebris oberrans ambulat, & sæpius ca-
 dit, ac per præcipitia inedit, non lucem esse, sed tenebras existimans, nihilq; peni-
 tus videns, & se intueri videatur. Ita & anima humana, obscurato, per quem De-
 um cernere poterat oculo, sibi ipsi excogitauit mala, quibus dum assiduo motu
 inuersatur, aliquid se facere existimans, nihil se agere, non videt. Ea quippe sibi
 fingit quæ non sunt, neq; talis permanet, qualis condita est, sed qualem se ipsa vi-
 tare perrexit. Creatam enim est, vt videret Deum, atq; ab ipso illustraretur. Ipsa verò
 pro Deo mortalia quæsiuit & tenebras. Sicuti & spiritus sanctus in scripturis ait,
 Deus hominem fecit rectum. Ipsi verò quæsi erunt cogitationes plurimas. Ma-
 litia ergo inuentio, & excogitatio huiusmodi hominibus, ita initio contingit,
 effectaq; est. Quòdam verò pacto in idolorum insaniam delapsi sint, iam necessa-
 rio dicendum, vt sciant huiusmodi inuenta nequitie nō à bono, sed à malo sum-
 plisse principium. Quod aut pessimo initio nititur, in nullo vnq; censeri poterit
 bonum, cum sit penitus malum. Itaq; non contenta inuentione mali, infelix ani-
 ma cœpit paulatim se in deteriora porrigere. Nam cum didicisset voluptatū dif-
 ferentias, Deiq; sensim obliuionē induisset, corporis voluptatibus affecta sua-
 uiter, solaq; præsentia & tēporalem gloriā intuens, nihil vltra ea, quæ obtutibus
 subiacent esse putauit, temporalia solum & corporalia bona sua esse decernens,
 Sic aut auersa & oblita le ad boni dei imaginem conditā, non iam per insitā sibi
 vim Deū verbū per quod facta est cernit. Sed extra se posita, quæ non sunt cogi-
 tatione confingit. Obducto enim quod in ipsa erat, vt ita dixerim, speculo, p quod
 solū poterit cernere patris imaginē, corporaliumq; voluptatum illecebris oblitio
 non iam videt, quæ intelligere oportet animam, sed passim huc, illucq; circūfer-
 tur, eaq; sola intuetur, quæ hauserit sensibus. Et eorum opinione turbata, iam **D**
 quæ in mēte oblita fuerat deū, hunc in rebus corporalibus ac sensibilibus fingit,
 his, quæ sub aspectū cadunt, Dei tribuens nomen. Eaq; sola glorificans, quæ ipsa
 vult, quorumq; suauis delinitur aspectu. Præcedit igitur idololatriæ causa malū.
 Cum enim didicissent homines malum quod non erat sibi ipsi effingere, eos
 itidem, qui non erant, deos sibi finxere. Ac veluti si quis profundo gurgite mer-
 sus, non iam aspiciat lucem, neq; ea quæ cernuntur in lumine, quod eius oculi in-
 feriora tantū mirantur, & aquarum illi vis imminet desuper, sola verò q̄ in pro-
 fundo sunt sentiēs, præter illa nihil esse arbitretur, ipsaq; sibi cōspicua dñari omi-
 bus putet. Ita & prisca illi ac stolidi homines carnalibus concupiscentijs imaginibusq;
 submersi & obliti, vera de Deo cogitare atq; opinari nequiuērūt, sed ceca
 cogitatione & irrationabili furore visibilia quæq; diuinis honoribus profecuti
 sunt, creaturā potius glorificantes, q̄ creatorē, atq; opera magis, q̄ ipsorum auto-
 rē, opificemq; Deū venerantes. Sicut aut vt à proposita similitudine non receda-
 mus, hi qui profundo merguntur, quanto ad inferiora descendunt, tanto vastio-
 res profundioresq; tenebras offendunt, ita & mortalium genus. Non enim simpli-
 ci idololatria cōtenti in eis perstiterunt, à quibus inchoauerāt, sed quò magis pri-
 oribus immorabantur, eò vaniores sibi superstitiones adinueniebant, neque pri-
 oribus exatiati, in alia rursus incidebant mala, in his quæ sunt turpissima proficiē-
 tes, impietatēq; suam in vteriora propagantes. Hoc autem & scriptura diuina
 testatur, quæ dicit: Cum venerit impius in profundum malorū, cōtemnit. Mox
 enim vt humanus animus à Deo exiuit, delapsi intelligentijs certis, & notioni-
 bus homines, primū cœlo, soli & lunæ, atque sideribus diuinos honores tribue-
 rūt. Illos nō solū deos arbitrātes, verū & subsequentiū autores esse autumātes. In
 de obscuris cogitationibus ad inferiora deuoluti, æthera & aërem, & quæ sunt in
 aere,

Nequitia
 a malo
 sumptio-
 riginem

Aia volu-
 ptatibus il-
 lecebrisq;
 adhærens,
 non videt
 quæ nesci-
 re nō oportet

A aere, deo
 is substa-
 duerit,
 punita
 notione
 huc, par
 sicut, aut
 intrinsec
 transtul
 ius, et
 anemian
 em pter
 quæ, au
 rene, ac
 nauar
 gypsi
 cepit
 sum
 tante
 notie
 plicent
 quæ Pa
 sunt pri-
 parus, si
 & apud
 B atq; Ora
 causu pu
 tamen
 se, hinc
 licet pō
 contra si
 diquod
 concup
 tur, sic
 admire
 to ante
 reges, si
 merum
 hōies pe
 in labo
 rnarib
 tuore
 Anpi o
 præter
 quibus
 gen. S
 & mi
 um ter
 moria
 argu

A aere, deos appellarunt, atque in malitia proficiētes, elementa quoque & initia corporalis substantiæ calidā scilicet, frigidam, aridam, humidamque substantiā, deos laudauerunt. Ut autē qui omnino ruerūt, in morem terrestris cochleæ circa humū repunt; ita & pessimi impijssimique mortaliū cū cecidissent, à Deī cogitatione ac notione delapsi, iam homines quoque hominumque figuras, partim viuentium adhuc, partim etiā vita functorum, vt deos coluerunt. Tum verò deteriore consilio, aut cogitatu iam ad lapides vsque & ligna & repentiā, aquatilia atque terrestria irrationabilesque, ac feras animantes, diuinam & sacratissimā Deī appellationem transtulerunt, omnem illis honorem diuinitatis deferentes, Deūque verum, cuius æterna substantia est, patrem Christi auersantes. Atque vt haecenus tantum, amētium audacia progressa esset, neque ultra impietati suæ adiecissent. Vsq̄ adeo em̄ plerique mente corruerunt, atque animo in tantum obcæcati sunt, vt ea etiā, quæ nulla omnino ratione erant, neque inter creaturas apparebant, sibi excogitarent, ac facerent deos. Quippe ratione prædita, irrationabili miscētes, ac per naturam dissimilia iungentes, quasi deos venerantur. Eiusmodi sunt apud Aegyptios Cynocephali, & Ophiocephali, & Onocephali, atque apud Libyos, Criocephalus Ammō. Alij rursus corporis partes, caput, humerū, manū, pedēque seorsum diuidentes, singula in deos retulerunt, atque vt deos coluerunt, quasi non illis satis esset ex integro, ac toto corpore habere culturam. Alij itidē maiore impietatis furore causam a deo nefariæ inuentionis, malitiæque suæ voluptatem, & concupiscentiam fecere deos, atque venerati sunt. Cuiusmodi est apud illos amor, & quæ Paphi colitur Venus. Alij quasi deterioribus ex industria studentes, ausi sunt principes suos atque illorum liberos in deos referre. Siue pro honore principatus, siue pro tyrannidis metu, sicuti Cretēsis apud illos opinatissimus Iupiter, & apud Arcadas Mercurius, Indosque Liber pater, Aegyptios item Ius & Osiris, atque Orus, recentiorisque memoriæ, Antinous Hadriani Romanorum regis delictus puer. Quem licet hominē nouerint, & hominem minimè pudicum, metu tamen imperantis colunt. Nam cū Hadrianus in Aegyptum aliquando venisset, illic vita functum suæ voluptatis ministrum coli Antinuum iussit. Qua ex re licet post mortem quoque adamasse puerum deprehendatur, certissimum tamen contra se, atque aduersus omnem idololatriæ argumentum, ac documentum dedit; quod hæc apud mortales haudquaquam aliter coeperit, inuentaque sit, quæ per concupiscentiam impatientiamque fingentium, sicut & sapientia Deī protestatur, dicens: Initium fornicationis, idolorum inuentio. Neque sanè aliquid est, cur admireris, aut fidem excedere, quod dicimus, putes, quandoquidem & nō multo antè, imò nunc vsque Romanorum senatus, quotquot illis ab initio fuerunt reges, siue omnes siue quos ipsi voluerint atque decreuerint, intra deorum numerum censerī autumant, atque deos consecrant. Quos enim oderunt, eos vt hostes per naturam confitentur, atque homines vocant. Quos autem in desiderijs habent, hos probitatis ac virtutis gratia, religiosè coli iubent, quasi in illorum arbitrio ac potestate sit, deos quos volunt facere, ac de concilio deorum deturbare quos volunt, quum ipsi homines sint, mortalesque esse nemo ambigat. Atqui oportebat, vt qui deos facerent, ipsi in primis dij essent, ac diuinitate præstarent. Quod enim facit, eo quod ab illo sit excellentius sit, necesse est, & qui iudicat, ei qui iudicatur necesse imperat, & qui dat omnino quod habet, largitur. Sic denique rex omnis quod sui iuris est, præstat, accipientibusque præstator & maior est. Si igitur quos volunt ipsi, eos deos esse decernunt, operæ precium erat, & ipsos primū deos esse. Sed mirabili profectò modo ipsi quum moriantur, vt homines, fallacem fuisse sententiā suam de his, quos deos fecerāt, arguunt. Porro hic mos neque nouus est, neque à Romano senatu initium coepit.

Ex: implū
de Hadria
no
Antinous
Hadriani

Sed

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Sed porro ante præcesserat, excogitatumq; fuerat ad inueniendū simulacrorum **C**
 cultum. Nam qui dudum apud gentiles pro dijs habitū præcipuè sunt, Iupiter scilicet, Neptunus, Apollo, Vulcanus atq; Mercurius, & ex sexu scæmineo, Iuno, Ceres, Minerva, Diana, Thesei illius, cuius in historijs gentium frequens mentio fit, decretis, vt dij dicerentur, promeruerunt. Atq; illi quidem, qui eiusmodi decreta promulgarunt, vt homines morientes lugentur, Quos autem decreuerè, quasi dij adorantur. O incredibilem furoris amentiam, cum auctorem eiusce decreti hominem nouerint, ei quos ipse deos dici instituit, præferunt, atq; vtinam, vel ad mares vsq; solum huiusmodi vefania, stultaq; licentia processisset, & non ad scæminas quoq; diuinam appellationem deiecerint. Nempe enim & mulieres, quas neq; consilijs publicis interesse tutum est, diuinis honoribus venerantur & colunt, vt sunt quas à Theseo institutas diximus, & apud Aegyptios Isis, & puella, & adulescentula, & apud alios Venus. Aliarum enim nomina ne referenda quidem arbitror, cum sint plena turpitudinis. Complures deniq; non modo veteres, verumetiam ætatis nostræ cum amantissimos quosq; amisissent fratres, cognatos & vxores, plurimæ itidem orbata viris, quos omnes natura prodidit fuisse mortales, hos atq; has per immodicum affectum, atq; luctum pinxere. Sicq; pictis seu fictis hostias immolauerunt. Quos secuta post eritas ob elegantiam fictionis, artificisq; peritiã, illos vt deos coluerunt. Rem profectò minime naturalem patientes. Quos enim parentes quasi dij non essent, lamentati sunt. Neq; enim si deos illos nouissent, quasi pereuntes plangerent. Huius enim rei gratia non solum deos non esse, verum nec subsistere quidem omnino arbitran-
 tes, eorum imagines finxere, vt quia iam non essent, illorum saltem simulacra, dum cernerent, consolarentur. His tamen stulti quasi dijs supplicant, ac veri Dei honorem imponunt. Namq; in Aegypto modo quoq; solennis amissi Osyris, & Ori, ac Typhonis, cæterorumq; lamentatio agitur, & Dodonea aramenta, Cretenfescq; Corybantes, louem Deum non esse, sed hominem docent, ipsumq; patre crudelè, ac filiorum necatore progenitum. Et quod omnia admiratione dignissimum est, ille ipse qui apud eos sapientiæ gloria excelluit cæteris (quippe de Deo veraciter plurimã in suis libris persecutus Plato) cum Socrate descendit in Pyreum, efficitam hominis arte Dianam adoraturus. Has autem atq; huiusmodi plurimas inuentiones idolorum causas, iam pridem scriptura prædocuit, dicens: Initium fornicationis idolorum excogitatio. Porro illorum inuentio, corruptio vitæ, Neq; enim fuit ab initio, neq; in æternum erit, vanitate quippe hominum venit in mundum, atq; ideo breuis illorum finis excogitatus est. Acerbo enim luctu cum vexaretur pater, repente sublatis filij imaginem faciens, eum qui tunc erat mortuus hominem, nunc quasi viuum honorauit, & subditis tradidit mysteria ac sacrificia. Inde processu temporis impia cõsuetudo roborata seruetur, vt lex. Et præceptis tyrannorum, sculptilia religiosè colebantur, quos cum nequireret coram honorare, quod longè habitarent, longinquam figurantes effigiem, illustrè fecere honorati regis imaginem, vt absentem quasi præsentem adulatione mulcerent. In augmentum autem religionis ignaros quoq; homines artifices prouocauit industria. Ille enim imperanti placere cupiens, similitudinem arte superans mutauit in melius. At verò multitudo illecta artis gratia, eum qui paulò ante in honore fuit hominem, nunc Deum arbitrati sunt. Ex hoc factum fuerat vitæ ad infidias. Calamitati enim, aut tyrannidi seruientes homines vnicum illud atq; nulli cõmunicabile Dei nomen, lignis, lapidibusq; imposuerunt. Huiusmodi igitur initijs idolorum inuentio, scriptura teste, apud homines cœpit, hiq; illius fuere prouectus. Iam verò aduersus eam argumenta tibi inferenda necessariò sunt, eaq; non tam à remotis, quàm ab his, quæ ij de illis sentiunt, petenda. Nã si quis eorum

Gentiles si
 mulacro-
 rum inuen-
 tores

Mulieres
 a publicis
 consilijs ab-
 dicabatur
 Isis apud
 Aegypti-
 os in for-
 ma puellæ
 colebatur

Fornica-
 tio idolis
 inuentis
 procreata
 est

A coram qu
 actus in sp
 pillumosq;
 mores, atq;
 em Crani
 uore solici
 et videte
 nevalen
 no openti
 rum in
 milia qua
 ricitate
 em pua
 digne. E
 mulatu
 certim
 lem, &
 ruen &
 nu & l
 inlen
 rum ex a
 non cen
 er, & He
 inuense
 tionem C
 B per inu
 à Diome
 deum Ai
 nerios a
 non intel
 peapall
 nerates
 tis & Ve
 quos ab
 res inue
 tenere p
 deniq; ip
 in argen
 nis exam
 eidentia
 pum ille
 vterno
 ipuloru
 tenent
 Atq; e
 non p
 non in
 diuina
 mam se
 deos se,

Acorum, qui dicuntur apud illos dii, ut primū ab his que sunt infima, initiū sumā, actus inspicat, eos non modò deos non esse, verū in homines nequissimos, turpissimosq; fuisse cōperiet. Quā turpe em̄, q̄ fœdum est cernere apud poetas amores, atq; impudicitias Iouis, q̄ impudicum audire ipsum nunc quidem rapiēcem Ganimedem, furtiuāq; aucupantē adulteria. Nunc verò trepidantem, ac paurore sollicitum, ne præter sententiam suam Troiæ pereāt moenia. Quale, in quā, est videre ipsum in morte Sarpedonis filij mœrentem, volentemq; illi ferre opē nec valentem, & insidias perpeffum à dijs alijs, Minerua scilicet Iunone ac Nepruno opem sibi ferentibus Thetide muliere, Centimanoq; Egeone euasisse, superatum à voluptatibus mulieribusq; seruientem, atq; illarum gratiā in bruta animalia quadrupedia & volatilia sæpe conuersum, ac per huiusmodi imagines periclitantem, rursusq; hunc ipsum nunc quidem insidiarum patris metu occultantem, nunc verò Saturnū vincientem, patremq; abscondentem. Hunc cūne igitur dignè Deum quisq; suspicetur, qui tanta & tam inaudita scelera perpetrasse insimulatur, quæ cōmunes quoq; Romanorum leges, in quibuslibet hominibus accerrimè puniunt. Ut igitur ex multis pauca commemorem. Quis illius in Semelē, & Ledam, Alcmenam, Dianam atq; Latonam, Maiamq; & Europam, Danaen & Antiopam, supra atq; flagitia audiens, qui in sororem suam audax facinus & scelus, eadem quippe fuit illi soror, & coniunx, non eum irrideat, & mortis sententia mulctandum censeat? Neq; enim solum ad alter improbus fuit, verū ex adulterio quoq; progenitos liberos in deos retulit, ut per huiusmodi honorificentiam nequitia suæ velamen obduceret. Ex his profecto sunt Liber pater, & Hercules, & Castor, Pollux, Mercurius, Perseus, & Sotera. Quis, in quā, intuens eorum, qui dicuntur dii, inexorabilem aduersum se apud Iūm contentionem Græcorum ac Troianorum gratia, non illorum arguat infirmitatem, q̄ per huiusmodi controuersias homines quoq; aduersum se irritauerūt? Quis vel à Diomede, Martē & Venerē, vel ab Hercule, Iunonē & Hypocōnium, quem deum Aidoneum vocant, vel Liberū patrē, à Perseo vel ab Arcadē Pallade vulneratos aspiciat, Vulcanumq; proiectum & claudicantē, naturę imbecillitatem non intelligat, & reprehendat, erubescatq; iā illos deos diceret. Mortales quippe ac passibiles audiens, nihil eos aliud q̄ homines infirmos fuisse cognoscet, vullnerantesq; merito magis q̄ vulneratos admirabitur. Quis item adulteriū Martis & Veneris videns, Vulcaniq; contra vtrunq; concinnatū dolum, deosq; reliquos ab ipso ad spectaculū sceleris accitos ipsosq; ventientes, ac flagitium spectantes intuens non rideat, ipsorumq; improbitatem reprehendat? Quis itidē risum tenere possit, cūm Herculis aspiciat ebrij Omphalesq; concubitum? Voluptatis deniq; ipsorum fœdos actus, & irrationabiles illicitasq; cupidines. Atq; ære, auro, argento, ebore, ferro, lapide, ligno, expressas fictæ ac falsę diuinitatis imagines exa missim persequendas non arbitror, cūm sint res ipsę per se execrabiles, euidentissimāq; erroris indicia præferant. Quibus in rebus idcirco maxime aspiciam illorum errores miserebitur, quod cum vxore sua petulanter abeuntē adulterum oderint, eiusce flagitij magistros deos facere non erubescunt. Cunque ipsi sororibus suis minimè iungantur, tantū reos dedecoris adorant. Et cūm fateantur puerorum violationem esse execrabilem huic sceleri obnoxios colunt. Atq; ea, quæ ne hominibus quidem licere permittunt leges, dijs suis applicare non pudet. Postremò quum ligna & lapides diuinis prosequantur honoribus, non animaduertūt se similia calcare pedibus, igniq; consumere, quorum partes diuina appellatione venerantur. Et quæ pauld ante in vsum habuere, ea p summam stoliditatem sculpta colunt. Non videntes, neque profus intelligentes, nō deos se, verūm sculptoris artem adorare. Quamdiu enim impolitus est lapis, rudisq;

Adulteria Iouis vesana poema tribus declarata a sancta theologia inculcantur.

Hic stupras a Ioue multeres commemorat. Adulterinos filios suos Iupiter in cœlum sublimauit, ut nefandæ suæ nequitia velamen obduceret.

Narrat de os accitos in Martis & Veneris ludibrium

ND.
molebant
nt, Iupiter
minto, Iun
equens me
qui eiusmod
m decreue
m euise de
atq; vnam
ille, & non
m & milie
us veneran
gyptios illi
ma ne re
m; non mo
m. Isten
natura pro
rum pinn
ob elegi
d. minimè
ari sunt.
enim rel
arbitran
simolacta
ac veri Del
Olyris, &
nece, Cre
plum; pa
one digni
pe de Deo
it in Pyre
edi pinn
itio mōti
rupio vne
neui venit
enim locu
si runc ce
lit mystica
tur, vt lex
nequiriti
em, Iustit
latione m
provoant
perane m
aue in be
t vne ad in
vid a igni
modi igne
Iltus fuit
Tardū fuit
Nā si qu
cum

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

disq; materia, ea pedibus calcant, ac ministerijs suis, & vsibus saepe etiam viliori-
 bus mancipāt. Vbi verò artifex his peritiæ suæ rationes & commensiones ad-
 diderit, & viri siue mulieris figuram in materia venusta arte formauerit; tunc
 agentes artificij gratias, eosiam vt deos colūt, precio à sculptore comparatos. Sæ-
 pe verò & ipse sculptor, quasi oblitus operis sui, à se conditis vota persoluit, &
 quæ antè paululum expoliebat, atq; tondēbat, ea post impositam extremam ar-
 tis manum, appellat deos. Atq; liquidem ista mirari oportebat, periti in primis
 opificis ars suscipienda fuit, nec fuerant qualibet opera autori suo præferenda.
 Nec enim artem materia, sed ars materiam potius ornauit. Longè igitur iustius
 fuit artificem eos, quàm opificium colere, quod & prior erat is, qui ex arte pro-
 dierunt dijs, & eos, vt voluit, fecit. At nunc peruersa ratione, ac iure violato peri-
 tiam atq; artem contemntes, ea quæ peritia & ars efficit, venerantur. Et cum
 autor huiusmodi homo moriatur, quæ ab ipso facta sunt, ea vt immortalia hono-
 rant. Quæ nisi quotidie curentur, tempore omnino per naturam deficiunt, & ob-
 solescunt. Quis igitur in eo quoque non illorum miseretur amentiam, quod vi-
 su ipsi præditi, non videntes adorant: Et audientes non audientibus supplicant?
 Cuncti sint ipsi animati & rationabiles, eos qui prorsus non mouentur & inani-
 mes sunt, appellant deos. Et quod mirum sit, quos ipsi custodiunt, & in potestate
 habent, eis quasi dominis seruiunt. Ac ne frustra me ista prosequi existimes, aut
 mentiēdo quis putet, sator hæc haurire oculis, atq; in promptu volentibus, est
 huiusmodi cernere. Sed præstantius id testimonium est, quod ex diuina scriptu-
 ra, de his mutuamus. Quæ iam pridem præmonuit, dicens: Simulacra gentium
 argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur,
 oculos habent & non videbunt. Aures habent & non audient, nares habent &
 non odorabunt. Manus habent & non palpabunt. pedes habent & non ambula-
 bunt, non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes
 qui confidunt in eis. Ne prophetica quidem nobis deest aduersus hæc, & grauis
 quidem insimulatio, dicente per prophetam spiritu sancto: Confidentur qui
 finxerunt Deum, & sculpunt omnia inania, & omnes vnde facti fuerunt, ex-
 iccati sunt, & surdi ab hominibus. Congregentur omnes & stent simul, & re-
 uereantur & confundantur simul. Faber enim acuit ferrum, & dolabra operatus
 est illud, & statuit ipsum in brachio virtutis suæ, & esuriet & infirmabitur, &
 non bibet aquam. Lignum quippe eligens faber, statuit ipsum in mensura, & in
 glutino compegit illud, & fecit ipsum in formā viri, & velut speciem hominis.
 Statuit ipsum in domo, & quod excidit de sylua lignum, quodq; plantauit domi-
 nus, & pluuia porrexit in altitudinem, vt esset hominibus in combustionem, sicut
 mensq; illud ex eo calefieret. Succedentesq; coxerunt in eo panes, & quod re-
 liquum fuit, ex eo fecerunt deos, & adorauerunt, cuius dimidium igni succen-
 derāt, & in cuius dimidio assatis carnibus comedit, & saturatus est & calefactus,
 ait: Dulce mihi est quod calefactus sum, & ignem vidi, & reliquū similiter ado-
 rabat, dicens: Erue me, quia Deus meus es tu. Nescierunt vt sentirent, quoniam
 obscurati sunt, ne viderent oculis suis, & intelligerent corde. Nec reputauit cor
 de suo, neque recogitauit anima sua, neque agnouit sensu, quia dimidium eius
 combussit igne, & super carbones eius coxit panes, & assans carnes comedit, ac
 reliquum eius in abominationem fecit, & aderant illud. Scitote, quia cinis est
 cor eorum, & errant, & nemo potest eruere animas illorum. Videte & ne dixerit
 tis, quia mendacium in dextera mea est. Quidni, ergo impij omnium iudicio
 habeantur, quos & diuina scriptura impietatis accusat: An verò non summe in-
 felices sunt, qui tam apertè arguuntur, inanimata pro veritate adorare: Quam
 autem his spes, vel quæ erit venia, qui mutis & immobilibus fidunt, eaque pro
 vero

Non mate-
 ria artem,
 sed ars ma-
 teriam ex-
 ornat

Gentiles
 simula-
 cris quasi
 dominis
 suis serui-
 ebant

A vero Deo
 recarific
 pliorit
 sum, ocu
 lenendi
 stantes ne
 tio. Sed v
 solidat
 quille
 ex, scrip
 borum ad
 nis tradid
 per, imo
 citiasq; r
 lram
 ceteras
 honest
 tis, fab
 tes po
 tem au
 det. At
 Nam si p
 hancis
 quaque
 Sed eos
 non sunt
 B et dicitur
 scripser
 rano. Na
 festi d
 no & op
 stuerunt
 quam di
 hic ad
 quilla g
 & ceter
 quita m
 et, vt &
 agosci. S
 quam ref
 non, soler
 deant
 edent
 quam pe
 non eie
 quod h
 non h
 gerent
 graui
 Vylis

A vero Deo venerantur & colunt: Vtinam enim vel absque figura deos illis fingere artificis manus, ne insensibilitatis evidens haberent argumētum. Nam simplici ore ita fortasse induxissent, vt idola sentire putarent, nisi indicia & ligna sensuum, oculos, aures, manus, nares, atque os haberent, ociosa atque immobilia, ad sentiendi vsum, sensibiliūmq; suffragium. At nunc ea habentes non habent, & stantes non stant, sedentesque non sedent. Neque enim inest illis horum operatio. Sed vt artificii placuit, sic manent, nullūmq; deitatis indicium pre se ferentes, stolidi atque inanimes iacent, id solum consecuti humanæ artis industria, vt aliquid esse videantur. Vtinam & huiusmodi falsorum deorum præcones, poetæ, scriptorēsq; reliqui, deos illos simpliciter etiam scripserint, non etiam illorum actus, quibus dii non esse arguantur, & actam fœditissimè vitā monumentis tradidissent. Potuissent quippe solo deitatis nomine veritatem quoque obripere, imò plurimos à veritate fallendo subducere. At nunc amores Iouis, impudicitiasq; narrantes, aliorūmq; flagitia, & puerorum violationes, & zelotypias scæmineas, voluptatis causas susceptas, metusq; ac formidines, & perturbationes ceteras, id in primis efficiunt, vt non modò de dijs, sed ne de hominibus quidem honestis profecti videantur, verū de turpissimis, ac longè ab honestate remotis, fabulosa finxisse. Sed fortassis impij ad poetica se figmenta conuertent, dicētes poerarum esse proprium, quæ non sint fingere, falsasq; fabellas ad voluptatem audientium scribere. Huiusque rei gratia, ista & de dijs illos finxisse contentent. At hæc planè futilis ratio omnium maximè illorum confutabit errores. Nam si poetæ falsa & ficta conscribunt, falsa profectò erit & ipsa Iouis, Saturni, Iunonis & Martis, cæterorumq; appellatio. Fortassis enim, vt ipsi aiunt, nomina quoque ipsa ficta sunt, neque omnino quicquam est Iupiter, Saturnus, & Mars. Sed eos quasi qui sint ad audientium voluptatem, finxere poetæ. Porro, quæ non sunt, poetæ confingunt, quo pacto isti deos, qui sint, ita venerantur? An forte dicturi sunt nomina quidem ficta non esse, gesta verò fallaciter fuisse conscripta? At istud quoque nihilo minus eos egrè tuebitur, estque planè imbecillis ratio. Nam si gesta mentiti sunt, & nomina prorsus ipsa mentiuntur, quorum esse facta dixerunt. Si autem illorum tradendis nominibus veraces sunt, necessariò & operibus enunciandis veri fuerunt. Præterea, qui deos hos esse fabulose finxerunt, sciunt profectò & quæ deos conueniat agere, nec hominum gesta vnquam dijs applicarent: sicuti nec ignis opus, aquæ quispiam adscriberet, quum hic adurat, illa liquidæ substantiæ sit. Si igitur digna sunt dijs opera, dii vtique, & qui illa gessere sunt. Si autem hominum sunt, & hominum turpium adulteria, & cætera quæ prædiximus opera, homines non deos esse, qui ea perpetrarunt, quæ tam vecors vt non intelligat? Quippe substantijs opera congruere necesse est, vt & ex opere, qui patrauit testimonium habeat, & opus ex substantia queat agnosci. Sicut igitur, qui de ignis & aquæ substantia differit, aquam vrere, & ignem refrigerare non dicit. Qui item de sole & humo disputat, humum illuminare, solemq; herbam fructusque ferre non adserit, quod si diceret, stolidus & dementissimus esset. Ita & Gentilium scriptores, & ille in primis poeta, qui excellentissimus omnium est, siquidem deos esse Iouem, ac reliquos sciuisent, nunquam profectò eis huiusmodi plenos fœditatis actus impingerent, quæ deos non esse conuincerent, sed fuisse homines, eosque parum pudicos adsererent: quod si te autore illi, vt poetæ mentiti sunt, cur & de valentia heroum mentiti non sunt, vt pro fortitudine imbecillitatem: pro imbecillitate fortitudinem fingerent. Oportebat enim, sicuti in Ioue & in Iunone fecerunt, ita & Achillem ignauum, timidūmq; mentiri. Therisitæ contra vires valentiæque admirari. Vlyssis item excogitare imprudentiam, & Nestoris insipientiam fingere. Atq;

Quid poetarum proprium

Non acquiritur potest

o Diome-

et gloria,
si debile
superet, ut
probat
de Achil-
le contra
Thersite

Diomedis, & Hectoris muliebria facta, Hecubę verò fortia tradere. Quippe, ut ipsi volunt, in omnibus poetę fictione & mendacio, uti debuerunt. An qui vera de hominibus scripsere, de his qui dicuntur dii mentiri non timuerunt: Id quoque adserere quidam ex his solent, poetarum flagitia dicunt, mentiri. In illorum verò laudibus, cum Iovem deorum patrem, & summum & olympicum, atque in cælo regnantem scribunt, non fingere, sed vera prosequi solitos. Hęc autem rationem aduersus eos in primis facere non ego solum, sed quilibet facile intelligit. Nam rursus prioribus demonstrationibus scise contra eos veritas adseret. Nam actus quidem homines illos fuisse conuincunt, laudes verò humanę naturę excedunt modum, ad vtrumlibet horum aduersum se dissidet. Neque enim cęlestium est proprium ista perpetrare, neque qui talia gerunt, deos supplicari fas est. Quid ergo intelligendum restat, nisi laudes illas quidem falsas esse, atque ad gratiam fictas? Actus autem ad illorum perpetuum dedecus, veraciter traditos. Atque hoc verum esse facile consuetudo docet. Ad vtrumlibet horum aduersum se dissidet. Neque enim cęlestium est proprium ista perpetrare, neque qui talia gerunt, deos supplicari fas est. Quid ergo intelligendum restat, nisi laudes illas quidem falsas esse, atque ad gratiam fictas. Actus autem ad illorum perpetuum dedecus veraciter traditos, atque hoc verum esse, facile consuetudo docet. Nemo enim ferè est, qui cum aliquos laudat, eorum vitę ac mores insimulet. Sed potius quorum sunt scędę actiones, hos occulendi probri gratia, extollunt laudibus, ut harum magnitudine seductis auditoribus, illorum obumbrant, operiantque nequitiam. Veluti si quis laudare quem piam instituens, neque ex vitę beneactę merito, neque ex virtute animi occasionem laudum vllam inueniens, alio illum extollat modo, & ei, quę meritis suis maiora sunt, tribuat. Ita & poetę apud illos admirabiles, reueriti turpia illorum gesta, qui apud illos appellantur dii, id nomen quod supra hominem est, illis applicuerunt, ignorantes fore, ut ex huiusmodi velamentis, non tam obumbrantur illorum humana facta, quę ex humanis defectibus, diuinis illos honoribus non congruere, cunctis innotescat. Equidẽ reor eis præter sententiam contigisse, ut eorum perturbationes, & gesta turpia dicerent. Nam cum Dei appellationem nemini, ut scriptura ait, comunicabilem, honoresque diuinis his, qui non dii, sed mortales erant homines, deferre studerent, magnum profectò, atque impiũ facinus moliebantur. Quocirca inuiti etiam, veritate impellente, coacti sunt illorum exponere vitia & perturbationes, ut omnibus posthac futuris ex eorum scriptis certum capere liceret argumentum, eos non esse deos, qui huiusmodi patraissent scelera. Quamã ergo ratio, quę demonstratio huiusce superstitionis gemulis reliqua est, qua deos illos esse probari possint: Ex his enim, quę paulò ante prædiximus homines deos, & quidem parum pudicos fuisse probatum est. Sed fortè se ab illa cõuertent, eaque tumidi proferet, quę ab illis ad vitę vsum vtiliter inuenta leguntur, dicentes eorum gratia, ipsos etiam deos extimari, quod hominibus vtilis fuerint. Nam Iupiter quidã figulinã inuenit artẽ, Neptunus gubernatoriã, Vulcanus ferrariã, Minerva textoriã, Apollo musicã, Diana venatoriã, Iuno stolę confectiõnẽ, atque agriculturã Ceres, & alias alij reperisse tradunt ab his, qui illorũ gesta scripsere. Atqui istas huiusmodi artes non illis solis, sed cõmuni naturę mortaliũ homines assignare debuerat, in quã intendentes illas inuenisse referuntur. Quippe artem plurimĩ naturę imitationem esse diffiniunt. Si igitur illarum quibus studuerunt artium periti euasere, non ideo dii existimandi sunt, sed potius homines. Non em̃ ex eis artes emanauerunt, sed in artibus & ipsi naturã imitati sunt. Nam cum essent homines per naturã disciplinę capaces, iuxta hominis diffinitionẽ, quid mirum, si & ipsi humano animo in naturã suã intuentes, huiusmodi excogitarunt artes? Porro, si ob artium

Artes a
dijs anti-
quis reper-
ta

Ars quid.

C

D

Artiū inventionem ipsos appellatione diuina honorandos cēsent, quid prohibet aliarum quoq; inuētores artiū deos appellare: Hac em̄ ratione, & illi huiusce-
modi promerent̄ honores. Nempe em̄ literas inuenere Phœnices, Heroicū car-
men Homerus, dialecticā Zeno Eleates, rhetoricā Syracusanus corax, Apum, alias, Apd
ariorum
& sapiariam fructum Aristēus, Triptolemus sementē frugum, Legesq; Lycur-
gus Lacedæmonius & Solon Atheniēsis. At verò literarū constructionem nu-
meros, mensuras atq; momēta Palamedes repperit. Et aliq; alia, & varia humana
vitę cōmoda inuenere, sicut ipsi quoq; testantur. Si igitur artes ac disciplinę de-
os faciūt, atq; harū gratia sculpuntur dij, necesse est, vt qui post illos, aliarū quoq;
inuētis claruerunt, & ipsi dij sint. Quod si istis diuinos honores detrahunt, eosq;
mortales recognoscūt, necessariū Iupiter, etiā & Iuno, & ceteri, dij appellandi nō
sunt, sed ipsi quoq; homines fuisse credant̄, qui, vt præ diximus, ne honesti quidē
suere. Ita ex ipsa quoq; sculptura signorum nihil aliud q̄ homines fuisse conuin-
cuntur. Quā em̄ illis ipsi sculptores imponūt formā, nisi virorū ac mulierū, &
quæ his inferiora sunt, mutorū animalū, volatiliū omnigenū, quadrupedū, iu-
mentorum, beluarum, atq; serpentum. Quęq; terra, & mare, omnisq; aquarū na-
tura profert. Cū em̄ ad vitiorū ac voluptatū stoliditatē corruissent homines,
nihilq; amplius aspicerent q̄ voluptates, & concupiscentias carnis, quippe qui in
irrationabilibus animū fixerant, in his diuinitatem quoq; inesse censebāt, ac pro
varietate perturbationum numerosos sibi finxere deos. Quadrupedum enim
imagines, atq; serpentum, & volatiliū apud eos honorari videas. Sicuti ait di-
uinæ ac verę pietatis & religionis interpret; Euanuerunt in cogitationibus suis,
& obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes em̄ se esse sapientes, stulti facti
sunt, & mutauerunt gloriā incorruptibilis Dei, in imaginē corruptibilis homi-
nis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum. Ideo & tradidit eos in passio-
nes iugominie. Nam cū, vt præ dixi, animam irrationabiliū voluptatū pertur-
bationibus subderent, ad huiusmodi sibi fingendos deos deuoluti sunt, lapsiq;
iam atq; a veritatis soliditate deiecti, quod illis Deus aduersatus sit, in his volutā-
tur miseri, verbiq; patrē Deum in irrationabilibus fingunt. Qua ex re, & hi, qui
apud eos philosophi dicuntur, & eruditi, cū vrgeri a nobis cœperint, nihil ne-
gant hominū, & mutorū animalū formas, atq; effigies esse, qui apud eos videntur
dij. Verū hanc adferunt rationē, idcirco se illas imagines fingere, vt per eas si-
bi Deus respōdeat & reueletur: non posse em̄ inuisibilem aliter nosse, q̄ per hu-
iusmodi signa atq; teletas. Alij sapiētiora his, & altiora se dicere arbitrātes, aiūt,
adeo hæc fingi, atq; formari, vt per ea cœlestes inuocētur & appareāt angeli, atq;
virtutes. Sicq; apparētes, verā illis Dei insinuent notionē. Esse em̄ ea hominibus
veluti literas, quę relegentes possint per eā, quę ex illis insinuat, cœlestiū spiri-
tuum reuelationē, Dei intelligentiā consequi. Ita quidē illi per q̄ sanē fabulosæ,
neq; em̄ logicē dicūt. Nam profectō si quis eā rationem diligenti examinatione
discutiat, animaduertet eorum opinionem nihilo minus habere falsitatis, q̄ quæ
supra demonstrata sunt. Nā, vt eos percōtemur sub iudicio veritatis, dicant que-
so, quo pacto per hæc, aut responderet, aut noscitur Deus. Vtrū per circūpositam
illis materiā, an per inductam materię formam: Nam siquidē ob materiā, quę
iam formæ necessitas, vt non prius etiā, q̄ ista fingerentur, per omnem prorsus
materiā apparuerit Deus, frustra verò templa quoq; isti fabricati sunt, inclu-
dentes intrinsecus vnum, vel lapidem, aut lignum, aut quamlibet auri particu-
lam. Cū hisce substantijs terra omnis plena sit. Porro, si superducta effigies ap-
paritionis diuinæ causa est, quid iam auro, cæterāque materiā opus est, ac non
magis per ipsa vera animalia, quorum formæ simulacra sunt, Deus reuelatur?
Nam clarius profectō Dei gloria iuxta eorum quoque rationem innotesceret,

Simulacra apud gentiles colebantur, sed tamen in eorum perniciem, al. execrentur

si per animata rationabilia & irrationabilia, quae inanimata atque immobilia manifestaretur. Quibus in rebus, maximam impietatem in perniciem suam operantur. Cum enim naturales animantes, siue quadrupes, siue volucres, siue serpentes, ob illarum vel feritatem, vel immunditiam exercentur, atque aduersentur, harum tamen imagines lapidibus insculptas, aut lignis, aut auro diuinis prosequuntur honoribus. Cum ipsas magis viuentes, atque animatas venerari, quam illarum effigies stolidas debuerint. At fortasse nihil horum, neque forma scilicet, neque materia, diuinæ reuelationis causa est, sed ars sola disciplinae coniuncta, Deum euocat. Quippe quae sola est naturae imitatio. Sed si disciplinae causa sculptilia Deus implet, quoniam rursus materiae necessitas est, cum ars atque disciplina in hominibus sit. Nam si disciplinae gratia se reuelat Deus, atque idcirco sculptilia quasi dii honorantur, oportebat homines magis, ut artis autores coli atque adorari, quod & rationabiles sint, & arte intra se inclusam habeant. Enimvero ad secundam illorum altioreque rationem, ista quoque merito quispiam dixerit. Si haec ob Dei reuelationem de gentiles non facitis, sed ob praesentiam illic angelorum, quid est quoniam statuas, per quas virtutes ipsas coelestes inuocatis, pluris quam ipsos angelos facitis: Cum enim (ut dicitis) intelligendi Dei gratia sculpatis imagines, ipsisque simulacris appellationem & honorem Dei circumdatis, rem profecto minimam honestam facitis. Nam cum fatemini Dei virtutem simulacrorum vilia superare figmenta, atque ideo non audeatis per ipsa Deum, sed minores inuocare naturas, ipsi eas transilientes, cuius praesentiam metuetis: huius appellationem lapidibus ac lignis imponitis, deosque pro lapidibus, & humana arte colitis & adoratis. Si enim ista vobis viderentur sunt ad intelligentiam Dei, ut mendaciter dicitis, equum profecto non est, signa ei, quae significat in honore praeferre: neque enim si quis regis scribat nomen, in tuto praefert et regem, sed ob id facinus iudicium damnationis excipiet, licet literae, quae regis nomen efficiunt, ipsius arte formatae sint. Ita & vos siquidem integra ratione vigeretis, nunquam huiusmodi diuinitatis indicia ad materiam deiecissetis, ne sculptile quidem sculptori homini anteferetis. Nam si (ut dicitis) literarum instar ista Dei praesentiam signant, atque ideo, ac si Deum significantia diuinis digna censentur honoribus, certe, qui ea sculpsit, eisque effigiem dedit, rursus enim id reperam, artifex multo magis hos promerebatur honores, quippe, qui illis longe valentior est atque diuinius, quum pro eius arbitrio secta illa fuerint, atque formata. Si igitur literae sunt dignae miraculo, quanto ille, qui eas scripsit, propter artem, atque animae disciplinam admiratione praecellit. Constat igitur ex his deos appellandos non esse. Rursus eos percunctari liber, qui huiusmodi vesaniae addicti sunt. Cur quae so, simulacra hisce formis insculpitis: Si enim quia humana sit Deus effigie, idcirco hominis lineamenta formatis, cur mutorum quoque animantium illi figuras imponitis: Sin autem brutorum animalium insignitus est specie, cur illi rationalium effigiem imponere maluistis: Quod si utrumque simul est, & ex vtriusque compositis intelligitis Deum, quod scilicet irrationalium ac rationalium praeferat formas, quid coniuncta disungitis: brutorumque & hominum lineamenta distinguitis: nec illum semper ex vtriusque componitis. Cuius non sunt illa fabulosa figmenta Scylla, & Charybdis, & Hippocentaurus, & apud Aegyptios Cynocephalus latrator Anubis: Oportebat enim ut ipsos solos sic gemina effigie pingi, ut si forma illis vnica est, non alia quoque in illorum ignominiam fingi. Rursum si masculinae sunt eorum formae, cur foemineas quoque illis effigies addunt: Si autem foeminae, quid falso masculinas imponunt: Sin verò utrumque simul sunt, quid est quamobrem connexa disungunt: Non enim hac ratione dirimi ista, sed coniungi debuerunt, ut fierent illorum dii Hermaphroditi. Ne non solum impietatem & improbitatem, sed risum quoque cernentibus, tam foeda superstitione illorum

Mercurius apud Aegyptios solitur

A rom extit
illu& mar
circundat
ta est, quae
corporeae
te memb
& haud
renoum
moralis,
& ceper
numero
vel pluri
et quois
institura
miter st
dentia
bus inc
ex his
eo quo
vt ad
iouis
Genesq;
pellatur
vna reg
magna lo
B nesciunt
lorum, &
reputant
vni Araba
tium, &
aliorum
necesse ei
plu aliosq;
pugna fr
Aegypti
nium, vt
ti dedita
coillus ap
nem, qui a
nelipici
torem,
Hinc p
bata, vt
plereq;
dura ipso
qua vide
giano se
dem, &
tris verbe
ta variat

Arum exhiberet. Certè si corporea omnino specie deum esse arbitratur, vè tremq; illi & manus, ac pedes, ceruicemq;, & pectus, & genitalia humano more mēbra circumdare non verentur, vide ad quæ impietatis prærupta illorū mens deuoluta est, quæ talia de Deo cogitare nō metuit. Sequetur em̄ necessariò, vt alia quoq; corporeæ imbecillitatis pati dicatur, si circumscribatur hominum instar varietate membrorum, vt scindi possit ac diuidi, & rursus ex toto interire. Atqui hæc, & huiusmodi in Deum non cadere, quis tam demens, quin videat: Sunt em̄ terrenorum corporum propria. Deus enim incorporeus est & incorruptibilis, immortalis, æternus, nulliusq; omnino indigens. Hæc autem & corruptibilia sunt, & corporum liniamēta, quæ & humana ope, atq; arte opus habent. Nam sæpe numero cernimus ea, cū fuerint vetusta, renouari. Et quæ vel quæ diuturnitas, vel pluuia, vel animal quodlibet fortè violauit, ea denuo fingi. Qua ex re meritò quiuis illorum carpet amentiam, qui eos prædicant deos, quorum ipsi autores instauratoresq; sunt, & quos ipsi ingenio & arte componunt, atq; ne defluant firmiter statuunt, ab eis salutem petunt, quo scq; non ignorant sua indigere prouidentia & cura, de his ipsi quæ sibi sunt necessaria, postulant, & quos paruis ædibus includunt, eos cœli ac terræ totius dominos dicere non erubescunt. Non autem ex his solum impietatis illorum scelus animaduertere possumus, verum & ex eo quod dissona sit illorum de simulacris variaq; sententia. Si enim sunt ipsi dij, vt adserunt, qui de his philosophantur, cui ex his adhærebimus, aut quem maioris autoritatis arbitrabimur, vt Deum securi & confidentes adoremus, agnoscentesq;, qui verè Deus sit, nihil hæsitemus: Non enim ijdem apud omnes appellantur dij, sed quot per orbem nationes sunt, tot ferè finguntur dij. Et sæpe fit, vt vna regio, & eadem ciuitas, in huiusmodi simulacrorum cultu aduersum se magna seditione dissideat. Nempe enim Phœnices Aegyptiorum deos positus nesciunt: Aegyptijq; itidem Phœnicum simulacra ignorant. Scythæ itidem Persarum, & Syrorum Persæ non suscipiunt deos. Pelasgi quoque Thracum sacra repudiant, Thracæq; Thebanos ritus cultusque ignorant. Indi præterea aduersus Arabas, & Arabes cōtra Aethiōpas, hiq; ipsi aduersum se de religione dissentiunt. Syri etiam Cilicum deos minimè adorant, Cappadocumque genus deos alios nominat. Sed & Bithynij alios, & alios Armenij sibi finxere. Et quid me necesse est multa memorare: Epirotæ alios quàm qui insulas habitant, hi que ipsi alios quàm Epirotæ deos venerantur. Denique omnis fermè ciuitas, omnis pagus finitimorum nesciens deos, præfert suos, hosque solos cæteris præfert. Aegyptiorum sacra, sacrilegia nihil referre opus est, cū sint ante oculos omnium, vt scilicet aduersum se vrbes omnes de religione dissideant. Studeant veluti dedita opera contraria sibi inuicem, qui sunt finitimi, colere. Nempe enim crocodilus apud alios vt deus adoratur, vicinis alijs abominatio existimatur. Leo item, qui apud alios pro Deo colitur, non solum à proximis ciuitatibus minimè suspicitur, verum etiam si ab his reperiatur, vt belua immanis occiditur. Pisci etiam, quem alij vt Deum venerantur, ab alijs in cibum licenter assumitur. Hinc apud illos & bella, & seditiones, & inuidiæ occasiones, omnisque perturbatio, & voluptas viget. Quòdque mirum sit, Pelasgi (vt tradunt qui ista scripsere) quum ab Aegyptijs deorum nomina cultusq; didicerint, Aegyptiorum deos ignorantes, alios quàm illi colunt. Cunctarumque prorsus gentium, quas idolorum vesanus detinet cultus, aduersa secumque dissidens est dereligionis sententia, vt neque apud easdem, eadem inueniatur. Et meritò id quidem. Nam quum ab vnus ac veri Dei intelligentia delapsi sint, atque à veropatris verbo saluatore omnium Christo defluerint, mentem iure habent in multa variaque distractam. Et quemadmodum hi qui auersati solem, quum per obscura

ali. Bithynici

Leo apud Aegyptios pro deo colebatur

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

scura oberrant loca, plurimos anfractus itineris circumeundo conficiunt, & cum præsentibus non videantur, eos qui non adsunt, quasi præsentibus conspicantur, videntesque non vident. Ita & qui auersi à Deo animæ incurrerint tenebras, animo nutante sunt, ac semper ambigunt, & quæ non sunt, veluti ebrii & non videntes, conspicantur. Sunt autem profectò ista summæ illorum impietatis, per quæ euidentis apertumque documentum. Nam quum sint varij ac diuersi per regiones singulas ac ciuitates dii, & alter tollat alterius deos, omnes ab omnibus vnà tolluntur. Qui enim apud alios censentur dii, deorum quos alij colunt, sacrificia fiunt atque libamina, aliorumque item hostias, alij pro dijs venerantur. Aegyptij bouem & apim, qui est vitulus colunt, hos Ioui alij litant. Etsi enim non eos ipsos, quos illi fecere deos immolant, quum autem similia macent, eadem macentare videntur. Libyci arietem, quem Ammonem vocant, Deum habent. At hic ab alijs in deorum suorum victimam ceditur. Indi Liberum patrem adorant, ipsum signanter vinum appellantes, hoc autem alijs cæteri libant. Alij fontes atque amnes, & Aegyptij in primis, præferunt, ac deos prædicant. Cæteri tamen illicque ipsi religiosi cultores Aegyptij, & suas, & aliorum sordes vndis diluunt, & quod ex his reliquum fuerit, cum execratione proijciunt. Tota ferme Aegyptiorum cultura, aliarum gentium dijs sacrificium est, vt ab illis ipsis rideantur, quod non deos, sed quæ sunt aliorum, & sua purgamenta & sacrificia diuinis prosequantur honoribus. Iam verò quidam in id impietatis vesaniaque deciderunt, vt ipsos quoque homines, quorum colunt figuras atque formas, falsis dijs suis macent & sacrificium offerant. Nec anima duertunt felices eas, quæ à se litantur hostias, primitiua esse exemplaria deorum, qui ab ipsis effecti sunt, & adorantur, & quibus offerunt homines. Similia enim ferme similibus, imò longè præstantiora deterioribus immolant. Animata enim inanitis macent, & rationalia stolidis offerunt. Scythæ denique illi, qui tauri vocantur, deæ quæ ab illis virgo dicitur, eos qui naufragia euaserint, & quos cunq; ceperint Græcorum victimas offerunt. Adeo aduersus naturæ suæ socios homines impiè seruiunt. Ac per id deos suos feros atrocésque denunciant, vt quos prouidentia marinis periculis eruit atque seruauit, hos illis immaniter iugulent. Hi profectò contra prouidentiam aperta feruntur insania, qui illius beneficium animi sui feritate nituntur obruere. Alij quum ex bello victores rediere, quos ceperint ex hostibus, in centenos diuidentes Marti, quotquot ex numero illo centenario eligunt, macent. Neque sanè Scytharum solum id facinus est, qui barbarica naturali feritate aguntur. Sed simulacrorum dæmonumque nequitie proprium est. Nam & Aegyptij Iunoni dudum huiusmodi victimas cedere soliti sunt. Sed & Phœnices & Cretenses Saturnum immolatis filijs placant. Prisci quoque Romani Iouem Latiarium macentis venerabantur hominibus. Atque aliter alij, omnesque pariter & inquinabantur, & inquinabant. Id quidem quod cædes perpetrarent, hoc autem quod sua delubra hisce nidoribus victimisque polluerent. Hinc iam profectò hominibus mali multum adiectum est. Cum enim cerneant his deos suos oblectari, continuo & ipsi sese ad imitandum eos contulerunt, virtutis suæ interesse arbitantes, præstantiores, vt ipsi putabant, imitari. Vnde homicidijs ac parricidijs, omnibusque lasciujs dedere manus. Nam omnis ferme ciuitas omnibus nequitia sordibus plena est, dum studet deorum suorum moribus similes fieri. Neque inter idolorum cultores frugi aliquis ac pudicus est. Isq; solum laudatur, qui omnes impudicitia suæ testes habet. Denique Phœnices mulieres, olim quum sacra dijs suis facerent, sese palam prostituiebant. Huiusmodi corporum suorum scædo mercimonio deam suam se placare arbitrantur, & per hæc scelera propitiam facere, Viri quoque sexum suum abnegantes,

Aegyptij
bouem colunt
In Libya
aries coluntur

Scythæ
puli septem
trionales

nec

A hec iam mares se esse recolentes, muliebrem molliuntur in sexum, & ex his gratificantur, honoresq; deferant deum matri, omnesq; pariter fecundissime viuunt, ac in deteriora quotidie certatim feruntur. Et sicut Christus summus ille minister Paulus: Mulieres eorum immutauerunt naturalem usum, in eum, qui contra naturam est. Similiter, & mares omisso naturali usu foeminae, exarserunt in concupiscentia sua in alterutrum, masculi in masculos turpitudinem operantes. Enimvero illi dum hæc & his similia faciunt, confitentur eos quoque, quos appellant deos huiusmodi fuisse vita. Nam ab loue quidem stuprationes puerorum atque adulteria. A Venere autem fornicationem, à Rhæa impudicitiam, à Marte cædes, aliâque ab alijs didicerunt, quæ Romanæ leges seuerissimè puniunt, pudicisque omnibus in execratione sunt. An verò dignum est eos arbitrari deos, qui talia faciunt, an non magis brutis longè stolidiores? Ergone qui eos colunt, homines existimandi sunt? & non potius, vt mutis & inanimitis multò deteriores miserandi? Nam si sensum animæ suæ cogitarent, nunquam profectò in hæc tam proni decidissent, verumque Deum Christi patrem denegassent. Enimvero, quid illi dicturi sunt, qui istos ratione transcendunt, creaturæque vehementer affixi sunt, reueriti tam euidentia execrationis indicia, reprehensibilia ista & nefaria omnino esse, nec ipsi negabunt. Cæterùm illam sibi superesse inuictam irrefragabilemque rationem existimabunt, quod mundum ac mundi partes venerantur. Gloriabuntur enim, vt qui non lapides, non ligna, figurâsque hominum & mutorum animalium, volatilium, serpentium, quadrupedumque colant, sed solem & lunam, cunctumque ornatum cœli: Terram item omnemque liquidam fluidamque naturam venerentur, dicentq; non esse possibile, vt quis hos non esse naturaliter deos veris rationibus prober. Cùm constet omnibus, ea neque muta esse neque irrationalia, sed humanam sperare naturam, quod in cœlis alia, alia in terris sint. Libet autem ista quoque intueri ac perscrutari. Nam in his quoque veram contra eos rationem inuenire perspicue poterimus. Verùm antequam ad argumenta veniamus, iuuat creaturam ipsam contra illos citare testem, clamantem quodammodo, & autorem opificemque suum Deum patrem domini nostri Iesu Christi aperte prædicantem, quem inepti isti sapientes auersantur, quum ab eo conditam adorēt creaturam, ac diuino honore prosequantur. Ipsam, inquam, creaturam adorantem & confitentem dñm, quæ illi sua causa denegant, aduersus illorum amentiam citabimus. Ita em̄ homines eius partium admiratores, easq; deos arbitrâtes, ipsarum ad inuicem consensus atq; usus ritè admonebit. Nempe em̄ hæc ipsa constantia prædicat, insinuatq; patrè verbi suū esse opificem ac Deū, dū absq; vlla contradictione ipsius patret imperio. Sicut diuina quoq; lex admonet, dicens: Cœli enarrant gloriã Dei, & opera manuum eius annūciant firmamentū. Neq; verò obscura est ea rerū fides, sed aperta valde atq; cōspicua his, qui mentis oculos non penitus excæcos habent. Nam si quis creaturæ singulas assumens partes, eas seorsum accipiat, veluti verbi gratia, solem per se tantū lunamq; seorsum, & terrā itidem & aërem & calidam ac frigidam, & aridam humidamq; substantiam diuidens à connexu, ac iunctura mutua, singula seorsum sumat, separatimq; dispiciat: inueniet profectò nil ex his per se sibi posse sufficere, sed omnia sui mutuo egere, & suo vicissim usu auxiliōq; constare. Nam sol quidem vnà cū cœlo omni circumfertur, intusq; continetur, illiusq; nunq̄ excedit orbem. Luna item & reliqua sidera lucentia testantur, quid eis auxiliū à sole proueniat. Tellus item absque pluuijs fruges profectò non germinat. Pluuiæque itidem sine ope nubium, nunquam humum funderentur. Ne nubes quidem absque aere per se apparere vel constare possent. Aer quoque non à seipso, sed ab æthere incenditur, & à solis fulgore il-

Non ideo
rum culti
sed diuis
operibus
esse det
addicti
Christi ge
na.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

lustratur: & fontes & flumina nunq̄ sine humo cōsisterent. Humus itē nō ex se ipsa solidata, & verū super aquarū substantiam firmata cōsistit contineturq; & ipsa intra suos terminos medio scilicet orbe connexa. Mare quoq; & qui extrinsecus omnem terram alluit oceanus magnis ventis agitatur, & fertur quocunque illum ventorum vehemens impulerit vis. Venti quoque ipsi, vt tradunt, qui de rerum scripsere naturis, non in seipsis, verūm ex incensione & caliditate ætheris ad aerem, in ipso consistunt aere, ac per ipsum vbique spirant. Quid de quatuor elementis dicere necesse est, ex quibus natura corporum constat, calida scilicet, ac frigida, sicca, humidāque substantia? Quis tam vecors & ita stolidus animi est, quin sciat hæc simul quidem coniuncta constare? Disiuncta verò seorsum singula sibi mutuo inferre perniciem, vincente semper quod in his abundauerit magis? Nam calidum vi maioris algoris extinguitur, & frigidum maiore vi caloris euanescit. Aridumq; ab humore liquefit, humidumq; sic catur ab arido. Ita ergo quo pacto dij erunt, quæ ope sua mutuo indigent? Aut qua ratione ab his aliquid petendum est, quum ipsa ab se inuicem auxilium petant? Si enim quum de Deo agitur, is demum nullius egens, sibi que sufficiens, ac seipso plenus, in quo vniuersa consistant, quique ipse omnibus tribuat esse diffinitur, quomodo solem & lunam, ac reliquas creaturæ partes, quæ huiusmodi non sunt, indigentque foueri mutuo, deos appellare fas est? At fortassis diuisa seorsum que accepta, egena esse & ipsi fatebuntur, quum eius rei euidentis probatio ante oculos sit. Simul verò connectentes omnia, & quasi magnum ali quod conficientes corpus, id totum Deum esse dicent. Nam quum constitierit totum, nulla iam singulis extrinsecus necessitas erit, Sed totum sibi ipsi sufficere ad omnia adferent, qui se sapientes existimant. Atque hinc quoque conuincuntur, a que hæc ipsa ratio impietatem ipsorum, summamque imperitiam non minus quam priora declarabit. Si enim coniuncta singula totum implent, totumque ex singulis constat, totum ergo ex partibus constat, & vnumquodq; pars totius est. Hoc autem ab his, quæ piè de Deo sentiuntur, longissimè remotum est. Deus quippe non partes, sed totum est. Neque ex differentibus constat, sed ipse auctor est constantiæ omnium. Iam verò inspice, quantum impietatis aduersus Deum, qui ita loquuntur, enunciant. Si enim ex partibus constat, omnino videbitur si bi ipsi dissimilis; quippe qui ex dissimilibus perficiatur. Nam si sol est, luna non est; & si luna est, terra non est. Si autem terra est, non erit mare. Atque ita per singula accipiens, quam sit hæc eorum ratio impia & inepta, reperiet. Hoc vero ex humano item corpore colligens quispiam, horum meritò amentiam carpet. Sicut enim oculus auris non est, neque auris manus, neque venter pectus; neque item ceruix est pes, sed horum quodque suum implet munus, & ex his differentibus vnum consistit corpus, coniunctas ad vsum sui habens partes. Disiunctas, vbi tempus aduenerit, quando natura, que coniunxit ista diremerit, pro diuinæ voluntatis imperio. Ita (sed det sermoni veniam summus ipse Deus) si creaturæ partes in vnum connectentes corpus appellant Deum, necesse est ipsum quidem in se sibi esse dissimilem, vt supra docuimus, diuidique rursus pro natura partium, que vt diuiderentur, acceperunt. Freterea, ex ipsius quoque contemplatione veritatis arguenda illorum impietas est. Si enim incorporealis est Deus per naturam, nec visui, nec tactui subiaccens, quo pacto Deum corpus autumant, & quæ obtutibus patent, manibusque contrectantur, diuinis honoribus colunt? Rursumque, si vt vera docet ratio, Deus summe potens est, nihilq; ipsum tenet, sed ipse tenet omnia, omnibusq; dominatur, quomodo qui creaturæ diuinos honores deferunt, tam stolidi sunt, vt non animaduertant ipsam ab hac diuinæ diffinitionis norma seclusam; Vbi em̄ sol

Deus sibi ipsi sufficiens.

al. confidentiæ

Corpus ex suis partibus constat. Alter alterius sensus non fungitur officio

C

D

sub

A subterram
sua locis ex
am successe
mem arce
sua ipsam
cur li dij est
vbi temp
que lanam
cunctique
& ver opo
bus, com
rimque si
calibus pra
culler. N
fieri poss
eraria &
uinis ob
sunt, ea
sua. Ipe
miniqu
quidem q
et vera oit
noluntur
gio, deoru
tuis inuē
tuis dmin
bu, proba
pietatis om
ciem fuisse
ctus & cont
cem & con
mus patre
qua præce
Portò, ve
scendam,
cellarim
illum duci
libile duci
corruum e
tra vos et
vire & it
sua, cur oc
pian iplo
impianis i
dima, est
iet malon
quoniam
sua illa
Nisi forte
Euanu.

A sub terram abiit, lucem terra ne videatur obducit, lunamque interdū sol claritate suæ lucis extinguit. Terræ item frugibus grando sæpius nocet. Ignisque si vspiam succensus sit, aquarum inundatione restinguitur. Atque nunc quidem hyemem arcet verna temperies. Nunc ver ipsum æstas non sinit transgredi limites suos, ipsamque rursus, ne suas excedat temporis metas, coercet autumnus. Igitur si dii essent, par erat eos non ab inuicem separari, neque subduci, sed secum vnà semper esse, beneficiâque pariter inferre communia. Oportebat solem atque lunam, & reliquum astrorum chorum, noctu atque interdū lucere simul, cunctâque ab illis vnà illustrari. Aestatem quoque simul & hyemem, autumnum & ver oportebat indifferenter eodem constare tempore. Mare misceri fontibus, communèque præbere omnibus poculum. Oportebat serenum, ventorumque flatus vnà fieri, ignemque & aquam simul communem, & vnum mortalibus præstare vsum. Nullus enim ex eis, quando dii iuxta eos sunt, lædi potuisset. Nihil quippe illi noxium, sed vtilia cuncta moluntur. Cæterum, si ista fieri possibile non est, quod ea sibi inuicem contraria sint, quomodo sibi contraria & repugnantia, nec simul constare valentia, deos appellare fas est, aut diuinis obsequijs colere? Porro, quæ aduersum se mutuo per naturam dissona sunt, ea quo pacto petentibus pacem, præstabunt, aut erunt eis concordia præfules. Igitur neque sol, neque luna, neque alia quælibet creaturæ portio; multoque minus quæ in auro & lapidibus & materia reliqua sunt sculpta simulacra, ne illi quidem, quos poetæ fingunt, Iupiter, Apollo, & cæteri dii merito dicendi sunt, vt vera ostendit ratio. Sed hæc partim creaturæ portiones sunt, alia inanimata noscuntur, alia homines tantum fuere mortales. Quocirca & huiusmodi religio, deorumque fictio non pietatis esse, sed iniquitatis planè ac totius impietatis inuectio, ingentisque erroris argumentum, ex vnus ac solius veri Dei patris domini nostri Iesu Christi scientia innotuit. Quoniam igitur ita se res habet, probatumque est eam, quæ apud gentiles est, simulacrorum culturam, impietatis omnino esse plenissimam, neque ad vtilitatem, sed ad summam perniciem fuisse humano generi inuectam; Age iam sicuti in initio promissimus, detectis & confutatis erroribus, veritatis peragamus viam, contemplemurque ducem & conditorem rerum, patris verbum, vt per ipsum eius etiam intelligamus patrem. Sciântque Gentiles quantum se à veritate detorserint. Ea quidem quæ præmissimus, nihil aliud quàm error humani generis fuisse, conuicta sunt. Porro, veritatis via ad eum, qui verus Deus est, diriget. Ad eam verò cognoscendam, & exactissimè intelligendam, nullius extra nos positæ rei opem necessariam habemus. Neque sicuti Deus ipse super omnes est, ita & via, quæ ad illum ducit, longè vel extra nos sed intra nos est, atque in initio à nobis inuenire possibile ducimus. Quemadmodum & Moyses docuit, dicens: Verbum fidei intra cor tuum est. Quod & saluator sua autoritate confirmans: Regnum, inquit, Dei intra vos est. Intus igitur in nobis fidem ac regnum Dei habentes, celeriter inspicere & intelligere possumus, omnium regem salutare patris verbum. Nec est sanè, cur occasiones præferent gentiles idolis seruientes, aut alius omnino quispiam seipsum fallat, quasi hanc non habeat viam, atque ideo excusationem suæ impietatis inuenisse se putet. Omnes enim profecto hanc ingressi sumus & habemus, etsi non omnes illam pergere instituunt. Sed prætergressi eam secus transire malunt, ob eas, quæ se exterius pelliciunt, blandas seculi voluptates. Quod si quis interroget, quænam ista sit, vnus cuiusque esse animam dixerim, atque insitam illam intelligentiâ. Per ipsam enim solam Deus inspicere & intelligi potest. Nisi forte sicuti Deum negauerunt, ita animam quoque se habere impij inficiabuntur, iustius id quidem quàm cætera. Neque enim eorum est qui sensu præditi sint, negare

Deus anima tantum intelligi ac videri potest

negare

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

negare autorem suum & opificem Deum. Quod igitur vnusquisq; ho minum **C**
 animam, eamq; rationalem habeat, simpliciores quosq; paucis docen dum puto
 ob id in primis, quod non desunt hæretici, qui & istud negent, arbitran tes nihil
 esse hominem, nisi apparentem corporis speciem, vt hoc ostenso, aper tius deinceps
 aduersus idola, euidentiusq; documentum habeant. Primū itaq; illud haud
 exiguum argumentum est, rationalem esse hominis animam, quod per eam
 ab irrationalibus differat. Idcirco enim illa irrationalia vocare consueuimus,
 quod humanum genus ratione sit præditum. Deinde illud quoque ad hoc non
 parum valet, quod solus homo, quæ sunt extra se posita cogitare, & absentia
 versare animo queat. Itēque ratiocinari, discretionisque iudicio, quod præstet
 eligere. Nam bruta quidem sola cernunt præsentia, & ad ea tantum apperen-
 da feruntur, quæ oculis subiacent, quamlibet illa in posterum noxia sint. At
 homo non ad ea quæ conspicit, impetu ducitur, sed quæ oculus hauserit, ra-
 tione diiudicat. Sæpe nanque appetitum ratione continuit, & cogitans, denuo re
 cogitauit, nullusque est veritatis amicus, quin sentiat differre plurimum à cor
 poris sensibus intelligentiam hominum. Idcirco nempe ipsa quod aliud sit,
 efficitur ipsorum sensuum iudex, & quæ illi adsumunt, ista diiudicat & remi-
 niscitur, eisque quid sit melius, indicat. Nam oculi quidem solius videre est, au-
 dire aurium, oris gustare, narium percipere odores, & manuum tangere. Ve-
 rum quæ videre oporteat, quæ audire, gustare, olfacere, contingere, non iam
 sensuum munus est, sed animæ, rationisque discernere proprium est. Quip-
 pe, & gladium potest manus accipere, & venenum gustare os. Sed nescit quod
 ista noceant, nisi animi dictante iudicio. Viderurque hoc, vt id interim in
 imagine inspicimus, lyrae esse simile, concinnæ, ac bene dispositæ, & musico
 illam **omni** disciplina tenenti. Sicut enim in fidibus lyrae quælibet sonum ha-
 bet proprium, alia grauem, acutum alia, & alia medium, alia acuti tenoris, & **D**
 alia alium, estque illarum indiscreta concinentia, difficilisque sine arte discer-
 ni. Tunc enim earum & concentus ostenditur, & recta connexio, quum is,
 qui continet lyram, peritè percusserit chordas, & congruè quamque tetigerit.
 Eodem modo & sensibus in corpore lyrae instar aptatis, quum illis perita mens
 præest, tunc & anima quid agat, quidve operetur, discernit, & nouit. Hoc
 autem est tantum hominum proprium, hoc humanæ animæ ac rationalis in-
 signe, quo illa vtens, à brutis animalibus differt, atque indicat se aliud esse,
 quam quod in corpore cernitur. Sæpe denique homo in terra constitutus,
 cœlestia rimatur & conspicit. Sæpe item quiescente corpore & dormiente,
 domo agitur interius, & quæ sunt extra se cernit. Profectus loco atque am-
 bulans, & notis, & familiaribus obuians, ac per hæc diurnos actus suos crebrè
 diuinans, vt sic dixerim, atque prænosens. Hoc autem quid aliud est, quam
 rationalis anima, in qua homo cogitat, & conspicatur quæ supra se sunt. Sed
 enim illud quoque certum erit aduersus eos argumentum, qui adhuc se ad
 stoliditatis & imprudentiæ plenam rationem conuertunt. Quo enim pacto,
 quum sit corpus mortale per naturam, homo versat animo immortalitatem,
 ac virtutis gratia, mortem sibi sæpe consciuit? Aut quomodo quum sit cor-
 pus temporale, homo tamen conspicatur æterna, spretisque præsentibus, ad
 illa desiderium transferat? Corpus nempe ipsum nunquam talia cogita-
 ret, neque ea, quæ extra se sunt posita volueret: mortale enim & tempora-
 neum est. Aliud igitur sit, necesse est, quod contraria, & præter naturam cor-
 poris cogitat. Quid ergo illud est nisi rationalis, immortalisque anima: ipsa et-
 enim non intrinsecus planè, sed extrinsecus, sicuti lyrae musicus, meliora corpo-
 ri dicitat & insonat. Rursus verò, qua ratione oculus quum per naturam vi-
 deat,

Hominis
& bruto-
rum discer-
men

A deus, & au-
at cohibet.
naturalia
dem contit
inhibentem
agricultura
vntur, atq;
animam p
agatur &
stus imp
hæretici
pe quæ su
mam ex h
que sit, id
nis idole
agnitor
tio aliud
non sit a
mortalit
tur. sequi
illam mou
ingitur.
quod mou
to magis r
post mort
lior. Sicut
mori, quu
monitè di
xa, non ad
culo tuba
turam cor
pore, quæ
renis corp
animi me
quando è
immortal
bat vitam,
net Deo in
lesum Chr
mortalis est
mortalis vis
peruicere.
sim dicitur
ni exiunt
sui dicitur
tum lame
al Deum e
zimon e
numera
gnos mli

A deat, & auris audiat, alia quidem refugiunt, alia eligunt: Quis oculum ne videat cohibet, auremque arcet auditu: Quis gustu ad officia sua naturaliter prouidit à naturali appetitu sapius continet: Quis manum ad tangendum effictam, quiddam contingere sapius prohibet: Quis item olfactum ad percipiendos odores inhiantem, à suo interdum auertit munere: Quis ista contra naturalia corporis agit officia: Aut quomodo naturæ suæ corpus oblitum, ad alterius consilia vertitur, atque ad illius regitur nutum: Ista profectò nihil aliud indicant, quàm rationalem animam præesse corpori. Neque enim seipsum corpus agere solet, sed ab alio & agitur & fertur. Sicuti ne equus quidem semet subiugat, sed à rectore vi potestatis impellitur. Idcirco denique & leges hominibus bona quidem agere, malaque declinare iubent, brutis verò bona, malaque discernere, datum non est, quippe quæ sunt mentis ac rationis expertia. Igitur inesse hominibus rationalem animam ex his, quæ prædiximus, constare puto. Quòd autem illa immortalis quoque sit, id quoque necessàrio in doctrina ecclesiastica sciendum, pro confutationis idolorum certo argumento. Porrò huius rei notio è vicino petenda est, ex agnitione scilicet corporis, & ex eo quod à corpore differat. Nam si illam ratio aliud esse quàm corpus ostendit, est autem corpus natura mortale, quum non sit anima naturæ corporeæ, necesse est hanc contra quam corpus esse immortalem. Rursum si mouet anima corpus, ut patuit, nec ab alijs ipsa mouetur, sequitur, quum à seipsa moueatur anima, etiam corpore posito, à se rursus illam moueri. Non enim anima est, quæ moritur, sed recedente illa, corpus extinguitur. Igitur siquidem ipsa moueretur à corpore, consequens esset, ut eo quod mouebat recedente, ipsa moreretur. Si autem anima mouet corpus, multo magis necesse est, ipsa se moueat. Ea verò si à seipsa mouetur, necessàrio & post mortem corporis uiuit. Quippe motus animæ nihil est, quàm vita ipsius. Sicuti videlicet, & corpus tunc uiuere dicitur, quando mouetur, & tunc mori, quum à motu quieuerit. Hoc autem & ex effectu eius cū est in corpore, manifestius cernitur. Si enim & quum accessit ad corpus, ipsi quoque connexa, non ad corporis modum contrahitur, siue redigitur, sed illo sapius in lectulo cubante, ac veluti in morte quiescente, ipsa naturali vi sua vigilans, naturam corporis transilit, & veluti eius soluta nexibus quum persistat in corpore, quæ super terram sunt, conspicatur & videt: saepe verò & his, qui à terrenis corporibus remoti sunt, sanctis atque angelis fruitur, atque ad eos per animi mundiciam penetrat, quo modo non multò magis absoluta corpore, quando is, qui eam sibi colligauit, voluerit Deus, euidentiore intuita est, immortalitatis notionem: Si enim etiam connexa corpori, extra corpus agebat vitam, quanto magis & post mortem corporis uiuet, neque vnquam uiuere desinet Deo iubente, qui sic illam condidit per verbum suum dominum nostrum Iesum Christum. Ideo denique immortalia & æterna sentit & cogitat, quia immortalis est. Et sicut mortalis corporis sensus non nisi mortalia cernunt, ita immortalia videntem & cogitantem animam necesse est immortalem esse ac semper uiuere. Nanque immortalitatis cogitationes & intelligentiæ, nunquam ipsam deficiunt manentes in ea, veluti fomenta ignis in ea veritatem immortalitatis excitantes. Idcirco denique & diuinæ speculationis habet notionem, ipsaque sui efficitur via, non extrinsecus, sed ex seipsa Dei verbi scientiam & intelligentiam sumens. Dicimus ergo sicut & antea diximus. Huiusmodi homines sicuti Deum negauere & inanimata venerantur, ita & rationalem se non habere animam existimantes, ex eo iam suæ dementiae pœnas expendere, quod inter bruta numerantur. Atque ideo, ut inanimata simulacra vana superstitione colentes, dignos miseratione esse, alienoq; regimine. Quòd si se animam habere dicunt, ac

Legibus homines reguntur, ut bona sententur, & malis vero resistat

Motus animæ est, vita ipsius animæ.

de illius

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

de illius ratione gloriantur, quid quasi non habeant animam, rationi contraria **C**
 moliantur, & quæ non conuenit sentiunt, meliores se ipsos Deo quoque facientes.
 Quum enim immortalis sint anima, neque sibi visibili, Deum his quæ videntur
 & mortalia sunt, assimilare præsumunt. Cur autem sicuti à Deo recesserunt,
 sic ad illum non rursus confugiunt? Possunt enim quemadmodum à Deo auer-
 si sunt animo, & quæ non sunt, fingere deos, ita ratione mentis ascendere, rursus
 que ad Deum conuerti. Possunt, inquam, ad Deum conuerti, si quas induerunt
 totius concupiscentiæ sordes deponant, ac se tam diu lachrymis abluant, quoad
 omne quod alienum in hæserat animæ, deserant, ipsamque solam ut condita est,
 puramque nitantur ostendere, ut sic demum in ea speculari verbum patris, ad
 cuius imaginem ab initio facti sunt possint. Ad imaginem enim & similitudi-
 nem Dei factus est homo, ut scriptura diuina significat, quæ dicit ex persona dei
 Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Vnde & cum om-
 nem adiectam sibi peccati labem ab se diluerit, puramque in se & integram Dei
 seruarit imaginem, merito iam illustrata veluti in speculo verbum inspicit ima-
 ginem patris, atque in ipso patrem, cuius est saluator imago, speculari. At verò
 si minus sufficit animæ magisterium, ob ea quæ extrinsecus illius intelligenti-
 am turbant, ne videat quid præstantius sit, possumus, & ex his quæ videntur, notio-
 nem Dei comprehendere: Creatura literarum instat per ordinem, & congruen-
 tia sua dominum, opificemque suum significat & clamante. Quippe cum sum-
 me bonus ac benignus Deus sit, curamque habeat conditarum à se animarum,
 quia inuisibilis per naturam & incomprehensibilis est, omnemque conditam
 substantiam transcendit, atque ideo humanum genus, consequi illius intelligē-
 tiam notionemque non poterat, quod hæc ex non existentibus sint, ille autem
 æternam substantiam habeat, huius rei gratia Deus creaturam verbo suo ita di-
 stinxit atque composuit, ut quia ille est natura inuisibilis, vel ex operibus agnos-
 sci mortalibus posset. Sæpe enim artifex ex operibus etiam cum non videtur, ag-
 noscitur. Sicuti autem de sculptore Phidia traditur, quod ipsius opera ex com-
 mensione quadam, & membrorum adinuicem proportionem, absentem quoque
 Phidiam cernentibus indicent, ita & ex mundi ordine & ratione constanti, hu-
 ius autor & conditor Deus intelligi debet, & si corporeo non cernitur intuitu.
 Non enim inuidit nobis inuisibilem naturam suam Deus, ne quis id possit ob-
 tendere, aut se hominibus omnino dimisit incognitum. Verum, ut prædixi, cre-
 aturam ita disposuit, ut & si ipse in sua natura videri non possit, ex operibus tamen
 possit agnosci. Neque ego istud à me ipso nunc loquor, sed quæ à theologis viris di-
 dici, refero. Quorum vnus Paulus ad Romanos quidem scribens, ita ait: Inuisi-
 bilia enim eius à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur.
 Lycaonibus verò contestans, dixit: Et nos homines sumus similes vobis passibi-
 les annunciantes vobis, ut ab inanibus conuertamini ad Deum viuum, qui fe-
 cit cælum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt. Qui in præteritis genera-
 tionibus permisit omnes gentes ire vias suas, quamuis non sine testimonio reli-
 quit se ipsum, benefaciens de cælo vobis, dans pluuias & tempora fructifera, im-
 plens cibo & letitia corda vestra. Quis enim intuens cæli ambitum, & solis ac lu-
 næ ordinatissimum cursum, aliorumque siderum positiones ac circuitiones, or-
 tus atque obitus, quæ cum contrario motu ferantur ac vario, in ea tamen differē-
 tia similem simul omnium ordinem seruant, non intelligit ista non se ipsa fecisse,
 sed alium esse, qui cuncta disponat, opificem: Quis orientem quotidie aspiciens
 solem, lunamque noctu apparentem, eademque semper incrementa, & certo dierum
 numero indemutabili seruante lege, sideraque alia discurrere, cursus suos va-
 riantia, alia nunquam vagando moueri, non statim animaduertit, quæ per natu-
 ram

Vix potest quis concupiscentiæ sordibus inuolutus ad deum conuerti.

Artifex ex opere cognoscitur.

D

A ram contrari
 frigidis, & h
 vniuersis sim
 conuenit: r
 det, ac itaq
 lina calor et
 aqualem &
 rem his aliq
 si hinc mit
 quæ deine
 aut: Quis i
 præstanti
 ita ordina
 temporib
 nimia it
 ritus fier
 dissimile
 quæ ista
 fierent, n
 aquarum
 rem, & ca
 lina est, ut
 tur, neque
 mina est. V
 tur similis
 humidum
 sensu mira
 igitur quæ
 coheret, nisi
 mentiam
 harum quo
 ingentem
 ria, sed ad r
 stantioris
 grauelenti
 mo homo
 potuissent
 iller horum
 veres, & g
 ut, & cer o
 superius, pl
 aditus illa
 mundum co
 ritum pos
 ritum vi
 collerent
 & incomp
 narum, ho
 aut sola m
 quælo, m

Aram contraria sunt, connecti sibi, & concinnam habere harmoniam, puta calida frigidis, & humidis sicca misceri, neque aduersum se bella seditionesq; mouere, vnumq; simul omnia perficere corpus, non consideret extra hæc esse, qui ista coniunxit: Quis hyemem veri concedere æstatiq; ver, & autumnæ æstatem videt, at idq; cum ista sibi contraria per naturam sint, quippe aliud ex his frigus, aliud calorem infert, aliudq; germina nutrit, & aliud perficit, simul tamen omnia æqualem & innocuum hominibus præbere vsum, Nec statim cogitat præstantiorem his aliquem esse, qui præstet omnibus æqualitatem, cunctaq; gubernet, & si hunc minimè videat: Quis quum videt nubes in aere ferri, atq; in nubibus aquas detineri graues, non huius opificis memoria tangitur, cuius ista imperio fiunt: Quis item intuens terram ipsam natura grauissimam insidere aquis, ac supra fluidam materiam suam seruare firmitatem, non agnoscat esse aliquem, qui ista ordinauerit & fecerit Deum: Quis quum aspicit humum fruges his ferre temporibus, & imbres cœlitus demitti, inundare flumina, fontesq; profluere, animalia item ex dissimilibus nasci, istaq; non semper, sed statutis quæq; temporibus fieri: Quis, inquam, in his, quæ dissimilia & contraria sunt, æqualem ac dissimilem perfici ordinem attendit, nec continuo cogitat vnam esse virtutem, quæ ista distinguat atque disponat: Hæc enim per se nunquam profectò consistent, aut apparere possent, quòd naturaliter sibi inuicem contraria sint. Nam aqua natura grauis est, & ima petit, nubes contra leues, & superna semper appetentes, & tamen grauiora aquas ferri nubibus cernimus. Terra itidem grauissima est, vt ea aqua sit leuior, ab his tamen quæ leuiora sunt, quod est grauius ferretur, neque dilabitur, sed stat immobilis terra. Masculus item non idem quod foemina est. Vtrunque tamen in vnum cogitur, & ab vtriusq; generatio vna conficitur similis animantis. Atque, vt breuiter dixerim, calido contrarium est frigidum, humidumq; sicco repugnat, vbi tñ simul conuenere non secū dissident, sed consensu mirabili vnum corpus, omniumq; generationem perficiunt. Nunquam igitur quæ sibi per naturam contraria & repugnantia sunt, in vnum per seipsa coirent, nisi præstantior esset ac dominus, qui illa coniungit. Cui ipsa quoq; elementa famulantur vt domino, & promptè cedunt & semper obtemperant, nec horum quodlibet suam naturam inspiciēs alteri reluctatur. Sed agnoscunt iam iungentem dominum, concordiam ad inuicem seruant, natura quidem contraria, sed ad regentis nutum, mirabili amicitia coniuncta foedere. Nam nisi præstantioris potestatis imperio facta esset omnium vna commixtio, quomodo vel graue leui, vel humido aridum, vel rotundum recto, vel calidum frigido, vel humo humor, aut lunæ sol, aut sidera cœlo, aut nubibus aer misceri, & conuenire potuissent: Cùm sit cuiusq; ad alterum dissimilis omnino natura. Alias enim fuisset horum aduersum seipsa magna dissensio. Et cùm aliud refrigeraret, aliud vreret, & graue deorsum traheret, leue sursum e contra ferret, solque illustraret, & aer obnuberet, alstra quoque aduersum se dissiderent, quod alia quidem superius, alia sint inferius posita, nox item diei nunquam cederet, sed pugnare aduersus illam ac dissidere persisteret. Porrò, si sic ista contingerent, non iam mundum compositum, sed summa confusione rerum, neq; ordinem, sed temeritatem, non constantiam, sed planè inconstantiam, non modum, sed immoderationem videremus. Vniuscuiusque enim discordia & pugna, aut omnia simul tollerentur, aut id solum appareret quod superasset. Idq; rursus confusa omnia & incompressa ostenderet. Quippe solum relictum reliquorumque vsu destinatum, hoc omne incongruum efficeret atque inconcinnum, veluti si pes solus, aut sola manus reliqua esset, totius corporis desideraretur integritas. Nā qualis quæso, mundus esset, si solus appareret sol, aut luna sola menstruum perageret

Oia certis temporibus suū vigorem exercent, veluti humus fruges, ac pluias nubes, & sic de similibus.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

cursum, si sola vox aut dies sola obtineret: Quanam rursus esset congruentia, si vel coelum solum sine stellis, vel sole stellæ sine cælo essent? Quid verò utilitatis afferret, si solum esset mare, vel si sola terra sine aquis alijsq; creaturæ partibus in suo iaceret situ? Qua autem ratione, vel homo appareret in terris, vel vllum omnino animal, si elementis aduersum se dissidentibus vnum ex his obtineret, neque ad corporum constantiam sufficere posset? Non enim ex solo calido, aut solo frigido, vel humido solo vel arido quippiam omnino constaret, sed essent confusa omnia, prorsus & incomposita. Ne ipsum quidem quod superare videretur, sine aliorum opitulatione constare quiuisset. Ideo quippe modo consistunt, quòd se mutuo amplectuntur, & fouent. Quoniam igitur non temeritas, sed ordo mundo inest, neque immoderatio, sed modus, neque incompositio fœda, sed honestus ornatus, mundique aptissima omnino compositio, necesse est veniat in mentem, cogitationemque nostram is, qui ista coniunxit atque connexuit, eorumq; concordiam molitus est dominus. Et si enim minimè oculis cernitur, at ex ordine magnocq; consensu eorum, quæ per naturam contraria inuicem sunt, intelligere possumus eorum principem & ducem atque regem. Sicut enim si ciuitatem ex multis varijsq; mortalibus constantem, paruulis, magnis, opulentis, inopibus, senibus, iunioribus, maribus, fœminis, ordinatè inhabitari videamus, eosq; qui intus sunt multos licet & varios in vnam conspirare concordiam, neque diuites aduersum pauperes erigi, nec magnos contra paruos, neque aduersum senes iuniores moueri, sed omnes simul per summam equabilitatē tueri pacem. Si, inq; ista videamus eiusce profectò concordie causam, conijcimus principis esse præsentiam, & si illum minimè cernamus. Neque enim si essent plures creaturæ principes, seruari posset hic tantus rerum ordo, sed essent confusa omnia, dum quisque arbitrio suo omnia tra heret, atq; aduersus alium dissideret. Sicut enim dicebamus deorum multitudinem id efficere, vt sine Deo simus, ita fateri cogimur, multorum principatum, verum auferre dominium. Cùm enim illud sibi vicissim tollant, nullus iam erit princeps, sed principatus desideratio apud omnes præualebit. Vbi verò princeps non est, ibi omnino desideratur ordo, sicuti contra, vnus multorum ordo atque consensus, vnum etiam indicat principem. Veluti si quis de longè audiat lyram ex multis varijsq; fidibus compositam, earumq; consonantiæ miretur harmoniam, quod non sola grauis vox perficiat sonum, neque acuta tantum, neque sola media, sed omnes pariter modo parili vnum efficiunt concentum, prorsus intelligit, non à seipsa moueri lyram, aut à pluribus iam pulsari, sed vnum esse musicum, qui singularum fidium sonum in vnam congruam consonantiam artis peritia misceat, licet eum minimè videat. Ità cùm sit omnino concinnus mundi totius ordo, neque ab inferioribus superiora, neq; à superioribus inferiora dissideant, sed vnum simul omnia perficiant ordinem, consequens est, vt non plures intelligamus, sed vnum creaturæ totius principem & regem, qui suo lumine omnia illustret & moueat. Neq; enim plures esse creaturæ autores & principes arbitrari fas est, sed vnum eius opificem fidelissima pietate credere conuenit: hoc etiam creatura ipsa aperte indicante. Est enim id verum profectò certumq; documentum, quod vnus sit, qui hoc omne creauerit, quod non plures, sed vnus sit mundus. Nam si quidem plures essent dii, plures quoque mūdōs esse oporteret, ac varios. Neq; enim deceret multos vnum fabricare mundum, neque vnum à multis fieri propter illa, quæ ex his sequerentur indigna. Primum quidem, quòd si à multis vnus fieret mundus, ille illorum sugillaretur infirmitas, quod vnum opus multi peregissent. Atque ex hoc haud breue tra heretur indicium imperfectæ cuiusque scientiæ. Si enim sufficeret vnus, nequaquam plurimi singulorum supplerent

Vniuersi
connexio.

Ornatus
vniuersi

Adserit qd
si plures
dij fuissent
plures etiam
mundos crea-
uissent

plere deb
est, sed om
rem dicit, q
nexus effe
gille omne
quolque op
dno dicere
quid opus
multi dign
resq; dicim
ferentibus
das esset et
ad singulis
rentia, sicut
Nempe e
qui clauu
ficiet son
mundos,
necesse est
multos cre
quodque
et alios mu
quodque esse
quodque in
piam plere
trouarem
os dicunt, d
tra honoris
que impiam
nem nitra
litur, solum
plices. Qui
am tranice
& verbo, d
dispanit, si
quæ & faci
obrem qual
tus, & reme
dicit capien
le in præfate
boniorem
celi, modo e
cum aliq
bitio & dicit
exhibere
vnum & vn
genitum & c
hoc omne
paris boni

A plerent defectus. At verò in Deo mancum aliquid dicere, non modò impium est, sed omne supergreditur nefas, nam & in hominibus nemo perfectum opificem dicit, qui quoduis vnum opus non solus, sed multorum solatio, & opè subnixus effecerit. Si autem quilibet potuit perficere totum, socialiter tamen id egisse omnes referantur; ridiculum id profectò erit. Quòd si gloriæ causa vnusquisque operatus est, ne quasi impotès existimaretur, huiusmodi vanitatem in dijs dicere ineptissimum est. Deinde si quilibet ad totius opificium potens erat, quid opus est pluribus, quum vnus ad omnia sufficiens sit; Præterea impium simul indignumq; videtur, si quum opus vnum sit, autores eius plurimi, differentesq; dicuntur. Est quippe naturalis ratio, vnum atque perfectum pluribus differentibusq; præstare. Ad hæc illud quoque sciendum, quòd si à plurimis mundus esset effectus, differentes vtique haberet motus, sibiq; dissimiles. Nam cum ad singulos autores aspiceret, varijs etiam motibus ageretur. At verò in ea differentia, sicut antea diximus, foeda esset incompositio rerumque vaga temeritas. Nempe enim nec nauis si regatur à multis, recto nauigabit cursu, nisi vnus sit qui clauum teneat gubernator. Neque lyra si pulsetur à pluribus, concordem efficiet sonum, nisi vnus hanc feriat artifex. Igitur quum sit creatura vna, vnus mundus, & eius ordo vnus, vnum quoque illinc opificem & regem intelligere necesse est. Idcirco enim & ipse conditor vnum omnino mundum fecit, ne si multos condidisset, multi etiam putarètur opifices; sed vnus magis operis, vnus quoque autor esse crederetur. Non tamen quia vnus est mundus (Poterat enim & alios mundos facere Deus) sed quia vnus factus est mūdus, necesse est vnum quoque esse ipsius opificem credere. Quis ergo erit hic talis? Necessariò enim id quoque insinuandum atque dicendum est, ne huius ignoratione seductus quispiam, alterum suspicetur, & in eandem rursus impietatis foueam corruat. Arbitror autem neminem de eo quisnam sit, posse dubitare. Si enim quos poetæ deos dicunt, deos non esse conuincit ratio; & eos qui creaturam diuinis prosequuntur honoribus errare ostendit, prorsusque idololatriã gentium sine Deo esse, atque impiam demonstrauit: his omnibus sublati, necessariò iam restat religionem nostram piã, solam, ac veram cõfiteri, eumq; qui à nobis predicatur & colitur, solum esse verum Deum & creaturæ dominum, & huic subesse omnes opifices. Quis igitur hic est nisi sanctissimus, & qui omnem conditam substantiam transcendit Christi pater? Qui tanquam gubernator optimus, sapientia sua, & verbo, domino nostro Iesu Christo cuncta salubriter moderatur, regit, atque disponit, facitque, vt facienda optimè ipse censuerit. Ea verò se habent optimè, quæ & facta videmus, & fieri cernimus. Hoc enim & ipse vult. Nec est quamobrem quispiã his deroget fidem. Nam siquidem ratione careret creaturæ motus, & temerè hoc omne ferretur, non iniuria fortasse quisque ista non crederet. Si autem sapientia & ratione, & scientia constat, omniq; ornatu insignitū est, necesse est præsulem istum & illustratorem, non esse aliū, quàm Dei verbum. Verbum autem dico, non quòd per singula quæ dicuntur, innectitur, simulque procedit, quod etiam seminale verbum quidam appellare consueuerunt, inanimatum, nihilque cogitans, aut intelligens, sed exteriore solum arte operans, pro arbitrio & disciplina volentis, neque quale est rationalis generis verbum, quod ex syllabis compositum in aere significatur, sed boni patris & Dei omnium viuum & autorem Deum ipsum verbum dico. Quòd quum aliud quid sit quã genita, & creata omnia, proprium ac solū patris optimi subsistit verbum. Quòd hoc omne distinxit, atque composuit, suaq; illustrat prouidentia. Quippe, cum patris boni bonum sit verbum, omnium distinxit ac disposuit ordinem, con-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

trarijs quidem contraria suæ maiestatis virtute connectens, atque ex his vñant C
 congruentiam moliens. Hoc Dei virtus, & Dei sapientia est. Cœlum perpetuò
 vertit, terramque suspendens, in nihilo nutu proprio & voluntate solidavit.
 Hoc illustratur sol, vt orbi radijs sui splendoris effulgeat. Hoc luna menstruis vi
 cibus varia luce nitescit. Per hoc & aqua libratur in nubibus, & imbres irrigant
 terram, marèque suis terminis cingitur, & humus omnigenum arborum, fru-
 gum, herbarum, florum varietate distincta virescit. Quòd si quis fortè infide-
 lis quærat ea quæ dicta sunt, an verbo Dei sint condita, insanit quidem, qui est
 eiusmodi de verbo Dei dubitare audens. Potest tamen ex visibilibus rebus ad
 moneri, euidenti satis documento, omnia Dei verbo sapientiæque consistere,
 neque conditum aliquid firmari potuisse, nisi verbo factum esset & verbo Dei,
 sicut dictum est: Verbum autem hoc non humano, vt dixi, more compositum
 ex syllabis, sed patris sui incommutabilis imago est. Homines enim quum ex
 partibus compositi sint, & ex non existentibus conditi, compositum ac solubi-
 le habent & verbum. At verò Deus, qui sempiternum esse habet, incomposi-
 tus est. Idcirco & eius verbum, quod pari ratione esse habet, compositum non
 est, sed vnus est, atque vnigenitus Deus, qui ex patre veluti ex fonte bono, bo-
 nus prodiens, cuncta disponit, & continet. Causa verò, per quam Dei verbum
 condita omnia fecit, est profectò mirabilis, indicaturque extra ea non potuisse
 aliter fieri. Nam conditarum rerum omnium natura, quippe quæ ex non exi-
 stentibus subsistit, fluxa est, imbecillis, mortalis, si per se inspiciatur. At verò De-
 us omnium bonus, & summe bonus per naturam est, Idcirco & clemens est at-
 que pijsissimus. Bonus verò quum sit, nullius rei inuidia tangitur. Vnde & nemi-
 ni esse inuidit, sed omnes esse vult, vt habeat erga quos benignitate vti possit.
 Quum igitur cerneret omnem genitam naturam conditionis suæ ratione flu-
 xam esse, atque dissolui, vt ne istud pateretur, totumque hoc rursus solueretur D
 in nihilum, & esse desineret, sempiterno verbo suo conditis omnibus, & in sub-
 stantiam prouecta creatura, non eam permisit natura suapte ferri atque iactari,
 neve rursus periclitaretur ad inane deuolui, essentiæque priuari: sed vt summe
 bonus verbo suo, & ipso Deo totam simul regit atque constituit, vt verbi prin-
 cipatu, & prouidentia, ac dispositione illustrata creatura permanere firmiter pos-
 sit, vtpote eius qui verè ex patre prodiit, verbi particeps facta, ac per ipsum vt es-
 se possit adiuta, ne patiat quod passa esset necessariò, nisi leuaretur à verbo, sed
 licet ne esse desineret. Id autem est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis
 creaturæ, quoniam per ipsum & in ipso consistunt omnia visibilia & inuisibilia,
 & ipse est caput ecclesiæ, sicut veritatis magistri in sanctis literis docent. Ipse de-
 ni que omnipotens ac perfectus, sanctus patris sermo inuectus omnibus, & viri-
 bus suis omnibus in locis exercis, illustransque simul omnia visibilia & inuisi-
 bilia, cuncta in seipso continet, atque constringit, nihil omnino relinquens sua
 virtute destitutum, sed omnia, & per omnia seorsum singula, & simul vniuersa
 viuificans, & perfectè custodiens. Ac principia totius substantiæ visibilis, cali-
 dum scilicet & frigidum, humidum & aridum, in vnum coacta coniungens, se-
 cum non dissidere facit, sed vnã & consonã harmoniam omnia simul effice-
 re. Per se ipsum nempe, ipsiusque virtute, neque calidum frigido, nec sicco hu-
 midum reluctatur, sed amica & veluti cognata euasere, quæ per seipsa interim
 contraria fuerant. Conuenientiæque simul, & vitam visibilibus præstant, & cor-
 poribus vt sint principia, fiunt. Huic sanè Deo, Dei verbo obtemperãtia, & quæ
 in terris sunt, viuificantur, & quæ sunt in cœlis consistunt. Atque ideo mare qui-
 dem totum, & magnus oceanus, motus suos intra suos terminos cohibet. Tellus
 item

Verbi pa-
tris quale

Christus
caput Ec-
clesiæ

A item omni
pa, laram
lum, nihil
& consista
apud Deu
etum est
via acris
non effie
aria, aere
tae circur
me conic
storia me
rais infig
mnia por
lia, & in
rectum
est, mo
ratione
dam & a
zeta pul
contine
bus, vob
erectet, vi
na, pmo
ma nostr
D mouet, vt
dne, tang
& alisco
dum vram
cipe a reg
neme ocul
tia, ad aqu
riam vadi
danda, ut
sterium, p
randum
egreditur
erunt es,
vique in
vmpion su
g, Nam sui
diponitur
nos vob
quod vob
longe reg
hinc pors
ante, per
mto, sum
Vritign
uolant, pa

A item omnis herbida varijs vestita floribus, omnigenisq; vt dixi, arboribus compta, latam sui faciem cernentibus exhibet. Ac ne singulis immorer quæ aperta sunt, nihil est in rerum natura, quod non in ipso, & per ipsum, & factum fuerit & consistat, vt ait inclytus ille theologus; In principio erat verbū, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Veluti si musicus lyra diligenter instructa, graui acutis, & alijs medijs per artis peritiam iungens, vnum ex omnibus consonum efficiat melos. Ita & Dei sapientia hoc totum ac si lyram tenens, & terrenis aëria, aëreisque; cœlestia copulās, & singulis vniuersa connectens, nutuq; ac voluntate circumagens mundum vnum, & vnum eius ordinem pulchrè atque aptissimè conficit. Ipse quidem apud patrem immobilis permanens, cunctaq; sua constantia mouens, vt suo est libitum patri. Quod enim mirabile est ipsius diuinitatis insigne, vno eodemq; suæ potestatis nutu, non ex interuallis, sed simul omnia porrecta, rotunda, superiora, medijs, infima, liquida, frigida, calida, visibilia, & inuisibilia, pro cuiusq; natura agit atq; disponit. Vno enim ipsius nutu & rectum recti iure, rotundū mque rotundi circumagitur lege, mediū mque, vt est, mouetur, calescit calidum, aridū mque siccatur, & omnia iuxta naturæ suæ rationem, vitam ab eo constantiā mque percipiunt. Ac per ipsum mirabilis quædam & diuina profectō harmonia perficitur. Atque vt exemplo proposito res tanta possit intelligi, sit huius rei magnus quidem chorus imago. Sicut igitur constante choro ex diuersis hominibus, pueris, mulieribus, iunioribus, senioribus, vnōque chori principe significante, quilibet pro ingenio ac virtute sua se exercet, virq; vt vir, & puer vt puer, senex item vt senex, & iuuenis vt iuuenis canit, omnesque vnum efficiunt amœnum suauē mque concentum. Vel sicut anima nostra sensus corporeos in puncto temporis, secundum cuiusque officium mouet, vt præsentē vna re, simul omnes moueantur. Et oculus videat, auris audiat, tangat manus, olfactus percipiat odorem, & gustus itidē gustet. Sæpe verō & alias corporis partes, vt pedes etiam ambulent. Siue, vt tertio ad hoc significandum vtamur exemplo; Sicuti magna edificata ciuitate, quæ à conditore suo principe ac rege administratur & regitur, præsentē illo & imperante, & ad omnia faciente oculos, sequuntur omnes. Et alij quidem ad agriculturam, alij rigandi gratia, ad aquarum properant ductus, alius frumentatum proficiscitur, & hic ad curiam vadit, ille ecclesiam ingreditur, & iudex ad iudicandum, princeps verō ad danda iura legesque residet, pergītque continuo artifex quidem ad suum ministerium, nauta verō ad mare descendit, faber item ad suum quisque opus, ad curandum medicus, cementarius ad ædes construendas proficiscitur, & ille quidē egreditur in agrum, ille ex agro regreditur, alij in ciuitate versantur, alij urbem exeuntes, in eam denuo redeunt. Hæc autem omnia principis vnus præsentia, eiusque imperio & constituto fiunt atque consistunt. Eadem ratione, etsi exemplum sit perexiguū in omni creatura, maiore tamen mente oportet intelligi. Nam sub vno momento nutus cuiusque Dei verbi, simul hoc omne pulchrè disponitur, & à singulis quæ sunt sui muneris, fiunt, ac simul ab omnibus vnus ordo perficitur. Nutu enim ac virtute rectoris, & omnium principis diuini paternique verbi, cœlum vertitur, astra mouentur, lucet sol, & luna suos circulos peragit, ab ipso illustratur æther, incenditur, spirant venti, montes in sublimē porrecti tenduntur, vndis mare agitur, & quæ in ipso sunt animalia nutriuntur, terra immobilis permanens, ferendis frugibus semina suo confouet gremio, formatur homo, & viuūt & moritur, & omnia prorsus animalia mouētur. Vrit ignis, aqua refrigerat, scaturiunt fontes, & amnes inundant, tempora transuolant, adueniunt horæ, descendunt pluuia, nubes implentur, grando demittitur,

Similitudines aptissimæ

Mira Athanasij factundia

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

tur, labitur nix, & in cryſtallum glacies concreta ſolidatur, volitant aues, reptilia
 ſerpunt, natant aquatilia, nauigatur mare, humus accepto ſemine ſuis quæ que
 temporibus vir entia profert, creſcunt arbores atque ex his aliæ vigent, fructus
 que ferunt, aliæ ad maturitatem prouehunt genitos, aliæ ad incrementa proue
 ctæ ſeneſcunt, atque deſcunt: & alia quidem pereunt, alia naſcuntur, & in lucē
 prodeunt. Hæc autem omnia, & multo plura his, quæ pro multitudine numera
 re non poſſumus, mirabilis profectò, & mirabilium effector operum Deus, dei
 verbum illuminans atque viuificans, nutu ſuo mouet, ordinat, regit, vnum effi
 ciens mundum, non extra ſe inuiſibiles virtutes, aut à ſua ditione extorres di
 mittens: has enim illarum quoque conditor vna complexus, inter omnia conti
 net, ſuoq; viuificat nutu atq; prouidentia, nihilq; eſt, cur huic rationi fides dero
 ganda ſit. Sicut enim prouidentia ipſius augentur corpora, & rationalis moue
 tur anima, rationemq; ac vitam habet, idq; probatione non indiget, quippe iſta
 cernimus fieri, ita ruruſ Dei verbum vno ac ſimplici nutu poteſtatis ſuæ, viſibi
 lem mundum, inuiſibilesq; virtutes mouet & continet, cuiq; proprium distribu
 ens munus, vt diuinæ quidem illę inuiſibilesq; ſubſtantia, diuinius moueantur,
 viſibilia verò prout cernuntur, agantur. Porro ipſum in omnibus diuinum ver
 bum dux, & principes, & rex, atq; conſtantia omnium eſt, omniaq; ad gloriam
 patris ſui operatur, quodammodo per viſibilia opera ſua nos docens & cla
 mans. Ex creaturæ magnitudine & ſpecie, creator aſpicitur. Sicut enim inten
 dentes in cœlum, & ipſius intuentes ornatum, & ſiderum lucem, cogitamus dei
 verbum, quod iſta diſponit, ita neceſſariò & ipſius patrem intelligimus: ex quo
 prodiens, ipſius merito interpres & nuncius dicitur. Idq; ex humanis rebus colligere
 poſſumus. Nam ſi procedente ex hominibus verbo, fontem eius animum
 eſſe cogitamus, & hauſto verbo, ſignificantem animum cogitatione videmus,
 multo profectò maiore imagine, & excellentia incomparabili, virtutem verbi
 intuentes, cogitatione percipimus, etiam ipſius patrem, vt ipſe ſaluator ait: Qui
 videt me, videt & patrem meum. Hæc autem & omnis diuinitus inſpirata ſcri
 ptura, apertius & excellentius prædicat, ex quibus nos quoq; diuinis literis ad
 moniti, tibi iſta conſcribimus. Eas verò tu relegens poteris, quæ dicimus, crede
 re. Sermo enim maiori autoritate roboratus, certum & irrefragabile habet do
 cumentum. Principio igitur ſermo diuinus de tollendis idolis, ludæorum po
 pulum præmonuit, dicens: Non facieſ tibi idolum, neq; omnem eorum ſimili
 tudinem, quæ in cœlo ſupra, & quæ in terra infra ſunt. Cauſam verò cur ea tolli
 iubeat, alio in loco ſignanter aperit, dicens: Simulacra gentium, argentum & au
 rum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent, &
 non videbunt, aures habent & nos audient, nares habent & non odorabunt. Ma
 nus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt. Neq; verò om
 ſit nos de creatura quoque admonere. Sed illius non ignarus pulchritudinis, ac
 præuidens, ne qui fortè illius ſpecie attracti, non vt Dei opera, ſed vt Deum co
 lerent, præmonuit homines, dicens: Vt ne aſpiciens oculis, & videns ſolem & lu
 nam, omnemq; ornatum cœli, ſeductus adoraueris ea, quæ dominus Deus tu
 us diſtribuit omnibus gentibus, quæ ſub cœlo ſunt. Diſtribuit autem, non vt
 ipſa illius eſſent dij, ſed vt eorum miniſterio admoniti, cognocerent Gentiles
 creatorem omnium Deum, vt prædictum eſt. Dudum enim ludæorum popu
 lus amplioris doctrinæ gratia reficiebatur. Quippe, qui non ſolum ex creaturæ
 operibus, verum & ex diuinis literis Dei ſcientiam hauriebat. Prorſus verò ho
 mines ab errore, & irrationabili phantasia idolorum retrahens, ait: Non erunt tibi
 dij ali j præter me. Nec verò quaſi eſſent dij ali j, habendos eos prohibet, ſed vt
 ne quis, à vero auerſus Deo, ſibi quæ nō ſunt deos inciperet fingere. Quales ſunt,
 qui

Simulacra
 gentium

A quapod p
 ostendim
 erunt tibi
 est cum fo
 cur diuina
 notia. M
 rad. Dom
 un tuum.
 un tuum
 emia. &
 ſpirita. &
 vobis no
 terram &
 ſtro in ci
 in mont
 Per que
 facta ſu
 Dei ver
 oris. &
 ſcuntur
 in ſmag
 exponen
 nom, ac
 ſiuens,
 reat. &
 B. ſtimon
 quonon
 enſ loqui
 us erat ſe
 loquitur.
 ſunt in
 bz, & ſie
 minem,
 ſimul
 rem ſte
 do ſuo:
 pientia q
 Appellat
 plicatur.
 entia, &
 dicitur. ſ
 unio. &
 Quoq; b
 enū. &
 cuacet
 aperi
 ſe pro
 & ſig
 dique
 igitur q

A qui apud poetas & scriptores reliquos nominati sunt. Quos supra non esse deos ostendimus. Sed & ipsa dictio non esse illos deos manifestat, qua dicitur: Non erunt tibi dii alij, quod in futuro signatur. Quod autem in futurum sit, tunc non est cum fore prædicitur. An verò sublata gentili impietate deorum falsorum, tacuit diuina admonitio, permittitq; passim humanum genus absq; veri Dei trāsire notitia? Minimè id quidem, sed anticipat animum, imbuens ac dicens: Audi Israhel: Dominus Deus tuus, dominus vnus est. Rursumq; Diliges dominum Deum tuum, in omni corde tuo, & in omni virtute tua. Et iterum: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruiēs, & ei adhibebis. Quod autem & verbi per omnia & in omnibus prouidentia & dispositio, ab omni scriptura diuinitus inspirata, testimonium habeat, sufficiunt, quæ modò dicentur ostendere, fidemq; verbis nostris facere. Sic enim aiunt viri illi inclyti, summiq; theologi. Fundasti terram & permanet, ordinatione tua perseverat dies. Et rursus: Psallite deo nostro in cithara, qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam. Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum. Qui dat iumentis escam. Per quem autem dat, nisi per eum, per quem facta sunt omnia: Per quem enim facta sunt, eius necessario prouidentia cuncta reguntur. Quis igitur hic est, nisi Dei verbum: de quo & alibi dicitur: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Namq; omnia per ipsum & in ipso facta leguntur, sicuti nos admonet, dicens: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ita & magnus ille per omnia Moyses in principio mundanę creationis affirmat, exponens quod dicitur, dum ait: Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, ac similitudinem. Nam & cœli & terræ, & omnium conditionem instituens, verbo dixit Pater, Fiat cœlum, & congregentur aquę, & appareat arida, & producat terra herbam, & omne animal. Ex quibus profectò testimonijs, Iudæos quoque meritò confutare & arguere cuius in promptu est quinon rectè scripturas intelligunt. Cui enim loquebatur Deus, ubi & præcipiens loquitur? Siquidem his quæ fiebant imperabat, & colloquebatur, superfluous erat sermo. Necdum enim illa erant, sed futura. Nemo autem ei, qui non est, loquitur. Neque vt fiat præcipit, & loquitur ei, qui necdum factus est. Si enim futuris imperabat, oportebat dicere: Esto cœlum, & esto terra, & procede herba, & fiere homo. At istud quidem non dixit, sed præcipit, dicens: Faciamus hominem, & procedat herba. Ex quibus ostenditur Deus ad aliquem veluti proximum de huiusmodi loqui, cum quo & colloquens faciebat omnia. Quis autem iste sit, nisi ipsius verbum: Quomodo enim dicemus loqui Deum, nisi verbo suo: Aut quis illi aderat facienti omnem substantiam conditam: nisi eius sapientia quæ dicit: Quando faciebat cœlum & terram, aderam simul cum eo. Appellatione aut cœli & terrę, quę in cœlo, & quę in terra sunt condita cuncta cōplectitur. Præsens aut vna, vt sapientia & verbum aspiciēs patrem, creabat hæc omnia, & constituēbat atq; disponebat, virtusq; existēs patris, cūcta vt essent roborabat, sicut & saluator ait: Omnia quæ video patrem facientem, & ego similiter facio. Et per ipsum aut, & in ipso facta esse omnia, sancti eius discipuli docēt. Quodq; bonus ex bono genitus, & verus existens filius, virtus est patris, & sapientia & verbum. Neq; per participationem huiusmodi est, neq; ista illi extrinsecus accedunt, eorum instar, qui eius participes sunt, & per ipsum sapientes fiunt, atque in ipso fortes ac rationabiles euadunt, sed ipse sapientia, ipse verbum, ipse propria est potentia patris, ipse lux, ipse veritas, ipse iustitia, ipse virtus, sed & figura expressa, ac splendor & imago: & vt breuiter dicam, perfectus vndique patris fructus existit, & solus est filius imago incommutabilis patris. Quis igitur, quis enumerans enuntiet patrem, vt eius verbi quoque virtutes inuenire

Oia verbo dei creata sunt.

Quod vult pater etiā filius, & q; filius etiā pater.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

& explicare queat: Est enim sicuti patris verbum, & sapientia, ita & conditis cō descendens, vt genitorem cognoscere & intelligere queat, efficitur ipse sanctificatio, ipse vita, ianua, pastor, via, rex, atque dux, & in omnibus saluator, atque vitæ autor, luxq; & prouidentia omnium. Huiusmodi igitur bonum, & creatorem filium habens ex seipso pater, non obscurum esse mortalibus voluit, sed ex constantia vitæ que omnium, ipsum omnibus quotidie reuelat. In ipso autem, & per ipsum, etiam semet insinuat, sicut & saluator ait: Ego in patre, & pater in me est, vt necessario in genitore appareat verbum, genitūque cum patre sempiternus sit. Cū autem hæc ita se habeant, nihilque extra illum sit, sed cœlum quoque & terra, & quæ in eis sunt ex eo pendeant, mortales tamen stolidi huius abiecta notione ac religione, quæ non sunt, illi in honore prætulērunt. Ac pro Deo, qui verè est, quæ non sunt, diuinis prosequuntur honoribus, creaturæ potius quàm creatori seruientes, rem patientes stultitiæ, & impietatis profectō plenam. Non secus, ac si quis artificis opera, non ipsum miretur artificem, opificiaque ciuitatis obstupescens, eorum conculcet opificem. Aut si quis musicum laudet instrumentum, eum verò qui id composuit & instruxit, abijciat: Stulti omnino, & mentis oculis excæcati. Quo enim pacto aliter nosse potuissent, aut ædificium, aut nauem, aut lyram, nisi hæc vel nauium faber operatus, vel architectus fabricatus esset, vel musicus composuisset? Quemadmodum igitur, qui ista voluit, insanit, omnemque vesaniæ transcendit modum, ita mihi videri solent non sano esse animo, qui Deum non agnoscentes, ipsius verbum venerari negligunt, redemptorem omnium dominum nostrum Iesum Christum, per quem pater omnia disponit & continet, & omnium prouidentiam agit. In quē tu fideliter ac religiosissimè credens, O amice gaude, & bono esto animo, nihil ambigens, fructum huius in illum fidei atque pietatis immortalitatem esse, ac cœlorum regnum, si modò iuxta ipsius leges anima ordinata & instructa fuerit. Sicut enim his, qui ex illius sententia conuersantur, præmium æterna vita est, ita & qui contrariam virtuti pergunt viam, confusio ingens, & sine venia periculum in die iudicij manet. Quòd licet agnouerint veritatis viam, contraria tamen his gessere quæ nouerant.

D. ATHA.

Siquis opificium, laudet etiam opificem.

Præmium honorum est vita æterna.

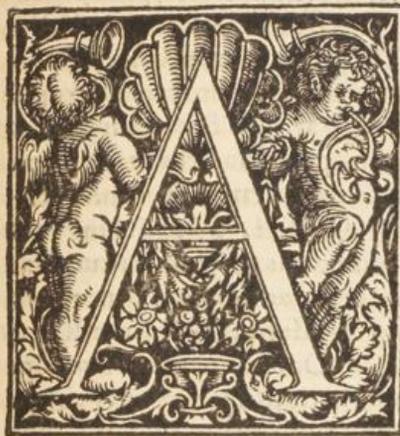
A D
C F

Isa. p. 11. ca.
lo est quo
te esse. p. 11.
B. suanlibic
prexerunt
rduntur.
his veritati
lecta. N. 1.
luzorun
Des pra
cu patri d
vertente
in diuici
traria me
die sabba
tus in ho
qui salui fi
tut. obti
cu. iam q
omni. Ce
fuplisa.
omnere
voppe
clama
inimic
verum
ferent
ac simi

A D· **ATHANASII AR**
CHIEPISCOPI ALEXANDRI
 ni, Apologeticus aduersus eos, qui calumnia-
 bantur, quod in persecu-
 tione fugisset.

Liber I.

Vdio Leontium, qui nunc est Antiochiæ, & Narcissum, qui est è ciuitate Neronis, ac Georgiũ, qui nunc est Laodicee, aliosq; cum his Arrianos multa de me spargere, multisq; cõuitijs meum nomen incessere, crimen timiditatis impingentes mihi, qd̄ dũ ab ipsis quærerer ad necem, non me ipsis vltro dediticiũ atq; expositum obtulerim. Igitur ad cõuitia quidẽ illorum & calumnias, tamen si multa sunt, quæ possum scribere, quæ ne ipsi quidẽ possunt inficiari, eo qd̄ nota sint omnibus, qui de illis audiunt, tamen haud obsequar dolori meo, vt quicq; vicissim dicam aduersus il-

los, nili tantũ illud dñi verbum, & apostoli dictũ, videlicet, qd̄ mendaciũ ex diabo lo est, quodq; maledici regnũ De non possidebũt. Satis em̄ est, hinc demonstra- tũ esse, nihil illos iuxta doctrinã euangelicã neq; cogitare, neq; facere, sed iuxta suam libidinẽ, existimantes esse rectũ, quicquid ipsis visum est. Cæterũ, quãdo prætexunt timiditatis crimẽ, necesse est paucis hac de re scribere. Hinc em̄ decia- rabuntur, & pueris esse moribus, neq; in diuinis literis fuisse versati, aut si in his versati sunt, non credere quæ illic habẽtur eloquia, ex affiatu spiritu esse pro- fecta. Nã si crederẽt, haudquaq; aduersus earum doctrinã ista fuissent ausi, neq; ludæorum, qui dominum occiderunt, malitiam fuissent æmulati. Etenim cũm Deus præceptum dederit, honora patrem tuum & matrem tuam, & qui maledi- cit patri & matri, morte moriatur: isti contrariam legem statuerunt, honorem vertentes in ignominiam, & hoc pecuniæ quod parentibus debebatur à filijs, in diuersum vsum mutant. Quinetiam quum legissent facta Dauid, his con- traria moliebantur & accusabant infontes, qui vellebant spicas, confricabantq; die sabbati. Cæterũ non sollicitabat illos cura, neq; legum, neq; sabbati, imò po- tius in hoc die legem violabant, sed quum essent prauis moribus, ac discipulis, qui salui fiebant, inuiderent, nihil pensi habebant, modò quod animo cupie- bant, obtinerent. Atque illi quidem habent iniustitiæ suæ præmia, priuati sa- cris, iamq; nihil aliud, quàm principes Sodomorum, & populus Gomorræ vo- cantur. Cæterũ isti nihilo minus videntur esse tales q̄ illi, cũm iam habeãt pro supplicio, proprię stultitię ignorantiam. Neq; enim intelligũt quæ dicunt, quin etiam credunt se scire quæ nesciunt, sed vna est in illis scientia, vt faciant malum, vtq; quotidie prioribus adinueniant peiora. Neque enim ideo fugam nostram calumniantur, quod cupiant nos virtute fortes reddi. Nam vnde tale vorum inimicis pro his, qui non concurrunt, sentientes cum ipsis, qui malè sentiunt: verũm cũm ipsi verè sint improbi, vbi videlicet opus fuerit illorum conuitijs, of- feremus nos ipsos illis, quando id cupiunt, & hac gratia circuncursant per om̄ia, ac simulant quidem quasi amici, scrutantur autem vt hostes, quo sanguine satu- rati,

Quod vo-
lumus san-
ctum est

Judæi pu-
nit

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

rati, nos quoque tollant è medio, quod aduersus ipsorum impietatem & sen-
 simus semper & sentimus, ac hæresim illorum redarguētes traducimus. Quem
 em̄ vnq̄ persecuti sunt, vt comprehensum non pro sua libidine contumelijs affe-
 cerint: Quem quæsitum ac repertum, non eodem tractarunt modo: vt aut ma-
 le moreretur, aut vndiquaq̄ noxam acceperit: Etm̄ quæ iudices videntur face-
 re, horum impulsu secreto fiunt, & illi magis horū voluntatis, ac malitiæ mini-
 stri sunt q̄ iudices. Quis igitur locus non habet istorum malitiæ monumētum?
 In quē ab ipsis dissentientē nō conspirarunt fictis causationibus, iuxta exemplū
 lezabel: Quæ nūc nō lamentatur ecclesia propter istorū aduersus episcopos ea-
 rū insidias: Antiochia quidē propter Eustathiū confessorem & orthodoxū, Ba-
 laneæ verò propter Euphrantionē virū in primis suspiciendum. Rursum Paltus
 & Antaradus ob Cymatium & Carterium, Itē Adrianopolis propter Eutropiū
 Christi amatorem, & post hunc ob Luciū, qui crebro ab ipsis & catenas gestare
 compulsus est, itaq̄ mortuus est. Rursum Ancyra propter Marcellum, Berrhœa
 verò ob Cyrum, & Gaza propter Asclepan. Nam hos quidem sapius antea con-
 tumelijs affectos curarunt eijciendos in exilium, subdoli. Theodulum verò
 & Olympium Thraciæ episcopos; nos item & presbyteros nostros, ita curarunt
 inquirendos, vt si fuissetis reperti, capite plecteremur, ac sic fortasse mortuisu-
 issemus, ni præter eorum sententiam, tum quoq̄ fugissemus. Huiusmodi sunt
 em̄ quæ partim aduersum Olympiū ad proconsulem Donatū, partim aduersum
 nos ad Philagriū datæ literę. Nam Constantinopolitanum episcopum Paulum
 persecuti, cum inuenissent, propalam præfocandum curarunt, in ciuitate Cappa-
 docię, quę dicitur Cucusus, nacti ad id carnificem Philippū, qui factus erat præ-
 fes prouincię. Erat enim præfectus sectæ illorum, malorumq̄ consiliorū mini-
 ster. Nam igitur ob hæc tā multa saturati sunt, ac deinceps quieuerūt: Nequaq̄,
 neq̄ em̄ cessarunt, sed in morē sanguisugæ, de qua est in prouerbis, reuigescē-
 bāt potius affixi malis aduersus magnas parocias. Nā qualia tū fecerint, quis vt
 dignū est enarret? Quis tantū possit memorare, quantū illi fecerunt. Etm̄ cū
 nuper pacē haberent ecclesiæ, ac populi in synaxibus precarentur, episcopus Ro-
 manę vr̄bis Liberius, ac Paulinus episcopus metropolitanus Galliarum, ac Dio-
 nysius metropolitanus Italiæ, & Lucifer metropolitanus insularum Sardinia,
 & Eusebius qui erat ab Italia, omnes boni episcopi, veritatisq̄ præcones, rapiun-
 tur, & è sedibus suis eijciuntur, idq̄ nulla de causa, nisi quod non cōsensissent hæ-
 resi Arriane, neq̄ subscripsissent calumnijs & sycophantijs, quas aduersum nos
 finxerant. Nam de magno illo, optimēq̄ senectutis viro & confessore vere Ho-
 sio, superuacaneum est me loqui. Fortassis em̄ notum est om̄ibus, q̄ hunc quoq̄
 curarunt eijciendum. Neq̄ em̄ erat obscurus, sed omniū maximè celebris erat il-
 le senex. Cui em̄ synodo non præfuerat? Sed cū rectè diceret, nō persuasit om̄i-
 bus, Quæ ecclesia non habet huius viri sollicitudinis pulcherrima documenta?
 Quis vnq̄ mcestus ad illum venit, quin gaudens discesserit? Quis egens postu-
 lauit ab eo, vt discesserit non affecutus quæ volebat? Attamēa duersum hunc quo-
 que sunt ausi, eo q̄ ipse quoq̄ cū nosset, quas ob impietatem ipsorum struerēt
 calumnias, non subscripsit illorum aduersum nos insidijs. Quanquam propter
 multas quas supra modum illi plagas inflixerant, & conspirationes aduersus co-
 gnatos illius, cessit illis ad tempus, vt pote senex, & imbecillo corpore, tamen ho-
 rum improbitas ex his declaratur, qui vndiquaq̄ studerent demonstrare, sese
 non esse verè Christianos. Nam illinc rursus in Alexandriam irruerunt,
 iterum quærentes nos occidere. Et facta sunt quę tum fiebant, peiora prioribus.
 Milites enim protinus cinxerunt ecclesiam, ac loco precationis, facta sunt ea,
 quæ solent in bellis, Mox vbi venisset in quadragesima, is qui ab ipsis missus fue-
 rat ex

Synaxes
 Christiano-
 rum

C

D

Arrex Cap
 septem d
 tur à militi
 res, In salute
 tur domus
 atrocitate
 postlanct
 um, parat
 simi aq
 Mariche
 nec, & i
 tem, cum
 rum diei
 u accepe
 compulsi
 etices e
 post ali
 bos qua
 relictis,
 neq̄, vt
 ales ipse
 gunt qui
 Corpora
 occultare
 quanta lit
 B unis, ge
 verò prop
 ditatis r
 scopus, A
 rim, Peda
 Marcom,
 em, & D
 re, non
 triginta
 ritatem,
 horum q
 bus dati
 omnes pe
 tem, hauc
 non acce
 timur, e
 quon se
 punitis
 ditatem
 mentis
 facit, p
 sequere
 um peo
 oberat
 etiam u

Arat ex Cappadocia Georgius, auixit quæ ab ipsis didicerat mala. Siquidem post septem à Paschate dies, virgines in carcerem conijciebantur, episcopi ducebantur à militibus vinciti, orphanorum ac viduarum diripiebantur & domus & panes, Insultus in ædes facti sunt, ac noctu Christiani deportabantur, obsignabantur domus, & clericorum fratres pro fratribus periclitabantur. Et hæc quidem atrocità, cæterum post hæc ausi sunt atrociora facinora. Siquidem hebdomade post sanctam Pentecosten, populus ieiunio peracto, egressus est ad cœmiterium, orandi gratia, eo quod omnes abhorrent à Georgij communione, verum id simul atque cognouit ipse, concitat militum tribunum Sebastianum, qui erat Manichæus, mox que ipse cum multitudine militum arma, gladios nudatos & arcus, & iacula ferentium, impetum fecit in ipso die dominico aduersus populum, cumque paucos inuenisset precantes, iam enim plerique, quoniam erat ferum diei tempus, recesserant, talia fecit, qualia decebat eum, qui ab illis mandata acceperat facere. Siquidem incenso rogo, collocauit virgines iuxta ignem, compulsi que eas dicere, quod essent Arrianæ fidei. Verum ubi videret eas viatrices esse contempto incendio, nudauit eas, mox ita concidit illarum facies, ut post aliquantum temporis vix potuerint agnosci. Cæterum, viros apprehensos quadraginta magis etiam nouo modo concidit. Nam virgis recens à palmis resectis, adhuc cuspides acuminum in sese habentibus, sic excoriatum illorum terga, ut nonnullis frequenter fuerit adhibendus chirurgus, ob virgarum cuspides ipsis infixos, nonnulli verò non ferentes cruciatum, emorerentur. Omnes igitur qui semel comprehensi vnà cum virgine, expulerunt in magnam Oasin. Corpora verò defunctorum necognatis quidem omnino reddenda curarunt, sed occultarunt, ut ipsis collibuit, abijcientes in humata, eo quod videatur illo latere, quanta sit ista crudelitas, sed faciunt hoc mentis errore vesani. Nam defunctorum amicis, gaudentibus quidem quod in professione perstitissent, lamentantibus verò propter insepulta corpora, clarior personuit aduersus eos impietatis & crudelitatis redargutio. Nam & mox ex Aegypti Libyæque partibus expulerunt episcopos, Ammonium, Muium, Catum, Philonem, Hermen, Plenium, Psenosirim, Pelammonem, Agathum, Anagamphum, Marcum, Ammonium, alterum Marcum, Dracontium, Adelpium, Athenodorum, ad hæc presbyteros, Hieracem, & Dioscorum, tãtaque acerbitate traxerunt illos, ut quidam illorum in itinere, nonnulli in exilio defuncti sint. Egerunt autem in exilium episcopos, plures triginta. Erat enim illis studio secundum exemplum Achaab, è medio tollere veritatem. Vide hanc impiorum audaciam. Cum enim hæc faceret, nec puderet malorum quæ prius aduersum nos moliti fuerat, insup nunc etiã accusante eos, quibus datũ est effugere parricidiales istorum manus. Imò grauiter deplorat, quod non omnes prorsus sustulerint è medio. Et post hæc sicetè nobis opprobrant timiditatem, haud intelligentes, quod dum de hoc quoque murmurant, in seipsum potius crimen accersunt. Etem si malum est fugere, multò peius est persequi. Alter ne perimatur, occultat sese, alter verò persequitur, volens occidere. Ac de fugiendo quidem scriptum est. Qui verò querit interficere, transgreditur legem, & ipse potius fugæ præbet occasionem. Proinde qui fugam exprobrant, magis pudefaciunt seipsum, qui persequuntur. Desinant enim insidiari, & mox alij desinent fugere. Verum à sua malitia non cessant, sed ut comprehendant nihil non faciunt, non intelligentes quod eorum, quos urget persecutio, fuga, magna persequentium est redargutio. Nullus enim fugit mansuetum & humanum, sed eum potius qui ferus est, ac prauis moribus. Velut omnis dolori obnoxius, aut oberatus à Saul quidem profugiebat, ad Dauid aut confugiebat. Propter hoc etiam illos conantur occidere, qui eos occultant, ne coargui videatur posse ipsorum

κοιμισθησιν
στομ, id est
dormitorum
uma

A relative
oppositis

rum

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

rum malitia. Verum in hoc quoque cæcutire videntur isti, qui semper errant. **C** Nam quod manifestior est fuga, hoc magis etiam fiet manifesta mors aut auxilium, quod per insidias moliuntur. Etenim si occiderint etiam, ubique locorum iniustitiæ suæ monumenta aduersum sese emittunt. Quod si essent sana mente, viderent in his sese constringi, & in suas ipsorum cogitationes impingere. Cæterum, quoniam sanam mentem amiserunt, ideo dum persequuntur, eijcitur, & dum student interficere, non vident suam ipsorum impietatem. Forsitan & prouidentiam ipsam audent incusare. Nihil est quod non audeant, nihil est in quo sibi non indulgent, quod ipsum tamen ex seruatoris voce perspicuum est, ne passerulum quidem absque patre nostro qui est in cœlis, incidere posse in laqueum. Nam etiam ubi comprehendunt peruersæ mentis homines, protinus obliuiscuntur aliorum, sed in primis sui ipsorum, solcque fastu adducentes superciliosa, neque norunt tempus, neque dum homines afficiunt iniuria, reuerentur ipsam naturam, sed more Babylonij tyranni crudelius imminet, nec ullos commiserantur. Quin & presbyterorum iugum adgrauant, & super dolorem vulnerum, vt scriptum est, addunt inclementes. Proinde si hæc non fecissent, nisi eos, qui pro nobis aduersus ipsorum calumniam loquebantur, in exilium eiecissent, viderentur nonnullis probabilia dicere. Cæterum, quoniam & alijs tantis ac talibus episcopis struxerunt insidias, nec magno illi confessori Hosio, nec vrbis Romæ episcopo, nec tam multis ab Hispanijs & Gallijs, ab Aegypto & Libya, alijsque mundi partibus episcopis pepercerunt, tamque multa fecerunt, qui prorsus ipsos redarguerant, nostram tuentes causam, quomodo non nobis ante alios insidias struxerunt, & post illos. Concupiscunt autem illos & illic tollere, & in hoc vigilant, putantque se lædi, si viderint illos incolumes, quos nolebant viuere. Quis igitur non perspicit illorum malitiam: Cui hoc non est manifestum, quod haudquaquam virtutis studio exprobrant timiditatē, sed sanguinem sicientes, **D** retium vice suis malis artibus vtuntur, putantes his cōprehendi posse, quoscunque quærunt interficere. Tales enim istos esse, declararunt ipsorum facta, ac mores eorum prodiderunt, feris immaniores, Babylonijs tyrannis crudeliores. Quamquam autem ex his abundè conuincitur ipsorum malitia, at tamen quoniam exemplo patris sui diaboli, simplicibus verbis adsumunt sibi figuram, vt timiditatis crimen obijciant, ipsi leporibus timidiiores. Age consideremus & illa, quæ in scripturis diuinis aduersus eiusmodi scripta sunt. Declarabitur enim quod nihil minus aduersus has quoque pugnant, quodque præterea sanctorum virtutes calumniantur. Etenim si conuicijs insectantur eos, qui semet occultant ab his, à quibus ad eadem quæruntur, & criminantur eos, qui fugiunt à persequētibus, quid facient, videntes Iacob profugientem ab Esau fratre suo, quid quum Moyses videant secedentem in Madian, metu Pharaonis. Porro qui talia nugantur, quid respondebunt Dauid metu Saulis profugienti è suis eadibus, cum illic misisset à quibus interficeretur: rursus quum ipse quidem in spelunca latitaret, suam vero etiam ipsius faciem immutaret, donec præterisset Abimelech, ac declinaret insidias: Quid porro dicturi sunt, qui cuncta facile temereque loquuntur, quum viderint magnum illum Heliam, inuocare quidem Deum, quum mortuum in vitam reuocasset, latitare tamen propter Achaab, fugientemque ob minas Iezabelis. Nam quum id temporis quærerentur etiam filij prophetarum, occultabantur latitantes in speluncis apud Abdiam. Verum in hæc forsitan vt prisca non inciderunt, sed omnino non meminerunt eorum, quos refert euangelium. Nam & discipuli metu Iudæorum subdlexerunt sese latentes, & Paulus Damasci quum à gentium principe quæreretur, è mœnibus sporta demissus est, itaque effugit quærentis manus. Ergo quum huiusmodi scriptura commemo-

Sanctorum
fuga

A ret de sanc
meritari
quod facin
precece De
etiam refu
tandem p
ipsum pat
cipit Deu
postat: C
Danieler
rit in luc
in demo
nim quæ
precepit
tus. Hic
pit Deu
non de
peteret
endo, si
nem a:
puer esse
sua, & fug
ni. Rorior
in Nezar
vultu lar
B lum per d
excitillet
itaque ia
nam dese
sum, Iuda
tus est, &
sic. Ergo
non iuxta
dominu
martyri
illinc na
& simili
berent se
seruatori
& exerci
quiquar
em hui
memo
plumac
vinctio
pa, & h
bunt ex
nerab
venit b
dum a

Aret de sanctis, quid poterunt excusationis inuenire, quod suæ prætexant temeritatis: Nam siue illis timiditatem opprobrant, aduersus seipso loquuntur, quod facinus est insanientium, siue hoc nomine eos traducunt, quod id faciant præter Dei sententiam, prorsus ignari sunt scripturarum. Nam lex præcipit, vt etiam refugij ciuitates conderentur, vt qui quærebantur ad mortem, vtcunque tandem possent illic esse incolumes. In consummatione verò seculorum, quum ipsum patris verbum quod Moyli loquutum fuerat aduenisset, rursus hoc præcipit Deus: Quum persecuti vos fuerint in ciuitate hac, fugite in aliam. Ac paulò post ait: Quum videritis abominationem desolationis, de quo dictum est per Danielem prophetam stantem in loco sancto, qui legit intelligat, tunc qui fuerint in iudæa, fugiant in montes; qui fuerit in tecto, ne descendat ad tollenda quæ in domo sunt ipsius: & qui in agro, ne reuertatur vt tollat vestimenta sua. Hæc enim quum scirent sancti, seruabant huiusmodi vitæ rationem. Etenim quæ nunc præcepit dominus, eadem & priusquam veniret in carne, sanctis fuerat loquutus. Hic est autem finis, adducens homines ad perfectionem, vt quicquid præcepit Deus, hoc faciant. Quapropter & ipsum verbum, nostra causa factus homo, non dedignatus est quum quæreretur, nostro more occultari, ac rursus quum peteretur à persequentibus, fuga declinare insidias. Decebat enim vt sicut esuriendo, sitiendo ac patiando, ita dum occultatur fugitq̃, declararet se gestare carnem ac factum hominem. Ab initio siquidem mox vt natus erat homo quum puer esset, ipse per angelum præcepit Ioseph: Surge assume puerum cum matre sua, & fuge in Aegyptum: Futurum est enim, vt Herodes quærat animam pueri. Rursus Herode mortuo, declaratur propter Archelaum filium illius secedere in Nazareth. Post verò quum se Deum esse declarasset, arida m̃q; manum restituisset sanitati, pharisæi quidem egressi consilium fecerunt aduersus illum, vt illum perderent. Iesus autem eo cognito, secessit inde. Quin & quum Lazarum excitasset à mortuis, ex illo, inquit, die consulta bant, vt illum occiderent. Iesus itaque iam non palàm ambulabat inter iudæos, sed abiit illinc in regionem vicinam deserto. Deinde quum dominus diceret: Priusquam Abraham fieret, ego sum, iudæi quidem sustulerunt lapides vt iacerent in eum, Iesus autem occultatus est, & exiuit è templo, ac transiens per medium illorum ibat, ac pertransibat sic. Ergo quum hæc videant aut audiant potius, quandoquidem non vident, an non iuxta quod scriptum est, volent igni comburi, quoniam contraria ijs, quæ dominus & facit & docet, tum cogitant, tum loquuntur. Etenim quum Ioannes martyrium peregisset, discipuliq̃ corpus eius sepelissent, audita re, Iesus secessit illinc nauigio in locum desertum seorsum. Itaque dominus quidem hæc fecit, & similiter docuit, vtinam autem isti vel sic pudescerent, & intra homines cohiberent suam præcipitem temeritatem, ac non ad maiorem deuenientes insaniam, seruatori quoque timiditatis crimen impingant, quando semel instructi sunt & exercitati ad blasphemias in illum iaculandas. Verùm eos sic insanientes an quisquam sustinebit: sed conuincetur potius non intelligere euangelium. Est enim huius secessus ac fugæ causa rationi consentanea veraq̃, quam de domino memorant euangelistæ. Cæterùm, oportet ex hoc nos ad omnes sanctos exemplum accommodare. Nam quæ de seruatore humano more scripta sunt, hoc ad vniuersum hominum genus referre conuenit. Nostrium enim ille gestabat corpus, & humanam infirmitatem ostendebat, de qua Ioannes ita scripsit: Quærebant eum apprehendere, & nemo iniecit in illum manus, quoniam nondum venerat hora eius. Nam priusquam hæc venisset, dicebat item matri suæ: Nondum venit hora mea. His verò, qui dicebantur fratres illius, meum, inquit, tēpus nondum adest. Rursus vbi venerat tempus, dicebat discipulis, Dormite iam & requiescite.

Matth. 2

Archelaus
filius Herodis,

q

quiescite.

A occideret, dominum qui viuificaret, finem potius expectarunt, sicut dixit Apostolus: Obambulantes, in pellibus ouillis & caprinis, destituti, afflicti, in solitudinibus errantes, in speluncis & cauernis terræ latitantes, donec vel præfinitum mortis tempus adueniret, aut donec is, qui tempus præfixerat Deus, loqueretur ad ipsos, & compesceret insidiantes, aut videlicet donec traderet eos, qui persecutione vrgebantur in manus persequentium, vtcunque visum illi fuisset, bonum esse, & hoc de singulis ex ipso Dauid pulchrè licet perdiscere. Quum enim loab excitaret illum aduersus Saulem, aiebat ipse: Nisi dominus percussit eum, aut venerit hora mortis eius, aut descenderit in prælium, & adiunxerit se aduersarijs, non immittam manum meam in Christum domini. Quod etiam si quando fugientes, accesserunt ad eos, à quibus quærebantur, ne id quidem temerè faciebant. Etenim spiritus admonitu ad ipsos loquentis, quum essent amici Dei, sic illis occurrebant, hoc quoque modo suam obedientiam animique promptitudinem declarantes. Talis enim erat Helias, quum iussus à spiritu ostendit sese Achaab, Talis Micheas Propheta, veniens ad eundem Achaab, & Propheta, qui prouocauit ad altare Samariæ, ac pudesecit Roboam. Talis Paulus appellans Cæsarem, nec enim ob timiditatem fugerant. Absit, sed potius fugam habebat pro certamine & exercitatione ad mortem. Verùm hæc duo seruabant, rectèq; cogitabāt, vt neq; semet temerè obijcerēt, nam id erat seipsum occidere, mortisque reum fieri, ac Deo resistere, dicentis: Quæ Deus copulauit, homo ne separet; neque negligentia crimem volebant sustinere, quasi molles aduersus in fuga perferendas afflictiones, quæ maiorem & acerbiozem habent vehementiam, quàm ipsa mors. Nam qui mortuus est, liberatus est à laboribus, ac fugiens quoniam expectat quotidianos ab hostibus insultus, leuius malum ducit esse mortem, vt qui in fuga mortui fuerint, non in gloriam mortem optant, sed habeant & ipsi martyrij gloriam. Ob hoc enim & lob fortitudine magnus fuisse cognitus est, quod viuus tantos ac tales sustulerit labores, quorum nullum habuisset sensum, si defunctus fuisset. Quapropter & beati patres habebant huiusmodi vitæ disciplinam, quum vrgerentur persecutione, non expauescebant, sed magis etiam ostendebant animi sui fortitudinem, quum in locis adeo tenebrosis & angustis semet concluderent, seseq; tam durè tractarent. Rursus vbi mortis tempus aderat, non detrectabant. Nam hoc illis erat curæ, ne vel præsentem mortem expauescerent, vel præfinitam à prouidentia vocationem anticiparēt, neque rursus aduersus prouidentia dispensationem quicquam facerent, ad quam sciebant sese referuari, ne si quid præcipitanter egissent, fierent sibi ipsi paucis causa. Sic enim scriptum est: Qui præceps est labijs, paucescit seipsum. Profectò tot modis erāt instructi ad fortitudinis virtutem, vt nemo qualiscunq; sit, queat ambigere. Nam Patriarcha Iacob quum prius fugeret Esau, non formidabat præsentem mortem, quin potius in illo tempore vniciuique patriarcharum pro dignitate benedicebat. Cæterùm magnus ille Moyses, quum antè celaretur metu Pharaonis, & ob hunc secessisset in Madian, & audisset à domino, Redi in Aegyptum, non metuebat. Rursus iussus conscendere montem Abari, vt moreretur, nequaquam detrectans abstinuit, sed libenter properauit ad illum. Ac Dauid, qui prius fugerat Saul, idem non erat meticulosus, quum pro populo periclitaretur in prælijs, verùm quum ipsi esset data optio mortis ac fugæ, liceretque illi vel fugere vel viuere, sapiens ille magis elegit mortem. Magnus autem ille Helias quum occultaretur fugiens lezabelem, non metuit iussus à spiritu offerre sese Achaab, & Ochoziam redarguere. Petrus verò, qui metu ludæorum occultabatur, & Paulus Apostolus, qui in sporta demissus fugerat, quum audissent Romæ oportet vos testimonium, id est, martyrium peragere,

Martyrij
sine morte

q ij non

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

non distulerunt profectioem, sed magis gaudentes abierunt, & alter quidem C
 tanquam ad suos properans gestiebat, cum occideretur, alter verò ad eò non ex
 pauit, cum adesset tempus, vt exultaret etiam, dicens: Ego enim iam delibor, &
 tempus meæ resolutionis instat. Hæc autem declarant, ne priorem quidem ipso
 rum fugam fuisse timiditatis, simulq; testificantur, ne id quidem quod nunc a-
 gunt, fuisse fortuitum, sed ingentem quandam animi fortitudinem, ac virtutem
 ipsorum prædicant. Neq; enim socordiae fuerat quod secesserant, sed tum poti-
 us magis intendebant exercitationis vehementiam, neq; reprehensi sunt quòd
 fugerent, neq; timiditatis insimulati sunt à talibus, quales nunc sunt isti, ad cri-
 minandum auidi, quin potius beati pronunciantur à domino dicente: Beati qui
 persecutionem patiuntur propter iustitiam. Verùm nec ipsis fuit hic labor inu-
 tilis, eo quòd velut aurum in fornace fusoria probatos, quemadmodum dicit sa-
 pientia, Deus illos comperit se dignos, & ipsi tum magis veluti scintillæ reluce-
 bant, cum seruarentur à persequentibus & eriperentur ab insidiantibus, in hoc
 seruati, quòd populis essent documento, vt & illorum fuga, & quærentium per
 omnia discurrens furor, acciderint ex dispensatione Dei. Interim enim & hoc
 pacto reddebantur Deo chari, & pulcherrimum obtinuerunt suæ fortitudinis
 testimonium. Itaque patriarcha Iacob dum fugerat, plures visiones, easq; diui-
 nas videre meruit, cumque solus ac desertus esset, magis habebat pro ipso solici-
 tum dominum, qui vt Laban pudefecit, ita Esau obstitit, & post hæc factus est
 pater Iuda, ex quo iuxta carnem ortus est dominus, ac benedictiones patriar-
 chis distribuit. Quin & Moyses Deo charus quum fugeret, magnam illam visi-
 onem vidit, ac seruatus à persequentibus, propheta missus est in Aegyptum, fa-
 ctusq; minister & tantorum prodigiorum & legis, dux fuit tam numerosi po-
 puli in deserto. Ac Dauid persecutionem patiens, docebat: Eruçtauit cor meum
 verbum bonum, Et: Deus noster manifestè veniet, & Deus noster non silebit. D
 imò magis inualuit, dicens: Inter inimicos meos despexit oculus meus. Ac rur-
 sus: In Deo spem posui, non timebo quid faciat mihi homo. Porro quum pro-
 fugus à facie Saul deuenisset in speluncam, dicebat: Emisit è cælo, & seruauit
 me, dedit in opprobrium conculcantes me, emisit Deus misericordiam suam, &
 veritatem suam, & eripuit animam meam de medio catulorum leonum. Ad
 hunc autem modum & hic seruatus Dei dispensatione, post factus est rex, obti-
 nuitq; promissionem, dominum nostrum ex eius genere exoriturum. Magnus
 autem Helias secedens in montem Carmeli, inuocabat Deum, ac prophetas Baal,
 cum essent quadringenti aut eo plures, simul deleuit. Præterea duos ad ipsum
 missos, quinquaginta præfectos viris vnà cum centum quibus venerant comita-
 ti, perdidit, dicendo: Descendat ignis de cælo. Hoc modo & istos vitus est, & ipse
 seruatus, sic vt Helisæum pro se vngeret, & exemplum instituendæ vitæ fieret
 Prophetarum filijs. Beatus verò Paulus describens cuiusmodi persecutiones
 sustinuerit. Et ex omnibus, inquit, eripuit me dominus & eripiet. Magis au-
 tem tum robur colligebat, dicens: Sed in his omnibus superamus. Nihil enim
 nos separabit à charitate Christi. Tunc enim & ad tertium vsque cælum raptus
 est, & in paradysum subductus, vbi etiam audiuit verba non enarranda, quæ fas
 non est homini loqui. Et ideo seruatus est, vt ab Hierosolymis vsque ad Illyri-
 cum impleret Euangelium. Non est igitur reprehensibilis, aut ociosa sanctorum
 fuga. Nisi enim fugissent illi persequentibus, quomodo exortus fuisset ex semine
 Dauid dominus, aut qui erant prædicaturi verbum veritatis? Siquidem perse-
 cutores ob id quærebant sanctos, ne esset qui doceret, sicut Iudæi denunciaue-
 runt Apostolis: verùm ob hoc omnia perferebant, vt Euangelium prædicare-
 tur. Ecce igitur quum ad eum modum periclitarentur, non habebat fugæ tēpus
 ociosum,

Fuga san-
 ctorū oi-
 bus vitis

ociosum,
 esse mi-
 omnibus
 insidiant
 que Paul
 solus
 patienti
 erat pe-
 nem pro
 expecta
 meus, in
 ne præ
 solitas, a
 ne, ne r
 super il
 qui ipse
 affligi
 tis in u
 auxilia
 soluer
 am, & se
 rum non
 tur Arri
 suo per
 his opus
 E gnam
 tando D
 aduen
 nitate
 cerent
 giebāt
 stimo ni
 facebat
 velle, a
 sint hu
 bis, qui
 quatur,
 dicerint,
 in perse
 fugerunt
 vmine a
 anitru
 quom
 videret
 iam p
 quibus
 conide
 domi
 sangui
 saniam

κλιμαξ

A ociosum, & ne persecutionis quidē tpe, alienæ utilitatis obliuiscerentur, sed cū essent ministri verbi, non inuidebant quo minus & hanc utilitatem impartirent omnibus, quin & fugientes Euangelium prædicabant, ac prædicebant quidem insidiantium malitiam, fideles autem exhortationibus confirmabant. Beatus itaque Paulus experimento doctus, prædixit fore, vt qui vellent piè viuere in Christo Iesu, persecutionem paterentur: sed protinus arripuit fugientes, dicens: Per patientiam currimus propositum nobis certamen. Quamuis enim afflictiones erant perpetuæ, tamen afflictio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio autem spem, spes non pudefacit. Porro Esaias Propheta, quum expectaretur huiusmodi malorum incursum, submonet clamans: Vade popule meus, ingredi te penitentiæ tuæ, occlude ostium tuum, abscondere paulisper, donec præterierit ira. Ecclesiastes verò cognitas habens quæ fiunt aduersus pios insidias, ait: Si calumniam pauperis, & rapinam iudicij ac iustitiæ videris in regione, ne mireris in negotio, quod excelsus est supra excelsum, observa & excelsi super illam & abundantia terræ. Habebat & huius patrem David experientia, qui ipse quoque didicerat quæ fiant in persecutionibus, & confirmat eos, qui affliguntur, quum dicit: Viri estote, corroboretur cor vestrum omnes qui speratis in domino. Etenim qui sic perferunt, his, inquit, non homo, sed ipse Deus auxiliabitur, eripietq; eos, eo quod in ipso spem suam collocarunt. Nam & ego sustinens sustinui dominum, & attendit mihi, exaudiuitq; deprecationem meam, & reuocauit me de lacu profundissimo, & à luto fecis. Itaque fuga sanctorum non infrugifera populo, sed utilis esse demonstratur, etiam si secus videatur Arrianis. Sic igitur sancti, quemadmodum dictum est, fugientes ex superfluo, per dispensationem seruabantur, sicuti seruatur medici, eorum gratia, qui his opus habent. Nobis autem omnibus in vniuersum hominibus hæc lex est, vt fugiamus persequentes, & latitudo fallamus querentes, nec præcipites simus tentando Deū, sed, vt antè dixi, sustineamus eos, donec præfinitum mortis tempus aduenerit, aut donec iudex aliquid de illis statuerit, quicquid ipsi visum fuerit bonum: tamen hi parati sint, vt simulatq; vocarit tempus, etiā comprehensi, pro veritate certent vsq; ad mortē. Hæc & beati martyres persecutionū tempore seruauerunt: fugiebant quidē instante persecutore, ac latentes perdurabant, cæterum reperti testimonium perhibebant. Quod si qui ex his vltro adiere persequentes, id non temere faciebant. Mox enim testificabantur, cunctisq; fiebat perspicuum, è spiritu sancto fuisse, animi quam habebant promptitudinem, tantumq; prouentum. Itaq; cū sint huiusmodi seruatoris præcepta, & huiusmodi sanctorum exempla, dicant nobis, qui ne tantillum quidem audire volunt, si quis aduersus illorum dignitatē loquatur, vnde didicerunt ipsi q; alios persequuntur. Nam quod à sanctis dictis didicerint, haudquaquam poterunt dicere, sed à diabolo, nam hoc illis superest, qui dicit: Persecutus comprehendam. Ac fugere quidem præcepit dominus, sanctiq; fugerunt. Cæterum, persequi diabolicum inuentum est, & ab omnibus ille hoc nomine accusatur. Dicant igitur rursus, vtri oportet accedere, domini verbis, an istorum fabulis: Vtrorum autem oportet imitari facta, sanctorum ne, an ea, quæcunque excogitauerint isti: Sed quoniam fortassis hæc ipsi non possunt diiudicare, (Sunt enim excæcati mente & conscientia, quemadmodum dixit Esaias, putantes amarum esse quod est dulce, ac lucem esse quæ sunt tenebræ) egressus quispiam è nobis Christianus, pudefaciat istos magna voce, dicens: Bonum est confidere in domino, potius quam illorum auscultare stultiloquijs. Siquidem domini verba vitam æternam habent: contra, quæ ab istis proferuntur malitiæ sanguinisq; plena sunt. Hæc quidem satis erant, ad subuertendam impiorum insaniam, adq; ostendendum istos nihil aliud conari, quam vt conuictijs solum ac

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Fuga A-
thanasij
qualis,

maledictis contendant. Ceterum quoniam semel ausi cum Christo bellum suscipere, iam etiam curiosi facti sunt, expendant tamē & modum secessus, eumq; discant vel à suis. Aderant enim Arriani, qui simul cum militibus currebant, ut eos incitarent, nosq; ubi essemus, illis ignorantibus, indicarent. Et si vel hoc modo malis alienis afficiuntur, saltem audientes quietem agant pudescerent. Nox quidem iam erat, & ex populo nonnulli peruigiliū egerant, quum expectaretur synaxis. Dux autem Syrianus repente irruit cum militum plus quam quinq; milibus, arma, nudosq; gladios gestantium, præterea arcus & iacula & iustes, quemadmodum prius dictum est. Atque ipse quidem ecclesiam circumfedit, collocatis in proximo militibus, ne quis ab ecclesia digressus posset illos præterire. Ego verò putans absurdum, si in tanta rerum turbatione desererem populum, ac non potius prior illis venire in periculum, cōsedi in cathedra, monuiq; diaconū, ut recitaret Psalmū, populum item ut ausculetur: Quoniā in seculum misericordia eius, eoq; facto omnes discedere, & ad suas quemq; ædes abire. Verum cum prætor vi iam superuenisset, ac milites cinxissent sacrarium, ut nos cōprehenderent, clerici illic reperti ac populares clamabant, flagitantes, ut nos quoq; statim secederemus. Ego verò magis contradicebam, me non prius abiturum, nisi omnes ad vnum se subduxissent. Erectus igitur & indictis precibus, mox de nouo postulauī, ut omnes prius discederent, melius est, inquit, me periclitari, q̄ aliquos ex vobis noxam accipere. Itaq; cum exissent pleriq;, reliquiq; sequeretur ij qui mecum illic fuerant monachi & clericorum nonnulli, reuersi trahebāt nos, atq; ita, teste veritate, quum milites alij circumfederent sacrarium, alij lustrarent ecclesiam, pertransiimus ductu domini, eodemq; seruante nos, illis non sentientibus recessimus glorificantes magnificē Deum, quod neq; prodidissimus populum, sed illo præmissō, seruari, manusq; quærentium effugere potuerimus. Itaq; quum Dei providentia, nos hunc in modum mirabiliter eriperit, quis meritō possit crimen impingere, quod non nos ipsos vltro quærentibus dediderimus, aut quod reuersi non prodiderimus nosmet ipsos: Nam istuc est palam ingratum esse domino, facere contra præceptum ipsius, & cum sanctorum exemplis pugnare, nisi reprehēsor hoc audeat, etiam magnum apostolum Petrum incusare, quod quum esset conclusus, serueturq; à militibus, sequutus est vocantem angelum, quodq; egressus ē carcere, ac seruatus, non reuersus est, nec se ipsum tradidit, licet audisset, quæ fecerat Herodes. Quin & illud incuset insanien- ens Arrianus, quod nec Paulus ē mœnibus demissus ac seruatus respuerit, reuer- susq; semet dedititium exhibuerit, quodq; nec Moyses à Madian, reuersus sit in Aegyptum, ut caperetur ab his, qui quærebant ipsum, nec David in spelunca se ipsum indicarit Sauli. Quin & filij prophetarum commorati sunt in speluncis, nec sese tradiderunt Achaab. Nam id erat aduersus præceptum agere, quum dicat scriptura: Non tentabis dominum Deum tuum. Hoc igitur & ego veritus, atque hæc edoctus, ad hunc modum me gessi, nec aspēnor domini gratiam & opem ab illo mihi præstitam, etiam si isti insanientes dentibus fremant in nos. Talis itaque secedendi modus nobis fuit, nec arbitror esse quicquam hic, quod reprehendi possit, apud eos, quibus est sana ratio, cum iuxta diuinam scripturā, hoc exemplum à sanctis pro documento nobis traditum sit. Verum isti sicut videtur, nihil relinquunt inausum, neq; quicquam volunt prætermittere, quod non peruersitatem ipsorum & crudelitatem demonstret. Nam & vita istorum talis est, quales sunt in opinionibus & nugis, neq; quisquam posset talia tamq; multa aduersus eos dicere, qualia & quàm multa quum faciant ipsi, non tamen erubescunt. Etenim Leontius quum infamaretur cum muliere quadam iuniore, quæ dicitur Eustolium, prohibereturq; cum ea habitare, propter illam seipsum ex-
cui,

A cuit, quo tutò posset cum illa viuere, nec tamen suspiciõẽ diluít, imò potius q̃ es-
 set presbyter, patuit execrationi, etiã nisi Constantius hereticus compulsus fuit,
 eum dicere episcopum. Narcissus verò, cùm alia multa haberet mala, tum tertiu
 in diuersis synodis execratione percussus est. Et is nunc inter eos est sceleratissi-
 mus. Rursus Georgius, cùm esset presbyter, ob improbitatem suam deuotus
 est, cumq; seipsum nominasset episcopum, nihilo minus deuotus est, in concilio
 quod in Sardica fuit. Habet aut̃ & amplius quiddam, quod cùm intemperanter
 viuat, haudquaq; fefellit, verum etiam à suis condemnatur, vitæ finem, & animi
 tranquillitatem rebus turpissimis metiens. Proinde in proprijs quisq; malis alte-
 rum superat. Cæterùm vna macula est illis communis, q̃ per hæresim rebellant
 Christo, nec iam Christiani, sed Arriani potius nominantur. Ecce hæc illos oportet
 traducere. Sunt enim aliena à fide, quæ in Christo. Verùm hæc quidẽ pro-
 pter seiplos tegunt. Nihil aut̃ mirum, si cùm tali sint sententiã, ac talibus implica-
 ti malis, eos qui cum ipsis non currunt in impijssima secta, persequentes querunt,
 & si occiderint, gaudent, si frustrentur optatis, dolent, sibiq; putant iniuriã fie-
 ri, quod, vt antè diximus, conspiciunt eos viuos, quorũ mortem exoptant. Sed cõ-
 tingat illis ad eum modum affici iniuriã, vt ipsi quidem debilitentur in iniurijs
 quas parant, cæterùm, qui ab eis persecutionem patiuntur, gratias agant domi-
 no, dicantque illa quæ sunt in vigesimo sexto Psalmo: Dominus illuminatio mea
 & seruator meus, quem timebo: Dominus protector vitæ meæ, à quo trepida-
 bo: Dum appropinquarent aduersum me qui affligebant, vt comederet carnes
 meas, qui tribulant me, & inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Et rur-
 sum Psalmo XL. Seruasti ex necessitatibus animam meam, & non conclusisti
 me in manus inimicorum. Statuisti in loco spatioso pedes meos, in Christo Ie-
 su domino nostro, per quem patri in sancto spiritu gloria, & imperium in secu-
B la seculorum, Amen.

**D. ATHANASII AR-
 CHIEPISCOPI ALEXANDRI**

ni Apologeticus aduersus eos, qui calumnia-
 bantur, quod in persecu-
 tione fugisset.

Liber II.

E quidem existimabã fore, vt post tam multas pro me factas
 euidentes probationes, iam pudore semet abderent inimi-
 ci, ac potius vt ex his ipsi sese condemnarent, de quibus alios
 calumniabantur. Verùm quando ne sic quidem condemna-
 ti erubescunt, sed præ stupore mentis, sese flectunt ad obtre-
 ctationes, putantes impune fore omnia, nec ad iudicium vo-
 canda, non vt iudicentur, fugiunt enim, sed vt nos ac simpli-
 um animos vexent, operæ precium arbitratus sum, vt vobis rationẽ reddamus,
 ne post eos sustineatis murmurantes, sed contemnatis illorum malitiam & calũ-
 niam. Vobis igitur qui synceri estis me ipsum purgo, cæterũ aduersus contẽtio-
 sos mihi satis fidutiæ præbent argumẽta, quibus hæctenus confutati condemna-
 tiq; sunt. Nostræ siquidẽ res iam non egent iudicio, de quibus iam nõ semel neq;

q̃ iiij bis

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

bis pronunciatum est, sed sæpius. Primum quidem in nostra regione, congregata synodo ab episcopis propè centum, iterum Romæ, ex Eusebii literis quum essemus vocati, tum ipsi, tum nos, & illic congregati episcopi quinquaginta. Tertio in magna synodo in Sardica congregata, iussu piissimorum imperatorum Constantij & Constantis, in qua & qui nobis aduersabatur, deuoti sunt ut calumniatores. Cæterum ipsi, quæ pro nobis decreta sunt, suffragati sunt episcopi plures trecētis ex prouincijs Aegypti, Libyæ & Pentapolis, Palestinæ, Arabiæ, Isauriæ, Cypri, Pamphylia, Lyciæ, Galatiæ, Daciæ, Mysiæ, Thraciæ, Dardaniæ, Macedonia, Epirorum, Thessaliæ, Achaïæ, Cretæ, Dalmaciæ, Siciæ, Pannoniorum, Norici, Italiæ, Piceni, Tusciæ, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, Brutiæ, Sicilia, Aphricæ totius, Sardinia, Hispaniarum, Galliarum, Britanniarum. Addidit autem his testimonium Vrsacius & Valens, qui quum prius calumniati fuissent, postea resipuerunt. Non enim solùm approbarunt ea, quæ pro nobis iudicata sunt, verumetiam & seipos & alios, qui contra nos steterant, confessi sunt fuisse calumniatores. Nam qui sic resipuerunt, sic scripserunt, declarant se, & Eusebium quoque cum suis arguere, cum quibus communiter aduersum nos machinabantur conspirationem. Quæ nunc à tot & talibus episcopis probata sunt ac decreta, clareq; demonstrata, superuacaneum esse denuo reuocare in iudicium, nemo non confitebitur: ne si nunc quoque examinentur, simul & denuo iudicentur, ac rursus examinentur, atque iterum, in infinitum exeat ista curiositas. Sufficiebat enim tot episcoporum calculus, ad imponendum silentium ipsi, qui vel fingere quippiam vellent aduersum nos, quando quidem hostes, & pro nobis, & aduersus seipos testificantur, confitentes quæ contra nos agerentur esse conspirationem. Quis post hæc dubitans non erubescit? Etenim quum lex iubeat in ore duorum triumve testium constitui iudicia, ecce tanta testium multitudo pro nobis stat, quibus & illud accedit, quod ab hostibus adfertur probatio, ut nec ipsi, qui reliqui sunt post hæc attendant ipsi, quæ isti pro suo arbitratu iudicarunt, sed compellantur de cætero, vice probabiliū rationum, iniurijs afficere eos, à quibus redarguuntur. Nam hoc illis maximè dolet, quod facta ipsorum, quæ calabant ipsi, quæq; inter ipsos in angulo confingebantur, hæc Valens & Vrsacius in lucem extulit ac retexit, certoq; sciunt, quod horum poenitentia, ut illos condemnat, ita iustos declarat eos, qui fuerant ab illis iniusta passi. Quas ob res, & in Sardicensi synodo deuoti sunt, ut antè dictum est, idq; merito. Ad hunc enim modum & illorum temporum pharisæi, Paulo patrocinantes, coarguebant & furam & Iudæorum aduersus eum factam coniurationem. Hoc pacto & beatus David declaratus est sine causa pati persecutionem, quando is, qui persequebatur, confitebatur, dicens: Peccaui fili mi David. Itidem & isti à veritate superati, postularunt, ac postulationem suam literis mandatam tradiderunt Iulio episcopo Romano. Scripserunt autem & nobis, cupientes habere pacem nobiscum, qui tam multa iactarant, forsitan & nunc erubescences, eo quod quos quærebant è medio tollere, hos beneficio domini viuentes conspiciunt. Arrium verò & huius sectam anathematizauerunt, congruenter id facientes, quippe qui scirent Eusebium cum suis, ob nullam aliam causam nobis insidias texere, nisi propter suam ipsorum impietatem. Vbi semel statuerunt confiteri calumnias aduersus nos structas, protinus abnegarunt & hæresim Christo rebellem, ob quam & illa quæ in nos moliti sunt, simularunt.

D. ALE-

A DA ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, quæstionum suarum diuersarum,
& responsionum XLI.

Liber I.

QVAESTIO I.

Vicunq; in trinitatem consubstantialem seu coessentialẽ cre-
dentes & baptizati adserimus Deum esse patrem, ac simili-
ter Deum esse filium, itidemq; Deum esse spiritum sanctum.
Quomodo non tres deos, sed vnum solumq; Deum affirma-
mus: Deniq; si vnum quidem adoramus Deum, certẽ mani-
festum est, quodd in monarchiam credentes, ludæos imitabi-
mur. Sin autem tres deos, tum planẽ patescit, quod Græcos
sequimur, deorum multitudinem introducentes, ac non v-
num solum Deum pio cultu adorantes.

RESPONSIO I.

Facilis est hæc ratio. Quippe religiosa pietatis modus, fide sola, nulloq; scruti-
nio cognitus, ob idq; honorandus. Deus enim comprehensibilis, non est Deus.
Nam si nec angelos, nec animas nostras, quæ sunt res creatæ, apprehendere vale-
mus, quanto magis decet ipsum illorum conditorem fore incomprehensibilem.
Proinde quod in arcanis reconditur, dum fit cognitum, non ultra erit admiran-
dum. Id igitur Christianorum fides est, quorũ trisypostatus, id est, trisubstentiã.
Blis Deus, nec vnus est anthropomorphus, id est, hominiformis, vt Græcorũ pue-
ri fabulantur, nec tamẽ tres dii, tanq; à se distantes. (Abeat in malã rem fabulosus
Græcorũ iste sermo.) Indiuidua verò est in tribus subsistẽtijs vnus essentis dei-
tas. Hoc aut cognitu pernecessariũ erit, q; nec verbis, nec enthymematis, seu co-
gitationibus apprehẽdere, vel enunciare de deitate aliquid humana mēs queat.
Sanẽ oēs quotquot Deum cõprehendere studuerunt, suam ipsorũ vmbra per-
secuti sunt. Et quotquot extiterũt, qui de essentia dei dicere statuerũt, abyssum
pugno suo mēsurare conati sunt. Quotcunq; item profundẽ scrutari sunt ausi,
tanđ in prauas cogitationes & hæreses diuerterũt. Ille nanq; pater, & Deus, nõ
vt ego, creatus pater est, generãs, vt ego, creatũ filium. Necq; filius, & nec spiritus
sanctus, tanq; hominis spiritus circumscriptus, hoc est, inclusus & perceptibilis.
Sed est ineffabile ac inexponibile sanctæ trinitatis mysterium. At tu ne dixeris,
qualiter: Est enim supra omne quale. Neque dixeris, quomodo: Est enim supra
omnem modum, diuinus modus. Non etiam dixeris qua rationẽ, nam supra ra-
tionem est diuina ratio. Sed crede in patrem, non scrutando rem. Adora filium,
non tam impertinenter sollicitus circa illius generationem. Hymnis lauda spiri-
tum sanctum, & inquirere noli sanctæ trinitatis mysterium. Egrede ad iorda-
nem, & vide reuera dilucidẽ, sanctæ, ac consubstantialis, siue coessentialis trini-
tatis virtutem. Patrem quidem desursum testificantem. Filium autem inferius
baptizatum, spiritumq; sanctum in specie columbæ descendantem. Cui gloria
& imperium, & adoratio nunc, & semper, & in secula seculorum.

QVAESTIO II.

Qua posset autem coniectura homo ætate virili prouectus deprehendere,
Num fuerit consummatẽ baptizatus, & tum spiritum sanctum in sacro lauacro
acceperit, quum paruulus fuisset & infans?

RESPON.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

RESPONSIO II.

Dominiū Esaias Propheta sermone hoc alloquitur: Propter timorem tui domine in vtero concepimus, & parturiuimus spiritum salutaris tui. Quo igitur modo concipiens in vtero mulier, ab infantis intra vuluam subsultationibus, agnoscit certo certius, quòd donata sc̄erū est. Hoc pariter & animus veri Christiani non tam ob verba parentum, sed ab operibus & exultatione cordis, tum maximè, quum stata festiuitatum tempora ingruunt, vt illuminationum quam natiuitatem Christi, & Epiphaniæ, quem trium regum appellamus diem. Communionis denique, quam sanctissimi corporis & sanguinis Christi sumptionem, aut, vt alij non pauci, transitum siue Pascha vocant, satis compertum habet singulari tum gaudio, tum lætitia, quòd spiritum sanctum cum baptis̄mate accepit.

QVAESTIO III.

Quando, vnde & quomodo facti sunt angeli?

RESPONSIO III.

Nec certè vnde, neque quomodo sint facti, natura valebit humana proferre, nisi hoc tantum, quod de non ente ad esse producti sunt. Ad id autem, quod rogatur. Quando? Solent alij quidem respondere, primo die. Alij autem, ante primum diem. At ille cum inter sanctos pater noster, tum miraculorum etiam operator Epiphanius Cypri Archiepiscopus, in libro contra Paulum Samoſatensem, cui titulus extat Panaria, latius exposuit, adserens vnà cum cœlo & terra illos esse creatos, nequaquam verò prius. Tum illos, qui dixere cōtrà, multis subuertit rationibus. Et in altero volumine quodam suo idem rectè approbat.

QVAESTIO IIII.

Dic velim, vnde palàm fiet, quòd creati sunt angeli, cum ne par quidem ali- quid in toto Geneseos libro videatur adduci, quo possit hoc apertè constare?

RESPONSIO IIII.

Quando prænouerat Deus cum multorum hominum, tum profectò maximè Iudeorum in idola & plures deos amorem, eius gratia occultauit in Genesi, quam tradere poterat de angelis rationem, ne & illos inter deos referrèt, qui etiam vitulum & alia finxerunt diuorum nomine adoranda. Quòd creati sint autem angeli, audi spiritum sanctum in Propheta loquentem: Laudate dominum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.

QVAESTIO V.

An verò de essentia luminis sui existant, aut alterius cuiusdam naturæ?

RESPONSIO V.

Quantum sol à stella differt, tantum angelorum distat essentia ab omni visibili creatura.

QVAESTIO VI.

Quantus igitur angelorū numerus erit, supra conditionis humanæ numerū?

RESPONSIO VI.

Sunt qui arbitrentur angelorum partes ad numerum hominis esse nonaginta nouem, iuxta domini parabolam de centum ouibus. Alij nouem pro illa de decem drachmis parabola. Reliqui verò cœquales & eiusdem numeri putant esse angelos & homines, id testimonio adserentes quod scribitur: Constituit terminos populorum iuxta numerum angelorum Dei.

QVAESTIO VII.

Quid differt inter dæmonum & angelorum essentiam?

RESPON:

A
RESPONSIO VII.

Non est diuersa illorum essentia, sed propositum & voluntas.

QVAESTIO VIII.

Quot sunt ordines, & quot substantia angelorum?

RESPONSIO VIII.

Substantia certè vt hominum, sic angelorum est vna. Ordines autem sunt, vt ille magnus in theologia Dionysius ait, nouem. Qui more suo ita nominantur, Angeli, Archangeli, principatus, potestates, virtutes, dominationes, & sex aliarum Seraphin, & multoculi Cherubin atque throni. Porro de vna angelorum siue substantia, seu essentia, pariter. S. Gregorius ille Nyssenus scribit capite xvij. libri sui de homine.

QVAESTIO IX.

Cœli quot sunt?

RESPONSIO IX.

Dubia multis est hæc quæstio. Duos enim cœlos liber generationis insinuat. Sanctus verò Paulus tertium vidit cœlum. At Dauid Propheta quatuor enumerat, quum ait: Laudate eum cœli cœlorum. Hoc tamen non esse prætereundum arbitror, complures fuisse opinatos, quòd sanctus Paulus non in tres fuerit raptus cœlos, sed in tertium cœli. Sicut enim hominum natura dici solet vnus homo & plures homines, ita cœlorum natura tum vnum cœlum, tum plures cœli in scriptura sacra nominantur.

QVAESTIO X.

Quando & quamobrem cecidit diabolus? Quoniam aliqui fabulantur, quòd Adæ non permisit adorare, eo tum ceciderit?

RESPONSIO X.

B Hominum est insipiētium ea responsio: Cecidit enim diabolus priusquam Adam fieret: Est autem manifestum, quod propter superbiam suam abiectus est diabolus, vt inquit Esaias Propheta, quum id secum statuisset, dicens: Quoniam ponam thronum meum in nubibus, & similis ero altissimo.

QVAESTIO XI.

Cur itaque permisit illi Deus, hominum genus persequi & impugnare?

RESPONSIO XI.

Vt diligentes Deum manifesti fiant, & dediti voluptatibus reprobentur. Nullo enim se opponente aduersario, non probabuntur regis ingenui milites. Diligentibus igitur Deum, fit causa diabolus victoriæ, coronæ atque præmiorum.

QVAESTIO XII.

Cum è cœlis diabolus ceciderit, quò in Iob scriptum legitur. Quando venerunt angeli Dei vt assisterent coram domino, adfuit & diabolus in medio illorum?

RESPONSIO XII.

Non dixit scriptura, quòd in cœlis venerit diabolus in medio angelorum, constabit ergo quòd in terra. Siquidem vbicunq; fuerint sancti angeli, semper inibi Deo assistunt. Hoc verò dignum scitu est, quòd Deus per aliquem sanctum angelum diabolo colloquebatur. Quemadmodum & rex quilibet per medium hominis cuiusdam ad condemnatum loquitur.

QVAESTIO XIII.

Nunquid valet incantatio & veneficium occidere hominem?

RESPONSIO XIII.

Iustum certè nequaquam, peccatorem autem nonnunquam, Deo permittente, cum contra porcos habeat potestatem, sicut in euangelij audiuimus.

QVAESTIO XIII.

Qualem

al. quæstio

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Qualem ne orationem aut quod verbum ex omnibus orationibus atque verbis, plus timent dæmones & diabolus?

RESPONSIO XIII.

Narrauerunt nobis spirituum studiosi, homines fide digni, quod aspectu ipso & de facie aliquando apparuerit eis diabolus, & petitus hanc ab ipsis quaestionem, responderit his verbis: Non existit in toto tam veteri quam nouo testamento verbum terribilius, atque magis nostram disperdens potestatem, quam initium sexagesimi septimi psalmi, quam primum enim verbo dicto: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, mox ululans euanescit, & disparet diabolus, factis ostendens huius orationis virtutem & operationem.

QVAESTIO XV.

Vnde mouentur in corde hominis cogitationes, & meditationes contumeliosæ, execrabiles atque nefariæ, quæ sæpius in Dei iniuriam tendunt, & quas nec anima vellet proferri, nec hominis lingua nominare?

RESPONSIO XV.

Huius autor est & operator diabolus, ille ista nefanda in hominis animam subministrat, loquens contra Deum verba, quo possit in desperationem adducere hominem. Sed non ex hoc præcisè condemnatur homo. Absit. Talis namque cogitatio ex leui suspitione surrepit homini, sed ab eo discedit, dum cogitabit seipsum esse terram & puluerem, non admodum reservans talem cogitationem. Sed diabolo, dicens: Blasphemia tua sit in caput tuum diabole. Ego enim dominum deum meum adorabo, nec eum vnquam blasphemabo. Secure igitur est intendendum his dictis: Complures namque hominum ab huiuscemodi cogitatione victi, partim seipsum in præcipitium egerunt, partim in desperationem venientes perierunt.

QVAESTIO XVI.

Consequens arbitramur post sermonem de Deo & angelis, tertio loco de animarum conditione in medium proferre. Multa enim uero apud homines de illo ipso quoque & quaestio est & dubitatio. Vtputa quæ sit res, anima hominis, & vnde ipsa constet in corpore, & quando ac qualiter à corpore separetur, & quid tunc vsque ad resurrectionem agat. Nullus enim ex mortuis ad vitam profectus, illa nobis denunciauit aut patefecit. Idcirco rationem hanc de anima, tanquam multis incomprehensibilem à tua sanctimonia petimus diligenter.

RESPONSIO XVI.

Homini anima, est substantia intellectiua, incorporea, impassibilis, immortalis. Porro, nunquam angelus fuit aliquando anima, vt Origenis & fabulantur, nec animæ fuerunt ante corpora sua, vt Manichæi sentiunt. Sed sicut lapide ac ferro contusis & contritis, ex vtriusque nascitur ignis, ita ex vtriusque & viri & mulieris complexu, desiderat constitui corpus & anima. Id tibi persuadeat sanctus Apostolus, dicens: Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale, videlicet in resurrectione.

QVAESTIO XVII.

Vnde nam sit manifestum, quod mortis tempore, non commoritur corpus anima, hoc enim quidam putauerunt.

RESPONSIO XVII.

Dei filius & verbum Iesus Christus nos docet aperte, mortalitatem corporis, & animæ nostræ immortalitatem, dicens: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Vnde liquidò apparet, quod immortalis sit & impassibilis.

QVAESTIO XVII.

Fidelis

C Fidelis sermo & omni acceptione dignus. Quo autem modo tandem separatur à corpore?

RESPONSIO XVIII.

Ex quatuor elementis humanum corpus constare credimus, scilicet è sanguine, visco, bili, & pituita. Vtputa ex calido & frigido & sicco & humido, id est, ex igni & aere, terra, aqua. Nam sanguis tanquam calidum & vitale elementum, scilicet ab igne. Viscum autè ab aere. Bilis verò quippe sicca, patet quod de terra est; & pituita frigida ex aqua. In his quatuor ceu intra quatuor parietes, tanquam in domo corporis, instar columbæ, reclusa est anima. Igitur mortis tempore secedunt inuicem diuina dispensatione quatuor elementa, vt si diceres, quod dissoluuntur quatuor parietes domus, & euadit reclusa intus columba, hoc est, anima. Et primo quidem abit sanguis, id est, calidum. Vnde de nihilo minus corpora mortua fel habent, post mortem, et viscum, sanguinem autem non habent.

QVAESTIO XIX.

At vbi nam dicere volumus quod futuræ sint prius receptæ hominum animæ.

RESPONSIO XIX.

Aliena est & horribilis quæstio, & hominibus abscondita. Non enim permittit Deus redire quenquã inde, qui annunciarer, vbi, aut quomodo sint illæ à nobis profectæ animæ. Tamen ex scripturis dicimus, quod peccatorum animæ inferius omni terra & mari existant, vt inquit Psalmus: In tenebris & in umbra mortis, & in lacu infimo. Atque in Iob scriptum est: In terram tenebrosam et opertam mortis caligine, in terram tenebrarum æternalium, vbi non est videre neque lumē, neque vitam hominibus. Iustorum autem animæ post Christi aduentum & mortem, id quod de latrone in cruce didicimus, in paradiso sunt. Nō enim propter solam latronis animam Christus Deus noster paradysum aperuit, sed etiam ob reliquas omnes sanctorum animas.

QVAESTIO XX.

Nunquid igitur receperunt iusti bona sua, & peccatores pœnam?

RESPONSIO XX.

Nequaquã. Attamen gaudium nactæ sunt sanctorum animæ, & ista est fruitio earum particularis: Sicut & tristitia quam peccatores habent, est particulare supplicium. Quomodo enim accersit rex amicos suos vt secum prandeant: Sic & damnatos vt puniantur. Illi autem, qui ad prandium sunt vocati, gaudent & lætantur coram rege in palatio vsque ad horam prandij. Damnati autem in carcere clausi, manent in mœrore & tristitia, vsque dum veniat iudex. Ita tandem intelligere oportet etiam de animabus, quæ istuc à nobis migrauerunt.

QVAESTIO XXI.

Quid igitur quando nemo secundum ea, quæ locutus es, neque in regnū, neque in gehennam introiuit, quomodo de diuite contra Lazarum audimus, quod in igne & tormētis existens, ad Abraham loquitur?

RESPONSIO XXI.

Dominus omnia de Lazaro & diuite parabolice locutus est, sicut & de decē virginibus & alijs parabolis. Non enim res gesta Lazari exemplum. Ideoque nō vident peccatores in gehenna existentes iustos, qui cū Abraham in regno sunt. Nec vicissim cognoscit aliquis proximum suum, illic in tenebris habitans.

QVAESTIO XXII.

Qualiter hoc: Etenim terribilis est sermo & alienus, quod non cognoscamus inuicem. Sed ignoti inter nos tum fratres fratribus, tum patres filijs, & amici amicis constituemur.

RESPONSIO XXII.

Agni-

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

Agnitio ex corporalibus signis apta est fieri. Sed incorporeæ animæ sibi meti-
plis prorsus similes sunt secundum omnem modum. Sicut multitudo aliqua-
rum immacularum & sibi similiarum columbarum, siue apum, non altera dif-
fert ab altera, nec insigni quadam nota, nec vlla magnitudine, sed per omnia in
similitudine inter se existunt. Hoc autem dico de ijs, quæ apud inferos sunt
animabus damnatis peccatorum, quod se ipsas non agnoscant. Nam iustorum
animabus hoc bonum, scilicet agnitionem Deus dono dedit.]

QVAESTIO XXIII.

Concedatur nunc iuxta tuum sermonem, quod animæ se inuicem non agno-
scent modo. Sed num vel neq; in resurrectione cognoscituri sint peccatores in-
ter se videlicet, qui eiusdem patriæ, domus, & familiæ sunt?

RESPONSIO XXIII.

Neq; tunc etiam in resurrectione.

QVAESTIO XXIII.

Quare?

RESPONSIO XXIII.

Quoniam omnia ex corruptione ac seminatione nostris accidentia, siue illa
figuræ sint seu notæ, aut signa, vel passiones, per quæ alterutrum nos hic co-
gnoscimus, ea in resurrectione mortuorum cum seminatione ac corruptione dis-
solvuntur & euanescent. Et sicut ab initio Deus vnum hominem fecit, ita in re-
generatione tanq; vnus homo resurgemus, id est, tota hominis imago similis
Adæ imagini, tam formatione q; magnitudine atq; figura. Propterea non est in
resurrectione discretio, neque parui, neq; magni, neque nigri, neq; albi, neque
fusci, neq; rubei, neq; variæ sunt formæ, seu species, siue personæ. Omnia enim illa
ex fatione & corruptione prouenientia, simul cum corruptione resoluuntur &
euacuantur. Et quomodo deinceps, dic mihi, agnoscat pater filium infantem mor-
tuum, & tamen annorum triginta perfectum hominem resurgentem, secundum
quod Christus triginta annorum baptizatus est? Aut quomodo cognoscetur
mortuus Aethiops, resurgens albus, aut mortuus mutilatus ac læsus, resurgens
sanus? Si autem incredibilia hæc tibi videantur, audi dominum Saduceis dicen-
tem, q; in resurrectione mortuorum neq; nubent, neque nubentur. Non quod
neque viri neq; foeminae resurgant. Nam in resurrectione, ipsi quidem viri re-
surgent viri, ipsæ autem mulieres resurgent mulieres. Sicut & ipsa θεοτόκος, sed
erunt, inquit, sicut angeli. Ergo sicut angeli vnus speciei sunt & figuræ, ita cre-
dimus de nostra natura in resurrectione per incorruptionem demum fore, vt
quemadmodum Deus spicam fecit ab initio, & ex spica natum est granum, &
rursus postquã seminatur, denuo respicatur spica. Ita et homo factus est à Deo
custodiens mandatum, immortalis. Seminatus autem per mortem, & occatus seu
aggere obrutus repullulat, sicut erat ab initio immortalis.

QVAESTIO XXV.

Nunquid autem vitam considerant hinc profectæ hominum animæ, an non?

RESPONSIO XXV.

Nequaquam. Audi enim Prophetam David de morientibus hominibus dicentem:
Homo sicut foenum dies eius, sicut flos agri sic efflorescit. Quoniam spiritus
pertransiuit in illo, & non subsistet, & non cognoscat amplius locum suum. De
animabus autem sanctorum non oportet dubitare.

QVAESTIO XXVI.

Quod si hæc ita sunt, quomodo apparent sancti multoties in suis templis
& tumultis?

RESPONSIO XXVI.

Extranea hæc est & paradoxa quæstio, ac ad respondendum fidelissima indi-
gens

Cgens anima, Attamen si es capax audi, non vacillans ratione. Illæ quæ apud templa & tumulos sanctorum fiunt adumbrationes & visiones, non per animas sanctorum fiunt, sed per sanctos angelos transfiguratos in speciem sanctorum. Quomodo enim (cedo mihi) vna existens beati Petri aut Pauli anima, potest in eodem momento apparere in suo monumento, & in mille templis suis per totum mundum? Hoc enim nec angelus vnus facere posset aliquando. Solius enim Dei est in duobus locis & per totum mundum in eodem momento inueniri. Cum & ipsæ intellectuales virtutes omnino derelinquuntur ab ea quæ in cœlis est glorificatione, quatenus demittuntur in ministerium super terram.

QVAESTIO XXVII.

Quid differt substantia angeli à substantia humanæ animæ?

RESPONSIO XXVII.

Tres inuenimus substantias ab hominibus incomprehensibiles, quas nemo ne vnquam quidem vidit, neque videre supra terram poterit: Sicut sunt, videlicet Dei & angelorum & animarum. Attamen coniecturam facimus, quod quantum differt à luna sol, tantum præcellit ac splendet angelorum præ animarum humanarum substantia.

QVAESTIO XXVIII.

Et quomodo propheta dicuntur sæpe dominum vidisse?

RESPONSIO XXVIII.

Post omnes prophetas, & post ipsam etiam apparitionem Christi dixit sanctus apostolus euangelista & theologus Ioannes, quod Deum nemo vidit vnquam, & ne credatur tanquam horribile ac alienum hoc verbum, superaddidit Quod vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ille enarrauit. Vnde & sanctus apostolus Paulus inquit: Quem vidit nullus hominum, neque videre potest. Ita que nullus mortalium nudam Dei essentiam videre potest, nequaquam. Sed quo ad humanam imbecillitatem Deus conscendendo prophetis figuratus apparuit, incorporeus tunc existens, sæpe vt homo illis representatus est corporalis. Quo notum fit, quod non essentiam Dei viderunt, sed gloriam. Quod & in angelis & animabus ita oportet intelligere. Sola verò sancta Dei mater nudam substantiam, sicut re vera est Gabriel, ipsa vidit.

QVAESTIO XXIX.

Quid igitur? An non angeli secundum essentiam apparent hominibus in terra?

RESPONSIO XXIX.

Nequaquam. Nec enim potest corruptibilis oculus videre essentiam incorruptibilem. Inde luculenter cognoscere datur, quod non secundum substantiam apparent nobis angeli, cum non in vna figura super terram visuntur. Sed alij quidem in adolescentum atque iuuenum forma. Alij vero in specie militum. Et in summa, variæ illorum quo ad nos transfiguratae sunt formæ, vna verò solum eorum est essentia, siue substantia.

QVAESTIO XXX.

Quæ autem erit diffinitio substantiæ angelorum?

RESPONSIO XXX.

Angelus est suppositum viuum, rationale, hymnisonum, immortale.

QVAESTIO XXXI.

Quod autem est opus super cœlestium virtutum?

RESPONSIO XXXI.

Hymnus indefinens, & laus irrequiescens magnificentiæ Dei. Forte autem & oratio permanens pro nostra salute. Cum verò hi ordines etiam militiæ dicantur, oportet tum intelligere ordinem doctrinalem, ordinem tutelarem, or-

r ij dinem

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

ordinem procuratorium, ordinem ministerialem, ordinem auxiliarem, ordinem animarum receptiuum, ordinem in alijs adiuuentem. Sicut igitur differentias ordinum in superioribus potestatibus nouimus, ita etiam status & intelligentia. Throni namque Cherubin & Seraphin immediatè à Deo discunt tanquam omnibus superiores, & Deo proximi. Hi uerò docent ordines inferiores, & ita deinceps semper superiora docent inferiora, infimi autem omnium ordinum sunt angeli, qui hominum sunt doctores.

QVAESTIO XXXII.

An memoriam nostri habeant abeūtes anime, sicut & sancti angeli sunt memores nostri?

RESPONSIO XXXII.

Animæ quidem sanctorum omnino, peccatorum autem nequaquam. Continuum enim percipientes pœnam, rectè circa eam solum manent solliciti, nullius rei alterius curam habentes.

QVAESTIO XXXIII.

Quæ ergo nunc est operatio hinc demigrantium animarum?

RESPONSIO XXXIII.

Anima deposito corpore, neq; bonum aliquod neq; malum operari potest. Visiones enim quas cernimus de eis illis, dispensatiue Deus ostendit ad comoditatem. Sicut enim lyra si non habuerit pulsantem, uana uidetur & ociosa. Ita & anima, & corpus à se utrinq; separata, nihil operari possunt. Sanctorum igitur animæ à sancto spiritu incitatæ, cum angelis in regione uiuorum Deū laudant & tripudiant.

QVAESTIO XXXIII.

Quid ergo? Num sentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cum super illis fiunt conuentus & peractiones bonorum operum & oblationum?

RESPONSIO XXXIII.

Si non aliquo beneficio participaret ex illo, non utiq; in cura & exequijs fieret commemoratio. At sicut uitis florescit extra in agro, & odor eius sentit in uase uinum reclusum, sicq; conflorescit etiam ipsum. Ita intelligimus peccatorum animas participare aliqua beneficentia ab exanguis immolatione, & gratificatione pro ipsis facta. Sicut solus ordinat & præcipit, qui uiuorum & mortuorum potestatem gerit Deus noster.

QVAESTIO XXXV.

Nunquid est possibile nos cognoscere, cuius rei gratia non promisit Deus animam alicuius ex illis qui præcesserunt, remitti ad nos, ut exponeret nobis ad commodum nostrum, quomodo sint negocia illa in inferno, & quæ necessitas illis imminet.

RESPONSIO XXXV.

Multus inde error in uita proueniret. Multi namq; dæmonum, transfigurandi se occasionem sumerent in figuras hominum mortuorum, & dicturi essent ex mortuis se resurrexisse, & sic multa falsa dogmata & negocia de ijs, quæ illis gerantur disseminare possent, nobis ad errorem & perditionem.

QVAESTIO XXXVI.

Multi opinantur quod prodesset homini, prænoscere diem obitus sui.

RESPONSIO XXXVI.

Si Deus omnia ut prodesset fecit, certè neq; hoc nobis inconsideratè occultauit. Si enim præsciuisset homo diem obitus sui, totam uitam suam sine timore, in peccatis peregisset, & solum ante duos, vel quandoq; tres dies ante mortem suam dedisset se ad pœnitentiam. Audiens illud prophetæ dicētis: Quod in quo te inuenio in eo te iudico. Et qualis ultra dic mihi gratia esset, quando centum homi-

C homicidia feceris contemnens Deum, & duos tantum dies cessares à malo.

QVAESTIO XXXVII.

Quare nos Christiani adoramus versus orientem, & Iudæi ad meridiem?

RESPONSIO XXXVII.

Non est vna & consimilis de hoc responsio & demonstratio. Aliter enim Iudæis est defendendum, & aliter à Græcis interpretandum. Præterea certè aliter & Christianis declarandum. Iudæis nãq; dicimus, quòd huius gratia nos fideles adoramus versus orientem, sancto spiritu nos instituyente per David prophetam, cùm dicit: Adoremus ad locum vbisteterunt pedes tui domine. Et propheta Zachariás docet nos, dicens: Et stabunt pedes domini in monte Oliuarũ contra Hierusalem. Et hæc sit Iudæis per compendium responsio. Ad Græcos autè sic dicimus, quòd non, & quasi in oriente circumscriptus sit Deus, in ò versus orientem adoremus, Sed cùm Deus sit, & nominetur lux vera, ob id respiciendo ad lucem creatam, iam non quidem illam ipsam, sed factorè eius adoramus. Videlicet ex lucidiori elemento ipsum, qui est ante omnia elementa & ante omnia secula illustrissimum Deum honorantes. Fideles autem audiant & discant, q̄ hac de causa beatissimi apostoli fecerunt Christianorum Ecclesias intendere versus orientem, vt ad paradysum respicientes, vnde cecidimus, scilicet ad veterem patriã & regionem nostrã, petamus Deum & dominum nostrum reducere nos illuc, vnde eiectione exulamur. Ad austrum verò intendere Iudæis prophetæ præceperunt, q̄ ex Austro, quo ad Hierusalem, scilicet ex Bethleem nasciturus erat dominus: ideo dixit Propheta: Deus ab Austro veniet, hoc est à Notho, qui dicitur Theman.

QVAESTIO XXXVIII.

D Quare cùm Christus sit circumcisus, nos non similiter circumcidimur?

RESPONSIO XXXVIII.

Christus certè Dei filius venit adimplere legem, ne putaretur contra Deum facere, aut Deo, qui dedit legem, rebellis esse. Nã talem esse Iudæi eũ hinc inde divulgabant. Cùm autem ipse pro nobis, quæ sunt in lege adimpleuerit, iã non restabat vltra quod nos essemus sub lege, sed sub gratia. Ideo per Paulũ ad nos Christus loquitur: Si circumdamini, Christus vobis ad nihil erit vtilis. Vnde clare cognoscimus quòd alieni à Deo sunt omnes qui circumciduntur, siue fideles, siue infideles, Iudæi, seu Græci, qui gloriantur in lege Mosaica, non sequentes Christum. Sicut enim omnes, qui per sanguinem irrationalium animalium putantes Deo immolationem esse offerendam, Christi exangue sacrificium corrumpunt, & abominabile faciunt: ita omnes qui carnem circumcidunt, spiritalẽ circumcisionem scilicet sanctum baptisma, vilipendunt & euertunt. Et rursus aliud simile. Non in lege Christus diabolum euacuauit & dæmones, neq; in ea salutem operatus est, sed in cruce. Vnde legem quidem videntes dæmones, non tremunt, neq; timent: crucẽ autem videntes, sæpè tremunt, fugiunt, euanesçunt, & persecutionem patiuntur.

QVAESTIO XXXIX.

Quare omnes fideles nos cruces quidem conformes cruci Christi facimus, sãcra autem lanceæ, vel arundinis, vel spongiæ conformia non fabricamus, sunt enim ita sancta vt crux ipsa:

RESPONSIO XXXIX.

Crucis certè figuram ex duobus lignis componentes adoramus. At si quis infidelium nos accuset quòd lignum adoremus, facilè possumus ea duo ligna separare, & formam crucis destruere quasi inania hæc ligna reputando, eidem infideli persuadere, quòd non lignum colimus, sed crucis figuram. De lancea autè

c ij & arun-

82 D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.
& arundine & spongia, hoc facere ac ostendere non possumus.

QVAESTIO XL.

Quomodo manifestū est, q̄ meliorē omnibus sub cœlo fidem nos Christiani credimus: Omnis em̄ fides seipsam esse alijs diuiniorem, & magis piā existimat:

RESPONSIO XL.

Varius de hoc sermo est, & longa de Christianorum fide responsio. Attamen̄ duo quædam videntur penes nos signa, quæ pietatem nostram, & Dei erga nos dilectionem ac protectionem demonstrent. Primum quidem, quod non inuenimus ab initio seculi gentem aliam inter omnes gentes tot & tantis temporibus impugnatam, & tamen non deletam, præter hanc solam Christi fidē. Quæ certē nō mansisset indelebilis ab omni natione impugnata, nisi manus Dei custodiuisse, & custodiret indelebilem. Secundum autem, quod nullus rex Christianorum aliquibus barbaris infidelibus traditus est in mortem, etiam tot nationibus ac gentibus aduersus regnum bella gerentibus. Quinimo non solum regem non opprimere, sed nec imaginem suam de monetis & numismatis delere cum cruce valuerunt, etiam quibusdam tyrannis ad hoc laborantibus. Tu verò noli hanc rem vilem & facilem putare. Nisi enim super omnem fidē Deus hanc nostram elegisset & dilexisset, non utiq; ipsam in medio gentium tanquā luporum crescentem conseruasset indemnem & inuulnerabilem. Sed neq; permisisset Deus errantem fidem ubiq; dominari post incarnationem filij eius & Dei nostri Iesu Christi vsq; ad omnes fines terre. Vnde & ipsum hoc scilicet quod in omni gente creditur euangelium Christi, est testimonium infallibile, q̄ non sit alia fides verior sub cœlo.

QVAESTIO XLI.

Si hæc ita se habent, cur Satanæ non dissipat, & euertit aliam fidem in terra, nisi fidem Christianorum?

RESPONSIO XLI.

Tanquam contrariam ei scilicet, & eum euacuantem. Qualis enim sollicitudo (dic mihi) aut quæ cura debeat esse Satanae, vt expugnet Iudæos, vel Samaritas, vel Græcos, aut eos diuidat in hæreses, & diuersam fidem: Omnes em̄ illæ gentes suæ sunt, & Satanæ nunq̄ quæ sua sunt, expugnaret, sed quæ Dei. Itaq; si quis voluerit, vel ex hoc ipso discere poterit, q̄ non sit alia fides pia & diuina in terris, nisi solum ea quæ est in Christum, qui cum Deo patre & spiritu sancto uiuit, & regnat Deus vnus, in secula seculorum. Amen.

D. ATHANASII AR.
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI
ni, de passione & cruce domini nostri Iesu Christi

Liber. I:

Egressi in locum qui dicitur Golgotha, quod est caluarie locus, dederunt illi vinum cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixissent eū, diuiserunt vestimenta eius, mittentes sortem, vt impleretur quod dictum est à propheta: Diuiserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt sortem. Et sedentes seruauerunt eum illic. Et reliqua de passione. Quod rectatum est, sermo est euangelicus. Cæterum explicandi gratia bonum fuerit ad sanctos confugere, & ab illis huius sermonis sensum accipere

Cre. Nam illos potius quam nos conuenit euangeliorum esse conscios. Ac ne recē-
sendis omnibus orationē faciam prolixiorē, satis est vnus Apostolus doctor,
ad hoc vt nobis plenē satisfiat. Scribit enim ipse beatus Paulus ad Hebræos, qđ
impossibile est mentiri Deū, quodq; maxime verax est in dictis, ac nequaquam
mentitur. Nam rerū conditarum hoc habet natura proprium, verti, varijsq; mu-
tationibus moueri. Quādoquidem & ea quæ quondā non erāt, transmutationē
acceperunt vt essent, idq; beneficio & humanitate conditoris. Quemadmodum
& rursus ait Paulus: vocans ea quæ non sunt, tanquā ea quæ sunt. Cæterum De-
us qui cuncta fecit per verbum, quoniam verē est, immutabilem habet cum ver-
bo naturam. Et hoc per Prophetam docet, dicens: Videte, videte, quod ego sum
& non mutor. Eoq; de hominibus quidem in Psalmis canitur: Ego dixi in ex-
cessu meo, omnis homo mendax. De Deo vero Moses testificatur in legē, quod
Deus fidelis est ac verax. Itaque vir ille qui Christum gestabat, velut ab horum
vtorq; doctus, & ipse discrimē ostēdens inter Deum & res conditas, scribit: Sit
Deus verax, omnis autem homo mendax. Est autem verax Deus, non quod ca-
reat mendacio, nihil enim est illi contrarium, neque sit velut homo, alteri testifi-
cans quod verum est. Neq; enim vlli est obnoxius, sed velut ipsius veritatis pro-
genitor ac pater, dicente domino: Ego sum veritas, veritati autem mendacium
amicū esse nunquam poterit. Vnde veritatem iuxta Psalmistē quæ sit dominus,
mendacium autem ab sese proijcit, & alienat, dicens: Filij alieni mentiti sunt mi-
hi. Mentiti sunt enim Iudæi aduersus seruatore, & profitentes se seruari legē,
non erant veraces, sed legem violarunt, aduersus eum qui dederat legem, pro be-
neficio mortem machinantes domino. Iure igitur reiecti sunt, ac mortem quam
mentientes dño intulerunt, eam verē sibi ipsis accersuerunt, velut & Ananias,
Sapphiratq; in Actis apostolorū, qđ cum Deo promissionē vltro donassent, à pro-
missio suffurati sunt, & alios quidē latuerant, cæterum veritatis minister Petrus,
eos repellit, dicens. Non mentitus es hominibus sed Deo. In quibus ingens ac-
cidit miraculum. Quod enim solus Petrus nouerat, hoc per mortem Ananiæ, in-
notuit omnibus, vt omnes prouocarentur ad religionem, Sapphiræ exemplum
formidantes. Siquidem illud sciendum est nec oportet ignorare, quod quęcunq;
promissimus Deo, iam nostra non sunt, sed in ære Dei sunt, aded vt si quid inde
subtraxerimus, haudquaquam id faciamus, veluti quæ nostra sunt vsurpantes,
sed vt quæ Dei sunt sacrilegio deprædantes. Promissio verò non tantum ad pe-
cunias, verum etiam ad orationem, & ad voluntatis delectum pertinet. Neq; e-
nim qui laborat pecuniarum inopia, idem inops est liberæ voluntatis. Videlicet
verē diuinum verēq; magnum mysterium, non de pecunijs habet promissionē,
sed de proposito perfecto, deq; fiducia erga Deum. Omnes igitur professi su-
mus, & omnes debitores sumus professionis. Adeo vt necesse sit persolvere, vir-
ginem quidem virginitatem quam professa est, continentiam, verò continentiam,
coniugatos pudicitiam, mutuamq; inter ipsos charitatem & honorem. In sum-
ma, Omnes necesse est, vt persoluant fidem erga Deum, religionem, iustitiam,
ac fortitudinem, ne nos velut ingratos & iniurios Ananiæ, Sapphiræque exem-
plum occupet. Nam & hanc ob causam prius apostolicus ille sermo cōfirmatus
est: Reddite omnibus debitum, cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui
honorem, honorem: nemini quicquam debeat, nisi vt inuicē diligatis. Hoc fe-
rit is qui hoc p̄dicat, videlicet confidēter scribēs: Bonū certamen certavi, cursum
consummaui, fidē seruaui, de cæteris repolita est mihi iustitiæ corona, quā red-
det mihi iustus iudex. Quoniam enim non fuerat mentitus in his quæ promise-
rat, sed præstiterat Deo quod illi fuerat pollicitus, accepit & ipse Dei veracis pro-
missionē, quæ corruptionem nescit. Itaq; nos admonet, dicens: Ne mentiamini
vobis

Deus so-
lus immu-
tabilis.

Solus De-
us verax.

Χριστοφ
εος
Paulus.

Portate de-
um in cor-
pore ve-
stro, & e-
go stigma-
ta Iesu in
corpore
meo porto

Mendaciū
inuisum
Deo.

Mendaciū
in Anania
& Sapphi-
ra acriter
punitum.

vobis inuicem. Ac rursus, omne mendacium ex ore vestro ne procedat. Cupit A enim nos ipsius imitatores fieri, dicens: Veritatem dico, non mentior. Quandoquidem & in Euangelio domini dictum est, ut sit sermo noster, est est, & nō non. Hactenus igitur qui profitentur Christum, asseuerent quæ loquuntur, neque longius progressi ad iusiurandum confugiamus, ut periturarum pecuniarum gratia iuremus per Deum, quum Moses id maxime vetuerit legei. Non assumes nomen domini Dei tui in re vana. Etenim si quis omnino dignus est qui Deum nominet, idem dignus est, cui citra iusiurandum habeatur fides. Nam qui dignus habetur eō quod maius est, multo magis eō quod minus est dignus erit. Quod si nequaquam dignus est cui citra iusiurandum habeatur fides, nec dignus est profecto qui iuret per nomen domini, nec est huius verbis fidendum. Nam quomodo prorsus Deus hic erit testis iuranti, quum careat fide, quam dominus respicit. Testificatur hoc sapientia, dicens: Spiritus sanctus disciplinæ dolum effugiet, & subducet sese à cogitationibus vacuis intellectu, nec habitabit in corpore obnoxio peccatis. Ea propter & dominus noster Iesus Christus, ab ijs qui ipsum inuocant primum exigit fidem, velut in cæco, dicens: Credis me tibi hoc posse facere? In lunatico verò sic loquitur: Si credideris, fiet. Id autē exigebat seruator, non quod egeret alieno auxilio ad ædenda miracula, nam ipse fidei quoque dominus est ac largitor: sed ut perspicuum esset, eum non gratificari personæ, sed annuere fidentibus, quodque sine fide non essent accepturi beneficia, denique quod hæcob incredulitatem essent amissuri. Quum enim confert beneficium, vult manere beneficium, quumq; donat sanitatem, vult sanitatem esse se perpetuam, veluti prospexit admonitione paralytico, dicens: Ecce sanus factus es, noli amplius peccare, ne quid accidat tibi deterius. Perinde quasi si quis medicus ingressus ad ægrotos, prius sciscitetur an velint curari, ne dum ipse curam susceperit & illi nolint, inutilis existat curatio, nimirum ijs qui laborant aduersus artem medici pugnantibus. Sic & dominus eos qui sanabantur, percontabatur, nec nisi fidentibus conferebat beneficium, ut per fidem & beneficium conseruare possent. Per fidem enim dignoscitur animi propositum. Quorsum igitur Deum testem inuocant, qui fidem erga veritatem non habent? Spiritus testificatur in Psalmis: Propè est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, per quam solam inuocari potest Deus. Cur igitur inuocant dominum qui ne minimis quidem fidē habent? Quamquam & alioqui iusiurandum veritatis est testis, non rerum declarationem habet, iurant enim homines, non ut res significent, sed ut veritatem persuadeant, seq; loquendo nihil mentiri. Quod si iuranti ad est fides & veritas, quid opus est iureiurando? Si non adest ei fides, cur tantam admittimus impietatem, & propter humana mortaliaq; Deū homine maiorem testem inuocamus? Etenim si in paganorum iudicijs regem terrestrem testē citare fas non est, utpote maiore, & ijs qui citant, & ijs qui iudicant, cur Deū increatū ad res creatas inuocamus, faciētes ut Deus ab hominibus contēnatur? Apage, superat hoc omnem impietatem, omnēq; facinus. Quid igitur faciendū est? Nihil amplius, quàm ut nostrum est, sit est, & nostrū non sit non, nec omnino mentiamur. Sic enim videbimur veraces, & hac in parte imitari veracem Deum. Fortassis aduersus hæc aliquis probabiliter obijciat, dicens: Si iusiurandum hominibus est interdictum, & si in non iurando Deum imitatur aliquis, quomodo Deus ipse in sacris literis frequenter iurare dicitur, nam & Abraham iurauit teste Mose, quin & in hymnis scriptum est: Iurauit dominus & non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundū ordinē Melchisedec. Videbuntur enim hæc pugnare cum his quæ prius dicta sunt, aut ex his apparet permitti hominibus iusiurandum. Atqui non est ita: Ne quis hoc existimet, Deus enim per nemi

Iusiurandum vitandum.

ἐπιματαιωθῆναι
Dilemma.

Fidē ubique exigit dominus.

Simile

Dilemma.

Simile.

Deus non iurat.

DE
C
temerat
tor, sed li v
faciens auc
et, loquit
illius serm
loquens i
bus liblo
Quem ad
quor D
imurab
notari
iuriteran
iple Deus
que enit
ipsum q
cat, firm
rit. Sita
in mem
iurati
pralans
tor Deus
dum an
iurand
verē Deū
D
terogari
ita quæ c
non per se
mentur
iram rege
neg sic d
dovint
in le proc
ur. Nō d
veretur
aut vent
modū re
sollet, qu
non pote
tū pote
mū peiu
nū dū tu
deuote
necūm
genū
nimo, pe
non nac
Ninū
nim, pe
dere, pe
vī d dom

C nem iurat. Qui nanq; per alium iuraret, cum ipse sit dominus omnium & conditor, sed si vera loqui fas est, ipse sermo eius iusiurandum illius est, plenam fidem faciens audientibus, & rebus omnibus fidem arrogans, quod quicquid promittit, loquitur ve, simul & futurum est. Non enim iurat Deus vt homo, sed nobis illius sermo vice iurandi est ad persuasionē veritatis. Cæterum hominibus loquens iurare dicitur, videlicet ita more hominū loquentibus sanctis, vt ex quibus tibi loquentibus postulat haberi fidem, ab his & ipsi credant loquenti Deo. Quemadmodum enim hominum dicta confirmat iusiurandum, sic & quæ loquitur Deus, pro iure iurando habeantur, eò quòd illius consilium firmum est et immutabile. Confirmat quòd dico, ipsum iusiurandum, de quo scriptura meminit: iurauit enim dominus & non poenitebit eum, vt intelligas immutabilitatem iurandi, & omnino futurū quod promissum est. Hoc & in Genesi significat ipse Deus, dicens: Per memetipsum iurauī, hoc autem non est iusiurandum, neque enim iurauit per vllā aliam rem, quod est iurandi proprium, sed per se ipsum, quod excludit iurandi suspicionem. Qua quidem re, & illud significat, firmam esse promissionem, & omnes debere fidem habere, quisquis audierit. Sit autem & hymnorum sacrorum ille cantor testis horū quæ dicuntur, Deo in memoriā reuocās canit ac dicit: Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ dñe, quas iurasti Dauid in veritate tua. Non enim aduersus veritatē iurat Deus, sed quæ re præstans loquitur ad persuasionem, vice iurandi sunt hominibus. Neq; igitur Deus hominum more iurat, neq; cōuenit nos ex huiusmodi dictis ad iurandum animari, sed ea loquamur potius, ac faciamus, vt qui audiunt nō desiderent iusiurandū, sed vt quæ dicuntur, ex sese habeant veritatis testimoniū. In hoc em̄ verè Deū imitabimur. Sed forassis & de illo quod accidit Niniuitis, aliquis interrogarit hunc in modum: Si sermo est iusiurandū Dei, quomodo loquens præstat quæ dicit, nec mentitur: Quò dixit: Adhuc tres dies & Niniue subuertetur: non perfecit quod dixit, videbitur enim & hoc pugnare cū prioribus. Sed num mentitur Deus: Absit. Neq; sermo illius mansit incompletus, nam humanitate iram tēperauit, & ad Niniuitarū poenitentia respexit magis, q̄ ad priora peccata, neq; sic dixit Deus, post tres dies subuertetur Niniue, sed tres dies vos sustinebo: vt in tolerantia trium dierū facultatē haberent poenitendi, aut secutura iram in se prouocarent. Quid enim ait propheta: Adhuc tres dies & Niniue subuertetur. Nō dixit post tres dies perdes, alioqui factū fuisset, sed adhuc tres dies & subuertetur, vt ex eo q̄d dicitur adhuc, cōsideremus tolerantia Dei. In subuersione aut venturā iram post tolerantia, nisi poenitentiam egissent: Alioqui nisi ad eum modū res habuisset, ac nisi Deus poenitentia causa tres dies hominibus proposuisset, quid prohibebat Deum q̄ minus etiā interea Niniuem pderet: An quia non poterat: Absit. Ne vñ hoc nobis in mentē veniat, dñs enim virtutum fortis & potens Deus. An ignorantia rerum illarum: Et hoc absit. Nouerat enim omnia priusquam illi nascerentur. Quid ergo restat considerandum. Videlicet lenitas & humanitas domini, quam & propheta cognitam habens, fugiebat quidem quum primum mitteretur, postea tamen excusans, dixit: O domine, nonne isti sunt sermones mei, quum adhuc essem in terra mea, eòque præueni vt fugerem in Tarsis, eò quòd sciebam te esse misericordem & miseratorem, lenianimo, multaq; misericordiæ, ac poenitentem super malitijs. Fugit autem Ionas, non tanquam contradicens Deo, nec dolebat tanquam gaudens de perditione Niniuitarum, verum id faciebat, quòd ipsi Niniuitæ curæ erant. Metuebat enim, ne apud illos parum certæ fidei haberetur, ac in posterum inciperent diffidere, propheticusque sermo apud eos fide careret. Hac de causa etiam dolebat, vt à domino declararetur, fieretque perspicuum omnibus qui illic erant Niniuitis,

Deus p se
metipsum
iurās non
iurat.

Dauid.

Obiectio
de Niniuitis.

Tres dies.

Hæc solutio
non vbi
que quadrat.

Ionæ 4

tis,

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

tis, quod non ob mendacium prophetæ, sed ob Dei humanitatem pœnitentiæ A
 spacium esset concessum. Oportet enim in ipso etiam modo sermonis agnosce-
 re significatam Dei lenitatem, quandoquidem hæc est diuinæ scripturæ con-
 suetudo. Quoties enim suam lenitatem Deus significari vult, per huiusmodi lo-
 cutionem enunciat, ac si dicat per Esaiam: Quid amplius faciam vineæ meæ?
 Per Hieremiam verò: Propterea adhuc iudicio contendā aduersus vos, dicit do-
 minus. In hoc quod dicit adhuc, significat suam bonitatem ac tolerantiam, ait e-
 nim: Perambulate in insulas Chettim, & ad Cedar mittite. Videte: Nisi voluisset v-
 tilenitate, nec admonuisset eos, vt peragrarent gentes, ac peragratis illis discerēt
 ex contrarijs conferre, quid esset honestū, videlicet quod non amplius lenitatem
 promererentur, sed iram actiones omnium prouocarent, deinceps aperit, di-
 cens: Non amplius feram peccata vestra. Hic autem per hoc verbum, non ampli-
 us, ostendit manifestè lenitatem quæ declarabatur circa inimicitias sermonisq;
 veritatem. Siquidem impossibile erat Deum loquētem, nō esse veracem, etiam
 si tantum voluisset. Idcirco pollicitus Abraham non mentitus est, sed & filium illi
 donauit, & populum eduxit ex Aegypto per Mosen sacrorum antistitem, & i-
 pli quidem Isaac iuxta promissum bona fide præstitit, & hunc patrem fecit mul-
 tarum gentium. Iacob autem vt erat pollicitus, exhibuit Ioseph. Ac Mose qui-
 dem fidelissimo fecit fidem eorum quæ dicebantur, per ea quæ acciderunt Pha-
 raoni. Dauid vero, sicut erat pollicitus, persoluit promissum, per Salomonem, lo-
 quor autem de ædificatione templi. Et quid opus est mihi multa commemora-
 re: Nihil à Deo dicitur quod maneat incompletum, etiamsi non protinus faciat,
 sed negligere videatur, dum quærit faciendi rationem, tamen progressu tem-
 poris præstatur, quod promissum est, & progressu temporis omnino completur
 pollicitatio. Ecce enim quæ multo antè dicta sunt à domino, quæq; multis antè
 seculis prædicta sunt, nunc in Euangelijs videmus completa. Nam Esaias prædi-
 xit: Ex muliere viri ignara nasciturum Emanuel, ipse vero ex Mariæ virgine na-
 tus, ac Deus apprensus compleuit prophetæ sermonem. Ac Micheas quidē etiam B
 locū prædixit in quo Christus nasciturus erat. Ipse vero dñs in Bethleem recubens
 in præsepi, declarauit prophetā esse veracē. Ac Zacharias annunciauit ciuitati
 Hierusalem, ingressum seruatoris. Ipse vero dominus missis ad asinā discipulis,
 dū ingreditur asinæ insidens prophetiā expleuit, & in vniuersum ne singula no-
 minatim recenseam, quæ scripta sunt, ipse fuit consummatio legis & propheta-
 rum. Nam quæ per illos antè denunciarat, hæc ipse adueniens ad plenum per-
 fecit, dicens: Ipse qui loquebar adsum: Ecce nunc & quæ olim pronuntiata
 sunt de seruatore in psalmis, his rursus temporibus implentur, per militum fa-
 cinus. Nam quæ prius significarat se passurum, hæc nunc ludæorum populū
 faciunt, diuidentes vestimenta seruatoris, ac in potum illi dantes acetum cum
 felle. Hæc enim, inquit, facta sunt, vt implerentur scripturæ. Altera quidem,
 quæ dicit: Diuiserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt sor-
 tem. Altera vero rursus: Dederunt in cibum meum fel, & in siti mea potaue-
 runt me aceto. Multi qui incidebant in lectionem euangelicam quum audi-
 rent illud, vt impleretur quoddam scriptum est, existimabant ea quæ fiebant ob ni-
 hil aliud fieri, quàm vt implerentur quæ scripta erant: & ob id arbitrabantur
 eos qui hæc faciebant non solum in culpa non esse, verum potius laude di-
 gnos, quippe qui non peccarent, sed ijs quæ scripta erant subseruirent. Nam pro-
 phetarum verba non futura fuissent vera, nisi illi, hæc egissent. Magis autem
 hæc opinabantur commoti his, quæ scripta sunt in Euangelio Iohannis, vbi lu-
 dæorum incredulitatem enarrans secundum Esaiæ vaticinium, ait: Quum autem
 iam multa signa fecisset coram eis, non crediderunt vt sermo Esaiæ cōpleretur,
 qui

De Christi
 sto prædi-
 cta.

Vt imple-
 retur scri-
 ptura, q-
 modo in-
 telligen-
 dum.

C qui dixit: Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est: Nam si, vt Esaiæ sermo impleretur, nõ crediderunt Iudæi, nõ ipsi sunt accusandi ob incredulitatē, sed is potius qui hæc dixit, propter quem hæc etiam completa sunt. Tolle inquit sermonem prophete, & oēs illi credituri sunt. Verum, hæc dicta & huiusmodi sententiã multum abest à veritate; neq; enim propheta his causam præbuit, neq; Iudæi carēt culpa incredulitatis, sed propheta quidem præuidens q̄ futura essent annunciauit, ipsi vero postea facientes, declarant prophetæ sermonem veracem; neq; tanq̄ subseruientes prophetis sermonibus, facinus ausi sunt aduersus seruatorem, sed propria sponte volentes fecerunt quæ facta sunt, vt propheta quidem illis nõ fuerit in causa, sed ipsorum potius voluntas. Quin ipsi magis in causa fuerunt prophetæ, vt hæc de illis loqueretur. Si quidem prophetæ proprium est videre futura, nec falli, cæterum actio num causam, suam quisq; voluntatem habet, & quemadmodum nos cõspicientes ea quæ sunt sub oculis, videndo nõ fallimur, nec aliter videmus quàm fiunt, sed quemadmodum fiunt, ita videmus. Sic & prophetæ futura tãquam præsentia videbant, & quæ videbãt, fieri erat necesse, omniaq; quæ fiebant omnino videre oportebat. Et rursus quemadmodum nos quæ videmus oculis, omnino necesse est vt sint, siquidẽ ea quæ sunt videmus, nec potest aliter fieri quàm vt videmus, sic & prophetæ quæ præuidebãt, oportebat omnino esse, nec aliter fieri poterant, q̄ quemadmodum præuiderant. Nam si futura non præuidissent, nõ iam fuissent prophetæ. Et omnino hoc scire oportet, q̄ prophetæ non sunt tantum legum doctores, vt satis sit facere quæ præcipiunt, verum etiam futura significant. Non enim quia dicunt ideo fiunt quæ fiunt, sed quia futura sunt, ideo prædicunt, necesseq; est nõ mentiri prophetas, vident em̄ verè. Nisi enim iuxta materiã rerũ prædixissent, nõ fuissent prophete, sed Iudæorũ erat electio vt hæc facerent, & in totũ, sancti nõ cogunt ad ea quæ fiunt, sed voluntatẽ eorũ qui faciunt præuidentes significant; & quemadmodum illi contra veritatem ratiocinantes dicebant, tolle sermonẽ prophetæ, & omnes Iudæi credituri sunt, sic dixerunt & ego. Tolle facta Iudæorũ, & omnino nõ prophetauerit de illis Esaias. Itaq; si Ioannes dixit: Non crediderunt in illũ Iudæi, vt impleret sermo Esaiæ, ne causam incredulitatis illorũ rejicias in sermonẽ prophetæ, sed in actionẽ ipsorũ Iudæorũ. Nam quæ illi nunc fecerunt, hæc præuiderat multo ante propheta, & oportebat hunc nõ mentiri, verũ erat declarandum, q̄ quæ nunc fiunt, verè præuiderit. Vt enim sermo illius posteris verax appareret, redarguti sunt increduli, etiam cum occultarentur. Erãt enim proposito mali. Quoniam autẽ occultabant suam incredulitatẽ, sermo redarguit ac prodidit illos. Non igitur ideo nõ crediderunt, q̄ redarguit eos sermo cum occultaretur. Et si dixerit rursus, non poterãt credere Iudæi, quoniam hæc scripta erant de illis, ne tribuas impossibilitatem prædictioni rerum, poterant enim mutari, sed impossibile erat mentiri prophetam, quãdoquidem verè viderat, propterea fieri nõ poterat vt falleretur: nec enim aliter viderat quàm vt factum est. Et quemadmodum apparuerunt increduli, sic & quod de virgine prædictum est miraculum, completum est, & quod iuxta Ioannis narrationem accidit hodie, & omnia quæ prius scripta sunt, completa sunt. Non enim quoniam scripta fuerant ideo euenerunt, sed quoniam omnino facta sunt ideo & prædicta fuerant. Itidem & hoc quod prædictum est de diuisione vestium nunc accidit, & vt accidit, ita & præuisum erat, & vt prædictum erat ac præsignificatum, sic & impletum perfectumq; est. Scriptum est autem ad hunc modum: Quum autem crucifixissent eum, diuisere vestimenta eius mittentes sortem, vt impleretur q̄ dictum est per prophetam: Diuiserunt vestimenta sibi, & super vestem meam miserunt sortem. Matthæus quidem cum cæteris euangelistis simplicius

Simile.

D

ND.
atem penitentia
rmonis agros
a scriptorũ
er huiusmodi
am vitez me
fius vos, dicit
derantiam, p
Nisi voluisset
tis illis dicit
plus lenitatem
reps aperit, d
nam, non ampli
nis sermonisq;
veracem, etiam
sed & hunc illi
amittim, &
etrem fecit mi
Ac Moli quæ
ciderunt. P
domonem, lo
ommemora
roinus faciat,
ogrellu rem
no complet
q; multis an
n Esaias præ
riavirgine
s quidẽ etiam
rem recidit
auit civitat
nã discipulis,
celingula no
sã propheta
d plecom per
n prononau
et multum
orum popu
s acrum con
kera vident
n miserunt
ti ma potest
n quem au
fuerant ob
arbitrari
seius iuste d
irent. Nam p
Magis autem
hanna, y
Quum autem
ia cõpletur

Cali erat conglutinatum, & corruptibile corpus cum incorruptibili verbo sociatum erat, sic ut quod erat mortale, non læderet id quod erat immortale, eo quod non esset passibile, sed potius manebat idem ut erat impassibile, vincens id quod erat mortale. Siquidem ea quæ superant, semper dominium habent in ea quæ superantur. Per verbum igitur immortale quod accessit, etiam mors mirabiliter abolita est in eo, haud aliter quàm ab igni culmus absumitur. Verbum autem quoniam est incorruptibile, iuvat potius id quod corruptibile est illi sociatum. Siquidem tenebræ à luce illustrantur, & quod minus est, ab eo quod maius est benedictionem accipit, & ideo nunc quoque à carnificibus exiit, quas nos in Adam indueramus, pelliceas tunicas, ut pro his possimus induere Christum. Ob eandem causam patitur & vestimenta diuidi, ut nos haberemus verbum à patre indiuisibile. Ego enim, inquit, & pater vnum sumus. Hanc ob causam mittunt sortem super tunicam, idq; patiens dissimulat, ut nostra fors fieret Christus. Quemadmodum ait & Psalmus; Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei. Vnde non alibi patitur, nec alibi crucifigitur, quàm in Caluarie loco, quem Hebræorum doctores dicunt esse sepulchrum Adæ. Nam eum illic fuisse sepultum, post maledictionem affirmat. Quod si verum est, admiror loci congruentiam. Conueniebat enim ut dominus volens reuocare primum Adam, eo in loco pateretur, ut illius peccato remisso, idem à toto genere tolleretur, & quoniam audiuit Adam; Terra es, & in terram abibis, ideo rursus illic positus est, ut illic reperto Adamo, primum dissolueret peccatum; deinde pro eo quod dictum erat, terra es, & in terram abibis, iam dicat; Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illucescet tibi Christus. Atq; iterum; Surge & veni sequere me, post hac ne sis in terra positus, sed ascendas in cælum. Necessè est enim ut excitato domino, simul cum hoc exciteretur & Adam, & quotquot ex Adam progeniti sunt. Et quemadmodum moriente Adam, manebamus omnes per illum mortui, ita excitato corpore dominico, necesse est ut deinceps omnes cum eo resurgant. Hæc sanè est Pauli sententia. Scribit enim Corinthiis hunc in modum; Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Cæterum quomodo illum ducant ad crucem, operæ precium est ex his quæ scripta sunt videre. Sunt enim hæc prorsus haud inutilia, neq; temere scripta sunt in Euangelijs. Postquam iudicatus est dominus, iudicatus est enim & coram præside stetit. Neque quisquam hæc legens erubescat, quandoquidem & hoc nostra causa sustinuit, ne si sileretur quibus artibus fuerint illum adorti, laterent ludæorum insidiæ, sed & ex ipso iudicio palàm fieret ludæorum insidiantium calumnia. Etenim si seruator non fuisset iudicatus, minus patuisset ludæorum aduersus dominum inuidia, verum ubi iudicatus est, neminem iam latere potest, quales illi fuerint. Quin & ipse Pilatus seruatori testis fuit innocentie puritatisq; ac ludæorum insidias detexit. Sciebat enim, inquit, quod propter inuidiam tradidissent eum. Pilatus autem non nouisset ludæorum inuidiam, nisi exhibitus fuisset seruator iudicandus. Rem verè magnam & admirabilem fecit seruator, tacens mouebat, & nihil respondens effecit, ut iudex confiteretur illorum conspirationem, quodq; magis obtemperatum est turbæ, quàm iustitiæ. Nam si se defendisset dñs, poterat aliquis suspicari formidinem mortis, quàm autem obticuit, admirari conuenit firmitatem ac fortitudinem. Quod autem & Pilatus sic responderit, nihil aliud est, quàm quod credidit eum qui condēnabatur, esse Deum. Etenim cum à Pilato iudicaretur, oraculum edidit per huius uxorem, ut simul & ex silentio fortitudinem admiraretur, & oraculo cognosceret non hominem, sed Deum esse quem iudicabat. Metuebat itaq; iudex eum qui iudicabat, & magis ipse iudicabat metuens eum quam iudicabatur, quàm iudicando terruit dñm, eoq; manus lauit, dicens; Innoxius sum à sanguine hoc, quanquam postea vi-

In Christo
duæ natu-
ræ diuer-
sissimæ.

Exiit
Christus
quare.

Caluarie
locus cru-
cis quare.

Meminit
horum &
Hierony-
mus.

Ductus ad
cruce quomodo

Dñs iudi-
catus quare.

Dñs obti-
cuit quare.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Luctaturi
exuebant
sele.

Discessit
ad tēpus
quō intel-
ligendum

Simile

ste à victus Iudæorum amicitia, simul cucurrit cū illis insidiatibus, vt eū traderet A
crucifigendū. Traditur igitur saluator, ac traditus nō expauit mortē, sed potius
exutus est, ad luctandum cum illa, serpētemq; fugientem persequutus est. Non
enim erat vt moriens dñs, sed vt mortem in hoc persequens. Ibi sanè iam pau-
dus diabolus, conspecto miraculo qd acciderat in Pilato, videlicet qd is qui iudi-
cabat magis expauesceret, q̄ qui iudicabatur, cū videret et illo persuaso iam ad
certamen exui dominum, nihil intētatum relinquere studuit auidus cognoscen-
di, qd prius in monte tentans eum nō potuerat perdiscere, an hic esset filius Dei.
Tum pudefactus, obseruabat mortis tempus, existimans se posse dominū tēta-
re morte, qua cūctos in seruitutem redegerat. Scriptum est enim apud Lucam:
Consummata omni tentatione, diabolus discessit ab eo ad tempus. Hoc est autē
illud tempus, q̄ ipse etiam hostis sciebat sese conculcatum iri ab omnibus, si hic
quoq; concidisset. Iam enim hoc solum certamen reliquum erat, iudato ceteris
omnibus. Itaq; mouet omnem lapidem, vt sciret num ille esset seruator. Hoc autē
faciebat, vt si verè potuisset de illo fieri certior, ne aggredi quidem tentaret, sciēs
inexpugnabilem illius diuinam potentiam. Dñs videns illius malitiam, qd non
honoris erga ipsum gratia, sed vt homines in seruitute detineret, veniretur il-
lud, occultabat suam deitatem, ac velut hominem se gessit, ne si nō adortus esset
tanquam Deum, abiret innocuus, sed vt cōtemptum velut hominem aggredere-
tur, ac post ab hominibus inciperet derideri: perinde ac si quis aduersariū suum
videns trepidantem, metuq; fugientē, simularet imbecillitatem quo illum pro-
uocet, mox ille qui fugiebat, respiciens ad illius imbecillitatem, sumpta fiducia
aggrediatur, deinde præclarus ille luctator, q̄ imbecillitate prouocarat, propria
virtute vinceret. Sic dñs humana infirmitate prouocans aduersariū, sua virtu-
te corroborauit hominē aduersus hostem. Hāc etiā ob causam circa mortis tem-
pus angī cœpit & contristari deprecans, vt poculū hoc transiret, clamabatq;: Spi- B
ritus promptus, caro autē infirma; vt aduersarius noster velut hominem aggre-
sus, diuinam experiretur potentiam. His itaq; rebus illectus miser delusus est, &
adortus est dominum; mox cōspiciens illius fortitudinem expauit. Rursus con-
siderans corporis imbecillitatem, recepit audaciam. Iamq; videre licebat diabo-
lū cum toto exercitu, cū principatibus ac potestatibus suis fugientē, dñm autē hu-
manis armis persequentem phalangem diabolicā. Nec enim intercessit multum
interualli, quin cūctis spoliaret hostem. Ibi iā ille pudefactus aduersus dominum
mouebat omnia. Iudæos quidem, vt conspirarent, Pilatum autem, vt condemna-
ret, milites vt illi illuderent, verum ignorabat, quod hæc quoque faceret in su-
um ipsius malum. Cæca est enim malitia & improvida perversitas, nesciebat qd
manus aduersus sese acueret. Quemadmodum enim si quis serpentem apprehendat
manu, dumq; conatur in alterum proijcere, prorsus ipse mordeatur, aut
si quis ignem manu tenens, dum vult hostem lædere, non intelligat quod ipse
prorsus exuritur, sic malitia militat aduersus eos qui ipsa vtuntur, magisq; lædit
eos à quibus habetur, quàm eos in quos intenditur. Sic Pharaō dum studet cō-
prehendere, comprehensus est, & dum prior insequitur, ab insequēte captus est,
dumq; parat occidere, demersus est. Sic & Goliath per ea qbus efferebatur, trun-
catus est, & spoliare cupiens, spoliatus est. Itidem accidit infelici diabolo: Nam
tentare conans, tentatus est, ac dum mouet milites, imo magis ipse in militibus
mouetur, aduersus seipsum agebat omnia. Iam enim spoliabatur, & latebat in-
ter homines victoria, verum eam vel nolens, in publicum eduxit, infelix. Post-
quam enim sese exuisset ad congressum dominus, negotio quod gerebatur in-
uisibiliter peracto, quo trophæum aduersus diabolum paratum, fieret omnibus
cōspicuum, protinus induerunt eum, quemadmodum Ioannes dicit, purpura,
vt ve-

DE
Cetero M
parillius
Miraculo
quem en
adorabat
& a quo
insolente
illud erat
& a spū
illa facie
nam en
erat in
Polle v
scripser
per terre
cente D
Abel fr
rat illi
eam co
mag pu
re chiro
hor om
bus dor
ficium r
hugian
D rogati
inopov
spūis q
gunt t
postera
redire
proprie
super il
terra v
stra o
nostra
sua illu
tia in p
vilitate
vultu
imleg
vniā
tunc
sequi
hū eo
fidē
tres C
put
solut
inter

C ut vero Matthæus & Marcus chlamyde coccina, coronamque de spinis super caput illius, & arundinem in manū dabant, atq; ita accedentes, genua flectebant ei. Miraculum nouum & incredibile magnæque re vera victoriæ documentum, quem enim vt hominem condemnarant, hunc morientem deinceps, vt Deum adorabant. Et quem pro nihilo duxerant ceu vilem, hunc confitebantur regem, & à quo vulgaria vestimenta abstulerant, huic purpuram imponunt, & quem inscientes contumelijs afficiebant, hunc nolētes prophetā appellabant: & quem illuserant verberantes, huic victoriæ præmia tribuerunt coccinam chlamydem, & de spinis contextam coronam cum arundine. Quam enim per contumeliam ista faciebant, tamen ignorabant quod etiam nolentes spoliabantur ab eo. Quoniam enim pro peccato occisa erat terra à diabolo, ac sanguine magis, quam ager erat tincta: à principio quidem aperuerat os & hauserat Abel iusti sanguinem. Postea verò deinceps, sanguinem sanguini miscentibus hominibus, iuxta id quod scriptum est, videlicet & mendacium & furtum & adulterium effusum est super terram, & sanguinem sanguini miscent. Eratq; propterea & execrata terra, dicente Deo: & nunc maledicta terra quæ diduxit os suum, vt acciperet sanguinem Abel fratris tui. Quamquam & prius propter transgressionem Adæ, maledixerat illi dominus, dicens: Maledicta terra in operibus tuis, in doloribus comedes eam omnibus diebus vitæ tuæ. Quid multis: plena sanguinis erant omnia, spinæq; pullulabant vndiq; propter maledictionem. Et harum rerum quum haberet chirographum, insultabat aduersus omnes inimicus, tyrannidem exercēs velut omnes habens sibi subiectos. Huius rei gratia quum spoliasset illum omnibus dominus, quum iam adduceretur ad mortem, induit hæc, vt ostenderet officium mortis suæ, quodque non temerè, sed pro salute nostra ista fierent, ac sanguinem quidem in coccina chlamyde gestabat, spinas autem in coronâ, chirographum vero in arundine, qua & olim circumscripserat nos diabolus, vt deinceps vna cum morte hæc quoq; aboleret, & creaturam ab ijs purgaret, ac pro spinis quidem lignum vitæ donaret, pro peccati vero sanguinibus, proprio sanguine terram & omnes repurgaret, proque maledictione, beatitudinis omen in posterum adferret ijs qui habitant in terra, dicens: Beati mites, quoniam ipsi hæc reditate possidebunt terram. Nam propterea cum nostros sanguines gestaret, proprium in illam exhausit, ex quo etiam, loco spinarum, bona & vita nata sunt super illam, ad quam respiciens sanctus Dauid, ait: Credo videre bona domini in terra viventium. Quin & alia de causa coronam spineam gestabat, vt vitæ nostræ curas aboleret. Coniecit enim infelix ille etiam nolens & insciens miseras nostras in illum, haud sciens quod hæc gestans dominus, omnes securos aduersus illum esset redditurus, vt sementem quidem verbi liberam haberemus à spinis, in precibus autem indiuulsam assiduitatem. Ipse enim pro nobis doluit & sollicitus fuit, vt nos doloris expertes redderemur. Propter hoc vero rursus & arundinem accepit ab illis dominus, & ipse diabolus tradidit illam domino, haud intelligens quod aduersus semetipsum gladium acueret, (Dicitur enim arundo vim habere tollendi serpentes) quodq; dominus hac potius, quam alia re execraturus esset ipsos: quoniam igitur ipse dominus Sabaoth apud Esaiam dicit: Persequutus est fugientem draconem, videlicet serpentem illum magnum diabolum, eo dominus ab illis accepit, quod serpentes tollēdi vim habet, vt diabolo præsidijs proprijs debilitato fractoque, domini præsidijs fortes redderentur homines. Cuiusmodi quiddam fecit Dauid in Goliath, arrepto hostis gladio, & ecaput hostis amputans, hoc & nunc seruator fecit accepta ab illis arundine, vt non solum nos liberaret à fallacia serpentis, verum etiam ipsum serpentem arundine interficeret, mortuūque spoliaret. Ita tandem illusus miser, vidensq; sese ex his

Coronati
onis domi
ni & simi
lium myr
steria.

Interfecta
est terra in
sanguini
bus.
Psal. 105

Chirogra
phum de
licti.

Arūdinis
vis serpen
tibus inie
mica.

excussum, per quæ insultabat aduersum nos, vidensque sese eiectum è terra, terramque purgatam à sanguine & spinis, ac videns seipsum perdidisse chirographum & arundinem, qua circumscripserat nos, audet rursus non audenda, magis in hoc quoque seipsum vulnerans. Quum enim audisset versutus ille dicentem dominum: Spiritus promptus, caro autem infirma, arbitratus verbum simul infirmatum esse cum corpore, ac non magis potentia verbi simul corroboratum esse corpus, rursus aggreditur iniqua, ac milites quidem irritauit aduersus seruatores, cæterum ipse in spinis hærebat, ac in ipsum res reuoluebatur. Nam quum accideret diuersum quam expectarat, gestans illas perdidit, & cum non gestaret, creditus est posse capere eas, sed non prius accepit quam maledictionem aduersus nos in illis repositam, subleuauerat seruator. Quum enim hanc nempe arundinem gestasset dominus, rursus accepit spinas & chlamydem, quæ iam non valebant aduersus nos, sed illorum malitiam arguebant. Nunc enim ipse diabolus in spinis velut in aculeis est calcitrans aduersus nos. Dicitur autem illi de cocchina quoque chlamyde, quemadmodum vestis sanguine macerata non est pura, ita nec tu quidem eris purus, eò quòd terram meam perdidisti, & & populum meum occidisti. Quapropter nunc quoque prouocans milites aduersus seruatores, calcitrabat stimulis tanquam spinis, magisq; vulneratus est, quam vulnerauit. Quos enim mouerat aduersus seruatores, idem aduersus ipsum armabantur. Accipientes enim arundinem à domino, arbitrari se verberaturos illum, excecauerunt diabolum à quo fuerant prouocati, percutientes eum spinis, & quemadmodum gentes quæ ascenderant Hierosolymam, conciderunt se mutuo in valle Iosaphat, & quemadmodum qui persequébantur Israelem progressi iuxta ripas, inter se commissi sunt, & inuicem sese comprehenderunt, sic & nunc qui persequébantur dominum, semet inuicem percusserunt inscientes, lædentes quidem neminem, sibi ipsi autem potius nocentes. Perinde enim ac si quis saxum manu percutere velit, petram quidem non scindit, sed manum vulnerat. Sic & qui aduersus dominum moliebantur, velut audentes aduersus id quod erat incorruptibile, corrupti sunt, & tanquam aduersus immortalem machinantes, ipsi potius mortui sunt. Quodq; est omnium pessimum, per sua ipsius membra passus est. Id quod maxime accidit illi versuto ad summum dedecus: nam omnino cum à domino concideretur, poterat gloriari, cæterum ubi ab ijs conciditur, quos in seruitutem redegerat, hoc superat omne probri genus. Verum non illa plaga serpentem sustulit, non enim tantum poterant homines, quum essent & milites, sed illud potius affecit illum dolore quòd contumelia à ludæis ipsi esset illata. Vulnerabat autem illum non plaga ab eis illata, sed potestas magis ex manu seruatoris data arundini. Hac enim dominus specie tectus, & humana obijciens oculis cepit serpentem in spinis, quumq; vt homo verberaretur, permisit militibus vt percuterent serpentem, vt qui prius gloriatus fuerat se esse Deum, gloriatus fuerat quòd dominum tentauerat, dum à militibus percutitur, extremam ferat ignominiam. Hæc autem illi euenerunt etiam præter sententiam, frustrato ijs, quæ captabat. Quum enim ipse operaretur in his qui vociferabatur aduersus seruatores, insciens silentium accersit aduersus semetipsum. Quum prouocaret Pilatum, non intellexit quod pro timiditate procuraret intrepidam constantiam, quum incitaret vt verberarent dominum, fallebatur, ostendens malorum tolerantiam: denique debacchans aduersus seruatores non vidit virtutem armari aduersus malitiam. Nam omni malitia & improbitate gaudet hostis, & si quid mali est, hoc arma diaboli sunt. Aut enim metu mortis, aut omnino cupiditate vindictæ persuadet peccare. Vnde dominus sustinuit omnia, vt timiditate quidem fortitudinem, contumelia vero, malorum tolerantiam.

Simile

ἐν τῷ 1700^ο 15

Crantiam, ira verò mansuetudinem, breuiter per omnem virtutem aduersus malitiam nos resistere doceret. Ac primum quidem docuit, vt verberanti maxillam, obuerteremus alteram, nec timeremus ab ijs qui occidunt corpus: & illud, ab eo qui tollit tua ne reposcito, Benedicite persequentibus. Cæterum ne præceptum putaretur impossibile apud quosdam, per seipsum omnia exhibuit dominus, & per ea quæ passus est, persuasit omnibus ne iniuriâ affecti regerant iniuriâ, & percussi repercutiant, neque irrisi irascantur, & ne ab eo qui tollit nostra reposcamus, & in totum, ne metuamus mortem, sed contemnamus eam spe futurorum. Nam hoc potius modo facilis aduersus diabolum & omnia peccata continget victoria, quam si vlciscamur, Nam vlciscentes nos & iniuriâ regerentes, & vicissim iniuriâ referentes iniuriâ facientibus, augemus etiâ & alimus aduersus nos ipsos malitiam, non magis hostes, quam nos ipsos lædentes, eò quod condemnati propter malitiam, iudiciumq; manet eos qui condemnant ac iudicant. Cæterum, quum exemplo domini sustinemus quoties lædimur, ac conuittantibus opponimus tolerantiam, minantibus verò fortitudinem, morti spem immortalitatis, prorsus ijs rebus dolore afficimus hostem, atque ille huiusmodi armatura prosternitur, qua Paulus quoque nos armans, ait: Induite igitur armaturam Dei, vt possitis aduersus insultus diaboli stare. Nam ad hunc modum & domino sustinente factum est illud: Videbam Satanam cadentem è coelo tanquam fulgur. Protinus igitur postquam ijs dominus corroboratus esset, hostisque concidisset, imposuerunt illi crucem. Argumentum veræ victoriæ etiâ imprudentes exhibebant aduersus se ipsos. Quamdiu enim stabat hostis habebant carnifices lignum, posteaquam verò conciderat, contritusque fuerat, tunc trophæum accepit dominus, ac sibi ipsi gestauit. Decet enim, vt qui triumphum agit aduersus diabolum, non alteri concedat, sed sibi ipsi gestet trophæum. Accepit autem simul cum trophæo etiâ vestes ab illis, cum abiret ad mortem, vt has quoque simul cum morte exueret, propter hoc rursus exuendo sese celeritatem addidit abductoribus, vt ipsum ad mortem ducerent. Quum autem abduceretur secundum Ioannem, sibi ipsi crucem baiulabat, secundum alios verò Euangelistas, Simon homo Cyrenensis portabat crucem: neque hoc pugnat cum Ioanne, neque enim Ioannes scribit cæteris contraria, sed vtrunq; hic factum est. Nam & sibi ipsi dominus crucem gestauit, & rursus Simon homo portauit illam. Primum igitur portauit veluti trophæum aduersus diabolum Iesus, volens autem crucem sibi ipsi ferebat, neque enim necessitate compulsus accessit ad mortem. Rursus autem gestauit eam Simon homo, vt omnibus notum fieret, quod non suam ipsius, sed hominum mortem moreretur dominus. Hæc quum sic essent facta, venit festinans ad locum vbi erat illi conscendenda crux, vt chirographum, quod erat aduersus nos, ab hostibus abreptum, affigeret cruci, ac spoliatos principatus potestatesque, confidenter traduceret in ligno, triumphum agens aduersus illas, ostendens ex ore leonis, reuulsum hominem, mox proprio sanguine rigans purgansq; terram. Hoc autem facturus exuebat vestimenta. Oportebat enim eum qui reduceret hominem in paradysum exuere tunicas, quas acceperat Adam quum è paradiso eijceretur. Postquam enim peccauerat, restabat vt etiam moreretur. Acceperat autem pelliceas tunicas ex animantibus mortuis factas, signum mortificationis quæ illi per peccatum accesserat. Verum dominus qui omnia nostra propter nos in se recepit, induit hæc, vt exueret, proq; his nos indueret vitam & immortalitatem. Induit autem cum his etiam tunicam quæ fuit desuper cõtextilis per totum, quo vel hinc credere possent ludæi, quis esset & vnde esset, qui hæc induit, quid verbum erat, non à terra, sed

Cruce gesta
ta quid significet.

Cõcordia
Euangelistarum.

Tunicæ
pellicæ.

Tunica
sa
confutilis
quid.

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Vestes
quatuor

Euangeli-
um nō scin-
ditur sed
vmbra Iu-
dæorum.

In aere
mortuus
us dñs q̄re

Ephes. 2. 6

Opprobra-
tio in cru-
cifixum.

è cœlis veniens, quodq; non diuisibile, sed indiuisibile verbum est patris, quodq; A
factus homo non habuit corpus ex viro seminaq; contextum, sed ex virgine
sola, contextum spiritus gratia. Vnde milites cetera quidē vestimēta partiti sunt,
poterant enim diuidi, & diuidunt in partes quatuor, eò quòd pro peccatis mun-
di quadrifariam diuisi, ad exortum, occasum, septentrionem ac meridiem, gesta-
bat illa, quibus indutum cūm videret cum Ioannes, ait: Ecce agnus Dei, ecce qui
tollit peccatū mundi. Solā tunicam non valuerunt scindere, metu miraculi quod
per illam significabatur. Neq; enim hoc illorum, sed seruatoris in cruce penden-
tis factū erat. Suspensus enim vt homo, principatus p̄sequebatur, ipsum diabolu
comprehendit, ac milites terruit, ne scinderent tunicam, vt hac manente, mane-
ret, & quæ paulo post facta est aduersus Iudæos redargutio, qm̄ velū quidē scis-
sum est, tunica vero seruatoris, ne à militibus quidem scissa est, sed mansit inte-
gra. Manet enim Euangelium semper integrum, quum interim dissipentur vm-
bræ. Attamen exutis vestibus properabat ad mortem. Ibi rursus diabolus vbi
vidit seruatoris promptitudinem, seq; simul & cœlis eiectum & è terra profliga-
tum, non habebat quid faceret. Omnia erant illi tumultus desperationisque ple-
na. Ac vt manere non potuit, ita fugere non audebat. Nihilominus cogitans, q
eos qui mori ūtur, oportet in terra mori, iuxta id quod scriptum est: Terra es, &
in terram ibis, metuens in terra manere, ne ibi comprehenderetur, quod solum
restabat, subuolabat in aerem, quo fortasse hac ratione aerem haberet liberum
dominico corpore in terra posito. Verūm, dominus hic quoque declarans amo-
rem erga homines, non in terra mortuus est, sed in aerem ascendit per crucem,
& illic serpentē illum persequens, vt & illinc principem potestatis aeris profliga-
ret, ac spiritualia malitiæ desiceret, ne sic quidem relinquens terram incurra-
tam, sed quemadmodum pendens in cruce, purgauit aerem manuum extensi-
one, sic terram liberauit sanguine & aqua de latere profluente, abluens illam. B
Quid supererat hosti faciendum, quum hæc pateretur: è cœlo depulsus, è terra
quoque profligatus est, demum in aere à persecutore vrgebatur, in super e-
rubescebat, magna pollicitus quum nihil efficeret. Proinde superatus vndi-
que & vndique spe destitutus, cogitat quo modo vel tartarum seruaret, nam is
locus illi supererat. Itaque metuens ne & illuc descenderet dominus, atque
illinc ipsum deturbaret, liberatis omnibus quos habebat captiuos, omnia com-
miscuit, omnia turbauit, omnes in auxilium aduocans, incitauit iterum Iudæos,
vt dominum probris afficerēt, & omnino contumelijs ac risu debaccharentur in
illum. In summa, quicquid habebat armaturæ, hoc expediebat aduersus domi-
num, si fortè vel hoc modo eum peccato factum obnoxium capere posset.
Nam Iudæi deridebant dominum, dicentes: Si filius es Dei, descende de cruce.
At seruator qui verè erat filius Dei, non fugiendo mortem, sed manendo, & in-
terim mortem calcando, voluit agnosci filius, & quod ipse esset vita. Poterat e-
nim de cruce descendere, qui alios etiam mortuos excitarat, verum is descensus
declarasset illum fugere mortem. Cæterum, quod perseverauit, nihil aliud si-
gnificauit, quàm eum qui perseverabat esse vitam. Nam hanc ob causam vehe-
menter erat curæ diabolo, vt per hos exprobraret domino, cupiens illum à cru-
ce descendere, ne esset inter mortuos, vt vel sic absq; malo discedēs mortuorum
dominum obtineret. Metuebat enim ne iuxta id quod scriptum est: con-
scendens in altitudinem crucis, captiuam duceret captiuitatem, & dona caperet
in hominibus. Suspicebatur enim hunc forsitan esse, de quo hæc scripta fuerant.
Eoq; rursus commouit pharisæos ille scelestus. Iamq; frustra effecit, vt promit-
terēt se credituros, tantū si descēderet de cruce. Hæc omnia verò mouebat, ac p̄ter
animi

Caniami sententiam pollicebatur, tantū ne mortuus descēderet ad inferos. Concitavit igitur rursū pharisæos, vt dicerent: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credemus ei. Non hoc agebat, vt crederēt pharisæi, incredulitatis doctor Draco, sed hoc volebat, vt dñs mortem fugeret: nec illud studuit scire, an posset seipsum saluum facere, sed hoc agebat ne alijs contingeret salus. Eteñ si plāne cognouerat eū seruasse alios, nō erat ambiguum, qui alijs dedisset salutem, eundem esse patrem & vitam. Ob hanc igitur causam illi exprobrabant, ne cæteris salus contingeret. Nouerat enim ille curiosus dominum non mori, sed huius mortem omnibus salutem ac vitam fore. Ob hoc volebat illum descendere de cruce, incitans ludæos, vt pollicerentur se credituros, si fortè pollicitatione credulitatis obtineret quæ volebat. Dominus autem qui reuera seruator erat, qui non quærebat quæ ipsius erant, sed quæ nostra, non ex eo quod seruasset seipsum, sed ex hoc quod redemisset ea quæ condiderat, voluit declarari seruator. Neque enim quis ex hoc medicus esse cognoscetur, si rectè valeat ipse, nisi & alijs morbo laborantibus ostendat artem. Neque sol si radios in sese contrahat, cognoscetur esse lumen, nisi eos in orbem hunc proferat, eiusq; tenebras sua luce discutiat. Ita seruator, non seruauit semetipsum. Siquidē ipse quū esset seruator, non opus habebat salute, sed ex eo quod cæteris beneficeret, voluit ab omnibus agnosci seruator omnium: Neque ex descensu de cruce voluit intelligi filius Dei, sed eò quod maneret in cruce. Siquidem mors seruatoris fidem ac salutem adfert hominibus, magis quàm attulisset de cruce descensus, videlicet dum adhuc penderet in cruce, monumenta aperta sunt, & mortui in illis iacentes salutem adepti sunt. Suspensus latro credidit in eum, vt dominus ostenderet se verè seruatorem esse, quodq; etiā mortuis per fidem fructificaret. Super his tandem verè obstupuit diabolus, totaq; hunc desperatio meritò tenuit. Videbat enim sese perdidisse latronem in cruce, & cui pridem persueserat latrocinari, hūc videbat credidisse, & quem concitabat ad dicendam blasphemiam, ab hoc videbat adorari dominum, & alterum latronem reprehendi, imò potius in eo quod acciderat latroni, rursūm prouocabatur, eò quod quem vt latronem interfecerat, hunc rursūm conspiceret transferri in paradisum. Cæterum quum videret quicquid habebat armorum, deiectum esse, necesse missum telum ab eo, quod non irritasset dominus, sicut scriptum est: Inimici defecerunt rompheæ in finem, & ciuitates deiecit: Propterea turbabatur, ac desperans, tentauit seruatori dare potum acetum cum felle, verū non intelligens, quod id etiā aduersus seipsum procuraret. Siquidem a maritudine iræ, quæ per legis transgressionem acciderat, qua obstrictos tenebat omnes, reddebat seruatori, at ille sumens absumpsit exhaustiq; vt pro aceto quod miscuerat diabolus, CHRISTVS vino potaret nos sapientiæ: pro felle, daret nobis eloquiā, dulciora super mel & fauum, & pro eo quod ille nostra gustauerat, vicissim diceret nobis: Gustate & videte quod suauis est dominus. Vbi verò & hinc eiectus est diabolus spoliatusq; iam cepit illum suspicio quædam talibus signis conspectis, ne fortè non cum homine, sed cum Deo pugnaret. Cernebat enim ijs artibus quibus venabatur omnes, seipsum pudeferi, & concidere potius, quàm deijcere. Iraque deinceps tentabat discedere, ac terga dare fugæ. Quum enim videret illum pendentem ac persequentem mortem, metuebat, ne is esset de quo scriptum erat: Exaltabitur dominus, vt misereatur nostri, eoq; studebat omnia potius relinquere ac fugere, nimirum inuidens ijs, qui à domino misericordiam essent consequuturi. Sed dominus quum esset re vera seruator, nolens diabolū abire sine dispē-

Descensus
ad inferos.

Simile

Porus ace
tiaDescensus
ad inferos.

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

dio, neque quod ceperat, irritum relinquere, neque eos qui erant apud inferos **A**
 dedititios hosti deserere, designauit magnum quoddam & militare facinus.
 Etenim quum videret eum qui fuerat audax pauitatem ac trementem ac re-
 fugientem, rursus ceu succumbentis imaginem adsumpsit, vt aggredientem
 hostem prorsus subiugaret. Nam ille draco nolebat mori dominum, ne tum
 quidem quum penderet in ligno, sed volebat eum descendere de cruce, ne mo-
 reretur. Quòd si non descenderet, etiã si simpliciter maneret in ligno, tan-
 tum optabat ne moreretur. Metuebat enim ne illud quod scriptum est, eueni-
 ret; Spiritus domini super me, eò quòd vnxit me, vt euangelium adferam pau-
 peribus misit me, vt prædicarem pauperibus remissionem, vt cæcis visum. Eò-
 que metuebat, ne hic esset vnctus ille ac missus, ac deinceps per hunc omnes li-
 berarentur. Exutus igitur hostis omnibus, optabat vel inferorum regnum te-
 nere. Nam rursus metuebat, ne hic esset qui tenebris lucem inferret, de quo
 scriptum erat: Galilæa gentium, populus sedens in tenebris, lucem vidit ma-
 gnã. Audierat enim eum dicentem: Ego sum lux. Vnde metuebat sibi diabo-
 lus ne funditus interiret, & omnibus excuteretur. Cæterùm dominus videns
 eum fugientem, ne id fieret atque in exilium abiret hostis, voces ædedit huma-
 nas, & voces infirmitatis, dicens: Eloí, eloí, lama sabachthani, hoc est, Deus me-
 us, Deus meus, quare me deseruisti. Idq; faciebat, vt diabolus qui Deum expa-
 uerat, hunc hominem esse credens, etiã post fugam rediret. His igitur voci-
 bus pellectus ille pessimus, rursus vt hominem aggressus est, & manus conse-
 ruit. Persuasit enim Iudeis vt eum deposcerent ad occidendum. Factumque est
 quod non expectabat. Occisus enim est, non ex alia corporis parte quàm ex la-
 tere, vnde fluxit sanguis & aqua; vt quoniam prius, per mulierem de latere for-
 mata, venerat deceptio, per latus posterioris Adæ, redemptio purgatioq; pri-
 oris fieret lateris, redemptio quidem per sanguinem, purgatio verò per aquam. **B**
 Hoc autem secus euenit quàm diabolus expectarat. Nam mortem quam me-
 tuebat euenturam, dominus oppetiit, atque ille spoliatus est, quumq; putaret se
 CHRISTVM in morte tenere captum, ipse potius ostensus est mortuus,
 quumq; gloriaretur, quòd hominem adortus esset, effecit vt innotesceret Deus.
 Mox enim vt mortuus est, creatura caruit sole, velum templi disruptum est,
 terra commota est, petra scissæ sunt, milites vnã cum inferorum ianitoribus tur-
 bati, facti sunt attoniti. Quibus ex rebus perspicere licebat eum non iam esse
 tantum hominem, sed verum Deum in humano corpore, quemadmodum di-
 cebant qui spectarant: Verè hic est filius Dei. Nam & monumenta multa aper-
 ta sunt, & excitata sunt horum cadauera. Verè cæca res est malitia. Quum
 enim se putaret vnum occidere, spoliatus est omnibus, quumq; crederet sese
 præcipitaturum vnum ad inferos, ab inferis expulsus est, cunctisq; palàm est fa-
 ctum, quod non ob infirmitatem nature mortuus est dominus, sed quòd in exi-
 tium mortem vt eam aboleret, persequutus est, & ab hac liberaret, quotquot
 metu mortis, dum semper cupiunt viuere, obnoxij tenebantur seruituti. Nec
 multum intercessit moræ, & tartari dolores soluit, & alios excitauit, dicens: Sur-
 gite, eamus hinc. Quin & ipse surrexit ac reuixit à morte, illius audaciam vertes
 in ludibrium, quemadmodum in hymnis ante prædixerat spiritus: Qui habi-
 tat in cælis irridebit eos, & dominus subsannabit illos. Nam verè irridetur
 ad hunc delusus modum, dum res illi secus quàm putarat, eueniunt. Quemad-
 modum insectum animalculum, cui nomen vespa, cum impetit petram, non
 eam lædit incurso, sed potius perdit aculeum, sic & mors vehementer falsa
 est incurrens in vitam, quæ est Christus Iesus. Non enim potuit eum tenere
 mors,

Verba in cruce.

Sanguis e latere.

Prodigia in passiõe.

Mortis aculeus.

Cmors, sed ipsa potius aculeum perdidit, adeo ut quos prius terreat aculeus, nunc insultent ac dicant: Vbi tuus mors aculeus, vbi tua contentio tartare. Ac rursus: Deuorauit mors inualecens. Et iterum: Abstulit Deus omnem lachrymam ab oculis omnium. Post hæc expulsus infelix ab inferis, sedens iuxta portas, conspicit fortitudine seruatoris educi vincetos omnes, ac mortuos quidem reuiuiscetes, captiuos autem dimitti, & sanctos primum occurrentes, in primis Abraham, cunctos applaudentes, iuxta id quod scriptum est: Peruenerunt principes coniuncti psallentibus, in medio adolescentularum tympanistrarum. Videt eos qui liberantur, gaudentes, dicentesq;: Dum conuerteret dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolationem assequuti. Tum impletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione. Nam & angeli & totus angelorum exercitus canebant hymnos, dicentes: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Occurreruntq; liberatis adulescentulis videlicet animabus, ipsaq; animæ vnâ cum angelis concurrebant, ac patriarchæ ridebant, omniaq; vndique consonabant cum lætitia & psalmis super victoria de morte relata. Et quemadmodum super Dauid, vbi concidisset Goliath, puellæ ducentes choreas cum tympanis occurrebant, dicebantq;: Percussit Dauid in decem milibus suis. Tale quiddam & in morte seruatoris factum est. Nam posteaquam surrexisset, omnes iuerunt obuiam cum choris & cantionibus tympanisq;, alternis inter sese dicentes: Venite exultemus domino, iubilemus Deo Iacob. Alij verò choros ducebant, dicentes: Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona in hominibus. Iam verò nonnulli, imò omnes ad spectaculum prouocabant, dicentes: Iubilate Deo omnis terra, psallite nomini eius. Ac rursus: Venite, videte opera domini. Terribilis in consilijs supra filios hominum, sustollens bella vsque ad extremum terræ. Non enim iam est inimicitia & bellum, sed omnia pace fruuntur, hoste iacente mortuo, vincetoque eo manibus simul ac pedibus, qui prius tyrannidem exercebat. Alij verò rursus qui nouerant diaboli confidentiam, atque ingentes insidias, cum nunc eum viderent mortuum, admirantes dicebant: Quomodo cecidit è cælo Lucifer, qui mane oriebatur, & quomodo contritus est, contractusq; malleus vniuersæ terræ? Siquidem cum admiratione etiam attonitus stupor cunctos habuerat, mirabantur enim magnum illum tyrannum videntes aded repente iacentem mortuum. Ignorabant autem causam ruinæ, præsertim quoniam non credebant mortem morte aboleri, neque cruce tantum serpentem deijci posse. Vnde rursus admirabantur, dicentes: Quomodo capta est Babylon? Videbant etiam tartarum spoliatum. Cæterùm hæc videns infelix & hæc audiens, iam insaniebat & irritabatur plorans. Cum enim videret sese spoliari, plangebat seipsum, cæterùm cū videret etiã eos qui quondam fleuerant ipsi subditi, nunc psallentes in domino, dilacerauit semetipsum. Rursus cum videret etiã subsannari sese ab illis, discerpit vehemēter seipsum, nec habens quid faceret, tantum stridebat dentibus, quemadmodum qui hoc viderat psalmorum cantor testatur, dicēs: Obseruabit peccator iustum & fremet super eum dentibus suis, dominus autem deridebit eum. Ac rursus: Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet, & contabescet. Fremebat autem penitens, quod omnino ausus fuisset aduersus seruatorem. Nouerat seipsum & ante hac ausum fuisse contra iustos, neq; quicquam tale passum fuisse. Siquidem cū insidiatus esset Abeli, cū patriarchas afflixisset, cū insidias struxisset etiã Esaïæ, cū Hieremiæ intulisset contumeliã, cū Iob tentasset, rursus vires recepit, & regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen. Nūc verò cū ausus fuisset aduer-

Inferorū
expugna-
tio.

eudoxia.

aduer-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Irus diaboli. aduersus dominum, videt seipsum factum Irum, eiec-
 tumq; omnibus, & ab omnibus conculcari. Opus enim seruatoris factum est non solum vt ipse mor-
 tem deluderet, verum etiam vt nos in illam inuaderemus: vt non solum nos à ser-
 uitate liberaret, verum etiam eum qui nos in seruitutem adegerat, aboleret, ne
 quando receptis viribus decipiat nos, Deiq; beneficium fiat irritum. Vnde ipse
 posteaquam deluisset mortem, iam nobis eam dedititiam fecit, vt illam con-
 culcaremus, dicens: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scor-
 piones, & super omnem potentiam inimici. Ac rursus: Conculcabitis leonem
 & draconem. Nam olim quidem serpens calcauit Euam, huiusq; inuidia mors
 in mundum ingressa est, nunc verò conculcare cupiens ac decipere, audit: Abi
 post me Satana. Et quondam aduersarius noster diabolus tanquam leo rugi-
 ens circumibat sitiens nostram animam, nunc verò conculcatur vnà cum dra-
 cone, & posthac Deus velociter conteret satanam sub pedes nostros. Adeoq; cō-
 temptui est ac deluditur, vt etiam in foramen aspidum aliquis mittat manum,
 nectimeat. Hæc enim Esaias prædixit, & sermo verax est. Nunc enim pueri
 voluptatem, quæ quondam senes etiam seducebat, derident, idq; nondum le-
 gitimam ingressi ætatem, pudicitiam quæ supra legem est induunt, virginesq;
 manentes per verbum calcant serpentinx voluptatis fallacias, nihil metuentes
 huius letales morsus. Iam verò nonnulli etiam ipsum diaboli aculeum concul-
 cantes, non formidarunt mortem, sed vitam suam morte commutarunt, testes
 facti verbi. Propter hoc enim mortuus est dominus. Multi verò relictis his que
 sunt super terram, libero ingressu aerem penetrant, atq; in cœlis habent conuer-
 sationem, non amplius metuentes principem aeris, verum etiam reprehenden-
 tes ac si velit prohibere, dicentes: Abi post me satana, quoniam dominum De-
 um meum festino adorare. Nam hæc de causa in aere crucifixus est seruator. Por-
 ro via paradisi quondam per peccatum clausa, nunc volentibus patet, sicuti te-
 statur Paulus raptus illic, & abductus in cœlos. Ideo enim delusit dominus ser-
 pentem. Actartarus quidem in nihilum redactus est, non iam regnante mor-
 te: sed omnibus resurgentibus diabolus non amplius insurgit aduersus nos,
 Concidit enim, ac deiectus, verè super pectus & ventrem ingreditur. Propte-
 rea siquidem surrexit dominus. Et homines quidem didicerunt contemnere
 corporales diuitias, diuites facti verbo & cognitione. Cæterùm draco qui iacta-
 bat se diuitem esse, nudatus est, & nunc nudus Irus & pauper est, omnibusq;
 iam pridem spoliatus. Etenim qui erat in medio Cherubin, omni indutus
 lapide precioso, Sardio, laspide, Achate, nunc iam super papyrus & arundi-
 nem ac silicem dormit, quemadmodum in Iob de illo dicitur: Hanc enim
 ob causam dominus pauper factus est, vt nos illius paupertate ditesceremus,
 ac diabolus nudatus est, illudq; mirum ac magnum factum est in creatura.
 Nam homines quidem festinant ad mortem, optantes præsentiam seruatoris
 contra, timidus diabolus, qui prius mortis habebat imperium, nunc metuit,
 venturumq; iudicium pauescit. Nouit enim sibi paratum ignem & angelis i-
 psius. Propter hoc enim iudicatus est dominus meus, vt nos à iudicio liberaret,
 & illum condemnaret. Nam de cognitione Dei, quæ vbiq; ad omnes peruenit,
 quid attinet dicere, cū ipsa facta ex sese sui fidē faciant. Non em̄ potest præterire
 dies, in qua non relinquunt idola homines, suisq; ac patrijs legibus abnegatis ad
 Deum confugiūt, Christi q; leges accipere flagitant, incredibili miraculo credē-
 tes in illum. Etenim cum adhuc colerent simulacra, Christumq; velut hominē
 calumniarentur, hunc postea Deum agnoscentes relinquunt simulacra, & quos
 metuebant demones in simulacris, nunc agnito domino, deinceps deserunt, et
 ab alijs depellunt, ac voluptatem quam colentes simulacra metuebant, in Chri-
 sto

Virgines.

Martyres

Monachi.

2. Corint. 1

Csto contemnunt, ac peccatum quod tum illos vincebat, nunc signo crucis vincētes derident. Etenim qui non credebāt omnino esse virginitatem, dicentes impossibile hanc virtutem inter homines inueniri, nunc posteaquam crediderunt seruatori ex virgine nato, non solum agnoscunt, verum etiam ipsi hanc exercētes, diffidunt idolorum culturis, quæ sunt apud gentes. Ad hæc autem cohibita est omnis veneficorum ars, omnisq; magia sublata est, totaq; Græcorum infatuata est sapientia. In diuinis enim non verbis, sed factis opus est, neq; linguæ prolatio, sed animi affectus prodest. Itaq; quæ Græci non comprehendunt rationibus, hæc Christiani fide præstant, & quæ verbis efficiunt magi, hæc etiam tacētib; nobis crucis signo euanescent, & quæ ambigunt de immortalitate, hæc martyres Christi non verbis, sed factis ostendunt, cumq; dissentiant de virginitate magni Græcorum philosophi, hanc in Christo etiam mulieres præstant; et dæmones quibus illi, vt dijs vota faciunt, etiam pueri in Christo persequuntur. In summa, vir portās Christum veluti Deus est super terram, erga homines quidem factus patiens, omnibus vero, veluti cum sole se circumagens, ac cœlestem ostendens vitam. Vide vnum hoc crucis egregium facinus, vide, hæc fecit mors seruatoris. Non enim hominis opus est, sed Dei, ideoq; passus est vt homo, vt hominibus diuina hominēq; maiora largiretur. Itaq; illius sunt quæ nunc sunt inter homines benefacta, quāuis & Paulus dicat, quin potius Christus in ipso loquēs, etiam si magna & admiranda faciat, tamen Christi gratiam esse quæ hæc operatur. Et quanq̄ ad omnes peruenit Dei cognitio, non tamen est hominum doctrina, sed ipsius verbi quod descēdit, intercessoris inter Deum & hominem. Hoc enim scriptum est, quod ludæi quondam tacebant, nunc verò impleri vident. Scriptum est enim: Erunt omnes dociles Dei, quemadmodum & Hieremias dicit: Ecce dies venient dicit dominus; ac subiicit, dicens: Et non docebit vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quoniā omnes scient me à paruo vsq; ad magnum ex ipsis, quoniā propitius ero peccatis illorum. Quis enim est qui in simulacris compungit nisi dominus? Quis autem est qui abduxit eos illinc dum adhuc seruirent simulacris, nisi ipse CHRISTVS qui ait: Cum exaltatus fuero, omnes traham ad me ipsum. Nam hoc est admirabile, quod ijs qui adhuc seruiunt simulacris aperitur intellectus, vt intelligant quos prius existimabant vetustos deos, eos esse ligna & lapides: Contra quem subfannabant crucifixum, hunc non hominem, sed Deum agnoscunt. Mentis autem doctor non homo est, sed ille qui solus mentem inspicit Deus. O beata verè ac viuifica crux seruatoris, de morte triumphum retulisti, diabolium verò qui hanc obtinebat, sustulisti. O diuinum verbum verèq; sapientia patris, tu & scelerati illius faciem ostendisti, & complicaturam pectoris illius nudasti, vt nos quoque diceremus: Non enim illius cogitationes ignoramus. Humane ac bone domine, tu nos quum essemus captiui redemisti, seruientes peccato propria morte domine liberaisti. Scimus enim quod liberati sumus à peccato. Pacificator fili Dei, tu nobis & filiorum nomen per adoptionem dedisti, nobisq; reconciliatis tuo patri, inimicitiam in carne dissoluisti. Opulente seruator verèq; rex, tu factus es pauper, vt nos tua paupertate ditesceremus, tu nobis etiam regnum cœlorum largitus es. Conditor & creator omnium, verbum patris. Tu enim nos denuo condidisti. Tuæ sumus creaturæ, creati ad opera bona. Lumen verum ac splendor patris. Tu siquidem nobis in tenebris illuxisti, nosq; nihil videntes in lucem eduxisti. Forma & imago re vera patris. Tu enim nos perditos formasti, ac denuo largitus es id quod erat factum iuxta tuam imaginem. Deus verbum, ac vere vita. Tu enim nos emortuos viuificasti, corruptosq; renouasti, induens nos incorruptibilitatem. Potestas vere brachiumq; ac dextera

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

dextera patris. Tu enim dolores mortis soluisti, fores æreas & vectes ferreos A confregisti, quemadmodum scriptura dicit, Tu etiam serpentem diabolum humano hamo circumegisti in trophæo crucis, Per tuam etiam diuinam virtutem omnes illum conculcant, omnes eum deludunt. Cum enim tu primus eum deluseris, deinceps factus est initium figmenti domini, quod factum est in hoc, ut deluderetur. Posteaquã tu eum comprehendisti, factus est omnibus prodigiũ, ut dicant: Quomodo decidit de coelo Lucifer, qui mane oriebatur: Et posteaquã tu ab illo extorsisti chirographum, quod erat contra nos, idque affixisti cruci, omnes illi insultant, dicentes: Quomodo cohibitus est exactor & coercitus est ille qui instabat. Contriuit Deus iugum peccatorum. Deinceps enim subter illum sternitur putredo & tegumentum illius factum est vermis, iamque nullus omnium draconem metuit, sed te ac per te patrem adorant. Itaque dominus resurgens velociter delusit mortem, & nos ab ea liberauit, Iudæi verò ne quum hæc quidem viderent reueriti sunt, verum etiam sefellit eos, quod quum auderent aduersus seruatorem, aduersus seipsos hæc molirentur. Non videbant enim quod quum traaderent dominum, prouocarent traditionem Hierosolymorum, dicente propheta Hieremia: Traditione tradetur Hierusalem in manus Nabuchodonosor regis Babylonis. Neque cernebant, quod quum nollent seruire domino, seipsos in seruitutem subijcerent diabolo, eique subseruirent, ad struendas insidias aduersus seruatorem. Ignorabant enim quum poscerent Barrabam, dominum occidentes, quod vitam victuri essent Barrabæ, omnisque seditio ac cædes apud eos essent augenda: ceterum abijcerent à seipsis lumen ac veritatem, & omnia quæcunque est dominus, quemadmodum dicit Esaias: Ecce iam dominator dominus Sabaoth auferet à Iudæa & ab Hierusalem validum & validam, robur panis & robur aquæ, gigantem & robustum ac principem bellatorem, & iudicem, prophetam & coiectorem seniore & quinquaginta viris præfectum, & admirandum consultorem, ac sapientem architectum, & intelligentem auditorem. Et constituam adolescentes principes eorum, & illusores dominabuntur eis. Illudebant enim infelices domino, nec videbant quod illud propheticum dictum aduersus eos impletum esset, dicens: Illusores dominabuntur eis. Nam hoc est ingens miraculum seruatoris, quod crucifixus passus quidem est ex humana natura, delusit autem mortem, & aduersus Iudæos completa sunt quæ scripta fuerant: quãdoquidem etiam lumen ablatum est ab illis. Scriptum est enim in Hieremia hunc in modum: Sermo qui factus est super Hieremiã ad oem populum Iudæ, deinde subiungit, dicens: Auferam ab eis vocem lætitiæ & vocem gaudij, vocem sponsi & vocem sponsæ, odorem vnguenti, & lumen lucernæ. Nimirum tradiderant genibus dominum, neque videbant excæcati, quod ipsi paulo post polluedi essent inter gentes, quodque in hæreditatem illorum ingressure essent aduersus eos gentes, sicut scriptum est: Deus ingressæ sunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalẽ in pomorum custodiam. Negantes se dominum habere regem, non intelligebant, quod honore Dauidico priuarentur. Nam ipsi repositum erat regnum Dauid, et vsque ad apparitionem seruatoris peruenit hoc testimonio Iacob dicentis: Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec venerit cui repositum est, et ipse erit expectatio gentium. Quum autem nudarent etiam dominum verberarentque, non intelligebant quod ab ipso exuerentur, laboremque aduersus sese prouocarẽt. Dicit enim dominus: Auferam vestes meas ac linteam possim tegere turpitudinem eius. Rursumque, Ideo planget ac lamentabitur, incedet incalceata ac nuda, & faciet planctum veluti draconum, ac luctum sicuti filia Sirenum. Quumque facerent ut illi iniiceretur clamys coccina, non videbant aduersus sese spiritus accusationem impleri. Manus vestræ sanguine plene sunt.

Cæte-

Cæterum quum gauderent quòd spinas imponerent seruatori, cæcutientes nõ anima duertebant, quòd eas in suum ipsorum malum imponerēt. Scriptum est enim: Obstupescite, mœrete, quæ persuasæ estis, exuamini, nudæ estote, cingite lumbos, & super vbera plangite, ab agro concupiscētia, & à vinea progeniei. Terra populi mei spinas & gramen germinabit, & ex omni domo lætitia tolletur. Subsannabāt dominum vt filium Dei, nec videbāt quòd adoptionem reijcerent, quemadmodum ipse testatur, dicens: Filios generauī exaltauiq; ipsi autē me reiecerunt; & ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Potauerunt illū aceto & felle, & hic vehementer cæcutientes in suum ipsorum malum. Siquidem Deus vineam ex Aegypto transtulerat, ac transplantauerat eam, expectauitq; vt ab ea fructum acciperet, vnam & vinum. At illi dementes pro vino acetum, pro vua fel reddiderunt, in signum quòd ipsorum malitia iam equaret Sodomitas, quandoquidem illorum vua fel est, iuxta quod scriptum est in Deuteronomio: Propterea dominus ac seruator noster sciens eiusmodi fructum ab illis rediturum, ante proposuerat eis similitudinem de vinea, dicens: Tolletur à vobis regnum cœlorum, & dabitur genti facienti fructum illius. Præterea diuiserunt vestimenta domini militibus, haud perspicientes, quòd aduersus ipsos inter gentes fieret diuisio. Ait enim propheta: Ecce dies domini veniunt, & diuidentur spolia tua in te, & congregabo omnes gentes in bellum super Hierusalem, & capietur ciuitas, diripientur domus, & mulieres polluentur. Ac rursus: Nunc deuorabit rubigo hæreditates illorum. Et quemadmodum ait Micheas: In die illo adsumetur in te parabola, & plangetur planctus emmei, dicens Misericordia misera facta est diuisio populi mei, diuisus est funiculo. Non erat qui prohiberet eum vt auerteretur. Agri vestri diuisi sunt. Atq; vt compendiosè dicā, ausi facinus aduersus dominum, aduersus seiplos diem illum prouocarunt quē prædixit propheta: Diem enim iudicij domini ac retributiones iudicij Sion, & vertentur valles eius in picem, & terra illius in sulphur, eritq; terra eius veluti pix ardens nocte ac die, nec extinguetur in secula temporum. Et ascēdet fumus eius sursum, in generationem desolabitur, & habitabunt in ea volucres, & erinacij, & ibes, & corui, & iniicietur super eam funiculus geometriæ deserti, & onocentauri habitabunt in ea. Principes eius non erunt, & reges ac magnates eius erunt in perditionem, & pullulabunt in ciuitatibus illorum ligna spinosa, & in munimentis illorum, & erit stabulum Sirenum, ac mansio passerum, & occurrent dæmonia cum onocentauris, & clamabunt alius ad alium. Et ibi requiescent onocentauri. Inuenerunt enim sibi requiem. Illic nidulatus est erinacius, & seruauit terra sobolem eius sine periculo. Hæc accidebant ludæis, dum existimarent sese dominum interficere. Hęc in sese prouocabant, quum vociferarentur aduersus seruatorem. In his condemnati sunt, dum student condemnare dominum. Ac mihi qui voler, accedat, fiatq; iudex, non ex rebus obscuris, sed ex ipsis quæ gesta sunt veritatem expēdat, consideretq; quis sit dominicæ mortis fructus, quod contrā lucrum Iudaicarum insidiarum. Mors enim seruatoris orbem redemit, & gentes Deum glorificauerunt, ludæorum autem furor simul cum ipsis perdidit ciuitatem, ipsosq; obcæcauit à cognitione Dei. Domini mors mortuos viuificauit, ludæorum insidiæ ludæos ipsos vita priuauerunt, & nunc sunt absq; domino mortui. Et crux seruatoris gentium Ecclesiam prius desertam, reddidit habitatoribus frequentem, ludæi contra sua ipsorum malitia sese ex orbe terrarum in solitudinem eiecerunt, nec hodierno die habent ciuitatem. Et rursus: mors seruatoris regnum cœlorum ostendit, ludæi verò per furorem etiam reges suos perdidit, suosq; magnates deiecerunt. Ad hæc crux domini, angelos cum hominibus copulauit, & inter vtrosq; conciliauit amicitia,

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Iudæi verò dñō struentes insidias, hoc lucrifecerunt, q̄ cum dæmonibus habeāt A
domicilium. Mors Christi leuiorem reddidit hominum stultitiam, quā per pec
catum priuati ratione contraxerant, Iudæi verò per iracundiam ratione priuati
sunt, ac nunc cum Sirenibus, erinacijs, ac passeribus, morum similitudine conui
uunt, monstrosos habentes mores, qualis est onocentaurus. Etenim pro lege
etiam apud illos est legis transgressio, pro mansuetudine iracundia, in similitu
dinem serpentis, neq; prorsus quicquam est apud illos, q̄ eis non adferat mor
tem. An non igitur æquum est, vt mortem adoremus, ac discedamus à pharise
orum concilio: An non par est, vt crucem adoremus potius q̄ Iudæorum mun
diq; lucrifaciamus amicitia: Nam & ideo beatus Paulus scribit: Omnia arbitratus
sum detrimētum, vt lucrifaciam Christum. Ideo crucē ducit sibi gloria, dicens
Mihī verò absit gloriari nisi in cruce dñi nostri Iesu Christi, per quē mihī mun
dus crucifixus est, & ego mūdo. Propterea ipse etiā dominus dicebat: Quicumq;
non tulerit crucem suā, meq; sequutus fuerit, nō est me dignus, nec potest meus
esse discipulus. Verūm hic multa cautiōe nobis est opus, ne iuxta Iudæorū mo
rē tollamus crucem & non ad exemplū Pauli. Nam Paulus quidem gestabat cru
cem veluti trophæū deuicti peccati, Iudæi verò portant in signum q̄ dñm occi
derint. Eoq; cauendum est ac vigilandum, ne dum incusamus Iudæos, eadē quæ
illi fecerunt, faciamus aduersus dñm. Multi siquidē adorantes dñm, sed vitā illo
indignā viuētes, nō animaduertunt se reos esse mortis seruatoris. Quisquis em̄
comederit panem, aut biberit calicem dñi indignē, reus est corporis & sangui
nis dñi, Apostolus ita testificatur: Et qui odit fratrem suū non diligit dominum, id
qd̄ fecerunt Iudæi. Hoc ait Salomon: Qui despicit pauperē afficit eum cōtume
lia qui fecit illum. Qui negligit pauperem esurientē aut sitientem, aut nudum,
similis est Iudæis, qui dñm exuerunt, quicq; illi in potum dederūt acetum & fel. B
Itē qui accipit munera aduersus innocentes, nihil differt ab eo qui vēdidit dñm,
videlicet Iuda. Nā & hic iustitiam quæ est Christus, vendit, quemadmodum ille
vendidit dominum. Et qui non iudicat pro orphano, neq; ius reddit viduæ, idē
est cum his qui struxerunt insidias domino, quicq; falso criminati sunt eū. In sum
ma, qualiacunq; quis fecerit erga proximum, ea perinde æstimantur quasi in do
minum facta sint, qui nostra causa descendit, nostra causa mortuus est. Nā hunc
in modum ipse dominus loquitur in euangelio: Quādiu feceritis vni ex pusillis
his mihi feceritis. Ac rursus legis, quid operæ precium est & scire & obseruare.
Qui scortatur, propriam quidem animā perdit, cæterū idem cum Iudæis con
tumelia afficit tēplum, & corpus domini. Etenim qui Dei tēplum corrumpit, p
detur à domino, quēadmodum scribit Paulus. Rursus in q̄ regnat peccatum, ni
hil differt à Iudæis negantibus ac dicētib; se nō habere regē dominum, nisi Cæ
sarem. Quisquis autē victus tenetur à voluptatibus, imò potius qui se illis oble
ctat, ne nesciat, q̄ ipse quoq; postulat Barrabā, quemadmodum fecerunt Iudæi,
dominumq; occidit. Similiter enim Iudæi improbos Barrabæ mores amantes,
virtutem repulerunt. Sciāt autē qui fide robustus non est, se talē esse, quales erāt
illi diffidentes quum dicerent: Si filius est Dei, descendat nunc de cruce, & cre
demus ei, quandoquidē & illi ob diffidentia loquebatur ista. Quid igitur de his
faciendum est: Nihil aliud, q̄ vt credamus Christo, & iuxta huius doctrinam vi
tam agamus quemadmodum & Paulus ait: Imitatores mei estote, sicut & ego
Christi, Iudæorumq; fugiamus & amicitiam & incredulitatem & sannas & ta
bulas, & genealogias interminatas, quæ quæstiones præbent potius quàm edifi
cationem Dei, quæ est in fide, sed adhæreamus cruci, ac deinceps vitā agamus
illa dignam, vt iisdem vocibus vtamur cum Paulo. Absit vt ego gloriē, nisi in
cruce domini Iesu Christi. Nam si hoc modo vitam instituemus, si in Christo fi
duciam

Cruce quō
toleranda
Christia
nis.

Cduciam collocabimus, cognoscemus eiusdem ascensum in coelos, & ad patris dexteram cum maiestate confesum, & angelorum subiectionem videbimus, & alterum illius ad nos cum gloria reditum, quem expectant angeli, celebrant sancti, omnes autem videntes exultant, gaudentes in Christo Iesu, per quem patri gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

D. ATHANASII AR

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI.

De hoc quod dictum est in Evangelio. Quicumque dixerit

verbum aduersus filium hominis, remittetur ei. Qui

vero dixerit contra spiritum sanctum, non remis

setur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro.

Liber I.

QVOD literistuis mihi significaras, de dicto euangelico, ignosce charissime, conscientiam habens bonam. Verebar enim profusus ingredi quaestionis huius profundum, ne si eo me demissem cogitatione, exorsum inuestigare deficerent vires ad extrahendum illic abditam profundam intelligentiam. De hoc igitur in totum silere volebam, ac solis istis quae antehac scripta sunt contentus esse. Caeterum quoniam coniectabam fore, ut rursus eadem de re pergeres ad me scribere, compuli me ipsum, ut meam qualicumque sententiam, quam super hoc didici,

perscriberem, conidens futurum, ut si quidem scopum attigerimus, amplectaris propter eum qui docuit, sin minus, non culpes, sciens videlicet nostram foecordiam & imbecillitatem. Dictum itaque sic habet: Cum tam multa signa fierent in euangelio, pharisaei dicebant: Hic non eiecit daemonia nisi in Beelzebub principe daemionum. Dominus autem sciens cogitationes illorum, dixit illis: Omne regnum diuisum aduersus semetipsum, desolat: Cumque dixisset: Quod si in spiritu Dei eicio daemonia, profecto peruenit ad vos regnum DEI, mox infert: Propterea dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur vobis hominibus, sed in spiritum blasphemia, non remittetur. Et quicumque dixerit verbum aduersus filium hominis, remittetur ei, qui vero dixerit aduersus spiritum sanctum, non remittetur illi, neque in hoc seculo, neque in futuro. Tu vero quaerebas quam tandem ob causam blasphemia in filium remitteretur, caeterum in spiritum sanctum blasphemia non habeat remissionem, nec in praesenti seculo, nec in futuro. Veteres quidem videlicet Origenes vndique doctus & indu-

πολυμαθὴς
& φιλόσοφος
Origenis
& Theognosti
opinio.
Cap. 6.

est

est enim eos qui semel illuminati sunt, degustaueruntque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri seculi, & prolapsi sunt, denuò renouare ad poenitentiam. Si quidem Origenes de talium condemnatione loquitur hunc in modum: Deus quidem & pater ad omnia peruenit, omniaque continet, animata pariter atque inanima, rationalia simul & rationis expertia. Filij verò virtus ad sola ratione prædita pertingit. Quo in ordine sunt catechumini & gentes, quæ nondum crediderunt. Spiritus verò sanctus ad eos solos pertinet, qui ipsius in baptismatis dono participes facti sunt. Itaque cum peccant catechumeni & pagani in filium quidem peccant, eò quod in ipsis est, quemadmodum iam dictum est, possunt tamen veniam consequi, si adepti fuerint donum regenerationis. Verùm ubi iam baptizati peccauerint, eiusmodi iniquitatem ad spiritum sanctum aiunt pertingere, propterea quòd peccauit is, qui iam erat in spiritu, eoque non remitti poenam aduersus illum peccanti. Theognostus autem addidit hæc, qui semel atque iterum terminos prætergressus est, minus feret supplicij, qui verò tertio contempserit, nullam veniam consequi potest. Primum autem & secundum terminos appellat catechesin, hoc est, initiationem de patre & filio, tertium verò, qui est in consummatione mysteriorum, ac sermone qui traditur in communicatione spiritus, idque confirmare volens adducit illud quod dictum est à seruatore discipulis: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis capere, sed cum venerit spiritus sanctus, docebit vos: post subiicit, tanquam ihs qui nòdum capere valeret perfecta, loquitur seruator, accommodans sese ad illorum imbecillitatem. Perfectis autem adest spiritus sanctus. Verùm ex his nequaquam aliquis dicere poterit, quòd doctrina spiritus excellentior sit doctrina filij, sed quòd filius sese demittat ad imbecillitatem imperfectorum. Spiritus autem signaculum est eorum qui perfecti sunt. Proinde non ideo irremissibilis & incondonabilis est blasphemia in spiritum, quòd spiritus maior sit filio, sed quòd imperfectis detur venia, ihs verò qui gustauerunt cœlestis donum, quique perfecti sunt, nulla relinquatur ad veniam excusatio, aut poenæ deprecatio. Hæc quidem illi. Ego verò ex his quæ didici, arbitror viriusque sententiam nonnulla egere probatione considerationeque, si fortè in illorum verbis lateat aliquid sensus profundioris. Manifestum est enim, quòd filius cum sit in patre, in his est in quibus est & pater. Nec abest spiritus sanctus. Individua enim est, sancta & perfecta, & beata trinitas. Præterea si cuncta per filium facta sunt, cunctaque per illum consistunt, qui possit esse extra ea quæ condidit. Quoniam autem illa non procul absunt ab eo, consequens fuerit & illum esse in omnibus, vt necesse sit, quisquis in filium peccat, aut blasphemiam dicit, eum & in patrem & in spiritum sanctum peccare. Quòd si sanctum lauacrum tantum datum esset in nomine spiritus sancti, probabiliter dicerentur baptizati peccare in solum spiritum sanctum. Verùm quoniam datur in nomine patris, filij & spiritus sancti, & hoc modo perficitur quisquis baptismum accipit, necessario consequitur, eos qui post baptismum transgrediuntur, in sanctam & inseparabilem trinitatem committere blasphemiam. Sed opera precium fuerit hoc quoque perpendere & considerare. Si dominus hæc loquutus fuisset ad eos, qui lauacrum per quod renascimur acceperant, nimirum pharisæos, quique participes fuerant facti doni spiritus sancti, erat probabilis hæc istorum sententia, veluti dicantur hæc in eos qui relapsi fuissent, & ob id peccassent in sanctum spiritum. Verùm si nec lauacrum acceperant, sed in eos potius dictum est, qui iohannis baptisma contemnebant, quomodo hos inculpauit, tanquam blasphemos in spiritum sanctum, cuius nondum erant facti participes. Neque enim dominus hæc in genere dicebat, neque post futuris poenam comminabatur, sed potius accusans pharisæos, tanquam iam

Theogno
sti opinio.

Cōfutatio

Alteræ cō
futatio.

enim

tanquam

C tanta blasphemiae factos obnoxios, loquutus est hoc dictum dominus. Porro cum pharisaei sic accusentur nondum accepto baptisinate, non poterit hoc dictum ad eos qui post lauacrum transgressi fuerint accommodari, praesertim cum eos non generaliter de peccato sed de blasphemiam accusarit. Nam hoc interest, qui peccat, legem transgreditur, qui blasphemiam dicit, aduersus ipsam deitatem impietatem committit. Itaque cum seruator illos de multis peccatis accusasset, veluti quoddam praeceptum Dei de honorandis parentibus pecuniae causa violarent, quod prophetarum monita repulissent, quod ex domo Dei fecissent domum negotiationis, nihilo secius hortabatur illos ad poenitentiam. Verum cum iisdem dicerent, quod praesidio Beelzebub eijceret daemonia, non simpliciter hoc peccatum, sed blasphemiam dicebat esse tantam, ut nec condonari culpa, nec poena remitti posset ijs qui talia fuissent ausi. Alioqui si ijs qui post lauacrum peccant veniae gratiam ademit hoc dicto, eosque manet commissorum ultio nec euitabilis, nec remissibilis, quomodo Apostolus ei quidem qui Corinthi poenitentiam egerat, decernit eandem charitatem? Galatas autem qui relapsi fuerant, parturit donec denuo formetur in eis CHRISTVS. Nam in hoc quod dicit denuo, declarat eos ante in spiritu fuisse consummatos. Cur autem Nouatum incusamus, quod tollat poenitentiam, docens, quod nullam veniam adsequantur, qui post lauacrum peccauerint, si hoc dictum est ad eos, qui post baptismum peccant? Nam illud dictum quod positum est in epistola ad Hebraeos, non excludit peccantium resipiscentiam. Verum declarat vnum esse baptisma catholicae Ecclesiae, nec iterari posse. Hebraeis enim scribebat, ac ne putarent iuxta legis consuetudinem, occasione poenitentiae, esse multas quotidie lotiones, ideo hortatur quidem ad poenitentiam, sed non esse nisi vnicam renouationem per baptismum, nec repeti posse declarat, quemadmodum & in alia dicit epistola. Vna fides, vnum baptisma. Non enim dixit: Impossibile est poenitere, sed impossibile per occasionem poenitentiae renouari quempiam est nobis. Plurimum autem interest. Nam cum poenitet homo, cessat quidem a peccando, sed habet vulnere cicatrices. Caterum qui baptizatur, veterem quidem hominem exuit, renouatur autem, ut denuo renatus, per spiritus gratiam. Haec sane perpendenti mihi, maior sese offert in hoc dicto sensus profunditas. Quapropter multis precibus prius inuocato, qui sedit super puteum, quique super mare ambulauit, domino, ad dispensationem quae pro nobis in eo facta est, reuertor, si quem forte ex hac queam sensum in hac lectione latentem adipisci. Tota quidem igitur diuina scriptura hanc dispensationem annunciat praedicatque, sed per hoc maxime quod Iohannes praedicauit, dicens: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Deinde Paulus scribens: Qui in forma Dei cum esset, non rapinam existimabat esse aequalem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, & habitu repertus ut homo, humiliauit seipsum, obediens factus usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter hoc enim cum esset Deus, factus homo. Ut Deus excitauit mortuos, cunctosque sanauit verbo, & aquam vertit in vinum. Nec enim haec erant hominis facta. Ut autem corpus gestans, sititit, fatigatus est, & passus est. Neque enim haec erant propria diuinae naturae. Et ut Deus quidem dixit: Ego in patre, & pater in me. Velut autem corpus gestans arguebat Iudaeos. Quid me quaeritis interficere, hominem qui veritatem loquutus sum vobis, quam audiui a patre? Facta sunt autem haec non separatim, iuxta rerum quae gerebantur qualitatem, ut alia essent corporis absque deitate, alia rursus deitatis absque corpore, sed coniunctim fiebant omnia, & vnus erat dominus, qui haec omnia mirabiliter sua ipsius gratia operabatur. Expuit enim humano more, & sputum habebat vim

Peccatum
et blasphemiam
quid differant.

Nouatus.

Impossibile est
renouare, quod
intelligendum.

Ad Arras
nos.

et iij diuinam

diuinam: per hoc enim effecit, vt eius oculi qui erat à natiuitate cæcus, visum A
 reciperent. Item cùm vellet ostendere se esse Deum, humana lingua declarans
 hoc dicebat: Ego & pater vnum sumus. Sola autem voluntate sanauit, tamen
 porrecta manu erexit focum Petri febricantem, & archisynagogi filiam iam
 defunctam à mortuis excitauit. Proinde hæretici quidem iuxta suam quisque
 doctrinam insanierunt, & alij nihil cernentes in seruatore nisi corporalia, nega-
 bant illud: In principio erat verbum: alij rursus, ea quæ sunt diuinæ naturæ cō-
 templantes, ignorauerunt illud: verbum caro factū est. Cæterum fidelis & apo-
 stolicus vir, sciens domini charitatem erga genus humanum, vbi videt signa
 deitatis, admiratur corpore indutum dominum: rursus considerans ea quæ sunt
 corporis propria, supra modum obstupescit, animaduertens in illis vim ope-
 rantis deitatis. Cùm autem ad hunc se modum habeat ecclesiastica fides,
 nonnulli flectentes oculos ad humana, cùm vident dominum sitientem aut fati-
 gatum aut morientem, si tantum garriant aduersus seruatorē, velut aduersus ho-
 minem, peccant quidem grauiter, possunt tamē si cito resipiscāt, ad ipsi veniā,
 cū excusare possint corporis imbecillitatē. Rursus cùm alij quidem contēplan-
 tes diuinitatis opera, dubitant de corporis natura, peccāt quidem & isti grauissi-
 mē, quod cùm videant edentem ac morientem, tamen imaginantur esse phan-
 tasma. Attamen hoc quoq; Christus facile potest ignoscere poenitentibus qd &
 isti habeant quod excusent, videlicet opera modum humanæ naturæ superan-
 tia. Verum posteaq; vtriusq; generis inscitiam cæcitatēq; supergressi, qui vi-
 debantur habere legis scientiā, quales tum erant pharisæi, in insaniam verli fue-
 rant, & ipsum verbum in corpore versans, pertinaciter abnegabant, aut etiā dei-
 tatis opera diabolo aut huius dæmonibus attribuebāt, merito pro tali impietate
 poenam habent irremissibilē. Nā & diabolus habebant pro Deo, & eū qui ve-
 rē, re ipsa Deus erat, existimabant nihilo plus in operibus posse, q̄ dæmones. B
 In hanc igitur impietatem prolapsi fuerant illius temporis iudæi, ac ludæorū pha-
 risæi. Quum enim seruator exhiberet opera patris, nam mortuos excitabat, cæ-
 cis visum donabat, claudis dabat ingrediēdi facultatem, surdis aperiebat aures,
 mutis p̄stabat vt loquerentur, declarabatq; creaturam sibi subditā esse, imperans
 vētis, & super ipsum ingrediens mare, turba quidē stupebat & glorificabat deū,
 cæterum mirabiles illi pharisæi, talia facta dicebant esse Beelzebub, nec vere-
 bantur dementes, Dei potentiam adscribere diabolo. Vnde meritō seruator
 declarabat illos committere blasphemiam, quæ nec excusari, nec remitti pos-
 set. Nam donec respicientes ad humana claudicabant animo, dicentes: Nonne
 hic est ille fabri filius, & quomodo iste nouit literas, quum non didicerit? Et
 quod facis de teipso signum: & descendat nunc de cruce, & credemus ei: ferebat
 illos, ac velut in filium hominis peccarent, dolens super illorum cæcitate, dice-
 bat: Si nouissetis & vos quæ ad pacem. Nam & magno illi Petro, quasi de homi-
 ne loquuta fuisset ostiaria, itaq; respōdisset illi Petrus, dñs flenti dedit veniā. Ve-
 rum vbi iā lapsi conciderūt, & ad maiorē deuenerunt insaniam, adeo vt Dei opera
 dicerent esse Beelzebub, non amplius tolerabat eos. Siquidem in spiritālē illi-
 us virtutem cōmittebant blasphemiam, dicentes eum qui hæc faceret, non esse
 Deum, sed Beelzebub, eoq; velut ausos non ferenda, æternis addixit supplicijs.
 Nam id audere dicere, perinde erat, ac si videntes ordinationē mundi, & circa
 hunc numinis prouidentiam, dicant creaturam à Beelzebub esse conditā, & so-
 lē Beelzebub obtēperantē oriri, & propter hūc stellas volui in cælo. Quæ admo-
 dū em hæc opera sunt Dei, ita erāt & illa patris opa. Quod si illa erāt Beelzebub,
 necessario consequitur & hæc esse Beelzebub. Et vbi iam super est illis illud: In
 principio fecit Deus cælum & terram, verum nihil habet nouū aut mirū hec il-
 lorum

Clorum infania. Quandoquidē & hōrū patres simili mente p̄diti in eremo, cū paulo exissent ex Aegypto, vitulū finxerunt, eiq; bñficia à Deo profecta accepta ferentes dicebant: Hi dñj tui Israel, q̄ reducerunt te ex terra Aegypti. Ob hāc itaq; blasphemīā, ex his q̄ tum talia fuerāt ausi protinus haud pauci, sed plurimī sublati sunt. In posterum aut̄ denunciabat illis Deus, dicens: Quocunq; die visitauero adducam sup illos p̄ctm̄ ipsorum. Nam q̄ diu & illi de panibus & aqua murmurabant, haecenus illos tolerabat Deus, quasi si qua nutrix filij sui t̄dium in nutriendo toleraret. Verū vbi iam ad maiorem deueniant infaniam, & quēadmodum canit aduersus eos spiritus, mutaerunt gloriā eius similitudine vituli comedentis gramen, hic cū essent ausi non ignoscenda. p̄ceptum acceperunt, vt ait scriptura, de fabricando vitulo quē fecit Aaron. Itaq; cū nunc quoq; similia auderent Pharisei, similit̄ à seruatore tulere sententiā, pro meritis quā ab illis & tūm receperat & nunc recipit dñs creditus esse Beelzebub, vt illos in aeternum ignis qui p̄paratus est deuoret, vnā cū ipso Beelzebub. Neq; enim iā cōparatiōnem vllā faciens inter blasphemiam in ipsum dictā & in spiritū sanctū, talia dixit: Nequaq; sed p̄ueniens docuit qd̄ omnia quā habet pater essent filij, & qd̄ ab ipso sp̄s accepturus esset, qd̄q; idē spiritus glorificaturus est & filiū, qd̄q; nequaquam spiritus daret filium, sed quod filius spiritū p̄beret discipulis, ac per hos ceteris qui in ipsum crederent. Non igitur ad eum modum loquutus est seruator, sed veluti blasphemiam in ipsum dictā, in ambos foret dictā, altera quidem minor, altera grauior, hāc locutus est dominus. Siquidem ipsi Pharisei vtramque dixerant. Nam & hominem quum viderent, impetebant illum conuictis. Vnde huic sapientia hāc: Et, quinquaginta annos nondum habes & Abraham vidisti: Et patris opera conspicientes non solum abnegabant illius diuinitatem, verum etiā loco diuinæ naturæ dicebant in eo esse Beelzebub, & huius esse opera. Propterea tanq̄ vtrac̄ in ipsum dicerētur, cū altera blasphemiam esset leuior, propter humanam imbecillitatē, altera grauior propter deitatem, ob id grauiorem pronunciauit aduersus eos vindictam non remittendam, videlicet discipulos suos obiter animans ac dicens: Si patrem familiās vocauerunt Beelzebub: seipsum dicebat esse patrem familiās, in quem ludæi tales blasphemias iacerent. Quod si ludæi dicentes in Beelzebub, nullum alium quā ipsum dominum afficiebant conuictio, perspicuum est quod dicebatur. Sin in spiritum sanctum dicta blasphemiam, in ipsum dominum dicitur, simul & totum dictum ad ipsum pertinere significabat seruator ista loquens. Ipse est enim totius mundi pater familiās. Neq; enim grauari oportet eadem, certitudinis causa, denuo dicere. Sitire, fatigari, dormire, cædi a lapis, edere hominum sunt propria, opera verò quæ fecerat dominus, non sunt hominum, verum Dei erat illa facere. Quum igitur quidam, sicut dixi prius, hāc videntes in dominum velut in hominem dicebant conuictia, leuiori supplicio damnabantur, quā hi qui Dei opera tribuebant diabolo. Tales enim nō solum sancta proijciunt canibus, verum etiā Deum comparant diabolo, & quod lumen est, dicunt esse tenebras. Hanc igitur Phariseorū blasphemiam non esse remittendam Marcus addidit, dicens: Quicunq; verò blasphemiam dixerit aduersus spiritum sanctum, non habet remissionē, sed reus est aeterni delicti, q̄niam dicebant: Spiritum immundū habet. Et ille q̄ cæcus fuerat à natiuitate visu recepto testificabatur. A seculo nō est auditum. qd̄ aliquis aperuit oculos cæci nati: nisi hic esset à Deo, non posset facere quicq;. Ac turbæ mirantes super his quæ fiebant à dño, dicebant: Hæc verba nō sunt habentis demōnium. Num demōnium potest aperire oculos cecorum? Ceterum pharisei q̄ putabantur imbuti lege, qui dilatabant fimbrias, qui sese venditabāt tanq̄ plus aliqd̄ scirēt ceteris, ne sic quidem erubescerāt, sed iuxta id

quod scriptum est: Infelices immolabant dæmonio, & non Deo, dicentes dominum habere dæmonium, Deiq; opera esse dæmoniorū. Hoc aut illis accidit non ob aliud, nisi tantum vt negarēt eum qui hæc condidit Deum esse, Deiq; filium. Etenim si esus & corporis aspectus demonstrabat eum esse hominem, cur non & ex operibus perspiciebant illum esse in patre, & patrem in illo? Verūm, nolabant perspicere. Sed illi potius habebant Beelzebub in ipsis loquentem, vt ex humanis quidē eum tantū hominē esse putarent, ex operibus aut quæ erāt Dei propria, non similiter illum Deum esse profiterētur, sed pro illo Beelzebub qui in ipsis erat facerent Deum, vt cum illo deinceps æterno cruciarentur incendio. Quin & ipsa lectionis obseruatio videtur mihi tale quiddā significare, demonstrans vtrunq; blasphemiam ad eundē dominum peruenisse, eoq; cum de seipso loqueret & filiū hominis dixisset & spm̄, vt ex illo quidē ostenderet sese corporeum esse, ex spiritu vero spiritalē suā & intelligibilē, verissima mōq; deitatem declararet. Nam posse consequi veniam, retulit ad filiū hominis, vt significaret corporeā ipsius naturā. Cæterū blasphemiam aduersus spiritū non remittendam, declarauit ad spiritum pertinere, vt verbis distinguens spiritū ab hac corporea natura, suam ostēderet deitatem. Hanc aut sermonis formam etiam in Ioannis Euangelio perspexi, vbi quum de corporis cibo differēs, videret eo sermone multos offensos, ait dominus: Hoc vos scādalizat, si igitur videritis filium hominis ascendentē vbi erat prius: Spiritus est qui viuificat, caro nō prodest quicquam, verba quæ ego locutus sum vobis spiritus sunt & vita. Et hīc siquidē vtrunq; de se prædicauit, carnē & spiritum, ac spiritū à carne distinxit, vt non tantum quod videbatur, sed hoc etiā quod in illo erat inuisibile credentes discerent, qd ea quæ quæ loquebat non essent carnalia, sed spiritalia. Quot enim hominibus suffecisset corpus ad esum, vt hoc totius mundi fieret alimētum; sed hac de causa meminit ascēsus in cœlum filij hominis, vt corporalem cogitationem ab eis auelleret, & post hac discerēt carnem de qua fuerat loquutus, cibum ē supernis cœlestem & spiritalē alimōniā ab ipso dari. Quæ enim dixi vobis, inquit, spiritus sunt & vita. Quod idem valet ac si diceret. Quod quidem ostēditur oculis ac datur, pro mundo dabitur alimōnia, vt spiritaliter hæc in vnoquoq; distribuatur, fiatq; om̄ibus conseruatoriū ad resurrectionē æternæ vitæ. Sic & Samaritanā dominus abstrahēs à rebus sensibilibus, spiritum appellauit Deū, ne postea corporaliter sed spiritaliter cogitaret de Deo. Sic & propheta contemplans verbum carnem factum dixit: Spiritus faciei nostræ, Christus dominus, ne quis ex eò qd oculis patebat putaret dominum nihil aliud esse q̄ hominem sed audiēs spiritū, cognosceret Deū esse in corpore. Ergo iam vtrunq; perspicuū esse poterit, qm̄ qui dñm considerat de seipso loquentē, si tantū ea spectet q̄ sunt corporis, nō credens aut dicat: Vnde huic sapientia hæc, peccat quidē, ac tanquam in filium Dei dicit blasphemiam. Cæterū, si videat illius opera, quæ fiebāt per spiritū sanctū, dicatq; eum qui illa faceret nō esse Deū, neq; ipsum filium Dei, sed ea tribuat Beelzebub, manifestam admittet blasphemiam, negās illius diuinam naturā. Etenim cum in Euāgelico sermone, sicuti crebro dictū est, dicit se filium hominis, demonstrat naturā suā carnalē ac humanā. Vbi verò spiritū nominat, hoc agit, vt declaret ipsius esse sanctū spiritū, in q̄ omnia faciebat. Vñ cum opa faceret dicebat: Si mihi nō creditis, vel opibus credite, vti cognoscatis qd ego in patre, & pater in me. Porro cū esset corporaliter immolaturus seipm̄ pro nobis, hac ipsa de causa profectus Hierosolymā, dicebat discipulis suis: Dormite & requiescite, ecce appropinquat hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorū. Nā opera quidē efficiebat, vt Deus verus esse crederetur, sed mors declarabat ipsum verē gestare corpus, eoq; congruenter eum qui tradebatur appellabat filiū hominis.

Christus
spiritus.

Eucharistia.

Nam

C Nam verbum immortale est, & intangibile, & ipsum est vita eterna. Verum ne
 ijs quidem crediderunt Iudaei, ac ne ea quidem ex his quae populus aperiebat, ocu-
 lis videre voluerunt. Unde rursus placide redarguit illos dominus, dicens: Si pre-
 sidio Beelzebub ego eicio daemonia, filij vestri cuius presidio eijciunt? Ideo i-
 psi erunt iudices vestri. Quod si spiritu Dei eicio daemonia, nimirum pervenit
 ad vos regnum Dei. Et hoc loco dixit in spiritu Dei, non quod minor esset spiri-
 tu, aut quod spiritus ea operaretur in ipso, sed ut rursus declararet, quod quum
 esset verbum Dei, ipse per spiritum operaretur omnia, simulq; doceret audien-
 tes, quod quatenus opera spiritus ad Beelzebub referabant dementes, simul &
 ex impuro spiritu dicerent haec proficisci. Qua fronte igitur quum haec audeat
 Iudaei, postea valent accusare gentes, eo quod sibi fingunt simulacra, hisq; nome-
 Deo tribuerunt. Par enim est horum infania illorum infanie: Et fortassis horum
 scelera sunt illorum ausis maiora, propterea quod cum super hoc legem accepis-
 sent, tamen per legis transgressionem Deum affectere contumelia. Quid autem
 faciant qui tales blasphemias committunt, quum legerint Prophetam Esaiam,
 audierintq; signa adventus Christi haec esse, caecis redditum visum, claudis in-
 gressum, mutis loquelam, mortuorum resurrectionem, leproforum curationem,
 surdis patefactas aures: Nam horum etiam operum quem tandem volunt esse
 autorem: Etenim si dixerint Deum, se ipsos coarguent admisisse impietatis in do-
 minum. Nam quae propheta praevidens dixit futura haec ipse dominus adveni-
 ens fecit. Quod si praecipiti occupati audacia, non veriti fuerint dicere, quod illa
 quoq; presidio Beelzebub facta sunt, metuo ne paulatim proficientes in impie-
 tate, ubi legerint quis dedit os homini, quis fecit surdastrum ac mutum, viden-
 tem accacum, aliaq; his similia, rursus insanientes dicant has quoque voces esse
 Beelzebub. Nam cui tribuunt donum reddendi visum, huic & non videndi causam
 ascribant oportet. Nam prophetae sermo declaravit utrunq; ab eodem fieri. Pro-
 prius autem hoc dicentes tandem sentient & humani generis conditorem esse Be-
 elzebub. Siquidem eius qui condidit, est habere potestatem eorum quae condi-
 ta sunt. Quum Moses dixerit: In principio fecit Deus coelum & terram: & ad i-
 maginem Dei fecit Deus hominem. Etiam Daniel libere loquatur Dario: Non
 venero idola manufacta, sed Deum viventem, qui condidit coelum & terram,
 cuiq; dominium habet omnis carnis, nisi rursus versa sententia dixerint, caecita-
 tem, claudicationem aliaq; corporum vitia a conditoris correptione proficisci. Ca-
 terum horum curationem, & in eos qui affliguntur bonificentiam, opus esse Beel-
 zebub. Verum haec excuter eleuitatis est. Nam istiusmodi stultoquentia cum
 impietate coniuncta est, dementiura est. & plus q; mente captorum, eo quod non sal-
 tem potiora per comparationem tribuunt Deo, sed Beelzebub ascribunt infani. Non
 enim istis cura est si corrumpant diuinarum scripturarum dogmata, tantum ut ne-
 gent Christi adventum. Verum alterum erat impijs faciendum, ut aut ex corpo-
 ralibus non despicerent dominum ut hominem, aut ex operibus nimirum, con-
 fiterentur illum verum Deum, sed omnia praepostere faciebant, cum hominem
 cernerent, ut homini conuertiabantur, rursus diuina conspicientes opera, nega-
 bant deitatem, & confugiebant ad diabolum, existimantes cum talibus ausisse
 posse effugere, ne ab ipso verbo cui fecerant contumeliam condemnarentur. At
 magi quidem incantatores ac venefici Pharaonis, tametsi multa tentarant, ta-
 men videntes prodigia, quae per Moysen fiebant, submiserunt sese, tergaque dede-
 runt dicentes, digitum esse Dei qui ista faceret: Pharisei vero & scribae quum
 toram Dei manum viderent operantem, cernerentque tum plura, tum maiora
 quam viderant illi, quae per Christum seruatorem fiebant, ea dicebant a Beelze-
 bub fieri, quem magi quoq; tametsi peculiariter erat ipsorum Deus Beelzebub ta-
 men

auti
 scribitur
 .auti

Arrius
blasphemas.

men confitebatur eum, ne minimum quidem illorum facere posse. Quis igitur Afermo, istorum insignem insaniam, verbis possit assequi: aut quis (vt inquit Propheta) queat aliquid cum eorum iniquitatibus conferre? Nam prae sese & iustos reddiderunt Sodomitas, vicerunt gentium ignorantiam, & magorum Pharaonis vecordiam superant, neq; cum vllis conferri possunt, nisi cum ijs qui cum Arrio insaniunt, quod vtriq; in eandem insaniam inciderint. Nam ludæi cum videant opera Dei per filium, tribuebant ea Beelzebub, Arriani verò cum eadem videant opera, creaturis annumerant dñm ea facientē, dicentes illum esse, ex non extantibus, nec fuisse priusquam fieret. Ac Pharisei quidem cum viderent dominum in corpore murmurabant dicentes: Cur tu cum homo sis, facis teipsum Deum: Hi verò cum Christo belligerantes, cum vident illum patientem ac dormientem, blasphemijs impetunt, dicentes: Qui ista patitur non potest esse verus Deus, nec filius eiusdē cum patre naturæ. In summa, si quis velit vtrorumq; peruersam intelligentiam inter sese collatam expendere, comperiet, vt dixi, illos simul in profundum marinæ dementiæ prolapsos esse, ideòq; tum his, tum illis vltionem fore non remittendam, pronunciauit dominus dicens: Qui verò dixerit aduersus spiritum sanctum, non remitteretur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. Idq; iure, meritoq;. Quam enim implorans inuenire poterit propitiationem qui negat filium, aut quā vitam, quam vere requirere expectabit, qui repulerit eū, qui dicit: Ego sum vita. Et venite ad me oēs qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: Ergo cū hi hoc modo det pœnas, pspicuum esse debet, qd ij qui conseruant pietatem aduersus Christum, vtramq; naturam illius adorantes, & eā que est secundū carnē, & eam q̄ est secundum spiritū, nec ignorātes illū esse filiū Dei, neq; negantes filium hominis esse factum, verum credentes quod in principio erat verbum, & verbum caro factum est, regnaturi sunt in æternum in cœlis, iuxta sancta promissa eiusdem domini & seruatoris nostri dicentis: Abibunt illi quidem in cruciatum æternum, iusti verò in vitam æternam, Hæc tibi breuiter ex his quæ didici scripsi, tu verò non vt absolutam doctrinam, sed tantum, vt occasionem à me datam accipe. Iam quod superest tibi sensum exactissimum, tum ex Euangelij verbis, tum ex Psalmis decerpens, collige veritatis manipulos, vt te quoq; istos portante, loquantur qui dicunt: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos, in Christo Iesu domino nostro, cui cum patre sanctoq; spiritu, gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI

ni, de eo quod scriptum est: Buntēs in vicum qui contra vos est.

Liber.

VI ea quæ super terram sunt sapiebant, Dei præceptum negligebant, & in huius vitæ facultatibus laborabant; hi priusquam eis contingeret inuenire bona, in ignorantia versabantur. Arbitror enim & sapientissimum illum Salomonem hac de causa dicere: Tempus est quærendi, & tempus est perdendi. Peccasti, quiesce. Nam & quondam versans in ignorantia, perniciem accersisti animæ tuæ, tamen nunc tempus est vt quæramus eam. Quemadmodū & dominus noster in Euangelij

C gelijs docet, dicens: Quærite, & inuenietis. Quando autem inueniemus eam, nisi nunc: posteaq̄ dominus adueniēs, soluit nos à diaboli vinculis. Sicut & beatus Apostolus docet, dicens: Ecce nūc tēpus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Adest igitur tempus, amittendi peccatum, q̄d nobis offundebat tñ bras. Tēpus inuitat ad quærendū quod aberrarat, vt soluamur à vinculis. Venit em̄ ille q̄ vinc̄tos soluit, qui erigit elisos: venit, qui prædicat remissionem captiuis, ac cæcis reducem visum. Tunc enim saliet vt ceruus, is qui claudus erat, & explanata erit lingua balborum. Quanquam & alioqui, adijciamus animum ad id quod dictū est. Excitat enim nos ad desiderium Salomonis dictum, cum ait: Tempus quæredī, & tempus amittendi. Postq̄ enim multo iam tempore aberrarat genus humanum, diaboliq; versutia perditū erat, accidit tēpus q̄rendi illud, atq; à captiuitate euocandi, eq; vinculis liberandi. Oportebat enim nos quærere discereq; quod litera quidem occidit, spiritus autem viuificat. Hoc igitur perfectō, tempus erat amittēdi simul in litera sitam vmbra, propterea quod vsq; ad tempus correctionis illa fuerant imposita. Verūm simul atq; apparuit quod erat perfectum, antiqua tū est id quod erat ex parte. Quum enim essem paruulus, loquebar vt paruulus, cum verò factus sum vir, irrita feci quæ erant paruuli. Nimirum ipse seruator dicit: Qui inuenit animam suam, perdet eam, & qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam, hoc est, qui quæserit animam suam, & inuenierit eam in peccatis, festinet illam perdere, nec sinat illam in malitia demorari, vt opportunitate data, denuo quæsitam inueniat in virtute. Quisquis em̄ extra supplicium voluerit animam suam inuenire, in præsentī perdet eam, vt Christum lucrificat. Quid aut̄ sit hic animam perdere, docet seruator, non vt exitiū animabus nostris accersamus, sed vt in tempore martyrii, cum est testimoniū perhibēdum Christo, non parcamus, non possessionibus, non liberis, non parētibus, non corpori, postremò, ne ipsi quidem anime, sed tradamus nos ipsos vsq; ad mortem, vt quemadmodum dicebam, inueniamus animam nostram in regno cœlorum. Nam ita docet seruator, dicens: Qui amat patrem aut matrē plus quàm me, non est me dignus: Si quis igitur vult inuenire animam suam, perdet eam in hoc tēpore. Perdenda est igitur in nobis malitia, vt quæsitam virtutem inueniamus. Nam nisi quis desistat ab iracundia, quomodo mansuetudinis habebit curam? Nisi quis profligarit à sese debellatā scortationē, quō profitetur pudicitiam? Primum enim oportet nos amittere, studiū & amorem oēm pecuniæ, & idololatriam, atq; ita demū quærere paupertatem & religionē. Quæsiui enim, inquit, quē diligebat anima mea, quæsiui eum, & inueni eum, & induxi eum in domo matris meæ, & in conclauē eius quæ concepit me. Nam his verbis designatur Christus, qui propter peccata nostra descendit è cœlo, conceptus ac natus est, & in præsepe reclinatus, donec seruaret hominū genus. Hic siquidem parcens nobis, nūc q; mittit suos discipulos in vicū, qui erat ex aduerso, dicēs ad illos: Euntēs in vicū qui contra vos est, inuenietis pullum alligatum, soluite & adducite ad me. Eunt apostoli, soluunt pullum, sicut præceperat dominus. Cæterum maiorum est virorum soluere pullum charissimi, maiorum inquam, non statura corporis, sed maiorum fide & charitate ac iustitia, maiorum prudentia, fortitudine ac virtute. Qualis prædicatur fuisse Moses, veluti cum de illo dicit Apostolus: Fide Moses grandis factus, recusauit dici filius filie Pharaonis. Quin & Isaac proficiens magnus factus est. Nam eorū qui hoc pacto magni sunt, est soluere pullū hunc. Atq; vtinam & ipse tantus essem, vt valeam hunc pullum à vinculis soluere, quando quidem nemo nostrum est, qui nō sit alligatus peccatorum vinculis, teste scriptura, quæ dicit: quod quisque suorum peccatorum funibus stringitur. Optemus igitur, vt ad nos quoq; mittat Iesus discipulos suos, q̄ soluant à vinculis quibus

Perdere animā q̄d sit.

Auaritia idololatria.

Hebr. 11

Dei præcepto
is laborantibus
sa, in ignorant
mum illum dō
uerendi & re
& quocumq; v
imære, ut
as nollet in f

AR
DR

AND

e posse. Quia igitur
quis vult inuenire
m præ se habet. Si
magorum. Pater
cum ipse qui cum
m ludicium vider
rerō cum eadem
illom esse, ex
cum videret do
lis, facit respic
pientem ac do
noscit esse veru
m. Quomodo per
riet, ut dicitur, lo
um his, tum illi
Qui verò dicitur
do, nec in futur
pitiacionem qu
ulerit eū, qui d
stis, & ego reu
qdj qui conser
antes, & ea que
lia esse filii Dei
ad in principio
nam in cœlis se
nis: Abibant
fac tibi breuiter
sed tunc, vt
est illi, tum
manipulos, vt
niant cum ex
o, qui cum pater

quibus alligamur omnes. Nam alius nostrum vincit avaritia, alius irretitus A
 scortatione, alius temulentia colligatus est, alius captus tenetur ab inanis gloria
 siti, hic rursus fraudat, ille rapit rem proximi ac pauperis, alius usura super usu
 ram accipit, denique omnes a grotamus inopia iustitiae, omnes opus habemus cu
 ratione seruatoris. Opus inquam habemus illo, ut ad nos quoque mittat discipu
 los suos, qui nos soluant a diaboli vinculis. Sic enim ait discipulis suis: Ite in vicum
 qui ex aduerso est, inuenietis pullum alligatum, soluete eum, & adducite mihi.
 Ceterum quum audis vicum qui ex aduerso est, terrestrem locum intellige. Nam
 ipsa ciuitas est loci caelestis, quemadmodum scribit & beatus Apostolus: Non
 habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus, cuius opifex & con
 ditor Deus. Ac rursus idem ait: Sed accessistis ad montem Sion, ac ciuitatem Dei
 viuientis Hierusalem caelestem, & ad multa angelorum milia congregata. Tales
 autem fuerunt omnes sancti, quotquot iuxta Paulum eo proficiscentes, hanc ex
 petunt ciuitatem. Audi ipsum dicentem: Nam si illius fuissent memores, unde
 eiectione fuerant, habuissent utique tempus redeundi. Nunc autem meliorem expe
 tunt ciuitatem, hoc est, caelestem. Tales erant sancti apostoli ac discipuli domini,
 qui cum Petro dicunt: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Mittun
 tur igitur, ut pullum de quo dictum est, soluant. Nam seruatoris nostri aduentus
 & humanitas, reuocauit nos ex vico, qui erat ex aduerso, in suam ciuitatem cae
 lestem, supernam Hierosolymam. Opinor enim quod propter Adae inobedien
 tiam, eiectione fuimus a paradiso, & in vicum qui erat ex aduerso translati. Expul
 sit, inquit, Deus Adam, ac transtulit eum in locum qui erat ex aduerso paradisi vo
 luptatis. Hunc igitur in vicum qui est ex aduerso, mittit Iesus discipulos suos, ut
 soluant, de quo dictum est, pullum. Ac vide num forte ob hominem eiectionem
 in locum, qui erat a regione paradisi, discipuli mittantur a Iesu in vicum a regio
 ne situm, ut soluerent pullum. Siquidem ideo venerat seruator, relictis nonagin
 ta nouem ouibus quae non aberrant, ut profectus quaereret erraticam. Et hac
 inuenta gaudet super illam, simulque cum illa gaudent angeli super vno peccato
 re poenitentiam agente. Sed querendum est, an ob solum pulli ministerium, mis
 si fuerint discipuli in vicum qui erat ex aduerso: Noui siquidem quod ante apo
 stolos virtutes inuisibiles ministrarunt Iesu. Prorsus igitur & ipsas virtutes ab ip
 so doctas, dominus emisit vna cum Petro, in vicum qui erat ex aduerso, ut sol
 uerent pullum. Audi Euangelistam de domino loquentem: Et ecce, inquit, an
 geli veniebant & ministrabant ei. Ceterum de humana natura Dauid clamat,
 dicens: Panem angelorum comedit homo, panem caeli dedit eis. Ne quis igitur
 in corpore versans, & in hanc vitam attractus, existimet sese in ciuitate esse. Nec
 enim potest, qui ea quae sunt carnis sapit, in hac magna reperiri ciuitate, sed talis
 adhuc in vico versatur. Siquidem prudentia carnis inimica est aduersus Deum.
 Proinde scire debet, quisquis vicum inhabitat, non administrat negocia rationis
 arbitrio, non militat mente, non imperat sibi ipsi. Sunt haec enim magna illius ci
 uitatis propria. Quum enim virtute rem publicam administrauerit, tum & cum
 sobrietate militabit, cum sapientia consultabit, cum continentia imperabit, tunc
 sanctorum imitator erit. Siquidem sancti non habent hic manentem ciuitatem,
 sed ut antea dictum est, futuram inquirunt, cuius opifex & conditor Deus. Audi
 siquidem Apostolum dicentem: Super terram ambulantes, in caelis conuersatio
 nem habemus. Et, nostra verò conuersatio in caelis est charissimi. Significat enim
 sanctus Paulus per hoc quod dicit, super terram ambulantes, profectum qui ac
 cedit his, qui post hanc vitam in caelis versaturi sunt. Profecti itaque discipuli, sol
 uerunt pullum hunc: quandoquidem & discipuli possunt facere ea quae a prae
 ptore dicuntur. Multi namque qui videntur esse Iesu discipuli, non quemadmodum
 ab

Discipu
 lus potens
 intra iussa
 domini.

C ab ipso dicuntur, ita faciunt. Quin potius insidiantur ipsi præceptor, quemadmodum ille ter intelix & proditor ludas. Qualis autem est pullus iste dilecti, ut non vnum habeat dominum, sed ut multos: Dicebant enim ad discipulos domini pulli: Cur soluitis pullum? Videlicet si sensibilis fuisset pullus iste, an non suffecisset vnum dominum illi assidere? Nunc vero multi sunt illius domini, iuxta Evangelium: Dicebant enim, inquit, domini eius ad discipulos: Quare soluitis pullum? Fortassis enim dicet ad illos: Nonne videtis quam multi illi assidemus? quomodo alligatus est: quomodo habemus illum deditum? Cur distrahitis à nobis quæstum nostrum? Cur soluitis expectationem nostram? Adhuc iste nobis reliquus est, et ab hoc vultis nos depellere? Si hic solutus fuerit à vinculis, nos pro illo alligamur. Metuebant itaque scelerati dæmones, cumque viderent solui pullum, turbabantur intra sese aduersariæ potestates, quæ nos captiuos tenebant. Verum, ubi aduenit dominus noster Iesus Christus, illiusque aduentum cognouerunt, terrore perculsi sunt, posteaquam audierant illum discipulis dicentem: Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & supra omnem virtutem inimici: territi sunt quum audissent: te docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: metuebant ne iste esset ille qui tenebras illuminat. Audierant enim Prophetam dicentem: Galilæa gentium populus sedens in tenebris vidit lucem magnam. Omnes itaque pullo inhiabant, omnes illum circumsidebant, nullus ab eo discedebat. Talis est iste pullus, ut omnes illius domini seruent eum. Num si corporeus erat pullus iste, multi domini eius circumsidebant illum, & a sellis sensibilis multorum dominorum fuisset possessio: Et quot quot illum possidebant, assidebant illi. Nullus illorum gerebat negocia, nullus illorum in foro versatur, aliud quod agant non habent, sed omnes illi pariter circa pullum vacabant. Aut a sellis sensibilis in biuio excipitur: ita biuio non habet, præsepe non habet, in forū non descendit, sed pullus sensibilis in biuio excipitur, & omnes eius domini illi assident obseruantes eum. Hæc cum dico nequaquam tollo historiam, nec enim tollimus literam propter spiritum, sed seruamus spiritus vim per literam, verè a sellis sensibili dominus insedit, ex Bethania ingrediens Hierosolymam. Sic enim Zacharias vaticinatur, dicens: Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus veniet tibi mansuetus super asinam & pullum filium subiugalium. Itaque cum historia verum dicat, quero res in ea defossas, quero repositum nobis thesaurum, quero spiritus vim. Non enim nudæ historiæ attendimus. Iudæorum enim ista demerita est, videlicet ipse quæ dominus noster Iesus Christus coarguens illorum demerita ait: Scrutamini scripturas, quoniam in illis putatis vos vitam æternam habere. Verum, Iudæi nuda litera fame mortui erant. Nos itaque fratres scientes quod litera quidē occidit, spiritus autem viuificat, non solum adhæreamus historiæ scripturarum, neque more Iudæorum simplici nudæque literæ attendamus, sed quemadmodum scriptum est, scrutari scripturas debemus, ut hoc pacto testimonium ex his de Iesu comprehendere possimus. Ridebunt enim & gentes aduersum nos dicentes: Deus Christianorum, quæ vocat Christus a sellis insedit. Neque nos dubitamus, neque negamus illius iuxta carnem aduentum. Propter hoc enim corporaliter aduenit, ut id quod perierat quæsitum inueniret, & quod aberrarat, conuerteret. Sic enim per Prophetam clamat, dicens: Conuertimini filij reuertentes, & ego sanabo contritiones vestras. Sūt igitur in scripturis diuinis, res quæ significantur. Charissimi magna quædam res est iste pullus, qui & alicubi dicitur filius iunior. Siquidem pullus asinus est iuuenulus. Et nos igitur sumus ille pullus. Quod si dicimus nos, tota natura humana significatur. Homine quæ antehac captiuum ceperat dominus, hunc ad alligant vinculis insolubilibus, & illorum vnusquisque vincula vinculis addebat, vehementerque illum ne posset elabi constrinxerant: & quemadmodum reor etiam

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

pedes illius alligabant, non sinentes illum transire ad meliora. Ceterum hominum amator Dei filius, qui propter hoc accurrerat, mandat discipulis suis, dicens ad eos: Ite in vicum qui ex aduerso est, inuenietis pullum alligatum, soluite & adducite mihi. Multa itaque bona nobis praestitit dominus dilecti. Non solum enim vincula nostrorum peccatorum soluit, verum etiam nobis potestatem dedit calcandi serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici. Erat enim diabolus & huius mundi rectores harum tenebrarum, qui ceperant nos captiuos, ac vinculis insolubilibus alligabant, proficere non permittebant, neque sinebant ingredi via bona, ac ne sic quidem nobis parcebant, verum etiam cum haberent alligatos, tamen circumsidebant crudeles ac feroces domini. Ceterum dominus ac seruator noster Iesus Christus qui accurrat, ut predicaret captiuis remissionem, & caecis reducem visum, videlicet mittit discipulos suos, soluunt pullum, mox ubi soluisent etiam praesepe illi edificant & pasqua preparant. Sic enim Propheta cupiens hoc demonstrare, dicit: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in locum herbae ibi me collocavit. Super aquas retocillationis educauit, animam meam conuertit. Et rursum: Qui facit exoriri gramen iumentis & herbam seruituti hominum. Itaque conuersi posthac meliori sensu praediti simus, & agnoscamus beneficij autorem, bonaque ab illo nobis donata prompte excipiamus. Sic enim gratias agentes possumus dicere cum Dauid: Praeparasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Tale enim est & illud: Cognouit beas possessorem suum, & asinus praesepe domini sui. Ac fortassis propter hunc pullum Iesus reclinatur in praesepe. An enim locum non habebat Ioseph, cum esset vir nobilis, homo ducens originem ex genere regio, cum dicatur filius Dauid, & locum non habebat nisi diuersorium: Non suppetebat alius locus, videlicet res erant diuinae, quae dispensabantur: nimirum & tunc denuo aduersarius noster diabolus cum videret res humano generi bene succedere, suo more inuidebat. Credens enim unquamempiam esse vulgo esse dominum, subornat Herodem ut quaereret natum verum regem, ut eum perderet. Siquidem proprium est scelestissimi illius pessimi que perdere & occidere: Contra Iesu proprium est seruare & lucrifacere. Parcit enim suis creaturis: quandoquidem omnia per ipsum facta sunt. Proinde quaramus verum regem dominum nostrum Iesum Christum, excutiamus nos ipsos an soluta sint nostra vincula: & si soluti sumus, proficiamus in melius: quod si nondum soluta sunt tua vincula, trade te ipsum discipulis Iesu, adsunt enim qui soluant vos, potestate hac a seruatore accepta: quoniam quicquid ligaueritis super terram, erit ligatum in caelis, quicquid solueritis super terram erit solutum in caelis. Ac rursum: Quorumcumque remiseritis peccata, remittuntur eis. Beati igitur quorum remissa sunt peccata, & quorum tecte sunt iniquitates. Dicebant itaque domini pulli ad discipulos. Cur soluitis pullum: Illi vero respondentes dicebant, quia dominus eius operam desiderat. Vides discipulorum sapiens responsum. Cum enim audissent falli domini pulli, quod is qui re ipsa verus dominus erat, operam eius desideraret, nullum retulere responsum, sed terga dederunt, non amplius audentes contradicere. Protinus igitur festinant ad principem suum diabolum, renunciant illi quae acciderant. Ac vide illic conciliium & conpirationem aduersus dominum. Conglomeratur illic tota vis aduersaria, & fit congregatio malignantium, ut impleretur quod dictum est a Propheta: Astiterunt reges terre & principes congregati sunt in idem, aduersus dominum & aduersus Christum eius. Dicunt enim ad diabolum scelesti demones: Quid facimus: pullus solutus est, abiit ad dominum suum, non amplius tibi subiectus est, non amplius illi dominaris: Cogitabat deinde pavidus diabolus quae facturus esset Iesu. Tunc congregantur scribae & Pharisei in atrium eius quae dicitur Caiapha, & concilium inierunt aduersus Iesum, ut eum perderent. Ignorabant enim

Soluendi potestas.

DE LAVD
...medices, pose
...nobis in cae
...soluit in
...vinculis dicit
...liberati e
...funt, glori
...contremur.
...Christo les

D. A
CHIE

...in Plim
...discipul
...sele com
...in impiet
...apud iu
...quar
...qui no
...Beati
...decos
...gentes, s
...quante
...mult
...me
...visg
...nomiam
...tibi
...num c
...fentis, &
...Er. xx
...it
...aliquis
...& co
...grate
...aliqu

Cenim infelices, quod huius mors nobis immortalitatem largiretur, & huius de-
scensus, nobis in cœlum ascensum pararet. Surrexit enim dominus, triduanus ex
mortuis, spoliavit inferos hoste conculcato, morte destructa, peccati quo tene-
bamur vinculis disruptis, & compeditos liberauit, dicens; Surgite eamus hinc,
Proinde liberati è seruitute diaboli, agnoscamus eum vnde nobis hæc beneficia
profecta sunt, glorificemus patrem & filium & sanctum spiritum; Vnam deita-
tem confiteamur. Sic enim versantes regnum cœlorum hæreditate possidebi-
mus in Christo Iesu dño nostro, cui gloria & imperiũ in secula seculorũ, Amẽ.

D. ATHANASII AR- CHIEPISCOPI ALEXANDRI.

ni, de laudibus Psalmorum.

Liber.

Mnis quidem scriptura diuina magistra est, & virtutis & ve-
ræ fidei, sed liber Psalmorũ habet etiã qdam modo imagi-
nem status animarum. Vt enim qui adit regem, prius ipse
habitum verbaq; componit, ne forte imperitus habeatur.

Sic diuinus hic liber currẽtes ad virtutem, & eos qui vitam
saluatoris in corpore cognoscere gestiunt, admonet prius
per lectionem motionum omnium, quibus anima afficitur,
deinde varijs format instruitq; sermonibus. Potest, igitur

D vnusquisq; in Psalmis motum statumq; animæ suæ deprehendere, atq; ita figu-
ram quisq; disciplinamque suam, quibusque verbis placere Deo possit. Equi-
bus verbis sese corrigere valeat, & Deo agere gratias. Ne si præterquã fas est di-
cat, incidat in impietatẽ. Non solum enim de operibus, sed de omni ocioso ver-
bo reddenda apud iudicem ratio est. Si igitur beatum aliquem dicere velis, ha-
bes quomodo & quam obrem, & quem dicas, in psalmis.

I. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. xxxij. Beati quorum remis-
sæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. xl. Beatus qui intelligit super e-
genum & pauperem. cxj. Beatus vir qui timet dominum, in mandatis eius vo-
let nimis. cxxvij. Beati omnes qui timent dominum.

Si conqueri Iudæos contra saluatorem vides, habes Psalmum secundum: Qua-
re fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania.

Si te tui persequuntur, & multi insurgunt aduersum te, tertium Psalmum di-
cas; Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me.

Si autem ad hunc modum tribulatus inuocasti dominum, & quoniam exau-
diuit te, & ei agere vis gratias, canito quartum: Quum inuocarem exaudiuit, &
cxliij. Dilexi, quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ.

Si vides insidias tibi à malignantibus fieri, et auribus percipi cupis orationem
tuam, canito Psalmum quintum: Verba mea auribus percipe domine.

Si minas Dei sentis, & inde territum te vides, dicere potes Psalmum sextum;
Dñe in furore. Et, xxxvij. Dñe ne in furore. Quoniã sagittæ tuæ infixæ sunt.

Si autem consilium ineunt aliqui contra te, quemadmodum Achitophel con-
tra David, & hoc aliquis tibi nunciat, cane septimum Psalmum: Domine Deus
meus in te speravi, & confide in Deo, qui liberabit te.

Cernēs autem gratiam saluatoris circumquaq; diffusam, & restitutũ saluti ge-
nus humanum, si alloqui dominũ vis, cane octauum: Domine dominus noster,

v ij quam

quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra.

Rursus si canere vis pro torcularibus, Deo gratias agens, habes octauum Domine dominus noster. Et, lxxx. Exultate Deo adiutori nostro.

Si coerceri inimicum vis, & creaturam saluari, non confidens in teipso, sed in Dei filio, dic nonum Psalmum: Confitebor tibi domine in toto corde meo.

Si quis te metu afficere velit, tu confidens in domino, cane decimum Psalmum: In domino confido.

Si multorum superbiam & malitiam vides abundare, ita vt nihil sit inter homines sanctum, confuge tu ad dñm, & dic vndecimum Psalmum: Saluum me fac domine. Si diutius perseuerent aduersariorum insidiam, ne teipsum negligas, quasi tui dominus sit oblitus, sed inuoca dominum, canens vigesimum sextum Psalmum: Dominus illuminatio mea, & salus mea.

Si quos audis blasphemantes contra prouidentiam, ne sis tu quidem particeps impietatis eorum, sed ad Deum confugiens, dic Psalmum xiiij. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Si scire vis qualis est regni cœlorum ciuis, cane decimum quartum Psalmum: Domine quis habitabit in tabernaculo.

Si tibi oratione opus est propter resistentes tibi, & circumdantes animam tuam, cane decimum sextum Psalmum: Exaudi domine iustitiam meam. Et, lxxxv. Inclina domine aurem tuam. Et, lxxxviiij. Misericordias domini in æternum cœtabo. Et, cxl. Domine clamaui ad te, exaudi me.

Si scire vis qualiter Moses orabat, habes Psalmum octogesimum nonum: Domine refugium factus es nobis.

Si euasisti ab inimicis, & liberatus es à persequentibus te, cane tu quoque decimum septimum: Diligam te domine fortitudo mea.

Si miraris ordinem rerum creaturarum, & diuinæ prouidentię gratiam, cane Psalmum decimum octauum: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Et Psalmus vigesimus septimus: Ad te domine clamabo.

Si tribulatos vides, consolare eos, & pro eis orans, dic verba Psalmi decimo noni: Exaudiat te dominus in die tribulationis.

Si te custodiri à domino vides, & prospere agere, gaudens cane Psalmum vigesimum secundum: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascue ibi me collocauit.

Si contra te irruunt inimici, eleua animam ad Deum, & dic Psalmum vigesimum quartum: Ad te domine leuaui animam meam. Frustra eos inique agentes videbis.

Si perseuerauerint inimici, & sanguinolentis manibus abstrahere vel occidere te quærunt, ne des homini iudicium, suspecta enim sunt humana omnia, sed Deum iudicem postulans, ipse cum solus iudex est, & dic vigesimum quintum Psalmum: Iudica me domine, quoniam ego in innocen. Et, cxxxiiij. Iudica domine nocentes me. Et, xliij. Iudica me Deus, & discerne causam meam.

Si autem sauius instent, & multitudo instar castrorum sint inimici despicientes, quasi ne vincetus quidem sis, nihil formidans, cane vigesimum sextum Psalmum: Omnes gentes plaudite manibus.

Si rursus impudentes sint qui insidiantur, minimè eos curans, cane ad dominum quæ sunt in Psalmo quadagesimo septimo: Magnus dñs & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri in monte sancto eius.

Si scire vis quomodo gratias acturus, accedere ad Deum debes, intelligibiliter intelliges, cane Psalmum vigesimum octauum: Audite hæc omnes gentes. Deinde

C Deinde renouans domum tuam & animam, quæ dominum suscipit, & sensibilem domum, in qua corporaliter habitas, age gratias, & dic vigesimum nonum Psalmum: Deus deorum dominus loquutus est. Et, centesimum vigesimum sextum Psalmum: Nisi dominus ædificauerit domum.

Si te odio haberi propter veritatem ab amicis & propinquis vides, ne remitte studium, ne ue aduersantes extimesce, sed futura cogitans, cane trigesimalium Psalmum: In te domine speraui non confundar in æternum.

Si baptizatos vides à corruptibili generatione liberatos, diuinam benignitatem admirans, cane trigesimalium primum Psalmum: Beati quorum remisse sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Si canere vis inter multos iustos viros, & recte viuentes, colligens, cane trigesimalium secundum Psalmum: Exultate iusti in domino, rectos decet collaud.

Si incidisti in hostes, & eos prudenter euitasti, atque insidias effugisti, & ob id agere vis gratias, conuoca mites homines, & cum eis cane Psalmum trigesimalium tertium: Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius.

Si vides iniquos in multum certare, ne putes secundum naturam inesse illis peccatum, quemadmodum hæretici quidam, sed dic Psalmum trigesimalium quintum: Dixit iniustus vt delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius, & videbis quod ipsimet peccandi causa sunt.

Si malos iniqua agentes cernis, & contra paruos superbientes, & admonere vis aliquos, ne istos attendant aut æmulentur, quoniam cito extinguentur, dic tibi & alijs trigesimalium sextum Psalmum: Noli æmulari in malignantibus.

Si statuisti habere tui curam, & vides insidiantem aduersarium, maximè enim contra tales excitatur, ac vis temet in eum parare, cane trigesimalium octauum Psalmum: Dixi custodiam vias meas.

D Si multos vides pauperes & mendicos, ac misereri vis, potes eos, & qui iam sunt miserti, probare, & alios vt idem agant, hortari, dicens Psalmum quadragesimalium: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala.

Si desiderium habes erga Deum, inimicos audis exprobrantes, ne perturberis, sed intelligens immortalem fructum, qui ex hoc desiderio nascitur, consolare animam tuam, spe erga Deum & hac reuelans, mitigansque vitæ dolores, dic Psalmum quadragesimalium primum: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Si recordari frequenter vis beneficia Dei, quæ patribus fecit, & in exitu de Aegypto, & in deserto. Et quomodo Deus quidem bonus, ipsi autem ingrati, habes quadragesimalium quartum: Deus auribus nostris audiuius. Item lxxvij. Attendite popule meus. lxxxviij. Misericordias domini in æternum cantabo. Cl. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. cv. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. cvi. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Et dicas centesimum octauum Psalmum: In exitu Israel de Aegypto.

Si confugiens ad Deum, euasisti, quæ aduersus te dicta sunt, & gratias agere vis Deo & narrare eius erga te benignitatem, habes quadragesimalium quintum Psalmum: Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis.

Si peccasti, & conuersus poenitentia afficeris, & vis misericordiam consequi, habes confessionis verba in Psalmo quinquagesimo: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.

Si calumniam passus es apud malum regem, & diabolium vides gloriantem, secede, & dic quæ sunt in quinquagesimo primo Psalmo: Quid gloriaris in malitia, qui

tra, qui potens es iniquitate.

Si qui te persequuntur & calumniatur, prodere volunt, sicut pharisæi Iesum, & alienigenæ Dauid, ne tædio marcescas, sed confidens in domino, cane quinquagesimo octauum: Deus in nomine tuo saluū me fac, & in virtute tua iudica me. Et quinquagesimum quintum: Miserere mei Deus, quoniam conculcauit.

Si autem concurrant persecutiones, & non cognoscens in speluncam ingreditur, in qua tu absconderis, ne metue, habes enim in hac necessitate vtilia, cum ad consolandum, tum ad memoriam recolendam, verba in quinquagesimo sexto Psalmo: Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea. Et, centesimo quadragesimo primo Psalmo: Voce mea ad dominum clamauī, voce mea ad dominum deprecatus sum.

Si obseruari domum qui insidiatur iusserit, vt effugeris, age gratias Deo, & in tabulis animæ tuæ rem incidens, dic quadragesimum tertium Psalmum: Eripe me de inimicis meis Deus meus.

Si exprobrent inimici qui tribulant te, & loquacius detrahant qui amici esse videntur, & in exercitatione tua labores aliquantulum, potes inuocare tuoque Deum; dicens quæ sunt in quarto Psalmo: Quum inuocarem exaudisti me, Deus iustitiæ meæ, in tribulatione dilatasti mihi.

Contra hypocritas & in facie gloriātes, dic ad eorum conuersionem quinquagesimum septimum Psalmum: Si verè utiq; iustitiam loquimini.

Si aspere irruant in te, & capere animam tuam velint, oppone illis subiectionem tuam ad Deum, & bono animo sis. Quò enim magis insæuiunt illi, eò magis domino subicientur. Dic autem Psalmum quadragesimum primum. Nonne Deo subiecta erit anima mea?

Si persecutionem fugiens in desertum concesseris, ne metuas, quasi solus ibi sis, sed habens Deum, & ad ipsum diluculo surgens, cane sexagesimum secundum: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.

Si perterrefaciant inimici, nec struere insidias desinant, & omnia inquirunt aduersum te, etiam si plurimi sint, ne cesseris. Sagittæ enim paruulorum erunt hõrum plagæ, si cecineris sexagesimum tertium Psalmum: Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, à timore inimici eripe animam meam. Et, quadragesimum septimum. Exurgat Deus & dissipentur inimici, & fugiant qui oderunt eum à facie eius. lxxix. Deus in adiutorium meum intende, domine ad adiuuandum me festina. Et septuagesimum Psalmum: In te domine speraui non confundar in æternum, in iustitia tua libera me.

Si canere Deum vis, habes lxxiij. Psal. Te decet hymnus Deus in Sion.

Si quos imbuas resurrectionis mysterio, habes septuagesimum nonum Psalmum: Qui regis Israel intende, qui deducis velut ouem Ioseph.

Si misericordias à Deo petis, cane Psalmum, lxxvi. Deus misereatur nostri & benedicat nobis, illuminet vultum suum super nos & misereatur nostri.

Si videas impios in pace prosperari, ne scandalizeris, vt commouearis, dic tu quoq; septuagesimum secundum: Quā bonus Israel Deus his qui recto sunt cor.

Si irascitur populo Deus, habes verba quibus hunc consolaberis in septuagesimo tertio Psalmo: Vt quid Deus repulisti,

Si confessione tibi est opus, cane septuagesimum: In te domine speraui. lxxiiij. Psalmum: Confitebimur tibi Deus confitebimur. xci. Bonum est confiteri domino, & psal. ciiij. Confitemini domino & inuocare nomen eius. cv. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculo. cvij. Paratum cor meum Deus. cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo. cxvij. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius, Psal. cxxxv. Cōfitemini domino

Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Et cxxxvij. **C**onfitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam audisti verba oris mei.

Si vituperare gentilem vis & hæreticos, ut apud quos Dei cognitio non est, potes intelligendo canere & dicere, quæ sunt in psalmo octogesimo quinto: **I**nterfusa domine aurem tuam & exaudi me, quoniam inops & pauper sum ego.

Si occupaverint inimici effugia tua, & magnopere tribuleris, quanquã perturberis, ne despera, sed ora. Et si clamans exauditus fueris, age Deo gratias, dicens quæ sunt in psalmo septuagesimo sexto: **V**oce mea ad dominum clamavi, voce mea ad dominum deprecatus sum.

Si perseverantes inimici irruerint, & polluerint domum Dei, ac sanctos occiderint, & eorum corpora volatilibus cœli profecerint, ne metuas illorum crudelitatem, sed compatiens patientibus, dic psalmum septuagesimum octavum: **D**eus venerunt gentes in hereditatem tuam.

Si canere vis domino, in celebritate conuocatis Dei seruis, cane octogesimum psalmum: **E**xultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob. xciiij. **V**enite exultemus domino, iubilemus Deo salutarî nostro, præoccupemus faciẽ eius in confessione, & in psalmis.

Si rursus inimici congregentur vñdiquẽ, & minentur domui Dei, conspirantes contra pietatem, ne te multitudo & potentia illorum perturbet, habes velut ancoram spei verba, quæ sunt in lxxxij. **D**eus quis similis erit tibi, nec taceas, neq; compefcaris Deus.

Si vides domũ Dei, & æterna eius tabernacula, & desiderium habes ad illa, sicut habebat Apostolus, dic & tu octogesimum tertium: **Q**uam dilecta tabernacula tua.

Si cessauerit ira, & soluta captiuitas fuerit, habes quibus gratias Deo agas, lxxxiiij. **B**enedixisti domine terram tuam. Et psal. cxv. **C**redidi propter quod

D locutus sum.

Si discordiam catholicæ Ecclesiæ aduersus schismata cognoscere vis, & illos conuertere, potes dicere quæ sunt in psalmo octogesimo sexto: **F**undamẽta eius in montibus sanctis, diligit dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.

Si exhortari te ipsum vis & alios ad religionem, ac persuadere quoddam spes in Deum non confundit, sed intrepidam reddit animam, lauda Deum dicens, quæ sunt in psal. nonagesimo: **Q**ui habitat in adiutorio altissimi.

Si canere vis sabbato, habes nonagesimum primum: **B**onum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissime.

Si gratias agere vis dominico die, habes decimum tertium: **D**ixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Si canere vis in secunda sabbati, habes quæ sunt in nonagesimo quarto: **V**enite exultemus domino, iubilemus Deo salutarî nostro, præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus ei.

Si canere vis parasceue, habes laudationem in nonagesimo secundo: **D**ominus regnauit, decorem indutus est. Tunc enim domus ædificata est, quãuis circuire conati sunt hostes. Atq; ideo triumphale carmen canendum est ipsi Deo.

Si captiuata fuerit ac vastata domus, rursusq; ædificata domus, canere quæ sunt in nonagesimo quinto. **C**antate domino canticum nouum.

Si vexata terra fuerit ab hostibus, & deinde quiescat regnante domino, habes quæ canas. xcvi. psal. **D**ominus regnauit, exultet terra, lætetur insulæ mulge.

Si vis quarta sabbati canere, habes nonagesimum tertium: **D**eus ultionum dominus Deus vl. Tunc enim traditus, vlcisci mortem cœpit, & de ea triumphare. **Q**uomodo igitur euangelium legens videris Iudæos consilium ineuntes aduersus dominum, & ipsum audacter stare pro nobis aduersus diabolum, canere

quæ sunt in nonagesimo tertio, vt supra.

Si vides prouidentiam domini in omnia, & dominium ipsius, & vis imbuere aliquos ipsius fide & obedientia, cum persuaseris prius vt confiteantur, cane nonagesimum nonum. Iubilare Deo omnis terra, seruite domino in lætitia.

Si potestatem iudicandi in eo cognoscis, & quod misericordiae iudicium admiscens iudicat Deus, atque accedere ad ipsum vis, habes ad hoc verba centesimi psalmi: Misericordiam & iudicium cantabo tibi.

Si propter imbecillitatem naturæ nostræ assiduis vitæ malis aliquando, ceu medicus, tædio afficeris, & consolari te vis, habes psalmum centesimum primū, Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.

Et quoniam conuenit semper, & in omnibus agere Deo gratias, quando ipsi benedicere vis, habes quomodo tuam animam adhorteris, ciiij. Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. Et ciij. Benedic anima mea domino, domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Si laudare vis Deum, & scire quomodo ob aliquod oportet laudare, & quæ verba dicere laudans debet, habes cxij. Laudate pueri dominum, laudate nomē dñi. cxvi. Laudate dñm oēs gentes, laudate eum oēs populi. cxlv. Lauda anima mea dominum, laudabo dominum in vita mea, psallā Deo meo quā diu fuero. cxxxij. Ecce quod bonum. cxlvi. Laudate dominum quoniam bonus est psalmus. cxlvij. Lauda Hierusalem dominum, lauda Deum tuum Sion. cxlvij. Laudate dominum de coelis. cxlix. Cante domino canticum nouum, laus eius in Ecclesia sanctorum. cl. Laudate dominum in sanctis eius, laudate eum in firmamento virtutis eius.

Si habes fidem, quemadmodum dominus dixit, & credis in his, quæ orans loqueris, dic centesimum quindecimum: Credidi propter quod locutus sum.

Si te ascendente sentis actionibus, sic vt dicas obliuiscor, his aut qui pcedunt contendo, habes in vnoquoque processu, quæ dicas quindecim graduum cantica.

Si captiuatus es alienis cogitationibus, & sensisti te abduci, & poenituit, desine deinceps. Et manens vbi te peccantem deprehendisti, sede ac lege tu quoque, quemadmodum fecit populus, dicens quæ sunt in centesimo trigesimo sexto psalmo: Super flumina Babylonis illic sedimus.

Si tentationes putas esse tui probationem, age post tentationes gratias Deo, dicens centesimum trigesimalimum octauū: Domine probasti me, & cognouisti me.

Si teneris rursus ab inimicis, & liberari vis, dic centesimum trigesimalimum nonum psalmum: Eripe me domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me.

Si orare vis & deprecari, dic quintum psalmum: Verba mea auribus percipe domine, intellige clamorem meum. clx. Domine clamaui ad te, exaudi me. cxli. Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus sum. cxliij. Domine exaudi orationem meam, auribus. cxlv. Lauda anima mea dominum, laudabo Deum meum in vita mea, psallam Deo meo quā diu fuero.

Si inimicus tyrannus insurrexerit aduersus populum, tu quoque sicut Dauid Goliath ne timeas, sed vnā cum Dauid crede, & canens dic. cxliij. Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prelium, & digitos meos ad bellū.

Si bonitatem Dei & in te & in omnes recolis, & benedicere Deo vis, dic verba quæ Dauid dixit in octogesimo quarto: Benedixisti domine terram tuam.

Si cantare vis domino, habes quid dicas. xc. Cantate domino canticum nouū. xcviij. Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit.

Si paruus fortè in aliquo vsu fratribus anteponeris, ne extollaris contra ipsos, sed dans gloriam Deo, psalle tu quoque. psal. li. Quid gloriaris in malitia, qui potens es iniquitate. Qui proprius Dei es, aliàs cl. Laudate dominum in sanctis eius.

Si

C Si canere vis obedientiam habentem Alleluia, habes centesimum quartum. Confitemini domino, & inuocate nomen eius. c.v. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius, quis loquetur p.d.cvi. Confitemini dño quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicant nunc qui. & cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo. cx.i. Beatus vir qui timet dominum, in mandatis eius. cx.ij. Laudate pueri dominum, laudate nomen domini. cx.ij. In exitu Israel de Aegypto. cx.ij. Dilexi quoniam exaudiet dñs. cx.v. Credidi propter quod locutus sum. cx.vi. Laudate dominum oēs gentes. cx.vij. Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicat nunc Israel. cx.vij. Beati immaculati. cxxx.ij. Laudate nomen dñi. cxlv. Lauda anima mea dominum. cxlvi. Laudate dominum quoniam bonus est psalmus. cxlvij. Lauda Hierusalem dominum. cxlvij. Laudate dominum de caelis. cxlix. Cantate domino canticum nouum. Et cl. Laudate dominum in sanctis eius. Si seorsum canere vis de saluatore, habes de eo in quouis psal. praecipue verò habes xliij. Ad te domine leuauit animam meam. cix. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis.

Indicantes ipsius ex patre legitimam generationem, & corporalem eius praesentiam. x. In domino confido. Et lxviij. Saluum me fac Deus, Praedicentes de diuina cruce, & quantum pro nobis insidiarum suscepit, & q̄ multa passus est. ij. Quare fremuerunt gentes. Et. cxviij. Beati immaculati. Significantes Iudaeorum insidias & malignitatem, & Iudae Scariotis prodicionē. xx. psal. Domine in virtute tua. xlix. Deus deorum dñs locutus est. lxxi. psalm. Deus iudicium tuum.

Ostendentes regnum eius, & iudicandi potestatem, & eius praesentiam in carne. xv. Conserua me domine, quoniam speraui in te.

Indicat eius in carne resurrectionem gloriosam. xxiij. Domini est terra, & plenitudo eius. Et xlvi. Omnes gentes plaudite. Annunciant eius in caelum ascensum. cxij. Dominus regnavit. xcv. Cantate domino canticum nouum, cantate dño omnis terra. xcviij. Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. xcviij. Dominus regnavit, irascantur populi. Si leges, speculari poteris, quae dominus noster beneficia per passionem contulit.

Talis est igitur stylus & character Psalmorum ad hominum utilitatem.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, de exhortatione monachorum.

Liber. I.

Huiusmodi principijs initiati, vt sit inchoatio vestra perfectio, & ad veram viuēdi frugem gradus interpositos preuolantes, apice ipsius culminis occupato, disciplinae summā teneatis, vt in votis habere debeat, & imitari quisq; vos quam posse credat. Instituti mihi tamen huius licentiam praerogatiue paternus adscripsit affectus, & amplectenda mihi vestrae expositulatiois exactio. Qui dum me auditis, non solum libenter, sed etiam auide, impudentem me vestro amore fecistis. Praecedentes duco, & ultra mensuram meae possibilitatis extensus, quos sequi cupio, ducere compellor. Pergam igitur per tramitem vitae vestrae, vt quasi qui primis literarum imbuatur elementis

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

tis depictis, adumbratis prerogationibus, notas stylo imitatore calcabo, accedentibus ad sperata beati instituti premia, quae sequenda sunt. Primum abstinentiae cura, ieiunij, patientiae, orandi assiduitas & legendi, vel si quis adhuc literarum expertus sit, audiendi sit desiderium cum cupiditate discendi. Haec enim sunt prima quasi lactentium cunabulorum in DEI agnitione crepundia, quibus homo admonitus, ortus sui diuini tramitis ingredi viam velle incipiat, dum posse consuescat. Et quidem ista tradens, non de vulgi promiscua fide loquor, quod omnipotentis Dei tantum insinuata confessio, & innocentiae singularis instillata doctrina, venia sola efficit esse contentum. Quamquam dominus noster, sicut legimus, omnes velit saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, tamē quia praeminentis gratiae cuncti capaces esse non possunt. (Non enim omnes, qui ex Israel sunt, Israelitae sunt. Nam & Ismael à consortio fraternae hereditatis excluditur, & compugnantes Iacob & Esau, vnius vteri claustra rupe- runt.) vel contenti pureo aquae viuae, nos in holocaustū nostri, hostiam voluntariae oblationis aptemus, desiderantes escas & parantes, ac primatibus illis ad mensuram viuae hanc sententiam largientes. Omnis creatura Dei bona, & nihil abijciendum quod cum gratiarum actione percipitur, nos ad praemium gloriae illo labore nitentes, bonum est non manducare carnem, neque bibere vinum. Et rursus: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere. Et illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ab- stinentia enim continentiae nutrix est, quae innupta siue nupta, facilius possibi- litatis frenos patitur, si non deliciarum calcaribus incitetur, quam sic eos qui ad summa nituntur, vel cupio vel mando colere, ne putent in alijs crimen esse nup- sisse, scientes scriptum esse: Bonum est nubere, melius est non nubere. Qui hoc enim illicitum credunt, ipsi praemium sui laboris imminuunt. Illicitis enim carere, iugum necessitatis est: permessa vincere, munus arbitrij. Malis ab- stinere, disciplinae merces est: bona supergredi, libertas meriti est, non finis imperij. Illud legis indultum est terminis, hoc gratiae reseruatum est incrementis. Ieiuniorum quoque non sit volentibus certa mensura, sed in quantum pos- sibilitas valet, nisi laborantis extensa, quae praeter dominicam semper sint so- lemnia, si votiuua sint. His sese Moses beatissimus praeparans, affatibus Dei di- gnus ingessit. His praedictas per Ionam Ninivitae minas, in placidam rursus fle- xere sententiam: His Getulae populus Assyria obsidione conclusus, & vsque ad deditorem sui, experta plurima virtute conterritus, ab Holofernis tumentibus minis constantis manu saeminae meruit vindicari: His Mardocheus Aman crudelem superbia, praeparato sibimet ligno, acceptae poenae conuersio- ne suspendit. His Iesus saluator noster in carne hominis quem adsump- serat eruditus, suadelas diaboli tentantis obrundit. Quas & si aliter potuisset expellere, docendos tamen populos voluit hac imitatione formare. Ora- tionibus verò ita frequenter instandum est, vt vix eas aliquod tempus interpol- let. Scriptum est enim: Orationibus instate, vigilantes in illis. Et iterum: Querite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Per has amicus dormiens excitatur: & quamuis omnem familiam sopor altus obsederit, depromi ta- men sibi ac porrigi panes importunus expostulator extorquet. Has, si fie- ri potest, sola intercapedo dirumpat. Cuius rei cura in canonicis pona- da est salubriter monumentis: Non quod apocrypha debeamus, praesertim ignorata, damnare, sed quod ad scientiam DEI digestam, canonis seriem putemus posse sufficere. Illa enim si consentiunt, superuacua sunt. Si dissenti- unt, vitanda sunt. Sine orandi studio nemo ad DEVM intentus, sine au- tem legendi studio nemo ad dominum esse valebit intentus. Primum, quod huius-

C huiusmodi opera ab alijs actibus caducæ occupationis abducunt, & diuer-
 forum exemplorum insinuata cognitio, vel bonorum appetentiã, vel malo-
 rum factam esse cautelam. Neq; enim aliàs Petrus apostolus admoneret nos, di-
 cens: Parati semper estote ad rationem reddendam, ad omnes poscentes vos de
 verbo spei vestræ, & fidei. Et Apostolus: Non cessamus pro vobis orantes, vt
 impleamini agnitione eius in omni sapientia & intellectu spiritali. Et rursus:
 Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia. Nam & in ve-
 teri testamento similem hominibus curam sacræ præceptionis inculcauit elo-
 quium. Sic enim Dauid ait: Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in
 via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. Sed in lege do-
 mini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et ad Iesum Naue
 Deus loquitur: Non recedet liber iste de manibus tuis, & mediteris in eo die
 ac nocte. His quoq; negocijs malarum cogitationum lubrica frequenter inter-
 ferunt. Et quãuis ipsa sedulitas animum ad Deum præstet intentum, efficit ta-
 men in sese mordax seculi cura sollicitum. Quod si hæc frequenter & importunè
 patitur religioso labori deditus, nunquam profectò illis carebit ociosus. Nam
 quoniam studiorum membra digessimus, morum augmenta cumulemus. Il-
 lud autem extra commonitionem puto, vt sit victus facilis, vestitusq; vilis, cum
 hæc tegendi corporis gratia reperta sint, non ornandi. Et illa sustinendæ ani-
 mæ potius, quàm obruendæ. His ergo, quæ suprâ ostendimus, actibus manci-
 patus, omne odium deponat inimici. Nec hoc tantùm sine contentus, simulta-
 tes amore commutet, iram patientiæ temperet freno, avaritiã abstinentiæ
 forti vincat imperio, & præcipuè linguam custodia taciturnitatis obsepiat, ne in
 litigium controuersia feruescat, ne in maledictum procurrat, ne in obtrecta-
 tionem maledica serpat, ne in iurationem facilis prolabatur, ne in mendacium
 ficta simulet, ne in circumuentione astuta calleat, ne in elationem superba ia-
 ctetur, sed obseruans tēpus tacendi, & tēpus loquendi, omne verbum ociosum,
 obnoxium sciat esse rationi. Nam ideo & Dauid beatissimus, ori suo custodia
 deposcit. Et condiendum sale, benedicti Pauli pagina sacra, sermonē conlitiuit.
 Et nullum indomabile membrū esse q̄ linguam, restificata Iacobi præcepta signa-
 runt. Sit igitur qui huiusmodi viã scandit tacitus, mitis, benignus. Et quia chari-
 tatis insolubilis habetur affectus, in studio parili semper alium iudicans potio-
 rem. Hoc enim freno adstringit inuidiam, quam vicinæ sibi elationis sæpius
 incitatã iudicio, dum gratias referēdi sibi honoris appetit, notam miseri liuoris
 incurrit. Nec primū a deo vnusquisq; percipit, si ab hominibus id requirit. Deus
 enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiã. Qui cū de huiusmodi stu-
 dio discipulos erudiret, ipsum pronunciat maximū, qui minimus velit esse cun-
 ctorum. Esto ab aliquibus frater tuus propēsius honoretur, nec illos quasi mi-
 nus amicos habeas, nec hunc quasi æmulum platuræ venerationis attēdas. Quin-
 imò iudica circa te augmentū illius honoris accrescere, sciens scriptum: Si enim
 gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autē estis corpus
 Christi, & mēbra. Nam quicumq; aliquē vestrum diligit, omnem dignitatem
 Deo in quem vos coitis, adscribit. In hoc silentium placet, in hoc affabilitas blan-
 da diligitur. Hunc rudis & innata simplicitas, hunc scientia erudita commen-
 dat. Huius in ieiunij iugitate patientia, huius in abstinentiæ virtute contem-
 ptus, huius lectionis assiduitate sedulitas pro diuinorum munerum diuersitate
 laudatur. Hæc autem sicut scriptum est, operatur vnus atq; idem spiritus, diui-
 dens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnum membra habet multa, omnia
 autē membra corporis cū sint multa, vnum tamen corpus sunt, ita & Christus.
 Omnes enim nos in vno spiritu, in vnū corpus baptizati sumus. Singuli vobis
 potestis

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

potestis omnium bonorum summam presumere, si nullus se incipiat in eo, quod altero **A** praeceperit, efferre. Sed enim vos inuicem nexu astrictae charitatis arctabitis, tunc eos qui foris sunt, & in seculari actu adhuc mundialibus vinculis colligantur, nolite propter attentioris vitae austeritatem danare, scientes scriptum: Nolo iudicetis, ne iudicemini. Et iterum: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? domino suo stat aut cadit. Potens est enim statuere illum Deus. Magis benignitatis adhortationibus & illiciente blandimento via veritatis ostensa, nubem erroris aperite, ut non trahi incipiat vnusquisque, sed sequi precedentem. Semper duriora flectenda sunt, ne viribus inclinata curuatio priusquam in circulum veniat fatiscens, fragmentum effundat. Hinc enim sapientius scandala vulgi dicaciter gignuntur. Dum ad religionis iugum censorium arrogatur imperium, vita nostra iubeat, lingua persuadeat, quia plus autoritatis gestat exemplum, & ingerit appetentiam sui, morum lenis formatio. In omnibus igitur actu vestro quasi speculo relucete, fulgete. Vbiq; circumspecti, vbiq; solliciti, ne quid liuor inueniat, ne quid rumor vel falsus infligat. Foeminas probas & religionis studio vero deditas, cum mensura veneratioris honorate, ut nec austeritas inhumana, nec sedulitas sit remissa. Accessus ad vos inuicem vester non ingestus sit, sed innatus, quem causa fecerit, non quem causa sibi relaxarit. Plures audite cum pluribus, aut si quando alterius sexus frequentia deerit, vel annorum cuiusquam est probata grauitas, vel celebritas loci, vel ratio temporis, id honeste, quia praecipue vobis aetas, hora, sollicitudo vitanda sunt. Non quo mihi fas sit, de his qui verum semel deuota Deo pectora dicauerunt, secus estimare aliquid, sed ut ex abundanti sic omne quod fingi potest, tanquam possit & credi caueamus, ne in nullo famae nostrae vulnere serpat nata ab occasione suspicio. Ipsa famae semina priusquam linguis nutriantur, intereant. Non tamen nobis fides facti, sed possibilitas etiam releganda mendacii. Beata enim vita est praecleara, de qua nihil licet falsitati. Neque enim ego hoc iudicium meum austerus censor **B** arripui, sed caeleste imperium monitor blandus adsumpsi. Nam & sic ait Apostolus: Zelans vos Dei zelo, despodi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, sciens scriptum esse: Ne ponatis offensionem, vel scandalum fratri. Et iterum: Sine offensione estote iudaeis & gentibus, et Ecclesiae Dei. Et iterum: Non ergo blasphemetur bonum nostrum. Et iterum: Ut quid enim libertas nostra iudicetur ab infideli conscientia? Et iterum: Omnia autem vestra, honesta fiant. Et iterum: Commendantes vosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. Et iterum: Prouideamus bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Et iterum: Ut is qui ex aduerso est, confundatur, nihil habens dicere mali. Neque me praeterit secularis laboris inuidia in obreccationem semper religionis ardere, & mordacem malignis rumoribus dentem impressum dicacitatis insingere. Utatur sua mundus natura, dum nihil in nostra inueniat disciplina. Falsitas ex more iacetur, dum nec verisimile quidem possit esse quod dicitur. Nemo ideo debet continere vulnus infamiae, quia semper consueuerit rumor simulare. Sed eo attentius praecauere, quod soleat etiam ficta componere. Nemo ab obreccationis metu redditur obreccandi solennitate securus. Neque est negligentiae causa sollicitudinis continuata materia. Sit igitur pudoris ac reuerentiae vestrae tuta ac circumspecta custodia. Necessarius est domo, & rarus egressus. Quem aut religionis ratio extulerit, aut ad substantiam victus causa exercendi operis ordinarit. Muneribus cunctis, nisi quae ad quotidianum cibum annuumque vestitum suppetant, abstinentes. Scientes scriptum esse: Habentes autem alimeta & quibus tegamur, his contenti simus. Et iterum: Ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis. Nec quidem praebendae eleemosynae gratia ultra supradictos victus ab vilo quippiam praesumat, scientes scriptum: Si enim voluntas **prompta**

EXHORTA

secundor
Euang
mone
Quia no
qui D
forte au
substan
vocation
est, in ca
religioni in
sentes rar
intelli
morum, n
rumpen
Quinim
facit de ca
possit esse
No
& v
in celo, v
fura
mperium. Ist
blan
dere quifa
stimati
mi, quar
vius, vel
faculta
voluptate
quidem
actib
vorem
illi de mer
ad frudi
constitit
oration
nium fac
Vigilae, strate
Deus paci
LATIO
lato Chri
ritho c
Pud. Ceteram
vibus Afri
conuuliam. S
conuuliam. S
conuuliam. S

A prompta est secundum id quod habet, acceptum est, non secundum id quod nō habet. Sic illa Evangelici sermonis diuina sententia, anum pauperem, inter lar ga locupletum munera gemina tantum æra mittentem, magnifica accepta largi tione ditauit. Quia non potest parum esse, quod totum est. Neq; quisquam am plius dedit, quàm qui sibi nihil reseruauit. Hæc si cui præter vos nimium vide buntur astricta, qui Dei claustra pulsare tentauerit, prout ratio sua tulerit, rela xabit. Ne quis fortè aut connexus sit coniuge, aut liberis impeditus. Habet præ ter hæc charta substantiæ plurima, quæ sequatur. Neq; se repulsum credat, sed aditu alterius uocationis admissum, sicut scriptum est: Vnusquisq; in qua voca tione uocatus est, in ea permaneat. Non tamen ut propensior em curam patrimo nio quàm religioni in caducis magis occupatus impendat, agnoscens scriptum esse: Et possidentes tanq̃ non possidentes. Si quem tamen posteritatis compe de felicior natura, si intelligatur, absoluerit, causam hærendi in mundo, nisi igna rus est Dei munerum, non habebit. Cur enim viuendi uoluntate non soluat, qd̃ moriendi lege rumpendum est, faciens de sorte mercedem, ut de necessitate uir tutem augeat: Quinimò, qui in sua re familiari de paruis magna, de uilibus pre ciosa, æterna facit de caducis, solus est postquàm peruenerit, ni sempiternus pa trimonij sui possit esse possessor. Si auarus non est, debet desiderare perpetua, sciens scriptum esse: Nolite thesaurizare uobis thesauros in terra, ubi tinea & ru bigo exterminant, & ubi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem uo bis thesauros in cœlo, ubi neque tinea, neque erugo exterminant, & ubi fures non effodiunt, nec furantur. Hoc enim ei, qui non caret filijs, hortamentum est, qui caret, imperium. Ista uos cuncta congrua temporibus, apta personis, referta exemplis, condita blanditijs, affatu illice, hortamenti, mitis integritate, facilius potest persuadere qui facit. Neq; enim aliquo horum omnium fructu inuidi e stis, cuiusquam æstimatione fraudandi. Erat uobis certè corpus firmum, ætas in trega, rudes animi, quamuis angusta pro humani generis uarietate patebant, uel negociandi usus, uel studium militandi. Diuersæ artes innumera in actibus mundi augendæ facultatis officia. Postremò non deerat, uel pauper uxor, quæ ui uendi pararet uoluptatem, & in ista humanis sensibus pignorum blandimenta. Quæ uos omnia quidem corpore, & castis sensibus, respuentes diuinę sententiæ formam religiosi actibus custoditis, dicente scriptura: Quicumq; plus me fece rit domum, aut uxorem, aut filios, non est me dignus. Vestra igitur intuentes exempla, nec illi de meritorum summa, angusta sui æstimatione desperent, qui substantia parili ad studium uitæ huius aduenerunt. In hoc ergo, filij charissimi, viuendi tramite constituti, vacate & uidete qm̃ suauis est dñs. Dies noctesq; lectionibus atq; orationibus ducite. Et mei semper, quem in opere & scientia abortiuum omnium sacerdotum præceptorem uobis tati habuistis eligere, me mentote. Vigilate, stete in fide, uiriliter agite, confortamini, omnia ueltra in cha ritate fiant, & Deus pacis erit uobiscum.

RELATIO MIRACVLORVM DOMI ni nostri Iesu Christi, quæ per imaginem ipsius facta sunt, in Bes ritho ciuitate, quinto Idus Nouembris.

A pud Cæsaream Cappadociæ urbem permaximam, conuenientes de singu lis urbibus Asiæ, sanctissimi præsules, pro stabilimento sanctæ Ecclesiæ inies runt consilium. Siquidẽ apud eos de cruore lateris domini nostri Iesu Chris ti non exiguus error exortus esse uidebatur. Qua ex re, ut præfati sumus, in iam dicta urbe maximus congregatus est sanctorum episcoporum conuentus, ut ex

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

hoc errore in vnum tractare deberent, Sed dum cuncti ex more in sanctam Ecclesiam ad residendum se contulissent, Petrus beatissimus Nicomediae urbis antistes, in medio eorum consurgens, ita ad vniuersos exorsus est loqui: Si placet, inquit, vestrae sanctitati, o sanctissimi patres, libellum vnum Athanasij Alexandrinae urbis magni episcopi, me vobis referre delectat. Sancta synodus respondit: Placet plane, & vt legatur, optamus. Ad haec ille libellum in medio protulit, & materiam ipsius tituli taliter aggressus est legendo.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI

de passione imaginis domini nostri Iesu Christi, qualiter crucifixa est in Syria, in vrbe, quae Berithus dicitur, temporibus Constantini senioris, & Hyrenae uxoris eius.

Liber I.

Illustissimi itaque omnes filij sanctae ecclesiae, mentis vestrae oculos simul & aures erigite, & considerantes admiremini rem gestam, quam ad vestram scientiam transmittere cupimus. Cernite cuncti infinita Dei omnipotentis mirabilia, & eius laudes incessabiles reddite per secula. Contemplemini eius ineffabilem per cunctas generationes benignitatis magnitudinem, multis modis luce clariorem, super humanum genus resplenduisse semper. Considerate sublime dispensationis eius mysterium, & ideo ex nimia eius pietate permoti, adsumite planctum, lachrymasque amaras proferre mementote, ac singultibus super tale miraculum in nostra generatione patratum, quod penè omnibus seculis est mandatum. Deo quippe nihil impossibile, sed etiam nec aliquid est difficile. Nam super ea, quae ipse modernis dignatus est patrare temporibus, omne cor obstupescit, audientium fugit visus, hebetatur auditus. Sicut enim in passione vni-
geniti ipsius expauit coelum, Dei caeca imago est reddita, radij quoque solis luce obtenebrati sunt, quin etiam terrae motus suo horrendo sonitu abyssi fundamenta valide exterruit, & mortuos plurimos, quos tenebat, eructauit viuificatos, ita & nunc secundo eadem signa pariter sunt innouata. Igitur audientes intelligite, intelligentes obstupescite, & ea quae vobis intimare curamus, plena fide & aure intenta cordis percipite. Est autem huiusmodi series narrationis.

Caput

Caput primum.

Est quædam ciuitas in Syria, inter terminos Tyri & Sidonis posita, Berithus vocata, Antiochiæ verò subdita. In hac vrbe innumerabilis multitudo erat Hebræorum, quamuis eodem tempore ciuitas metropolitana obtineret dignitatem. Accidit autem, vt iuxta synagogam Hebræorum quæ magna valde habebatur, quidam Christicola à quodam suscepisset cellulam, censumq; ei ex ea redderet. In qua dum ingressus esset ad habitandum, icona domini nostri Iesu Christi, quam apud se habebat, fixit in pariete contra lectuli sui faciem, quæ etiam continebat in se integram domini staturam. Euoluto denique non paruo temporis spatio, iam prælibatus deicola perquirere studuit in alio loco eiusdem vrbis spatiosam domum ad habitandum. Quam quum reperisset, tollens cuncta quæ ad se pertinere videbantur, egressus est de cellula. Domini autem prouidentia id agente, Iesu Christi domini nostri iconam ibi neglectam reliquit. Hoc autem domini occulto peractum est consilio, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, vt ostēderet cunctis se colētibus, suorum miraculorum virtutem ad increpationem impiorum, firmamentum quoq; suorum fidelium. Factum est autem post hæc, vt Hebræus quidam eandem cellulam suscipere ad habitandum, quam ingressus, cum suis omnibus cœpit habitare in ea, minimè contemplatus locum illum, qui dominicam iconam apud se retinebat absconditam. Die verò quadam idem Hebræus de suis contubernaliibus inuitauit vnum ad prandium. Epulantibus illis, eleuauit Hebræus qui inuitatus fuerat oculos, & vidit in interiori loco cellulæ eius iconam dominicam parieti conexam. Tunc vehementi furore exardescens, cœpit fremere dentibus aduersus eum, qui ipsum conuocauerat, dicens: Tu Hebræus cum sis, quomodo apud te Iesu illius Nazarenæ iconam habes repositam? Conuictia quoq; & opprobria tanta aduersus dominum saluatorem emisit, quanta nec aures fidelium sufferre possunt, nec nos scriptis tradere præsumimus, ob iniuriam nostri redemptoris. Iudæus verò, qui illum maleuolum conuocauerat ad prandium, satisfacere illi cupiens, sacramentis terribilibus profitebatur se aliquid quando minimè, quam præmonstrabat, vidisse iconam. Ad hæc qui inuitatus fuerat, siluit. Finito autem conuiuio, abscessit, & abiit ad summos sacerdotes & principes, & dixit eis: Notum vobis sit, quoniam Hebræus ille talis Iesu Nazarenæ iconam apud se retinet clanculo. At illi hæc audientes, dixerunt ad eum: Nunquid possunt vera esse quæ adseris? non credimus, nisi demonstraueris. Ipse verò affirmabat, quia ego in domo eius eam demonstrare cura bo. Hæc illi audientes, maximam in iram deciderunt. Sed die illo, quia iam hora incumberat vespertina, siluerunt. Mane verò facto, summi sacerdotes, principes, & maiores natu plebis Iudæorum, assumptes secum illum, qui eum accusauerat, ad domum ipsius velocius festinauerunt. Videntes autem vera esse, quæ dicta fuerant, facto impetu cum eo, qui hæc testificauerat, irruerunt in eum, multisq; contumelijs, ac varijs cruciatibus affectum, extra synagogam semiuiuum proiecerunt.

Capitulum secundum.

Deponentes autem domini nostri Iesu Christi iconam in terra, dixerunt ad inuicem: Quoniam aures nostras tetigit non exigua opinio, quod Iesum Nazarenum patres nostri diuersis modis illuserunt, ita & nos huic faciamus. Tunc cœperunt spuere in faciem imaginis domini saluatoris nostri, & percutiebant eum alapis, & inde dicentes: Quanta de Iesu Galilæo nostri genitores fecerunt, eadem & nos huic eius imagini faciamus. Innumerabilibus itaque illusionibus dominicam illuserunt iconam. Iterum dicunt,

x ij in eius

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

in eius passione scriptum esse agnoscimus, quod eius pedes ac manus in cruce confixæ sunt, nos verò quamvis moderniores tempore nil prætermittentes, addamus & hæc: Tunc crucifigentes iconam dominicam, clauos acutissimos adhibuerunt in manibus & pedibus illius imaginis. Post hæc permoti magis ac magis fellis amaritudine, dicunt inter se: Audiuimus quoddam patres nostri Iesu Galilæo acetum & fel in potum cum spongia præbuerunt, hoc & huic faciamus, Quod & sic fecerunt, apponentes ad os sanctæ iconæ nostri redemptoris acetum cum felle mixtum. Nec sic itaque cordis sui malitiam refrenantes, iterum dicunt: Didicimus quoddam nostri maiores coronam contextam de spinis capiti illius crucifixi circumponebant, post modum arundine percutiebant, insultantes ei, & nos igitur nequaquam postponentes, id ipsum faciamus. Cumque coronam spinæ capiti illius circumposuissent, accipientes arundinem, percutiebant caput imaginis illius, qui caput est omnium sanctorum. Ad extremum vero, quum insaniam suæ mentis tolerare non possent, dixerunt, sicut veraciter didicimus, patres nostri latus Iesu lancea aperuerunt. Nos verò ne aliquid minus fecisse videamur, & hoc ipsum adiciamus. Nullam ad hæc moram mediam fecerunt, & ad ferrilanceam iusserunt, & præceperunt cuidam Hebræo tollere eam, & valido ictu latus dextrum iconæ illius transfodere. Cumque tam maximum facinus fuisset perpetratum, res mira & vehementer stupenda, nullòque vnquam seculo vnquam audita, ibi repente est effecta. Nam ipsius vulneris locus, aqua & sanguine ilico cœpit decurrere. Et sicut in passione Dei filij saluatoris mundi olim contigit cœlum expauisse, ita nunc quoque pariter Deo præstante, eadem innouantur siue reparantur. Verè enim in hoc factio non solum elementa mundi conculci potuerunt, sed etiam virtutes supernæ tale facinus exhorruere. Tibi ergo Christe cum patre spirituque sancto sit gloria indeficiens. Quis enim est sicut tu domine, & quis est Deus faciens mirabilia signa, & terribilia, & obstupescenda in cœlo & in terra: O admirabilis mediator Dei & hominum, *ὁ μεσίου*, mundi redemptor ac saluator, totius bonitatis & pietatis, fons & origo. O quantus es domine Iesu in humilitate, qui cum esses Deus, morticinum nostræ carnis suscipiendo homo fieri dignatus es pro salute generis humani, quem impij & crudelēs paulo minus ab angelis minoratum cernentes, horribili morte plectere non erubuerunt. O quam magnus es noster saluator in patientia, qui in tempore tuæ traditionis, tuo proditori ad te venienti osculum præbere non renuisti, & seruo Malcho Apostoli gladio abscissam auriculam reintegrasti, quando ad passionis victimam velut ouis mansueta ducebaris. O quantus es in misericordia Christe, spes vnica mundi, qui quum in cruce te ipsum hostiam Deo patri exhibisses sanctam & immaculatam, pro tuis crucifixoribus veniam postulasti, dicendo ad patrem: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Tunc quidem pro nostra salute incuruatus, in eadem carne quam ex virgine sancta & immaculata adsumpseras, mortem pertulisti crudelem. Et qui eras in substantia cum patre sancti & que spiritu vnus & impassibilis existens, & inuisibilis, condoluisti humanam perire naturam. Et ideo in hanc lachrymarum vallem descendens, pro nostris erratibus & piaculis, formam seruilem suscepisti, in qua te permisti ab iniquis teneri, flagellari, ad vltimum verò crucifigi. Nunc autem in sancta imagine tua crucifigeris domine iterum ad confusionem impiorum omnium infidelium, & ad corroborationem omnium in te credentium. Et ideo tibi omnipotenti Deo vnà cum patre spirituque sancto gloria sit, per cuncta seculorum secula, decus & fortitudo, virtus atque victoria, Amen.

Capitu-

Capitulum tertium.

A Videte omnes ecclesie filij, cetera quae postmodum facta sunt, ipsius enim mysterij fuit dispensatio. Postquam enim, vt superius dictum est, latus sanctae imaginis illius lancea apertum est, continuo exiuit sanguis & aqua. Dixerunt autem principes sacerdotum, adferatur vas ad locum vulneris, & videamus exitum rei. Qui ilico detulerunt hydriam, & ad locum vulneris, vnde sanguis & aqua decurrebant, statuerunt. Quae absque vlla mora subito repleta est. Dixerunt autem ad inuicem: Quoniam susurrant Christum colentes, quod signa & mirabilia multa inaudita fecerit in mundo, quae nemo alius potuit agere: Accipiamus hunc sanguinem, & aquam hanc, & deferamus ad nostram synagogam, & congregemus vniuersos, qui se male habent, & ex hoc perungamus eos, & si vera sunt ea, quae de Christo dicuntur, continuo sanabuntur, sin alias, ostentui habeantur a nobis cuncta, quae a suis sequacibus astruuntur de eo. Haec dicentes, hydriam deferunt ad synagogam, aestimantes se Christo Iesu domino nostro aeterni regis filio, maximam inferre posse iniuriam. Congregauerunt igitur quoscuque reperierunt languidos, & in conspectu cunctorum Hebraeorum introducti in synagogam, inter quos quidem pro ueritate aetatis erat homo, quem a natiuitate sua grauissima possederat corporis molestia, quae Graeca locutione *ωσπερ ἀλιος*, Latina vero dissolutio membrorum dicitur. Hic dum primum ab eis fuisset perunctus, repente de suo grabato, quasi celerus exiliens, ad laudem filij Dei incolumis redditus, ad propria remeauit. Deinde adducetes caecos nonnullos, loca eorum luminum perungere studuerunt. Qui ipsi statim in Iesu Christi nomine discussa caecitate, post multos annos lumen amissum recipere meruerunt. Aegrotantes autem plurimi ad hoc spectaculum sunt adducti, manibus post terga reuinctis. Cumque & illi fuissent peruncti, mirabili Dei virtute vndique perfusi, sensu reintegrato pristino, ad propria reuertuntur sanissimi, laudes Dei omnipotentis filio Iesu Christo domino saluatori nostro persoluuntur ab omni populo. Tumultus autem exortus est magnus per totam eandem urbem concurrentibus omnibus, propter innumerabilia quae fiebant miracula. Et quicumque varijs languoribus infirmos possessos habebant apud se, illuc eos deducetes perungebant, & statim sanitatem quam desiderabant, consequabantur. Omnes autem ad quoscuque peruenire potuere opinio, adferentes infirmos, quos habere poterant in domibus, paralyticos, caecos, claudos, surdos, mutos, & leprosos siue aridos, deducebant eos ad synagogam Iudaeorum, vbi haec fiebant signa diuinitus. Sed quamuis maxima esset haec eadem synagoga, nequaquam tamen recipere poterat superuenientium multitudinem. Infinitae enim erant populorum cateruae, quae vndique illuc confluebant propter innumerabilia miracula & prodigia, quae pro sua nimia prolixitate ne fastidium generent, transgrediendo praetermittuntur. Omnes autem principes sacerdotum, & seniores, & omnis turba Iudaeorum paruulorum ac maiorum, & mulierum, videntes quae facta fuerant, crediderunt in dominum nostrum Iesum Christum, & dicebant: Gloria tibi sit aeternae Deus, & omnipotens pater, qui nobis indignis, quamuis sero, reuelasti vnicum filium tuum dominum nostrum Iesum Christum, quem vt Esaiam vaticinium cecinit, virgo concepit, & virgo peperit, ac post partum virgo permansit. Gloria sit tibi Christe, quem patres nostri verum Deum & verum hominem, in cruce morte horribili afficere non metuerunt. Qui nunc etiam a nobis iterum passus es te in imagine tua cruci adfigi: Gloria sit tibi Christe filij Dei, qui tanta mirabilia nobis miseris demonstrasti. Te credimus, tu nobis esto propitius, & nos suscipere dignare quia ex toto corde, & tota anima, atque virtute ad te confugimus. Haec & his similia clamant.

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

res dicebant, lachrymas autem amaras emittebant & singultus.

Capitulum quartum.

Postquam autem curati sunt cuncti, qui egritudine detinebantur, occurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum sanctæ ecclesiæ, quæ in eadem vrbe erat, vbi metropolitanus. Cuius prouoluti vestigijs, se peccasse, se grauiter deliquisse, magnis vocibus fatebatur. Qui cum ab eis perquireret omnem rei gestæ veritatem, sanctam iconam domini demonstrantes, annunciauerunt cuncta, quæ in ea exercuerant. Et qualiter ab icul lanceæ, sanguis & aqua emanauit ex latere ipsius, necnon & de mirabilibus ab ea ostensis, illi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipsa ab eis fuisset reperta, & si ab aliquo eam excepissent. At illi retulerunt ei, quod quidam Christicola per obliuionem in cellula synagoge proxima dimisisset eandem iconam, dum se ad alium locum transferret hospitandi gratia. Qui statim iubetur inquiri, & repertus in præsentia domini metropolitani statuitur. Cumq; ab eo studiosissime fuisset interrogatus, quomodo icona apud se deuenisset, vel à quo tam mirabiliter posita esset, respondit dicens, quod Nicodemus qui ad Iesum nocte venerat, proprijs manibus eam composuisset, & moriens Gamalieli tradidisset. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli *d'is d'ora. ex. G.*, cum diem sibi cerneret adesse extremum, Iacobo eam reliquit, & Iacobus Symeoni, & Symeõ Zachæo & sic per successores temporum in Hierosolyma perdurauit, vsq; quo subuersio illius vrbis patrata est quadragesimo & tertio anno post ascensionem dñi saluatoris ad cœlos. Sed biennium anteq̃ Titus & Vespasianus eandem subuerterent urbem, admoniti sunt à spiritu sancto fideles atque discipuli Christi, vt relicta vrbe, ad regnum se transferrent Agrippæ regis, quia ipse tunc Agrippa Romanis foederatus erat. Qui egressi ab vrbe, omnia quæ ad cultum nostræ religionis vel fidei pertinere videbantur, secum auferentes, in has regiones transfulerunt se. Quo tempore etiam icona, cum cæteris rebus ecclesiasticis deportata, vsq; hodie in Syria permansit, quam ego ipse à parentibus ex hac luce migrantibus mihi traditam, iure hæreditario vsque nunc possedi. Hæc certa & manifesta ratio est de icona sancta domini saluatoris, qualiter de Syria in Iudæa partes deuenit. Auditis his sermonibus reuerendissimus metropolitanus, valde hilaris redditus, conuersus ad populum Israeliticum, dicebat: Conuertere Israel ad dominum patrem vniuersorum viventium, & adora nobiscum eius filium, per quem sunt omnia creata, & spiritum sanctum, qui est viuificator cunctorum viventium, & illuminator nostrarum animarum. Festina debitum absoluere votum. Omnis autem turba stirpis Iudæicæ, clara voce cœpit cantare, & dicere: Vnus Deus pater, & ipse ingenitus. Vnus filius, & ipse vnigenitus Christus, quem patres nostri crucifixerunt, & nos ipsum agnouimus verum dominum. Vnus spiritus sanctus, & ab utroque procedens, per quem veraciter nos credimus esse saluandos. Hæc dicentes, prostrati genibus ipsius, veniam postulabant de suis consequi sceleribus, per baptismi remedium. Quos suscipiens beatus antistes cum suis clericis, per dies plurimos de disciplina erudiuit Christiana. Ad vltimum verò catechumenos factos, & tridvano peracto ieiunio, ex aqua & spiritu sancto regenerauit eos.

Capitulum quintum.

Postquam verò baptismum consecuti sunt, rogabant enixius sanctum virum, vt synagogam suam ecclesiam consecraret in honore sancti Saluatoris mundi. Quorum petitionem minimè aspernatus, synagogam illorum, quæ maior esse videbatur, in nomine vnigeniti Dei filij redemptoris mundi, consecrauit. Ex tunc itaque per diuersas orbis terræ nationes & prouincias

A provinciās mos inoleuit, vt basilicas plurimas vel oratoria, pontifices Christianæ legis in honore sancti saluatoris mundi condere & dedicare non desinant. Nam antea antiquiores nostri, vel maiores, hoc peragere minimè præsumperunt. Sed ad narrationis nostræ ordinem reflectamus articulum. Rogauerunt autem metropolitani præfatum virum, vt cæteras synagogas eorum in honore quorundam beatorum martyrum consecrando reconciliaret. Itaque & huic petitioni libenter animum accommodauit, & quæ illi suggesserunt, Dei iuuamine fretus, cuncta expleuit deuotus. Factum est gaudium magnum in ciuitate illa, non solum de sanitate corporum, quæ emanauerat maxima, sed & de tantis animabus, quæ ab interitu saranae ad vitam æternam fuerant reuocatae.

Capitulum sextum.

Venerabilis verò & summus antistes, die noctuq; varijs fluctuabat cogitationibus de hydria, quæ dominicum intra se retinebat cruorem. Valde hæsitans quid de ea oportunum fuisset peragere. Tandem autem salubri reperto consilio, omnium ecclesiarum, quæ per orbem terra, longè lateq; consistebant, inæstimabile atque profuturum prouidit consolationis remedium. Denique ampullas præcepit fieri vitreas, in quibus portiones misit singulas de sanguine & aqua, quæ de imagine domini saluatoris nostri decurrerant, quas etiam per Asiam, Africam, Europam, per suos nuncios dirigēs, cuncta quæ apud urbem iam dictam suo tempore contigerant, deuenisse suis scriptis vel eloquijs manifestissimè vniuersis sanctæ Ecclesiæ filijs viriliter declarauit. Hoc insuper ab eis efflagitans, vt per annos singulos in mense Nouembri, qui apud Hebræos est nonus, apud nos verò mensis vndecimus, nono die ipsius mensis, id est, quinto idus Nouembris, non minori reuerentiā, quā naxalis domini vel paschalis, ista dies præcipua obseruatione colatur.

Capitulum septimum.

Hæc est vera & vehementer credula ratio de cruore lateris domini nostri saluatoris, qui profluxit de sancta imagine ipsius, quæ crucifixa est in Syria, in Beritho ciuitate. Hic est etiam sanguis ille dominicus, qui apud plerosque repertus esse dicitur. Nec esse aliter æstimandum est à verè catholicis, præter id quod scribitur à nobis, quasi ex carne & sanguine Christi aliquid possit in mundo inueniri, nisi illud, quod in ara altaris per manus sacerdotum quotidie spiritaliter efficitur. Hæc ergo sciens, amantissimi patres & fratres, acceleravi declarare, vobis ad ædificationem animarum vestrarum, ad incrementum vestræ fidei, vt & in hoc scire valeatis, quanta sit virtus & pietas dñi saluatoris nostri Iesu Christi. Idcirco in fide fortes estote, & congaudete sup magna & obstupescēda eius miracula, quæ in nostra generatiōe à Deo sunt patrata. Et date illi gloriam cum lætitia gaudentes, & cum nimia cordis compunctione ius maiestati immensas gratias agite, eo quod fidei suæ, & scientiæ dignos nos fecit esse. Ipsi Christo Iesu saluatori nostro cum patre sanctoque spiritu gloria sit honorque, laus etiam perennis. Qui sempiternum atque indiuisum absque initio & fine obtinet imperium, Amen.

x iij

D. ATAN.

DE MIRACULO IMAGINIS DOMINI

D. ATHANASII AR^C CHIEPISCOPI ALEXANDRI ni, de virginitate, siue de exercitatione.

Rimus sermo salutis, factus est ad virginem. Primum omnium crede in vnum Deum, patrem omnipotentem, visibilem pariter & invisibilem conditorem, & in vnicum eius filium Iesum Christum, qui est ex substantia patris, eisdem æqualis per omnia, qui erat ante secula; & in spiritum sanctum, qui est in patre ac filio, qui à patre mittitur, ac per filium datur. Pater, & filius, & spiritus sanctus, tres personæ, vna deitas, vna potestas, vnum baptisma. Siquidem ipse Deus noster, qui est pater vniuersorū, sex diebus fecit cælum ac terrā, mare, & omnia quæ in his sunt. Ipse enim exornauit cælum sole & luna, stellisq; pulcherrimis; similiter & terram decenter fundauit, super aquas, exornans eam plantis & arboribus omnijugis, huiusque iussu manant amnes mellifluis, fontiumque perennes scatebræ profiliunt, præcepitque terræ & produxit carnem, ac genuit omnes bestias terræ, iuxta suum quodque genus. Mandauit aquis, & prodixerunt pisces, fecitque cete grandia. Omnium autem postremum condidit hominem, cui tradidit omnia in famulatum. Dixit enim Deus filio suo: **Faciāmus hominem iuxta imaginem, iuxtaq; similitudinem nostram.** Et formauit dominus Deus hominem sumpro luto de terra, & collocauit eum in paradiso deliciarum. Immisit autem Deus Adæ stuporem ac soporauit, sumptaque vna de costis eius, impleuit carnem pro ea, & edificauit costam, quam sumpserrat, in mulierem, & adduxit illam ad Adam, dixitq; Adam: **Hæc nunc caro de carne mea, & os de ossibus meis.** Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Propter hoc relinquet homo patrem suum ac matrem, & adglutinabitur vxori suæ, & erunt duo in carnem vnā. Audi ancilla Christi, audiant oēs quicumq; volunt salui fieri, & auribus excipiant verba oris mei, suscipiantq; aures tuæ verba diuino afflatu prodita. **Mysterium em̄, inquit, hoc magnum est, quemadmodū ait beatus Paulus, qm̄ cum adhæret vir vxori, vnum corpus sunt ambo, ita rursus, qd quis vir aut quæcunq; mulier adhæret domino, vnus spiritus est.** Etenim si qui mundo adglutinantur, relinquunt patrem ac matrem, & adiunguntur hominibus mortalibus; quanto magis virgo continens debet omnia terrena relinquere, soli q; domino adglutinari. His quæ dico, ipse etiam Apostolus attestatur, dicens: **Mulier innupta, sollicita est de his, quæ sunt domini, vt sit sancta corpore & spiritu: quæ verò nupta est, sollicita est de his, quæ sunt huius mundi, quomodo placeat viro, & diuisa est.** Hoc igitur dico, quod omnis virgo viduæve continens, si habuerit sollicitudinem in hoc mundo, ipsa cura maritus eius est. Quod si possessiões, si facultates habeat, ipsa sollicitudo polluit illius mentē. Quæ admodum enim per maritum corpus polluitur, sic & affectiones mundanæ, animam simul & corpus continentis polluant, nec iam est sancta corpore ac spiritu. Cæterum eius quæ curat opus Dei, sponsus est ipse Christus. Quæ em̄ viro mortali desponsa est, quod vult vir ipsius, facit. Sic enim dictum est, quod vxor sui corporis potestatem non habet, sed vir. Ac rursus: **Quemadmodum Ecclesia subdita est domino, sic & vxores maritis in omnibus.** Ex rebus enim mundanis si velimus, res cœlestes intelligere licet. Porro, quæ cœlesti sponso iuncta est, facit quod vult sponsus ipsius. Hæc est aut voluntas Christi, vt quisquis ipsi adheret, nequid

Vt conne
dit

Virgo
Christo
nupta

Dico

καλῶς

D

A ne quid omnino huius seculi seculi adferat, neque terrenarum rerum cura teneat, sed de se la crucifixi cruce gloriatur, eamque baiulet, eius curam ac sollicitudinem gerat noctu pariter atque inter diem, utique incessanter laudem & gloriam ipsius & hymnis celebret, utique mentis oculum habeat illuminatum, quo videat quae sit voluntas ipsius, eamque perficiat, ut simplex habeat cor, ut animum purum, ut sit misericors, ut quemadmodum ille misericors est & miserator, sic & hic illum sequens mitis sit ac quietus, tolerans malorum, neque cuiquam malum pro malo reddat, multas sustinens contumelias, quemadmodum ipse a ludaeis affectus est contumelijs, plagasque perpeffus est, & sustinuit cruciatus. Nam ipse haec pertulit. Cum enim a lupa percussus esset a seruo pontificis, nihil fecit, tantum dixit: Si male locutus sum, perhibe testimonium de malo, si vero bene, quare me caedis? Qui terrae preceperat, ut Dathan & Abiron vivos deuoraret, poterat efficere, ut & hunc qui manum extenderat verberaretque conditorem suum, viuum absorberet, sed pertulit, nobis exemplum relinquens, ut nos ipsius sequamur vestigia. Tu porro homo, non sustines a cognato tibi homine affici contumelia: imitare dominum tuum. Etenim si ille, cum esset Deus, tua causa sustinuit ab homine peccatore, caedi a lupa, tu indignaris, quod homo tui similis in te dixit conuictum, ac moliris in illum talionem: O miram demeritiam, o insignem incogitantiam. Propter hoc & nobis ultio parata est, & ipsi nobis ignem accedimus, quod cum simus ratione praediti, ratione carentibus animantibus nos ipsos similes reddamus. Vehementer humilis venit in hunc mundum, & cum esset diues, propter nos egenus factus est, ut nos illius inopia ditesceremus, & cum esset Deus, propter nos homo factus est, ac natus est ex deipara Maria, ut nos eriperet e potestate diaboli. Unde nos seruare cupiens, facit seipsum stultum in hoc mundo, ut apud Deum habeatur sapiens. Homines enim, eos qui dare callent & accipere, emere ac vendere, tractare suffurarique res proximi, usurpare aliena, foenerari, atque ex vno obolo facere duos, prudentes appellant, Deus autem illos fatuos, imprudentes & peccatores vocat. Audi siquidem quid ipse Deus per Hieremiam Prophetam loquitur: Populus hic, filij imprudentes sunt, ut faciant mala, bonum autem facere nesciunt. Item beatus Paulus: Sapientia mundi huius, stultitia est apud Deum. Rursus: Qui vult fieri sapiens, stultus fiat, ut sit sapiens. Iterum dicit idem: Fratres nolite fieri pueri sensibus, sed malitia paruuli estote. Deus enim vult vos ad res terrenas stultos esse, sed ad caelestes prudentes. Nam aduersarius noster diabolus malitia sapiens est, & nos oportet sapienter inuadere, quo vincamus illius insidias, quas malis artibus in nos struit. Loquitur enim & Saluator in Euangelijs: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae. Verum, qui sapiens apud eum vocatur, hic est qui sapiens est ad explendam Dei voluntatem, & ad seruanda illius mandata. Magnum salutis remedium est, animus modestus ac submissus. Etenim Sathanas non ob scortationem, aut ob adulteria aut furtum deiectus est e caelis, sed ob superbiam ipsius deiecit eum Deus ad inferiores partes abyssi. Sic enim dicebat: Ascendam & ponam sedem meam in conspectu Dei, & ero similis altissimo, ac propter hunc sermonem deiectus est, factaque est illius haereditas ignis aeternus. Itaque superbia in diabolo est, modestia in Christo. Nam ipse dominus dicit: Qui vult inter vos esse magnus, sit omnium seruus, Deus enim humilium est. Diligamus vehementer ieiunium, magna custodia est ieiunium, & deprecatio atque elemosyna. Liberant enim hominem a morte. Siquidem quemadmodum propter cibum & inobedientiam eiectus est Adam e paradiso, sic rursus per ieiunium & obedientiam qui vult ingreditur paradysum, Hac virtute orna corpus tuum o virgo, & placebis caelesti sponso. Etenim quae mundo sese applicant, & vnguentis, odoribus, aromatibus, preciosisque vestibus, auroque

Virgo
Christi
qualis.

Prudentia
vera.

Modestia

Ieiunium

auroque

auroq; corpora sua exornant, vt placeant hominibus, Deo placere non possint. **C**
 Christus autē nihil horum perit abs te, sed tantummodo cor purum, & corpus
 immaculatum, ieiunioq; castigatum. Quod si qui venerint dixerintq; tibi, ne iei-
 iuna frequenter, alioqui redderis imbecillior, ne credas illis neque auscultaueris
 eis, nam diabolus illos subornauit. Memento q; scriptum est, cum tres pueri ac
 Daniel captiui tenerentur à Nabuchodonosor rege Babylonis, alijq; pueri cū il-
 lis, rexq; illis praecepisset, vt ederent de mensa ipsius, biberentq; de vino ipsius,
 Daniel ac tres pueri nolebant vesci de mensa regis, sed dicunt eunucho, qui eos
 curandos susceperat: Da nobis de leguminibus terrae, & comedemus; aitq; illis
 eunuchus: Metuo regē qui praecepit vobis cibū & potū, ne quādo visa fuerint
 facies vestre tristes in oculis regis, praefer alios pueros vescētes de mensa regis, et
 condēnot me. Dixerūt autē illi: Tenta famulos tuos dies fermē decē ac da nobis
 deditq; illis legumina in cibū, & aquā ad bibendū, & adduxit eos in conspectu re-
 gis, & visa sunt facies illorum insignes supra pueros alios vescētes de mensa re-
 gis. Vide quid facit ieiuniū, & morbos sanat, & pituitam corporis exicat, & de-
 mones eiicit, & cogitationes prauas excutit, & mentē reddit splendidiorē, &
 cor purum & corpus sanctificatum, & throno Dei cōmendat hominē. Ac ne
 putes hęc temerē dici, habest testimoniū in euangelijs, quid à seruatore dicitur:
 Interrogauerāt eum discipuli ipsius, dicentes: Domine, ostende nobis, quomo-
 do immundi spiritus pellantur. Dixit autē dominus: Hoc genus non eiicitur, nisi
 precatione & ieiunio. Quisquis igitur ab immundo spiritu turbatur, si cogita-
 uerit vsusq; fuerit hoc pharmaco, nimirū ieiunio, protinus spiritus malus in an-
 gustiam reductus discedit, territus ieiunio. Nam prorsus gaudent demones cra-
 pula & ebrietas, corporisq; requie. Magnam vim habet ieiunium, magnaq; per
 illud fiunt benefacta. Nam vnde & homines ingentia perfecērunt miracula, vnde
 deper eos signa fiunt, vnde sanationes egrotantibus per hos donat Deus, nisi o-
 mnino per exercitationē & macerationem corporis, perq; modestiam animi, per
 bonā vitę moderationē: Ieiunium em̄ angelorum vita est, qui illo vtitur, in angelo-
 rum ordine est. Ac ne putes dilecta, q; res vulgaris sit ieiunium. Non em̄ qui tantū
 ab edulijis ieiunat, illa prestat virtutē, sed qui abstinet ab omni malo opere, huic
 impuratur ieiunium. Et em̄ si ieiunes, nec serues os tuum ne loquatur sermonē
 prauum, aut iracundiam, aut mendacium, aut periurium, aut si loquaris contra
 proximum tuum, si hęc, inquam, prodierint ex ore ieiunantis, nihil profecit, ve-
 rum etiam totum laborem suum perdidit. Tu igitur ancilla Christi, & omnes
 quotquot volunt consequi salutem, si ieiunaueris, purifica te ipsam ab omni aua-
 ritia. Nam qui diligit pecuniā, non potest Deum diligere: radix enim omnium
 malorum est auaritia. Inanem glorię cupiditatem & arrogantiam vehementer
 fuge. Si tibi suggererit cogitatio q; facta es magna pulchraq; quodq; profeceris
 virtute, ne credideris illi inimicus enim est, qui obstat, quiq; inanem glorię cupi-
 ditatem submittit. Ne sustineas igitur cogitationem subeūtem animum tuum.
 Quod si tibi suggererit cogitatio, dicens: Noli laborare ad eō molestē, poteris
 fieri salua, ne audias illam, inimicus enim est, qui suggerit remissionem ac negli-
 gentiam, quo deiciat à tuo probō vitę instituto. Multae sunt enim artes, quibus
 hostis vtitur aduersus seruos Dei. Suggestit enim hominibus, vt illis subeant co-
 gitationes ad efferendum cor ipsorum. Tu verō ne recipito laudem hominum.
 Quod si quis tibi dixerit, beatus es, dic illi, si exiuero ex hoc corpore rectē per-
 acta vita, tunc beatus fiam, nunc autem non credo mihi ipsi, quod sim beatus.
 Si quidem homines veluti ventus, sic mutātur. Frequenter autem suggerit tibi,
 vt contemnas vescētes, ne credideris illi, alienus enim est, sed omnium minimū
 te ipsum estimato, vt multos praecedas in regno cœlorum, atq; apud Deum sub
 limis

Ieiunium nō
a cibo tan-
tum

Pecuniae
conceptus

Gloria

Tentatio-
nes variae.

D

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Vnctio tui, nec adhibebis herbam, neq; nitrum, neque quicquam his assimile. Nam hec faciunt mundo deditæ, sed aqua pura lauato. Non inunges corpus tuum unguento precioso, nec adhibebis vestibus tuis aromata preciosa. Quod si corpus tuum fuerit imbecillius, vt ere modico vino propter stomachum. Si verò, quod Deus auertat, incideris in afflictionem, tu ipsius curam habeto, ne des ansam hominibus, vt dicant tibi hanc afflictionem accidisse ex duritia vitæ. Verum priusquã te quisquam admoneat, prospicias tibi, donec conualueris, ac rursus ad eandem redeas regulam. Per omne vitæ tempus in ieiunijs, precibus & elemosynis perseverato. Beatus qui auscultat his nocte ac die. Ne recedat sermo Dei a ore tuo. Sit autem semper opus tuum, scripturarum meditatio. Habeto psalterium, ac psalmos edisce. Sol ex oriens videat librum in manu tua. Post tertiam horam, peragito communionem, quoniam hac hora adductum est lignum crucis. Sexta hora celebrato preces cum psalmis, opprobriationibus & obsecrationibus, quoniam hac hora filius Dei sublatus est in cruce. Hora nona rursus esto in hymnis & laudibus Dei cum lachrymis confitens peccata tua, Deo supplica, quoniam hac hora dominus in cruce pendens, reddidit spiritum. Post communionem autem horæ nonæ, comede panem tuum, gratias agens Deo super mensam tuam hunc in modum: Benedictus Deus, qui alis me à iuuentute mea, qui das alimoniam omni carni, imple gaudio & latitia cor meum, vt semper omnem habentes sufficiētiam, abundemus in omne opus bonum in Christo Iesu domino nostro, cum quo tibi gloria & honor & imperium vnà cum sancto spiritu in secula seculorum, Amen. Cumq; accumbens mensa coeperis frangere panem, primùm ter signato, deinde gratias agens, dicito: Gratias agimus tibi pater noster pro sancta resurrectione, per Iesum enim filium tuum, notam nobis eam fecisti, & quemadmodum hic panis erat super mensam distributus, & congregatis factus est vnus, sic tua congregetur ecclesia, à finibus terræ in regnum tuum, quoniam tua est potentia & gloria in secula seculorum, Amen. Quod si tecum adfuerint, duæ tresve virgines, gratias agant super panem appositum, simulq; conuiuētur. Porro, si reperiatur in mensa catechumina, ne conuiuetur cum fidelibus, neque discumbas ad edendum panem cum illa. Rursus non discumbes ad edendum panem tuum cum mulieribus solutioribus & scurrilibus, nisi compellat necessitas. Tu enim sacra es domino Deo, tuusq; cibus ac potus sanctificatus est, nã precibus sacrisq; verbis sanctificatur. Virgines piæ, Deoq; deditæ, tecum capiant cibum. Non cenabis cum mulieribus superbis, neque tibi concilia bis amicitiam cum muliere fatuosa. Ait enim diuina scriptura: Qui tãgit picem, inquinabitur, & qui commercium habuerit cum superbo, similis illi reddetur. Cùm mulier diues accumbit ad mensam tuam, si videris interea mulierem pauperem, inuita illam ad edendum, nec erubescas ob diuitis præsentiam. Noli diligere gloriam apud homines magis q̃ gloriam apud Deum. Deus enim pauperum pro nihilo habitorum, Deus est. Felix anima quæ seruat hæc. Non est bonum adolescentulam habere consuetudinem cum puellis. Alioqui nihil faciunt boni, vtraq; enim alterius monitis non auscultat, vtraq; alteram contemnit. Sed bonum est, vt adolescentula sit sub anu. Neq; enim anus obsecundat adolescentulæ. Væ virginis, quæ non est sub regula. Est enim veluti nauis non habens gubernatorem. Etenim cum fractis gubernaculis non habeat viæ ductorem, iactatur fluctibus huc & huc, donec impingat in saxum, moxq; deperit, sic est omnis virgo non habens quem vereatur. Beata virgo quæ fuerit sub regula, Erit enim veluti frugifera vitis in paradiso. Siquidem veniens agricola illius perpurgat palmites, irrigatque reuellens malas herbas in circuitu eius. Illa verò habens Deum cultorem, reddit preciosum fructum suum in tempore oportuno. Obserua verò inter edendum ac bi-

Vnctio

Lectio

Eucharistia

Vespertina, nã videtur olis id solere fieri. Eadē sunt apud Chrysostrum

Panis sacer.

Coniuctus.

Regula

DE
 videtur, vt gl
 uis peius tuas
 ter Mil
 a panis &
 opozationem
 quod el
 bono
 obsecram
 uereri
 tua, L
 spiritum no
 leum C
 in secul
 gentia, b
 circu
 dor
 Hi fi
 gloria
 isti
 condit
 condit fi
 ore q
 ben
 est, C
 abeget
 P
 facti
 dicit
 Et
 præcepti
 Sed v
 sancti
 pectora d
 benedic
 bene
 fac
 Dei
 hora d
 te
 Dec
 Mem
 infero
 qui cu
 terra
 & c
 ec
 destrui
 inuocare
 magis p

A ac bibendum, vt glorifices Deum hymnis, qui solent super mensam dici, & erit
 tuis ac potus tuus sanctificatus. Vbi verò surrexeris à mensa, rursus gratias a-
 gens, dicitur ter: Misericors & miserator dominus, cibum dedit timentibus ip-
 sum. Gloria patri & filio, & sancto spiritui. Postq; gloriam Deo dictam, rursus
 perfice preceationem, sic dicens: Deus omnipotens ac dominus noster Iesus Chri-
 stus, nomen quod est supra omne nomen, gratias agimus tibi, ac laudamus te, q
 nos tuorum bonorum fecisti participes, videlicet corporalium alimentorum, ro-
 gamus & obsecramus te domine, vt & cœlestes nobis epulas largiaris: da nobis
 temere ac reuereri adorandum ac preciosum nomen tuum, ne prætergredia-
 mur præcepta tua, Legem tuam & iustitias tuas insere cordibus nostris, Sancti-
 fica verò spiritum nostrum, animam nostram, & corpus nostrum per dilectum
 filium tuum Iesum Christum dominum nostrum, cum quo tibi gloria, honor
 & imperium in secula seculorum, Amen. Sunt enim quidam mundo dediti, qui
 carent intelligentia, brutorum animantium more pascuntur, mane surgentes
 quærunt quem circumueniant, quem opprimant, vt expleant fœdum ipsorum
 ventrem. Hi non norunt ad mensam glorificare Deum. De his loquutus est di-
 uinus ille Paulus: Hi sunt inimici crucis Christi, quorum finis interitus, quorum
 Deus venter, & gloria in pudendis eorum, qui terrena sapiunt. Nostra verò con-
 uersatio in cœlis. Isti deteriores sunt & bestijs & iumentis. Siquidem iumenta
 feræq; norunt conditorem suum Deum, eumq; laudant. Homines verò q man-
 nibus illius conditi sunt, & ipsius imaginem gerunt, non norunt eum à quo
 sunt conditi, sed ore quidem confitentur illum, factis autem negant eum. Tu
 credis esse Deum, bene facis, & dæmones credunt & contremiscunt. Fides sine
 operibus mortua est. Quid proderit homini, si confiteatur esse Deum, cum su-
 is malefactis abneget illum? Quomodo profitebitur se illum habere dominum,
 cum illi non seruiat? Propter hoc enim dicitur dominus eius. Et serui agnoscunt
 eos, à quibus empti sunt. Proinde nos quoque debemus honorare eum, nō ver-
 bis tantum, sed & factis. Siquidem ipse dominus noster Iesus Christus in euan-
 gelio testatus est, dicens: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in
 regnum cœlorum. Et rursus: Non assumes nomen domini Dei tui in vanum.
 Rursum alibi præcepit nobis, dicens: Discedat ab iniquitate quisquis nominat
 nomen domini. Sed vis ne scire, quod bestiæ & iumenta norunt Deum, ac lau-
 dant illum? Audi sanctum spiritum præcipientem illis in hymnis: Benedicite be-
 stiæ & omnia pecora dominum, nisi benedicerēt, nequaquam illis præciperet.
 Nec illa solum benedicunt, verum etiam omnis creatura visibilis & inuisibilis si-
 ne intermissione benedicit Deum. Et tu igitur famula Dei, siue surgis siue se-
 des, siue quid operis facis, siue edis, siue dormitura petis cubile, siue expergisce-
 ris, ne recedat laus Dei à labijs tuis. Beatæ aures quæ excipiunt hos sermones.
 Quod si venerit hora duodecima, maiorem & crebriorem celebres communi-
 o nem cum virginibus tuis quas habes vnanimem. Quod si non habueris vnani-
 mem, sola peragito Deo præsentem & audientem. Bonum est effundere lachrymas
 in conspectu Dei. Memento horæ duodecimæ, quoniam in hac dominus no-
 ster descendit ad inferos, quumq; vidisset illum tartarus, in horruit expauitq; di-
 cens: Quis est iste, qui cum potestate magnaq; virtute descendit? Quis est, qui
 portas inferorum ferreas contriuit, & vectes adamantinos confregit? Quis iste
 qui descendit è cœlis, & crucifixus est, & à me morte teneri non potuit? Quis est
 iste, qui soluit vincula eorum, qui tenebantur à me captiui? Quis est iste, qui sua
 morte me mortem destruit? Propterea debemus nobis cauere in hora illa, cumq;
 lachrymis noctu inuocare dominum. Magna enim virtus est lachryma, ingens
 benefactum, magnaq; peccata & iniquitates lachrymis abolentur. Testimonium

Gratiarū
actio.

Fides

Synaxis,
hora duo-
decima q
nobis opti-
nor est se-
prima ve-
spertina.Lachry-
marū laus

y præbet

præbet mihi sanctum Euangelium. Cùm enim seruator traditus esset Iudæis, tum Petrus illū cum iureiurando ter abnegauit, priusq̄ cantaret gallus. Sed Christus conuersus intuitus est Petrum, & recordatus est Petrus uerbi domini, quomodo dixisset ipsi: Priusq̄ gallus cantet, abnegabis me ter. Et egressus foras, fleuit amarè. Vides remediū lachrymarum, uidisti qualem iniquitatem deleuerint. Quid enim hoc malo peius, q̄ ter cum iureiurando dñm abnegauit: & tantam iniquitatem lachrymis deleuit. Vides quantā vim habeant lachrymæ. Nam illa scripta sunt ad nostrā correptionē, ut nos illa sequentes vitā æternā hereditate possideamus. Nō multi habēt gratiā lachrymarū, sed iustitiam, qui mentē habent in cœlis, qui rerū terrenarū sunt oblitī, qui non faciunt providentiā carnis, qui ne norūt quidē an sit mundus, qui mortificarūt membra quæ sunt super terrā. His solis datus est luctus lachrymarum. Cùm em̄ purā habeant mentē ac perspicaces cordis oculos, adhuc uersantes in terris, uident pœnas inferorū, & cruciatus sempiternos, quibus puniuntur peccatores, uident ignē æternum, ac tenebras exterioriores, uident fletum ac stridorē dentium. Simul autē uident & cœlestia munera quæ Deus largitus est sanctis, uident gloriās & coronas, stolasq̄ sanctas, uestesq̄ regias, ac lucida penetralia, & delicias inenarrabiles ac vitam sempiternam. Sed quid differo dicere, quod est omnium maximū miraculū: Quod quisquis habet purā mentem, ipsum etiam Deū internis oculis contēplatur. Qui nō igitur fiat, ut non velit flere lugerēq̄ qui talia uideat? Flet em̄ ac plorat, ut liberetur ab illis acerbis supplicijs, rursus plorat obsecransq̄ postulat, ut cœlestibus illis bonis dignus habeatur. Eoq̄ sancti oderunt hunc mundū, scientes qualium honorū hereditatē sint habituri, itaq̄ qui requiem habet in hoc mundo, ne speret æternam illam requiem. Regnum enim cœlorum, non est eorum, qui hic requiescūt, sed illorum qui in afflictione multa atque angustia peregerunt hanc vitam. Non enim acceperunt illud gratis, sed cum magnis laboribus, perpetuisq̄ sudoribus id sibi parauerunt, quos dignatus est Deus. Non est illis curę quantumcunq̄ hic laborauerint. Verūm simul atq̄ illic ingressi fuerint, obliuiscuntur laborū ac dolorum, quoscunq̄ passi sunt in hoc vano mundo, præ multa & inenarrabili refocillatione ipsis data. Quid ais homo: Ecce duæ viæ propositæ sunt in conspectu tuo, vita & mors, quocunq̄ uolueris ito, & ecce ignis & aqua, quocunq̄ uolueris

Arbitriū. extende manum tuam, in te situm est an uelis parare vitam, & in te situm est, an uelis parare mortem. Mors igitur est mundus, vita autem est iustitia, procul igitur mundus abest à iustitia quantum mors abest à vita. Itaq̄ si ambulaueris in mundo, in morte ambulas, & extra Deum es iuxta diuinam scripturam. Sin in iustitia ambulaueris, in vita ambulasti, nec te tanget mors. Non est enim apud iustos mors, sed translatio. Transferuntur enim ex hoc mundo in æternam requiem. Et quemadmodum aliquis egreditur è carcere, sic & sancti egrediuntur ex hac misera vita, ad bona ipsius præparata, quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ipsum. Peccatores autem præterquam quòd hic miserè affliguntur, etiam illic iterum ignis eos manet. Tales igitur oportet duplici nomine flere, & quod hic in angustia sunt, & q̄ illic amplitudinem non recipiunt. Propterea dicit diuina scriptura: Quocunq̄ se uerterit impius perdetur, angusta enim illi sunt vndiq̄, & illic dolores, & hic afflictiones. Non est enim homo qui non labore in misera vita, siue mendicus, siue diues, siue seruus, siue liber, siue peccator, siue iustus, omnes similiter laborant. Idemq̄ casus occurrit omnibus, tum peccatori, tum iusto in hoc mundo. Illic uero non est eodem modo, sed alius atq̄ alius ordo: alius em̄ labor iusti in hoc mundo, alius peccatoris. Nam iustus quidem laborat, non ut ventrem expleat, neq̄ omnino carnis curam habet, neq̄ cogitat se gestare carnem

σεβουχα
πια νευχα
πιδω

A nem, sed laborat noctu & interdium quærens Deum. Sæpe nec somno, nec pane, nec aqua saturatur, nec explet animum, in desertis oberrans, subigens corpus in multa afflictione, donec assequatur coronam inenarrabilem ipsi repositam. Peccator autem laborat sudatque, non iustitiæ causa, sed ob miseram hanc carnem, ob foedam mulierem, alijs atque alijs modis laborans, nec contentus his quæ adsunt, in malitia & invidia vitam agens. Verum nihil horum intelligunt isti vecordes, excæcavit enim illos materia, multaque mundi sollicitudines, & in errorem ducunt, donec mittatur aduersus ipsos ille severus carnifex, qui non miratur faciem, accipit dona. Abducentur enim illorum animæ vi ab angelis inclementibus, & ferent sententiam suam à Deo. Nam cum essent inanes, etiam inaniter laborarunt in hoc mundo, res terrenas operati sunt, eaque propter in interitum abierunt. Non enim memores fuerunt Dei cum essent in terra, neque fuit illis curæ, recordari timoris domini, proptereaque nec ipsi futuri sunt ei curæ. Iustus enim Deus, & iustum iudicium eius. Cum enim venerit iudicaturus mundum, tunc reddet unicuique iuxta opera sua. Beatum cor quod accipit hæc. Media nocte surgito & laudato dominum Deum tuum. In hac enim hora surrexit dominus noster à mortuis. Et laudibus celebra patrē, propter hoc in hac hora præcepit nobis laudare Deum. Cum autem à somno surrexeris, cum primis hunc versiculum dicito. Media nocte surgebam ad confitendum tibi, ad iudicia iustificationis tuæ. Et orans incipito dicere quinquagesimum psalmum totum donec perfeceris. Et hæc sint tibi singulis diebus præscripta. Hosa autem psalmos dicito quantum potes stans, ac post psalmum precatio genuumque si exiis addatur cum lachrymis, commemoresque domino peccata tua, postulesque ut remittantur tibi. Post tres autem psalmos dic Alleluia. Quod si etiam virgines fuerint tecum, & hæc psallant, atque alia post aliam precationem perficite. Diluculo verò hunc psalmum dicite: Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Sitiuit in te anima mea. Interspiratio verò sit. Benedicite omnia opera Deo, Gloria in excelsis Deo, & reliqua. Cæterum dilectionem seruemus omnibus maiorem. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus præceptis tota lex ac Prophetarum pendent. Deus charitas est, & ipse prior dilexit hominem, ac seipsum tradidit pro nobis, ut nos liberaret ab iniquitate. Si igitur ipse dominus noster mortuus est pro nobis, nos quoque debemus pro nobis inuicem animas nostras ponere. Deus charitas est, & qui habet charitatem, Deum habet. Ipse enim dixit: In hoc cognoscet omnes, quod mei discipuli estis, si diligatis inuicem. Quantumcumque laborarit homo, si non habuerit charitatem erga proximum, frustra laborauit. Sic autem declarabis charitatem erga proximum, non verbis tantum, sed etiam factis. Non tenebis aliquam malitiam in corde tuo, alioquin non ascendet precatio tua pura. Non enim occidet sol super iracundiam vestram. Mansuetudinem habe, patientiam habe, animi lenitatem, placabilitatem. Dicit enim dominus: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non intrabitis in regnum cælorum. Ne te contristeris, si quid molestiæ acciderit tibi, neque damno contristeris, neque iniuria. Nam huius mundi tristitia mortem operatur. Tantum pro peccatis tuis contristeris, de leuioribus autem negocijs ne contristeris. Ne exaltes vocem tuam, irascens erga quampiam. Famulam autem domini non oportet litigare. Non egrediatur execratio ex ore tuo, non contumelia, non maledictum, nam os tuum sanctificatum est in laudem & gloriam Dei. Non est bonum te prodire absque magna necessitate. Silentium ama quantum potes. Ancillarum Dei ne obliuiscaris, neque deleantur è corde tuo. Si sanctus venerit in domum tuam, sic illum excipe ut filium Dei. Dicit enim dominus noster Iesus Christus: Qui recipit vos, me recipit. Si ingrediatur vir iustus in domum tuam, cum metu & tremore occures illi, & procumbes ad pedes illius in terra. Non enim illum adorabis, sed Deum

Nox media.

Confessio

Diluculo

Charitas

condonatio

Ira

Silentium

Hospitalitas

y ij qui

D. ATHANASII ARCHIEP. ALEXAND.

qui misit illum. Sumes autem aquam, & lauabis pedes illius, summaq; cum veneratione audies verba eius. Non confides prudentiæ tuæ ne cadas, sed metue. Quandiu enim timueris, nunquam cades, expedit enim, vt quæ continenter viuit, sola panem suum comedat. Quodd si accubueris cum virginibus ad mensam, quicquid apponitur comede cum illis; nam si non comederis, deprehēderis quasi condemnare illas. Non efferes ac prodes exercitationem tuam. Quodd si etiam vinum illę biberint, tu verò non bibas, propter illas bibe paululum. Quodd si fuerint magnæ anus, coegerintq; te bibere plusquam satis, ne auscultaris illis, sed dic eis; Vos detriuistis iuuentutem vestram in multa exercitatione, ego verò nondum perueni ad primum gradum vestrum. Nam de hospitalitate & eleemosyna non habes opus vt te moneam, quandoquidem ex te ipsa facies. In ecclesia taceto, nec quicq; dixeris, sed tatum auscultationi. Si ascenderit in cor tuum cogitatio vt quippiam facias, ne præcipitanter hoc feceris, ne illudat te inimicus. Cum consilio maiorum omnia facito. Quum psallis aut quum oras, ne admiseris extrarias cogitationes ingredi cor tuum. Obsecro te dilecta, attende & auscultata præceptis his, quæ scripta sunt in libro hoc, nec solum oculis visibilibus cōsidera quæ scripta sunt, verum etiam internis, & attende vnicuique præcepto, eaq; facito. Nam si hæc seruaueris, digna habebis regali thalamo. Ne dixeris in corde tuo, quomodo possum hæc facere, ne segnities obrepat cogitationi tuę, sed cum omni animi promptitudine serues ea. Diligentibus enim Deum, præcepta Dei non sunt grauiora. Omni hora ne deficiat oleum lampadi tuę, ne quādo veniat sponsus & inueniat eam extinctam. Neque enim scis quando sit venturus, an primo somno, an mane. Esto igitur parata, vt quum venerit, cum sapientibus occurras illi, habens oleum in lampade tua, hoc est, opera tua bona. Singulis horis recordare exitu tuum, habe præ oculis quotidie mortem. Memento cui oporteat te exhiberi. Grauis est exercitatio, difficilis continentia, sed nihil dulcius cœlesti sponso. Hic laboramus paulisper, illic autem vitam æternam recipiemus. Ait enim sanctus Paulus: Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Bonum est effugere turbam, & secedere in solitudinem. Magna virtus continentia, magna gloria castitas, magna sunt virginittatis præconia. O virginittas diuitiæ incomprehensibiles. O virginittas corona immarcessibilis. O virginittas templum Dei, & sancti spiritus domicilium. O virginittas margarita preciosa, apud multos latens, à paucis verò vix inuenitur. O continentia amica Dei, & apud sanctos laudata, à continentia vulgo inuisa, sed hīs qui te digni sunt nota, à continentia mortem & inferos effugiens, & immortalitati adhærens. O continentia gaudium prophetarum, apostolorū gloria. O continentia angelorum vita, & sanctorum hominum corona. Beatus qui te tenet, beatus qui per patientiam tibi constanter adhæret, quoniam postq; paululum laborauerit, multa recipiet munera in te. Beatus qui per totum hoc tempus ieiunauerit, quoniam in æterna Hierosolyma habitabit, cumq; angelis choreas ducet, cumq; sanctis prophetis & apostolis requiem habebit. Hæc tibi scripti dilecta soror, de choro Christi, ad confirmationem & vtilitatem animæ tuæ. Ne declines igitur ab his sermonibus, nec ad dextram, nec ad sinistram. Quisquis enim, hos sermones auditos, contempserit, cōdemnatio magna erit illi. Tu verò charissima soror mea det tibi Deus hæc seruare, in his conuersari, illumina tam mentem, purum animum, illumina oculos cordis, vt accipias immarcessibilem coronam, quam præparauit Deus diligentibus ipsum, per dominum & seruatore nostrum Iesum Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

D. CYRIL

Ciborum
delectus

Virginittas
laus.

A D> CYRILLI ALEXANDRINI AR

chiepiscopi, de hac epistola Athanasij ad Epictetum, testi-
monium, ex secunda epistola ad Successum.

HOc quoq; necessarium iudicavi superius memoratis apponere. Nam veniens ad nos vir venerabilis Paulus Emesinę civitatis Episcopus, cum sermo de vera & immaculata fide fuisset agitatus, sciscitatus est me, & valde studiose, si consentire scriptis beatę recordationis Athanasij patris nostri, quę ad Epictetum Corinthiorum direxit Episcopum. Ego vero respondi: Si hec apud vos scripta non sunt adulterata, si integra permanent. Nam plura ex his ab hostibus Ecclesię deprehenduntur esse deprauata, me eis omnibus præbere consensum. Ille autem ad hæc intulit, habere se præfatam Epistolam, sed velle sibi de nostris exemplaribus satisfieri, ytrum deprauata sit an non. Tunc sumens exemplaria nimis antiqua, cum illis contulsi, quę ferebat, eaq; adulterata omnino deprehēdi. Unde nos hortatus est, vt ex nostris codicibus veracissima describētes, Antiochenę destinaremus Ecclesię. Quod etiam factum est.

**D> ATHANASII AR
CHIEPISCOPI ALEXANDRI**

ni ad Epictetum Episcopum Corinthiorum,
Epistola.

BGo quidem putabam omne vaniloquium vniuersorū, qui vbiq; sunt Hæreticorum cessasse, ex ea, quę facta est in Nicęa, Synodo. Quę enim in ea à patribus secundum sanctas scripturas exposita fides est, sufficiens est ad omnem destructionem totius impietatis. Ad confirmationem autem pię in Christo fidei, & propter hoc, & nunc diuersis factis Synodis tam in Gallia & Hispania, & in magna Roma, omnes qui conuenerunt eos, qui adhuc latent, & sentiunt eadem, quę

Arrius sensit, Auxentium dico Mediolanensem, & Ursatium, & Valentem, & Gaium de Pannonijs vnanimiter, vtpote ab vno spiritu moti, anathematizarūt, & scripserunt vbiq; propter hos tales, qui Synodi sibi nomen adscripserūt: neq; vllam in catholica ecclesia Synodum nominari, nisi solam, quę in Nicęa facta est. Quę est trophæum aduersus omnes hæreses, præcipuè erga Arrium, propter quem maximè tunc Synodus congregata est. Quomodo ergo post tãtam dubitare auli sunt, aut queri aliquanti conantur? Si ergo de Arrianis sint, nihil mirum, si quę contra se scripta sunt, accusant. Sicut & pagani, audiētes idola Gētium argentum & aurum, opera manuum hominum, stultam putarunt diuinę crucis doctrinã. Eorū verò, qui putant rectè credere, secundū omnia quę dicta sunt à sanctis patribus, qui propter inquisitionē immutare volētes, nihil aliud faciunt, nisi secundū quod scriptū est, proximum quidē putant insipientia: repugnant aut ad nullam vtilitatē, sed vt simplices tantū euertant. Hęc ita scribo, lectis quę apud tuã sanctitatē acta sunt gestis, quę nec scribi vtiq; debuerāt, vt nec aliqua memoria eorū in posterum fieret. Quis etem audiuit talia vnq; aut quis docuit: aut qs didicit? Ex Sion em prodijt lex, & verbū dñi ex Hierusalē. Hęc aut vnde processerunt? quis infernus eruclauit? *εὐδοκίαν* dicere corpus ex Maria verbo deitatis, aut qd verbū in carnē, & ossa, & capillos, & oē corpus translātū, & mutatū est de propria natura, Quis aut audiuit in ecclesia omnino à Christianis,

Auxētius.
Gaius Pā
nonius
Synodus
Nicæna p
pter Arriū

Esaiæ s

y iij nis,

CYRIL

Astantialem creaturis: Et ad impietatem alteram transeuntes, dicitis in carnē, ossa, & capillos, & nervos, & in totum corpus conuersum verbum, & mutatum à sua natura. Aliquando enim dicitis euidenter, ex terra eum factum esse: ex terra enim os suum, & totius corporis natura est. Quæ igitur hæc tanta dementia, vt aduersum vos ipsos repugnantes, *ὁμοσίου* em̄ dicentes verbum corpori, aliud aduersum aliud significatis. Quod autem in carnem conuersum dicitis, ipsius verbi mutationem fingitis. Et quis iam vos vltra toleret, si vel sola ista dicatis: nam ad impietatem supra omnes hæreses declinastis. Si em̄ *ὁμοσίου* verbum corpori, superfluit Mariæ cōmemoratio, & non necessaria, cum potuisset & ante Mariā *Verbū nō esse vnius substantiæ cum corpore.* sempiternum corpus existere, sicut est ipsum verbum. Si igitur secundum vos *ὁμοσίου* est corpori, quid necesse erat aduentus verbi: aut vt suum *ὁμοσίου* indueret, aut mutatum de propria natura corpus fieret: Non enim deitas se ipsa suscepit, vt etiam *ὁμοσίου* suum indueret, sed nec peccauit verbum, quod aliorum peccata liberauit, vt mutatus in carnem semetipsum pro seipso offerret, & sacrificio seipsum liberaret. Sed non est ita, absit. Abrahæ semen apprehendit, sicut dixit Apostolus: Vnde debuit fratribus similari, & simile nobis corpus adsumere. Propterea ergo necessaria verè Maria, vt ex ipsa hoc adsumeret, & vt suum pro nobis corpus offerret. Et hanc Esaias prophetizans ostendit, dicēs: Ecce virgo. *Esaiæ 7* Gabriel autem mittitur ad ipsam non transitoriè virginem, sed ad virginem desponsatam viro, vt sponso ostenderet Mariam verè hominem fuisse. *Lucæ 1* Et partus meminit scriptura, & dicit: Inuoluit puerum. Et: Beata sunt vbera, quæ suxit. Et: Oblatum est sacrificium, quoniam aperuit qui natus est vuluam. Hæc autem omnia parturientis virginis erant indicia. Et Gabriel certissimè euangelizauit ipsi, dicens non transitoriè, q̄ nascetur, vt non de foris inductum ei corpus putaretur, sed ex te, vt ex ipsa naturaliter quod natum est, esse manifestè credatur, & hoc natura demonstrante: quia impossibile est virginem lac proferre: & impossibile est lacte nutriri corpus, & pannis inuolui non ante naturaliter natum. Hoc est, quod circumcisum est octaua die. Hoc Simeon in manus suscepit. Hoc factum est infans, & creuit vsq; ad tredecim annos, & ad tricesimum annum venit. Neque enim sicut quidam arbitrati sunt, substantia ipsius verbi murata circumcisa est, quæ erat immutabilis, & inconuertibilis, dicente quidem ipso saluatore. Videte, videte quia ego sum, & non sum muratus. Paulo etiam scribentet *Hebræ. 13* Iesus Christus heri & hodie ipse, & in secula. Sed circumciso corpore & portato, & manducanti & laboranti, & in ligno affixo & passo, erat impassibile incorporeum Dei verbum. Hoc erat in sepulchro positum, quando ipse perrexit prædicare his, qui in custodia erant, spiritibus, sicut Petrus ait: Quod magis ostendit *1. Petri 3* amentiam dicentium, verbum in carnem & ossa mutatum. Quod si ita erat, non erat necessarium sepulchrum, ipsum enim perrexisset corpus prædicare in inferno spiritibus. Nunc autem ipse quidem perrexit prædicare, corpus verò inuolutum Ioseph posuit in Golgotha, & ostensum est omnibus: quia non corpus erat *Ioannis 20* verbum, sed corpus erat verbi. Et hoc palpauit Thomas, postquam resurrexisse vidit à mortuis, & vidit in eo fixuras clauorum, quas pertulit ipsum verbum in corpore suo dum crucifigeretur: aspiciens, & cum possit prohibere, non prohibuit. Sed etiam propria sua faciebat, quæ erant propria corporis tanquam sua. Verbum incorporale deniq; cæso corpore à ministro, sicut ipse patiens dicebat: *Ioannis 13* Quid me cædis? ita impassibilis naturaliter dicebat: Dorsum meum dedi ad verbera, & faciem meam non auerti à confusione sputorum. Quæ enim humanitas patiebatur verbi, hæc inhabitans verbum ad se referebat, vt nos deitatis verbi participes esse possimus. Et erat admirabile, quia ipse erat patiens, & non patiens. Patiens quidem, quoniam proprium eius corpus patiebatur, & in ipso

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

qui patiebatur erat non patiens: propterea quia natura Deus manens verbū est **C**
 impassibile, & ipse quidem incorporealis erat in corpore passibili; corpus autem
 habebat in se verbū impassibile destruens infirmitates ipsius corporis. Faciebat
 autem hoc, & fiebat ita, ut nostra ipse suscipiens & offerens in sacrificiū destrue-
 ret, & suis iam nos operiens, faceret Apostolū dicere: Oportet corruptibile hoc
 induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Absit autem
 ut figuratē ista facta sint, sicut quidam iterū arbitrati sunt, sed vero hominē fa-
 cto Salvatore, totius hominis facta est salus. Si enim figuratē verbum erat in cor-
 pore secundum illos, quod autē figuratē dicitur, phantasia est, inuenietur ea opi-
 nione & salus & resurrectio hominum dicta secundum impiissimum Maniche-
 um. Sed non per phantasia est salus nostra, nec corporis sola, sed totius homi-
 nis animæ & corporis verē salus facta est in ipso verbo, humanum verē naturali-
 ter ex Maria secundū diuinas scripturas est, & verum erat corpus saluatoris. Ve-
 rum autē erat: quia simile erat nostro. Soror etenim nostra fuit Maria, quoniam
 omnes ex Adam sumus, & hoc nunquā aliquis dubitauit, recolēs, quia scripsit Lu-
 cas: Postquē em̄ resurrexit à mortuis, est imitantibus quibusdā nō in corpore ex Ma-
 ria videri dominum, sed pro ipso spiritum videri, dicebat: Videte manus meas
 & pedes, & vestigia clauorum: quia ego ipse sum, palpete & videte: quia spiritus
 carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et hoc dicens, ostēdit eis ma-
 nus suas, & pedes. Ex quibus confutari possunt iterum, qui ausi sunt dicere, in car-
 nem & ossa mutatum esse dominum. Non enim dixit, sicut me videtis carnē esse
 & ossa: sed habere, ut nō ipsum verbum in hęc mutatum esse credatur, sed ipse
 in his & ante mortem & post resurrectionē esse credatur. His ergo ita se haben-
 tibus rationem, superfluum est iam aliam tractare, & scrutari aliquid de ipsius
 corpore, in quo erat verbum inconsubstantiale deitatis, & ex Maria verē proge-
 nito, & ipso verbo nequaquam in carnem mutato, sed in carnē facto. Quod autē **D**
 à Ioanne dictum est: Verbum caro factum est, hanc habet intelligentiam, si-
 cut similitudine hoc poterit inueniri. Scriptum est enim à Paulo: Christus pro
 nobis factus est maledictum. Et quemadmodum non hoc ipsum factus est ma-
 ledictum, sed quia pro nobis adsumpsit maledictum, dictum est: maledictū fa-
 ctus est. Sic & caro factum est, non mutatus in carnem, sed quia pro nobis car-
 nem adsumpsit, & factus est homo. Quod autē dixit: Verbum caro factū est,
 simile est iterum dicere, homo factus est, secundum quod dictum est in Iohel:
 Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Non enim usque ad animalia e-
 rat promissio, sed in hominibus est, propter quos etiam dominus ipse homo fa-
 ctus est. Hoc autē dicto hanc habere intelligentiam, profectō reprehendāt se
 omnes, qui putarunt ante Mariam esse carnem, quæ ex ipsa est, & ante hanc ali-
 quam habuisse animam humanam verbum, & in ipsa ante aduētum semper fuisse.
 Definant autē & illi qui dixerunt, non esse capacem mortis carnem, sed eum
 immortalis esse nature. Si enim non est mortuus, quomodo Paulus tradidit Co-
 rinthiis, quod & ipse accepit: Et quia Christus mortuus est pro peccatis nostris
 secundum scripturas, aut quomodo omnino resurrexit, si non est mortuus: Eru-
 bescant autem maximē, qui omnino ista cogitarūt, posse fieri pro trinitate qua-
 ternitatem, si dicatur ex Maria esse corpus: dicam enim consubstantialem. Si di-
 camus corpus verbo, manet trinitas, nihil extraneum in ipsa adferente ipso ver-
 bo. Si verò humanum dicamus corpus necessariō existente extraneum secun-
 dum substantiam corporis, & sit in ipso verbum, erit pro trinitate quaternitas,
 propter corporis adiectionem. Hęc ita dicentes, non intelligunt, quemadmo-
 dum in seipos incidunt: nam & si non ex Maria dicunt corpus, sed consubstan-
 tiale ipsi verbo, nihilo minus quod simularunt, ne fortē ut sapientes putentur se-
 cundum

1. Cor. 15

Manicha-
us

Luc. 24

Verbū car-
nem factū,
quomodo
intelligat.

Quaterni-
tatem non
nulli inue-
nunt.

A cundum suum intellectum, ostendentur dicentes quaternitatem, sicut enim filius secundum patres *ὁμοσίου* est patri, & non est ipse pater, sed filius ad patrem dicitur *ὁμοσίου*, sic & consubstantialia corpus verbi, non est ipsum verbum, sed aliud à verbo. Cùm autem aliud sit, erit secundum ipsos ipsorum trinitas quaternitas: non enim vera & specialiter perfecta, atque indiuisa trinitas recipit adiectionem, sed hæc quæ ab illis est intellecta. Et quomodo adhuc Christiani alium præter eum qui est Deus adinueniunt: iterum enim & in alio commento licet eorum insipientiam peruiderim, si propter quod est, & dicitur in scripturis ex Maria esse, & humanum corpus Saluatoris, putant pro trinitate quaternitatem dici, quasi facta adiectione propter corpus, multum errant, facturam coarquant factori, & suspicantur deitatem aliquid adiectionis accipere, & ignorant quia non propter adiectionem deitatis verbum caro factum est, sed ut caro resurgat. Neque ut melioraretur verbum processit ex Maria, sed ut humanum genus liberaret. Quomodo igitur putant liberatum corpus per verbum & viuificatum, in deitate verbo faciat adiectionem. Magis autem ipsi humanitati adiectio magna facta est ex verbo, in ipsa communionem & vnitionem, ex mortali enim factum est immortale, ex animali factum est spiritale, ex terra factum est coeleste, cœli portas transgressum est: trinitas verò ab assumēte verbo, corpus ex Maria. Trinitas est non accipiens adiectionem, neque diminutionem, sed semper perfecta est, & in trinitate deitas vna cognoscitur, & sicut vnus Deus in ecclesia prædicatur verbi pater. Ex hoc autem iam conticescant, qui aliquando dixerunt eum, qui ex Maria processit non esse ipsum Christum, & dominum & Deum. Si enim non Deus erat in corpore, quomodo statim procedens ex Maria vocatur Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus: Quomodo autem & Paulus, si verbum non erat in carne, ad Romanos scribebatur: Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula: Confiteantur ergo & qui ante negabant crucifixum esse Deum, errasse se, acquiescentes scripturis sanctis, & maxime Thomæ, qui postea quàm vidit in ipso clauorum vestigia, exclamauit: Dominus meus, & Deus meus. Cùm enim Deus & dominus gloriæ esset filius, erat in gloria affixo & ex honorato corpore. Corpus verò patiebatur, dum percuteretur in ligno, & fluebat de eius latere sanguis & aqua: templum enim verbi erat plenum deitatis. Propterea igitur sol videns creatorem suum in iniuriato corpore tolerantem, radios suos subtraxit, & obscurauit terram. Ipsum autem corpus habens naturam mortalem, ultra suam naturam resurrexit, propter habitans in se verbum, & desijt quidem naturali corruptione, induens autem quod supra hominem est, verbum, indumentum verbi factum est incorruptum. De eis autem qui falluntur & dicunt, quod sicut in vnumquemque Prophetarum factum est, ita & in vnum aliquem hominem ex Maria venit verbum, superfluum est disputare: manifesta est enim dementia eorum, & indubitata reprehensio. Si enim ita venit, quare hic ex virgine, non similiter ex viro & muliere: sic enim vnusquisque sanctorum natus est. Aut quare ita veniente verbo, non vnus cuiusque mors dicitur pro nobis facta, sed istius sola: Cur autem per vnumquemque Prophetarum adueniente verbo dicitur de hoc solo, qui ex Maria natus est, semel in fine seculorum adueniente: Aut quare veniente eo, sicut venit in prioribus quidem sanctis, alij quidem omnes mortui nondum resurrexerunt, qui autem ex Maria solus tertia die resurrexit: Aut cur similiter alijs veniente verbo, dicitur solus ex Maria Emanuel, corpore pleno deitatis nato, ex ipsa enim Emanuel, interpretatur nobiscum Deus. Aut quare si ita venit, manducante vnoquoque Propheta & bibente, & laborante, moriente, non dicitur sicut ipse manducans, bibens, laborans, & moriens; sed de solo qui ex Maria est: quæ enim patiebit hoc corpus, hæc

Caro ad
sumpta a
Christo p
pter resur
rectionem

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

Matth. 3

hæc quasi ipso patiente dicta sunt. Et cum de alijs omnibus dictum sit solū: nati sunt & creati. De eo qui ex Maria est, solum dictum est: Et verbum caro factum est. Ex quibus ostenditur, quia ad alios quidem omnes factum est verbum prophetandi gratia. Ex Maria autem ipsum verbum, in semetipso carnem adsumens, processit homo, natura quidem & substantia verbum erat Dei: secundum carnem autem, ex semine David, & carne Mariæ factus est homo, sicut Apostolus dixit: Hunc pater demonstrabat in Iordane, & in monte, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Hunc Arriani quidem negauerunt, nos autem agnoscentes adoramus, non diuidentes filium & verbum, sed ipsum verbum scientes esse filium, per quē vniuersa facta sunt, & nos liberati sumus. Propter quod admirati sumus, quomodo omnino in vobis de rebus manifestis facta contentio est, sed gratias Deo: quia quātum contristati sumus lectis gestis, tantum gratulati sumus in fine, quia cum concordia discesserunt, & pacati facti sunt, & consenserunt in confessione piæ & rectæ fidei. Propterea igitur & post multa antè tractata, cogitavi hæc pauca scribere, existimans ne fortè ex taciturnitate pro lætitia tristitia nasceretur, his qui causa cōcordiæ nobis lætitiā præstiterunt. Deprecor itaque ante omnia tuā sanctitatem, & iterū audientes vniuersos, vt hæc bona mente suscipiant, & si quid deest ad instructionē religionis, corrigant, & me scire faciant. Sin verò, vt pote ab ignaro sermone nec dignè nec perfectè scriptum est, veniam tribuant nostræ in loquendo infirmitati. Saluta cunctos fratres nostros. Te omnes, qui nobiscum sunt, plurimum salutant.

Sequentis quoque Epistolæ Theodoretus non modo meminit, sed & magnam eius partem recenset libro historiæ Tripartitæ secundo.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI ni, ad Episcopos Africae. Epistola.

Damasus
episcopus
Romanus

Sufficiunt quidem ea quæ scripta sunt, & à dilectissimo & cōministro nostro Damaso, Episcopo inclytæ Romæ, & à tantis episcopis, qui apud eam sunt congregati. Nihilominus & ab alijs quæ sunt facta cōcilijs, in Gallia, & Italia de salubri fide, quā Deus quidē donauit, Apostoli verò prædicauerunt, tradideruntque patres apud Nicæam conuenientes ex omni nostro orbe terrarum. Tantū namque fuit tūc studium, propter heresim Arrianā, vt qui ceciderāt quidē in ea resurgerent, qui verò adinuenerāt apparerent. Propterea & dudū quidem vniuersus terrarū orbis concinnauit, & nunc plurimis Cōcilijs habitis omnes admoniti, & qui in Dalmatia, & Sardinia sunt, & Macedonia, & vtraque Epyro, quique in Hællada, & Creta, & alijs insulis Siciliae, & Cypro, Pamphylia, Lycia, & Isauria, omni Aegypto, & Libijs, & plurimis in Arabia constitutis hanc cognouerunt, & admirati sunt eos, qui subscripserunt: quia & si qua remanserit ex Arriana radice exorta apud eos amaritudo, Auxentium dicimus & Vrsatium, & Valentem, eisque similia sapientes, isti per literas abscisi sunt & deleti. Sufficiunt itaque quæ in Nicæa confessæ sunt, & abundant, sicut prædiximus, & ad destructionem heresis impie, & ad cautelam vtilitatemque doctrinæ ecclesiasticæ. Quia verò audiuius, eò quod aliqui volentes aduersus eam contendere, nituntur quod-

dam

Adam nominare concilium, veluti in Arimino factum, & instant, hoc potius prævalere, quàm illud. Necessarium iudicamus scribere, & cōmonere vos, ne talia patiamini, hoc enim non est aliud, quàm pullulatio Arrianæ rursus hæreseos. Nam si Concilium contra eum factum respuunt, quod est Nicææ celebratum; quid volunt aliud, quàm reparare ea quæ sunt Arrij? Quid igitur digni sunt isti, nisi Arriani quidem vocari; poena verò participari, quàm illi qui neque Deum timuerunt, neque illud; Ne transgrediaris terminos æternos, quos posuerunt patres tui. Et: Qui maledicit patri aut matri, morte moriatur. Neque patres reueriti sunt, definiens anathema esse eos, qui contraria saperent eorum confessioni. Propterea enim & vniuersale factum est in Nicæa Concilium CCCXVIII. conuenientium Episcoporum, de fide propter Arrianam impietatem, ut vel si rursus particulariter causa fidei alia fierent, non valerent. Quid enim illi deest, ut quærat aliquis nouiora? Plena pietas est, dilectissimi, hæc omnem terrarum orbem impleuit, hanc agnouerunt & Iudæi, & quicumque apud alios Barbaros Christiani sunt. Vanus ergo labor eorum est, qui contra eam sæpe conati sunt; nam enim isti qui huiusmodi sunt decem & amplius fecerunt Concilia, per singula se mutant, & alia quidem à primis auferentes, alia verò in posteris permutantes, & adijcientes profecerunt. Nihil haecenus scribentes & delentes vimque in his patientes; nescientes quia omnis plantatio, quam non plantauit pater cœlestis, eradicabitur; verbum autem domini, quod per vniuersale Concilium in Nicæa factum est, manet in æternum. Siue enim numerum quis numero comparet, maior est horum qui in Nicæa, quàm qui per partes conuenierint, quanto & totum amplius est à parte: siue causam Nicæni Concilij, & tantorum, quæ postea facta sunt ab istis quisque examinare voluerit, inueniet Nicænum causam quidem habere rationalem, alia verò per odium & iurgia violenter facta. Hoc equidem propter hæresim Arrianam, & Pascha celebratum est; quoniam

B qui in Syria & Cilicia, & Mesopotamia discordabant à nobis, & tempore, quo tenent Iudæi, tenebant & ipsi. Sed gratias domino, quia sicut de fide, sic & sancta festiuitate facta concordia est. Et hæc fuit causa Nicæni Concilij. Quæ verò postea, pro Arrio quidem, contra vniuersalem verò Synodum congregata sunt. His ita patefactis, quis recipiat eos, qui Ariminense, vel aliud Concilium nominant, citra Nicænum? Vel quis non habuerit odiosos respuentes ea, quæ patrum sunt; & iuniora quæ Arimino per contentionem & violentiam sunt composita præponentes. Quis autem cum istis conueniat hominibus; utique neque sua dicta recipientibus; nam in decem suis & amplius, sicut prædiximus, Concilijs, alio tempore alia conscribentes, certi sunt quia vniuscuiusque ipsi accusatores existunt. Hoc verò patiuntur, quod tunc Iudæi proditores perpeffi sunt. Nam sicut illi deserentes solum fontem aquæ viuæ, foderunt sibi lacus contritos, qui aquam continere non poterant, sicut scriptum est apud Prophetam Hieremiam. Sic isti litigantes aduersus vniuersale Concilium, foderunt sibi multa Concilia, & omnia vana sunt apud eos, sicut manipulum non habens fortitudinem. Non igitur feramus eos, qui Ariminense vel aliud concilium nominant; nam & ipsi qui Ariminense nominant, videntur nescire, quæ in ea sunt gesta; nam tacuissent. Nostis enim charissimi, cognoscentes & ab eis vos qui ex vestris interfuerunt Arimino, quia Ursatius & Valens, Eudoxius & Auxentius illic fuerunt cum eis, & Demophilus, cōdemnati sunt, volentes alia citra quàm dogmata Nicæna conscribere, quando etiam exacti anathematizare Arrianam hæresim respuerunt, & magis eius patroni esse voluerunt. Porro Episcopi verè puri dei serui, & rectè credentes erant penè CC. scripserunt sufficere Nicænam synodum solam, nihilque plus minusve querere vel sapere præter illam. Hæc & Constantio significauerunt, qui etiā synodum fieri iusserat. Sed qui in Arimino condēnati sunt, euntes ad Constantium, fecerunt

Ariminense Concilium.

Nicænum Concilium trecentorum octo decim Episcoporum.

Matth. 15.

Gonessæ Nicæni causæ.

Hierem. 2.

Constantinus imperator.

cerunt

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

cerunt iniuriari quidem eos, interminati verò sunt, ne reuenterentur ad proprias parochias, hi qui contra eos damnationem decreuerant, vimq; fecerunt in Thracia in ipsa hyeme, quatenus quæ ab eis fuerant innouata, susciperēt. Si ergo quidam Ariminense nominant Concilium, ostendant prius prædictorum damnationem, & quæ scripserunt Episcopi, dicentes nihil amplius queri, quàm ea, quæ Nicææ sunt à patribus confessa, neq; nominari aliud Concilium præter illud. Sed hæc quidem abscondunt. Quæ verò in Thracia violenter sunt gesta, proponunt, ex quibus clarent Arrianæ quidem hæreseos existentes, alieni verò fidei salutaris. Ipsam verò magnam Synodum, & quæ ab illis facta sunt, si quis examinare è diuerso voluerit, inueniet horum quidem fidem Dei culturam, horum verò irrationabilem sensum; qui Nicææ conuenerunt, non damnati conuenerunt, sed etiam confessi sunt substantiæ patris esse filium. Isti verò & semel, & secundo, & tertio damnati, in ipso Arimino scribere præsumperunt, nõ oportere dicere substantiam aut essentiam habere Deum. Ex istis considerare licet, fratres, qui in Nicæa quidem fuerunt, ex scripturis sunt inspirati, dicente ipso Deo in Exodus Ego sum qui sum. Et per Hieremiam; Quis stabit in substantia eius, & videbit verbum eius: Et post pauca; Et si stetit in substantia mea, & si audissent verba mea. Si autem essentia substantia est, & nihil aliud significatiuum habet, quàm ipsum quod est, quod Hieremias substantiam nominat, dicens; Et non audierunt vocem substantiæ meę; nam & conessentia, substantia, existentia est. Hoc intelligens & Paulus scripsit Hebræis; Qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Isti verò qui videntur scire scripturas, & nominantes sese sapientes, dicere in Deo nolentes essentiam; hoc enim scripserunt in Arimino, & in alijs Concilijs suis, Quomodo non sunt iuste damnati; dicentes & ipsi sicut insipiens in corde suo; Non est Deus. Rursus autem patres docuerunt in Nicæa, non esse creaturam, aut facturam Dei verbum, vt agnoscat illud; Omnia per ipsum facta sunt, & in ipso vniuersa creata sunt, & consistunt. Isti verò Arriani, potius quàm Christiani, etiam in alijs suis Concilijs creaturam eum dicere præsumperunt, & vnã facturarum, quarum ipsum verbum creator est atque factor. Si enim per eum omnia facta sunt, creatura verò & ipse est, erit vtique & sui factor. Et quomodo possibile est quod creatur vt creetur; aut quomodo qui creat creatur; Sed nec sic confunduntur ea dicentes, in quibus etiam odibiles apud omnes sunt, & nominantes simpliciter Ariminum, dum monstrantur & in ea damnati. Sed & ipsi damnantes quod in Nicæa scriptum est, consubstantialem esse filium patri, qua gratia videntur contra synodum litigare; & circumsonant veluti culices, vbique proferentes consubstantialis sermonem. Aut velut ignorantes offendunt in eo, sicut qui offendunt in lapidem offensionis, positum in Sion. Aut sciunt quidem, propterea verò contendunt, & crebro murmurant, quia contra eorum est hæresim. Est verò hæc perfecta sententia; non enim eos sermones offendunt, sed in eis facta damnatio. Sed & horum ipsi rursus auctores facti sunt, etsi hoc ipsi celare volunt, cum vtique nouerint. Veruntamen nos dicere consequens est, vt etiam ex his integritas magni Concilij cum veritate monstratur. Episcopis quidem conuenientibus, & volentibus ab Arrianis quidem inuentos impietate damnare sermones, id est, ex non existentibus, & dicentibus facturam & creaturam filium, & fuit aliquando, quando non fuit, & quia conuertibilis est natura. Scripturarum verò testimonia manifesta conscribere, quia ex Deo filius naturaliter vnigenitum est verbum, virtus, sapientia sola patris, deus verus, sicut ait Ioannes, & sicut scripsit Paulus; Splendor gloriæ, & figura substantiæ. Qui circa Eusebium, mala secta tracti, loquebantur ad inuicem; Consentiamus, nam & nos ex Deo sumus; vnus enim Deus, ex quo omnia, & antiqua transie-

Ariminensis concilij decreta.

Hebræo. 1

Psal. 13

Arriani ἐμῶν ἰσχυρῶν ἠέγαντι.

C

D

AD EPIS
 ... & ecce
 ... in Pali
 ... uentia,
 ... videntes e
 ... ex fu
 ... line aut
 ... prop
 ... paris.
 ... in te
 ... curan
 ... memorab
 ... Eusebium
 ... & g
 ... virtutes
 ... eruca
 ... pector
 ... non lim
 ... filium.
 ... mens e
 ... scripturi
 ... Eusebiu
 ... compe
 ... sunt, h
 ... scriptur
 ... ferunt ig
 ... Accusan
 ... sunt. S
 ... diem ir
 ... Episc
 ... & ne
 ... confit
 ... quib
 ... Conc
 ... Ep
 ... substia
 ... sunt dar
 ... plerum
 ... circu
 ... fufus ma
 ... Quorum
 ... ne
 ... contrac
 ... pugnante
 ... me vid
 ... vni
 ... modo
 ... ma fa
 ... modo fi
 ... per, et
 ... libant

Cransierunt, & ecce noua facta sunt, omnia autem ex Deo. Cogitabant autem etiam illud quod in Pastore scriptum est: Ante omnia crede, quia vnus est Deus, qui condidit vniuersa, & perfecit & fecit ex non existente vt sint: Sed Episcopi nequitiam videntes eorum, & malam impietatis artem clarius dixerunt ex Deo, & scripserunt ex substantia Dei esse filium, vt creaturæ quidem ed quod non à semetipsis sine autore sint, sed principium habeant, facturæ dicantur ex Deo: filius autem solus proprius ex patris substantia, hoc enim proprium est vnigeniti, & veri vnus patris. Et cur quidem scriptum sit ex substantia hæc fuit occasio. Rursus autem interrogantibus Episcopis eos, qui videbantur pauci, si dicerent filium non creaturam, sed virtutem, sapientiam solam patris, & imaginem propriam impermutabilem per omnia patris, & Deum verum. Deprehensi sunt, qui circa Eusebium innuentes alterutris, quia & hæc eueniunt etiam apud nos: Nam & imago, & gloria dicimur Dei, & de nobis dictum est: Semper enim nos viuentes, & virtutes plurimæ sunt. Et: Exijt quidem omnis virtus domini ex terra Aegypti, eruca autem & locusta dicitur virtus magna. Et: dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. Sed etiam quia proprii sumus Dei, habemus hoc non simpliciter, sed quia vt fratres nos vocauit. Si autem & Deum verum vocant filium, non nos contristant: factus enim verus est. Hæc Arrianorum corrupta mens est. Sed etiam hic Episcopi conspicientes illud dolosum, collegerunt ex scripturis splendorem, & fontem, & fluuium, & imaginem, & substantiam. Et: In lumine tuo videbimus lumen. Et: Ego & pater vnum sumus. Et clarius iam & compendiosè scripserunt consubstantialem patri filiū: omnia enim quæ prædicta sunt, hanc habent significationem. Sed & murmur eorum, quasi verba hæc in scriptura non habeantur, inanis in eis arguitur, cum ex non scripto impiè gesserint ipsi: Non enim scripta sunt: ex non existentibus. Et: Erat quando non erat. Accusant enim quia ex non scriptis verbis cum pietate tamen intellectis damnati sunt. Sed isti tanquam ex sordibus locuti sunt verè de terra: Episcopi verò non sibi met inuenientes verba, sed habentes ex patribus testimonium, ista scripserunt. Episcopi enim antiqui ante annos iuxta centum & triginta, & magnæ Romæ, & nostræ ciuitatis accusauerunt eos, qui facturam dicebant filium, & non consubstantialem patri. Et hoc sciebat Eusebius Episcopus Cæsariæ, qui primùm quidem concurrebat hæresi Arrianæ, postea verò subscripsit in ipso Nicæno Concilio, & scripsit suis, sic affirmans: quia & antiquorum alijs doctos & insignes Episcopos & cōscriptores agnouimus in patris & filij deitate nomine consubstantialis vsos. Cur ergo adhuc Ariminense Conciliū nominant: in quo etiam sunt damnati, qui refutant Nicænam Synodum, in qua & patres eorum subscripserunt, & confessi sunt ex substantia, & consubstantialem esse filium patri cum circuncurrunt: Non enim contra solos, qui Nicæam conueniunt, sed aduersus magnos Episcopos qui antea fuerunt, & aduersus proprios iam contendunt. Quorum ergo sunt successores & hæredes, quomodo possunt dicere spares eos, quorum non suscipiunt confessionē benè apostolicèq; conscriptam? Nam si putant contradicere se posse, dicant. Magis autem respondeant, vt et semetipsos impugnantes redarguantur, si credant dicenti filio: Ego et pater vnum sumus. Et: Qui me videt, videt et patrem meum. Vtiq; dicet, quia scriptum est, credimus. Sed quomodo vnum sunt? Et quomodo qui videt filiū, videt et patrē, si interrogentur, omnimodo dicturi sunt: propter similitudinē, nisi perfectè corruerūt in his, qui proxima sapiunt eis, et quis dissimiles nuncupatur. Sed si rursus interrogentur, quomodo similes: Audacter dicent, virtute perfecta, et concordia, ea volendo quæ pater, et nolendo quæ pater non vult. Sed dicāt, quia qui ex virtute et voluntate similatur Deo, habet quidem et conuersionis voluntatē, non autem sic

2. Corin. 5
Pastoris li
ber ab Ar
rianis cita
tus.

Psal. 45

Psal. 35:

Non scri
pta cū pie
tate intel
lecta, refu
tatiōi etiā
conueniūt

δμοσιον
nomen in
scripturis.

Al. patres.

δμοσιον
nomen ab
Arrianis
excogita
tum.
Al. his si
miles.

z est

est verbum, nisi forsan ex parte, & secundū vos similes, quia non etiam secundā substantiā similis est: hæc autem nostra sunt, factam creatamq; naturā habentiū; Nam & nos, licet non possimus similes secundum substantiam Dei fieri, tamen ex virtute meliorati imitatur Deum, & hoc domino largiente & dicente: Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. Et: Estote perfecti, sicut pater vester coelestis perfectus est. Creaturæ verò conuertibiles sunt, nullus negauit, angelis quidem transgressis, Adam verò inobediente, & omnibus indigentibus gratia verbi. Conuertibile verò inconuertibili non erit simile, sicut nec creatum creatori. Propterea de nobis quidē dum contemplaretur sanctus Dauid, aiebat: Deus quis similis erit tibi? Et: Quis similis tibi in dijs domine? Deos dicens creatos quidē, particeps autem verbi factos, sicut ipse dixit: Si illos deos dixit, ad quos verbum Dei factum est, quæ verò participant, non sunt semper idē, neq; similia eius de quo participantur, de semetipso igitur dicebat: Ego & pater vnū sumus, tanquam his quæ facta sunt non sic existentibus. Nam respondeant, qui Ariminense præponunt, si creata substantia potest dicere; quæ patrē video facientē, hæc & ego facio: facta enim sunt quæ creata sunt, & non facientia, alioqui & ipsa fecissent. Deniq; sicut dicunt, & creatura est filius & factura, eum pater omnino fecit, & ipse semetipsum filius, cum possit facere quæ facit pater, sicut ait ipse. Sed absurdū nimis & irrationale est hoc, facere namq; semetipsum nullus potest. Rursus autem dicant, si possunt ea quæ facta sunt dicere: Omnia quæcunq; habet pater mea sunt. Habetautē vt creet, vt faciat, vt sempiternus sit, vt sit omnipotens, incōuertibilis: Creaturæ verò non possunt habere vt creent, creatæ nāq; sunt; neq; sempiternitatem, habent enim principium vt sint: nec omnipotentia, & inconuertibilitatē: tenentur enim & conuertibilis sunt naturæ, sicut scripturę dicunt. Ergo si hæc filij sunt, nō ex virtute, sicut diximus, sed substantiæ est utiq; sicut Synodus dixit, non ex alia substantia est, sed patris, cuius sunt & ista, propria verò patris substantiæ: proprium & eius, & vt quod natum ex ea est. Vel quomodo quisq; hoc nomet quàm consubstantialis: quæ enim videt quis in patre, hæc videt in filio: filio autem non ex participatione, sed secundum substantiam, & hoc est: Ego & pater vnū sumus. Et: Qui me videt, videt patrē. Proinde & ex hoc rursus bonum est eorum insipientiam declarare: Si ex virtute sequitur velle & nolle, & secundum modum meliorationis similis est secundum vos filius patri, hæc autem propria qualitatibus sunt, palam est, quia compositum Deum ex qualitate & substantia dicitis. Et quis vos patietur talia præsumētes: non enim compositus Deus est, qui omnia vt essent composuit, neq; talia qualia sunt quæ a eo per verbum facta sunt: Absit: Simplex enim est substantia, in qua non est qualitas. Neq; sicut dixit Apostolus, immutatio, aut momenti obumbratio. Ergo si probatur, quia non ex virtute, non enim qualitas est in Deo, neq; in filio, palam quia substantiæ proprium erit, & hoc omnino confiteamini, nisi funditus perijt intellectus in vobis. Quod autem proprium & idem, dei substantia est, & ex ea natum naturaliter est, quid erit apud vos, q̄ rursus secundum hoc cōsubstantialis genitori: Hoc enim proprium filij ad patrem indicium est, & qui nō hoc dicit, non sapit naturaliter et verè esse verbum. Sic intelligētes patres, scripserunt consubstantialem esse filium patri, & anathematizauerunt eos qui dicunt ex altera substantia esse filium, non sibi met verba fingentes, sed & ipsi à progenitoribus discētes, sicuti diximus. His itaq; sic ostensis, superflua est eis Ariminensis, superflua & alia quæ nominantur ab eis de fide Synodus: sufficit enim Nicæna, consona existens & antiquis Episcopis, in qua & eorū subscripserunt patres, q̄s isti reuereri debebant, ne omnia potius q̄ Christiani putarentur, Si autē & post tanta quæ gesta sunt, post testimonium etiam antiquorū Episcoporū,

Qualitatū
omnium
Deus ex-
pers est.

Cporū, post subscriptionē suorum patrū simulant se velut ignorantes timere sermonem consubstantialis, dicant & sapiant simplicius quidem filiū, anathematizent autem sicut Synodus definiuit, eos qui dicūt creaturam aut facturam, aut ex non existentibus. Et: Erat aliquando quando non erat filius Dei: quia inconuertibilis & immutabilis est, & non ex altera substantiā, & ita ab hæresi fugiant Arriana. Et confidimus quia hæc perfectè anathematizantes, mox confiteantur ex substantiā, & consubstantialem esse filium patri. Propterea nanq; & patres cū dixissent consubstantialem filium, mox intulerunt: Eos autem qui dicunt creatum aut facturam, aut fuit aliquando quando non fuit, anathematizat catholica Ecclesia. Vt per hæc declararent, quia consubstantiale, & consubstantialis virtus agnoscitur, eò quod non sit creatura & factura filius, & qui consubstantialem dicit, non sapit creaturam esse verbum: Et qui anathematizat ea que prædicta sunt, consubstantialem utiq; sapit filium patri: Et qui consubstantialem dicit, genuinum, & verum dicit filium Dei, & qui genuinū dicit, intelligit illud: Ego & pater vnum sumus. Et: Qui me videt, videt & patrem. Oportebat igitur ex pluribus hæc scribere: Sed quia vobis scientibus scripsimus, propterea compendiosè dictauimus, orātes apud omnes seruari vinculum pacis, & omnes qui Ecclesiæ sunt catholice ipsum dicere, ipsum sapere, & non tanquam docentes, sed tanq; cōmemorantes sumus apud vos. Sumus autem non nos qui scribimus soli, sed etiam omnes in Aegypto, & Lybijs penè XC. Episcopi: Omnium nanq; est iste sensus, & pro alterutris semper subscribimus, si aliquos non interesse cōtulerit. Sic itaq; constituti, quoniam nos contigit conuenire, scripsimus & dilectissimo nostro Damaso, Episcopo inclytæ Romæ de Auxentio, qui Mediolani inualit Ecclesiam, narrantes quæ illius sunt. Quia non solum Arriane hæresis cōmunicator est, sed etiam reus est multarum actionum malarum, & hæc cū

DGregorio socio impietatis suæ. Et miramur, quoniam hæcenus damnatus non est, & Ecclesia pulsus. Et gratias confessi sumus eius sanctitati, & cōuenientium Romæ, quia & eos qui circa Vrsatium, et Valentem, eorumq; sequaces excludentes vnanimitem Ecclesiæ catholice, seruauerunt. Quam apud vos optātes custodiri, sicuti prædiximus, exclusa multitudine Synodorum occasione fidei factarum, quæ in Arimino, quæ in Syrmio, in Isauria, quæ in Thracia, diuersis quæ in Constantinopoli, plurimis in Antiochia congregatis. Extra omnes sola firma sit apud vos fides, quæ in Nicæa prius est confessā, in qua etiā patres omnes, et qui nunc impugnant eam, sicuti prædiximus, subscripserunt, vt et de vobis dicit Apostolus: Laudo verò vos, quia omnia mea sic memoria retinetis, memoramini, et sicut tradidi vobis traditiones, ita seruat. Hæc em̄ in Nicæna Synodo verè scripta regula contra omnem est impijssimam hæresim, hæc etiam blasphemantes in spiritum sanctum, et dicentes eum creaturam, destruit: Nam cū dixissent patres de fide, quæ in filio est, mox intulerūt: Credimus et spiritum sanctum. Vt perfectam et plenam in sanctam trinitatem cōfessi fidem, formā fidei,

ὁμοῦ τοῦ
νομένου Ἀρ
ριανῆς ἰνου
ῖου.

Mos sub
scriptionū
apud veteres.

1. Corin. 11

Nicæna
Synodi de
spiritu san
cto profes
sio.

qui in sancta et perfecta trinitate cognoscitur, in qua et baptizati, in ipsa

connexa diuinitati. Credimus etiam hæreditate regnum possi-

deri cœlorum in Christo Iesu domino nostro, per

quem patri cum spiritu sancto gloria,

et potestas in secula seculorum

Amen.

z ij

D. ATHA-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.
D. ATHANASII AR^A
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI.
ni, & pontificum Aegyptiorum ad Marcum Papam
pro exemplaribus Nicæni cōcilij: quia Arria
ni eorum exemplaria incenderant,
Epistola.

OMINO sancto & apostolici culminis venerando Marco sanctæ Romanæ & apostolicæ sedis, atq; vniuersalis Ecclesiæ Papæ, Athanasius & vniuersi Aegyptiorū Episcopi. Ad vos peruenisse nō dubitamus, quanta & qualia ab hæreticis & maximè ab Arrianis quotidie patimur. Quoniā intantū ab eis persequimur, vt etiā viuere sã nos tæ deat. Nā instanti tempore, subito & insperatè in nos irruentes, nosq; iuxta p̄ceptum dñi, qui ait: Si vos persecuti fuerint in vnã ciuitatē, fugite in aliam, fugiendo propter cladem populi eos declinantes, nos comprehendere non valuerunt, sed omnia nostra depopulati sunt. Intantum etiā nostra vastauerunt, vt nec libros, nec vestimenta ecclesiastica, aliãq; ornamenta, nec reliqua vt̄silia nobis dimiserint. Libros verò nostros vsq; ad minimū incendētes, nec iota vnum relinquentes, propter veritatis fidem Nicænam synodū, qua clerus & populus imbuebatur, et maximè iã imbuti erant, in contumeliam nostrā, & omnium Christianorum incenderunt. Quapropter precamur pater beatissime, quia non dubitamus apud vos plenaria esse Nicæni concilij exēplaria, vt illa nobis quæ sanctæ recordationis prædecessoris vestri Syluestri fuerunt, sub tuta mittatis stipulatione. Nam quando prædictæ synodo cum potifice nostro, id est, Alexandrinæ magnæ ciuitatis Episcopo in diaconatus interfuimus officio, sub nostræ præsentia testimonio, per beatos viros Victorem & Vincentiū presbyteros, apostolicæ sedis apocrysiarios, missa sunt prædicto Papæ Syluestro cū ad stipulatione subnexa capitula septuaginta. Sane p̄sentibus nobis octoginta capitula in memorata tractata sunt synodo semel, & quadraginta à Græcis græca dicta lingua, & quadraginta à latinis similiter dicta latina lingua. Sed visum est trecentis decem & octo patribus, sancto spiritu repletis, in prædicto concilio cōgregatis, & maximè iam dicto Alexandro, & apostolicæ sedis apocrysiarijs, vt decem capitula adunarētur alijs, atq; congruis in locis insererentur, & ad formā septuaginta discipulorum, vel totius orbis terræ linguarum septuaginta, tanti et tam excellentis concilij fierent capitula, quæ omnem Christianorum informarent orbem, & omnes sub sacerdotali nomine & Christiano degētes, vna fides, & vna sacerdotalis regeret norma, nec quisq; à suo dissideret capite. Nunc ergo, quia vt prædictum est, inimici sanctę Dei Ecclesiæ, & maximè Arriani, à quibus quotidie expugnamur & opprimimur, præfata septuaginta Nicæni concilij capitula, quæ præfata synodo iam facta, iubente domino meo Alexandro omnium Episcoporum decreto attuli, quæ etiã coram omnibus recitauit atque transcripsi, sunt igne cōbusta, optamus vt à vestræ sanctæ sedis Ecclesiæ autoritate, quæ est mater & caput omnium Ecclesiarum, ea ad correctionem & recreationem fidelium orthodoxorum percipere per præsentis legatos mereamur, quatenus vestra fulti autoritate, vestrisq; precibus roborati, illæsi à memoratis æmulis sanctę Dei Ecclesiæ & nostris euadere, nobisq; commissos eruere valeamus. Verè nouimus apostolatus vestri cor gratia sancti Spiritus in tantum esse accensum vt

C vt omnibus oppressis succurratis, quanto magis nobis, qui licet exigui ordinis, tamen vestri sumus vobisq; obediētes cum omnibus nobis commissis, & sumus, & esse semper volumus. Ideo decet & oportet vos nobis hæc q̄ rogamus & alia quæ necessaria (iuxta sapientiam quam vobis præstitit altissimus) esse cognoueritis, absq; tarditate præstare, vt tantæ miseræ squalores à fidelium mentibus detergantur, & quasi vulnus corpori infixum, auditu tantæ miseræ obserato, saluari curetur antidoto, vt diuino freti iuuamine, vestraq; autoritate atque auxilio roborati, aduersantium tergiuersationes euadere valeamus, atq; inconfuso vultu, non fraude cuiusquam percussi, adstare æterno iudici mereamur, & vocem audire inquentem: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisi fidelis, supra multa te constituam. Intra in gaudium domini tui. Et subscriptio: Orantem pro nobis sanctum apostolatam vestrum suis dñs conferuet tēporibus.

MARCI PAPAE RE SCRIPTVM. DE MISSIONE CA pitulorum Nicæni Concilij D. Athanasio, & omni bus Aegyptiorum Episcopis.

DOMINIS venerabilibus fratribus Athanasio, & vniuersis Aegyptiorum Episcopis, MARCVS sanctæ Romane apostolicæq; sedis, & vniuersalis Ecclesiæ Episcopus. Doleo fratres, & nimium contristor super afflictione vestra, sed oppidè consolor, quod vento agitata non estis arundo, sed recti in fide, inter omnes procellarum & turbinum afflictiones, inter omnes colluctationes, incessanter perduratis. Lectis ergo fraternitatis vestræ literis, vigorem constantiæ ve-

stræ, quam oīlm noueramus, agnouimus. Congratulantes vobis, quod ad custodiendum gregem pastoralem curam vigilanter insequimini, ne lupi, qui sub specie ouium subintrarunt, bestiali sauitia simplices quascq; dilacerent. Qui non ad hoc subintrarunt, vt aliqua correctione proficiant, sed vt ea quæ sunt sana, corrumpant. Quapropter moneo & hortor dilectionem vestram, vt bonum quod coepistis, ad inculante diuina gratia, vsq; in finem perducere satagatis, veritatis voce monēte: Beatus qui perseverauerit in finem. Vnde enim beata perseverantia, nisi de virtute patientiæ: Nam iuxta Apostolum: Omnes qui voluerint piè vivere in Christo, persecutionem patientur. Quæ non in eo tantum cō-

Persecutio bonorum.

z iij opta-

MARCI PAPAE EPISTOLA

optaremus, & sancta Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit & do- **A**
 mino providente, & beato apostolo Petro opem ferente, in futuro manebit, si-
 ne vlla hæreticorum insultatione, firma & immobilis omni tempore persistet.
 His itaq; peractis, diligenter requirentes, in sancto nostræ & apostolicæ sedis
 scrinio, eadem quæ sanctæ recordationis prædecessori meo Syluestro sunt dire-
 cta septuaginta sicut significastis capitula inuenimus. Ipsa autem vobis, propter
 auctoritatem & subscriptionem tantorum patrum, & eius magni concilij, mini-
 mè misimus, sed per eadē, coramq; apocrypharijs vestris, alia similia, eundem nu-
 merum, eademq; verba, & ipsam subscriptionem continentia, vobis rescribere,
 & sub certa stipulatione & confirmatione mittere curauimus. Et quis est qui fra-
 tribus talia negare audeat. Nam non neganda nobis hæc sancti spiritus dona do-
 minis docuit, sed fideliter exercenda, & fratribus contradenda & docenda di-
 stribuit. Hæc apostolorum viua traditio, hæc est vera charitas, quæ prædicanda
 est, & præcipuè diligenda ac fouenda, atq; fiducialiter ab omnibus tenenda hæc
 sancta & apostolica mater omnium Ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per omni-
 potentis Dei gratiam à tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur,
 nec hæreticorum nouitatibus deprauanda succubuit, sed vt in exordionor-
 mam fidei Christianæ percepit ab autoribus suis apostolorum Christi principi-
 bus, illibata finetenus manet secundum ipsius domini saluatoris diuinam polli-
 citationem, qui suorum discipulorum principi in suis fatus est euangelijs: Petre
 (inquiens) ecce Satan expetiuit, vt cribraret vos sicut qui cribrat triticum, ego
 autem pro te rogavi, vt non deficiat fides tuâ, & tu aliquando conuersus, confir-
 ma fratres tuos. Consideret itaq; vestra excellens prudentia, quàm bonū sit per-
 sistere in dispensatione vobis credita, & in fide recta, atque hæreticis & æmulis
 Christi repugnare, & nunquam à veritatis tramite declinare. Quoniam domi-
 nus et saluator omnium, cuius fides est, qui pro nobis mori nō dubitauit, & pro- **B**
 prio nos suo sanguine redemit, qui fidem beati Petri non defecturam promissit,
 & confirmare eum fratres suos admonuit, quod apostolicos pontifices meæ exi-
 guitatis prædecessores confidenter fecisse, semper cunctis est cognitum, quorū
 & pusillitas mea, licet impar sit et infima, pro suscepta tamen diuina dignatione,
 ministerio pedis equa cupit existere. Væ enim erit nobis, qui huius ministerij
 onus susceptum habemus, si veritatem saluatoris nostri Iesu Christi, quam apo-
 stoli prædicauerūt, prædicare neglexerimus. Væ etiam erit nobis, si silentio ve-
 ritatem opprefferimus, qui erogare nummularijs iubemur, id est, Christianos
 populos imbuiere et docere. Quid in ipsius Christi futuro dicturi sumus exami-
 ne, si sermonis eius veritatem confundimur prædicare? Quid erit de nobis, cū
 de commissis nobis animabus & de officio suscepto, rationē iustus iudex Chri-
 stus Deus districtam egerit? Ideo fratres hortor dilectionem vestram, obtestor
 & moneo, vt qua debetis sollicitudine, vigiletis ad inuestigandos hæreticos &
 inimicos sanctæ Dei Ecclesiæ, & à sanis mentibus ne pestis hæc latius diuulge-
 tur, seueritate, qua potestis pro viribus extirpetis. Quātum enim habebit à Deo
 dignæ remunerationis præmium, qui diligentius quod ad salutem commissæ
 sibi plebis prosit, fuerit executus: Ita ante tribunal domini de reatu negligentie
 se non poterit excusare, quicumque plebem suam contra sacrilegæ persuasionis
 autores noluerit custodire. Data viij. Calendas Nouembris, Nepo-
 tiano & Secundo, viris clarissimis
 consulibus.

Eides Pe-
tri nō de-
fectura.

EPISTO-

EPISTOLA IN
CREPATORIA IULII PPAE AD
Orientalis Episcopos pro causis Achanasii, &
excessibus contra Romanam
Ecclesiam.

VENERABILIBVS fratribus vniuersis Orientalibus Episcopis Iulius. Decuerat vos fratres, alios Ecclesiasticis instruere disciplinis, & non talibus arguere machinamentis, dicente domino: Neminem concutiatis, neq; calumnia faciat, & reliqua. De qua re Apostolus Paulus nos instruit, dicens: Fratres, si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, conuictans eipsum, ne & tu tenteris, & reliqua. Et alibi Petrus apostolus ait: Omnes vnanimis in oratione estote compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hereditate possideatis. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, & labia sua ne loquantur dolum. Declinet a malo, & faciat bonum, inquiret pacem & persequatur eam, quia oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Vultus autem domini super facientes mala. Quid peius est fratres, quam quod sacerdotes domini, qui ab omni mala coinquinatione, & a nocumento omnium Christianorum alieni debent existere, quanto magis a fratrum & coepiscoporum insidijs, quos tueri & subleuare debent, quos fouere & diligere summo opere oportet, persequuntur eos, eijcete & communi re priuare decertant: Nec recordamini sapientiam, qua ait: Peruersae enim cogitationes separant homines a Deo, quanto magis opera iniqua. Quid enim nequius est, quam illos, de quibus dominus ait: Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei, quisquam euertere, persequi, destruere nitatur? Probata autem virtus portat, protegit, & consolatur oppressos, & docet insipientes. Est enim testis humani cordis, scrutatorq; verus singularum conscientiarum, & linguarum singularum auditor, quoniam spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. Et alias idem ipse ait: Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propiciationem pro peccatis nostris. Charissimi, si Deus dilexit nos, & nos debemus inuicem diligere. Deum nemo vidit vnquam. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. In hoc intelligimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testificamur, quoniam pater misit filium suum saluatorem mundi. Quisquis confessus fuerit, quonia lesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus & credidimus charitati quam habet Deus in nobis. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo. In hoc perfecta est charitas nobiscum, vt fiduciam habeamus in

EPISTOLA IULII PAPAE.

Timor nō
est in chari-
tate.

die iudicij, quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Timor non est in cha-
ritate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor poenam ha-
bet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus De-
um, quoniam Deus prior dilexit nos. Siquis dixerit, quoniam diligo Deum, &
fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem vi-
det, quomodo Deum quem non videt, potest diligere? Et hoc mandatum habe-
mus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Nam ipsa sapiētia ait
Lingua sapientium ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam. In omni lo-
co oculi domini contemplantur bonos & malos. Lingua placabilis, lignum vi-
tæ. Quæ autem immoderata est, conteret spiritum, domus iusti, plurima forti-
tudo, & in fructibus impij conturbatio, labia sapientium disseminabunt sapien-
tiam, cor stultorum dissimile erit. Victimæ impiorum abominabiles sunt do-
mino, vota iustorum placabilia. Qui sequitur iustitiā, diligitur à domino. Item
alibi Labia iusti considerant placida, os impiorum peruersa. Simplicitas iusto-
rum diriget eos, & supplantatio peruersorum vastabit illos, iustitia rectorum li-
berabit eos, & in insidijs suis capientur iniqui. Iustus de angustia liberabitur, &
tradetur impius pro eo. Simulator ore decipit amicum suum, iusti autem libera-
buntur scientia. In bonis iustorum exaltabitur ciuitas, & in perditione impio-
rum erit laudatio. In benedictione iustorum exaltabitur ciuitas, & in ore impio-
rum subuertetur. Nec consideratis, qui fratres persequi non cessatis, qualia Iob
patientissimus inter cætera exorsus, loquitur: Auris audiens beatificabat me, &
oculus videns testimonium reddebat mihi, eò quod liberaissem pauperem vo-
ciferantem & pupillum, cui non esset adiutor. Benedictio perituri super me ve-
niebat, & cor viduæ consolatus sum, iustitia indutus sum, & vestiuit me sicut ve-
stimento & diademate iudicio meo. Oculus sui cæco, & pes claudo. Pater eram
pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam. Contere-
bam molas iniqui, & de dentibus illius conferrebam prædam. Et paulo post: Si
negavi, inquit, quod volebant, pauperibus & oculos viduæ expectare feci. Si co-
medi buccellam meā solus, & non comedit pupillus ex ea, quia ab infantia mea
creuit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum. Nam si quis
hæc recto omnia considerauerit oculo, nequaquā fratribus nocere, sed liberare
festinabit: Quia nihil deterius est, quàm ciues ciuibus inuidere, & fratres fratri-
bus insidiari, aut calumnias facere. Talibus enim suffragari volentes insidijs san-
cti, synodum congregauerunt generalem in Nicæa, vitam corrigere hominum
cupientes in Ecclesia commorantium. Licet dudum instituta sanctorum patrum
multa essent conscripta, posuerunt leges, quos sacros canones appellamus, qui-
bus multa pernecessaria ad statum Ecclesiæ sanctæ Dei, & supplementum ca-
lumniarum eius, id est, Episcoporum, qui eam proprijs humeris gestant, ut qui
taliam tētauerint, aut eis nocere præsumpsint, siquidem clerici fuerint, à proprio
gradu decidant. Si vero monachi, aut laici fuerint, anathematizentur. Quibus
armati exemplis oportere arbitrati sumus ab omnipotenti Deo inspirati, ut hæc
accensam discordiæ flammam extinguere debeamus, apostolica autoritate, &
non concedere eam vterius animas depasci humanas. Quapropter vna cū omni-
bus apostolicæ subiectis regulæ sancimus, ne quisquam deinceps Christianorū
taliam perpetrare, aut Episcopis taliam asserere nocumenta, temerè præsumat, cū &
doctor gentium id ipsum prohibeat, dicens: Senior em ne increpaueris, sed obse-
ra ut patrē, & reliqua. Bonum est nanq; proculdubio, & omnibus timentibus
Deum desiderabile, cohibere dissensiones & altercationes, fratribus subuenire,
& inuicē non inuidere, sed adiuuare. Audiatur, inquit, iam dicta in Nicæa ciuita-
te synodus, cui & ego ipse conscientia meæ cultum decenter exhibui, nihil aliud
volens

Synodus
Nicæna ad
emendatio-
nem Eccle-
siæ facta.

C volens, q̄ concordiam omnibus fabricare, & præ cunctis arguere, & remouere hanc inlidantium altercationem. Quas præuidentes sancti patres insidias & altercationes, vnanimiter in prædicta Nicæna statuerunt synodo, vt nullus Episcopus, nisi in legitima synodo, & suo tempore apostolica autoritate conuocata, super quibusdam criminationibus pulsatus audiatur, id est, iudicetur vel damnetur. Sin aliter præsumptum à quibusdam fuerit, in vanum deducatur quod egerint, nec inter ecclesiastica villo modo reputabuntur. Ipsi verò primæ sedis Ecclesiæ, conuocandarum generalium synodorum iura & iudicia Episcoporum, singulari priuilegio, euangelicis & apostolicis, atq; canonicis concessa sunt institutis, quæ semper maiores causæ, ad sedem apostolicam multis autoritatibus referri præceptæ sunt. Nec villo modo potest maior à minore iudicari. Ipsa namq; omni bus maior & prælata est Ecclesijs. Quæ non solum modo canonum & sanctorum patrum decretis, sed domini saluatoris nostri voce singularem obtinuit principatum: Tu es (inquiens) Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & reliqua. Et quæcunq; ligaueris super terram, erunt ligata & soluta in cælo & in terra. Porro dudum à sanctis apostolis successoribusq; eorum in præfatis antiquis statutis decretum fuerat, quæ hætenus sancta & vniuersalis apostolica tenet Ecclesia, non oportere præter sententiam Romani pontificis cõcilia celebrari, nec Episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam Ecclesiam primatè omnium Ecclesiarum esse voluerunt. Et sicut beatus Petrus apostolus primus fuit omnium apostolorum, ita & hæc Ecclesia suo nomine consecrata domino instituyente, prima & caput sit cæterarum. Et ad eam quali ad matrem atq; apicem, oēs maiores Ecclesiæ causæ, & iudicia Episcoporum recurrant eiusq; iuxta terminum sumant sententiã. Nec extra Romanum quicq; ex his debere decerni pontificem, quatenus nõ ita proterue, & pro libitu quisquã suo proprio arbitrio quibusq; metropolitans, sicut agere solebat, liceat inconsulto Rom. pontifice, aut maiores ecclesiæ causas deturbare, aut Episcopos damnare, sed communi sanctæ Romanæ sedis Episcopi consilio & concordia actione, quæq; sunt Christi zelo agenda, disponat vnanimiter, recteq; sentiant, & ea quæ senserint, non nobis libimet disceptando, sed Deo placita perficiant. Est etiam in iam fata Nicæna synodo cõcorditer statutum, vt accusatores & accusationes, quas seculi leges non admittunt, à sacerdotali funditus auertantur nocumento. Ecce inquit propheta, q̄ bonum & q̄ iucundum habitare fratres in vnum. Illi vero non in vnũ habitant, qui à fratrum se solatio subtrahunt, aut fratribus insidias præparant. Non aliter fratres vos patiamini peccato grauari, quia quod necesse est dicere veremur. i. nec cuius religio dissipatur, indignatio prouocet. Præ oculis habete, & tota mentis acie reuenter aspiciate beati Petri gloriã, & cum ipso communes omnium apostolorum coronas, cunctorumq; martyrum palmas, qui pro fratrum nõ destructione, sed confirmatione & veritate in Christo passi sunt. Nos ergo qui domini discipuli & dici & esse volumus, portare crucem Christi, & compati fratribus debemus, & non persequi. Subtrahite rogamus, actus, cogitationesq; à talibus nocumentis, si non vultis ipsam suscipere in vos vltionem, quoniam talionem meretur, qui fratri foueam præparat. Et nos scitote deinceps hunc typum non esse passuros, vt ea quæ ad hanc specialiter sanctam pertinent sedem, sicut iudicia Episcoporum & maiores causas, vt paulò superius prælibatum est, vos patiamini nobis inconsultis inuadere absque vestri status periculo. Sed si quis ab hodierna die, & deinceps Episcopum præter huius sanctæ sedis sententiam damnare, aut propria pellere sede præsumperit, sciat se irrecuperabiliter esse damnatum, & proprio carere perpetim honore. Eosq; qui absque huius sedis sunt eiectione sententia, vel dånati sine huius sanctæ sedis autoritate, scitote pristinã recipere cõ-

Concilia
nõ esse ce-
lebranda si-
ne sententiã
Romani
pontificis.

mu-

EPISTOLA IULII PAPAE.

munionem, & in proprijs restitui sedibus. Quoniam & prius à tempore scilicet apostolorum hæc huic sanctæ sedi concessa sunt. Et postea in memorata Nicæna synodo, propter prauorum hominum infestationes, atq; hæreticorum persecutiones, & insidiarum molimina fratrum sunt concorditer ab omnibus corroborata, vt magis singuli provideant, ne talia audeant perpetrare. Et caueant, si non propter dominum & amorem fratrum, tamen propter opprobrium hominum ruborem suum, atq; canonicam vltionem, saltem hæc timore & verecundia compressa silentio comprimantur, amputato scilicet totius vsurpationis excessu. Quia nullus debet præsumere, quæ sibi non videntur esse concessa. Quæ culpam potuissetis nullo modo incidere, si vnde consecrationem honoris accipitis, inde legem totius obseruantia sumeretis. Et beati Petri apostoli sedes, quæ vobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset Ecclesiastica magistra rationis. Vnde sicut nos multum ea quæ vobis pie recteq; sunt acta, letificant, ita nimium ea, quæ sunt perperam gesta, contristant. Quoniam necesse est post multarum talium experimenta causarum, hæc in posterum sollicitius prospici & diligentius præcaueri, quatenus ea quæ sunt ab apostolis eorūq; successoribus statuta, nulla desidia negligatur, nulla dissensione violatur, nulla concertatione turbentur. Nam sicut in vno corpore membra multa habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo. Singuli autem alterius membra, contextio totius corporis, vnâ sanitatē, vnam pulchritudinē facit. Et hæc quidē cōtextio totius corporis, vnanimitatē requirit, sed præcipuè exigit concordiam sacerdotum. Quibus etsi dignitas communis non est, tamen ordo generalis est. Quoniam & inter beatissimos apostolos, in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis, & cum omnium par esset electio, vni tamen datum, vt cæteris præmereret. De qua forma Episcoporum quædam exorta est distinctio, & magna ordinatione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarēt, sed essent in singulis provincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia; & rursus quidē in maioribus vrbibus constituti, sollicitudinem eius susciperent ampliore, per quos ad vnam beati Petri sedē, vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vsquam à suo capite dissideret. Qui ergo scit se quibusdam præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obediētiam quam exigit, etiam ipse rependat. Nolite itaq; errare fratres mei dilectissimi, doctrinis varijs & extraneis nolite abduci, at instituta apostolorum & apostolicorum virorum canonesq; habentes, his fruamini, his circundemini, his delectemini, his armemini, vt his freti, circumdati, delectati, armati, cōtra cuncta inimicorum resistere valeatis. Satis enim indignum est quenquam vel pontificum vel ordinum subsequentium hanc regulam refutare, q̄ beati Petri fidē valeat & sequi & docere. Multum enim cōuenit, vt totū corpus Ecclesiæ in hac sibi met obseruatione concordet, quæ inde autoritatem habet, vbi dñs Ecclesiæ totius posuit principatum, dicēte scriptura: Ordinauit in me charitatē. Et item Omnia cum ordine fiant. Iterumq; Psalmista prædicat: Circundate Sion & cōplectimini eam, narrate in turribus eius. Ponite corda vestra in virtute eius, vt enarretis in progenies alteras, quoniam hic est dominus Deus noster in æternū & ipse reget nos in secula. Officij enim nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere liberum, quibus maior cunctis Christianæ religionis zelus incumbit. Ne per taciturnitatem, aut fauere aut cōsentire videamur fratrum nocuentis. Data Calend. Octobris Feliciano & Maximiano viris clarissimis consulibus.

Inter apostolos similitudo honoris fuit & discretio potestatis vt hic dicit.

EPI-

EPISTOLA ORIENTALIVM AD IVLIVM PAPAM

causantium, quod in communionem receperit

Athanasium, & cæteros quos ipsi
damnauerant.

DOMINO beatissimo & honorabili patri Iulio, apostolice sedis venerabili Episcopo, Busebius, Theogonius, Theodorus & Berinthus, vna reliquis fratribus & coepiscopis nostris in Anthiochia congregatis. Licet circa omnes Ecclesiam Romanam sciamus esse munificam & apostolicam habere curam, & matrem semper existere pietatis, quam ab Oriente ad eam prædicatores pietatis aduenerunt, tamen optarem vos nobiscum concordare, & quos à communionem suspendimus, à vobis esse suspensos. Et quos in ordine confirmamus Episcoporum à vobis esse firmandos, nec nos secundo loco habendos, cum ijs qui ex his partibus ad vos vsque dogmatizantes apostoli peruenerint. Nec enim nos vobis reluctati sumus, quamuis hoc agere potuissemus, quando Novatianus à Romana pulsus est Ecclesia. Quoniam, vt iuxta vulgarem consuetudinem loquamur, inimicitias quærit omnis qui vult recedere ab amico. Nec criminari potest, qui alterius excommunicatum absque eius licentia, à quo communionem est priuatus, in communionem suscepit, canonibus semel iubentibus, excommunicatus à alijs, ab alijs non suscipiatur. Viuentibus illis, à quibus communionem priuatus esse dinoscitur. Nec solum in his nobis contumeliam irrogatis, sed etiam in his quædam consilia nostra dissoluitis, neque ea rectè definitis esse. Sunt namque à nobis, & maxime à totius Orientis Episcopis damnati, Athanasius Alexandrinus, Paulus Constantinopolitanus, Marcellus Aucire, Asclepius Gazæ, Lucianusque Anopolites, pro certis criminibus, quibus aduersarij sunt apud nos inscripti, quæ per præsentis huius epistolæ latores omnia sub certa relatione vestræ innotescere non omittimus sanctitati. Quibus agnitis, si nostris placitis magis, quam eorum machinationibus assentire, & ordinatos Episcopos in damnatorum loco firmare eligitis, pacem vobiscum & communionem habere volumus. Si vero aliter egeritis, & eis amplius, quam nobis consentire iudicaueritis, contraria celebrabimus, & vobiscum deinceps nec congregari, nec vobis obedire, nec vobis vestrisque fauere volumus, sed per nos quicquid melius eligerimus agere conabimur. Nam nullus est in hac parte terrarum ætatem habens, qui ignoret prædictorum volumina seductorum. Propter eos enim, multa sunt mala peracta, multa concilia, diuersis & asperis temporibus celebrata, multæ seductiones, multæ machinationes, multa nobis opprobria illata, & alia multa quæ enumerare perlongum est. Nam si his consentire eligitis, tunc liquet quod nos perdere vultis, & non ut pater filios fouere. Dicunt enim & affirmant, tam ciues istorum, quam sacerdotes eorum, hos fouere vos velle homicidas, sacrorum templorum euersores, virginum stupratores, sacrorum librorum incensores, sacrorumque vasorum, & cæterorum sacrorum ministeriorum fraudatores, officiorum neglectores, imperatorum infidos, gentis & patriæ proditores, & inter sacerdo-

Athanasius
excom-
municatus.

cerdo-

EPISTOLA ORIENTALIVM.

cerdotes maximam generantes discordiam, eò quod substantialitatis vocẽ, quę **A** scripta non inuenitur, in fidei doctrina posuerunt. Quid plura enumerare necesse est, quum propter eos nobis & cunctis regionis huius habitatoribus scientibus, tanta cædes hominum sit perpetrata, vt amplius quàm mille homines sint prostrati: Talibus autem fauere, quid aliud est, quàm sceleribus eorum consentire: Cùm sacra scriptura hæc prohibeat, dicens: Non solum qui faciunt, culpabiles existunt, sed etiam qui consentiunt faciētibus. Talibus enim vos obistere totis viribus optimum, ne inuoluamini peccatis eorum, ne ex communicatiōem eorum suscipiatis. Tales enim à vobis procul abijcite, ne propter animositatem populi, sacrilega dissensione disperiant, itaq; optimum vos improbis probè resistere. Quapropter si neglexeritis turbare peruersos, liquet quod eorum protegatis errorem. Nec verò caret scrupulo societatis occultæ, qui manifeste facinoribus desinit obuiare. Decet enim vos ad arguendam proteruiam eorum linguam vestram exacuerẽ, & velut venenosos à vobis repellere, ne eorum veneno vos vestriq; in aliquo sauciemini. Sufficiant hæc vobis querimoniæ contra eos delatæ, quoniam derelinquet nos tempus, secundum quod ait Apostolus: Si uouerimus omnium obloquentium oblatas contra eos producere querelas, maxime quum hæc nobis sufficiant, quæ superius dictæ sunt. Nec nobis necesse est iterum eorum diuulgare mala, cùm ipsa per se prodeant, & maximè omnes Orientales testes super eorum malis existant. lo ore enim, iuxta quod scriptum est, duorum vel trium testiũ stabit omne verbum. Quanto magis in multitudine tantorum sacerdotum, populorum, abbatum vel monachorum, & scripto & voce contrahorum prauitatem quotidie acclamantium. Nos verò diu expectauimus eos per multam patientiam, vt facerent uias, sed illi econtrario fecerunt labruscæ **B** vos ergo non optimum de cætero negligere & differre tales, ne (quod absit) memorata crimina eorum subimitemini irrationabiliter episcopos ponentes. Ipsi enim, nisi cito corrigantur, iuxta quod beatus Apostolus protestatur, secundum duritiam eorum & cor impœnitens, thesaurizant sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet unicuiq; secundum opera eius. Qui corrigendi sunt per temporalem delectationem, & per mendacia atq; figmenta sua, vobis eis assensum præbentibus, æterna perdant præmia, quæ per verã pœnitentiam consequi possunt. Nec hæc quæ prædicta sunt, solummodo Athanasio & sequacibus eius irrogamus, sed etiam quod contra regulam egerit, quam nos decreueramus. Quia non decreto communis concilij Episcoporum recepit sacerdotium, sed sibi met arrogando Ecclesiam fuit ingressus, & in sede resedit, cùm dudum decretum fuisset, nullum à pauciore numero restitui debere, quem depositum fuisse constaret. Deinde quoniam eius aduentu sit turba commota, plurimiq; seditione sint mortui, & non solum hæc per eum & propter eum sint peracta, sed etiam quidem à iam dicto Athanasio cæsi, iudicibus dicuntur esse contraditi. Hæc & alia innumerabilia sunt ab eo suisq; sequacibus impudenter perpetrata, quos excommunicatos cõmunioni, vt audiuimus, contra regulam in contumeliam omnium Orientalium sociastis. Præfato itaque debita saluationis officio, propter beati Petri honorem impense postulamus, vt deinceps ad vestras hinc venientes aures, non tam facile admittatis. Neq; à nobis excommunicatos vltra velit excipere, ne canonum transgressores inueniamini, sed magis salua fraterna charitate, erratum hoc in posterum minime patiamini.

Et subscriptio. Orantem pro nobis apostolicum vestrum dominus æuo custodiat longiore beatissime pater, Amen.

Persecutio bonorum

Labruscæ vug agrestes.

IULII PAPAE RE-

SCRIPTVM CONTRA ORIENTA-

les pro Athanasio &
cæteris.

IVLIVS sanctæ Romanæ & apostolicæ Ecclesiæ Episcopus, Eusebio, Theogonio, Theodoro, Berintho, & cæteris Orientalibus Episcopis. Decuerat vos aduersus sanctam Romanam & apostolicam Ecclesiam, limatè & non ironicè loqui. Quoniam & ipse dominus noster Iesus Christus eam decenter alloquutus, ait: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauas regni cælorum. Habet enim potestatem singulari priuilegio sibi concessam, aperire & claudere ianuas cœlestis regni quibus voluerit. Nam si ei detrahere quæ domini ore sacrata, atq; desuper exaltata est, non timuistis, nec mirum si fratribus irrogare iniurias minime cessatis. Vnde iam silentio non teguntur, quæ vestro concilio turbulento, atq; cum potestate decreta sint. Apparet enim quoniam quaedam tumultuosa indisciplinatione veritas est oppressa. Vobis quippe non considerantibus quæ placent Deo propter iurgia, quæ contra proximos vestros habetis, vota vestra inenitabilis esse contenditis. Sed erit opus diuina prouidentia, quatenus è contrariò a parte deprehensa possint euacuari. Et quicquid illic conuenientes, sine vlla qualibet gratia, odio, aut inimicitiarum causa gessistis, funditus repelli. Quapropter cum omni festinatione vos omnes ad huius sanctæ sedis reuerentiam volo concurrere, quatenus gestorum apud vos integritatem per vos ipsos possitis ostendere.

D Nam nec dubitare vos credo Athanasium, sacrae legis doctorem, non solum à nobis, sed etiam à Nicæna synodo, veræ fidei cultorem esse comprobatum. Qui defuncto Alexandro mirabili sene, qui Arrij prostrauerat blasphemias, post quinque menses Nicæni concilij, Alexandrinorum Ecclesiæ suscepit præsulatum. Aduersus quem eiusq; sectatores, multa mendacia texentes, & nudas valde calumnias, quasi veras accusationes componentes, nobis multorum malorum cum causam, tum caput esse perhibuistis. Et non solum apud Aegyptum, sed etiam apud Palæstinam & Phœnicem, vicinasq; gentes scriptis vestris illam perturbationem esse significastis. Qua de re Ecclesiasticam sequentes regulam, vos & illos, Romæ regulariter ad iudicium die statuta, non sub angusto temporis spacio, vt excusatio locum non inueniat, literis & apocrysijs euocauimus. Illique vocatione suscepta ad diem præstitutum venere. Sed vos, ne vestris mendacijs caperemini, vestraq; calumnia enudaretur, venire distulistis. Nec his machinationibus solummodo contenti estis, sed etiam videntes oues pastoribus desolatas, lupos pro pastoribus super eos posuistis. Decuerat ergo, vt ad regularem veniretis conuocationem, quo de his, & de alijs vestris præsumptionibus redderetis rationem. Quoniam occurreret veritas, si falsitas displiceret. Et nulus dubitat, quod ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum quum innocens, vt absoluaatur, requirit. Nec suspicione caret, qui alium calumnijs obiuergat falsa dixisse, quum ipse ad iudicium, vt probet, quæ intulit, euocatus venire distulerit. Vellem enim vos magis ad iam dictam conuenire vocationem, vt coram vniuersali concilio redderetis rationem, cur synodum ad statum Eccle-

Athanasius
usa Nicæna
synodo
veræ fidei
cultor esse
probatas.

EPISTOLA IULII PAPAE

carum, & fratrum in Antiochiam subuertendum, & Nicæni magni concilij destructionem fecistis, aut cur nobis inconsultis Episcopos ad eam conuocastis, ad quam nec maximus Hierosolymitanus venit, nec nostra inter fuit legatio, canonibus quippe in Nicæna synodo iubentibus, non debere præter sententiam Romani pontificis, vlllo modo concilia celebrari, nec Episcopos damnari. Aut quur in prædictorum loco fratrum alios adulteros posuistis, antequam penes nos aut apocrysiarios nostros, eorum causa canonicè esset examinata, finem que perciperet rectum. Isti enim, qui ad memoratam regulam venere, vocationem videntes, vos à prædictis subtrahere calumnijs, multa aduersus vos lachrymabilia, & doloribus plena referunt. Accusantes vos & dicentes, multa se importabilia à vobis esse passos. Vos ergo refugientes venire, illòsque perseverantes in vera ratione, suasque calumnias reclamantes, super quibus & Aegyptiorum Episcopi literis nobis missis protestantur suis falsa esse, qui contra Athanasium suosque sectatores machinantur, cunctaque Arrianorum machinata blasphemijs. Talibus namque figmentis liquet eos esse inculpabiles, vòsque culpabiles. Quia si de vera consideretis innocentia, nullo modo à iam dicta vos canonica subtraheretis euocatione. Quæ non subito, sed spaciosè denunciata est. Sed omni subducta apologia, absque tardatione venire, & causas reddere festinaretis. Quibus ita gestis, scripsi vobis & omnibus, qui in Antiochia contra apostolicam canonicamque regulam nobis inconsultis fueratis. Arguens vos primum de iniurijs literarum, demum quur Athanasium, suosque consecutores ad vestrum concilium conuocassetis canonibus semel præcipientibus, nihil extra Romanum decerni pontificem. Cui hæc & maiora Ecclesiarum negocia, tam à ipso domino, quam ab omnibus vniuersorum conciliorum patribus speciali sunt, vt iam dictum est, privilegio tradita. Vobis ergo refugientibus, & ad concilium toties conuocatis adesse nolentibus, illis quoque in sua reclamazione, & B
fusta ratione persistentibus, vestraque cognoscentes crimina, & illorù iustam examinantem rationem, omnesque eos Nicæno concilio cooperantes, & nostris apostolicis iussionibus obtemperantes. Visum est nobis ac vniuerso concilio, vt nos diuinis præceptis, & apostolicis monitis informati, qui pro omium Ecclesiarum statu impigro vigilare debemus effectu, si quicquam reprehensionis vsquam inuenitur obnoxium celeri sollicitudine ab ignorantia imperitia, aut à præsumptionis vsurpatione reuocemus.

His taliter consideratis atque discretis, tanquam omnium curam gerentes, propter sedis propriæ dignitatem, suscepimus eos in orationem, singulisque cum autoritate huius sanctæ sedis rebus, proprias reddidimus Ecclesias. Quoniam huic sanctæ sedis propter priuatorum hominum insidias, ipso domino instituyente, & sanctis apostolis, eorùque successoribus per singula concilia roborantibus, hoc semper licuit, licebitque domino auxiliante in perpetuum. Vnde de qui sit se alijs esse præpositum, non molestè ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obtemperantiam, quam ab alijs requirit, gratis & ipse rependat. Quapropter increpando, vobis scribo, quia non rectè tractastis viros inculpato, & à nobis minimè examinatos de suis Ecclesijs communionem priuatos pellentes, & Ecclesiasticæ disciplinæ iniuriam irrogantes, constitutumque Nicæni concilij minimè seruantes, talia indiscipline agere non formidastis. Idcirco quoniam dudum venire vocati renuistis, modo ad certum diem, id est, XV. Kalendas Novembris, vos iterum regulariter literis, missisque euocamus, vt coram nobis ostendamus, nos iustam in eos protulisse sententiam, & de cætero non talia esse passuros. Est etenim in antiquis Ecclesiæ statutis decretum, vt qui aliena inuadit, non exeat impunitus, sed cù multiplicatione restituat. Vñ & in Euangelio scriptum est, Quod

significat
vobis scribo
quod non rectè
tractastis viros
inculpato, & à
nobis minimè
examinatos de
suis Ecclesijs
communionem
priuatos pellentes,
& Ecclesiasticæ
disciplinæ iniuriam
irrogantes, constitutum
que Nicæni concilij
minimè seruantes,
talibus namque
figmentis liquet
eos esse inculpabiles,
vòsque culpabiles.

Aliquid
conuenit qu
Quare miror
vobis Perri
tum est, iuri
ita celebrare,
propellere se
in multis. C
consequenter
in lege fer
ille est, iur, co
possumus fi
vultis, &
vultis eos
vultis, & p
vultis, etiam
vultis sane
vultis, n
vultis hic in
vultis, &
vultis in tar
vultis. S
vultis, xxiij.
vultis, lx. lx.
vultis, n
vultis sede
vultis, fulc
vultis, talit
vultis, erg
vultis, vultis
vultis, & ad
vultis, retrac
vultis, alius
vultis, non ta
vultis, Petro ap
vultis, sup er
vultis, & i
vultis, de
vultis, & ac
vultis, ne
vultis, de
vultis, ab
vultis, Quia
vultis, dicitur
vultis, vultis
vultis, qui ch
vultis, quoniam

C Quod si aliquid defraudauit, reddo quadruplum. In lege quoque cautum est, Maledictus omnis qui transfert terminos proximi sui. Et dicit omnis populus, Amen. Quare miror vos tam audaces esse, et tam imprudenter egisse, & terminos ac iura beati Petri apostolorum principis inuasisse. Sui enim, ut paulo superius comprobatum est, iuris erat, ut absque eius sanctae sedis autoritate, nullus deberet aut concilia celebrare, aut Episcopos ad synodum conuocare, vel damnare eos, aut proprijs pellere sedibus, aut alios in eorum loco ordinare, quae omnia vos temerare non timuistis. Quid ergo aliud est talis praesumptio, nisi quod apostolorum, suorumque successorum decreta transgredi, & maledictionem superius comprehensam, in lege semel cautam, quam populus vno ore, consonaque responsione per amen, id est, fiat, confirmauit, suscipere non timuistis? Necnon (ut reor) talibus transgressionum funiculis constructi nostrum, ne uestra proderetur flagitio, examen declinastis, & ad supradictam vocationem venire distulistis. Sanè manifestum est, suum eos confiteri crimen, qui toties euocati absque inuitabili causa venire distulerint, & purgandi se voluntate non vtuntur. Nam si de uestris dictis consideretis, etiam in faciem probare non distulissetis. Tales insidiatores spiritus prauidentes sancti patres in Nicæa congregati, leges statuerunt, quas nos canones appellamus, ne facile probi ab improbis damnarentur. E quibus nonnullas sententias hic inferi iudicauimus, ut tantorum patrum autoritate, nostra roboraretur epistola. Atque omnes Orientales sint reliquarum partium Episcopi. Nec audientes in tantam foueam non incidant, ne damnationem à patribus decretam percipiant. Sequuntur enim ex praedicto concilio Nicæno capitula, id est, xvij. xix. xxi. xxij. xxvi. xxvij. xxvij. xxxij. xli. & v. vij. & viij. ac li. liij. liij. liij. lv. lvij. lvij. lix. lx. lxi. lxij. lxij. lxvij. Et omnes Episcopi, qui in quibusdam grauioribus pulsantur, vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere apostolicam appellent sedem. Atque ad eam quasi ad matrem confugiant, ut ab ea, sicut semper fuit, pie fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iudicia, antiqua apostolorum, eorumque successorum, atque canonum autoritas reseruauit. Quoniam culpatur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quam eiusdem sedis papae fieri placuerit. Placuit, ut accusatus vel iudicatus à provincialibus, in aliqua causa Episcopus, licenter appellet, & adeat apostolicam sedis pontificem, quia ut per se aut per vicarios suos, eius retractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio pontifex causam agit, nullus alius in eius loco ponatur, aut ordinetur Episcopus. Quoniam quanquam comprovincialibus Episcopis, accusati coram eisdem pontificis acta scrutari liceat, non tamen definire inconsulto Romano pontifice permissum est. Cùm beato Petro apostolo, non ab alio, quàm ab ipso dictum sit domino: Quaecumque ligaueris super terram, erunt ligata & in caelis. Et quaecumque solueris super terram, erunt soluta & in caelis. Si quis putauerit se à metropolitano grauari, apud primatem dioeceseos, aut penes vniuersalis apostolicam Ecclesiam papam iudicetur. Accusatores & accusationes, quas leges seculi non asciscunt, & nos vnanimiter submouemus, ne fiat indistricta probatione impietas, cùm recta sit iudicij in electione sententia. Nullus Episcopus alterius parochianum praesumat retinere aut ordinare absque eius voluntate, vel iudicare. Salua tamen in omnibus apostolica autoritate. Quia sicut irrita erit eius ordinatio, ita & diiudicatio. Quoniam censemus nullam alterius iudicis nisi sui sententia teneri. Nam qui eum ordinare non potuit, nec iudicare vllatenus poterit. Si quis erga Episcopum vel actores Ecclesiae se proprium habere crediderit negocium, non prius adeat iudices, quàm ad eos recurrat, qui charitatis studio ut familiari colloquio commoniti ea sanare debeant, quae in querimonià deducuntur. Quod si aliter egerit, cõmunionem priuetur.

Maledictus
qui trans-
fert, termi-
nos proxi-
mi.

Nota sta-
tutum.

Aa ij Nemo

EPISTOLA IULII PAPAE

Nemo pontificum deinceps aliquē Episcopū suis expoliatū rebus, aut à sede pūsum excommunicare aut iudicare præsumat, quia nō est priuilegium q̄ spoliari possit iā nudatus. Paritenore decernimus, non credi accusatori, q̄ absente aduersario causam suggerit, adq; vtriusq; partis discussiōem, nec accusatores vel testes suscipi, q̄ non sunt idonei. Placuit, vt si accusatus vel dānatus Episcopus, appella- uerit Romanū pontificem, id statuēdum q̄d ipse iuste cēsuerit. Et oēs, qui aduer- sus patres ar mantur, infames esse censemus. Neq; eos, qui cum inimicis moran- tur, ad accusationem vel ad testimoniū recipiendos. Placuit semper in accusatio- ne clericorum, primo persona, fides, vita & conuersatio blasphemantiū perscru- tetur. Nam fides omnes actus hominis præcedere debet. Quia dubius infidelis est, nec eis omnino esse credendum, qui veritatis fidem ignorēt, nec rectæ con- uersationis vitam ducunt. Quoniam tales, & facile, & indifferenter lacerant & criminantur rectè & piè viuentes. Ideo suspicio eorum discutienda est primo & corrigenda. Neq; accusatoribus suspectis, & de inimicorum domo prodeunti- bus credendum. Quod non alix metropolitanæ Ecclesiæ vel primates sint, nisi il- li qui prius primates erant, & post Christi aduentum autoritate apostolica & sy- nodali, primatum habere meruerūt. Reliquæ non primates, sed metropoles vo- centur. Eorūq; Episcopi non primatum, sed aut metropolitanorum, aut archie- piscoporū nomine fruuntur. Infames esse censemus oēs, qui suam aut Christi- anam præuaricantur legem, aut canonicā postponunt autoritatē, saluo in omni- bus Romanæ Ecclesiæ priuilegio. Nullus metropolitanus absq; cæterorū omni- um comprouincialium Episcoporū astantia, aliq̄rum ex illis audiat causas, q̄ irri- tæ erūt, imo & causam in synodo pro facto dabit. Alienis erroribus sociatū, vel à sui propositi tramite recedentē, aut sacris canonibus inobediētem, suscipere nō possumus. Nec impetere rectè credentes, vel sanctorum patrum sanctionibus obtemperātes permittimus. Peregrina iudicia generali sanctione prohibemus. Quia indignum est vt ab exteris iudicetur, qui prouinciales & à se electos debet habere iudices. Salua apostolicæ Ecclesiæ autoritate, nullus Episcopus extra su- am prouinciā ad iudicium deuocetur, sed vocato eo canonicè in loco omnibus congruo, tempore synodali ab omnibus cōprouincialibus Episcopis audiatur, qui concordē sup eum canonicāq; proferre debent sentētiā. Quoniā si hoc mi- noribus, tam clericis, quā m laicis concessum est, quanto magis de Episcopis ser- uari conuenit. Nam si ipse metropolitanum, aut iudices suspectos habuerit, aut infensos senserit, apud primates dioceseos, aut apud Romanæ sedis pōtifices iu- dicetur. Nemini de se confesso credi potest super crimen alienum. Qm̄ eius atq; omnis rei professio periculosa, & admitti aduersus quemlibet nō debet. Incerta nemo vnq̄ pontificum iudicare p̄sumat. Quia quīs vera sint, non tamē credēda, nisi q̄ manifestis iudicijs cōprobantur, nisi q̄ manifesto iudicio conuincūtur, nisi quæ iudiciario ordine publicantur. Criminationes maiorum natu per alios ne fi- ant, nisi per ipsos qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni & irreprehensibiles apparuerint, & actis docuerint publicis omnium se carere suspicione atq; inimi- citia, & irreprehensibilem fidem atq; conuersationem ducere. Et prouincialis sy- nodus retractetur per vicarios vrbis Romæ Episcopi, si ipse decreuerit. Placuit, vt à quibuscunq; iudicibus Ecclesiasticis ad alios iudices Ecclesiasticos, vbi est au- toritas maior fuerit prouocatum, audientia non negetur. Si quis metropolita- nus Episcopus, nisi q̄d ad suam solummodo propriam pertinet parochiam, sine consilio & voluntate omnium comprouincialium Episcoporum aliquid agere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit, & q̄d egerit, irritū erit & vacuum. Sed quicquid de comprouincialium Episcoporū causis, suarumq; Ecclesiarū, & clerico- rum, atq; secularium necessitatibus agere aut disponere necesse fuerit, hoc cū omni- um

Metropo-
les quæ.

Cum consensu comprouincialium agatur pontificum. Non aliquo dominationis factu, sed humillima & concordia administratione, sicut dominus ait; Non veni ministrari, sed ministrare. Et alibi: Qui maior est vestrum, erit minister vester, & reliqua. Similiter & ipsi comprouinciales Episcopi cum eius concilio, nisi quantum ad proprias pertinet parochias, agant iuxta sanctorum constituta patrum, & vno animo, vno ore, concorditer sancta glorificetur Trinitas in secula. Caueant iudices Ecclesie, ne absente eo, cuius causa ventilatur, sententiam proferant. Quia irrita erit, & rationem pro actione reddet in synodo. Et ut proditoris calumnia, nec eorum postea vox audiat. Nemo enim debitorum amplius potest cognoscere, quam ille qui iniuriam, eiusque sustinuit nequitiam. Si quis super quibuslibet criminibus clericum pulsandum crediderit in prouincia, in qua ille consistit qui pulsatur, suas exerat exactiones. Nec existimet qui eundem accusat, alibi, aut longius protrahendum ad iudicium. Illi vero qui pulsatus fuerit, si iudices suspectos habuerit, liceat appellare. Primates accusatum discutientes Episcopum, non ante sententiam proferant damnationis, quam apostolica freti autoritate, aut reus per seipsum, aut per innocentes & canonicè examinatos regulariter testes convincatur. Irritam esse iniustam Episcoporum damnationem. Idcirco à synodo retractandam, ita ut oppresso ab omnibus in cunctis subueniatur causis. Detractores, qui diuina autoritate eradicandi sunt, & fautores inimicorum, ab Episcopali submouemus accusatione. Similiter ne summorum quispiam, minorum accusationibus impetatur aut disperat, neque in re dubia certa datur sententia, nec vllum iudicium, nisi prudenter habitum teneatur. Plura de his ideo hic non inseruimus, ne vacuare vitemus facere prædictam synodum videremur, aut fastidium legentibus audientibusque; proluxa faceret epistola. Si quis autem de his ampliora atque abundantiora scire voluerit, in sacro nostro sedis Ecclesie scrinio, & ea quæ prædiximus, inuenire poterit, verum me dicere, testis est diuinitas. De receptione vero sedis, & sacerdotij atque honoris, quæ dixistis Athanasium absque concilij decreto suscipere, non ita inuenimus, sicut calumniati estis. Sed quorundam Episcoporum concilio atque decreto recepit suum, quod iniuste perdiderat, sacerdotium, ac resedit in sede. Quod quum scripsistis, non posse eum à pauciore numero Episcoporum restitui, quam depositus fuerat, non ita est. Nec hæc regula orthodoxorum sanctæ Ecclesie est Episcoporum, sed Arrianorum, sociorum videlicet vestrorum hæc adinuentio, ad perditionem orthodoxorum Episcoporum contexta est. Nam ut nobis à veracibus est testibus relatum, quando Antiochie pro datione fidei, & de consubstantialitate probata fuistis congregati, odio prædicti Athanasij hæc regulam protulistis, quæ nullas habet vires, nec habere poterit. Quoniam nec ab orthodoxis Episcopis hoc concilium actum est, nec Romana Ecclesie legatio interfuit. Canonibus præcipientibus, sine eius autoritate concilia fieri non debere, nec vllum ratum est aut erit vnquam concilium, quod non fultum fuerit eius autoritate. Igitur de fuga, super qua Athanasium reprehenditis, non rectè agitis, quum ipse dominus mandat hoc nobis dederit: Quum persequuti vos fuerint in vnâ ciuitate, fugite in aliâ. Et ipse dominus per semetipsum exemplum nobis demonstrauit. Pharisei concilium fecerunt aduersus eum, ut eum occiderent. Sciens autem Iesus, discessit inde. Et alibi: Tulerunt lapides Iudæi, ut mitterent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. Et transiens per medium eorum abiuit, & ita discessit. Nec non & discipuli propter metum Iudæorum recesserunt, celantes semetipsos. Et Paulus in Damasco à principe quæ situs gentis, de muro in sporta positus est, & manus quærētis effugit. Et alij quamplurimi & innumera biles sancti, tam in veteri testamento, quam in nouo, fugisse leguntur. Si ergo fugam impropertis fugientibus, erubescite potius persequi, & quiescite insidiari,

Primates.

Detractores eradicandi.

Paulus effugit Damasci.

Aa iij qui-

EPISTOLA IULII PAPAE

quiescentq; continuo fugientes. Nā siue perimatis eos, mors contra vos **A**
 exclamat. Siue rursus exilia superponatis, vbiq; in vos mali memoriā destinare
 noscitur, & illi patiendo sibi proficiunt. Vnde & dñs ait; Nolite timere eos qui
 occidunt corpus, animam aut non possunt occidere. Sed potius eū timete, q̄ po-
 test corpus & animā perdere in gehennā. Multos em̄ cognouimus pessimis ma-
 chinationibus iniuste depositos. Ideo summopere mihi, cui vice apostolorū prin-
 cipis vniuersalis Ecclesiae cura cōmissa est prouidendū, auxiliāte ipso summo apo-
 stolo, ne deinceps talia fiant. Nēpe huic sanctae sedi praefata priuilegia, ideo spe-
 cialiter sunt concessa de cōgregandis concilijs, tam de iudicijs ac restitutionibus
 Episcoporum, q̄ de summis Ecclesiarū negocijs, vt ab ea oēs oppressi auxiliū, & in-
 iuste dānati restitutionem sumant, & talia ab improbis ne p̄sumantur absq; vlti-
 one, nec exerceantur absq; sua damnatione. Nō ergo rectē egistis, q̄d praedictos
 fratres calumniati estis, dicente dño; Nō facies calumniā proximo tuo, nec vi op-
 primes eum. Non rectē egistis q̄d nobis inconsultis conciliū celebrastis, eosq; ad
 conciliū vocastis, & damnare p̄sumpistis. Canonibus, vt praemissum est, iubentibus
 nihil ex his absq; huius sanctae sedis autoritate fieri debere. Non rectē egis-
 stis, quod regulariter a nobis ad conciliū vocati distulistis. Non rectē egistis,
 q̄ de his rationem reddere, vt vestra erga eos aut probaretur recta sententia, aut
 improbaretur, non venistis. Nec rationalē mandastis causam, propter quam haec
 renuistis. His ergo omnibus perpensis, manifestum est vos reos existere, & illos
 innocentes remanere, & vos rectē excommunicatos, illosq; iustos liberari. Nolu-
 it namq; dominus tā leuiter suos tractari ministros, sicut facitis, aut a vobis dam-
 nari, sed sicut memoratum est, ab hac sancta sede, cui commissi sunt, aut suo re-
 seruati iudicio, ait enim; Qui vos contristabit, me contristabit. Qui fecerit vobis
 iniuriam, recipiet id quod iniique gessit. Et quanta poena expectet eos, qui domi-
 ni scandalizant discipulos, Euangelium sufficienter exponit, vbi de scādalizan-
 tibus discipulos loquitur. Nam quod a vobis nō sint dānandi, sed aut hac sancta, **B**
 vt praefatum est, sede, aut sibi reseruandi, ipse manifeste dat exemplū, quādo pec-
 cātes sacerdotes, quorum locum modo in sancta Ecclesia Episcopi tenent, non
 per alium, sed per semetipsum videntes & emōtes eiecit de templo, & mensas nu-
 mulariorum primo euertit flagella, & eiecit de tēplo. Et ipse alibi ait; Dñs stetit
 in synagoga deorū, in medio aut deos discernit. Et reliqua talia hisq; similia. Et
 alibi idem ipse ait; Nolite iudicare, vt non iudicemini. Nolite condemnare, vt
 non condemnemini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Quapro-
 pter non tam temere, vt vos facitis, quisquam suam praesumat euomere iniquita-
 tem, sed iudicantem oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione
 discutere. Nec de illis quae inconcessa sunt, vllō modo iudicium praesumere,
 interrogandi ac proponendi audiendiq; patientia praebita ab eo, vt ibi actio par-
 tium limitata sit pleniter. Nec prius litigantibus sua velit sententia obuiare, quam
 illi peractis omnibus iam nihil amplius habuerint in quaestione quod proponat.
 Nec oportet quēquam iudicari aut dānari, anteq̄ suos accusatores praesentes ha-
 beat, locumq; defendendi accipiat spaciosum ad abluenda crimina. Simile in iam
 fata synodo statutum est, vt vltra prouinciae terminos accusandi licentia non
 progrediatur, nisi ad hanc apostolicam fuerit sedem prouocatum. Ad quam
 omnes qui voluerint, libere & absque vllō impedimento in quibusdam agen-
 dis confluere debent. Similiter in praefixa synodo est decretum, ne suspecti,
 infames, vel criminosi, aut gratiosi, aut calumniatores, vel affines, aut scelera-
 ri, aut facile litigantes suscipiantur accusatores, sed tales qui omni careant su-
 spicione. Quia columnas suas dominus firmiter stare voluit, nec a quibuscun-
 que agitari. Similiter fata statuit synodus, vt nullum sententia non a suo iudi-
 ce di-

Statuta sy-
nodica.

Ce dicta constringat. Iudices autem alij esse non debent, nisi quos ipse qui impetratur, elegerit, aut quos suo cū cōsensu hæc sancta sedes, aut eius primates, auctoritate huius sanctæ sedis delegauerint. In his autem & alijs, quæ tam in hac sancta sede, quàm ab apostolis eorumq; successoribus sunt statuta, nihil præfatis Episcopis cōcessistis, sed vim eis inferentes, iniusteq; ut superius cōmémoratum est, eos dānantes, aliquos absentes expulistis, quod omni Christianæ religioni est inimicū. In quibus apparet quod nec dño sua seruastis iura, nec huic sanctæ matri & apostolicæ Ecclesiæ, quæ ut præscriptum est, suo iudicio, aut huic sedi uoluit reseruari, ne à tā prauis, sicut estis, hominibus damnarentur aut eijcerentur. In his omnibus uos stultos & præuicaces euangeliorum & canonum esse, nulli sanè sapientum est absconditū. Nec his contenti estis in uestra præuacatione, sed etiā prius expulsos eos & suis expoliatos rebus, uocastis atq; dānastis, cum nullus regulariter dānandus nisi fuerit restitutus, & sua omnia ei legibus sint integerrimè restituta. Est namq; in sæpè ita dicta synodo ab omnibus unanimitè decretum, et auctoritate apostolica roboratū, ut si quis Episcoporum suis fuerit rebus expoliatus, & in accusatione pulsatus, ordinatione pontificum oportet & decet sanctum propositum prima fronte certare. Ut omnia quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, legaliter primò potestati eius ab honorabili consilio redintegrentur, & præsul regulariter prius statui pristino reddatur, & ipse depositis ordinatisq; rebus suis, tunc ad tempus ueniat ad causam. Et si ita iuste uideretur, accusantium propositionibus respondeat. Quare ergo transgressi estis terminos patrum, iudicantes & dānantes eos, quos nō debuistis? Quare iudicastis eos, quos non regulariter approbastis, quod in Regnorū libro scriptum est: Nō quomodo homo uidet Deus, quia homo uidet in facie, Deus autē in corde uidet. Et in Paralipomenis: Omnia corda scrutatur Deus, & oēm cogitationem nouit. Et alibi scriptum est: Nō potest humano condēnari examine, quæ Deus suo reseruat iudicio. Hæc omnia summopere præcauenda sunt, nec accusatio Episcoporum facile est recipienda, dicente dño: Non suscipias uocem mendacij. Et Apostolus inquit: Aduersus presbyterum inscriptionem non recipiendā absq; duobus uel tribus idoneis testibus. Si hæc de presbyteris uel cæteris fidelibus sunt præcauenda, quāto de Episcopis, quibus cognitis, magis uos dominari uelle manifestum est, quàm consulere funeribus, aut substētare eos. Quia honor inflat ad superbiam & quod prouisum est ad concordiam, tendit ad noxam. Decuerat namq; uos iuxta præfatas regulas, si aliquid egissent contra suū ordinē mandare nobis, & expectare quid ad uestra consulta rescriberemus, in tantū ut si etiā quicquid graue intolerandumq; cōmississent, nostra expectanda censura, & nihil prius aut aliud decernere, quàm quod nobis placere cognouissetis, ita ut à regulis præstitutis, nulla aut negligentia, aut præsumptione recederetis. Cesset huiusmodi pressa auctoritate præsumptio, uidentur huiusmodi nocumenta, quia nequaquam talia patienter ferre possumus machinamenta. Quoniā conuenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. Meritò namq; nos causa respicit, si silentio faueamus errori. Est in superius in prædicta sancta Nicæna synodo statutū, ut nemo anathema in nostra suscipiatur accusatione. Nec illi, qui nos in sua noluit recipere querela uel accusatione. Cū nos super illos sciamus à dño constitutos, non illos super nos. Et sicut maior nō potest à minore iudicari, nec ita colligari, quia est omne quod magnum est. Portemus onera omniū, qui grauantur. Quinimò hæc portat in nobis beatus apostolus Petrus, cuius uice fungimur legatione, & cuius regula infirma mur, quatenus eius fulri auxilio, ab omnibus nunc & in perpetuo tueamur aduersis. Data Calend. Nouembris, Feliciano & Maximiano uiris clarissimis consulibus.

Hic multū tribuit Ecclesiæ Romanæ.

Aa iiij D.ATHA-

Medio
17-11

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND
D. ATHANASII AR
 ARCHIEPISCOPI ALEXANDRI-
 ni, & Aegyptiorum Episcoporum ad Liberium
 papam de oppressionibus Ar-
 rianorum.

OMINO Beatissimo & honorabili sancto patri Liberio
 papæ, Athanasius & vniuersi Aegyptiorum Episcopi, in
 vnum synodicè apud Alexandriam congregati. Vestræ
 beatissimæ paternitatis iura penes Deum sint manifesta,
 dum prædicationibus scilicet Apostolicis, & doctrinis ve-
 ræ fidei cultura vniuersa repleta sit terra. Per diuinorum ta-
 men eruditionem eloquiorum, vestra instruente admoni-
 tione exhortatoria, superædificatur orthodoxa Christi Ec-
 clesia, Apostolica institutione fundata, & à fidelibus patri-
 bus firmissimè robo-
 rata. Ad quam omnes beatissimi Apostoli, pari honoris & potestatis consortio
 præditi, populorum agmina conuertentes, piè sanctèq; de tenebris ad lumen,
 de lapsu ad veram fidem, de morte ad vitam homines diuinæ prædestinationis
 gratiapræscitos, salutaribus præceptis ac monitis perduxerunt. Quorum san-
 ctorum apostolorum vestra fraternitas honoranda sequens merita, & perfecti-
 us implens exempla, Ecclesiam Dei morum probitate & actuum sanctitate cõ-
 decorat, & fide sacra, Christianisq; moribus ingens, quæ fieri Deo placita præci-
 pit, studijs pontificalibus indefinenter operatur & perficit, seruans legis diuinæ
 mandata. Quia non legis auditores iusti sunt apud Deum, sicut narrat Aposto-
 lus, sed factores legis iustificabuntur. Nos enim hæc meditari cupientes, & ea
 quæ à sancta sede vestra, apostolorum eorumq; successorum prædicatione susce-
 pitimus, atque quæ in Nicæna synodo roborata cognouimus prædicare, & Ar-
 rianorum blasphemias, atque aliorum hæreticorum repellere. Qui quotidie ab
 his persequimur, & damnationi tradimur, atque morti destinamur. Qua de re
 precamur, in vestris exhortationibus tam per vos, quàm et apocrypharios vestros
 adiuuemur. Ne dum illi crescunt, et nos minuimur, vera fides destruat, et eo-
 rum hæresis ultra fidem nostram crescat. Quoniam timeo, vt postquam abun-
 dauit iniquitas, refrigescat charitas multorum. Pro qua re multa vestræ sacrae
 doctrinæ, tam apud Deum, quàm apud cunctos fideles, merces et laus reposita
 est, si vestra refecerit autoritate. Nostram enim fidem, quam à sanctis patri-
 bus accepimus et tenemus, atque docemus, subter inseruimus. Vt si aliquis vo-
 bis aliter nos credere, aut docere, aut accusando, aut mussitando retulerit, vel de-
 trahendo scriptis mandauerit, per hanc manifestè nos ita credere et docere ag-
 noscatis. Credimus nanque in vnum Deum patrem omnipotentem, omni-
 um visibilem, nec non et inuisibilem conditorem. Et in vnum dominum no-
 strum Iesum Christum filium Dei natum ex patre vnigenitum, hoc est, ex sub-
 stantia patris. Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero, na-
 tum non creatum, *ὁμοούσιον*, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ. Per quem omnia
 facta sunt, cœlestia et terrestria. Qui propter nos homines, et propter nostram
 salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est, et homo factus. Passus est, et resurre-
 xit tertia die. Ascendit in cœlum, inde venturus iudicare viuos & mortuos. Et in
 spiritu sancto. Eos autem qui dicunt, erat tempus quādo nō erat. Et priusq; nascere
 non erat. Et quia ex nullis subsistentibus factus est, aut ex alia substantia vel essentia,
 dicunt

symbolū
 fidei Atha-
 nasi.

C dicunt esse conuertibilem, atque mutabilem filium Dei. Hos anathematizat catholica & apostolica Ecclesia. Hanc venerabilem fidem, trecenti quidem decē & octo, & cognouerūt & amplexi sunt, & cōsonantes & vnanimēs scriptis exclamauerunt. Sed modò quoniam contra hæc ex nostris talia exurgunt, qualia non debent, venite & vos dilectissimi fratres cum Deo, & descēdamus ad vilitationem, id est, inquisitionem sermonum eorum, & confundamus per approbationem verissimam ibidem linguas eorum eleuatas contra scientiam vnigeniti filij Dei, iniquitatem in altitudinem humanitatis eius loquentes; Disrumpamus vincula eorum per gladium spiritalem, quod est verbum Dei, & proiciamus à nobis iugum ipsorum, per expugnationem profani sensus illorum. Tunc etenim ipse quoq; dominus irridebit eos & subsannabit, & tūc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos secundum beatum Hieremiam, dicens: Falsò prophete isti vaticinantur in nomine meo. Non em̄ misi eos, & non præcepī eis, neq; loquutus sum ad eos, visionem mendacem, & diuinationem, & fraudulentiam & seductionem cordis sui prophetant vobis. Ideo hæc dicit dominus: De prophetis qui prophetant in nomine meo mendacium, erunt proiecī in vijs Hierusalem, & conculcatio omnium piè confitentium me, & non erit qui sepeliat eos. Nemo enim abscondere potest quibusdam subreptionibus cōmendatitijs, sicut nec folijs fici, antiquus transgressor præcepti Adam potuit, qui per propriam linguam inuerecundè nudatur. Laqueus em̄ fortis viro labia eius & captus proprijs sermonibus, & opera manuum eius, retributio autem laborū eius dabitur ei, & impietatis reprehensio. Arguam te, inquit, & statuam contra faciem tuam, existimasti iniquè, quòd essem tibi similis. Propterea sicut dicit dominus ad Gedeon; Deponamus eos ad aquam veræ discretiōis, & probemus eos ibi regulari examinatione in idipsum pronos corruentes, per ostensionem prauī intellectus eorum, vtrūm ne sint apud se sapientes diuini verbi scientiam ignorantes. Quoniam dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt & mutauerunt gloriam catholicæ Ecclesiæ propria nouitate, siue per ea quæ illicite in eius defensione gesta sunt, hæreticam turbulentiam introducetes, illud comperenter ad nos retinentes, quod benè ad Iesum filium Sirachi dictum est: Vsq; ad mortem certa pro veritate, & dominus pugnabit pro te. Huius rei gratia vniuersalis vobis à Christo Iesu cōmissa est Ecclesia, vt pro omnibus laboretis, et cunctis opē ferre non negligatis. Quia dum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Ideoq; tanta urgente necessitate, summopere comprimite vestra summa autoritate infestos, releuate oppressos, vt absq; graui, domino opitulante, difficultate ipsi gratanter omni tempore sacrificare mereamur illæsi. Et subscriptio. Aeterna tēseruet diuinitas, per multos annos sanctissime patrum pater. Amen.

Gladus
spiritalis
verbum
Dei

LIBERII PAPAE RESCRIPTVM AD Athanasium & Aegyptios Episcopos.

Dilectissimo filio Athanasio, & omnibus in vnum congregatis, & de trinitatis fide rectè sentientibus Aegyptiorum Episcopis, Liberius papa. Olim & ab initio tantam percepimus à beato Petro apostolorū principe fiduciam, vt habeamus autoritatem pro vniuersali Ecclesia ad rectam defendendam fidem, quatenus nulli liceat statū sanctæ Ecclesiæ cōmonere ad læsionem rectè credentium, absq; sui periculo honoris. Epistolam siquidem vestram nobisq; directam, ante nos recitari fecimus, tribulationes & psecutiones, quas pro recta fide patimini, intelleximus. Sup̄ qbus et nos vnà vobiscum

Al. cōmo-
uere.

biscum

EPISTOLA LIBERII PAPAE

bisecum condolemus, et laborare pro vobis, vt pater pro filijs, parati sumus: **F**idem verò Nicæni cōcilij in eadem epistola rectam reperimus, super qua et Deo gratias vberrimas retulimus. Pro qua non solummodo persecutiones et passiones sustinere vobiscum parati sumus, sed etiam si necesse fuerit, mori pro Christi nomine, in quantum nostra sinit fragilitas, non respuimus. Igitur prædictū sanctum, vt legimus, concilium definiuit Nicænum, aliā fidem nulli licere proferre aut conscribere, vel componere, aut sapere, vel docere aliter, nec quicquam in fide sentire aut proferre, quod his patrum regulis possit obuiare. Qui autem præsumpserit aliam fidem componere, aut proferre, vel docere aut tradere aliud symbolum, ad viam veritatis conuerti desiderantibus, de quacunq; hæresi, vel ex iudæis aut paganis Christianos se fieri volentibus, hi si Episcopi fuerint aut clericis, alienatos quidem Episcopos ab episcopatu, clericos à clero. Si verò monachi, aut laici fuerint, anathemate feriri. Protestatur enim beatus Apostolus, dicens: Si quis certat, non coronatur, nisi legitime certauerit. Et iterum dominus ait: Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Videlicet certaminibus sacris propositis nobis, pro defensione catholice Ecclesie, magnaq; salute ex hoc sperata ab omnium bonorum datore Deo, non deficiant manus nostræ dilectissimi fratres per occasionem cuiuslibet delicti dissolutæ, sed fratres efficiamur per gratiam domini, atq; virtutem potentie eius, quoniam perfecit pedes nostros tanquam ceruorum, et super excelsa firmiter statuit. Per intellectum summæ eius humanitatis propter nostram salutem, maximè tamen habentes impositam sanctorum testium nubem. Deponentes ergo omne pondus, et circumstantem aduersariorum nouitatem, per patientiam curramus aspicientes in autorem fidei, et consummatorem Iesum, qui proposito nobis propter eum negocio, spiritum suæ veritatis condonet loquentem in nobis, atq; perhibentem magnalia fidei, per doctrinam sanctorum patrum, quos aduersarij calumniantur quotidie. In prophetis nanque habetur: Propter Sion non tacebo, et propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splendor iustus eius, et saluator eius vt lampas accendatur. Profectò catholica Ecclesia, quæ vera consistit Sion, & ciuitas CHRISTI cœlorum regis, per annorum spacia expugnata ab aduersantibus verbo fidei, qui neque Deum timent, neque hominem reuerentur, sed incassum perducentibus pias & canonicas de hoc verbo doctrinas, dum à diuersis tantisq; scripto, & sine scripto contestationibus initiati fuissent, corrigere propriam & sepelire hæresim. Sicuti & per anteriorem cognitionem luculentius demonstratum est, tam per libellos, quàm per suggestiones reuerendissimorū sacerdotum, & venerabilium abbatum, Apostolo protestante nobis, vt hominem hæreticum, post primam & secundam correptionem, euitare debeamus, Sciētes, quia subuersus est huiusmodi, & deliquit proprio iudicio condemnatus. Nullo modo oportet nos deinceps tacere aut quiescere, ne quoquo modo iniqui iudicemur odibilem Deo spatem amplectentes. Quoniam scriptum est: Zelauit in peccatoribus pacem peccatorum videns. Et dicatur etiam de nobis. Sacerdotes mei contempserunt meam legem, & polluerunt sanctuaria mea, inter sanctum & prophanum non habuere distantiam, & inter pollutum & mundū non intellexerunt, sed consurgere nos conuenit cū Deo, consistere promptè, induentes arma spiritus aduersus malignantes contra fidem eius, vt approbemus spiritus sapiētiae, id est, verba eorum, si ex Deo sunt. Scriptum est enim in Hieremia: Probatores dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis viam eorum. Multa nanq; nobis necessaria est vigilantia, & tanta diuinæ sapientie rimatio, quæ occulta tenebrarum reuelat ad requisitionem huiusmodi rei, & scrutationem quæ latet quodammodo & absconditur,

Ecclesia
catholica
Sion.

Al. partē.

C dicitur, vixq; comprehenditur dolosa existens malitia pro eo quod sibi pietatem callidè blandiatur, vt valeat scrutantium mentem latere. Quod vtiq; sciens beatus Apostolus ait: Nam huiusmodi pseudapostoli, & operarij subdoli, transfigurant se in apostolos Christi. Sed non mirum, quoniam & ipse satanas transfiguratur se, velut angelus lucis. Et ideo non mirum si ministri eius transfigurantur, velut ministri iustitiæ, quoniam finis secundum opera eorum. Sed & dñs in hoc præmuniens nos, ait: Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimēto ouium, intrinsecus aut sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos. Ergo in idipsum ex toto corde ferentes ante omnia super tali quæstione deprecationem, & dicentes cum Dauid: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Lucerna enim pedibus meis verbum tuum domine, & lumen semitis meis, quoniam ipsius est, sicut ait beatus Daniel propheta: Sapiencia & fortitudo, dat sapienciam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinā. Ipse reuelat profunda & abscondita, & nouit in tenebris constituta, & lux cū eo est. Quia sapienciam, inquit, & fortitudinem dedisti mihi, & ostendisti mihi quæ rogavi te. Cum opera diuina vniuscuiusq; personæ descripta, eorum qui pro nouitatis commento accusati de venerabili nostro seruo obsecundantibus, & nobis ordinabiliter offerentibus, solertius intendamus, ita vt qui hæc præsumpserint præuaricati, primum quidem subiaceant iudicio terribili omnipotentis Dei, deinde autem qualemcunq; regalem indignationem reuerentur. Per quam si quidem Episcopi, aut clerici fuerint, à sui sacerdotij, siue à sui cleri ordine modis omnibus excidant. Sin autem monachi sunt, segregentur, & alieni sint à suis locis. Sin autem dignitatem, aut cingulum, aut militiam habeant, nudentur eis. Quod si priuati siquidem nobiles consistunt, suarum substantiarum præscriptiōnem patiantur. Sin autem ignobiles consistunt, non solum in corpore verberentur, sed exilio perpetuo calcigentur, vt omnes timore Dei compressi, & comminata eis digna supplicia reuerentes, immobilem et sine turbatione pacem sanctorum Dei Ecclesiarum custodiant. Data viij. Calend. lunij. Asclepio et Deodato venerabilibus. CC. Explicit. Gloria Christo Iesu domino nostro. Pax vobis. Amen.

Angelus
Satanæ
transfigu-
rat se in an-
gelū lucis.

PONTIFICVM AEGYPTIORVM AD

Felicem Papam de infestationibus

Arrianorum.

Domino ter beatissimo & honorabili sancto patri Felici sanctæ sedis apostolicæ vrbis Romæ papæ Athanasio, & vniuersi Aegyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum episcopi, in sancta Alexandrina synodo gratia Dei congregati. Vestro sancto suggerimus apostolatuī, vt nostri more solito sollicitudinem gerere dignemini, iuxta vestram prudentissimam sapienciam, quæ omnibus luce clarius manifesta est: quia apostolicis vestra beatitudo visceribus commota, super tribulatione nostra, nos omnes hortata est ad tuitionem catholicæ & apostolicæ Ecclesiæ, in vnum conuenire, & de nostra canonicè oppressione, & vnanimiter tractare, dum constat nos vnā cum beato Paulo Apostolo eadem compassibiliter dicere: Quis infirmatur, & ego nō infirmor: Quis scandalizatur, & ego non vror. Sat agentes, ne aliqua de ijs, quæ vobis creditæ sunt rationabilibus ouibus, à bestijs capiatur. Ideo parer beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à vestra apostolica sancta sede auxilium hausimus, & nostri vos habere curam nouimus, præfatam apostolicam & summam expetimus, iuxta canonum decreta, sedem, vt inde auxilium capiamus.

piamus.

Al. traxerunt vel tenuerunt.

ugnanus
no in el: 15
abul 159

piamus. Unde prædecessores nostri ordinationes et dogmata atque subleuationes texerunt. Ad eam quoque quasi ad matrem recurrimus, ut eius uerbis nutriamur, quoniam non potest mater obliuisci infantem suum: Sic et vos nolite obliuisci nos uobis commissos. Quoniam non leuibus nos inimici nostri implicauerunt, et quotidie facere moliuntur, afflictionibus. Et apprehendere, ac feris nos constringi minantur, nisi eorum consentiamus erroribus, quod nequaquam uobis inconsultis agere præsumimus, canonibus quippe iubentibus absque Romano pontifice, nos de maioribus causis nihil debere decernere. Ideoque ad propositum recurrentes, et ad brauium properantes, uestræ apostolicæ sedis imploramus auxilium. Quia, ut credimus, non despexit Deus preces cum lacrimis sibi oblatas seruatorum suorum, sed ob id uos prædecessoresque uestros, apostolicos uidelicet præfules, in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere præcepit, ut nobis succurratis, nosque tuentes, quibus omne Episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis. Nam scimus in Nicæna magna synodo trecentorum decem & octo Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani pontificis sententia concilia celebrari, nec Episcopos damnare licet, hæc et synodica capitula alia complura per necessaria, ab hæreticis, qui nos quotidie infestant et perdere nituntur, ut facilius nos capere possint, sint incensa, nobisque sublata. Qua de re hac inuenta occasione, indifferenter omni canonica et apostolica postposita autoritate, nos uia proprijs uobis inconsultis, illicitè expellunt sedibus, ouesque nobis à CHRISTO domino apostolica commissas gratia inuadunt, gradibus priuant. Et quod pessimum est, & omnibus Christianis legibus inimicum, interficere decertant. Vos ergo ut semper uestræ sanctæ consuetudo fuit, periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulantibus manum porrigite, taliaque prohibete, & leges imponite, ut apostolica doctrina, quæ in Deo est, cito ad uictorum iudicium perducere ualeat nostrum, nosque apostolorum principe suffragante Petro, ab imminentibus periculis liberare. Nouimus nanque in iam fata Nicæna synodo generaliter esse decretum, ut nullus passim uageque Episcopos, aut præsumptiuè lacerare aut accusare, & qui non sunt rectæ fidei vel bonæ uitæ, vel claræ conuersationis, infamare præsumat. Sed prius si erga Episcopos vel autores Ecclesiæ quisquam causam habuerit, eos cum charitate mansuete conueniat, ut ab eis uulnus unde agitur, rectè sanetur. Aut ipse, si secus egerit, accusator excommunicetur. Quod si ab eis nihil rectè ualerit percipere, tunc primo summos adeat primates, & ipsi tempore congruo canonicè eos conuocare debebunt. Qui si aut suis rebus expoliati, aut à proprijs sedibus eiectioni, aut exiliati, uel oppressi, aut iniquè tractati fuerint, primo eruantur, & canonicè restituantur, atque omnia sibi sublata integerrimè eis legibus reddantur. Quoniam priusquam hæc fiant, ut in prædicto constitutum est concilio, nec canonicè conuocari, nec distringi à quocumque possunt. Quoniam nec seculi leges hæc fieri permittunt, quando minus ecclesiasticæ. Similiter & à supradictis patribus est definitum consonanter, ut si quisquam episcoporum, aut metropolitanum, aut comprouinciales, uel iudices suspectos habuerit, uestram sanctam Romanam interpellent sedem, cui ab ipso domino potestas ligandi ac absoluedi, speciali est privilegio super alios concessa. Ipsa enim firmamentum à Deo fixum, & immobile præsepe, quoniam ipsam formam uniuersorum titulorum lucidissimam dominus Iesus Christus ueram apostolicam constituit sedem. Ipsa est enim sacer uertex, in quo omnes uertuntur, sustentantur, leuantur, & sicut in Christo Christiani, & in Petro in Christo renouantur Ecclesiæ. Tu es enim, sicut diuinum ueraciter testatur eloquium, Petrus, & super fundamentum

damen-

Adamentum tuum ecclesie columna, id est, Christi, qui ecclesiam sustinere, & proprijs humeris portare debes, sunt confirmati. Tibique claves regni caelorum commisit, atque ligare & solvere potestatiue, quae in terra & quae in caelis sunt, promulgauit. Tu prophanarum haeresium & impetitorum atque omnium infestantium depositor, & princeps, & doctor, caputque omnium orthodoxae doctrinae & immaculatae fidei existis. Igitur ne despicias patrum tuorum pater pietatem, bonamque intentionem. Et licet illi patres, & praedecessores nostros a multis liberauerunt oppressionibus & angustijs, ita nos liberare digneris. Nam fuit semper vestrae sanctae & apostolicae sedi licentia, iniuste damnatos vel excommunicatos, potestatiue sua autoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos qui eos condemnauerunt, aut excommunicauerunt, apostolico punire privilegio. Sicut etiam nostris & antecessoribus cognouimus actum temporibus. Porro & ipsi primates, qui episcoporum & summorum ecclesiasticorum causas suscipere debent, in praefixa Niceana Synodo sunt dinumerati, ne in posterum ex hoc contentio oriretur. O sanctissime pater patrum, absconde blasphemias & iactantiam vaniloquorum, & insidiantium infestationes, nos & fratres nostros opprimentium, atque perdere volentium, qui ad vos quasi ad caput confugimus, ut vestro suffulti auxilio liberemur, & vobis nobisque Christi commissas oues a luporum ore, domino adminiculante, antequam deglutiantur, rapiamus. Nec enim fas est supplicium apostolice sedis scripto aut sine scripto preces oblatas despiciere, sed ut condecet, & privilegium vestrae sedis est, & nos, & illi canonicaliter conuocemur, & ante vos de nostris obiectionibus canonicè cum omni probitate concertemus. Sicut praedecessores nostri penes vestros fecerunt antecessores, & sicut canonica in praedicta sancta synodo docent constituta, & veluti paleati verbi per ventilabrum canonicæ examinationis, plenam purgationem in communi consistentes auditorio, de maturis & nutrientibus catholicae ecclesiae dogmatibus, quae confirmant cor hominis, participationem paternarum consequamur institutionum. Antiquis enim regulis sancitum est, ut quicquid, quamuis in remotis aut in longinquis positis prouincijs, super episcoporum querelis aut accusationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum esset, quam ad notitiam almae sedis vestrae fuisset pronuntiatio facta, qua infirmaretur, aut firmaretur. Indeque sumerent normam, unde ecclesiae sumplere exordium praedicationis, ne passim ab insidiatoribus columnae euertentur ecclesiae. Certum est enim eidem sanctae sedi vestrae in honorem beatissimi Petri, patrum decreta peculiarem decreuisse reuerentiam Dei, pro rebus inquirendis atque determinandis, quas sollicitè decet, iusteque ab ipso praesulum examinari vertice apostolico, cuius sollicitudo semper fuit & est, tam mala damnare, quam probare laudanda. Quoniam humillimum vestro apostolico culmini persoluentes obsequium, ut ipse dominus praecipit, & sanctorum decreta patrum statuerunt, cum lachrymis suggerimus, quod sine gemitu cordis reticere non valemus. Nam in tantum a persecutoribus sanctae Dei Ecclesiae, nostrisque inimicis persequimur, ut magis nos viuere, quam mori nesciamus. Unde pro omnibus fatemur, in tantum cor esse nostrum vulneratum, ut propheticum illud praecipit exoptemus, dicentes: Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis nostris fontem lachrymarum, ut sedentes ploremus die ac nocte: Ecce enim oues, quae nimis infestantur, atque a prauis amoueri hominibus impelluntur. Christianorum verò voces ac gemitus episcoporum longè lateque resonant, nouitates insurgunt, calumniae crescunt, persecutio grassatur, perditio fit populorum. Vestrum est nobis manum porrigere, vobis enim commissi sumus, vestrum est nos defendere atque liberare, nostrumque est a vobis auxilium expetere, & vestris parere iussionibus. Pro nimio ergo dolore atque gemitu om-

EPISTOLA AEGYPTIORVM.

nium, quæ nos infestât, necessariò recordari, vobisq; significare nequimus. **I**deo **C**
 alium vestrum exoramus apostolatum, vt super his legem quæ in memorata
 Nicæna synodo est promulgata, quamuis prædictorum insidiatorum, & alio-
 rum malorum hominum, quò faucibus episcopos Dei ministros valeant illa-
 queare, est suffocata, reparetis, & quæ necessaria fore cognoscitis, vestra sanctæ
 sedis autoritate nos cunctòsque fratres informetis, vt malorum insidias homi-
 num vestra fulti autoritate illæsi, domino opitulante euadere valeamus, quia in-
 sidias luporum præuidere, non ouium, sed pastorum est. Scimus enim quòd id
 semper vestra sedis præfules, primo Apostoli, deinde successores eorum fece-
 runt. Vos vniuersalis Ecclesiæ, & maximè Episcoporum, qui oculi domini
 propter contemplationem & speculationem vocantur, curam gerere, ac de re-
 uelatione & lege nostra assidue cogitare debetis, sicut scriptum est: Beatus qui
 meditatur in lege domini die ac nocte. Quæ meditatio, non lectione per figu-
 ram literarum tantum inspecta, sed vberante in vobis Christi gratia in vestra
 cognoscitur conscientia immobiliter insita, & nullatenus de vestro corde rece-
 dente lege Christi Dei sacrosancta, sicut in Psalmis dicit Propheta: Osiusti me-
 ditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium, lex Dei eius in corde
 ipsius, non atramento, sed spiritu Dei viui vestris in arcanis conscripta, neque
 in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, sicut beatissimi Apostoli Pau-
 li ad Corinthios missa nos docet epistola. Quibus præmissis significamus Deo
 placitæ fraternitati vestrae, die septimo Calendarum Augustarum indictionis
 quartæ, nostram humilitatem diuina gratia, suo, vt præcepit, munere præueni-
 ente, vestris sanctis ac Deo dignis precibus, in sancta Romana Ecclesia ponti-
 ficalis honoris accepisse consecrationem & stolam, vt in quo dignitatis fastigio
 Deo omnipotente altissimo regamur, & à malis omnibus liberemur. Vt non sa-
 cerdotale nomen tantum, sed Christi domini nostri Dei protegente auxilio & **D**
 meritum habeamus, vestris sanctis ac Deo acceptabilibus nos commendantes
 orationibus, poscimus quatenus & vestris deprecationibus pro nobis ad Deum
 effusis muniti, & eruditionibus bonis instructi, digni efficiamur cum omni no-
 bis populo Christiano commisso illæsi, protegi velamento diuino. Ad salutatio-
 nem ergo vestrae sanctæ & honorandæ fraternitatis, vice nostra, Benedictum
 humilem nostrum fratrem vestrum Episcopum, & Alexandrum presbyterum,
 Crispinum quoque diaconum, vestros famulos destinauimus. Propter quos po-
 stulamur celerius nobis à vestra beatitudine persolui, vt vestris cohortationi-
 bus roborati, vestris regulis inimicis videlicet compressis informati, ad pro-
 prias prudenter consolati, valeamus Ecclesias ante hyemem domino propitio
 remeare. Vestrum est quippe, pater sanctissime, canonica districtione sollicitè
 ecclesiasticæ regulæ aduersantibus, & fratrum insidiatoribus obuiare. Nec per-
 mittere nouiter dici, quòd patrum venerabilium autoritas omnino non cen-
 suit. Nos enim humiles corde, sapientes adiuuante domino vno vinculo chari-
 tatis vobiscum sumus constricti, veram fidem, ac religionem catholicam in om-
 nibus fortiter defensantes. Studiosius itaque à catholicis improbis probè resi-
 stere nitendum est, ne torpentes, desidia oppressi, culpæ taciturnitatis tenea-
 mur obnoxij, & quasi fauorem impendentes iudicemur. Vnde & dictum est: Ne-
 gligere cum possis deturbare peruersos, nihil aliud est, quàm fouere. Nec caret
 scrupulo societatis occultæ, q̄ manifesto facinori desinit obuiare. Manifesta est
 doctor sanctissime venenosa serpentum sine simplicitate astutia, dum manife-
 sta est dolosa inimicorum fallacia. Succurrite quæsumus oppressis, liberate nos
 de manu persequentium, vt cum beato Iob cantetis: Benedictio perituri super
 me veniebat, & cor viduæ consolatus sum, iustitia indutus sum, & vestiui me si-
 cut

Iob. 38

SIU. II

cue

A **E**ut vestimento & diademate iudicio meo. Oculus fui caeco, & pes claudus. Pater eram pauperum, causa me quam nesciebam, diligentissime inuestigabam. Conuertebam molas iniqui, & de dentibus eorum auferere praedam, & reliqua. Nos enim, quos tua maxima expectat cura, id est, episcopi omnes, praecipue tuum debemus mereri iudicium, & non ab alijs deuorari. Merito ergo nos sacerdotes domini causa respicit, si silentio faueamus errori. Siquidem corripiantur huiusmodi, nec sit liberum eis pro voluntate habere iudicium, desinatque nouitas incessere vetustatem, desinat Ecclesiarum quietem inquietudo turbare. Nam omnes metropolitani, vel reliqui episcopi, sua odia aut vindictas in reliquos episcopos exercere non valeant. Ideo nominatim in Nicæna Synodo expressi sunt primates, qui reliquos episcopos audire & iudicare debeant, ne vlla fraus in iudicio episcoporum possit irruere. Vos ergo qui in summo speculo gratiae Dei estis depositi, attendere eos, & opprimere oportet, qui in fratres seditiones & scandala excitant. Ideoque exoramus, ut minimè despiciatis humilitatis nostrae, & omnium orientalium orthodoxorum sacerdotum & populorum afflictiones & damnationes, cum lachrymis oblatas. Sed sicut lumina nefandissimorum insidiatorum temporibus etiam nostris procaciter germinatas, quatenus funditus extincta huiusmodi caligine, lucifer nobis resplendeat per vos sanctissime pater, & dogmatica definitio vbique omnes laetificans, qua gloriosi sancti patres per propria piissime dogmata in aeterno vitae firmam hereditatem praedicaesse noscuntur. Et subscriptio, incolumem te & beneplacitum Deo sanctissime pater patrum orantem pro nobis dominus custodiat in aeuum, Amen.

B **FELICIS PAPAE AD ATHANASIVM**
& orientales Episcopos rescriptum.

R Euerendissimis atque directissimis fratribus Athanasio & vniuersis Aegyptiorum, Thebaidum, Libyorumque episcopis in sancta Alexandrina synodo congregatis, Felix almae Romanae urbis & vniuersalis Ecclesiae episcopus, & sancta synodus quae in urbem Romam conuenit, in domino salutem. Sacram vestram synodicam epistolam per gratiam spiritus sancti, & Deo placitum studium conscriptam, vestrae à Deo honorandae sanctitatis gratia libenter suscepimus, atque instanter nostra in synodo recitare per singula iussimus, & oēs intentè eius colligere verba praecipimus. Super quae dum laetari sperabamus & cupiebamus, versa est in luctum cithara nostra, & cantatio in plorationem, & omnino totius synodi gaudium in moerorem translatum est, quia non decuerat, ut hi qui corpus Christi quotidie proprio conficiunt ore, tantam paterentur persecutionem. Quoniam dominus Deus noster salutem prouidens generis humani, mandauit persecutiones non fieri, neque fluctuationes inferri, aut inuideri laborantibus in agro domini, neque dispensatores magni regis vexari, aut expelli. Quiescite, inquit, sancta magna Nicæna Synodus, & nolite persequi eos, qui Deo perfecte ministrant, & sincera voluntate superni Dei mandata custodiunt, & nostris legibus subiugantur. Quia nec decet nec ordo patitur, ut iniqui & carnales, spirituales persequantur. Omnis enim qui resistit alicui, nunc vertendo, nunc celando veritatem, mentitur aduersus eum, contra quem litigat. Et qui infestus est alicui, omnia sicut hostis agit,

Nicæna synodus

Bb ij &

EPIST. FELICIS PAPAE.

& insuper loqui contendit. Vos enim monemus fratres, in speculis esse debere, C
 ut in quantum esse potestis, & dñs auxilium dederit, talibus nostra apostolica
 vestraque autoritate resistatis, nec quisq; vestrum à fratris auxilio se lubtrahat,
 sed pro viribus adminiculum præstet. Quoniam licet pauci sitis, si vnanimis fu-
 eritis, nullatenus suffragante, domino quoque opem ferente, superabi-
 mini. Quia funiculus triplex difficile rumpitur. Nam si officijs secularibus hu-
 mana lex subuenit, quanto magis ecclesiasticis & domini sacerdotibus, maxi-
 meq; pontificibus, qui pupillæ oculorum domini appellantur, diuina atque cano-
 nica lex suffragari debet. Ait enim diuinum de Episcopis eloquium. Qui vos
 tangit, tangit pupillam oculi mei. Et si seculares homines humana multipliciter
 explorantur lege, & requisitiones atq; induciæ illis multorum mensium conce-
 duntur, ne iniuste damnentur, quanto magis Episcopis, qui proximiores sunt
 Deo, & super eos sunt constituti, positiq; in cœlesti militia, quæ impensius pon-
 deranda est, tempora sunt concedenda multo ampliora, ne à quibusdam gra-
 uentur aut opprimantur, vel subito damnentur. Inspiciamus ergo adiuuan-
 te Deo & sancto Apostolo Petro, per quem & apostolatus & episcopatus in
 CHRISTO cepit exordium, quàm plures sæpe emerferunt causæ,
 quæ in quibusdam non erant causæ, sed crimina. Quia magis ut comperi-
 mus, iniquitate fratribus sunt impositæ, quàm claritate. Et ut de cæte-
 ro sollicitudo sit, ne talia deueniant, capitula quædam quæ à sanctis patribus
 tam in Nicæna synodo quàm in hac sede constituta sunt, ponamus. Quibus fra-
 tres & coepiscopi nostri sulti, insidias inimicorum, domino auxiliante, valeant
 euadere, & prout dominus dederit posse, paucioribus tantorum malorum ver-
 bis imitemur compendium, & strictim quæ in volumine literarum vestrarum
 comperimus, retractemus, & alia nonnulla instantis temporis necessaria, prout
 petitis, ponamus. Est nanque synodicis decretum institutis, ut nemo Episcopum
 penes seculares arbitros accuset, sed ad summos primates. Si quis aduersus Epi-
 scopum causam habuerit, non prius alios episcopos adeat, ut eum accuset, quàm
 familiariter ei suam indicet querelam, & ab eo aut iustam emendationem, aut
 rationabilem percipiat exensationem, ipsa nos instruente veritate. Si peccauerit
 in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te non audie-
 rit, adhibe duos vel tres tecum. Et si non audierit, dic Ecclesiæ, id est, hac cau-
 sa eum publicè, & non prius, & reliqua. Si quis Episcopum posthac elegerit ac-
 cusare, summis primatibus Episcoporum suam indicet causam, & non secula-
 ribus, qui magis ad pacem quàm ad iudicium eos reuocent, ut charitas in omni-
 bus & ab omnibus custodiatur. Si primates accusatores Episcoporum cum eis
 pacificare familiariter minimè potuerint, tunc tempore legitimo eos ad synodum
 canonicè conuocatam, non infra angusta tempora canonicè conuocent, & non
 priusquàm eis per scripta significant, quid opponitur, ut ad responsionem præ-
 parati adueniant. Nam si aut vi, aut timore eiectionis, aut suis rebus expoliati fue-
 rint, nec canonicè euocari ad synodum possunt, nec respondere æmulis debent,
 antequàm canonicè restituantur, & sua eis omnia legaliter reddantur. Si quis
 Episcoporum suis fuerit rebus expoliatus, aut à sua Ecclesia vi aut timore ex-
 pulsus, quod omni Christiano nomini est inimicum, oportet & decet Episcopo-
 rum præpositum semper prima fronte sollicitum esse, ut omnia quæ ei ablata
 sunt, potestati eius legaliter reddantur, & præsul prius restituatur. Et postea nõ
 statim, sed diu & per spaciata tempora, suis potestati de depositis, & ad suam ne-
 cessitatem præparatis, ad tempus veniat ad causam. Et si iuste visum fuerit, ac-
 cusatoribus respondeat suis. Nulli infami atque sacrilego de quocunque liceat
 negocio

al. accusa
 eum publi-
 ce, & non
 priuatim.

D

A negocio, aduersus religiosum Christianum, quamuis humilís seruillisque persona lit, testimonium dicere, nec de qualibet actione vel inscriptione Christianum impetere. Si quis Episcopus legitimè accusatus, & supradicto ordine ad Concilium canonicè conuocatus fuerit, absque trepidatione ire debet. Et si ire non potuerit, pro se legatum ad synodum mittat. Nullæ causæ à iudicibus ecclesiasticis audiantur, quæ legibus non continentur, vel quæ prohibita esse noscuntur. Si quis aliter non acquieuerit, nisi vt Episcopum accuset, supra taxato hoc tenore agere debet, quia aliter rata non potest accusatio existere, tunc primò accusati causam accusator apud primates canonicè deferat. Nam à communionem prohibeatur accusatus, nisi ad electorum iudicium canonicè conuocatus infra tres aut sex vel plures menses pro suis rationem redditurus venire distulerit. Quòd si probare potuerit, quòd non noluerit, sed non potuerit venire, nihil ei nocebit. Ille verò, qui vi, aut timore à sede pulsus, aut suis rebus expoliatus fuerit, non prius vocetur ad synodum, quàm ei omnia legibus redintegrentur. Et tam diu in sede propria pacificè & potestatiuè cuncta disponens resideat, quam diu expulsus vel expoliatus carere visus est rebus. Quum autem ad iudicium venerit, si voluerit & necesse fuerit induciæ ei perenti à patribus constitutæ absque impedimento concedantur, & iudices à se electi tribuantur, vt in loco vnde est ille, qui accusatur, aut si alibi alicuius temerariæ multitudinis vim metuerit, locum sibi congruum eligat, quo absque timore suos, si necessitas expoposcerit, testes habere, & absque impedimento suam canonicè sententiam finire valeat. Quia multa per subreptionem euenire solent, illis testificandi vel accusandi licentia denegetur, qui Christianæ religionis & nominis dignitatem, & suæ legis vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita, neglexerint. Multum derogatio præualet, quando derogato creditur. Ideo varijs detractiõibus atque accusationibus non decet labefactari primatem, sed magis patrum regulis roborari, nec faciliè aut indifferenter suscipere accusationes præsumat, dicente domino: Non suscipias vocem mendacijs, sed prius probare debet suspicionem & causam, aut quo animo hoc faciat, & postmodum suscipere, quia veritatis professionem propinquitatis, inimicitia, timoris, amoris, odij & cupiditatis intentio, impedire, & aduersa fratribus irrogare solet. Personæ accusantium tales esse debent, quarum fides & conuersatio & vita probabilis & absque reprehensione sit, & quæ omni careant suspitione. Quia & hoc te præsentem, vt bene nosti, in Nicæna synodo, propter malorum hominum infestationem ab omnibus est definitum, licet prauorum hominum insidijs, sint hæc & alia complura deleta. Primates illi, & non alij sunt, quàm qui in prædicta Nicæna synodo sunt constituti. Reliqui verò, qui metropolitanas tenent sedes, Archiepiscopi vocantur, & non primates, salua in omnibus apostolicæ sedis dignitate, quæ ei ab ipso domino est concessa, & postea à sanctis patribus roborata. Primo semper in omni Episcoporum accusatione, persona, vita, & conuersatio accusantium, enucleatim inquiratur, & postmodum ea quæ obijciuntur, fideliter pertractentur. Quoniam nihil aliter fieri debet, nisi impetitorum prius requiratur fides, personæ, hominum pernicie volentium vitam lacerari innocentium. Sanè sæpissimè bona malis persequuntur, qui non cessant suis calamitatibus alijs derogare. Ideo summo prepræuidendum est, ne hæc fiant. Nullus seruus, nullus libertus, nullus infidus, nullus criminibus irretitus, nullus calumniator, nullus qui inimicitijs studet, nullus qui frequenter litigat, & ad causandum vel detrahendum est facilis, nulla infamis persona, nec non & vniuersi, quos ad causanda publicè conuiuia leges publicè non admittunt, permittatur episcopos accusare. Quoniam accusatores & accusationes, quas leges sæculi non recipiunt, qua ratione sacerdotalis eas

Accusatores
quales
esse debeant
vita &
moribus

Bb iij recipere

EPIST. FELICIS PAPAE.

recipere debeat ordo inuenire nequeo, cum hæc & in Nicæna synodo prohibita sint, & illi magis ab istis, non isti ab illis iudicari debeant, cum Apostolus dicat: Spiritalis iudicat omnia, ipse verò à nemine iudicatur. Hæretici, à quibus nimium opprimimur, excōmunicatq; homicide, malefici, fures, sacrilegi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falsum testimonium dixerūt, seu qui ad sortilegos magosq; contulerint, nullatenus ad accusationem, vel ad testimonium erunt admittendi. Non ita in ecclesiasticis agendum est negotijs, sicut in secularibus. Nam in secularibus, postq̄ legibus vocatus, & in foro decertare cepit aliquis, non licet ante peractam causam recedere. In ecclesiasticis verò, dicta causa recedere licet, si necesse fuerit, aut si se pergruari viderit. Quotiescumque Episcopus super certis accusatur criminibus, si tales fuerint accusatores, qui iuste & canonicè recipi debeant, legitima in synodo suo in tempore congregata, ab omnibus canonicè audiatur, qui sunt in prouincijs episcopis. Quòd si legitimi non fuerint accusatores, non fatigetur Episcopus. Quia sacerdotes ad sacrificandum vacare debeant, non ad litigandum. Nec illi qui throni Dei vocantur prauorum hominum insidijs turbari debent, sed liberè Christo domino famulari. Quanquam prouincialibus episcopis, vnà cum eorum metropolitano suæ prouinciæ, causas Episcoporum liceat charitatiuè & concorditer agitare, Non tamen, sicut in prædicta te præsentè constitutum est synodo, licet diffinire absq; Romani pontificis autoritate. Quòd si secus à quibusdam præsumptum fuerit, ipsi qui hoc egerunt, suæ præsumptionis suscipiant damnum. Et illi, qui ab eis perperam excommunicati aut damnati fuerint, autoritate huius sancte sedis, & beati præceptoris nostri clauigeri Petri potestate soluantur atq; restituantur. Ipse enim ait dominus: Quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in terra & in coelis. Quoties Episcopi se à suis comprouincialibus, vel metropolitano putauerint prægruari, aut eos suspectos habuerint, mox Romanam appellent sedem. Ad quam eos absque vlla detentione, aut suarum rerum ablatione, obedire liceat. Et dum ad prædictam Romanam matrem appellauerint Ecclesiam, aut ab ea se audiri expoposcerint, nullus eos aut excommunicare, aut eorum res auferre, aut aliquam vim inferre eis præsumat, antequam horum causa Romani pontificis autoritate finiatur. Quòd si aliter à quoquam præsumptum fuerit, nihil erit, sed viribus carebit. Nam nec hoc perperam præsumimus, sed & ipsum in Nicæna synodo constitutum, & antecessores nostros egisse, bene Athanasi nostri, quando tu & Paulus Constantinopolitanus, Ascepius Gazæ, & Lucianus Anoplites, ab Episcopis orientalibus inconsulto sanctæ memoriæ Iulio prædecessore nostro damnati estis, & ad eum quasi ad totius orbis caput, vt semper huic sanctæ sedi licitum fuit confugistis. Cognita eorum nequitia, & vestra iustitia, vos in communionem suscepit, & omnium vestrum curam gerens, propter sedis propriæ dignitatem suas singulis reddens ecclesias, orientalibus scripsit, culpans eos, quòd non rectè tractassent viros inculpabiles de suis Ecclesijs expellentes, & constituta Nicæni Concilij minimè conseruantes. E quibus ad certum diem nonnullos sibi met adesse præcepit, vt de talibus præsumptionibus certam redderent rationem, & coram eis offenderet, iustum se super eis protulisse decretum. ¶ Interminatum est etiam, non talia deinceps fratres esse passuros. Et nisi ab huiusmodi præsumptionibus cessarent, à proprijs esse gradibus eos recessuros. Tali enim huius sanctæ sedis priuilegio, & tu & fratres tui proprias recepistis Ecclesias, cum omnibus ad vos pertinentibus. His enim & alijs quàm plurimis documentis, manifestum est, nullum damnari, aut suis expoliari rebus debere Episcopum, qui hanc sanctam sedem interpellauerit, aut sibi defensatricem asciuerit, donec iudicium de eo nostræ

al. Determinatum.

A eo nostræ apostolicæ autoritatis, hoc est, principis Apostolorum Petri agnoscat. Quia solum Christus Iesus huic sanctæ fidei, id est, apostolicæ hoc facere commisit. Vtpote quoniam solus atque præ omnibus præfatus princeps Apostolorum creditus est, atque percipere meruit à rege regum Christo claves regni cœlorum. De inducîs verò Episcoporum, super quibus consuluitis, diuersas à patribus regulas inuenimus institutas. Quidam enim ad repellenda impetitorum machinamenta, & suas præparandas responsiones, & testes confirmandos, & concilia Episcoporum atque amicorum quærenda, annum aut sex menses mandauerunt concedi. Quidam autem annum, in quo plurimi concordant. Minus verò quàm sex menses non reperi, quia à laicis hæc indulta sunt, quanto magis domini sacerdotibus. Nam & à nostris antecessoribus, atque reliquis sanctis patribus multoties inhibîtum est, ne quis domini sacerdotibus detractiones irroget, quanto magis accusationes non ex radice charitatis prolatas: Quiescite, inquit, & nolite persequi eos, qui Deo perfectè ministrant, Quorum orationibus & terrena bella sedantur, & recedentium à Deo angelorum pelluntur incurfus, quique omnes dæmones, qui corrupti sunt, precum assiduitate confundunt. Induciæ nanque non sub angusto tempore sed sub longo spacio [conscendendæ sunt, vt accusati se præparare, & vniuersos communicatores in prouincijs positos conuenire, & testes præparare, atque contra insidiatores se pleniter armare valeant. Iudices enim & accusatores tales esse debent, qui omnium careant suspicione, & ex radice charitatis suam desiderent promere sententiã. His igitur tam legaliter, quàm & canonicè prolatis, etiam omnium Christianorum reuerentiã congaudere deposcimus: spiritali intercedente dilectione, & timore dominico, per quem humana remouetur offensio, & Ecclesiarum ædificatio præponitur vniuersis, vt magis vniuersi ad ædificationem fratrum laborent, quàm ad damnationem, quoniam ait Dominus: In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Iam enim formam dedimus, & à prædecessoribus nostris datam esse cognouimus, vt si quis se agnouerit Christianum, illud seruet, quod ab Apostolis noscitur esse traditum, dicens Apostolo Paulo: Si quis vobis annunciauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit. Christus enim Dei filius dominus noster, humano generi propria passione salutem plenissimam condonauit, vt nos liberaret. Vt si in tantum nos dilexit, vt etiam proprio filio suo non parceret, sed pro nobis omnibus illum traderet, vt nos liberaret, vt quid nos non diligimus fratres, aut eos temerè iudicamus? quum prædictus dicat Apostolus: Nolite iudicare inuicem, sed hoc magis iudicate, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Nam si illi, qui fratres diligunt, ex Deo nati sunt, & vident dominum, quid ergo erunt illi, qui eos persequuntur, & eos detrahendo, machinando, accusando, infestando, damnare moliantur? Si illi filij Dei, proculdubio filij sunt diaboli, qui vt semper sicut leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, ita fratres insequuntur vt perdant. Qui verò adiuuare fratres refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt, & [fraternitatis solatio rei existant. Ve, inquit propheta, qui potum dat amico suo, miscens fel suum. Et iterum sapientissimus Solomon ait: Quonia qui loquitur iniqua non potest latere, nec præteriret illum corripiens iudiciu. In cogitationibus ergo impij interrogatio erit. Sermonum autè illius ad Deum præmeditatio, ad correptionem iniquitatum illius, qui auribus zeli audit omnia, & tumultus murmurantium non abscondetur. Hæc enim si amplecti voluissent, proprio & sano sensu ad reprobum sensum minimè laberentur, sed

al. concedenda

al. fraterni solatij

DECRETVM NICAENI SYNODI

al. detra-
pores

per Dei timorem sermonum suorum præcauētes custodiam, piam sanctorum patrum diffinitionem sine quadam præsumptione nocenti virique conseruarent, quoniam dicit sacrum eloquium: Consilium bonum considerabit te, & mens bona custodiet te. Non enim de fontibus salutiferis spiritaliter ad acquisitionem æternæ vitæ procedunt tales accusatores, & detractiões, atq; ideo competenter nos beatus Paulus Apostolus admonens, ait: Non debere plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem in definitione pietatis perdurantes. Qui enim hanc præter eunt, non tantum læsi decedentes a corroboratione sua, sed insipientiæ suæ dereliquerunt domibus memoriam, vt in his, quibus peccauerunt, minimè latere potuissent. Gloria enim & contumelia in loquela, & in lingua hominis casus illius est. Ideoque conueniens est hanc ostentationem & reprehensionem illorum nostris actibus inseri, ne vterius iam talia patiamini, seminantibus eis zizania & scandala, sed lætari in officijs & dogmatibus vestris mereamini. Igitur erubescant talia, & huiusmodi blasphema subtrahere festinēt, si noluerint à sacerdotali nostro collegio segregari, & à totius Christiani populi societate diuelli. Licet nanque de his plura & per neecessaria, quæ in decretis sedis apostolicæ, & ab Apostolis, eorūque successoribus nostris vbi libet prædecessoribus statuta inueniuntur, dicere & conscribere potuissimus, tamen melius nobis visum est, vt epistolam oratione claudamus. Deus omnipotens, & vnus vnigenitus filius & Saluator noster IESVS CHRISTVS, vobis tribuat incitamentum, vt omnibus fratribus & coepiscopis nostris, quibuscunque tribulationibus laborantibus, totis succurratis viribus, & cum eis compatiētes, crucem eiusdem domini Saluatoris portetis, vt veri ipsius discipuli coram omnibus appareatis. Vt & vos & qui vobiscum sunt, hic & in futuro meliora possideatis, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se, Per dominum nostrum Iesum Christum, per quem, & cum quo omnipotenti Deo patri gloria in secula seculorum, Amen. Valere vos opto, fratres charissimi. Data diebus Februarijs, Agathio & Iuliano viris clarissimis consulibus.

SANCTA NICAENA SYNODVS QVVM VIDISSET

malitiam Eusebij quænam merito pieque promulgauit, quæ erant aduersus Arrianam hæresim, decreta.

Ecce fecisti, mihi significans factam abs te inquisitionem aduersus eos, qui Arrianorum dogmatibus patrocinantur. Inter quos sunt nonnulli quidem & ex Eusebij sodalibus, sed plurimi ex fratribus, qui cum Ecclesia sentiunt. Tuam igitur amore Christi susceptam vigilantiam exosculatus sum, quæ pulchrè conuicerit hæresim istius impietatem, ceterum illorum impudentiam demiratus sum, quod quum Arrianorū rationes demonstratæ sint & infirmæ & inanes, imò cum ipsi sint ab omnibus, tanquàm omnino malè sentientes condēnati, tñ post hæc Iudæorum exemplo murmurarint, dicentes: Quare qui in Nicæna synodo fuerant congregati, scripserunt voces non scriptas, nimirum has, Ἐκ τῶν ὁμοίων id est,

A id est, ex essentia, & ὁμοίωμα, id est, eiusdem essentię. Tu quidem, vt vir prudēs, eos etiam, qui hac vterētur figura, nihilo segnus declarasti inania loqui. Illi verò nihil à suā mentis peruersitate faciunt alienū, dū fingunt excusationes. Sūt em̄ in sententijs varij versatilesque, non aliter quàm Chamæleontes in coloribus. Et quum redarguuntur, erubescunt, quum interrogantur, hærent, post impudentia sumpta, causantur. Quod si quis istos in his quoque coarguerit, laborant donec excogitarint quę non sunt, ac iuxta quod scriptum est, cogitant inania, tantum vt persistant in sua impietate. Cæterum dum hoc aggrediuntur, nihil aliud efficiunt, quàm quod palam declarant se carere ratione, iudaicamque peruersitatem imitari. Siquidem & illi cum à veritate redarguerentur, nec possent aduersus eam oculos attollere, causabantur, dicentes: Quod facis tu signum, vt videamus & credamus tibi: Quid facis? Quamuis tam multa signa fuissent, vt ipsi quoque dicerent: Quid facimus? quoniam hic homo multa signa facit. Nam mortui excitabantur, claudi ambula bant, cæci recipiebant visum, leprosi mundabantur, aqua vertebatur in vinum, è quinque panibus saturabantur hominum quinque milia. Ac cæteri quidem omnes admirabantur adorabantque dominum, confitentes in illo completam esse prophetiam, & ipsum esse Deum Dei filium. Soli verò pharisæi, quamuis signa quæ proferebantur essent lucidiora sole, tam en veluti nondum satis essent edocti, murmurabant, dicentes: Quare tu, homo cum sis, facis te ipsum Deum? Amentes verè; cæci mente. Debebant in uerso potius sermone dicere: Quare tu Deus cum sis, homo factus es? Siquidem opera declarabant ipsum esse Deum, vt simul & patris bonitatem adorarent, & dispensationem humanæ naturæ nostra causa factam admirarentur. Hoc quidem aded non dicebant, vt nec ea quæ fiebant intueri vellent, aut videbant quidem, (Nam non poterant illa non videre) sed post mutato animo, murmurabant: Quare in sabbato sanas paralyticum? Et quare cæco à natiuitate hoc die visum restituis? Hoc autem nihil aliud erat quàm causatio, & obmurmuratio. Etenim cum alijs diebus dñs sanaret omnem morbum, omnemque languorem, illi suo more inculcabant, malueruntque tenere opinionem, quod nullus esset Deus, cum nominarent Beelzebub, quàm suam ipsorum malitiam abijcere. Quin & quum nihilo minus seruator multifariam multisque modis suam declararet diuinitatem, cunctisque prædicaret patrem, illi nihilo minus veluti contra stimulos calcitrantes, contradicebant suo stultiloquio, tantum vt iuxta diuinum prouerbium, repertis excusationibus, subducerent se ipsos à veritate. Itaque iudæi, qui id temporis hæc peruersè faciebant, negantes dominum, merito & à lege & à promissione, quæ patribus erat facta, redditi sunt extranei. Cæterum Arrianis iudæorum imitantibus exemplum, idem viderur accidere, quod accidit Caiaphæ, & illorum temporum pharisæis. Nam cum videant suā sectam nihil habere probabile, causationes ac pretextus comminiscuntur: Quam ob causam hoc scriptum est & non illud. Ac ne quid mireris, si talia nunc moluntur. Nam pauld post & ad vim vertentur, ac mox cohortem ac tribunum militum minitabuntur. In his enim videtur esse stabilimentum peruersæ illorum opinionis. Etenim cum Dei verbū abnegent, merito ab omni rationabili verbo deserti sunt. Hoc itaque sciens, nihil illis respondebam. Cæterum postea quæ tuus affectus quæ fuissent acta in synodo, postulabat cognoscere, non distuli, sed ilicd sicut tunc res gesta est, significavi, paucis commonstrans, quantum à pia mente absit Arriana secta, quodque tantum fingunt causationes. Considera tu quoque charissime, an non ita res habeat. Si fidunt malis, quæ commenti sunt ipsi, malæ mentis semen in illos spargente diabolo, respondeant super his, de quibus accusati, declarati sunt hæretici: hoc facto, accusent si possent quæ aduersus ipsos definita sunt.

Nullus

λογος
χαρακτηρις
ωμ

ODI
piam sanctum
ni vtrique caute
confiderit, si
tialiter ad accu
sationes, atq; id
m debere plus
ione pietatis po
tes a corrobore
am, vt in his, qu
mudicia in loque
à hoc est causatio
tantum malis pe
cunia si, deprehe
si bibitema videt
gan, si à reus. Cui
ere effluua quæ
fembus relictis vob
dere possunt, em
na. Deo omni
CHRISTVS
sps nobis, qui
mibus, si cum
reueri ipsi dolo
sunt, huius in
nie, nec in ar
Per domo
ni. Deo pro
arissimi. Deo

CAE
DISSER
mulgo

te inq
us pa
usleb
sentia
am ex
impie
um, qu
firme
redē
Nica
as, si

DECRETVM NICAENI SYNODI.

Nullus enim cædis adulterijve conuictus ius habet iudicis sententiam incusandi. Quare non sic, sed illo modo locutus est. Nam ea res non liberat condemnatum, quin potius crimen illius ob temeritatem & confidentiam adauget. Proinde isti quoque, aut declarent piū esse quod sentiunt, Nam accusati conuicti sunt, cum prius nihil conquererentur, & æquum est, vt qui sunt accusati, nihil aliud agant, quàm vt sese defendant: aut si conscientiam habent impuram, conspiciūt que sese cum pietate pugnare, ne accusent quæ ignorant, ne duplex auferant malum, impietatis & ignorantix reprehensionem. Imò potius examinentur, qui sunt dociles, vt agnoscant quæ prius nesciebant, ac veritatis inundatione pijsque dogmatibus proluant eorum quæ prius audierant impietatem. Ad hunc enim modum & in Nicæna synodo accidit Eusebio. Quum enim cōtenderent impietatem molientes, cunq̄ue Deo pugnare tentarent, quæ ab ipsis dicebantur plena erant impietatis. Cæterum, qui conuenerant Episcopi, erant autem plus minus trecenti, placidè humanitèrque petebant ab eis, vt de his quæ dicerent, redderent rationem, piàsque probationes adferrent, vbi verò mox hiscentes condemnabantur, & ipsi inter se pugnant, considerantes ingentem & inexplicabilem sectarum suarum discrepantiam, manebant illi quidem attoniti, ipsoq̄ silentio confitebantur turpitudinem inaniter captatæ gloriæ. Igitur Episcopi post hæc recensentes ab illis excogitata verba, tum demum ædiderunt aduersus illos sanam & ecclesiasticam fidem, cumque subscripsissent omnes, subscripsit & Eusebius his verbis, quæ nunc calumniantur isti, nimirum, ex essentia, & eiusdem essentia, & quod neque creatura sit, neque factura, neque de numero rerum conditarum sit Dei filius, sed quod progenies, & ex patris substantia sit verbum. Quòdque dictu mirum est, Eusebius episcopus Cæsareæ Palæstina, quanquam ante vnum diem negarat, postea tamen subscripsit, ac per literas significauit Ecclesiæ suæ, hanc esse fidem Ecclesiæ à patribus traditam, cunctisq̄ palàm ostendit, quòd prius errassent, frustra que contendissent aduersus veritatem. Quanquam enim tum illum puduit, hisce verbis scribere, & vt voluit, se purgauit Ecclesiæ, attamen quum per epistolam non abnegaret has voces, ex essentia, & eiusdem essentia, palàm est eum hoc voluisse significare. Et accidit illi quiddam absurdi. Si quidem veluti purgans seipsum accusabat Arrianos, quòd quia scripsissent: Non erat filius priusquam nasceretur, nolent eum fuisse priusquam & iuxta carnem nasceretur. Nouit hoc & Acacius, nisi nunc & ipse metu perculsus, pro tempore simulat, negatque veritatem. Subiunxi igitur in fine epistolam Eusebij, vt ex hac abudè cognoscas, & istorum qui Christo rebellant, ac Acacij aduersus suos doctores ingratitude. An non igitur peccant isti, si vel cogitent tantum contradicere tam celebri totius orbis synodo: An non preuaricantur dum audent contradicere rectè aduersus Arrianam hæresim decretis, quæ comprobata sunt, & eorum testimonio, à quibus prius didicerant impiè sentire: Quòd si post subscriptionem, Eusebius cum suis mutarūt animum, & veluti canes ad proprium impietatis vomitum reuersi sunt, an non magis etiam odio digni, qui nunc contradicant, eò quod alijs animæ suæ libertatem propinantes, hos etiam sectæ magistros ac duces habere volunt, homines, vt dixit Iacobus, duplici animo, & instabiles in omnibus vjs suis, nec eandem habentes sententiam, sed tunc in hanc, nunc in illam opinionem sese vertentes, & nunc quidem probantes quod dicunt, mox verò vituperantes quod dixerant, ac rursum approbantes, quod pauld antè calumniabantur. Hoc autem, vt pastor ille dicebat, ex diabolo prognatum est, per quod citius agnoscas caupones, quàm doctores. Est enim sicuti à maioribus traditum est, verè doctrina, & hoc veros doctores arguit, vt eadem inter sese profiteantur, neq̄ diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel à

varieta.

Varietas
sententiarum
arguit fallam
doctrinā

C

D

A vel à suis maioribus dissidentes. Etenim qui hunc in modum affecti nō sunt, improbi potius q̄ veri doctores dicendi sunt. Proinde pagani, qm̄ non profitentur eadem, sed inter ipsos variant, haudquaḡ veram habent doctrinam. Sancti verò, veriq; veritatis præcones, & cū alijs consentiunt, nec inter sese dissidēt. Quanḡ diuersis ætatibus fuerunt, tamē in eandem oēs appellant sententiam, quum sint eiusdē Dei prophete, idemq; verbum concorditer annunciant. Itaq; quę Moyſes docuit, hæc præstitit Abraham. Quæ verò præstitit Abraham, hæc & Noe, & Enoch senserant, discernentes pura ab impuris, itaq; viuentes, vt Deo grati accipiq; redderentur. Sic enim & Abel martyrium peregit, cū teneret ea, quæ ab Adam didicerat, quę & ipse Adam didicerat à dño, qui cū in consummatione seculorum venisset ad abolendum peccatum, aiebat: Nō præceptum nouum do vobis, sed præceptū vetus, qd̄ audistis ab initio. Hanc ob causam beatus Apostolus Paulus cœlitus edoctus, cum ecclesiastici status imaginē præformat, ne diaconos quidem volebat esse bilingues, hoc est, in sermone duplices, nedū Episcopos. Cæterum Galatas increpans, in vniuersum pronūciauit, dicens: Si quis vobis Euangelium attulerit, præter id, quod accepistis, anathema sit, quemadmodum antè dixi vobis, & iterum dico. Imò etiam si aut angelus è cœlo vobis attulerit euangelium præter id quod accepistis, anathema sit. Hęc igitur cū dicat Apostolus, aut isti quoq; Eusebium cum suis, variantes, aliaq; dicentes præter ea, quę subscripserant, tradant anathemati. Aut si cognoscunt se rectè subscripsisse, ne murmurent aduersus tam frequentem synodum. Quorum quia nec hoc nec illud faciunt, palàm est eos quouis circumferri vento, omniq; fluctu circummagi, nec proprijs, sed alienis trahi sententijs. Tales verò cū sint, neq; nunc cum huiusmodi causationes obijciunt, credendum est illis. Quin potius desinant incusare qd̄ non intelligūt. Fortassis aut̄ quando non norunt discernere, simpliciter

B quod malum est, dicūt bonum, & quod bonum est, dicunt malum, existimātes amarum esse quod est dulce, rursus dulce quod est amarum. Nimirum quæ mala iudicata sunt, ac reprobata, tenere volunt. Contrà, quę rectè definita sunt, conantur calumniari. Non oportuit igitur neq; nos amplius vllam harum rerum defensionem parare, ad inanes istorum causationes respondentes, neq; ipsos vltra contendere, sed concordare cum his, quibus sectæ ipsorum duces subscripserunt, scientes, quòd post hæc facta Eusebij mutatio suspecta est ac praua. Cæterum quòd subscripsit, posteaquam licebat illi vel paucissimis excusare sese, hoc declarat Arrianam hæresim verè impiam esse. Non enim prius subscripserunt, nisi cū iam illam damnassent; nec prius eam condemnarunt, quàm vndiquaq; destituti defensione, fuissent pudefacti. Itaq; quòd nunc mutantur, argumētum est pertinaciæ tēdentis ad impietatem. Quapropter oportuit & istos, vt dictum est, quietem agere. Cæterum, quoniam insigniter sunt impudentes, putantque forassis, quòd ipsi magis quàm illi valeant huius diabolicæ impietatis esse duces, quanquam iam antehac prioribus literis quas ad te scripsi, copiosius ac diffusius illos redargui, attamen age, nunc quoq; tum hos, tum illos, de singulis quæ ab ipsis dicta sunt, examinemus. Demonstrabitur enim nihilo minus & nunc hæresis illorum non esse sana, sed demoniacæ potius cuiuspiam sectę. Aut igitur quemadmodū illis visum est, & ausi sunt dicere. Non semp̄ pater, nō semp̄ filius. Non em̄ erat filius priusq̄ nasceretur, sed de non extantibus ipse quoque factus est. Proinde Deus non semper fuit pater filio, verum vbi filius creatus est filius, tunc & Deus dictus est illius pater. Siquidem creatura est, & factura verbum. Estq; iuxta essentiam alienus ac dissimilis patri. Neq; verò natura verū patris verbum est filius, neque sola veraque sapientia illius est. Cæterum, quum sit creatura, & vnus de numero rerum conditarum, per abusionē dicitur verbum ac sapien-

Consensu
sanctorū.Opinio
Arrianorū

DECRETVM NICAENI SYNODI

Verba
duo.

Filij nomē
quot mo-
dis accipi-
antur

ſūq; noue
viurpat.

ac ſapientia. Nam verbo quod verè eſt in patre, ipſe quoque factus eſt, vt cætera quoq; omnia, eoq; nec verus eſt filius. Ego verò primum illud ab iſtis ſciſcitabor. Quid eſt omnino filius, et quidnam hoc nomen ſignificat: vt ipſi vel hoc pacto queant intelligere quæ loquuntur. Nam ſacra ſcriptura, per hoc nomen duplicem notionem nobis ſignificat. Alteram quidem eorum, de quibus Moyſes in lege loquitur: Si audieritis vocem domini Dei noſtri, & ſeruetis omnia præcepta ipſius, quæcunq; ego tibi præcipio hodie, vt faciatis quod bonum eſt, ac placitum in conſpectu domini Dei tui, filij eſtis domini Dei noſtri. Quemadmodum & in euangelio Ioannes ait: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Alteram autem habet notionem, iuxta quam Iſaac Abrahæ filius eſt, & Iacob filius eſt Iſaac, & patriarchæ filij Iacob. At iſti iuxta utrâ ex iſtis duabus notionem arbitrati dici filium Dei, talia de eo fabulantur: Nam certum ſcio, quòd in eandem concurrunt impietatem cum Eusebio. Si iuxta priorem, quales ſunt qui ex mutatis in melius moribus nominis huius gratiam acceperunt, quicq; acceperunt poteſtatem vt filij Dei fiant, (Nam hoc & illi dicebant) nihil videbitur à nobis differre, nec erit vnigenitus, quum ipſe quoq; ex virtute ſortitus ſit filij cognomen. Quòd ſi, vt aiunt, præſcitus talis futurus, præoccupat, ſimulq; nſcendo recipit & nomen & nominis honorem, nihil tamen differet ab ijs, qui poſt benefacta nomen accipiunt, quum ipſe quoq; ſimili modo filius eſſe pronūcietur. Siquidem Adam qui primus occupauit gratiam, ſimulq; dum nſcitur poſitus eſt in paradifo, nihil differebat, neq; ab Enoch, qui poſt natiuitatis tempus, quum Deo placuiſſet, translatus eſt, neq; ab Apoſtolo, qui & ipſe poſt benefacta raptus eſt in paradifum, imò ne ab eo quidem, qui prius fuerat latro, qui propter confeſſionem promiſſum eſt, ipſum protinus futurum in paradifo. Verum ſi his vrgeantur dicent opinor, quòd dicentes frequenter erubuerunt: Hoc modo iudicamus filium excellere cæteras creaturas, ideòq; vocari vni-
genitum, quod ipſe ſolus à ſolo Deo factus eſt, cætera verò omnia à Deo per filium condita ſunt. Quis obſecro ſtultam iſtam & inanem cogitationem vobis iniecit, vt diceretis: Filium quidem ſolum ſolus ipſe pater condidit, cætera verò omnia per filium, tanquam per miniſtrum, facta ſunt: Quòd ſi quod ad fatigationem attinet, dicitur fuiſſe ſufficiens, vt ipſe ſolus conderet filium, cætera verò non item, impium eſt talia de Deo cogitare, maximè quum audierint Eſaiam dicentem: Deus ſempiternus, Deus qui præparauit ſumma terræ, nō eſuriet neque fatigabitur, nec inueſtigabilis eſt prudentia illius. Quin potius ipſe dat robur eſurientibus, ac per verbum ſuum feſſos reficit. Quòd ſi veluti rem humilem dedignatus eſt ipſe poſt filium natum operari, & hoc dictu impium eſt. Nō eſt faſtus in Deo, qui quidem cum Iacob deſcendit in Aegyptum, quicq; propter Abraham corrigi Abimelec Sarræ cauſa, cumq; Moyſe, quum eſſet homo ore ad os loquitur, in montem Sina deſcendit, populo vero ſuppeticas ferens, Amalec debellat. Quin & hoc mentimini, quum dicitis: Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Ipſe eſt, qui per verbum ſuum & puſilla fecit & magna, nec diuidi poteſt creatio, vt dicas, hoc patris eſt, hoc filij, ſed vnus eſt Dei, qui ceu manu vtens verbo ſuo, per illud creauit omnia. Quod ipſe etiam Deus declarans, loquitur: Manus tua fecit hæc omnia. Hoc Paulus vt didicerat docuit. Vnus Deus ex quo omnia, & vnus dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia. Ipſe igitur quum ſemper idē ſit, etiam nunc mandat ſoli, & exoritur, præcipit nubibus & oriuntur, & vnâ terræ partem irrigant, alia verò quæ non irrigatur areſcit, ac terræ mandat, vt reddat fructus, & Hieremiam format in vtero. Quòd ſi hæc nunc ipſe facit, dubitari non poteſt, quin in principio non dedignatus ſit omnia per verbum facere, quando quidem hæc portiones ſunt vniuerſi. Porro ſi quoniam non poterant cætera

A cæteræ creaturæ, manus illius simplicis & ingenitæ sustinere operationem, Ideo solus filius à solo Deo factus est, reliqua verò à filio, velut ab operis ministro & adiutore facta sunt. Nam & hoc Asterius Thyfensis scriptum reliquit, Arrius verò transcriptum tradidit suis discipulis, ac deinceps vice fractæ arundinis nituntur hoc dicto, nec intelligunt amentes absurditatem in eo latentem. Nam si res conditæ nullo pacto valebant ferre manum Dei, quum iuxta vos filius sit vnus de numero conditorum, quomodo ipse potuit fieri à solo Deo? Et si ut condita fierent, opus erat intercessore, conditus autem iuxta vestram opinionem est ipse filius, necesse erat, vt & ante hunc genitum, aliquis intercederet, quo conderetur. Rursus quum ipse intercessor esset creatura, nimirum opus erat & illi alio intercessore, ad ipsius creationem. Quòd si quis alium excogitarit intercessorem, prius excogitabit, & huic intercessorem, sic & in immensum deueniet. Verùm dum hunc in modum semper quæritur intercessor, ne consistere quidem poterit creatura, propterea quòd sicut dicitis, nihil rerum conditarum, sustinere possit indilutam puramque manum ingeniti Dei. Porrò, si videntes hoc esse absurdum, dicere cœperint, quod filius cum sit creatura, fuit idoneus, vt ab ingenito fieret, necessariò consequitur, quòd cætera quoque condita omnia, potuerint ab ipso ingenito condi. Siquidem iuxta vos & filius est creatura, quemadmodum cætera omnia, iamque superuacanea fuerit verbi natiuitas, iuxta vestrum impium stultumque commentum, quum Deus per se sufficiens fuerit, vt solus omnia conderet, omniaque condita, potuerint puram Dei manum sustinere. Ergo quum istiusmodi stupor istorum, à mente crassa rudique proficiscatur, consideremus an hoc impiorum commentum quod dicitur non longius appareat abesse à ratione, quàm cætera quæ idem profitentur. Adam solus à solo Deo per verbum factus est. Atqui nemo dixerit in hoc Adam præeminere cæteris hominibus, aut præstare his, qui post ipsum nati sunt, si solus à solo Deo factus ac formatus est, nos autem omnes ex Adam nascimur, atque ex generis successione compositi sumus, tantum si constet & illum è terra formatum esse, & quum prius non esset, post factum esse. Quòd si quis plus tribuerit protoplasto, propterea quòd Deus illum sua manu dignatus sit, is tamen perpendat, hoc quòd præstat antecellitque cæteris, honore non natura illi contigisse. Siquidem ex terra natus est, quæ admodum omnes cæteri. Quin & eadem manus, quæ tunc formauit Adam, nunc quoque semper post illum, format componitque omnia. Atque hoc ipsum vt prædictum est, ipse Deus dicit Hieremiæ: Priusquam formarem te in utero, noui te. De omnibus autem dixit: Manus mea fecit hæc omnia. Rursus per Esaiam loquitur: Sic dicit dominus qui redemit te, ac format in utero: Ego dominus perficiens omnia, extendi cælum solus, ac fundavi terram. Id Dauid intelligens, aiebat: Manus tuæ fecerunt me ac formauerunt me. Rursus in Esaiâ loquens, sic dicit dominus: Qui formauit me ex utero seruum sibi, hoc declarat. Itaque iuxta naturam nihilo præstat nobis, quamuis prior est tempore, quando quidem eadem manu fingimur & componimur omnes. Proinde si ad eum modum Arriani de filio quoque Deo sentitis, quòd simili modo & ipse subsistit, factusque est, nulla in re vestro iudicio iuxta naturam cæteris erit præstantior, quando quidem ipse quoque non erat, & factus est, eque virtute & ipsi parata est nominis gratia. Siquidem & ipse vnus est de numero eorum, de quibus in Psalmis spiritus sanctus dicit: Ipse dixit & facta sunt, ipse præcepit & creata sunt. Quis igitur est ille, cui Deus mandauit, vt & ipse crearetur? Oportet enim esse verbum, cui mandat Deus, & per quem creaturæ conduntur. Sed nequaquam poteris demonstrare aliud verbum præter hoc quod negatis, nisi videlicet rursus aliqd

DECRETVM NICAENI SYNODI

commentum excogitaueritis. Profectò, inquit, inuenimus, quòd quondam etiam dicebant Eusebii discipuli, in hoc antecellere cæteris Dei filium, dicique vnigenitum existimamus, quòd solus ipse particeps est patris, reliquæ verò creaturæ omnes filij participes sunt. Laborant igitur iam variantes ac commutantes verba non secus atque colores, patefiet tamen & hoc pacto, quòd velut ex terra loquuntur inania, & in suis cogitationibus velut in cæno voluuntur. Nam si ille Dei filius, nos verò filij filij vocaremur, probabile erat ipsorum figmentum. Còtrà, si Dei nos quoque filij dicimur, cuius & ipse est filius, nimirum & nos patris participes sumus, qui dicit: Filios genui & exaltaui. Etenim nisi ipsius essemus participes, non diceret genui: quòd si ille genuit, non alius, sed ipse noster est pater. Ac rursus non refert an ille præcellat, priòrque factus sit, nos verò ordine inferiores, ac postèrius facti sumus, modò eiusdem omnes simus participes, & eiusdem patris filij dicamur. Nam illud plus ac minus non declarat aliam naturam, quandoquidem cuique virtutis actio hoc cognomen addit, & alius quidè decem ciuitatibus, alius verò quinque præficitur. Rursus alij sedent super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel: alij verò audiunt: Venite benedicti patris mei, & Eugeserue bone ac fidelis. Huiusmodi itaque quum illi sentiant, merito imaginantur talis filij patrem, non semper esse Deum, neque talem filium semper esse, verùm ex non extantibus creaturam fuisse, nec fuisse priusquàm fieret. Nam alius est iste, præter verum Dei filium. Cæterùm, quoniàm hæc istos dicere non iam est pium, sed potius Sadducæorum ac Samosatensis ista sententia est, superest videlicet, vt iuxta alteram rationem, iuxta quam Isaac Abrahæ filius est, dicamus & Dei filium esse. Siquidem natura nouit esse filium, quod ex aliquo natum est, nec aliunde accersitum, & hoc illud nomen significat. An igitur filij generatio est secundum affectionem humanam: Nam hoc fortassis iuxta illos ipsi quoque volent opponere, non intelligentes. Nequaquam. Non enim vt homo est Deus, quandoquidem nec homines sunt vt Deus. Nam illi quidem ex materia eaq; affectionibus obnoxia conditi sunt, Deus verò materiae expers & incorporeus. Quòd si hæc dictiones de Deo & hominibus in diuinis scripturis aliquando vsurpantur, tamen perspicacium hominum est, quemadmodum præcepit Paulus, attendere lectioni, atque ita diiudicare, ac iuxta singulorum quæ significantur naturam, quæ scripta sunt dinoscere, neque confundere sententiam, vt nec ea quæ Dei sunt, humano more cogitemus, neque quæ sunt hominum, tanquam de Deo aliquando intelligamus. Nam hoc est vinum aquæ miscere, & ignem alienum inijcere super altare igni diuino. Siquidem & Deus creat, & hominibus quoque creandi verbum tributum est, ac Deus quidem est ens, & homines esse dicuntur, quod ipsum deo acceptum ferunt. Num igitur sic Deus creat quemadmodum homines, aut sic ens est homo: Absit. Verùm aliter de Deo dictiones vsurpamus, atque aliter has de hominibus intelligimus. Nam Deus quidem creat, vocans ea, quæ non sunt vt sint, nullius egens. Homines verò subiectam materiam operantur fusa prius precatione, & accepta operandi scientià à Deo, qui cuncta fabricatus est per suum verbum. Rursus homines quum non possint esse per sese, in loco sunt circumscripti, consistuntque in Dei verbo. Deus verò ens est per seipsum continens vniuersa, nec ab illo comprehensus atque in omnibus quidem est iuxta bonitatem suam ac potentiam, rursus extra omnia est iuxta suam naturam. Itaque quemadmodum non eodem modo homines creant quemadmodum creat Deus, nec ad eum modum sunt homines, quemadmodum est deus, sic aliter se habet hominum generatio, aliter est filius ex patre. Nam hominum proles partes quodammodo sunt eorū,

Filius qd.

Deus in oibus & extra omnia

quis

A generant, eo quòd eadem est corporum natura, nec ea est simplex quæpiam, sed fluxa, & ex partibus habent compositionem, profluuntq; homines quum generant, ac rursus affluunt ea, quæ ex alimentis in eos inferuntur. Quam ob causam etiam homines pro tempore multorum liberorum patres fiunt. Deus verò quum non constet ex partibus, nec partitionem recipit, & nullis affectionibus obnoxius est filij pater, neque enim defluxus est à Deo incorporeo, neque vllus influxus accedit illi, quemadmodum fit in hominibus, sed simplex quum sit natura, solius & vnus filij pater est, quapropter etiam vnigenitus est, solusq; in sinu patris est, solumq; ipsum ex sese pater declarat esse, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est. Hic autem sermo patris est, in quo licet intelligere patris naturam nec affectionibus obnoxiam, nec diuisionis capacem. Siquidem nec hominum sermo, sic generatur vt patiat qui loquitur, aut per separationem aliquid illi decedat, multo minus sermo Dei. Quapropter ipse etiam sedet in dextera patris, tanquam verbum, eo quod vbi est pater, illic & huius verbum est. Nos verò stantes iudicamur ab illo tanquam creaturæ: & adoratur quidem ille, propterea quòd est filius adorandi patris, nos verò adoramus dominum, Deumq; confitemur, propterea quòd illius creaturæ sumus, & ab illo diuersi. Hæc verò quum ad hunc habeat modum, consideret iam quisquis illorum velit, sitq; aliquis illos pudefaciens, an id quod est ex Deo, propriamq; illius progeniem fas sit dicere, ex non extantibus esse, aut rationi consentaneum sit, vt velin cogitationem cuiusquam omnino veniat, quod esse ex Deo post contigerit ipsi, vt simul sumpta audacia dicat, quòd non semper est filius. Nam in hoc rursus hominum cogitationes transcendit, superauitque filij generatio. Nam nos quidem nostrorum liberorum in tempore patres efficimur, quando quidem & ipsi quum prius non essemus, postea facti sumus. Cæterum, Deus, quia semper est, semper filij pater est. Et horum quidem generatio, originem habet ex his, quæ simili modo sunt. Quoniam autem nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quisquam nouit nisi filius, & cuiusque filius reuelauerit, propterea sancti quibus reuelarat filius, imaginem quandam nobis dederunt ex rebus visibilibus, dicentes eum esse splendorem gloriæ, & figuram substantiæ eius. Ac rursus: Quoniam apud te fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Insuper & verbum increpans Israellem, dicit: Dereliquisti fontem sapientiæ. Hic autem fons est, qui dicit: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Ac exiguum quidem est exemplum nimisq; obscurum ad id quod desideratur, possumus attamen ex eo plus quam pro natura humana intelligere, ac nequaquam purare nostram generationem æqualem esse generationi Dei. Quis enim potest vel cogitare aliquando non esse splendorem, vt simul sumpta audacia dicat, non esse semper filium, aut non fuisse filium priusquam nasceretur, aut quis idoneus est, vt splendorem à sole dirimat, vt ne fontem cogitet aliquando destitutum à vita, vt simul & insaniens dicat, ex non extantibus esse filium, qui dicit: Ego sum vita, aut alienum esse à patris essentia eum qui dicit: Qui me vidit, vidit & patrem. Nam sancti cum sic nos vellent intelligere, hæc ob id exempla tradiderunt, estq; vehementer absurdum & impium, cum huiusmodi præbeat imaginem scriptura, nos ex alijs rebus de dño velle cogitare, quæ neq; scripta sunt, neq; quicquã habent sententiæ conducentis ad pietatem. Ergo posthac dicant, vnde tandem isti docti, talia de seruatore cogitare cœperint. Legimus, inquit, in Prouerbijs: Dominus creauit me initium viarum suarum in opera sua. Nam & Eusebius cum suis talia videbatur dicere, quin tu quoq; literis idem significasti, quod multis probationibus & isti subuersi, condemnati sunt. Nihilo minus ipsi dictum hoc sursum ac deorsum circumferentes, dicebant filium vnum esse è creaturis, eumq;

Imagines
quibus ve
cunq; no
tatur diu
na genera
tio.

Cc ij rebus

DECRETVM NICAENI SYNODI

Creatus fili-
lius quo-
modo in-
telligitur.

Scriptura
non oscitan-
ter legen-
da.
Tempus
Vtilitas

Persona

rebus conditis annumerabant. Verum ne hoc quidem videtur recte perpendisse. Habet enim sensum pium vehementerque rectum, quem si ipsi quoque intellexissent, nequaquam dominum gloriae blasphemis affecissent. Nam ea quae dicta sunt conferant ad hoc dictum, ac videbunt multam in eis esse differentiam. Quis enim non perspicit, modò mentem habeat rectam, quòd ea quae creantur, fiuntque sunt aliunde, quàm ex eo qui facit. Ceterum filius, ut in superioribus ratio demonstravit, non extrinsecus, sed ex patre generante est. Etenim homo condit quidem domum, generat autem filium, neque quisquam inuertes dicere possit, domum quidem ac nauem generari ab eo qui apparat, filium verò condit fierique ab eo, neque rursus, domum imaginem esse conditoris, filium dissimilem generanti, quin potius filium, imaginem patris confitebitur, domum verò artis structuram esse, nisi quis videlicet mente captus sit, & ab animi sanitate exciderit. Nimirum diuina scriptura, quae rectius omnibus nouit cuiusque naturam, de his quidem quae conduntur per Moysen, ait: In principio fecit Deus caelum ac terram. De filio verò nihil aliud, sed ipsum patrem profert loquentem: Ex utero ante luciferum genui te. Ac rursus Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quin ipse de seipso dominus in Proverbijis dicit: Ante omnes fontes generat me. Ac de rebus conditis Ioannes ait: Omnia per ipsum facta sunt. Ceterum de dño prædicans, dicit: vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ille enarrauit. Itaque si filius est, non est creatura. Sin est creatura, non est filius. Multum enim in his discriminis est, ac nequaquam erit idem ipse, & creatura, ne simul & ex Deo & extra Deum illius essentia putetur esse. Num ita quae frustra scriptum est hoc dictum: Nam hoc rursus illi circumferunt sonitu obstrepentes, non aliter quàm agmen culicum. Non sanè, non frustra scriptum est, sed vehementer necessariò. Siquidem dictum est creari, sed tum cum factus est homo, id enim hominis proprium. Hanc verò sententiam reperiet pulchrè in eloquijs positam, qui non oscitanter lectionem attenderit, sed & tempus & personam, & utilitatem eorum quae scripta sunt scruterur, atque ita demum ea quae legit diiudicet, dispiciatque. Tempus itaque huius dicti reperiet & intelliget, quòd dominus qui semper est, postea in consummatione seculorum factus est homo, & filius quum esset Dei, factus est filius hominum: vtilitatem verò poterit intelligere, quòd nostram mortem abolere cupiens, adsumpsit sibi corpus ex virgine Maria, ut eo in sacrificium oblato patri pro omnibus, liberaret omnes nos quotquot metu mortis, ut semper viueremus, obnoxij eramus seruituti. Persona verò seruatoris est, & hoc explicatur cum iam adsumpto corpore dicit: Dominus creauit me initium viarum suarum in opera sua. Quemadmodum enim ei, qui est filius Dei, pulchrè congruit esse in æternum, atque in sinu esse patris: Sic & homini factò congruit hæc vox: Dominus creauit me. Et hoc enim dicitur de eo, & esuriit & sitiit, & percunctatus est vbi Lazarus esset positus, & passus est & resurrexit. Et quemadmodum cum audimus eum dominum ac Deum & lumen verum, intelligimus eum esse ex patre, ita iustum est, ut quum audimus, creauit, & serui nomen, & passus est, non ista adscribamus deitati, absurdum enim, sed carni hæc tribuamus, quam nostra causa gestauit. Siquidem hæc carnis propria sunt, atque ipsa caro non alterius, sed verbi est. Ceterum, si quis ex hoc quod vtile sit cupiat perdiscere, inuenturus est hoc quoque. Verbum enim caro factum est, ut & illud inferat pro omnibus, & nos ex spiritu ipsius participant, possimus fieri dii. Alioquin nequaquam hoc consecuturi, nisi corpus nostrum creatum ipse induisset. Nam hoc modo iam homines Dei, & homines in Christo coepimus appellari. Ceterum, quemadmodum nos accipientes spiritum, non amittimus propriam nostram essentiam. Sic dñs pro nobis factus homo, corpusque gestans, nihilo minus erat Deus. Neque enim detrimentum patiebat ex amictu corporis, quin potius il-

lud

A lud reddebat diuinū, & immortalitate donauit. Hæc quidē igitur sufficiunt ad traducendam Arrianorū sectam, quā quidem prout dñs dedit ex his quæ ipsi dicebāt, cōiuncti sunt impietatis. Age sanè & nos eos prouocemus flagitemusq; vt ipsi quoq; respōdeant. Tēpus em̄ est, vt cum herēāt ipsi in proprijs dogmatibus, iam à nobis interrogent, forsitan vel sic erubescerent, receptis oculis perspiciēt vnde deciderint malæ mentis homines. Dei filium didicimus ex diuinis literis sicut antea dictū est, eundem esse verbum ac sapientiā patris. Nam Apostolus ait Christus Dei virtus & Dei sapientiā. Cæterū Ioannes cum dixisset: Et verbū caro factum est, protinus adiunxit: Et vidimus gloriam eius, gloriā tanq̄ vnigeniti à patre, plenū gratiæ & veritatis. Significans verbū esse vnigenitum filium, atq; per hoc verbum, & per hanc sapientiā, condita esse tum cœlum, tum terrā, tum om̄ia quæ in eis sunt; atq; huius sapientiæ fontē esse Deum, in Propheta Baruch didicimus, qui reprehendit Israelem, q̄ reliquisset fontem sapientiæ. Itaque si negant ea quæ scripta sunt, protinus cum sint & à nomine alieni, propriè vocari poterunt etiam ab omnibus Athei & Christomachi, hoc est, sine Deo & Christo rebellantes. Nam hoc cognominis ipsi etiam sibi indiderunt. Quod si nobis cum consententur scripturæ verba spiritus afflatu posita, audeant palàm dicere, quæ rectè sentiunt, quod & ἄλογον, hoc est, sine verbo, & ἄνογον, hoc est, sine sapientiā, fuerit aliquando Deus, versiq; in rabiem dicant, erat quum non esset, & priusquam nasceretur, non erat Christus. Rursusque pronuncient, fontem non ex sese genuisse sapientiā, sed aliunde quàm ex sese hunc parasse, vt & illud audeant dicere, ex non extantibus factus est filius. Nam hic sermo non iam hunc fontem demonstrat, sed lacum quenpiam, velut aliunde sumentē aquam, qui fontis vsurpet vocabulum. Proinde quanta impietate sit hoc refertum, nemini puto dubium esse, cui vel paululum sit sensus. Cæterū, quoniam tumultuantes dicunt nomina tantum esse filij, verbum & sapientiā, operæ precium est percunctari istos, si ista filij nomina duntaxat sunt, alius erit ipse præter hæc: & si melior est nominibus, haud pium est ex deterioribus designari meliorem. Quod si inferior est nominibus, omnino habet & causam appellationis ad id, quod melius est. Cæterū, hoc rursus profectum illius significat, nec ista impietas minor illis prioribus. Siquidem eum qui in patre est, & in quo est pater, qui ait: Ego & pater vnum sumus, & quem qui viderit, vidit patrem, dicere ab aliqua re extraria reddi meliorem, superat omnem insaniam. Verū ab ijs deiecti, & quemadmodum solent Eusebiani, multa hæsitacione restricti, illud tandem habent reliquum, quod & in cantiunculis Arrius, & in sua thalia, tanquam addubitans fabulatur. Multa loquitur verba Deus. Qualem ipsi scilicet dicimus nos filium & verbum vnigenitum patris. Dementes & quiduis potius quàm Christiani. Primum enim cum talia loquuntur de Deo, parum abest, quin Deum existiment hominem sic loquentē, vicissimq; mutan- tem priora verba posterioribus, quasi vnum ex Deo verbum non sufficiat omnem, quæ est ex voluntate patris, creationem, huiusq; prouidentiam implere. Nam eundem multa verba loqui infirmitas est omnium, cum vnumquodq; deficiens egeat altero verbo. Cæterū, vno vsu fuisse verbo Deum, sicut verè est; hoc & Dei potentiā declarat, & verbi ex eo proficiscentis perfectionem, & ita sentientium piam intelligentiam. Utinam verò & isti vel ex his, quæ nunc dicunt velint confiteri veritatem. Nam si semel concesserint Deum proferre verba, omnino norunt eum esse patrem: hoc quum sciant, considerent quod dum nolunt vnum concedere Dei verbum, imaginantur eum esse patrem multorū, atq; in totum esse Dei verbum nolunt negare, cæterū hoc esse Dei filiū nō

Verbum
vnum tan-
tum esse

DECRETVM NICAENI SYNODI

fortasse.
pater quā
quam co-
dex Græ-
cus habe-
bat v. o. p.

Probatio-
nes e scri-
pturis su-
mendæ.

confitentur. Est autem & hæc veritatis ignorantia, sacramq; scripturarum im-
peritia. Nam si omnino Deus pater est verbi, cur non & is qui generat, vnus si-
lius est: Rursus autem filius Dei quisnam erit, nisi verbum ipsius, neque multa
sunt verba, ne singulis aliquid desit, sed vnum verbū, vt solus ipse perfectus sit.
Animaduertant & illud, quod cum vnus sit Deus, oportuit & imaginem illius
vnam esse, quæ quidem est filius. Etenim Dei filius, sicut ex ipsis eloquijs licet di-
scere, idem est & Dei verbum & sapientia, & imago, & manus, & virtus. Vna
enim est Dei progenies, & hæc vocabula generationis, quæ ex patre est, sunt no-
tiones. Siue enim filium dixeris, declarasti quod ex illius natura profectum est,
siue verbum cogites, rursus id quod ex eo est, & quod ab eo inseparabile est, co-
gitas. Quin & sapientiam cum dicis, nihilo minus id sentis, quod non extrinse-
cus, sed ex ipso est & in ipso. Rursus si virtutem & manum nominaris, iterum
dicis quod est essentię proprium. Iam cum imaginē dicis, filium significas. Quid
esse possit simile Deo, nisi quod ex ipso natum est: Nimirum quæ per ver-
bum facta sunt, hæc per sapientiam fundata sunt, & quæ in sapientia funda-
ta sunt, hæc omnia manu Dei facta sunt, perque filium condita sunt. Atque
harum rerum non aliunde nos quàm ex scripturis persuasionem habemus.
Siquidem ipse Deus per Esaiam Prophetam dicit: Manus mea fundauit ter-
ram, & dextera mea stabiliiuit cœlum. Ac rursus: Et sub vmbra manus
meæ protegam te, in qua constitui cœlum ac fundavi terram. Dauid verò
hoc edoctus, ac sciens manum hanc esse sapientiam, canebat: Omnia in sapientia
fecisti, implera est terra creatura tua; quæ admodum & Solomō à Deo sumpta
sapientia dicebat: Deus sapientia fundauit terram. Item Ioannes sciens manum
ac sapientiam esse verbum, scripsit in Euangelio: In principio erat verbū, & ver-
bum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum.
Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Apostolus verò perspi-
ciens manum, sapientiam, verbum, eundem esse filium, ait: Multifariè multisq;
modis olim Deus locutus patribus in Prophetis, nouissimè diebus his loquu-
tus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit &
secula. Ac rursus: Vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per
ipsum. Rursus autem quum sciret verbum, sapientiam, filium, eandem esse
imaginem patris; ait in epistola ad Colossenses: Gratias agentes Deo & patri,
qui idoneos nos reddidit in parrem hæreditatis sanctorum in lumine, qui li-
berauit nos à potestate tenebrarum, ac trāstulit in regnum filij charitatis suæ, in
quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum, qui est imago Dei in-
uisibilis primogenitus omnis creaturæ: quoniam in ipso condita sunt omnia, si-
ue quæ in cœlis, siue quæ in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue domi-
nationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso condita
sunt, & ipse est ante omnia, & omnia in ipso consistunt. Nam quemadmodum
per verbum, ita quum idem sit imago, in eo condita sunt omnia. Ad hunc modū
si quis de domino cogitet, non impinget in lapidem offensionis, sed potius ibit
ad fulgorem in conspectu habēs lumen veritatis. Nam hæc est verè veritatis sen-
tentia, etiamsi disrumpantur isti contentiosi, qui neque Deum reuerentur, neq;
redargutionibus quæ fiunt ex certis probationibus pudefiunt. Itaque Eusebiani
quum id temporis ad hunc modum examinarentur, seseq; ipsos condēnassent,
quemadmodum antea dixi, subscripserunt ac resipiscentes quietem agebant
se cesseruntque. Posteaquam verò isti iuueniliter ineptientes impietatibus,
ac cæcutientes circa veritatem, nihil aliud q̄ conantur criminari synodum: di-
cant nobis ex quibus ipsi scripturis ista didicerunt, aut ex quo sanctorū audie-
runt

A runt verba, quæ sibi ipsis congeserunt, hæc verba, ex non extantibus, & nō erat priusq̄ nasceretur, & erat cū non esset, & illud vertibile & præexistere, & illud voluntate, quibus aduersus dominum illudentes fabulantur. Nam beatus Paulus in epistola ad Hebræos ait: Fide intelligimus perfecta esse secula verbo dei, vt ex his quæ non videbantur, id quod videbatur fieret. Verūm nihil cōmune verbo cum seculis. Ipse em̄ est ille, q̄ erat ante secula, per quē & secula facta sunt. Ceterū in pastore scriptum est, nam & hoc quanq̄ nō est ex canone proferūt. Primum omnium crede, q̄ vnus est Deus, qui condidit omnia perfecitq̄, qui fecit vt ex nihilo essent vniuersa. Quin & hoc rursus nihil ad filium pertinet, q̄nquidem de omnibus loquitur, quæ per eum facta sunt, à quibus ipse diuersus est. Neq̄ enim fieri potest, vt conditorem cōnumeres cum his, quæ ab ipso sunt condita, nisi quis delirans architectum dicat eundem esse cum edificijs, quæ ab ipso fiunt. Quare igitur cū ipsi voces ad impietatem cōminiscantur nō scriptas, accusant eos, qui vocibus non scriptis vtuntur ad pietatem? Nam impietatem admittere, in totum vitium est, etiam si quis varijs verbis ac persuasibilibus inuēns id conetur conuestire, ceterū pietatem amplecti, sanctorum omnium consensu prædicatur, etiam si quis nouis verbis fuerit vsus, modò qui loquitur piū obtineat sensum, ac per ea, quæ cogitauit, piē velit significare. Eorum igitur, qui Christo rebellāt humi repentia verbum, de quibus prius dictū est, iam antea demonstrauit ratio, & tunc & nunc omni impietate esse referta. Cæterū, quæ à synodo scripta sunt ac definita aduersus illos, si quis exactè scrutetur, comperiet etiam occasionem probabilem studio discendi percunctatus audierit. Est enim hæc: Cū synodus vellet Arrianorum impias dictiones tollere, scripturam vērō confessas voces scribere, quod & filius sit non ex non extantibus, sed ex deo, & quod verbum sit ac sapientia, non autem creatura neq̄ factura, sed proprium ex patre germen. Eusebius cum suis, quoniam vetusto errore suo trahebantur, volebant has voces ex Deo, communes esse nobiscum, & Dei verbum nihil in hoc differre à nobis, propterea quod scriptum esset, vnus Deus ex quo omnia. Acrursum; Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia, omnia verò ex Deo. Cæterū patres quum perspexissent illorum versutiam, & impietatis artificium, iam compellebant eos, vt clarius explanarent, illud ex Deo, scriberentq̄; ex essentia Dei esse filium, ob id, ne illud ex Deo putaretur esse commune & equale, tum filio, tum rebus creatis, sed cætera omnia creaturam esse, verbum autem solum ex patre crederetur. Quanquam enim ex Deo omnia esse dicuntur, tamen aliter quàm est filius, esse dicta sunt. Nam creaturæ ideo dicuntur esse ex Deo, quod non sint temerè neq̄ sponte, nulloq̄; autore condite, neq̄ fortuito nature, secundum eos, qui dicunt ex atomorum concursu, & corpusculorum, quæ dicuntur *δημοιομερῆ*, quod horum partes inter se similes sunt, aut vt quidam hæretici, alium mundi conditorem dicunt, aut vt rursus alij, ab angelis quibusdā aiunt omnium rerum esse constitutionem, sed quoniam quum esset Deus, omnia ab ipso per verbum, quum prius non essent, vt essent facta sunt, ideo dictum est illud, ex Deo, verbum autem quoniam non est creatura, dictum est illud, solus est ex patre. Hæc autem sententia illud declarat, quod filius est ex substantia patris. Neque enim in vllam creaturam hoc competit, nimirum cū Paulus dixisset, omnia ex Deo, protinus adiecit, & vnus Iesus Christus, per quem omnia; quod declararet omnibus, filium esse diuersum ab omnibus à Deo factis, quandoquidem eaquæ fiunt à Deo, per filium facta sunt. Verūm ob mūdi structuram, quæ à Deo profecta est, dixit hæc, non ob id, quod omnia essent ex Deo, quemad-

Pastorē & antea cita uit.

Verba noua nō improbanda modo piū habeant sensum.

δαδία vox qua occasione reperta.

Esse ex Deo, non vno modo intelligit.

DECRETVM NICAENI SYNODI.

quemadmodum filius est ex patre. Neque enim omnia sunt vt est filius, neque **C**
 verbum vnum est de numero omnium, sed omnium dominus est & conditor.
 Eoq; sancta synodus apertius dixit eum ex substantia patris esse, quo verbum di-
 uerlum à rerum creaturarum natura crederetur, quòd solùm verè esset ex Deo,
 nec vlla iam deceptionis occasio reliqua fieret, impietatem sectantibus. Hęc igitur
 fuit occasio, quur scriberetur ex essentia. Cæterùm, quum rursus Episcopi
 censerent scribendum fuisse virtutem veram, & imaginem patris verbum, si-
 mileq; & immutabile per omnia cum patre, inuertibile ac semper, & in eo esse
 inseparabiliter, nunquam enim non fuit, sed semper fuit verbum, quum absq;
 tempore sit apud patrem, veluti splendor lucis, ij, qui adhærebant Eusebio fere-
 bant quidem, non audentes contradicere ob pudorem, quem ceperant ex his,
 de quibus fuerant conuicti, deprehensi tamen sunt rursus, inter sese murmuran-
 tes oculis innuere, quod illud, simile ac semper, ac virtutis nomen, item illud in
 ipso, prorsus essent nobis cum filio cõmunia, neq; quicq; de esset, quò minus ista
 nobis tribuerent. Similitudinis quidē vocabulū, in nos quoq; cõpetere putabāt,
 quod scriptum esset de nobis quoque. Imago Dei est homo & gloria Dei est. Si
 militer quod scriptum erat, semper, quia scriptum est: Semper enim nos qui vi-
 uimus. Iam illud, in ipso. Quoniam in ipso viuimus, mouemur & sumus. Item
 quod dicitur, inuertibile, quoniam scriptum est: Nihil nos separabit à charitate
 Christi. De virtute porrò, quoniam & campe & bruchus dicitur virtus, magna-
 que potentia. Frequenter autem & de populo scriptum est: Exiuit omnis vir-
 tus domini ex terra Aegypti. Quin & alia sunt virtutes cœlestes. Dominus em̄
 inquit, virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Iacob. Nam huiusmodi &
 Alterius cognomento sophista, ab istis edoctus scripsit, sed ante hunc Arrius &
 ipse doctus eadem, vt supra dictum est. Cæterùm, Episcopi, quum hic quoque
 perspicerent illorum simulationem, & iuxta id quod scriptum est, in cordibus **D**
 impiorum dolum esse fabricantium mala, compulsi sunt rursus & ipsi ex scriptu-
 ris colligere sententiam, quæq; prius dixerant, hæc eadem denuo clarius & ex-
 planatius tum dicere, tum scribere, videlicet filium eiusdem esse cum patre sub-
 stantię, vt non solum similem filium, sed eundem similitudine ex patre esse de-
 clararent, & aliam esse filij similitudinem, & inuertibilitatem demonstrarent, di-
 uersam ab ea, quæ in nobis est imitatione, quam nos ex virtute, ob præceptorū
 obseruationem accepimus. Nam corpora inter se similia possunt aliquo pacto di-
 duci, ac procul à sese diuelli, velut hominum filij erga suos parentes, sicuti scriptū
 est de Adam, & de huius filio Seth, quòd fuerit similis illi specie. Quoniam ve-
 rò filij ex patre natiuitas, ab hominum natura diuersa est, non tantum similis, sed
 & inseparabilis est à patris essentia, atque vnum sunt filius & pater, quemadmo-
 dum ait ipse. Porrò, semper in patre est verbum, & in verbo pater, eo quòd ver-
 bum est splendor lucis. Nam & hoc ipsa vox declarat. Eoq; synodus hoc intelli-
 gens, rectè scripsit ὁμοσίον, hoc est, eiusdem essentia, quo simul & hæreticorum
 peruersitatem subuerterent, & ostenderent verbum diuersum esse à rebus con-
 ditis. Hoc enim quum scripsissent, protinus adiecerunt. Cæterùm, qui dicunt ex
 nihilo esse Dei filium, aut creaturam, aut vertibilem, aut facturam, aut ex alia
 substantia, hos anathematizat sancta & catholica Ecclesia. Hæc autem locuti,
 manifestè demonstrarunt, his vocibus ex substantia, & eiusdem essentia, tolli
 verba impietatis, qualia sunt, creatura, factura, ἀγέννητος & vertibile, & non erat
 priusquam nasceretur. Quisquis enim hoc dicit, contradicit synodo. Cæterùm,
 qui non sentit cum Arrio, necessariò hæc synodi decreta sentit & intelligit, si re-
 ctè ea perspexerit, quomodo se habeat splendor ad lucem, & qui ex eo verita-
 tis

ἀπειροτέρον
 pro aper-
 tis frequē-
 ter vlti-
 pat.

Deprauit
 scripturas

Infecti ge-
 nus est v-
 trunque

magis ac
 iuxta q
 bus, ac de
 ppositi, v
 rephren
 illi cõmuni
 quid si rursu
 uant tanq
 uent, q
 Deo pug
 ditiones
 hanc intelli
 uentem inte
 bus vtem in
 hoc ver
 dū progem
 dū per dū
 videlicet pa
 tra vero ante
 pater vlti
 q; parē vidi
 q; pater vnu
 q; ex patre
 q; in omni
 q; hanc, in
 q; hanc arbit
 hanc amē
 hanc cõple
 hanc inuul
 hanc que cin
 hanc illum. C
 hanc res. Nā
 hanc que circa
 hanc vidi
 hanc nomit
 hanc quidā i
 hanc scripu
 hanc volentes,
 hanc sum dū
 hanc ptehe
 hanc loqui
 hanc par
 hanc ex Dec
 hanc dicas,
 hanc aliud q
 hanc natura g
 hanc reliqu
 hanc scilicet
 hanc hanc C
 hanc ptehe v

A tis imaginē accipit. Proinde si verborū nouitatem & isti causantur, cogitent intē
 tionē, iuxta quā synodus ita scripsit, anathematizantes ea, quę anathematizauit
 synodus, ac deinde si queāt calūnientur voces. Certū scio istos, si perpēderint mē
 rem synodi, verba quoq; mentis omnino cōprobaturus esse. Quod si hanc quoq;
 volēt reprehendere, omnibus erit perspicuū, q̄ de illis etiā frustra loquant, quodq;
 em̄ sibi cōminiscantur impietatis prętextum. Harū igit̄ vocum occasio fuit hæc.
 Quod si rursus obmurmurēt, se non destitui scripturis, è vestigio quidē ipsi sub
 moueant tanq̄ inania loquentes, neq; sanę mētis homines, seipsos verò potius in
 his accusent, q̄ cū ipsi priores prębuerint hanc occasionē, ex non scriptis voci
 bus cū Deo pugnare cōeperint. Attñ norit, si quis est discendi cupidus, q̄ etiā
 si hęc dictiones non sint in scripturis positę, tamen, vt ante dictum est, ex scriptu
 ris habent intelligentiam, & hanc pronunciatę significant ijs, qui aures habent
 ad pietatem integras & incorruptas. Tibi quidem licet hoc considerare, aduer
 sus illos autem indociles, aures ocludendas esse, demonstratum est in superio
 ribus, & hoc verum est, credendum esse, verbum ex patre esse, ac solū illius pro
 priā esse progeniē. Nā vnde alioqui q̄s intelligere queat esse filiū, q̄ est sapiētia
 & verbū, per q̄d facta sunt om̄ia, nisi ex ipso Deo: Tñ & hoc è scripturis didici
 mus, videlicet patre quidē per Dauid loquēte: Eructauit cor meū verbum bonū.
 Et: Ex vtero ante luciferum genui te. Filio verò de seipso pronunciatę Iudęis: Si
 Deus pater vester esset, vtiq; diligeretis me. Ego em̄ ex patre prodij. Ac rursus:
 Non q̄ patrē vidit quisq;, pręter eum, q̄ est à patre, hic vidit patrē. Quin & illud:
 Ego & pater vnū sumus. Et: Ego in patre & pater in me, tantundē pollet ac si di
 cas: Ego ex patre sum, & ab illo inseparabilis. Quin & Ioānes dicens, vnigenitus
 filius q̄ est in sinu patris, ille enarrauit: hęc à patre edoctus locutus est. Quid em̄
 aliud significat, in sinu patris, q̄ verā & germanā filij ex patre natiuitatē: Proin
 de si q̄s Deū arbitrat̄ esse cōpositum, vt in huius substātia sit aliqd̄ accidēs, aut
B extrinsecus amictū aliquē habeat quo tegat̄, aut esse circa ipsum aliqua, quę sub
 stantiā illius cōpleant, vt nos cū m̄ dicimus Deum, aut cū nominamus patrem,
 non eandem inuisibilem illius & incōprehensibilem essentiā significemus, sed qd̄
 dam eorū quę circa illū sunt, incusent qdem synodū, quę scripserit, ex substātia
 Dei esse filium. Ceterū cogitent q̄ geminā cōmittant blasphemiā ad istum mo
 dum sentiētes. Nā & deū corporeum quendā inducunt, & dñm, nō ipsius patris
 sed eorū quę circa eum sunt, filium mentiunt. Quod si simplex quēdā res est pa
 ter, sicut est, videlicet cū m̄ dicimus Deū, nominamusq; patrem, nihil quicq; tanq̄
 circa illū sic nominamus, sed ipsam essentiā eius significamus. Nā etiā si fieri non
 posset, vt quidnā sit Dei essentiā, cōprehenderemus, in duntaxat cogitātes esse
 Deum, vel scriptura p̄ hęc eum significāte, nō alium quenpiā & nos q̄ ipsum si
 gnificare volētes, dicim; Deū & patrē & dñm. Itaq; cū dicit: Ego sum q̄ sum. Itē
 illud: Ego sum dñs Deus. Et vbicūq; dicit scriptura Deus, nos legētes nihil aliud
 q̄ ipsam incōprehensibilem eius substātiā significari nobis intelligim;, quodq;
 est is, de quo loquunt. Itaq; ne q̄s miretur ex substātia Dei esse filium Dei, quia
 potius recipiat patres, qui ppurgarunt sensum, quiq; dilucidius veluti ex conse
 quēti illud ex Deo descripserunt ex substātia. Existimarunt em̄ idē esse dicere
 ex Deo, ac si dicas, ex substātia Dei esse verbum, quandoquidē & deus, sicuti prę
 dixi, nihil aliud q̄ substātiā eius, qui est, significat. Ergo si nō ex Deo est verbū
 vt filius sit natura germanus ex patre, sed sicut creature, eo q̄ cōditę sint, dicatur
 & ipse more reliquorū om̄ium esse ex Deo, neq; ex substātia patris est, neq; ipse
 filius iuxta substātiā est filius, sed ex virtute quēadmodum nos, qui iuxta grati
 am vocamur filij. Quod si ex Deo solus est tanq̄ verus germanusq; filius, sicuti
 re vera est, rectē vtiq; dicit̄ ex substātia Dei filius. Nā & exēplum de lumine ac
 Dd splendo

DECRETVM NICAENI SYNODI.

ΕΝΥΝΟΤΗΤΑ
C
 splēdore talē habet intellectū. Neq; em̄ iuxta eum modū quo ignis ex ardore so-
 lis accendit, qui & rursus extingui cōsuevit, dixerūt sancti esse verbū apud De-
 um. Hoc em̄ opus extrinsecus & creatura eius q̄ fecit esset, sed splendorē ipsū
 predicauerūt oēs, vt hę voces ex essentia, propriā & inseparabilē naturā, & cum
 patre vnitatē declararēt. Hoc em̄ pacto fiet, vt simul illū tueamur verē esse immu-
 tabilē & inuariabilē. Alioq; quō hoc esse possit, nisi ex patris substātia propria es-
 set progenies: Necesse est em̄ & in hoc identitatē cū suo patre seruare: sanē cū ma-
 pia ratio declararet hoc ita se habere, cōsequens erat istos ne nominis quidē *δμῶς*
 οἷς nouitate offendī, q̄ Christo rebeliāt, cūm hęc dictio sanā habeat intelligenti-
 am ac demonstratiōem. Etm̄ si dicimus ex substātia esse Dei, verbū. (Iam enim
 hęc vox ab ipsis quoq; recepta sit) qd tandē hoc fuerit, nisi veluti dicas veritatē
 eternitatēq; substātię, ex qua etiā natus est. Neq; em̄ est alterius formę, ne qd
 nouū ac dissimile substātię patris admisceat, neq; extrinsecus, vulgari more simi-
 lis, ne iuxta aliud, aut omnino alterius substātię appareat. Quemadmodum ære
 splēdēs & aurū & argentū & stānum, nā hęc peregrina diuersiq; gñis inter se-
 se, discretāq; natura potētiaq; sunt. Neq; æs propriū est auri, neq; palumbis ex co-
 lumba, sed similia qdem putant esse, diuersę tñ inter se naturę sunt. Itaq; si filius
 quoq; eodē modo est, sic creatura quemadmodū & nos, & nō eiusdē substātię.
 Quōd si filius est verbū, sapientia, imago patris, splendor, cōsequenter eiusdē fue-
 rit substātię. Nā si hęc vox, nō ex Deo, sed velut organū alterius naturę, diuer-
 sęq; substātię declaratur, rectē videlicet synodus scripsit, rectēq; sensit. Ceterū
 tollatur rursus in his cogitatio corporalis, & oēm sensus imaginationē supergres-
 si puro intellectu, solāq; mēte cogitemus, filiū apud patrē germanū, ac verbi cū
 patre proprietatē & inseparabilē similitudinē splendoris ad lucē. Quemadmo-
 dū em̄ hę voces, progenies & filius, nō humano more, sed sicut Deo dignū est di-
 cunt & sunt, eodē modo cū m̄ audimus *δμῶς*, hoc est, eiusdem substātię, ne in
 humanos sensus delabētes, partitiones ac diuisiones diuinitatis excogitemus,
 sed tanq; de incorporeis cogitātes vnitatē naturę & identitatē lucis non separe-
 mus. Nā id propriū est filij erga patrē, & hoc demonstrat deū verē patrem esse ver-
 bi. Rursus em̄ exemplū lucis ac splendoris in hoc necessariū est. Quis audebit da-
 cere splendorē alienū ac dissimilē esse solī? Aut q̄s potius sic intueēs splendorē ad
 solē atq; identitatē lucis, nō cōfidēter dixerit, verē lux & splēdor idē sunt, & hoc
 per hoc exemplū demonstrat, & splendor in sole est, vt qui intuet̄ hūc, videat &
 illū. Huiusmodi verō vnitatem naturęq; proprietatem quō q̄ credūt ac vident re-
 ctē vocarent, nisi eiusdem substātię prolem? Deī verō prolem qd quis propriē
 ac decenter cogitare possit, nisi verbū, sapientiā atq; virtutem, quā neq; à p̄re pe-
 regrinā dicere pium est, neq; non semper esse apud patrem vel imaginari fas est.
 Per hanc em̄ prolem omnia fecit pater, & quę fertur ad om̄ia prouidentiam ex-
 tendens, per eam exerit humanitatem erga genus humanū, & hoc modo vnū
 ipse & pater sunt, sicuti dictum est, nisi videlicet isti malę mentis homines sum-
 pta audacia rursus dixerint, aliam esse verbi substantiam, & aliam esse ex pa-
 tre in eo lucem, vt lumen quidem sit in filio vnum cum patre, ipse verō sit alie-
 nus iuxta substantiā, quasi creatura. Verūm hęc Caiaphæ & Samosatensis ma-
 nifesta sententia est, quam ecclesia quidē reiecit, isti verō nunc simulant, eo q̄ i-
 pli quoq; à veritate prolapsi declarati sunt hæretici. Nam si omnino particeps est
 lucis à patre proficiscentis, quare nō magis ipse est cuius est id particeps, ne quid
 medium deprehendatur inter eum & patrem. Nam si ita non est, nō iam demō-
 stratur per filium condita esse omnia, sed per illud cuius etiā ipse particeps est.
 Sin verō hic est verbum & sapiētia patris, in quo pater reuelatur, cognoscitur &
 creat, & sine quo nihil facit pater, nimirū ipse est id qd est ex patre, qñ quidē hu-
ius

Alus oēs res create participes q̄ sunt, participes sunt sancti spūs. Hoc aut̄ mō cū sit, nō erit ex nihilo nec om̄ino creatura, sed pot̄ ex patre propria proles, velut ex luce splendor. Itaq; q̄ in Nicēna synodo cōuenerant cū hanc haberent mentē, tales etiā dictiones scripserūt. Ceterū q̄ non ex seipsis fingentes, has cōmenti sunt, nā & hoc causantur, sed ex maioribus, qui ipsos precesserant traditas pronūciauerunt, age & hoc differamus, ne vel hęc illis causatio relinquatur. Discite itaq; d̄ Christo rebellātes Arriani, qd̄ Theognostus vir eruditus nō veritus est dicere, ex substātia. Nā scribens de filio, in secundo subnotationū libro ad hunc locutus est modū. Non res quæpiā extrinsecus adinuenta, est filij substātia, neq; ex nihilo inducta est, sed ex patris substātia nata est, quemadmodum à luce splendor, quēadmodum ab aqua vapor. Neq; em̄ splendor, neq; vapor est ipsa aqua, aut ipse sol, neq; res aliena, sed defluxus ex patris substātia, ita vt patris substātia non perpessa sit partitionē. Nam quemadmodū sol idē manens nō minuitur radijs ab ipso effusis, ita nec substātia patris mutationē perpessa est, cū habeat suā ipsius imaginem filium. Theognostus igitur cū priora velut inter exegendū examinasset, postea suā ipsius opinionē ponens, hūc in modū locutus est: Dionysius aut̄ qui fuit episcopus Alexādrīæ contra Sabellium scribens, & disp̄sationem seruatoris iuxta carnē pluribus enarrās verbis, & ex hac coarguēs Sabellij imitatores, q̄ pater non est factus caro, sed huius verbū, quēadmodum dixit Ioannes, Nam suspectus erat, quasi facturā creaturamq; diceret filiū, nec eiusdem substātię cū patre, scribit ad cognominē ipsi Dionysium episcopū Romanum, respondēs calumniam hanc esse aduersus ipsum confictā. Neq; em̄ dixisse facturam esse filium, verum etiam eiusdē essentię ipsum confiteri confirmabat. Sermo verō ipsius ad hunc habet modum. Et alias literas scripsi, in quibus refelli & illud quod proferunt crimen aduersum me, cū sit mendacium, quasi non dixerim Christum eiusdem esse essentię cum Deo: quanq̄ em̄ nomen hoc fateor non inuenisse me vsq; in sacris scripturis, tñ argumentationes meæ quę sequuntur, quas isti reticuerunt, non abhorrent ab hac sententiā. Nam humanam generationem conferebam, videlicet tanq̄ quæ esset eiusdem generis, falsus om̄ino parentes solum alteros esse à liberis, eo q̄ non essent ijdem qui liberi, aut neque parētes esse necessarium esse, neq; liberos: atq; ipsam quidē epistolam, vt prædicebam, propter circumstantias non possum præmittere. Quod si ipsa tibi quæ tūc dicebā verba, vel potius omnibus misissem exemplar quicquid meæ facultatis erit, faciā. Cæterū m̄ scio meminīq; plures addidisse rerum cognatarū similitudines. Nam & plantā dicebā ē semine aut ē radice enatā, diuersam esse ab eo vnde pullulasset, & om̄ino cum illo constitit eandē habens naturā, ac fluuium dicebam à fonte profluentem, diuersum nomen sortitū esse, neq; em̄ fontē appellari fluuiū, neq; fluuiū dici fontē, & vtrunq; esse, & fluuium esse ex fonte profectā aquā. Cæterū m̄ scripsi, q̄ nō est factum neq; creatum Dei verbum, sed propria patris substātię proles inseparabilis, quēadmodum scripsit magna synodus. Ecce Romanus episcopus Dionysius scribens aduersus eos, qui cū Sabellio sentiunt, vociferat̄ aduersus eos, qui hæc audent dicere, loquiturq; hūc in modum: Posthac aut̄ merito dicturus sum, aduersus eos q̄ diuidunt ac dissecāt ac subuertunt sanctissimā ecclesię dei prædicationē, monarchiā in tres quasdā virtutes ac separatas hypostaseis, ac deitates tres. Audiui em̄ esse quosdam apud vos, ex his qui tradunt ac docent diuinum verbū, huius interpretes sententię, qui ex diametro, vt ita loquar, aduersantur Sabellianę opinionī. Nam hic quidem blasphemi am pronūciās, ait ipsum filium esse patrē: & contrā, illi verō tres deos quodammodo prædicant, in tres hypostaseis peregrinas inter sese modis om̄ibus separatas, distrahēt̄ sanctā vnitatē. Necessē est em̄, vt vnitū sit diuinū verbum. Cæte-

Theogno-
stus.Similitu-
do mira.Sabellius
Arrio con-
trarius.

Dd ij r̄m,

DECRETVM NICAENI SYNODI

C
 rŭ spm̄ sanctū oportet manere in Deo, & in eo versari. Iā & diuinā trinitatē in vnum velut in fastigiū quoddā, deū vniuersorū omnipotentē qui dicit, in summā colligere congregareq; maximē necessariū est. Nā Marcionis delirātis doctrina in treis principatus monarchiē sectionē diuisionemq; induxit, cū documentum sit diabolicū, nedū eorū qui verē sunt Christi discipuli, & eorū qbus placent seruatoris doctrina. Isti em̄ trinitatē quę prædicat à sacra scriptura, manifestē sciūt. Tres verò deos, neq; vetus, neq; nouū testamētum prædicat. Nihilo verò minus aliq; vituperet & illos qui filiū facturā esse opinant, ac factum fuisse dñm velut vnū ē ceteris quę verē facta sunt, existimāt, cū diuinę scripturę suo testimonio generationē illi congruā ac decentem, nō fictionē vllā, aut conditurā attribuant. Itaq; nō vulgaris hæc est blasphemia, sed om̄ium maxima, dicere dñm quodam modo manu factū. Nā si factus est filius, aliqñ non erat. Sed semp fuit. Quod si in patre est, quēadmodum ipse ait, & si verbum ac sapiētia & virtus est Christus, (Nā hæc esse Christum, diuinę loquuntur scripturę, quēadmodum scitis. Hæc aut virtutes Dei sunt.) Ergo si factus est filius, erat cū hæc non essent, erat videlicet tēpus, cū absq; his esset Deus, hoc verò absurdissimum est. Et qd̄ amplius de his ad vos disputē, ad viros spiritu afflatos, planeq; scientes absurditates emergentes, ex hoc si quis dicat filium creaturā, quas mihi non videntur anima duertisse, q̄ huius opinionis magistri fuerunt, ac propterea vehementer à vero aberrasse, secus q̄ vult hæc diuina propheticaq; scriptura; Dñs creauit me initium viarum suarū, excipiētes. Neq; em̄ vna est huius verbi *ἐκτισ*, sicut scitis, significatio. Nam hic *ἐκτισ* intelligendum pro eo quod est, præfecit his quę ab ipso facta fuerant operibus, facta aut fuerant ab ipso filio. Nequaquã verò *ἐκτισ* nunc dici potest, pro eo quod est fecit. Differt em̄ à facere verbū *κτισ*. Non est idē, hic tuus pater *ἐκτισ* *το* *σε*. i. possedit, siue parauit te, & *ἐποίησε* *σε*. i. fecit te, & *ἐκτισ* *σε*. i. cōdidit te. In magno Deuteronomij cantico ait Moyses. Ad quos etiam aliquis dixerit: O in periculum præcipites homines. Factura ne est primogenitus omnis creature, qui ex vtero ante luciferum genitus est, qui dixit tanq̄ sapientia: Ante om̄es fontes generat me. Et frequenter in literis sacris natum non factum filium dici inuenit aliquis, quibus palām redarguuntur mendacia de domini generatione opinantes, qui facturam audent dicere ipsius diuinam & ineffabilem generationem. Neq; igitur partiri oportet in treis deitatis admirandam ac diuinam vnitatē, neq; per facturā prohibere dignitatem præminentemq; magnitudinem domini, sed credere in Deum patrem omnipotentem, & in Christum Iesum filium eius & spiritum sanctum. Vnitum autem fuisse Deo vniuersorum ipsum verbum. Ego enim, inquit, & pater vnū sumus. Et ego in patre, & pater in me. Sic enim & diuina trinitas, & sancta prædicatio monarchiæ conseruabitur. Ceterum, de hoc quod verbū semper est cum patre, nec est alterius essentię siue substantiæ, sed ipsum patris est proprium, quemadmodum dixerunt qui erant in synodo congregati, liceat vobis denuo recitare, & ex diligentissimo Origene. Nam quę veluti quærens, & ingenium exercens scripsit, hæc non tanq̄ ipsius ita sentientis sint, accipiat quisq; verū hæc eorum esse qui pertinaciter cōtendunt, sed quod inter querendum audacter definiens pronunciat, huius diligentissimi viri sententia est. Post illa igitur quę velut exercendo dixerat aduersus hæreticos, protinus ipse subiicit sua loquens in hunc modum. Si est imago Dei qui videri nō potest, erit & ipse inuisibilis, ego verò sumpta audacia addiderim, quod etiam similitudo patris cū sit, nunq̄ non fuit. Quñ em̄ Deus, qui secundū Ioannem lux dicitur, Deus em̄ lumen est, splendorem non habuit proprię glorię, vt aliquis sumpta audacia tribuat filio, quod esse cœperit cū prius non esset. Quñ aut illa ineffabilis & innominabilis & incomprehensibilis paternę substantiæ imago
 D

Hactenus epistola.

Origenes multa scribit inquirens non pronuncians.

A Imago, illa figura, illud verbum, ille qui nouit patrē, non erat? Cogitet enim qui hoc audet dicitq; aliqui nō fuit filius, quod idem dicit, & sapientia aliqui nō erat, & verbum non erat & vita non erat. Et rursus in alijs locis ad hunc loquitur modum. Verūm fas non est, neq; periculo vacat, propter imbecillitatem nostram, priuare quod quidem in nobis est Deum eo, qui semper cum ipso est vnigenito, quum sit sapientia, cui pater adgaudebat. Nam ad hunc modum intelligetur, ne semper quidem gauisus fuisse. Ecce nos quidem ex patribus ad patres per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstrauius. Vos autem d noui Iudæi & Calaphæ discipuli, quos tandem nomen vestrorum potestis ostendere progenitores? Sed neminem prudentium ac sapientium dicere poteritis. Omnes enim vos auersantur, præter vnum diabolus. Siquidem hic solus vobis istius defectiois pater fuit, qui & initio in vos superseminauit istam impietatem, & nūc persuasit vobis, vt conuictis incessatis vniuersalem synodum, quod non vestra sed hæc scripserint, quæ hi, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt verbi, tradiderunt. Quam enim synodus scripto confessæ est fidem, hæc est vniuersalis ecclesiæ, hanc defendentes beati patres, sic scripserunt & condemnauerunt Arrianam hæresim, quam ob causam maximè traducere synodum conantur. Non enim dictiones illos cruciant, sed quod per illas declarati sint hæretici, ceteris hæresibus audacioris, videlicet, cum ipsorum dictiunculæ demonstratæ tunc fuerint improbæ, quanq̃ semper erant confutatu faciles, quippe cum essent impiorum. Iam mutuo sumpserunt à gentibus dictionem ἀγέννητον, vt & huius prætextu nominis inter res conditas rursus & inter creaturas cōnumerarent Dei verbum, per quod hæc omnia γέννηται facta sunt, vsq; adeo sunt ad impietatem impudentes, & ad blasphemias afficiendum Deum pertinacēs. Itaq; si ignorantes nomen, sic impudenter agerent, oportebat eos discere ab his, qui hoc illis tradidissent, q̃ & mens quam dicunt ex bono, & ex mente anima, tametsi scirent ex quibus sint, tñ non meruerunt & hæc dicere ἀγέννητα, scientes q̃ cum hoc dicunt, nō diminuunt illud primum, ex quo & hæc nata sunt aut oportebat ipsos quoq; ad hunc loqui modum, aut omnino non loqui de ijs quæ nesciunt. Quod si putant se scire, necesse est, vt ipsos interrogemus, maximè cum non sit ex diuinis scripturis dictio, sed rursus sine scripturis garrientes contendunt. Nam ego quidem causam ac mentem iuxta quam synodus hoc verbum, ex substantia & hoc verbum διλογον, concorditer cum his, quæ ex sacris scripturis de seruatore dicta sunt, & quotquot ante synodū maiores, has voces prodiderunt scriptoq; reliquerunt, enarraui. Ipsi quoq; si quidem possunt, respondeant, quomodo nacti sint hanc dictionem, quæ scripta non est, aut qua mente Deum ἀγέννητον dicunt, nam nomen hoc audiui diuersa significare. Aiunt enim dici, ἀγέννητον, quod nondū quid defactū est, ceterū fieri potest, ac rursus, qd neq; est neq; possit esse. Est & tertium illius significatum, quod est quidem, sed nec conditum, nec originem sortitum in hoc vt esset, sed sempiternū est & incorruptibile. Fortassis igitur primas duas significationes præterire volent propter absurditatem, quæ illis inest. Nam iuxta primam significationem erunt, & quæ iam facta sunt, & quæ expectantur vt fiant, ἀγέννητα. Nam alterum illud plus etiam q̃ hoc habet absurditatis. Ad tertiam igitur significationem iam accedunt, iuxta illam appellantes aliquid ἀγέννητον. Verūm & hoc dicentes nihilo minus sunt impij. Nam si quod non habuit principium, vt esse inciperet, neq; conditum est, neq; creatum, sed sempiternū est, hoc dicunt ἀγέννητον, sed huic contrarium esse Dei verbum, quis non perspicit versutiā deo repugnantium? Quis non illos sic insipientes lapidibus obruat? Nam cum erubescant iam proferre prima illa fabularū suarum verbula, de quibus condemnati fuerant, alio modo rursus eadem significare commentū sunt miserī, per hoc

Hactenus
Origenes.

ἀγέννητον
multa si-
gnificat.

Dd iij nomen

DECRETVM NICAENI SYNODI.

nomē, vt ipsi dicūt, & ἐγένητο. Quōd si filius est de numero rerū cōditarum, nimirum ex nihilo & ipse factus est, & si cōepit esse, videlicet non erat anteq̄ nascere tur, & si non est æternus, aliquando non erat. Oportebat igitur hęc cūm rursus ita sentirēt, iisdē ac proprijs verbis significare suā opinionem à nostra diuersam, nec dictione scilicet ἐγένητο tegere mentis suę malitiā. Verūm hoc non faciunt improbi, sed omnia iuxta patrem suum diabolū cum versutia faciunt. Quemadmodum em̄ ille cum alienis indumētis occurrere conat̄, sic isti cōmenti sunt nomen ἐγένητο, vt simulantes sese laudare Deum, occultam inferant aduersus dñm blasphemīā, ac sub inuolucro eam alijs significēt verbis. Verūm cūm hoc quoq̄ sophisma ipsis deprehensum sit, qd̄ tam ijs præterea reliquum sit, dicant. Inuenimus, inquit, scelesti, & prioribus addentes aiunt, ingenitum hoc esse, qd̄ non habet autorē vt sit, sed q̄ ipsis creatis ipsum est autor in hoc vt fiant. Ingrati verēq̄ scripturarum imperiti, qui non propter honorem erga Deum, sed propter ignominiā in filium omnia, tum faciunt, tum dicunt, haud intelligentes, q̄ qui filium afficit ignominiā, ignominiā afficit & patrem. Nam primum quidem, etiam si sic Deum nominent, non tamen demonstratur verbum esse de numero rerum conditarum. Quum enim sit æqua progenies essentiæ paternæ, hoc pacto & illi semper adest. Neq̄ enim nomen hoc tollit verbi naturam, neque rursus hæc vox ἐγένητο ad filium relata habet quod significat, sed ad ea quæ per filium facta sunt. Et quemadmodum qui architectum pronunciat ac dicit constructorem domus aut ciuitatis, non annumerat huic nomini filium, qui ex eo natus est, sed artem potius ac scientiā erga opera, significant non esse ipsum talem, qualia sunt, quæ ab eo facta sunt. Fabrum enim vocat, cæterūm, naturam eius, qui fecit sciens, nouit eum diuersum esse ab his, quæ ab ipso progenita sunt, ac propter filium quidē patrem illum vocat, propter opera verō conditorem & opificem. Simili modo, qui Deum sic dicit ἐγένητο, ex operibus eum nominat, significans illum non solum non esse factum, sed etiam rerum conditarum opificem esse. Nouit sanē verbum diuersum esse à creatis, ac solum esse propriam patris prolem, per quam & omnia facta sunt & consistunt. Etenim quum omnipotentem Deum Prophetæ dicunt, non eō, quōd verbum sit vnum è numero omnium, sic illum appellant, (nouerunt enim filium diuersum esse à creatis) ipsumque etiam omnium habere potestatem, iuxta patris similitudinem, sed quod omnium quæ per filium fecit, ipse dominium habeat & auctoritatem, horumq̄ potestatem filio tradiderit, nihilo tamen secius ipse omnium per verbum dominetur. Rursus quum dominum virtutum appellant Deum, non eo quōd verbum sit vnum de numero virtutum hoc dicunt, sed quōd filij quidem pater est, cæterum earum virtutum quæ per filium factæ sunt dominus est. Etenim & ipsum verbum quum sit in patre, omnium æquè horum dominus est, & in omnia tenet imperium. Omnia enim quæcunq̄ habet pater, filij sunt. Quemadmodum igitur hoc talem habet sensum, ita qui volet dicere Deū ἐγένητο, dicat quidem si semel ita ipsi visum fuerit, ne tamen ob id verbum sit de numero creatorum, sed quod quemadmodum antè dixi, non solum Deus non est conditus, sed & conditorum opifex est per suum verbum. Etenim quum pater ad hunc modum appelletur, nihilo secius patris imago est verbum, & eiusdem cum patre substantiæ, imago verō quum sit illius, diuersus erit ab omnibus creabilibus, & à nomine cæterorum omnium. Cuius em̄ est imago cum hoc & proprietatem habet, & eandem essentiā: vt is qui dicit patrem increabilem & omnipotentem, sub nomine increabilis & omnipotentis intelligat & huius verbum ac sapientiā, qui est filius. At isti mirabiles & ad impietatem faciles, non ob idq̄ de patris honore solliciti sint, commenti sunt hoc nomen ἐγένητο, sed vt de si-

A de filio malè sentirēt. Nam si honorac laus eorum illis curæ fuisset, oportuit eos potius, id quod melius erat, patrem & scire & profiteri Deum, q̄ isto pacto nominare. Siquidem illi quum aiunt Deum ἀγέννητον, ex his quæ facta sunt, sicut antè dixi, duntaxat esse creatorem profitentur, videlicet vt & verbum pro sua libidine significarent esse creaturam. Cæterum, qui Deum patrem dicit, protinus in illo significat & filium, nec is ignorabit, quod quum sit filius, per filium quæ facta sunt, creata sunt omnia. Itaq; potius ac verius fuisset, Deum ex filio significare, patremq; dicere, quàm ex solis operibus addito nomine dicere eum ἀγέννητον. Nam hoc quidem nomen significat, opera ex voluntate Dei, per verbum facta. Cæterum, patris nomen propriam ex ipsius essentia prolem declarat. Quam autem verbum à creatis differt, tantum, imò plus interest, vtrum dicas patrem, an ἀγέννητον. Nam hoc quidem in scripturis non est, ac suspectum est, varias habens significationem. Illud autem & simplex est & in scripturis extat, denique verius est, nec aliud significat, quàm filium. Atque hæc sanè vox ἀγέννητον, ab ethnicis inuenta est, qui non nouerant filium. Cæterum, patris vocabulum à domino nostro agnitum est ac donatum. Siquidem ipse sciens cuius esset filius, dicebat: Ego in patre, & pater in me. Et: Qui vidit me, vidit patrem. Et: Ego & pater vnum sumus, nec vilo modo deprehenditur ipse patrem vocare ἀγέννητον. Quum vbi nos docet orare, non dixit: Quum autem oratis, dicite: Deus ἀγέννητε, sed sic potius, quum oratis, dicite: Pater noster qui es in coelis. Quin & si dei nostræ caput hunc conferri voluit, iussit enim nos baptizari non in nomine ἀγέννητος & γενήτος, neq; in nomine ἀκτίστου καὶ κτισμένου, id est, increabilis & creaturæ, sed, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Etenim dum sic initiamur, redimur & nos verè filij. Præterea cum patris nomē dicimus, agnoscimus ex hoc nomine etiam verbum quod est in patre. Quod si suum proprium patrem, vult & nostrum patrem dicere, non conuenit vt ideo nos ipsos cōparemus filio iuxta naturā. Nam & hoc propter eum dicitur à nobis. Quoniam enim nostrum corpus gestauit verbum, & factum est in nobis, consequenter propter verbum qd in nobis est, etiam noster pater dicitur Deus. Spiritus enim verbi qui est in nobis, per nos Deum, vt illius patrem, ita nostrum quoq; vocat. Hæc est Apostoli mens, qui dicit: Emisit Deus spm̄ filij sui in corda nostra, clamātem, abba pater. At fortassis & per hoc ipsum nomen geneti confutati, vt sunt per uerlis moribus, tentabunt & ipsi dicere. Oportebat & de domino nostro Iesu Christo ex scripturis ea loqui, quæ de ipso scripta sunt, nec voces inducere nusquam scriptas. Certè oportuit, fateor & ipse, quod ex scripturis exactior est q̄ ex cæteris veritatis probatio, verum improbitas, & cum versutia coniuncta recidiua Eusebiano rum impietas compulit, vt ante dictum est, episcopos apertius proferre voces, quibus illorum impietas subuerteretur. Et quæ scripta sunt à synodo ea demonstratum est rectam habere sententiam. Contra Arianorum verbula absurda, & mores prauis declarati sunt. Siquidem ἀγέννητος vocabulum, quod habet propriam significationem, poteratque piè proferri, ipsi rursus iuxta suam mentem, vtcunque libitum fuit, nominant in contumeliam seruatoris, tantum, vt in morem gigantum pertinaciter bellum gerant aduersum Deum. Verum, ne tum quidem quum illa proferrent verbula, manebant indemnati, neque fallere potuerunt, quod verbum ἀγέννητον, quod rectè pièque nominari poterat, ab ipsis tamen perperam intelligeretur. Pudefacti sunt enim in omnibus, & illorum hæresis vndiquaq; traducta est. Hæc qdem vt potui reminisci eorū, quæ in synodo tunc peracta sunt, declarauī. Cæterum noui, quod qui inter Christo rebellantes contentionis sunt amantes, nequaquam his auditis volent immutari, sed magis circumcurrabunt, rursus alias quærentes causationes, ac post illas rursus alias com-

Ex scripturis potissimum sumenda verba, quibus de Deo loquimur.

θε ομοχρησι

as com-

DECRETVM NICAENI SYNODI.

as comminiscetur. Nam iuxta dictum illud propheticum: Si mutabit Aethiops pellem suam, & Pardalis maculas suas, volent & ipsi pie sentire, dediscentes impietatem. Tu verò charissime, librum hunc ubi acceperis, versare in eo solus, & si probaueris rectè habere, tum lege & his qui presentes sunt fratribus, ut ipsi quoque super his edocti, & probent in synodo veritatis studium ac sententiae certitudinem, & damnent Christo rebelles Arrianos cum suis inanibus causationibus, quas ob impiam ipsorum haeresim inter sese fingere student. Quoniam Deum ac patrem decet gloria, honor & adoratio cum ipsius initium non habente filio ac verbo, vna cum sancto & viuificatore spiritu nunc & in aeterna secula seculorum, Amen.

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI viri sanctissimi Confessio, siue Symbolum.

Quicumque vult saluus esse ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem. Quam nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit absque dubio in eternum peribit. Fides autem catholica haec est, ut vnum Deum in Trinitate & Trinitatem in vnitatem veneremur. Neque confundentes personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona patris, alia filii, alia spiritus sancti. Sed patris & filii & spiritus sancti vna est diuinitas, aequalis gloria, coaeterna maiestas. Qualis pater, talis filius, talis spiritus sanctus. Increatus pater, increatus filius, increatus spiritus sanctus. Imensus pater, immensus filius, immensus spiritus sanctus. Aeternus pater, aeternus filius, aeternus spiritus sanctus. Et tamen non tres aeterni, sed vnus aeternus. Sicut non tres increati nec tres immensi, sed vnus increatus & vnus immensus. Similiter omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus. Et tamen non tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Ita deus pater deus filius, Deus spiritus sanctus. Et tamen non tres domini, sed vnus est Dominus. Ita dominus pater dominus filius, dominus spiritus sanctus. Et tamen non tres domini, sed vnus est dominus. Quia sicut sigillatim vnamqueque personam Deum ac dominum confiteri Christiana veritate compellimur, ita tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur. Pater a nullo est factus, nec creatus nec genitus. Filius a patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus a patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergo pater non tres patres, vnus filius non tres filii, vnus spiritus sanctus non tres spiritus sancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totae tres personae coaeternae sibi sunt & coaequales. Ita ut per omnia, sicut iam supradictum est, & vnitatem in trinitate, & Trinitatem in vnitatem veneranda sit. Qui vult ergo saluus esse, ita de Trinitate sentiat. Sed necessarium est ad aeternam salutem, ut incarnationem quoque domini nostri Iesu Christi fideliter credat. Est ergo fides recta, ut credamus & confiteamur quia dominus noster Iesus Christus Dei filius, Deus & homo est. Deus est ex substantia patris ante secula genitus, & homo est ex substantia matris in seculo natus. Perfectus Deus perfectus homo, ex anima rationali & humana carne subsistens. Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus. Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Vnus omnino non confusione substantiae, sed vnitatem personae. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ita Deus & homo vnus est Christus. Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad caelos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, in venturus est iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis & reddituri sunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt ibunt in vitam aeternam, qui vero mala in ignem aeternum. Haec est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit.

EVAGRI

C EVAGRII PRESBYTERI AD INNO-
centium Episcopum, in vitam beati Antonij abbatis & Ere-
mitæ, translationis e Græco in latinum stylum,

Ratio.

Presbyter Euagrius Innocentio charissimo filio in domino salutē. Ex alia in
aliam linguam ad verbum expressa translatio, sensus operit, et veluti lætum
gramen sata strāgulat. Dum enim casibus & figuris seruit oratio, quod breui
poterat indicari sermone, longo ambitu circumacta vix explicat. Hoc igitur
ego vitans, vitam beati Antonij, te petente, ita transposui, vt nihil desit ex sensu, cū aliis
quid desit ex verbis. Alij syllabas aucupentur & literas, tu quære sententiam.

D ATHANASII AR-
CHIEPISCOPI ALEXANDRINI
in vitam Sanctissimi Antonij monachi, eremitæ & abbatis,

Præfatio.

DThanasius Episcopus ad peregrinos fratres. Optimum fra-
tres in iustis certamen, aut equari Aegypti monachis, aut su-
perare nitentes virtutis instātia. Etenim apud vos iam plu-
rima sunt monasteria: monachorum quoque nomen est ce-
lebrè: & hanc voluntatem iustè quisq; mirabitur: oranti-
busq; vobis opratum Deus tribuet effectum. Quoniam igi-
tur exegistis à me, vt vobis scriberem de conuersatione
beati Anthonij, volentibus discere quemadmodum coepe-
rit, quid ūe fuerit ante sanctum propositum, qualem etiam habuerit terminum
vitæ, & si vera sunt ea, quæ de ipso fama dispersit, vt ad eius æmulationem atque
exemplum vos instituere possitis: magna cum lætitia suscepi vestræ charitatis
imperium. Etenim mihi ingens lucrum est atq; vtilitas, hoc ipsum quod recor-
dor Antonij, & vos cum admiratione audientes, scio eius propositum cupere
sectari: perfecta est siquidem ad virtutem via, Antonium scire quid fuerit. Er-
go vt breuiter dicam, ex omnibus quæ de eo referentium sermo iactauit, credi-
te & minima vos existimate audisse de maximis, quia non ambigo nec eos om-
nia potuisse cognoscere, cū & ego rogatus à vobis, quantacunq; per episto-
lam significauero, non æqualia sim eius meritis narraturus. Sed & vos omnes
hinc nauigantes studiosè percontamini, quo singulis, quæ norunt referentibus,
congrua dignaq; tanti nominis relatio compleatur. Disponebam itaque post le-
ctionem literarum vestrarum aliquos ad me monachos inuitare, & maximè
eos qui crebro ad eum ire consueuerant: vt plenius aliquid addiscens, munera
vobis maiora transmitterem. Sed quoniam & nauigationis tempora labeban-
tur, & literarum portitor vehementissimè festinabat, ideo ea quæ & ipse noue-
ram, frequenter enim eum visitaui, & quæ ab eo didici qui ad præbendam ei
aquam non paululum temporis cum eo feci, dilectioni vestræ indicare prope-
raui, vtrobq; curam veritatis habens, vt neque plus aliquis audiens, mira-
culorum congestionem non credat, nec rursus meritis eius in-
feriora cognoscens non putet dignum esse miraculo

pro tanti nominis viro,

Ee SAN-

SANCTISSIMI ANTONII MONACHI EREMITAE ET

abbatis vitæ, a D. Athanasio Archiepiscopo Alexandri-
no græce conscripta, & ab Euagrio presby-

tero in latinum styllum

translata.

ANTONIUS nobilibus religiosisque paren-
tibus natus, in Aegypto oriundus fuit, tanta
suorum nutritus cura, vt nihil aliud præter
parētes dominumq; cognosceret. Et cum iā
puer esset, non se literis erudiri, non ineptis
infantiū iungi passus est fabulis; sed Dei de-
siderio flagrans, secundum quod scriptum
est: Innocenter habitabat domi. Ad Eccle-
siam quoq; cum parentibus sæpè coueni-
ens, nec infantum lasciuias, nec puerorum
negligētiā secta batur, sed tantū in ea quæ
legebantur auscultans, vtilitatem præcepto-
rum vitæ institutione seruabat, non suis, vt
folet illa ætas, pro varijs & delicatis cibis vnquam ta-
dio fuit, non esæ mollior-
is blandimenta sectatus est, his solum quæ dabantur contentus, nihil amplius **B**
requisiuit. Post mortem autem parentum, annorum circiter decem & octo seu **D**
viginti cum sorore admodum paruula derelictus, & domus & sororis honestā
curam gerebat. Necdum verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt so-
lebat) accurrens, recordabatur quomodo & apostoli, omnibus spretis, secuti fu-
issent saluatorem; & multi, vt legitur in actis apostolorum, facultatibus suis ven-
ditis, precia ad pedes eorum detulissent egentibus partienda, quæve aut quan-
ta spes ipsidem reposita esset in cælis. Talia secum voluens intrauit Ecclesiam, &
accidit vt tunc euangelium legeretur in quo dominus dicit ad diuitem: Si vis
perfectus esse, Vade, & vende omnia tua quæcunque habes & da pauperibus,
& veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Quo audito quasi diuinitus
huiusmodi ante memoriam concepisset, & veluti propter se hæc esset scriptura
recitata, ad se dominicum traxit imperium, statimq; regressus, possessiones quas
habebat vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes & valde optimæ, quas
vicinis largitus est: ne in aliquo aut sibi aut sorori molestia gigneretur. Cætera
verò, quæ in mobilibus possidebat vniuersa vendidit; & aggregato non exiguo
precio, indigentibus dedit, paucis tamen ob sororem reseruat, quæ & sexu &
ætate videbatur infirmior. Rursus autem Ecclesiam ingressus, cum audisset do-
minum in euangelio dicentem: Nolite cogitare de crastino, reliquam quoque
portionem pauperibus distribuit, neque se versari passus est domi. Sed sorore
fidelibus ac notis virginibus commendata, vt earum nutrireretur exemplo, ipse
iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum.
Necdum autem tam crebra erant in Aegypto monasteria: neque omnino quis-
quam auisam solitudinem nouerat: sed quicumque in CHRISTI seruitute si-
bimet ipsi prodesse cupiebat, non longè à sua villula separatus instituabarur.
Eras

C Erat igitur in agello vicino senex quidam vitam solitariam à prima sectatus ætate. Hunc Antonius cum vidisset æmulatus est ad bonum. Et primò quidē incipiens etiam ipse, in locis paululum à villa remotioribus manebat; exinde autem si quem vigilantem in hoc studio compererat, procedens, quærebat ut apud prudentissimam; nec ad habitaculum suum ante remeabat, nisi eius quem cupiebat, frueretur aspectibus; & sic tanquam munere mellis accepto, abibat ad sua. Tali ibidem institutus exordio cum per dies singulos ita animum roboraret, ut nec opum paternarum, nec suorum meminisset affinium, omne etiam desiderium & sollicitudinem erga id quod cœperat, exerceret; operabatur manibus suis, sciens scriptum esse: Qui non operatur non manducet. Mercedem fanè operis sui, precio panis excepto, egentibus largiebatur. Orabat frequenter quippe qui didicerat, quòd oporteret sine intermissione dominum orare. Auditioni etiam scripturarum ita studium commodabat, ut nihil ex eius animo laberetur; sed vniuersa domini præcepta custodiens, memoriã pro libris haberet. Sic suam vitam instituens ab vniuersis fratribus puro diligebatur affectu; & omnibus ad quos studio discendi pergebat obediens, proprias singulorum gratias hauriebat. Huius continentiam, iucunditatem illius sectabatur; istius lenitatem, illius vigilantiam, alterius legendi æmulabatur industriam; istum ieiunantem, illum humi quiescentem mirabatur, alterius patientiã, alterius mansuetudinem prædicabat. Omnium quoque vicariã erga se retinens charitatem, atque vniuersis virtutum partibus irrigatus, ad sedem propriã regrediebatur. Ibi secum vniuersa pertractans, omnium in se bona nitentur exprimere. Neque verò aduersum coæuos aliquando mouebatur, sed ea tantummodo flamma egregio viro crescebat in pectore, ne secundus cuiquam in prædictis operibus inueniretur. Et hoc ita faciebat, ut cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus esset. Nam & vicini & monachi, ad quos sæpè veniebat, Antonium videntes, deicolam nuncupabant; indultisq; naturæ vocabulis, quidam ut filium, alij ut patrem diligebant. Dum hæc gereret Antonius, quibus omnium in se prouocaret affectum, inimicus nominis Christiani diabolus, impatienter ferens tantas in adolescēte virtutes, veteranis eum aggressus est fraudibus. Et primò quidem tentans, si quo modo posset ab arrepto eum instituto retrahere, immittebat ei memoriã possessionum, sororis defensionem, generis nobilitatem, amorem rerum, fluxam seculi gloriã, escæ variã delectationem, & reliqua vitæ remissioris blandimenta, postremò virtutis arduum finem, & maximum perueniendi laborem, nec non & corporis fragilitatem suggerebat, & ætatis spacia proluxa, prorsus maximæ cogitationum caliginem suscitabat, volens eum à recto proposito reuocare. Postquam autem diabolus orationibus eius ad Deum per passionis fidem se intellexit elidit, consueta aduersum omnes adolescentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat illecebris. Et primò noctibus infesta multitudine & horribili metu sonitus eum exagitare conabatur. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruerat, ut nullus ambigeret, quin Antonius contra diabolum dimicaret. Nam & ille cogitationes sordidas conabatur inserere; & hic eas oratu submouebat assiduo. Ille titillabat sensus naturali carnis ardore; hic fide, vigilijs & ieiunijs corpus omne vallabat. Ille per noctes in pulchræ mulieris vertebatur ornatum, nulla omitrens figmenta lasciuia; hic vltrices gehennæ flammæ & dolorem vermium recordans, ingestæ sibi libidini opponerebat, ille lubricum adolescentiæ iter & ad ruinam facile proponebat, hic æterna futuri iudicij tormenta considerans, illæsam animæ puritatem per rēta menta seruabat. Ista autem omnia ad confusionē diaboli fiebant; Qui enim similem se Deo fieri posse existimabat, nunc ab adolescente, ut

Et ij miser-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

miserimus deludebatur: & qui contra carnem & sanguinem sauebat, ab ho- **A**
 mine qui carnem portabat elisus est. Adiuuabat enim seruum suum domi-
 nus, qui nostri gratia carnem suscipiens, victoriam corpori contra diabolum
 largitus est: vt singulis ita certantibus, apostolicum liceret proferre sermonem;
 non autem ego sed gratia Dei quæ mecum est. Postremo cum ne hoc argu-
 mento destruere posset Antonium draco deterrimus, & videret se semper ab
 eius cogitationibus repelli, secundum quod scriptum est: Stridens dentibus &
 vlulans, qualis est meritò, talis apparebat & vultu; puer horridus atque niger, ad
 eius se genua prouoluens, humana voce flebat, dicens: Multos seduxi, pluri-
 mos decepi: nunc autem vt à cæteris sanctis, ita & tuo sum labore superatus.
 Quem cum interrogaret Antonius quisnam esset qui talia loqueretur, ait: Ego
 sum fornicationis amicus, ego multimoda aduersum omnes adolescentes tur-
 pitudinis arma suscepit hinc & spiritus fornicationis vocor. Quantos pudicè vt-
 uere disponentes, se fellit; quot tenuiter incipientes, ad sordes pristinas redire
 persuasi. Ego sum propter quem propheta lapsos increpat, dicens: Spiritu
 fornicationis seducti estis: & reuera per me illi fuerant supplantati. Ego sum
 qui te ipsum sæpe tentaui, & semper repulsus sum. Cum hoc CHRISTI mi-
 les audisset, gratias agens Deo, & largiore aduersum inimicum confortatus au-
 dacia, ait: Multum ergo despicibilis multumq; contemptibilis es: nam & obscu-
 ritas tua & ætas, infirmarum signa sunt rerum. Nulla mihi iam de te cura est.
 Dominus mihi adiutor est, & ego exultabo super inimicos meos. Et statim
 ad vocem cantantis phantasma, quod videbatur, euanuit. Hæc autem Anto-
 nij contra diabolum fuit prima victoria, imò virtus in Antonio saluatoris: qui
 peccatum in carne condemnauit, vt iustificatio legis in nobis compleretur, qui
 non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Sed neque Anto-
 nio securitatem dedit hic vnus triumphus, nec diabolo semel fractæ defecere **B**
 vires. Nam & iste vt leo rugiens quærebat a ditum, per quem posset erumpe-
 re: & ille scripturarum doctus eloquio, non ignorabat multas esse dæmonum
 captiones. Propter quod solerti propositum labore seruabat, considerans quia
 posset Satanæ in carnis colluctatione superatus nouarum aduersus se artium
 machinas acrius commouere. Idcirco magis ac magis subiugabat corpus suum,
 ne victor aliorum, in alijs vinceretur. Disponens igitur duriori se vitæ lege con-
 stringere, cum omnes infatigabilem adolescentis mirarentur instantiam, san-
 ctum toleranter ferebat laborem, & voluntariæ seruitutis longum in Dei opere
 studium consuetudine in naturam vertebat. Inediæ autem & vigiliarum in-
 tantum patiens erat, vt credulitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione
 sapissimè, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquam biduò tri-
 duòq; sic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat verò panem
 & sal, potumq; aquæ per parum. De carnibus verò & vino tacere melius puto
 quàm quicquàm dicere: quoniam nec apud plurimos quidem monachorum,
 istiusmodi escæ in vsu habeantur. Quietè autem membra concedens iunco con-
 texto atque cilicio utebatur. Nonnunquam etiam super nudam humum iace-
 bat, vnguenta penitus repudians. Dicebat enim minimè posse vtentium, & præ-
 cipuè iuuenum corpora roborari, si olei essent lenitate mollita: oportere verò
 asperos carni labores imperare, secundum Apostoli præceptum, dicens: Quã-
 do infirmor, tunc fortior sum & potens. Asserebatq; sensum sic animi posse re-
 uiuiscere, si corporis fuisset impetus fatigatus. Vnde nec temporum longitu-
 dine laborum merita pensabat, sed amore & famulatu spontaneo semper tan-
 quàm in principijs constitutus, ad profectum diuini metus desiderium concita-
 bat. Nouisq; cupiens augeri præterita, supramemorati doctoris sermonum
 recor-

C recordabatur, qui ait: Præterita obliuiscens, & in futurum conualescens. Meminerat quoque Helia prophetae dicentis: Viuit dominus cui adsto hodie ante ipsum; & differebat, cur hodie esset appositum, quia non computabat Helias præteritum tempus, sed tanquam quotidie in certamine constitutus, talem se præbere cupiebat, qualem sciebat dignum Dei esse conspectibus, purum corde, & paratum obedire voluntati eius. Igitur sanctus Antonius secum reputans, oportere Dei famulum ex instituto magni Helia exemplum capere, et ad illud speculum vitam suam debere componere ad sepulchra non longè à villa constituta secessit, vni de cognitis mandans, vt statutis diebus sibi alimenta deferret. Et cum in vna memoria supradictus frater eum clausisset, solus ibidem morabatur. Metuens ergo diabolus, ne accessu temporis eremum quoque habitari faceret, ita eum aggregatis satellitibus suis, varia cæde lacerauit, vt doloris magnitudo & motum auferret & vocem. Nam & ipse postea referebat, vulnera fuisse tam grauià, vt vniuersa hominum tormenta superarent; sed Dei prouidentia, quæ nunquam in se sperantibus deest, conseruauit eum. Alio die is, quem supradiximus, frater aduenit, cibos deferens assuetos; atque eum iacentem in terra semimortuum, fractis foribus inuenit. Quem impositum humeris ad villulae domicilium reportauit. Quo audito ingens vicinorum atque affinium multitudo concurrens, tristi in medio positi funeri, debitum reddebat officium. Et iam media noctis parte transgressa, grauis peruigiles omnium oculos vicerat sopor. Antonius anima paululum redeunte, suspirans eleuauit caput; cæteris verò alta quiete prostratis, eum à quo delatus fuerat, vigilare conspexit eumq; nutu aduocans, obsecrauit, vt nullo penitus excitato, ad pristinum se referret habitaculum. Relatus ergo, iuxta consuetudinem solus iterum permanebat; & stare quidem propter recentes plagas non poterat, orans verò prostratus, post orationem clara voce dicebat: Ecce ego hic sum Antonius, non fugio vestra certamina; etiam si maiora faciatis, nullus me separabit à charitate Christi. Psallebatq; dicens: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Talia eo dicente, bonorum hostis diabolus, admiratus quòd post tot verbera fuisset ausus reuerti, congregatis canibus suis, & proprio furore se lanians; Videtis ait, quia nec spiritu fornicationis, nec corporis doloribus superatus, insuper audacter laceffit nos; Omnia arma corripite acius nobis impugnandus est. Sentiat, sentiat; debet scire quos prouocet. Dixit, & ad hortantis vocem audientium turba consensus, quia innumeras diabolus habet artes nocendi. Sonitus igitur repentinus increpuit, ita vt loco funditus agitato, & parietibus patefactis, multifaria dæmonum exinde turba se effunderet, nam & bestiarum & serpentium formas induentes, omnem protinus locum replerere phantasijs leonum, taurorum, luporum, aspidum, serpentium, scorpionum, nec non & pardorum atq; ursium. Et hæc lingua secundum suam fremebant naturam. Rugiebat Leo, occidere volens; taurus mugitu & cornibus minabatur, serpens sibilo personabat. Luporum impetus inhiabat; pardus discolor à tergo auctoris sui calliditates varias indicabat. Truces omnium vultus, & vocis horridæ dirus auditus. Antonius flagellatus atque confossus, sentiebat quidem asperiores corporis dolores, sed imperterritus durabat mente peruigili. Et licet gemitum vulnera carnis exprimerent, sensu tamen idem permanens quasi de inimicis luderet loquebatur. Si virium aliquid haberetis, sufficeret vnus ad prælium; sed quoniam domino vos eneruante frangimini, multitudine tentatis inferre terrores, cum hoc ipsum infirmitatis indicium sit, quòd irrationabilitum induitis formas bestiarum. Rursumq; confidens, aiebat: Si quid valetis, si vobis in me potestatem

Et iij sem

tem dominus dedit, ecce preſto ſum: deuorare conſeſſum. Si verò non poteſtis, **A**
 cur fruſtra nitimini? Signum enim crucis & fides ad dominum, inexpugna-
 bilis nobis murus eſt. Multa contra ſanctum Antonium minantes, fremebant
 dentibus ſuis, quòd nullus eorum tentamenta ſequeretur effectus, ſed maximè
 econtrario gigneretur illuſio. Non oblitus leſus colluctationes ſerui ſui, ei-
 dem protector factus eſt. Denique cùm eleuaret oculos, vidit deſuper cul-
 men aperiri, & deductis tenebris, radium ad ſe lucis influere. Poſt cuius ſplen-
 doris aduentum nec dæmonum aliquis apparuit & corporis dolor extemplo
 deletus eſt. Aedificium quoque quod paulo ante diſſolutum fuerat, inſtaura-
 tum eſt. Ille cò præſentiam intellexit domini Antonius, & ex intimo pectore
 trahens longa ſuſpiria, ad viſionem, quæ ei apparuerat, loquebatur dicens: **V**
 bi eras bone leſu: ubi eras? Quare non à principio adſuiſti, vt ſanares vulnera
 mea: Et vox ad eum facta eſt, dicens: Antoni, hic eram, ſed expectabam videre
 certamen tuum. Nunc autem quia dimicando viriliter non ceſſiſti, ſemper au-
 xiliabor tibi, & faciam te in omni orbe nominari. His auditis exurgens, in-
 tantum roboratus orabat vt intelligeret ſe plus recepiffe tunc virium, quam
 ante perdidit. Erat autem Antonius annos natus triginta quinque. Exin-
 de cùm voluntati promptæ merita religioſa ſucceſſerent, vadens ad ſupradi-
 ctum ſenem, precabatur vt in deſertum pariter abirent. Cauſante illo ſenile æ-
 uum & rei nouitatem, ſolus contendit ad montem, & eremi adhuc monachis
 ignotæ vitæ, rupto metu, viam conatus eſt pandere. Sed nec tunc ceſſauit in-
 fatigabilis aduerſarius nam impedire eius propoſitum volens, argenteum diſ-
 cum in itinere proiecit: quo viſo Antonius callidè artificis agnouit aſtutiam,
 ſtansq; intrepidus, & diſcum toruis intuens oculis, doli autorem in phantaſma-
 te obiurgabat argenti, talia ſecum reputans: **V**nde hic in deſerto diſcus: aut-
 um hoc iter eſt, nulla ſunt veſtigia comitantium, lapſus de ſarcina, præ ma-
 gnitudine latere nò potuit, ſed & qui perdidit reuerſus, ob ſolitudinem loco-
 rum, inueniſſet profectò quod ruerat. Hoc artificium diabole tuum eſt; non
 impedies voluntatem meam, argentum tuum tecum ſit in perditionem. Hæc
 illo dicente, diſcus vt ſumus à facie eius euauit. Dehinc non vt ante in phan-
 taſmate, ſed ingentem auri maſſam in itinere conſpexit. Verùm hanc vtrum
 diabolus ſimulauerit, an ad Antonium comprobandum, quia nec veris opibus
 inefcicaretur, virtus cœleſtis oſtenderit, ignoratur: hoc tamen agnouimus, quia
 quod viſum eſt, aurum fuit. At ille de magnitudinem admiratus radiantis me-
 talli, rapido curſu, quaſi quoddam vitaret incendium, ad montem vſque perre-
 xit, ibiq; ſtumine tranſuadato, inuenit caſtellum deſertum, plenum (ob tempus
 & ſolitudinem) venenatorum animalium, in quo ſe conſtituens nouus hospes
 habitauit. Statim ad eius aduentum ingens turba ſerpētium, quaſi perſecutorē
 paſſa profugit. At ille obſtructo lapidibus introitu, panes menſium ſex, vt The-
 bæis mos eſt, ſecum recõdens: nam crebrò per annum incorrupti durare ſo-
 lent: nec non & exiguum habens aquæ, ſolitarius perdurabat, nuſquam inde
 procedens, nunquam aliquem ſuſcipiens, intantū vt cùm bis in anno per tectū
 deſuper panes acciperet, nullum cū deſerētibus haberet alloquiū. Multis igitur
 vidēdi eum deſiderio et ſtudio requirēdi, ante oſtiū eius pernoctātibus, audie-
 bātur vt vulgī voces aduerſum Antoniū, tumultuſq; dicentium: Quid te noſtris
 ingeris habitaculis: qd tibi & deſerto: Abſcede à finibus alienis nò potes hic ha-
 bitare nò noſtras inſidias ſuſtinere. Et primo quidē qui foris erant, exiſtimabāt
 aliq; homines ſcalis poſitis introiſſe, ibiq; contendere. Poſtq̄ autē p̄ cauernā intro-
 ſpicientes, nullū viderunt, demones intellexerūt contra eū cõtendere: & nimio
 metu

C metu perterriti, Antonij auxilium flagitabant. At ille ostio propinquas ad consolandos fratres, ne timerent, atque ut inde recederent precabatur, trepidantibusque asserbat a demonibus incuti metum, signate vos inquiens, & abite securi, ipsosque semetipsos sinite deludere. Itaque illis reuertentibus, hic remanebat illesus, nec unquam in certamine lassabatur. Accedentium autem augmentum profectuum vel debilitas repugnantium, maximum eius contentioni leuamen addiderant, tum eius animo constantiam suggererent. Rursusque ad eremum venientibus turbis, quidam mortuum eum se existimauerant reperturos; ille psallebat intrinsecus: Exurgat Deus & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum a facie eius, sicut deficit fumus, deficiant, ut liquecit cera a facie ignis, ita pereant peccatores a facie Dei. Et iterum: Omnes gentes circudederunt me, & in nomine domini vindicaui in eis. Sic Antonius annis viginti solitarie transactis, atque ab hominum segregatus conspectibus, perduravit. Cum ergo multorum & propositum imitari cupientium, & notorum multitudo ad eum concurreret, nec non & patientium infinita se caterua conglomeraret, tandem penes iam per vim foribus euulsis, quasi ex aliquo caelesti aditu consecratus apparuit. Obstupuerunt uniuersi & oris gratiam, & corporis dignitatem, quod nec per inquietem intumuerat, nec ieiunij daemonumque certamine faciem eius pallor obsederat; sed e contrario, quasi nihil temporis egisset, antiquus membrorum decor perseverauit. Porro quanta miracula, quae in illo animi puritas fuit: Nunquam hilaritate nimia resolutus in risum est, nunquam recordatione peccati tristitia ora contraxit non magis stupentium se elatus est laudibus. Nihil in illo indecens solitudo, nihil asperum quotidiana cum hostibus bella contulerant; sed temperata mens aequali ad cuncta ferebatur examine. Plurimos igitur ab immundis spiritibus & infirmitatibus varijs Dei gratia per Antonium liberauit. Sermo eius sale conditus consolabatur mactos, docebat inscios, concordabat iratos, omnibus suadens nihil amori Christi anteponendum. Proponebaturque ante oculos bonorum magnitudinem futurorum, & Dei clementiam, & beneficia retexebat indulta, quod proprio filio suo non pepercerit Deus, sed pro nostra omnium salute eum tradiderit. Nec mora plura audientium corda ad humanarum rerum contemptum haec eius suasit oratio, & habitandae eremi istud eius exordium fuit. Quid sane & Arsenitarum oppido gestum sit, non transibo silentio. Nam quum fratres uellent inuisere, & riuum fluminis Nili, qui crocodilis & multis eiusdem fluminis bestijs plenus erat, transuadere esset necesse; tam cum comitibus suis transiit illaesus, quam inde redibat incolumis. Rursusque in pristinis laboribus perseverans, multos magisterio suo fratres confirmauit, ita ut breui tempore plurima fierent monasteria. Nouos antiquosque monachos pro aetate vel tempore paterno moderabatur affectu.

SANCTISSIMI ANTONII ABBAE

epistolae, exhortatio ad fratres suos.

QUADAM autem die quum sanctus Antonius congregatis fratribus rogaretur, ut eis institutoria largiretur praecipua cum prophetica fiducia exaltans vocem aiebat: Ad omnem quidem mandatorum disciplinam scripturas posse sufficere, sed & hoc optimum for-

Et iij re, si

se, si mutuis seinuicem fratres sermonibus consolentur. Et vos ergo, inquit, ut **A** patri referte quæ nostis; & ego quæ per longam ætatem consequutus sum, quasi filiis in dicabo. Hoc sit autem primum, cunctis in commune mandatum, nullum in arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere quod dæperit, præsertim quum humanæ vitæ spacia æternitati comparata, breuissima sint ac parua. Ita exorsus paululum siluit, & admiratus nimiam Dei largitatem, rursus adiecit, dicens: In præsentī hac vitæ æqualia sunt pro rerum commutatione commertia, nec maiora recipit ab emente qui vendit. Promissio autem vitæ sempiternæ vili precio comparatur. Scriptum est enim: Dies vitæ nostræ septuaginta anni si autem in potentatibus, octoginta anni; quicquid reliquum est, labor & dolor est. Quando ergo octoginta aut centum, aut multos annos laborantes in Dei opere vixerimus, non pari tempore regnaturi sumus in futuro; sed pro annis prædictis omnium nobis seculorum regna tribuentur. Non terram hæreditabimus, sed cælum; corpus quoque corruptum relinquentes, id ipsum cum incorruptione recipiemus. Ergo filioli non vos aut tædium defatiget, aut vanæ gloriæ delectet ambitio. Non sunt enim condignæ passiones huius temporis, ad superuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis. Nemo quum aspexerit mundum, reliquisse se arbitretur ingentia, quia omnis terra ad infinitatem comparata cælorum, breuis ac parua est. Si ergo nec vniuerso orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis possumus compensare cælestibus, se vnusquisque desideret, & statim intelliget, paruis thesauris & parietibus vel modica auri portione contempta, nec gloriari se debere quasi magna dimiserit, nec tædere, quasi parua sit recepturus. Ut enim contemnitaliquis vnā æream dragmam ad dragmas centum aureas conquirendas ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus præmijs in sublimi sede recipiet. Ad summum illud perspicere debemus, quod & **B** si nostras velimus retentare diuitias, quum lege mortis ab ipsis diuellamur inuiti, ut in libro Ecclesiastes scriptum est: Quia nescit homo quid sit post eum in labore suo, Cur ergo non facimus de necessitate virtutem? Cur non ad lucranda regna cælestia vltro relinquimus, quod lucis istius sine perdendum est? Nihil eorum curæ sit Christianis, quæ secum auferre non possunt, illud potius dedemus expetere quod nos ducat ad cælum, sapientiam, scilicet castitatem, iustitiam, virtutem, sensum peruigilem, pauperum curam, fidem in Christo robustam, animum iræ victorem, hospitalitatem. Hæc sectantes, mansionem nobis in terra quietorum, secundum Euangelium, præbarabimus. Consideremus domini esse nos famulos, seruitutem debere ei à quo creati sumus. Ut enim seruus præteriti gratia famulatus, præsens aut futurum, non contemnit imperium, nec audet asserere, quod ex labore transacto instantis operis habere debeat libertatem, sed iugi studio (ut in Euangelio scriptum est) eandem semper exhibet seruitutem, ut & domino placere possit, ne metum lucretur & verberasit & nos diuinis congruit parere præceptis, scientes quod æquus ille retributor, in quo quemque inuenerit, in eo sit iudicaturus, quod prophetica per Ezechielem voce testatur. Nam & infelix ludas propter vnus noctis impietatem omni præteriti temporis labore priuatus est. Idcirco tenendus est continuus instituti rigor, habentibus Deum auxiliatorem, sicut scriptum est: Quia omni proponenti bonum Deus cooperatur. Ad inertiam autem calcandam, Apostoli præcepta replicemus, quibus se mori quotidie testabatur, similiter & nos humanæ conditionis vitam ancipitem retractantes, non peccabimus: quum enim excitati à somno, ad vesperam nos peruenire dubitemus, & quieti corpora conce-

Concedentes, de lucis non confidamus aduentu, & vbiq; naturæ ac vitæ incertæ memores, Dei nos intelligamus providentiâ gubernari. Hoc modo non delinquemus, aut aliqua fragili cupiditate raptabimur; sed nec irascemur quidem aduersus aliquem, nec terrenos congregare thesauros ambiemus; quin potius metu quotidiani recessus, & se iungendi corporis iugi meditatione, omnia caduca calcabimus. Cessabit mulierum amor, libidinis extinguetur incendium, inuicem nobis debita nostra donabimus, ante oculos semper habentes vltimæ retributionis aduentum; quia maior formido iudicij & poenarum timor horridus simul & lubricæ carnis incentiua dissoluit, & ruentem animam quasi ex aliqua rupe sustentat. Ideoque præcor, vt ad finem propositi omni labore tendamus. Nemo post tergum respiciens Loth imitetur vxorem, præsertim quum dominus dixerit, nullum ponentem manum super aratrum & respicientem retrorsum, dignum esse regno cœlorum. Respicere autem retrosum nihil aliud est, quàm in eo poenitere quod cœperis, & mundanis rursus desiderijs obligari. Nolite quæso virtutis tanquam impossibile nomen pauere, nec peregrinum vobis aut procul positum videarar hoc studium quod ex nostro, Dei gratia præcedente, pendet arbitrio, huius operis homini inserta natura est, & eiusmodi res est, quæ nostram tantummodo expectat voluntatem. Græci studia transmarina sectentur, & in alieno orbe constitutos, inanum literarum quærant magistros; nobis verò nulla proficiscendi, nulla transfretandi fluctus necessitas imminet; in omni sede terrarum, constituta sunt regna cœlorum. Vnde dominus in Euangelio ait; Regnum Dei intra vos est. Virtus quæ in nobis est, mentem tantum requirit humanam.

Cui enim dubium est, quia naturalis animæ puritas, si nulla fuerit extrinsecus, sorde polluta, fons fit & origo omnium virtutum? Bonam necesse est esse eam, quam creauit bonus creator. Quod si fortè cunctabimur, audiamus lesum filium Nauæ populo dicentem; Rectum facite cor vestrum ad dominum Deum Israel. Nec Ioannes dissonam tulit de virtute sententiam, prædicans; Rectas facite semitas eius. Siquidem hoc est, rectam esse animam, quum eius principalis integritas nulla vitiorum labe macculatur, si naturam mutauerit, peruersa tunc dicitur, si conditio seruetur, virtus est. Animam nostram commendauit nobis Deus; seruemus depositum quale accepimus. Nemo causari potest extrinsecus situm quod in se nascitur; facturam suam, qui fecit, agnoscat opus suum inueniat vt creauit. Sufficit nobis naturalis ornatus; ne deturpes homo quod tibi largitio diuina concessit, operam Dei immutare velle, polluere est. Illud etiam solcite providere debemus, vt tyrannicam iræ superemus insaniam, quia scriptum est; Iracundiâ viri iustitiam Dei non operatur. Et iterum; Desiderium concupiscens parit peccatum, quo perfecto mors gignitur. Diuinæ vocis præceptum est, vt iugi custodia tueamur animam nostram, quia exercitatos ad supplantandum habemus inimicos dæmones, s. cōtra quos nobis secundum Apostolicā contestationē, pugna sine intermissione est. Ait em̄; Non est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinē, sed aduersus principatus & potestates huius mundi, aduersus spiritalia nequitia in cœlestibus. Ingens eorū turba istum peruolat aerem, non procul à nobis hostiū caterua discurret. Et diuersitatem quidē eorū non est meæ paruitatis exponere, sed hanc maioribus cōcedo rationē. Quod aut̄ in prōptu est, et ignorare nō expedit, dolos. s. eorū aduersum nos cōpositos breuiter indicabo. Hoc primū debemus mētibus affigere, nihil Deum fecisse quod malum est, nec ab eius institutione dæmonum cepisse principia; peruersitas ista non est naturæ, sed voluntatis est vitium. Boni etenim, vtpote à Deo conditi, ex proprio mentis arbitrio, ad terras ruere de cœlis, ibique in cœ-

nifor-

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

ni sordibus volutati, gentilitatis impias constituere culturas, & nunc de nobis A
torquentur inuidia, atque vniuersa mala commouere non cessant, ne pristinis
eorum sedibus succedamus. Diuersa autem eorum, & partita nequitia est. Qui-
dam enim ad summum nocendi verticem peruenere, alij ex comparatione pe-
riorum videntur esse leuiore, atque omnes pro possibilitate virium diuersa con-
tra singulas causas sumptere certamina. Idcirco necessarium est donum spi-
rituum discernendorum à domino petere, vt possimus tam fraudes eorum
quàm studia prauidentis, aduersum disparem pugnam, vnum dominicæ cru-
cis eleuare vexillum. Hoc munere Paulus accepto docebat, dicens: Non enim
eius ignoramus astutias. Ad cuius exemplum etiam nos oportet ex his quæ
passi sumus, mutuis nos inuicem instruere sermonibus. Hostile illis contra om-
nes Christianos, maximè verò contra monachos & virgines Christi odium est.
Eorum semitis laqueos tendunt, eorum mentes impijs atque obscœnis cogita-
tionibus nituntur euertere; sed nihil vobis in hoc terroris incutiant. Fidelium e-
nim orationibus atque ieiunijs ad dominum statim corrunt: nec tamen si pau-
lulum cessauerint, prorsus plenam putetis esse victoriam. Solent saucijs grauius
assurgere & mutata arte pugnandi, quum cogitatione nihil egerint, pauoribus
terrent, assumptas nunc mulierum, nunc bestiarum, nunc serpentium formas,
nec non & ingentia quædam corpora, & vsque ad tectum domus porrectum ca-
put, infinitas species & militum cateruas. Quæ omnia ad primum quoque cru-
cis signum euanescent. His quoque agnitis fallaciarum modis incipiunt præ-
sagire, & futurorum dierum euentus velle prædicere. Cumque & in his con-
tempti fuerint ipsum iam suæ nequitie principem, ac totius mali summam rem
ad subsidium sui certaminis vocant. Crebro denique Antonius talem à se visum
diabolum assererat, qualem & beatus Iob domino reuelante, cognouerat. Ocu-
li eius ac si species Luciferi, ex ore eius procedunt lampades incensæ. Crines B
quoque incendijs sparguntur, & ex naribus eius fumus egreditur, quasi forna-
cis æstuantis ardore carbonum. Halitus eius vt pruna, flamma verò ex ore eius
glomeratur. Cum huiusmodi terroribus visus est princeps dæmonum, inquit
Antonius, & ingentia sæpe, vt dixi, promittens impietatis suæ definit lingua ma-
gniloqua, de qua dominus triumphauit, ad Iob dicens: Arbitratur enim ferrum
vt paleas, ærumentum vt lignum putridum, maria vt sata crassa, tartara profunda
tanquam captiua æstimabit, abyssum vt deambulatorium. Per prophetam quo-
que increpat, dicens: Persequens comprehendam & omnem orbem terrarum
manu mea vt nidum tenebo, & vt oua derelicta auferam. Sic iniquus funereas e-
uomens voces, benè viuientium aliquos frequenter illaqueat, sed nos nec eius
pollicitationibus credere, nec minas formidare debemus: fallit enim, nihilque
verum semper promittit. Nam si non mendacia cuncta loqueretur, quomodo
talia & tam infinita promittens hamo crucis, vt draco aduncatus à domino est,
& capistro ligatus vt iumentum, & quasi mancipium fugitiuum vinctus circu-
lo & armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium deuorare permittitur?
Nunc miserabilis vt passer, ad ludendum irretitus à Christo est, calcaneo Chri-
stianorum substratus gemit. Ille qui vniuersa maria à se deleta plaudat, ille
qui orbem terrarum manu sua teneri pollicebatur, ecce à nobis vincitur, ecce
me aduersum se prohibere non potest disputantem. Contemnenda est fi-
lioli penitus cum inanibus verbis superba iactantia: fulgor ille qui lucere se
simulat, non veri splendor est luminis: sed quibus arsurus est, indicat flam-
mas. Nam dicto citius recedens, suarum secum refert simulacra pœnarum.

Solent etiam cum modulatione nonnunquam apparentes, psallere. Proh ne-
fas, ad hæc & impuro ore sacra scripturarum eloquia meditantur. Frequenter
enim

C enim legentibus nobis, quasi echo ad extrema verba respondent, Dormientes quoque excitant ad orandum, vt totius noctis somnum eripiant, plerisque etiam, dum se in monachorum nobilium habitu transferunt, monachos coercent, & pristina, quibus conscij sunt, peccata imputant: sed spernendæ sunt eorum increpationes & admonitiones ieiunandi, vigiliarum quoque fraudulenta suggestio. Ob id enim familiares nobis species adsumunt, vt affinitate virtutum nocentes, facilius virus interferant, & innocentes quosque per speciem honestatis elidant. Impossibile postea durumque hoc studium prædicantes, vt dum onerosum esse videtur quod coeptum est, ex desperatione tædium, & ex tædio succedat ignauia. Idcirco Propheta missus à domino luctuosa denunciatus, sublimi voce dicebat: Væ, qui potat proximum suum subuersione turbida. Huiusmodi enim exhortamenta, deprauatoria sunt itineris quod ducit ad cælum. Idcirco quum venisset dominus ad terras & vera de eo daemones prædicarent, (Verè enim dicebant: Tu es Christus filius Dei viui) vociferantium ora clauderat, qui vincas hominum linguas soluebat, ne cum præconio veri peruersitatis venena miscerent, & vt nos eius exemplo, etiam si profutura suaderent, in nullo his commodaremus assensum: quia profecto non congruit nos post libertatem à domino concessam, & scripturarum præcepta vitalia, à diabolo viuendi capere exempla, qui suum deserens ordinem, sacrum Christi temeravit imperium. Propterea etiam dominus eum de scripturis loquentem iubebat tacere, quia peccatori dicit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum. Omnia daemones simulant, colloquuntur saepe cum fratribus & eos saepe conturbant, saepe inconditos excitant sonitus, manus apprehendunt, sibilant, insipienter cachinnant, vt vel in puncto peccati Christianum pectus introeant, Quumque ab vniuersis fuerint repulsi, ad extremum debilitatem suam lamentatione testantur. Et dominus quidem quasi Deus, & suæ conscius maiestatis, obmutescere his imperabat: nos autem vestigijs sanctorum inhærentes, eandem gradiamur viam, qui memoratas subtilius fallacias peruidentes, canebant: Quum consisteret aduersum me peccator, obmutui & humiliatus sum, & silui à bonis. Et iterum; Ego verò tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum; Et factus sum vt homo non audiens. **CHRISTVS** silentium vt dominus imperauit, vt nos diabolo nihil credamus, & vincimus. Si orare compellunt, si ieiunia suadent, non ex eorum nos monitis, sed ex nostra consuetudine id agamus. Denique etiam si irruentes, mortem nobis intentare videantur, ridendi potius sunt, quam timendi, quia quum sint debiles, minantur cuncta nec faciunt. Equidem de istis iam transitoriè me dixisse memini, tamen eadem nunc explicanda sunt latius, quia non mediocrem adfert repetitio medelam. Adueniente domino destructus est inimicus, & omne penitus eius robur elanguit. Propter quod pristinae virtutis memor, quasi tyrannus iam senescens, quum ruisse se videat, in pernitiam grassatur humanam, nec tamè potest firmum Deo pectus cogitationum & cæterarum fraudum arte pervertere. Nam luce clarius est, quum aduersarij nostri, tum nec humana carne sint septi, vt causari valeant, idcirco nos à se non posse superari; quia clauso ostio interiore intrare non valeant. Et re vera si fuissent hoc fragili corpore colligati, obseruato introitu, iisdem negaret accessus. Cùm autem (vt diximus) hoc impedimèto sint liberi, & obstructa penetrèt, atq; in omni licenter volitèta ere manifestum est, ob enervationem eorum permanere Ecclesiae corpus illæsum. Deniq; satellites impij cū principe suo diabolo, quæ Saluator in Euangelio homicidam & patrem malitiæ ab initio fuisse firmat, nobis aduersum se dimicantibus fortiter, nullo modo cessissent, si potestas eorum non fuisset ablata. Nam
si men-

deus, & non cessant
non cessant, ne p
pania nequitiis
alij ex comparatione
licite virtum dicitur
essarium est domum
mus cum fratribus
im, vt dominus
cebo, dicitur. Non
nos oportet h
as. Huiusmodi
rgines. Quibus
s atque obmutesc
is incutiant. Idcirco
runt: nec non lo
n. Solent huius
ihil egerint, p
ac serpentium
n domus porthe
dprimum quop
i modis incip
Cumque & in
otius mali som
nonius taliter
bante, cognosc
pades incerta
egreditur p
flamma verè
ceps daemones
tis sue defici
Arbitratur
aerala, rari
m. Per precip
m em ortem
Sic iniqua
iqueat, sed
us fallit
ta loquerent
duncatus
ugituum
deorare p
nlio est, cal
se delecta p
ed nobis
Comem
algor ille
rus est, ob
simulacra
res, pfallere
ditantur.

si mentior, cur nobis Satanas parcis, qui ubiq; discurris: Cur qui nullo clauderis
 loco, aduersum te benè viuentium & disputantium, non potes labefactare con- **A**
 stantiam? Sed fortasse nos diligis, quos quotidie conaris obruere, aut credibile
 est te esse bonitatis magistrum, & fauere magis optimis, quàm nocere? Et quid
 tam charum tibi esse potest, quàm lædere, maximè eos qui tuis sceleribus viriliter re-
 pugnant, secundum quod scriptum est: Quia abominatio est pietas peccatori.
 Quis tam foecundum ad malitiam possidet pectus? quis tam meditatus implere
 conatur insidias? Simus te impurissimum cadauer; scimus quia idcirco viuimus
 Christiani, & cõtra te nobis est secura congressio, quia infirmatus es à domino.
 Ideo de tuis confoderis iaculis, quia minationem tuam non sequitur effectus; quod
 si fallimur, cur cùm terrore simulato, cur magnitudine corporum nostrum aggre-
 deris? Si dem? Si voluntatem sequitur possibilitas, tantum tibi velle sufficiat. Is em̄
 potentia mos est non extranea fallacia adiuuenta cõquirere, sed sua virtute im-
 plere quod cupiat. At nunc dum theatri mutatione formatum, quasi rudem in-
 fantiam scenica niteris simulatiõ deludere, exhaustas vires manifestius probas.
 Nunquid nam verus ille angelus contra Assyrios missus à domino, aut populo-
 rum eguit societate, aut sonitus quæsiuit, aut plausus; & non potius tacitam exer-
 cens potestatem, cætum octogintaquinque milia hostium sermone velocius iuxta
 iubentis domini prostrauit imperium? Vos ergo cum fragiles sitis viribus, per-
 petuus vos consequitur interitus. At dicit aliquis: Cur diabolus egrediens, beati
 Iob oem in ruinam compulit domum; cur eius opibus penitus dissipatis, parietum
 quoq; fundamenta subuertens, vnum numero se sobolis coaceruauit sepulchrum;
 cur ipsum ad extremum diri vulneris nouitate percussit? Qui hoc apponit, au-
 diat è diuerso: non diabolum potuisse hoc, sed dominum, à quo potestas aduer-
 sum nos dupliciter datur; vel ad gloriam, si probamur, vel ad poenam si delinqui-
 mus; quin potius ex hoc animaduertat, ne contra vnum quidem hominẽ diabo- **B**
 lum quicquam potuisse, si non potestatem accepisset à domino. Nullus enim quod
 suæ ditionis est ab alio deprecatur. Sed quid Iob memoro, quẽ nec expetitũ po-
 tuit vincere; sed nec contra iumenta quidem eius, nec contra oues, nec contra su-
 es sine concessu Dei proprium robur exercuit, sicut in Euangelio scriptum est:
 Dæmones autẽ rogabant eum, dicentes: Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregẽ por-
 corum. Quomodo igitur qui porcorum expetunt mortes, imaginem Dei homi-
 nem, & tam charum conditori animal suo valebunt iure pervertere? Magna di-
 lectissimi aduersum dæmones arma sunt, vita sincera & intemerata ad Deũ fi-
 des, Credite mihi experto, pertimescit Satanas rectè viuentium vigilias, oratio-
 nes, ieiunia, mansuetudinem, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contem-
 ptum, humilitatem, misericordiam, iræ dominatum, & præcipue purum cor er-
 ga Christi amorem. Nouit deterrimus coluber ex præcepto domini, sub iusto-
 rum se iacere vestigijs, qui ait: Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpen-
 tes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici. Si autem & diuinationem
 se habere simulates, vêturos fratres nũciauerint, & adfuerint quos venire præ-
 dixerant, nec sic fides est commodanda mendacibus; ob id eum præcessere veni-
 entes, vt credulitas sibi paretur ex nũcio, & postea aditus ex credulitate fallacia.
 Verum in hoc nullum Christiano debet esse miraculum, quum non tantum qui
 leuitate naturæ per cuncta discurrunt, valeant peruenire gradientes, sed homi-
 nes quoq; æquorum velocitate præuerti, nunciant affuturos. Non enim ea quæ
 nondum fieri cœpta sunt referunt, quia dominus solus conscius est futurorum,
 sed quorum conspiciunt in actu initium, eorum sibi tãquam apud ignaros vendi-
 cant de futuris fieri notionem. Nam quantos nunc putatis, qui velocitate pueri-
 li istum cœptum nostrorum; contra se sermones ante relatũ alicuius hic positi, lon-
 ge ma-

Cge manentibus indicare: Hoc quod dico vobis perspicuum fieri potest exēplis. Si quis à Thebaide aut alicuius regionis oppido cœperit proficisci, & hunc dæmones viderint in itinere ambulanti, pernecitate memorata possunt prædicere venientem. Ita de Nili inundatione solenni, quum multas in Aethiopia viderint pluvias, è quibus fluuius intumescens, vltra alueum effluere consuevit, præcurrentes ad Aegyptum, nunciant amnis aduentum. Hæc autem & homines, si illis celeritas esset tanta natura facile nūciarent. Vt enim speculator beati David ad verticem loci cellioris ascendens, prior quam hi qui in terra erant prospiciens venientes, non quædam incerta de futuris, sed de his qui venire cœperant, nunciabat: Sic & dæmones cura perugili omnia considerantes, rapido cursu sibi inuicem nunciant. Sed si fortè contigerit, vt Dei nutu ad finem cœpta non veniant: hoc est, si aut viator è mediâ regrediatur via, aut suspensis nubibus, quæ ad alium cœli cardinem deferantur, tunc decipientium vna cum credentibus error aperitur. Hæc gentilitatis fuere principia, his prælatorum dolis apud delubra dæmonum quondam credebantur oracula: quæ aduentu domini nostri Iesu Christi indicto sibi silentio obmutuerunt, suosq; perdidere captiuos. Quis (rogo) arbitratur medicum ex obseruatione morborum, cum animæ æstuantis incendia de venarum pulsu leniq; digitorum attractu, diuinam arbitratur habere notitiam: Quis gubernatorem navigationis suæ viam inter cœli sydera requirentem maiestatis honore veneratur: Quis agricolam de aridis æstatis feruoribus, aut de hyemali aquarum largitate vel frigore disputantem, non potius experientia laudat, quam Dei consecrat nomine: Verum vt concedamus paulisper vera dæmones nunciare, respondete mihi, quis fructus est nosce venientia? Nunquid aut sciens hæc aliquando laudatus, aut punitus est nesciens. In hoc vnusquisque sibi præparat, seu tormenta seu gloriam, si vel negligat scripturarum mandata, vel faciat. Nullus ob id nostrum hanc arripuit vitam, vt habeat præsentiam futurorum, sed vt præceptis domini obediens, amicus esse incipiat de seruo. Curandum est non præscire quæ veniunt, sed implere quæ iussa sunt, nec institutionibus bonis hanc flagitare mercedem, quum magis debeamus victoriam contra diabolum ab auxiliatore domino postulare. Sed si forte aliquis hoc libèter assumat, vt futura cognoscat, habeat purum cor: quia credo animam Deo seruientem si in ea perseverauerit integritate qua renata est plus scire posse quàm dæmones. Talis erat anima Helisei, quæ alijs incognitas virtutes faciebat.

Nunciam cæteras vobis dæmonum explicabo fallacias. Solent nocte venientes angelos Dei se fingere, laudare studium, mirari perseverantiam, futura præmia polliceri. Quos quum videritis, tam vos, quàm domos vestras crucis armate signaculo, & confestim soluentur in nihilum: quia metuunt illud trophæum, in quo saluator æreas expolians potestates, eas fecit ostentui. Solent etiam variis simulationibus membra torquere, & nostris procaciter offerre se visibus, vt mentem pauore & corpus horrore concutiant. Sed & in hoc fides Deo tuta & immota fugat eos quasi infirma ludibria. Non est autem difficilis bonorum spirituum malorumque discretio, quæ sic Deo tribuente panditur: Sanctorum angelorum amabilis & tranquillus aspectus est, quia non contendunt neque clamant, neque audiet aliquis vocem eorum: Verum tacitè, lenitèrque properantes, gaudium, exultationem, fiduciam pectoribus infundunt, siquidem cum illis est dominus, qui est fons & origo lætitiæ. Tunc mens nostra non turbida, sed lenis & placida angelorum luce radiatur: tunc anima cœlestium præmiorum aviditate flagrās, effracto (si possit) humani corporis domicilio & membris exonerata mortalibus, cū his quos videt abire festinat ad cælum. Horū tanta benignitas est, vt si quis pro conditione fragilitatis humanæ, miro fuerit eorum fulgore

Ff perter-

perterritus, omnem continuo ex corde auferat metum. Ita Gabriel cum Zacharia loqueretur in templo, & angeli quum diuinum virginis partum pastoribus nunciarent, & qui dominici corporis agebant excubias, securis videntium sementibus ostendentes, ne metuerent imperabant. Metus enim non tantum ex pauore animi, quantum ex magnarum rerum saepe incutitur aspectu. Pessimorum vero vultus truces, sonitus horridi, sordidi cogitatus, plausus motusque indisciplinatorum adolescentum vel latronum: è quibus confestim timor anime, sensibus stupor incutitur, odium Christianorum, monachorum moeror tediumque, suorum recordatio & metus mortis, cupido nequitiae, lassitudo virtutis, cordis hebetatio. Si igitur post timorem, horrore concepto successerit gaudium, & ad Deum fiducia atque ineffabilis charitas, venisse sciamus auxilium quia securitas animae praesentis maiestatis indicium est. Sic namque & Abraham patriarcha videns Deum gauisus est, & Iohannes cum Maria superuenisse sentiret, quae in facti ventris hospitio vniuersitatis gestabat parentem, exultauit necdum natus in gaudium. Si autem incussa formido permanferit, hostis est qui videtur, quoniam nec refouere nouit, ut Gabriel pauentem virginem, ne timeat, iubet: & sicuti pastores nuncio consolati sunt: quinimo pauorem duplicat, & usque ad profundam impietatis foueam, ut sibi homines prosternantur, impellit. Exinde misera gentilitas dominicae interdictiois ignara, falso daemones deos opinata est. Christianorum autem populos his fallacijs irretiri non passus est dominus, qui diabolum in Euangelio audacter sibi principatum omnium praesumentem repulit dicens: Va de Satanas. Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Horum verborum etiam nobis licentia est tributa: quia idcirco locutus est talia, ut similitudo tentamentorum auctoris nostri frangatur eloquijs. Illud mei quoque charissimi admoneo, ut vitae magis sit vobis, quam signorum sollicitudo. Nullus ex vobis haec faciens, aut ipse superbia intumescat, aut despiciat eos qui facere non possunt. Conuersationem magis scrutamini singulorum: in hac vita & imitari vosque perfecta sunt conuenit, & implere quae desunt. Nam signa facere non est nostrae paruitatis, sed domini potestatis qui ad discipulos gloriantes in Euangelio ait: Ne gaudeatis, quia daemones vobis subiecti sunt, sed quia nomina vestra scripta sunt in caelis. Nominum enim in libro vitae conscriptio testimoniū est virtutis & meriti: expulsio autem Satanae largitio saluatoris est. Vnde his qui non in vitae laboribus, sed in prodigijs exultabant dicentibus: Nonne in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? respondit dominus: Amen dico vobis, non noui vos: Discedite a me operari iniquitatis. Non enim nouit dominus vias impiorum. Hoc ergo magnope postulemus, ut donum spirituum discernendorum mereamur accipere, quod secundum sententiam scripturarum, omni spiritui non credamus. Volueram quidem iam finire sermonem, & silentio premere quaecumque meae acciderat paruitati, sed ne putetis me frustra commemorasse quod euenire non possent, idcirco licet insipientes simus, tamen dominus qui secretae mentis est inspector, nouit non me causa iactantiae, sed vestri gratia profectus hoc facere: pauca replicabo de plurimis. Quoties me nimis laudibus efferre conati sunt, cum a me in nomine domini maledicta reciperent: quoties augmeta Nilii fluminis futura dixerunt, cum a me audirent: Et hoc ad vestram quid pertinet curam: quoties minitantes ut milites armati, scorpionibus, equis, beluis, & varijs serpentibus circumdederunt me, & domum in qua eram, repleuerunt cum ego econtra psallerem: Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine domini Dei nostri magnificabimur, & statim misericordia Christi fugabantur. Quodam autem tempore cum ingenti luce venientes, dixerunt: Venimus Autoni nostrum tibi praebere fulgorem. Et ego clausis oculis, quia lucem diaboli dedignabar aspicere, orabam, & dicto citius impiorum lumen extinguebatur. Post menses autem paucos cum coram me psallerent, & de scripturis

Cpturis sibi met sermocinarentur, ego tanquam surdus non audiebam. Commoverunt aliquando monasterium meum: & ego mente immobili dominum deprecabar. Sæpe stepitus, sæpe saltationes, sæpe sibilos ingesserunt, & me psallente, ionus eorum in voces flebiles vertebat. Credite mei filioli quod dicturus sum vobis: Vidi aliquando diabolum excelsum corpore, quod se Dei virtutem & providentiam ausus est dicere, & ait ad me: Quid vis ut a me tibi donec Antonii? At ego spiritum vi maxima in os eius ingeminans, totum me in eum Christi nomine armatum ingessi, & statim ille procerus aspectu, inter medias manus exolevit. Ieiunanti etiam mihi visus est ve monachus: & panes offerrens, his sermionibus suadebat, ut vescerer, & huic aliquid indulgere corpusculo: Et tu, inquit, homo es, & humana fragilitate circumdaris: labor paululum conquiescat, ne ægritudo subrepat. Illico luridam faciem serpētis agnovi, & cum ad Christi consuetam munimenta confugerem, tanquam per fenestram fumus laberetur evanuit. Auri quoque decipulam mihi in deserto frequenter teredit, quod ideo offerebat, ut aut visu irretiret me, aut tactu commacularet. Sæpe quoque me a demonibus non denego verberatum. Canebam autem sic: Nullus me separabit a charitate Christi. Ad cuius vocis auditum in se invicem defurentes, non meo, sed domini fugabatur impio, quia ait: Vidi Satanam quasi fulgur cadentem de caelo. Hæc ego filioli, apostolici memor eloquii, in me transformavi, ut propositum vestrum nec demonum terror, nec aliquod lassitudo dissolveret. Sed quoniam ob vestram utilitatem multa memorando, insipienter factus sum, & huius rei vobis impartiri cupio notionem, quam veram esse nullus ambigat audientium. Pulsavit aliquid quando demoni monasterii ostium: egrediens video hominem enormi sublimitate porrectum caput usque ad caelum. Cum ab hoc quisquam esset inquirerem, ait: Ego sum Satanus. Et ego: Quid inquam hic queris? Respondit: Cur mihi frustra imputant monachice cur mihi omnes Christianorum populimaledicunt: Et ego: Iuste faciunt, tuis enim frequenter molestatur insidijs. At ille ait: Nihil ego facio, sed ipsi se invicem turbant.

D Nam ego miserabilis factus sum. Rogo: Nonne legisti quia defecerunt inimici frameæ in finem, & civitates eorum destruxisti: En nullum iam habeo locum, nullam possideo civitatem, iam mihi nulla sunt arma, per omnes nationes cunctasque provincias, Christi personat nomen: solitudines quoque monachorum stipantur choris. Ipsi se, quæso, tueantur, & me sine causa non lacerent. Tunc ego Dei gratia cum alacritate miratus sic ad eum locutus sum. Non tue veritati, quæ nulla est, tantam novam & tam inauditam ascribo sententiam. Nam cum fallaciae caput sis, hoc sine mendacio coactus es confiteri. Verè enim Iesus tuas funditas subruit vires, & honore nudatus angelico, volutaris in sordibus: vix dum verba compleveram, & ille sublimis saluatoris nomine deiectus est. Quæ ergo iam o filioli poterit residere cuncta timor: quæ trepidatio manebit ulterius? Quis vos eorum turbo poterit convellere? Secure sint animæ singulorum, non sibi fingant vanas cogitationes, vana discrimina: non aliquis timeat a diabolo sublatum ad præcipitia posse deferri. Pellatur omnis anxietas. Dominus enim qui nostros prostravit inimicos, manens ut promissit in nobis, a varijs nos Satanæ munivit incurribus. En ipse diabolus, qui huiusmodi cum suis satellitibus exercet astutias, nihil se posse contra Christianos fatetur.

Iam curæ Christianorum & monachorum sit, ne per eorum inertiam vires daemonibus præbeantur. Nam quales nos & nostras repererint cogitationes, tales se nobis præstare consueverunt. Et si quod in pectoribus male mentis & pavoris semen inveniunt, quasi latrones qui deserta obtinent loca, conceptos cumulant timores, et crudeliter imminentes, infelicem puniunt animam. Si autem alacres fuerimus in domino, & futurorum bonorum cupido nos succenderit, si semper omnia manibus Dei committamus, nullus daemonum ad expugnandum valebit accedere: magis enim cum munita in Christo corda conspexerint, confusi revertentur. Ita & Iob firmatum in domino diabolus refugit, et infelicissimum ludam expoliatum fide, vinculis capti

uitatis innexuit. Vna est ergo ratio vincēdi inimicum, lætitia spiritalis & anima **A**
 dñm sempe cogitātis iugis recordatio, quæ dæmonū ludos quasi fumū expellēs,
 persequetur aduersarios potius, q̄ timebit. Non est em̄ nescius Satanas igniū fu-
 turorū & æstuantis gehennæ copiosa nouit incendia. Sed vt mea iam claudatur
 oratio. Illud in finem cōmemoro: Cū aliqua se vobis obtulerit visio, audacter re-
 quirite, q̄s sit ille, & vnde venerit, ac sine mora si sanctorū fuerit reuelatio, angeli
 ca cōsolatione timor vertet in gaudiū. Si verò diaboli fuerit tētatio, fidelis anime
 percunctationibus euanescit: quia maximum est securitatis indicium, interro-
 gare quisnam est & vnde. Sic & Naue filius auxiliatorem suū interrogando co-
 gnouit: nec Danielē percunctantem latere potuit inimicus.

Exhortationis sancti Antonij Finis.

Postq̄ Antonius dicendi finē fecit, lætantibus cunctis, in alijs virtutis cu-
 pido exardescibat, in alijs infirma refouebatur fides, ex aliorū mētibus
 falsæ opiniones pellebantur, ex aliorū sensibus inanium terrorum pelle-
 batur accensio: simulque quum iam demonum insidias contemnerent,
 mirabantur in Antonio tantam gratiam spiritū discernendorum, q̄ dño tribu-
 ente perceperat. Erant igitur in monte monasteria tanq̄ tabernacula, plena diui-
 nis choris psallentium, legentium, orantiū, tantumq̄ ieiunandi & vigiliarū ardo-
 rem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auiditate ad cha-
 ritatem mutua, & misericordias indigentibus exhibendas iugi studio labora-
 rent, qui infinitam regionem quandam & oppidum à mundana conuersatione
 sciunctum plenum pietatis & iustitiæ videbantur ineolere. Quis tm̄ monachorum
 agmen aspiciens, quis virilem illum concordie cœtum ceruens, in q̄ nullus
 nocēs, nulla detractio susurrationis, sed multitudo abstinentiū & certamē offici-
 orum erat, non in hanc statim erūperet vocē: Quā bonę domus tuæ iacob, taber-
 nacula tua israel, tanq̄ nemora obūbrantia, tanq̄ paradysus sup fluuios tanq̄ taber-
 nacula q̄ fixa sunt à dño, tanq̄ cedri Libani circa aquas. **B** Dum hæc ita geruntur,
 quibus in dies beatæ vitæ studium cresceret, Antonius mansionum in cœlo posi-
 tarum recordans, & præsentis vitæ despiciens inanitatē, quasi parua essent que-
 cunq; iam gesserat, separatus à fratribus instituebatur. Cūq; eū siue cibum, siue
 somnū, indulgere corpusculo, aut alias naturæ necessitates cogeret humana con-
 ditio, miro afficiebatur pudore, q̄ tantā animæ libertatē modici carnis termini
 coercerent. Nā frequenter cū fratribus sedēs, à cibo q̄ fuerat appositus, memoria
 esca spiritalis abstrahatur. Edebat tm̄, vt pote homo, sæpe solus, sæpe cum fra-
 tribus. Et cū in hæc mira (vt p̄ dixi) ageret cum confusione animæ adhiendam
 magnopere corpori diligentia persuadebat, dicēs nec corpus esse penitus enecan-
 dum, ne operatio contravoluntatem creatoris dissolueretur; & ob id omne stu-
 diū animæ conferendum, ne vitis supata corporeis, ad æternas inferni tenebras
 truderetur: quimo indultum sibi in carne impium vindicans, domicilium suum
 vt apost. Paulus, ad tertium cœlum subleuaretur. Asserebatq; hoc à saluatore p̄ce-
 ptum, in q̄ ait: Nolite solliciti esse animæ vestræ qd māducetis, aut quid bibatis,
 nec corpori quibus induamini, quia hæc gētes querunt, vester aut pater nouit qd
 indigetis his omnibus. Querite ergo primum regnū Dei & iustitiā eius, & hæc
 omnia adiicientur vobis. His rebus trāfactis, cū persecutio impijssima Maxi-
 miani furore vesano vastaret Ecclesiā, sanctis q̄q; martyribus Alexandriā perdu-
 ctis, relicto & ipse monasterio secutus est futuras victimas, dicens: Pergamus ad
 gloriosos fratrum triumphos, vt aut ipsi congregiamur, aut spectemus alios p̄li-
 antes. Et amore quidem iā martyr erat, sed cū tradere se vltro non valeret & so-
 ciari confessoribus in metallis vel in carceribus constitutis, magna cum libertate
 & cura ingrediens ad iudicem, exhortabatur ne terrore impiorum subacti, dñm
 negarent.

C negaret. sãq; sententiã coronatõs exultãs, quasi ipse vicisset, vsq; ad locũ felicis sanguinis prosequatur. Quãobrem motus iudex, ob Antonij sociorũq; eius cõstantiã, p̄cepit nullũ poenitus monachorũ obseruare iudiciũ, aut in ciuitate versari. Et cæteris quidẽ omnibus in illa die placuit abscondi. Antonius aut̄ impavidus, neglecto persecutoris imperio, lauit epediten. i. scapular e suũ. Et alia die stãt in q̄dam eminẽti loco, cãdente p̄cinctus veste, procedentẽ iudicẽ suo prouocabat aspectu flagrãt cupiditate martirij; ostendebatq; nobis contemptorem poenarũ et mortis Christiani animũ p̄seuerare debere, intm̄ vt contristaret, ga volenti pati pro Dei nomine, martyriũ nõ dabat. Sed dñs q̄ suo gregi parabat magistrũ, seruauit Antoniũ: Vt institutio (sicuti factum est) monachorũ nõ solum oratiõe eius, sed & cõspectibus firmaretur. Nunq̄ tamẽ à sc̄torum confessorum vestigijs separatus est, quin anxia circa eos cura & charitatis vinculis colligatus, magis carcerẽ patiebatur exclusus. Postq̄ aut̄ persecutiõis turbo defluerat, & beato Episcopo Petro iã ob martyrij gloriã coronato, ad pristinũ monasteriũ regressus q̄tidianã fidei ac cõscientiã martyriũ mœrebat acrioribus se ieiunijs vigilijsq; cõficiens, vestimẽto cilicino intrinsecus, desup pellicio utebatur, nunq̄ corpus lauãt, nunq̄ à pedibus sordes abluẽs, nisi cũ per aq̄s trãsire necessitas cõpulisset. Nullus deniq; Antonij corpus nudũ, anteq̄ moreretur, vnq̄ vidit. Quodã aut̄ tẽpore cũ ab omnib; se amouisset oculis, & clauso monasterio neminẽ omnino susciperet, Martinianus militum p̄positus, cuius filia immundi sp̄s infestatiõibus quatiebatur, pulsans ostium obsecrabat vt suo pignori subueniret, & exiẽs vt Deũ pro filia deprecaretur. Tũ ille aperire quidẽ minimẽ voluit; prospiciẽs verò desuper ait: ð homo quid meũ poscis auxiliũ: mortalis & ego sum, et tuẽ socius fragilitatis, si aut̄ credis in Christum, cui deseruio, vade & secundũ fidẽ tuã ora Deũ, & sanabitur filia tua. Confestim ille credens abiit, & inuocato Iesu, filiã reduxit incolumẽ. **D**ta & alia mirabilia p̄ illũ dñs opatus est, & merito, q̄ enim promissit in Euãgelio: Petite & dabitur vobis, inuẽto q̄ eius gratiã mereretur accipere, suã potentiã nõ negauit. Nã plures vexatorũ ante monasterium eius, clauso introitu, dormiẽtes, fidelibus per eum ad Christum p̄cibus curabantur. Hęc illi multitudo venientium, desideratã solitudinem auferens, tã diõ fuit. Metuens itaq; ne signorum copiosa concessio aut suos animos extolleret, aut alios plus de se, q̄ videbant in ipso cogeret & stimare, ad superiorẽ Thebaidẽ pergere cogitauit, vbi nullus eũ agnosceret, & à fratribus acceptis panibus, sedebat super fluminis ripã transitum nauis obseruãt. Illo talia cogitante vox ad eum desup facta est, dicẽs: Antonij q̄ pergis & quare? At ille intrepide, qui quasi cõsuetam vocẽ loquentis agnosceret, respondit: Quoniã non sinunt me quiescere populi, idcirco ad superiorẽ Thebaidem ire optimum duxi, p̄cipue quia ea exigor quã virtutem meã pusillanimitatis excedunt. Et vox ad illum ait: Si ad Thebaidem vadas & ad pastoralia, vt cogitas, pergas, maiorem ac duplicem sustinebis laborem. Si aut̄ verẽ quiescere cupis, vade nunc ad interius desertum. Cũq; Antonius diceret, quis mihi locũ auisũ poterit ostẽdere: signarus enim sum locorũ: confestim ei vox quã loquebatur Sarcenos indicauit, qui mercãdi gratia ad Aegyptũ venire cõsueuerant, his appropinquãt Antonius, rogauit, vt se pariter adducerẽt in desertũ. Nullus obnifus est sed tanq̄ à Deo missum comitẽ suscipientes, amplexi sunt eius societate. Tribus aut̄ diebus & noctibus itinere confecto, inuenit montem valde excelsum, ad cuius radices fons aquẽ dulcis laebatur, & cãpus haud magnus totũ ambiens mõtẽ qui palmulis perpaucis, & his neglectis, cõsitus erat. Hũc Antonius locũ quasi à Deo sibi offerretur amplexus est. Is em̄ erat, quẽ sibi ad fluminis ripã sedenti q̄ loquebatur ostenderat. Et primo quidẽ accipiens à comitibus panes solus remãsit in mõte, nullo alio cũ eodem cõuersante. Quasi propriã enim domũ agnosces,

Ff iij habe

D. ATHAN. ARCHIEP. ALEXAND.

habebat locū illū. Saraceni quique vidētes eius fiduciā, optato per eū trāsitu, panes eidē **A**
 cū letitia deferēbāt, necnō palmarū, licet mediocri, attamē aliquanto solatio reso-
 uebat. Exinde cū fratres agnito loco, tanquā ad patrē filij sollicitē alimēta trāsmitte-
 rēt, vidēs Antonius quod ob suū refrigeriū multis onerosus labor indiceretur, & par-
 cens etiā in hoc monachis rogauit vnū de adueniētibus vt sacculum sibi bis acu-
 tum cū frumento deferret. Quibus allatis circuiens mōtem haud grandē culturę
 aptum reperit locū, ad quē deriuata aqua desup poterat influere, ibiq; seminauit,
 atq; exinde annuū sibi panem laborans gaudebat, quod sine cuiusq; molestia ex pro-
 prijs manibus viueret in deserto. Sed cū rursus etiā illuc quidem venire cōpissent,
 misertus est lassitudine eorū, & holus in paruo terre cespite coluit, vt post asperū
 iter aliquā venientes solatio refouerētur. Hoc fratrum refrigeriū & paruulā mes-
 sem bestię propter aquas illuc cōuenientes depaste sunt, ē quibus vnā apphēdēs
 dixit omnibus: Cur me læditis, nihil à me læsā abite & in nomine dñi, ne huc ap-
 proprietas vltērius. Quis nō credat post hęc denunciationē quasi timētes, nunquā il-
 luc bestias appropinquasset. Sic Antonio impenetrabilia montiū & deserti interi-
 oria captanti, orationibus etiā dedito, introeuntes fratres magnis vix precibus ex-
 torserunt, vt oliuas & legumen & oleū, quod post menses aliquot ministrabant digna-
 retur accipere, & senile modicū laxaret ætati. Proh quantas ibi cōuersans exptus
 est luctus: vere secundū quod scriptū est, nō illi aduersus carnē & sanguinē fuisse col-
 luctationem, sed aduersus principatus & potestates, ab his quod ad eū ingre dieban-
 tur agnouimus. Illic enim tumultus & voces populi armatorum hinc solitus, prorsus
 plenū mōtem dæmonū multitudinē se vidisse referebat. Ipsum etiā quasi cōtra
 inimicos palā resistentem et fortiter colluctantē. Qui in & aduenientes suo reso-
 uebat hortatu, et flexis genibus armis quę orationū oēm Satanę prosternebat ex-
 ercitu. Admiratiōe plane dignū est, in tā immani solitudine vnū hominē nec de-
 monū quātidianas expauisse cōgressiones, nec tatarum bestiarū, quadrupedū siue **B**
 reptilium diuersę celsissē feriatū. Iulie David cecinit: Qui cōfidunt in dño sicut
 mōs Siō, nō cōmouebit in æternū. Immobile & tranquillam retinēs animi firmita-
 tē, & dæmōnes fugabat & feras (sicut scriptū est) secū pacificabat. Sed & diabolus
 vt supradictus propheta ait, obseruās eū frēdebat dēribus suis, et ille saluatoris au-
 xilio ab vniuersis tutus pseuerabat insidijs. Quadā ergo nocte cū pugil Antoni-
 us obsecraret dñm tātos in monasteriū eius bestiarū greges coaceruauit, vt oēs
 eremi beluas circū se aspicerēt. Quę cū rictu oris morsum corpori minitarētur,
 intellexit hostis astutias. Dixitq;: Si à dño in me vobis est tributa licētia, deuora-
 te cōcessum: si autē dēmonū huc venistis impulsu, quōtocyus abite, quia Christi famu-
 lus sum, ita factū est, & iubentis vocē omnis bestiarū multitudo, quasi maiestatis
 verberē cederetur a usugit. Nō multi post hęc fluxerunt dies & alia oritur cū eo-
 dē hoste certatio (nā semp vt venientibus pro his quę sibi detulerāt, aliqd munuscu-
 lū rependeret laborabat) traxit quandā sportellā quę texebat, triciam siue funicu-
 lum. Ad cuius motum exurgens, vidit bestiam pubetenus humanam faciem
 præferentem, quę exinde in asnam finiebatur. Post cuius aspectum vexillum
 crucis in fronte sua pingens, hoc tantum ait: Christi seruus sum, si ad me missa
 es non fugio. Nullum in medio spacium, & statim informe prodigium dicto
 ocyus cum satellitum turba fugit, & in medio cursu ruens extinctum est. Ista
 autem explosi mors atque enecatū prodigiū, dæmonum erat communis interit-
 us: qui omni studio laborantes, Antonium à deserto deducere non valuerunt.
 Mirandis plus miranda succedunt. Non grande post ista tempus excesserat,
 & tantarum victoriarum homo fratrum precibus vincitur. A monachis e-
 enim rogatus, vt eos dignaretur inuisere, vna cum his profectus est, impositis
 camelo aqua & panibus, quia nusquam præter monasterij locum ex quō hauserāt,
 pota-

C potabilis aqua per arentem viam reperiebatur. Verum in medio itinere bibēdi subsidia defecerunt. Ardor nimius, æstus intolerabilis, mortē cuncta minantur. Circuerunt, & querunt saltē collectam pluuijs lacunā, nihil prorsus remedij, nihil occurrit penitus ad salutē. Camelus quasi periturus & ipse æstuās dimittitur, estuantis pectus exurit, & sitis desperatiōe feruescit. Mouit senem fratrum comune discrimen, et vehemētissimè cōtristatus ingemuit. Dehinc ad solita p̄cum auxilia cōfugiens, pauluim ab eis secessit, ibiq; genibus flexis, supplices manus tendit ad dñm. Nec mora & ad primas rogantis lachrymas in oratiōis loco, fons ebuliens erupit, ibiq; extincta siti, & arentia membra refecta sunt, & plenis vtribus inuentum potant camelum. Ita enim casu euenerat, vt camelus errās per eremum, dum funiculum trahit, in qdam lapide eiusdem alligatiōe funiculi teneretur. Tandem cōfecto itinere, ad monachos qui inuitauerant peruenit. Tunc verò quasi patri oēs obuiam occurrerunt, et honorifico salutatu in oscula eius et amplexus certatim ruunt. Proposito feruenti gaudet Antonius & lætātib; de aduentu suo cunctis, quasi xenia de mōte portans, spiritalia impartitur alimenta. Laudat veterum studia, hortatur nouorum. Sororē quoq; iam vetulā virgīnem videns, & aliarum puellarum magistrā mira exultatiōe sustollitur. Exinde quasi diu abesset ab eremo, rursus festinauit ad montem. Plurimis iam ad illum venientibus cūm etiā vexatī a demōnibus, malo necessitatis coacti, auderēt deserta penetrare, q̄s ille consolans, et monachis in cōmune p̄cipiens, aiebat: Credite in Iesum fideliter, mentē a malis cogitationibus, carnē ab immunditijs seruate purā, & iuxta eloq̄a diuina ne seducamini in saturitatē ventris, odite vanā gloriā, orate sepissimè, p̄fallite vesperē & mane et meridiē, et mandata scripturarum reuoluite. Recordamini gestorum q̄ sancti quiq; fecerunt, vt exēpli memoria animā incitet ad virtutem, refrenet a vitijs. Suadebat em̄ iugī meditatiōe retinendū Apostoli sermonē, q̄ ait: Sol nō occidat super iracundiā vestrā. Non tm̄ aut̄ super iracundiā solem occidere nō debere interpretabatur, sed & super om̄ia delicta hominū; ne peccatorum vnq; nostrorum aut in nocte luna, aut in die sol testes abscederent; illius q; ad monebat p̄cepti, q̄ memores esse dicit. Dī iudicate vosmetipsos, & probate: Vt rationē diei noctisq; facientes si in se delictum deprehendissent peccare desisterent. Sin aut̄ nullus error decepisset, perseverantes instarent potius incepto, quā arrogantia tumidi aut alios contēnerent, aut sibi iusticiam vendicarent, iuxta supradicti doctoris eloquiū dicentis: Nolite iudicare ante tempus: magis debere eos Christo, cui soli occulta patēt reseruare iudiciū. Multas esse (vt scriptū est) vias q̄ vidētur hominibus iuste, sed fines earū ad profundū respicere inferni; sepē nostra nō posse nos intelligere peccata, sæpē falli in ratione gestorū, aliud esse Dei cuncta cernentis iudiciū, qui non ex superficie corporum, sed ex mentium iudicat arcanis. Aequum aut̄ esse nos nobis compati, & inuicem onera nostra portare, vt concessio examine Saluatori, proprias conscientias nosmetipsos iudicantes intueremur. Nec nō dicebat magnā esse ad virtutē viā, si singuli vel obseruarent qd gererēt, vel vn̄uersas mentiū cogitationes fratribus referret. Non enim posse aliquē peccare, cūm relaturus esset ad alium q̄cunq; peccasset, & subire pudorē in publicum turpia proferendi. Deniq; nullū peccantem coram alio audere peccare, etiā si peccet, tamen testē vitare peccati, mentiri magis & negare ei, et vetus delictū nouo inficiādi augere delicto. Igitur quasi sub oculis aiebat nostris, et cogitatu cōfundimur et actu, si om̄ia referēda faciamus: multo aut̄ magis, si peccata nostra fideliter describentes digeramus in ordinē. Tūc verò annoratio delictorū fratrum videbitur oculis: Tunc timebimus peccati maculas, conscientia ipsi nos arguent apices, & quomodo meretricibus membra miscentes, confundantur ad præsentiā cæterorum, ita

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

et nos erubescamus ad literarū scripturas. Hæc agamus, hanc virtutis gradiamur **A**
 viā, & corpora mentibus subiugantes, pnciosas diaboli conteramus insidias. Ta-
 libus sermonibus hortamētisq; & veniētes ad se monachos incitabat ad studiū,
 & patientibus cōdolebat, pluresq; eorū dñs per Antoniū liberavit. Nunq̄ tamen
 aut de incolumitate curatorum est inflatus ad gloriā, aut cōtristatus de obsessis
 adhuc corporibus murmuravit. Magis aut eodē semper animo et vultu manēs,
 gratias Deo referebat, suadens occupatis, vt correptionē qua vexabantur, patien-
 tius ferrent. Non em̄ Antonij aut cuiusq; hominū, om̄ino hanc esse medicinā, sed
 Dei solius; qui cōsuevit & qbus vellet, & q̄ vellet tempore dare sanitatē. Ita cōso-
 latione sua & vexatos æquanimiter ferre tentationē, & iā liberatos nō sibi, sed
 Deo gratias referre docebat. Fronto aut quidā vir ex Palestinis, qui infestissi-
 mo dæmonio vexabatur (nam & linguam eius laniabat dentibus & oculorum
 nitebatur lumen extinguere) perrexit ad mōtem, rogabatq; beatum senē vt pro
 se dñm rogaret, orauit Antonius dixitq; ad eū: Vade & curaberis. Illo incredulo
 sibi, & violenter ibidem cōtra p̄ceptum remoranti, ea dem geminabat Antoni-
 us, dicens: Hic curari nō poteris; egredere, & calcata Aegypto statim te misericor-
 dia Christi cōsequetur, tandem credidit & profectus est, ac visa Aegypto, secun-
 dum promissionē senis quā ei dñs oranti reuelauerat, infestio cessa uit inimici.
 Virgo verò q̄dam quæ à Tripolitanae regionis ciuitate deuenerat inauditis ac
 flebilibus doloribus laborabat. Etenim narium purgamēta, oculorū lachrimæ,
 aurium putridus humor in terram cadens, cōfestim in vermes vertebantur. Au-
 gebat calamitatem corpus paralyti dissolutum, oculos quoq; peruersos cōtra na-
 turam habens. Hanc parentes eius deferentes, cū ad Antonium monachos ire
 didicissent: credentes in domino, qui pertinacem sanguinis fluxum in Euange-
 lio, tactu simbriz stare p̄ceperat, rogauerunt vt misera bilem filie comitatū susci-
 perent. Illis renitentibus eam vsq; ad Antonium perducere, remansere parētes **B**
 eius foris cū filia debili apud beatum cōfessorem & monachum Paphnuciū, qui
 effossis pro Christo oculis sub Maximiano persecutore, tali dehonestamēto cor-
 poris plurimum gloriabatur. Peruenerunt igitur ad Antoniū monachi. Cumq;
 de morbo puellæ referre disponderent, relationem eorum senis sermo p̄uenit
 & omnem debilitatis & itineris vsq; ad sanctum Pahnucium causam, quasi ipse
 interfuisset, exposuit. Rogantibus autē eum monachis vt parentibus cum filia
 permitteretur ingressus, nō cōcessit, sed ait: Ite & inuenietis puellā, si nō est mor-
 tua, curatā. Et adiecit: Nullus debet ad meam humilitatē venire, q̄a largitio cura-
 tionum, nō est humane miseriz, sed Iesu Christi misericordie, qui vbiq; in se cre-
 dentibus p̄stare cōsuevit auxilium. Quāobrē & illa pro qua petitis, suis p̄cibus li-
 berata est, & cū ad dñm orarē ego, mihi p̄sentia sanitatis eius indulta ē, dixit,
 & verba eius puellæ incolumitas secuta est. Nam exeuntes foras ad B. Paphnu-
 tium, & filiam sospitē, & parētes lætos repererunt. Nō multos aut post illos dies,
 quum duobus fratribus euntibus ad Antonium aqua in itinere defecisset, & v-
 no citi mortuo, alter iaceret in terra mortē expectans: Antonius sedens in mōte
 celeriter ad se duos monachos vocauit, qui fortē ibidē sunt reperti, & festinato
 p̄cepit, vt lagenam aquæ assumentes, inuaderent iter qd ducit ad Aegyptum,
 dixitq;: Vnus ē fratribus huc aduenientibus modō migravit ad dominum, al-
 ter si nō succurreritis, addetur: Hoc enim mihi nūc oranti reuelatum est. Sic ait,
 & iuxta p̄ceptum eius monachi festinantes, extinctum corpus inueniunt,
 terraq; id operientes, alterum refocillatum suo iunxerunt comitatu, erat au-
 tem spacium itineris vnus diei. Fortasse aliquis quærat, cur non antequam
 moreretur Antonius dixerit: Incongruo prorsus Christianis argumento vti-
 tur; quia non Antonij sed Dei iudicium fuit, qui & de recedente quam voluit
 senten

C sententiā tulit, & de sitiente reuelare dignatus est. Hoc tantū in Antonio mirabile est, q̄ in monte remotissimo sedēs, corde peruigili cuncta procul posita, dño indicante cognosceret. Alio rursus in tpe cū sederet in mōte, & oculos tēdisset in cœlū, vidit nescio quā animā lētātibus in eius occursum angelis, ad cœlū pergere. Cuius spectaculi nouitate stupefactus, beatū dixit sanctorū chorū: orauitq; vt sibi rei p̄sentis agnitio panderet. Et statim ea ad eū facta est ingens, istā esse Ammonis monachi animā, q̄ Nitriæ morabatur. Erat autē Ammon vir grandæuus, q̄ perseveranter à pueritia vsq; ad senecturē in sanctitate vixerat. Itinere q;q; dierū xiiij. spacio à Nitriā, locus in q̄ sedebat Antonius diuidebatur. Videntes autē eum monachi admirantē q̄ venerant, de p̄cati sunt vt causam hilaritatis ediceret. Qui bus ait modo Ammonē quieuisse, quē propter frequentē eius ad Antonium commeatū, & propter celebritatem indultorū ei à dño lignorū optimē nouerant, de quibus etiā hoc vnū dicendū est: Necessē fuit ei aliquādo flumē nomine Lycum, subitis aquis inundatū transuadere rogauitq; Theodorū qui cū ipso erat, vt paululū à suo separetur aspectu, ne nuditatē corporis inuicē vterq; cōspicerent. Recessit Theodorus: nihilominus ille seipsum cū nudare vellet, erubuit. Cogitantem autē eū, in alterā ripam virtus diuina transposuit. Rursusq; Theodorus, vir et ipse Deo deuotus, transiens ad senē mirari cœpit q̄ tā velociter fluuiū transuadasset. Cumq; nihil humoris in pedibus, nihil in vestibus eius aque cōspiceret, rogauit eū, vt tam incredibilē translationē quasi filio pater exponeret. Nolente illo dicere q̄ acciderāt, amplexus est pedes eius, iurauitq; se nō dimissurum, priusq; sibi id q̄ celabat referret. Vidēs ergo senex cōtentiosē vincere volentē fratrem, exegit vicissim ab eo, vt nulli hoc ante suam mortē indicaret, atq; ita cōfessus est se subito in alterā ripam fuisse transpositū, neq; omīno vndis impressisse vestigia: dñici corporis hoc tantū modo priuilegiū adserēs, et eorū quibus ipse, vt aposto-
D stolo Petro donauerat, vt aquarū leuitate humanū corpus insisteret. Hæc autem Theodorus p̄misso tēpore nō dixit, post eius mortē retulit. Monachi verò quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notauerunt diē & veniētibus de Nitriā fratribus post dies triginta sciscitantes repererūt illo die illaq; hora dormisse Ammonē, qua animam eius ferri senex viderat: vtriq; igitur puritatē mentis in Antonio mirati sunt, quō rei tā lōgæ gestē, statim ad eū fuisset perlata cognitio. Archelaus q;q; comes, cū eū inuenisset in exteriori mōte, rogauit vt oraret p̄ Poly-cratiā Publij filia, q̄ in Laodicea erat, admirabili & Christo dedita virgine. Patiebatur em̄ pessimos stomachi & lateris dolores, q̄s ieiunij nimij vigilijsq; cōtraxerat, & erat penitus toto debilis corpore. Orauitq; Antonius, & diē q̄ oratio fuerat facta annotauit Archelaus. Redit Laodiceā, & inuenit virginē incolumem. Percunctatus diē sanitatis reperit tēpus medelę cum annotatione congruere. Et oēs admirati sunt, agnoscētes eo tēpore illā à dño fuisse à doloribus liberatam, q̄ orās Antonius pro ipsa bonitatē saluatoris inuocauerat. Sepē etiā ad se venientiu turbarū, ante dies & menses & causas p̄dixit & tpa. Nā q̄sdam videndi eū tm̄ desideriu, alios imbecillitas, nōnullos obsessa à dæmonibus corpora p̄trahebāt, nemo tam en vnq; vexationē aut detrimentū laboris itineris cōquestus est, regre diebātur oēs spiritali cibo pleni. At ille p̄cipiebat nō suæ laudi hanc admirationē ab eis applicari debere: sed dñi, qui sui notionem hominibus pro capacitate mortalitatis indulserit. Quodam autē tempore cū exisset ad exteriora monasteria, & rogatus esset à fratribus vt in nauiquadā cū monachis proficiscentibus oraret ascendit, & solus ex omnibus odorem sensit deterrimum, adseriebant cuncti pisciū salorum & carixarū in naui positarum hūc esse putorē. At ille alterius rei fœtorē se sentire affirmavit. Adhuc loquente illo adolescens qdam possessus à dæmone, q̄ procedens, iuxta carinam se naue absconderat, repentē exclamauit.

Quo

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

Quo statim per Antonium in nomine domini nostri Iesu Christi curato, intellexere vniuersi diaboli illum fuisse puto rem. Alius quoque ad eum vir inter suos nobilis dæmoniosus adducitur, tanta oppressus infania, vt non sciret se esse apud Antonium, nec non & corporis sui superflua comederet. Quãobrem rogatus senex ab his q̄ eum adduxerāt, vt pro illo dñm oraret, intantum iuuenis miseriq̄ cõdoluit, vt tota nocte peruigilans cū eo, aduersus patiens infaniã laboraret. Sed cū iam lucesceret, et obsessus impetu in Antonium factõ, vehementer eū impulisset, irasci cœperunt q̄ eū adduxerant, cur seni fecisset iniuriã: Quibus Antonius ait: Nolite aliquã culpã iuueni misero adscribere: furor iste obsidētis est, nõ obsessi. Idcirco aut̄ in hanc proruit dolens hostis audaciã, quia dñs ad aridã regionẽ ire eū iussit, & expulsi Saranã indicium, iste aduersum me impetus fuit. Nulla post verba morara dolescens recepto sensu, & gratias agens Deo, locũ vbi esset, agnouit, & toto Antonium cõplexans deosculatus est affectu. Innumera & alia istiusmodi signa sunt, quæ monachorum concordia sæpè relatione cognouimus. Verum nõ tantum his adhibendus est stupor: quia multo plus q̄ sequuntur, conditionẽ nostræ fragilitatis excedunt. Hora circiter nona, cū ante cibum orare cœpisset, raptum se sensit in spiritu, & ab angelis in sublime deferri prohibētibus transitum aeris dæmonibus, cœperunt angeli cõtradicientes requirere quæ esset causa retinendi, nullis existentibus in Antonio criminibus. Illis verò ab exordio natiuitatis replicare peccata nitētibus, criminosa angeli ora clausurunt, dicentes: Nõ debere eos à natiuitate eius delicta narrare, q̄ iam Christi essent bonitate sopita: si qua aut̄ scirent ex eo tẽpore quo factus esset monachus, & Deo se consecrasset, licere proferri. Accusabant dæmones multa procaciter mentientes: & cū deessent probamenta fallacibus, liber Antonio consensus aperitur. Et statim rediēs in se in eo loco quo stare cœperat, hoc se rursus vidit esse q̄d fuerat. Tunc verò oblitus escæ ex illa hora, noctem gemitu ac lamentatione transegit, reputans secum humanorum hostium multitudinẽ & colluctationem tanti exercitus, & laboriosum per aerem iter ad cœlum, et hoc Apostoli dictum, quo astitit: Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinẽ, sed aduersus principẽ potestatis huius aeris, qui sciēs aereas potestates, ob id semper tẽtare, luctari & cõtendere, ne nobis liber transitus esset ad cœlum, hortabatur monēs: Adsumite arma Dei, vt possitis resistere in die mala: vt nihil mali habēs q̄d de vobis dicere possit inimicus, confundatur. Nos autem apostolici sermonis recordemur, dicentis: Siue in corpore, siue extra corpus, nescio: Deus scit: Et Paulus quidẽ vsq̄ ad tertium cœlum raptus est, ibiq̄ auditis verbis ineffabilibus descendit: Antonius aut̄ vsq̄ ad aerẽ sublatus, post colluctationem liber apparuit. Habebat etiam istiusmodi gratiã. Si cuius rei sedens in monte ignarus fuisset, et eius secũ inquireret notionẽ, orãti ei à dño reuelabatur: & erat, secundum q̄d scriptum est, à Deo doctus. Deniq̄ cū à fratribus haberetur iste tractatus, & ab eo sedulo sciscitarentur, quemadmodum se post corporis sarcinam anima gereret, quive ei locus post exitum cõcederetur, proxima nocte vox desuper nomẽ eius in clamitans, ait: Antoni exurge, exi & vide: Qui exurgens egressus est: sciebat enim quibus respondere deberet, & eleuatis ad cœlum oculis, vidit quẽdam longum atq̄ terribilem, caput vsq̄ ad nubes attollentem, vidit etiam pennatos quosdam volare cupiētes ad cœlum, atq̄ illum extensis manibus prohibere transitum, è quibus alios apprehēfos elidebat ad terram, alios frustra retinere contendens, dolebat super se ad cœlestia transvolare: & maximum gaudium mixtũ mœrore victi victoresq̄ tribuebant. Statimq̄ ad eū vox facta est, dicēs: Anima duerte q̄d vides. Et tunc cœpit illuminato corde intelligere animarum esse consensum, & diabolum, phibentẽ q̄ & sibi retineret obnoxios, & sanctorum q̄s decipere non poterat, cruciaretur volatu.

C volatu. His visionum exemplis incitatus, quotidie ad meliora crescebat. Neque verò id quod sibi reuelatū fuerat, causa iactantiæ fratribus indicabat, sed cū orans iugiter Dei laudaret auxiliū, interrogantibus cōpellebatur edicere; nec spirituales filios pura in Christo anima occultare quicquid volebat, p̄sertim cū huiusmodi signorū relatio & amorē ministraret proposito, & fructū laboris ostēderet. Nunquā ille aut ira subita concitatus patientiā rupit, aut humilitatē erexit in gloriā. Nam oēs clericos vsq; ad vltimū gradū ante se orare cōpellens, Episcopis quoq; atq; presbyteris, quasi humilitatis discipulus, ad benedicendū se caput submittebat. Diacones verò, qui ad eum vtilitatis causa veniebant, cū pro adiutorio eorū eis p̄sentibus disputaret, ad orandū dñm sibi p̄ponebat, nō erubescēs & ipse discere. Nā & interrogabat frequenter eos, cū quibus erat, & si aliquid ab eis necessarium audierat, se fatebatur adiutum. Habebat autē & in vultu magnā gratiam, & admirabile à saluatore etiam hoc munus acceperat. Si quis enim ignarus eius inter multitudinem monachorū eum videre desiderasset, nullo indicāte, ceteris p̄termittis ad Antonium currebat, & animæ puritatem agnoscebat ex vultu, & per speculum corporis gratiam sanctæ mentis intuebatur. Nam semper hilarem faciem gerens, liquidō ostendebat se de cœlestibus cogitare, sicut scriptura ait: Corde lætante vultus floret, sed in mœrore continuō tristatur. Ita & Iacob agnouit Laban socerum suum insidias sibi machinantem, dicens ad filias eius: Non est facies patris vestri sicut heri & nudiūstertius. Sic Samuel agnouit Dauid: Lætificatos enim habebat oculos & dentes sic lac candidos. Similiter agnoscebat Antonius, quia semper eandem faciem inter prospera & aduersa retinens, nec secundis extollebatur, nec frangebatur aduersis. Erat enim & in vultu amabilis & in fidei puritate mirabilis. Nūquam schismaticorū se miscuit cōmunioni, antiquam eorum sciens prauitatem atq; transgressionem. Nunquā Manichæis aut alijs hæreticis saltē amabilia verba largitus est, nisi tantū ea que eos possent ab iniquitatis errore reuocare; denunciāns talium amicitias atq; sermones, perditionē esse animæ. Sic etiā Arrianos detestabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem esse accedendū. Nam cū venissent quidā Arrianitæ, reperit post eorum examinationē infidelissimā sectam, & fugauit eos de mōte dicens, multō serpentibus deteriores horū esse sermones. Mentiētibus autē Arrianis aliquando Antonio ita vt se credere simularēt, admiratus eorum audaciā, et iusti doloris ira cōmotus; rogatusq; ab Episcopis atq; vniuersis fratribus, Alexandria descendit, ibiq; Arrianitas publico sermone condēnauit: Vltimam hęc esse heresim & p̄cursorem Antichristi affirmans, p̄dicauitq; in populo filiū Dei, non facturā, nō ex vllis extātibus, sed propriū, & vnius cū patre substantiæ, ne creatura potius aut adoptio aut appellatio videretur: impiū esse dicens vel mēte cōcipere, erat quando nō erat: cū verbū dei Deus, q̄ est, semper patri sit cœternus, q̄a ex eo natus ē patre, qui semp̄ est. Vnde aiebat: Cū Arrianis vobis nulla sit cōiunctio. Que em̄ societas luci ad tenebras: Vos fideliter credētes, Christiani estis: illi verbū. i. filium, qui ex Deo patre est, creaturā docentes, nullo interuallo à gentilibus separantur, qui seruiunt creaturæ potius q̄ creatori, qui est benedictus in secula. Ipsa mihi credite, irascuntur elementa & om̄is cōtra Arrianū furorē, secundū Apostoli dictum, ingemiscit creatura, q̄ sibi dñm suum, per quē om̄ia & in quo om̄ia facta sunt, videat cœquari, aggregari. Hęc tanti viri p̄dicatio, exprimi nō potest quantū ad fidē populos roborauerit. Lætabant q̄ppe hostilē & Christo inimicā heresim anathematizari ab Ecclesiæ colūna. Nulla tūc eras, nullus sexus domi remāsit. Taceo de Christianis: pagani q̄q; & ipsi idolorū sacerdotes, ad dñicum imperiū cōuolabant dicētes: Præcamur vt videamus hominē dei, quia hoc apud vniuersos conspicuū erat nomē Antonij. Ambiebāt q̄q; saltē

fimbri-

fimbriam vestimenti eius attingere, multum sibi & tactum prodesse credentes. **A** Quot tunc diabolica obsidiōe & varijs infirmitatibus liberati: quot simulachris erepta sunt spolia: quanti etiā ab errore gentiliū retracti, nostro cōiuncti sunt gregi: Tanti certēvt paucorū dierum spacio ex idolorum superstitione cōuersio, omnem per annum credētium vincereturbam. Præterea cū irruentē multitudinē comites repellerent, æstimantes, tædio illi conuentū populū fore, ille tranquillo animo dicebat: Nunquid hic cætus dæmonū maior est turbis: nunquid obsequentium multitudo colluctatorum in mōte nostro cum cateruis est numerosior: Accidit etiam, vt cū eum redeuntē circa portam prosequeremur, à tergo quædam mulier clamitauit dicens: Expecta homo Dei, filia mea atrocissimo vexatur dæmonio, expecta, obsecro expecta: ne & ego corruens inteream. Hoc audigo mirabilis senex à nobis admonitus, volens tamen & ipse paululum subsistit. Cumq; appropinquante muliere puella iaceret explosa, orauit tacitus dñm Iesum, & ad cominationem eius statim spiritus impurus egressus est. Puella incolumis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit. Ipse aut lætabatur, quia ad desideratā solitudinem repedabat. Erat aut valde sapiēs, & hoc in se mirabile habebat, quia cū literas non didicisset, ingeniosissimus & prudētissimus, immobilis & mansuetus erat. Aliquando etenim philosophi duo gentiles venerūt ad eum, putantes Antoniū se posse decipere, erat verò in superiori monte. Quos cū vidisset, paganos intellexit ex vultu, & procedens ad eos, per interpretem ita cœpit loqui: Quare tā longè ad stultum hominē, sapientes se vexare voluerunt: Illis dicentibus, non esse illum stultum, sed & nimium sapientem, vigilanter respondit: Si ad stultū venistis, superfluous est labor vester: si aut putatis me sapientem esse, & sapientiam habere, bonum est, imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad vos venissem, vos imitaren: sed quia vos ad me quasi ad sapientē venistis, estote sicut ego sum Christiani. Abcefferunt philosophi vtrūq; mirātes, & acumen ingenij & dæmonum expulsionē. Alios quoq; similiter mundi sapientes, qui eum irridere cupiebāt, quia literas ignoraret, tali disputationi colligauit, dicens: Respondete mihi quid prius, sensus an literæ: & quid cuius exordium: Sensus ex literis, an literæ oriuntur ex sensu: Illis adferentibus quia sensus esset autor atq; inuentor literarū, ait: Igitur cui sensus incolumis est, hic literas non requirit. Quis præsentium post hanc colluctationē nō exclamauerit, cū obstupuerint & ipsi qui victi sunt, tantā in imperito literarum sagacitatē animi admirātes: Neq; em vt in solitudine & montibus versatus atq; oēm ibidē exigens vitā, agrestis & rudis erat, sed iucundus atq; affabilis, sermonē, secundū Apostoli præceptum, diuino conditū sale, proferbat, ita vt inuidia careret, & amore omnium potiretur. Inter hæc quasi parum esset bis gentilitatem fuisse superatā, & tertio venerunt viri ad eum omnis secularis prudentiæ nube cæcati, atq; vniuersis philophiæ studijs artium suarum æstimatione doctissimi. Hi cū rationem ab eo exigerent fidei, quam in Christo habemus, & niterentur arguta sophismatum interrogatione de diuina cruce eum illudere, in silentium paululum voce compressa, primū eorum miseratus errorē est: deinde per interpretem, qui eius verba diligentissimè in Græcum solebat exprimere sermonem, ita exorsus est, dicēs: Quid pulchrius est, quidve honestius, crucē colere, an adulteria, parricidium, vel incestum his adsignare q̄s colitis: cū in altero sit contemptus mortis insigne virtutū, in altero turpis religio obscenitatis magistra: Quid melius est dicere, q̄ Dei verbum manens vt erat, ob salutē nostram humanum corpus adsumpserit. Vt societate mortalitatis nos euheret ad cœlum, participesq; naturæ cœlestis efficeret: an vt ipsi asseritis, diuinæ mentis haustum, ad terrena veneranda caput submittere, & pecudum atq; serpētum formis cœlestem

nom en

C nomen includere: Quo ore Christianorum credulitatē audetis irridere, dicentium Christum filium Dei sine sui detrimento, & coepisse esse quod nō erat, & mansisse quod fuerat: cum ipsi animā de cœlestibus detrahentes, non tantū hominū, sed & pecudū soleatis sepire corporibus: Christiana credulitas pro salute mundi Deum suum venisse testatur: Vos verō innatā animam p̄dicantes, vltro citroq; transfertis, Christiana fides, quæ omnipotentiam Dei, clementiamq; veneratur, cōsequenter incarnationē dicit Deo fuisse possibilem, ita tamen vt nō euacuauerit dignatio dignitatē. Vos q; animā ex splendidissimo Dei fonte manantē turpiter decidisse iactatis, qui mutabilē & cōuertibilem eam post sui diminutionē audetis asserere, iam illam q; naturam dominā seculorū per animæ contumelias impia lingua temeratis, imago em̄ quæ secundū nos naturalē similitudinē sui retinet autoris, cui vna est ex q; defluit eademq; substantia, humilitates pprias & iniurias cōsequenter ad suam originē remittit. Igitur animaduertite cōtumelias animarū ad patrē (vt appellatis) earū per vestram blasphemiam redundare. Crux Christi dñi Dei nostri hic nobis ingeritur. Rogo q; hæc est religionis obscœnitas: nōne potius est crucē attollere, aut alicuius generis mortē, ab iniquis hominibus illatā patiēter sustinere, q; lisdem plangere post Osyrim vagos incertosq; discursus: Pudeat, quæso, vos insidiarū Typhonis, pudeat Saturni fuge & deuorationis crudelissime liberorum. Erubescite parricidium Iouis et incestum, erubescite raptum eius & coitum mulierū, atq; puerorū. Illæ, sicut vestri fingunt poetæ, ad explendū immanissimæ libidinis furorē, molles dedit in amore vagitus: ille in Dianæ fluxit sinus, ipse amator et precii: ille modulatus ales Lædeos petiuit amplexus: ille in propriū sc̄uēns sexum, regiū puerū ministris ausibus polluit. Hæc vos creditis, hæc colitis, hæc sunt vestrorum ornāmēta templorum. Aequo deprecor, pro vestra salute, nostra dicta pensate iudicio. Cuncta an nihil libris credenda sunt Christianis: Si nihil, nec crucis q; cui detrahitis nomen agnoscitis. Si vniuersa credenda sunt, cur cum in iisdem libris cruci resurrectio copuletur, passionem diuinam stolido laceratis eloquio, & nō statim iungitis cæcorum visum, surdorum auditū, claudorum gressum, lepræ emundationē, seruiens ambulanti Deo suo mare, dæmonum fugas, resurrectionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus: Hæc omnia scripturis diuinis quas interpellatis inserta sunt, & iisdem voluminibus cōtinentur præconia maiestatis & mortis. Quamobrem odio, quo imbuti estis, abiecto, inuenietis ilico, & Deū verum esse Iesum, & salutis humanæ gratia fragilem assumpsisse naturā. Vestrā tamen nobis, si nō pudet, narrate religionē, sed quas error infelix poteris referre culturas de tanta rerum fœditate atq; vecordia: nisi fortē (vt audio) fabulas asseratis deorum vestrorum, & obscœnitates & crudelitates, & vanitates, & mortes, tegētes eas allegoricis velaminibus: Liberum vniū, terram proserpinā, semiclaudum vulcanum & debilem, ignem, lunonem aerem, Apollinem solem, Dianam lunam, Neptunum, mariā, & libidinum principem Iouem etherem interpretantes. Nec post hanc excusationis procacitatem Deum, sed creaturas, contempto creatore suscipitis. Quod si pulchritudo vos elementorum ad suam traxit venerationem, modum fas erat custodire: & oportebat mirari tantum, nec colere: ne facturæ veneratio creatoris esset iniuria. Nam istiusmodi, quam vos sequimini, ratio est præpostera atq; peruersa, & architecti honor migravit ad domum, & medici scientia, ad remedia confertur, omnium q; artificum merita vellaudes ad opera transferentur. Quid ad hæc dicitis, Vt agnoscamus, quæ sit crucis ridiculæ, vobis ignominiosa confessio: Hac disputatione cōuertētibus in se philosophis oculos, simulq; mussitantibus, subridens Antonius, rursus per interpretem ait: Prædurum nāq; cuncto videtur operi, quoties iusto

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

vniuersæ rei tenore calcato, laboris merita factis magis quàm factoribus ad-
 scribuntur. Elementa quidem vt memorauimus, ex ipso conspectu suam compro-
 bant seruitutem. Sed quoniam vos obseruatione dialectica, necessaria, vt puta-
 tis, quæq; colligitis, hoc quoq; artificio etiam nos nostram religionem compellit
 affirmare: Respondete mihi: Cognitio Dei, quemadmodum manifestius ap-
 probatur, per lectionem verborum, an per operationem fidei? Et quid anti-
 quius est, operatio fidei, an disputatio per argumenta procedens? Illis respondē-
 tibus, firmiorem sermonibus operationem esse hanc & liquidam de Deo co-
 gnitionem: benè eos & ipse dixisse consensit: quia operationem quæ ex fide
 descendit, animi generat affectus, dialecticam verò ex artificio componentium
 sumpsisse oppositionis exordia. Cùm ergo, ait, operationem fidei animo sitam
 quis habuerit, superflua erit verborum compositio per quam conceptam sen-
 su nostro credulitatem tentatis euellere, & tamen sæpè nostras explicare intel-
 ligentias non valetis. Ita solidiora sunt mentis opera quam sophismatum frau-
 dulenta conclusio. Nos Christiani mysterium vitæ nostræ non in sapientia mun-
 di habemus repositum, sed in virtute fidei, quæ nobis à Deo tributa per Christum
 est. Hanc orationis meæ veritatē, rerum quotidie quæ geruntur ordo cōmendat
 nobis imperitis & literarum vestrarum ignaris ad Dei cognitionem eius solum
 verba sufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abstracti, in vniuersum or-
 bem quotidie propagamur. Vobis verò post aduentum domini, nodosa so-
 phismatis defecerunt versutia. Ecce nos simplicem Christi fidem docti, idolola-
 triam debellauimus, & per prædicationem ignominiosæ crucis, aurata templa
 ceciderunt. Vos, si potestis, ostendite qua contextione verborum gentilitatem
 Christo preponere suaseritis. Per omnes iam terras Deus Dei filius Christus est
 agnitus, nihil eloquentia sophismatum, nihil disputatio philosophiæ multitu-
 dini potest obesse credentium. Crucifixum nominamus, & vniuersi dæmones,
 quos vos vt deos colitis, rugiunt, atq; ex obsessis corporibus ad primū dominicę
 crucis signū fugantur. Vbi sunt illa fabulosa oracula: Vbi Aegyptiorum incan-
 tationes: quo magorū profecere carmina? Certè nunc vastata sunt omnia, cū de
 sua cruce mūdo Christus intonuit. Nihilominus vos p̄termissis debilitatorū ca-
 teruis gloriosam Iesu mortē irridere conamini. Illud autē quale est, q̄ nunq̄ in in-
 festatione regali concussa gentilitas, imò seculo chara & hominum p̄sidijs sul-
 iam corruit. Nos famuli Christi q̄ plus præmimur, eo magis assurgimus & flo-
 remus. Vestra simulacra ornatis quondā septa parietibus, iam vetustate collapsa
 sunt. Christi verò doctrina, quæ vobis stultitia videtur & ludus, licet tyrānica p̄se-
 quentiū principū tenta mēta ptulerit, licet varijs sit incurfata terroribus, nullo ta-
 men terrarum orbe cōcluditur, nullo gentiū barbararū sine prohibetur. Quādo
 tot simul in se cōuenēre virtutes: continentia in matrimonio, virginitas in Ecce-
 sia, floret martyrum pro dño suo gloriosa cōstantia: quorū omnium crux Christi
 principū est. Cùm interim vos inter tātos virtutū choros syllogismorū retia ten-
 ditis: & veram rerū lucem tenebrosis conamini argumentationibus obuoluere.
 Ecce nos, vt dixit doctor noster, non in gentili persuasione, sed in fide apertis-
 sima suademus, quæ verborum affirmationem præuenire consuevit. Ad sunt
 quippe patientes à dæmonibus vexati: quos cū in medio produxissent, ver-
 ba repetiuit, dicens: Nunc vos collectionibus vestris, & quo vultis malefico car-
 mine deos vestros quos putatis expellite: sin autē nō potestis, victas submitte
 manus, & ad Christi Trophæa confugite, & statim crucifixi credulitatem ma-
 iestatis potentia prosequetur. Dixit & inuocato nomine Iesu, cū vitale signū,
 in sacro numero trinitatis pressisset in frontibus, vnà cū expulsis dæmonibus
 vana præsentium philosophorum confutata sapientia est. Expauerunt enim stu-
 pentes

DE
 homo, cu
 ueritā Chri
 p̄pare his
 uos, & vide
 ueretur. Coe
 p̄ hanc conte
 sionem Ante
 ab eo rece
 uo viro m
 p̄cipi & o
 ubi. Cōsta
 r̄ nullis liter
 d̄tans, qual
 n̄ ueretur,
 uia ad nos m
 ueritā sit
 ueritati
 bus Deus le
 Quæ m
 ueritā neli
 ueritā, vt C
 exasperat
 min q̄ Chri
 ueritā, ne
 ueritā à Chr
 ueritā, cur
 ueritā m
 ueritā m
 ueritā in
 ueritā ab
 ueritā regr
 ueritā in D
 ueritā. Vi
 ueritā in
 ueritā narra
 ueritā. Cū en
 ueritā gēte
 ueritā dolor
 ueritā, vt dem
 ueritā inge
 ueritā. Sing
 ueritā gē
 ueritā o filie
 ueritā m̄ vi
 ueritā in
 ueritā cat
 ueritā diripi
 ueritā crebris
 ueritā quos audā

Centes hominē, cui post tantum ingeniū afflueret signorum diuina largitio. At ille vniuersa Christo, q̄ curauerat, adscribens, vsus est affatu reciproco, & ait: No lite me putare his sanitate dedit; Christus p̄ seruos suos facit ista miracula. Cre dite & vos, & videbitis q̄a deuota Deo fides nō eloquentiē vanus tumor talia si gna mereatur. Confugite ad crucifixi legē, nosq; eius imitamini famulos, & hoc scientiæ sine contenti, nulla deinceps secularis imprudentiæ argumenta quera tis. Hactenus Antonio dicente, miro philosophi stupore percussi, cū honorifico salutato ab eo recedentes, multum eius sibi fatebantur profuisse conspectum.

Hoc in eo viro mirabile est, vt hominem in extremo mundi limite conditū, & fauor principū & omnis celebraret aula regalis. Nam & Cōstantinus Augustus & eius liberi, Cōstans atq; Constantius talia cognoscentes, crebro ad eum, quasi ad patrē missis literis obsecrabant vt reciprocis eos scriptis hilararet. At ille eius modi manens, qualis & anteq̄ literæ ad eum venirent, fuerat; nec salutioē prin cipum mouebatur, & tanq̄ non acceptis literis conuocatis monachis, aiebat: Re ges seculi ad nos miserunt epistolas, quę hic Christianis adhibenda miratio est? Licet em̄ diuersa sit dignitas, attamen eadem nascendi moriendiq; conditio est. Illa sunt veneratione omni percolenda, illa toto animi affectu retinenda sunt, q̄ hominibus Deus legem scripserit, q̄ per filium suum proprijs Ecclesias ditauit eloquijs. Quæ monachis est ratio cum epistolis regum: cur accipiam literas quibus consueta nesciam reddere salutationis obsequia? Igitur rogatus ab vni uersis fratribus, vt Christianos reges suis literis refrigeraret, ne scilicet per silen tium eius exasperarentur, ad susceptas epistolas conuenientia rescripsit. Lauda uit primū q̄ Christum colerent, deinde salutaria persuasit ne magnā putarent regiam potestātē, ne p̄sentis carnis imperio tumentes, se homines esse nescirēt, & iudicandos à Christo obliuiscerentur. Ad postremum, clementiæ circa subie ctos & iusticiæ, curæ quoq; inopū admonuit, atq; vnum sempiternum esse regē omnium seculorum Iesum Christum epistolis testatus est. His principes susce ptis vehementissimè lætabantur. Sancta quoq; apud cunctos Antonij flagrabat opinio, ita vt eius se filios cuperent nominari. Magna etenim cū aduenientibus affabilitas omniū in se studium cōuerterat. Postq; ergo gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo sunt consolatione releuati, ad interiorē montē, & ad ri gorem solitum regressus est, ibiq; sep̄ cū intro euntibus deambulans ac residēs stupebat, Sicuti in Daniele scriptum est: & interiectis horarum spacijs, consequē tia respondebat, Vt intelligeretur aliqua reuelatiōis vidisse secreta. Nam in mō te positus, ea quæ in Aegypto longē gerebantur præuidens, Episcopo Scrapionē ibi constituto narrauit. Lamentabilis sequitur visio & om̄i lachrymarum fonte plangenda: Cū enim fratribus circa se sedentibus operaretur, int̄tē fixit ocu los in cœlum, gemens atq; suspirans. Et post aliquantum spaciū reuelationis in cœptæ nimio dolore contremuit: & statim fixis genibus ante Dei vultū prouo lutus orauit, vt clementia sua futurum scelus auerteret. Succedunt orationi la chrymæ, metus ingens inuadit præsentēs: obsecrant vt tantæ calamitatis expo neret visionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus p̄peditur, & in me dio conatu sermo gemitu interrumpitur. Vix tamen cū vociferatione luctuosa ait: Melius erat o filioli, impendens piaculum cita morte lucrari. Sic incipiens rursum lachrymis vincitur, & inter ægra suspiria tandem pectori commodans vocem: Magnum inquit, quoddam & vniuersis seculis inauditum imminet ne fas. Magno fides catholica turbine subuertetur, & homines iumentis similes Christi sancta diripient. Vidi enim altare domini mulorum circumdatum mul titudine qui crebris calcium ictibus omnia dissipabant. Hæc est causa gemitus meorum quos audistis. Et facta est vox domini dicens: Abominabitur altariū

Gg ij meum

D. ATHANAS ARCHIEP. ALEXAND.

meum, nec mora, visionem sequitur effectus: Nam post annos duos facta Arrianorum irrupit insania. Tunc Ecclesiarum fuerunt rapinae, tunc diuinorum temeratio vasorum, tunc pollutis Ethnicorum manibus sacra polluta sunt ministeria, tunc paganorum opificum praesidia aduersus Christum comparata cum adsumptione palmarum, quod idololatriae apud Alexandria inligne est, ad Ecclesiam pergere compellebant Christianos, ut Arrianorum populi crederentur. Proh scelus, horret animus replicare quae gesta sunt. Virginum matronarumq; ereptus pudor, sanguis ouium Christi in Christi templo effusus veneranda respersit altaria: baptisterium pro voluntate gentilium pollutum est. Nihil defuit, visionis veritatem monstrauit effectus, quod calcitrantium mulorum indisciplinatio, Arrianorum esset impietas. Sed istam tristitiam consequentis reuelationis prosperitate consolatus est, & ait: Nolite filioli moreri vos penitus dare: Vt enim itatus est dominus, sic rursus miserebitur, & suum cito Ecclesia recuperabit ornatum: eosq; qui in persecutionibus fidem domini seruauerint, solito videbitis fulgore relucere: Reuertentur ad foueas suas serpentes, & religio longius propagabitur: tantum videte ne fidei vestrae sinceritas Arriana labefordescat. Non apostatorum sed daemonum & patris eorum diaboli ista doctrina est, ob id per insipientiam iumentorum similis pecudum eorum expressus est animus. Hucusque Antonius: Sed nos minime conuenit diffidere, tam grande miraculum per hominem potuisse ostendi. Saluatoris enim promissio est, ita dicentis: Si habueritis fidem ut granum synapis, dicetis huic monti, transfer te, & transferetur, & nihil impossibile erit vobis. Erit enim Amen, amen dico vobis, omne quod petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite & accipietis. Ipse enim suis discipulis & vniuerso credentium gregi nunc subiectionem daemonum, nunc variarum infirmitatum pollicens curationem, aiebat. Gratis accepistis, gratis date. Nunquid suae virtutis imperio curabat Antonius: Nunquid suae possibilitatis arbitrabatur esse quod fecerat: Orationibus, non praecipis daemones morbiq; cesserunt, & ad Christi Dei nostri nominationem semper vniuersa perfecta sunt. Nemo sapientum sanitarum admirationem adscribat Antonio, sed domino Iesu, qui solitam erga creaturas suas exhibens beneuolentiam, nunc quoq; per electum famulum suum indulgenter exercuit. Antonius tantum orabat, & ob vitae eius merita cuncta dominus largiebatur. Sape autem & contra voluntatem, ad exteriorem montem a fratribus perducebatur. Et cum iudices qui ad interius archisterium propter asperitatem itineris, & obsequentium multitudinem, & horridam solitudinem ire non poterant, praecario quae serunt ut eius fruerentur aspectibus, ut impetrare possent, quia molestissime ferebat vexationem discursuum, ipsos catenatos, quos aut noxietas, aut vigor publicus constrinxerat, ad eum destinabant, scientes tales ab Antonio non posse contemni, quorum fletibus superatus pertraheretur ad exteriorem montem agnoscens laborem suum vtiliter miseris fore: suadebatq; iudicibus qui eum inuitauerant, ut in sententia proferenda & odio & gratiae Dei timorem anteponerent, nec ignorare eos debere quod scriptum est: Quocumq; iudicio iudicaueritis, in eo iudicabitur de vobis: attamen inter medios sermones chara sibi solitudinis recordabatur. Post coactam itaq; praesentiam, quam ducis preces, & quod verius est miserorum fletus extorserat, post salutaria monita, post reorum commendationem, quorundam etiam absolutionem, postulanti duci ut paulo largius eidem suam praesentiam indulgeret, ait non posse se diutius ibidem morari, grato vsus exemplo, quod sicuti pisces ab aqua extracti, mox in arenam terra morerentur, ita & monachos cum secularibus retardantes humanis statim resolui consabulationibus. Ob id ergo, conuenit ut pisces ad mare, ita nos ad montem festinamus,

Cmus, ne tardētibz nobis aliqua propositi succedat obliuio. Pro tanta hominis sapiētia dux miratus, iustā de eo tulit veramq; sententiā, dicēs: Vere istum esse Dei famulū agnosco; nec in rustico homine potuisse tantā aliquando inesse sapiētiā, nisi diuino amore regeretur. Præterea cūm Balatius, qui sub Nestorio præfecto Alexandriæ dux Aegypti fuit, homo Arrianæ iniquitatis studiosissimus fautor, ita Christi Ecclesiā persequerēt, vt animo vesano virgines monachosq; nudatos verberaret in publico, ad eū Antonius literas misit. Quarū ista sententiā est: Video irā Dei venientē sup te, desine persequi Christianos, ne te ira occupet, quæ proximū iam tibi minatur interitū. Legit infelix epistolā & irrisit, atq; in eam expuens proiecit in terrā: Portitores q; multos afficiēs iniurijs, Antonio talia renūciari pcepit: Qm̄ cura tibi tantopē monachorū est, etiam ad te mei vigoris transibit disciplina: Sed confestim minitatorē oppōsit supplicū, & post quinq; dies os effrenatū vltio diuina compescuit. Egredit̄ enim ad primam mansionē Alexandriæ, q̄ appellatur Chereū cum supradictō Aegypti p̄fecto Nestorio, vehuntur equis, q̄s inter oēs Balatius, cuius erant, mansuetissimos nutrierat. Cūm ergo pariter solito sibimet equi alluderent, mitior, quo Nestorius vehebatur, morsu repentino Balatium decussit in terram, ac sic in eum inhians, foemora eius lacerauit ac corrosit, vt statim relatus ad ciuitatem post tertium diem moreretur, vniuersiq; agnoscerent, minarū ab Antonio p̄dictarum effectum quanto cyus consecutū, digno persecutoris sine completo. Cæteros ad se venientes mira cum modestiā Antonius admonebat, vt oblita seculi dignitate, remotioris vitæ beatitudinem appeterēt. Si qui aut̄ maiori potestate premebatur, nec poterāt obtinere iustitiā, ita eos obnixē defendebat, vt ipse pro illis pati videretur iniuriā. Multis vtilis fuit p̄clari senis oratio: multi magnis diuitijs, & altiori gradu militiæ derelicto eius adhæserē curriculum. Et vt infinita breui sermone cōphendam, bonū

DAegypto medicū Christus indusserat. Quis nō tristitiā apud Antonium mutauit in gaudiū: quis nō irā vertit in pacē, q̄s orbitatis luctū non ad eius tēperauit aspectum: quis nō mœre ore paupertatis q̄ premebatur abiecto, statim & diuitū despexit opulentias, & in sua lætatus est paupertate: quis post lassitudinem monachus non eius iuuatus est hortatur: q̄s a adolescentiæ ætatis accensus ardoribus, nō ex eius admonitu pudicitia amator fuit: q̄s vexatus à diabolo sine medela rediit: Quis inimici cogitationibus distractus cæca tēpestare sopita, sereno nō regressus est animo: Sciebat em̄ q̄ q̄sq; laboraret incōmodo, et ex vitæ meritjs discretione spiritū agnoscēs, adhibebat morborū, prout erant vulnera, sanitatē. Vñ effectum est, vt post eius doctrinā oēs diaboli p̄derentur insidiæ. Multæ q; despōsata puellæ ad eius conspectū ab ipso penè thalamo recedētes, in Ecclesiæ matris gremio confederūt. Quid plura: Totius orbis homines ad eū confluebāt, & vniuersarū gētium varietas bellicosissimū cōtra dæmones virū cōspicere gestiebat, nullus se frustra illuc venisse conquestus est, omnibus delectabile atq; iucūdum laboris cōmertium fuit. Fatigatio enim itineris emolumentum viatici reportabat, sicut rei probauit effectus. Nam post resolutionē eius, quasi cōmuni vulnere orbitatis excepto, propriū singuli parentē luxerunt. Quis aut̄ finis vitæ eius fuerit, dignū est & me cōmemorare, & vos cū desiderio audire: q̄a & hoc in eo imitabile cunctis fuit. Iuxta consuetudinē ad visendos fratres qui in exteriori monte erāt venit: ibiq; à diuina prouidētia de sua morte cōdiscens, ita exorsus est. Vltimam filioli patris audite sententiā, nō enim arbitror q̄ in hoc seculo iterū vos visuri simus. Cogit conditio naturæ, vt post centenarium numerum, quem annis quinq; supergredior, iam resoluar. Ita locutus, audientium pectora contristauit, gemitus lachrymæque dicta mœrentia consequutæ sunt. Amplexabatur eum vniuersi, quasi iam de seculo recessurum. At ille tanquam aliena deserens, ad

D. ATHANAS. ARCHIEP. ALEXAND.

propriam patriam profecturus, magna cum lætitia præcipiebat, desidia in-
 stituto non debere subreperere, sed tanq̄ quotidie morituros, vt ante prædixerat, à
 sordidis cogitationibus animam custodire; & omnem emulationem ad sanctos
 quosq; conuertere; ad Meletianos verò schismaticosq; ne propè quidem accede-
 re. Scitis enim, aiebat, eorum antiquam peruersitatem, neq; cum Arrianis com-
 munionem iungamini, quia impietas eorum iam omnibus manifesta est. His eti-
 am illud addebat, nullum debere Christianum, quum seculi viderit potestates
 pro Arrianorum et Meletianorū pugnare nequitia, à Christi territum discedere
 veritate; mortalium illā esse defensionem, nec diu fallacem permanere posse phā-
 tasiam. Quapropter aiebat, custodienda est pia fides in Christo, & patrum religi-
 osa traditio, quam ex scripturarum lectione & crebro meæ paruitatis didicistis
 admonitu. Finito sermone, fratres eum sermone vehementissimè retardabant,
 glorioso patris cupientes termino decorari. Sed multas ob causas, quas & silen-
 tio demonstrabat, præcipuè tamen ob præsumptam Aegypti consuetudinem
 contradixit. Mos etenim Aegyptijs est nobilium, & præcipuè beatorum mar-
 tyrum corpora linteamine qdem obuoluere & studium funeri solitum non ne-
 gare; terra vero non abscondere, sed super lectulos domi posita referuare. Hunc
 honorem qescentibus reddi, inueteratę consuetudinis vanitas tradidit. De hoc
 Antonius sæpe & Episcopus deprecatus est, vt populos Ecclesiastica consuetudi-
 ne corrigerent, & laicos viros ac mulieres rigidius ipse conuenit dicens, nec lici-
 tum hoc esse, nec Deo placitum, quippe cum patriarcharum & prophetarum se-
 pulchra, que ad nos vsque perdurant, hæc facta conuincerent, dominici quoque
 corporis exemplum oportere intueri iubebat, quod in sepulchro positum, lapi-
 de vsq; ad resurrectionis diem tertium clausum fuerit, atq; his modis vitium cir-
 ca defunctos Aegypti etiā si sancta essent corpora, coarguebat dicens: Quid ma-
 ius aut sanctius corpore potest esse dominico, quod iuxta consuetudinem genti-
 um cæterarum humo conditum esse scimus: Hæc iusta persuasio multorum in-
 tum euellit errorem, & repositis in terra cadaueribus, domino gratias pro bono
 magisterio retulerunt. Metuens ergo consuetudinem supradictam, ne eodem
 etiam circa se laberentur errore, celeriter valedicens monachis qui cõfluxerant,
 ad amicam virtutis habitaculum repedauit. Post menses autem paucos, quum
 nō mediocri incommodum senilia membra turbasset, vocatis ad se duobus fra-
 tribus, q̄s ibidem ante qundecim annos modico interuallo seiunctos instituerat,
 quiq; etiam ei iam seni cœperant ministrare, ait: Ego quidem filioli secundum e-
 loquia scripturarum, patrum gradior viam. Iam enim dñs me inuitat, iam cupio
 videre cœlestia, sed vos o viscera mea admono, ne tanti temporis laborem re-
 pente perdati. Hodie vos religiosum studium arripuisse arbitramini, & cœpte
 voluntatis fortitudo succrescet. Varias demonum nostis insidias, vidistis eorum
 & impetus feroces & vires effœminatas, lesum suspirate, & credulitatem nomi-
 nis eius vestris figite mentibus & à certa fide vniversi demones fugabuntur. Me-
 mentote etiam admonitionum mearum, & incertę conditionis vitam q̄tidie an-
 cipitem pertractate, & cœleste vobis præmium sine cūctamine tribuetur. Schif-
 maticorum q̄q; & hæreticorum venena vitate, meumq; circa eos odium sectami-
 ni, quia Christi sunt inimici. Scitis ipsiq; nullus mihi nec pacificus quidem sermo
 cum eis aliquando fuerit, propter prauam eorum voluntatem, & pertinax con-
 tra Christum bellum. In hoc autem magis estote solliciti vt dñi præcepta serue-
 tis, vt post mortem vestram sancti quiq; quasi amicos & notos, in æterna vos re-
 cipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc sapite, hæc retexite, & si qua mei vobis cu-
 ra, si qua patris memoria est, si mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ae-
 gyptum meas perferat reliquias, ne vano corpus honore seruetur, ne vituperati-
 ritus

C ritus à me, vt noscis, etiã circa me seruentur obsequia. Huius enim rei gratia maxime huc sum regressus. Vos igitur humo tegite, vos patris operite corpusculũ, & illud quoq; senis vestri custodite mandatum, vt nemo præter vestram dilecti onem locum tumuli mei nouerit. Confido in dño quia necessario resurrectiõis tempore hoc corpusculum resurget incorruptum. Vestimentorum autem meo rum sit ista diuisio. Melotem & pallium tritũ cui superiaceo Athanasio Episco po date, quod ipse nouum mihi detulerat. Serapion Episcopus aliã accipiat me lotem. Vos cilicinum habetote vestimentum, & valete viscera mea. Antonius e nim migrat, & iam non erit in præsentis seculo vobiscum. Verba finierat & oscu lantibus se discipulis, extendens paululum pedes, mortem letus aspexit: ita vt ex hilaritate vultus eius, angelorum sanctorum, qui ad perferendam animam eius descenderant, præsentia nosceretur. Hos intuens tanq̃ amicos videret animã ex halauit, & additus est patribus secundum ordinem scripturarum. Seruauerunt mandata discipuli, inuolutum (vt præceperat) corpus humo operiẽtes: & nemo interim vsq; ad hanc diem præter eos, vbi sit conditum nouit. Legatarius autem Antonij benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat acci pere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur: & tanq̃ magna hæreditate ditatus, lætanter per vestimentum recordatur imaginem sanctitatis. Hic Anto nio vite terminus fuit, ista principia meritorum: quæ licet parciõri, vt prædixi, ser mone narrauerim, tamen ex his potestis aduertere qualiter homo Dei à pueritia ad senectam vsq; peruenit: & q̃ omni semper dubitatione calcata, nec languo ri, nec longæ uæ quicquam ætati aliquando concesserit, magis autẽ æqualitatem propositi tenens, nec vestimẽtum mutauit, nec pedes lauit, nec escam sectatus est molliorem, oculorum quoq; aciem, & numerum dentium, licet paululum ob gra tem viderẽtur attriti, nec non & pedum incessum, totius etiam corporis firma tem, ita & contra iura naturæ meritorum gratia custodiuit, vt lauatorum corpo rum, quæ balneis atq; delicijs confouentur, hilarior eius caro videretur. Hoc etiã fratres, q̃ per omnes prouincias amor eius fama; volutauit, quem nec librorum disseminatorum oratio luculenta, nec mundanæ sapientiæ disputatio, nec nobili tas generis, nec opum infinita congestio commendauit, cui omnium ore est ad scribendum, nisi Christo, cuius hoc donum est: qui deuotos eius animos erga suam præuidens maiestatem, hominem alio penẽ orbe celatum, & inter tantas positum solitudines, Africa, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipsi etiam quæ vr bium caput est Romæ, vt in exordio promiserat, demonstrauit. Creatoris est ista benignitas, qui famulos suos, licet nolentes, nobilitare consueuit, vt virtus possibiliter, nec vltra humanam esse naturam, sanctorum doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem, ex fructu laboris optimus quisq; impellatur. Hunc itaq; fratribus librum magnopere perlegere curate: vt agnita fideli vita sublimi um monachorum, sciant q̃ saluator noster Iesus Christus glorificãtes se glorifi cat, & seruentibus sibi met, non tantum regna cœlorum, sed etiam hic in ipsis mōtium secretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem. s. vt & ipsi fruãtur laude meritorum, & ceteri eorum prouocẽtur exemplis. Si autem necessariũ fu erit, & gentibus legite, vt vel sic agnoscant, quia dñs noster Iesus Christus nõ so lum est Deus Dei filius, sed etiam his qui eum solícite colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit potestatem, vt dæmones, quos illi deos esse arbitrantur, con culcent atq; eijciant, deceptores scilicet hominũ, & totius corruptionis artifices.

D. Antonij vitæ & gestorum FINIS.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint text at the bottom of the page, possibly a signature or date.

